Oameni | Idei | Proiecte

NOUL VAL 2035
ROMÂNIA PUTERNICĂ

MARIUS STOIAN Coordonatori IONUȚ STANIMIR

Cuvânt Înainte: **Acad. DANIEL DĂIANU**

Postfaţă: **Conf. univ. dr. TĂNASE STAMULE**

Editura CLUB ROMÂNIA
București, 2025

NOUL VAL 2035
ROMÂNIA PUTERNICĂ

MARIUS STOIAN **IONUȚ STANIMIR**
(coordonatori)

NOUL VAL 2035
ROMÂNIA PUTERNICĂ

Cuvânt-înainte:
Acad. **DANIEL DĂIANU**

Postfaţă:
Conf. univ. dr. **TĂNASE STAMULE**

Editura CLUB ROMÂNIA
București, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

Noul val 2035 : România puternică / coord.: Marius Stoian, Ionuţ Stanimir ; cuv. înainte: acad. Daniel Dăianu ; postf.: conf. univ. dr. Tănase Stamule. - Bucureşti : Club România, 2025
ISBN 978-630-6537-00-6

I. Stoian, Marius (coord.)
II. Stanimir, Ionuţ (coord.)
III. Dăianu, Daniel (cuv. înainte)
IV. Stamule, Tănase (postf.)

338
316

Editor: Adriana Băiţan

Copertă: Alina Rizescu, RIZI Design – www.rizidesign.ro
DTP: Total Publishing – www.totalpublishing.ro

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE
Noul val 2035 – România puternică. Academicianul SOLOMON MARCUS, un exemplu și sursă de inspirație - *Daniel Dăianu* 11
PREFAȚĂ
România puternică - *Ionuț Stanimir* 13
IN MEMORIAM: Acad. Solomon Marcus – 100 de ani de la naștere
Viitorul: așteptare sau proiect? - *Acad. Solomon Marcus* 17

I. FORESIGHT 2035: ROMÂNIA ȘI LUMEA URMĂTORULUI DECENIU
Coordonator: **Antonia-Laura Pup**

CAPITOLUL GLOBAL: DISRUPȚII ȘI INVARIANȚI

- Cum putem păstra societatea rezonabil deschisă? O perspectivă despre rescrierea contractului social și regândirea educației, ca alternativă la securitizare - *Antonia-Laura Pup* 23
- Coeziune transatlantică și autonomie strategică: Europa între SUA, China și Rusia - *Andreea Păsărelu* 32
- Bătălia pentru legitimitate într-o lume post consens liberal - *Nicoleta Ciobanu* 45
- Lumea ca un TikTok geopolitic. Bule diferite, algoritmi diferiți, adevăruri diferite - *Marco Badea* 53
- Campaniile electorale în epoca algoritmilor: Putem să contracarăm dezinformarea pe noile canale de comunicare? - *Adina Pușcaș* 76
- Reglementarea noilor tehnologii în Europa. Politici publice și legislație: între protecția cetățeanului și stimularea inovației - *Sergiu-Traian Vasilescu* 85
- Diplomația Generației Z. Rolul tinerilor în construcția geopolitică și în formarea deciziilor internaționale - *Constantin-Alexandru Manda* 91
- Diplomația în era digitală – viziunea unui adolescent. Statul cu profil public și comunitate online, iar diplomații ca influenceri - *Matias Radu Silaghi* 98

ROMÂNIA: BĂTĂLIA PENTRU RELEVANȚĂ

- România și noul val geopolitic: între contestare internă și competiție geopolitică - *Marius Ghincea* 103
- România puternică într-o lume rescrisă: ce schimbări prefigurează noul context geopolitic și ce poziționare strategică are sens pentru noi? - *Tudor Oancea* 114
- Narativele globale ale următorului deceniu. România – jucător sau „martor" al schimbării? - *Alexandru Bajdechi* 120
- Alianțe flexibile, dublu imperativ climatic & tehnologic și relația cu China – coordonate pentru noua agendă strategică românească - *Tudor-Dan Ancuța* 126
- Diplomația ideațională. Rebranding strategic pentru România globală - *Răzvan Foncea* 132

- Elemente pentru un proiect de reziliență: Coagulare internă, reforma UE, parteneriate bilaterale - *Eugen Gabor* 142
- Politica externă a României – Euro-atlantism Dinamic şi Multilateralism Angajat - *Aurelian Dragoș Mohan* 152
- Are România nevoie de un contract social actualizat? Care ar fi direcțiile? - *Cătălina Uță* 160
- Resetarea ideologică a politicii românești și construcția unei Românii puternice - *Mădălin Jîjie* 165
- Diaspora – a game changer. Cum creăm sinergia cu românii din afara granițelor - *Andra-Lucia Martinescu* 172
- Reziliența democratică a României și rolul său strategic în lupta informațională din regiunea Mării Negre. Către un model de protecție instituțională inspirat de VIGINUM - *Evelyn Paris* 181
- Educație civică în format instagramabil: „Politică la minut" – despre lume, politică și societate pentru nativii digitali - *Vlad Adamescu, Răzvan Petri* 188
- Relația dintre România și Republica Moldova în proiecție 2035 - *Laurențiu Plești* 195
- Societatea longevității în România - *Alexandra-Elena Dobre* 202

II. REINDUSTRIALIZARE 4.0 CU OBIECTIV STRATEGIC

Coordonator: **Bogdan Leu**

REPOZIȚIONAREA INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI REGIONAL ȘI GLOBAL

- Reconstrucția industrială a Europei: rolul României în strategia de *friend-shoring* - *Bogdan Cozma* 223
- Industrial upgrading: România, de la low-cost la high-value industry - *George Ștefan, Vlad Nerău, Andreea Răstoacă* 232
- România și paradigmele comerțului global: deglobalizare, interconectare bilaterală, near-shoring - *Alexandru Grădinaru* 240
- Industria *cleantech,* motorul reindustrializării 4.0 a României - *Luciana Miu* 246
- Sustenabilitatea redefinită în cheie strategică - *Roxana Cojocaru* 254
- De la Green Deal la Libertate Energetică: Cum poate profita România de Clean Industrial Deal pentru a-și relansa industria - *Dana Patricia Novăcescu* 263

„INGREDIENTE" CHEIE ȘI DIRECȚII STRATEGICE PENTRU UN NOU MODEL ECONOMIC ROMÂNESC

- Autonomie energetică: pariul României în epoca post-Green Deal - *Bogdan Leu* 278
- Noua arhitectură a economiei românești: Zonele economice speciale cu energie verde și industrie 4.0 - *Lucian Pamfile* 286
- Reconstrucția capacităților de producție tech: România ca furnizor strategic de componente hard pentru infrastructura digitală și energetică - *George Tecușan* 298
- Rețele și infrastructuri energetice critice: lecții din blackout-ul din Spania 2025 și provocări pentru reziliența europeană. Contribuția României - *Ionuț Bogdan Stoenescu* 302
- România, în avangarda globală a adoptării tehnologiei SMRs - *Andrei Rădulescu* 309

- Viitorul nu mai e despre oameni vs roboți. E despre cine scalează mai repede folosind AI și robotică - *Cristian-George Farauanu* 315
- România la răsăritul unei noi ere: AI, Data Center și puterea transformării globale - *Mihai Manole* 322
- Inteligența artificială - șansa de reinventare a industriei software *made in Romania.* De la outsourcing la hub-ul european al inovației inteligente - *Vadim Fîntînari, Tudor Ciuleanu* 328
- Cercetare-Dezvoltare și 6G pentru societatea-viitorului - *Răzvan Crăciunescu* 333
- Infrastructură digitală defensivă. Noua gamă de amenințări emergente și participarea României la protejarea cyberspațiului european - *Andreea Dinu* 340
- România - actor relevant în ecosistemul de inovare în apărare până în 2035 - *Horia Răzvan Botiș* 348
- Către un cadru de securitate bazat pe Inteligență Artificială militară? - *Bogdan Ochiana* 353
- Programul spațial civil românesc: un model de creștere economică și instrument de soft power - *Andrei Nicolae Popa* 358
- ROSPIN: Construind de la zero o infrastructură pentru cariere spațiale în România - *Rareș-Cristian Bișag* 371
- De la fișe medicale la rețele neuronale. Sănătatea în era AI - *Elena-Anca Paraschiv* 374
- Rolul României în dezvoltarea infrastructurii europene de date genomice. Proiectul GDI - *Mihaela Dindere* 381
- Ecosisteme de inovare eficiente - ce-i lipsește României? Rolul EIT Community Hub - *Silvia Ursu* 386
- *Special.* Producția în microgravitație: Cum pot datele și inteligența artificială accelera economia spațiului? - *Ioana Cozmuța* 392

GUVERNANȚĂ, POLITICI PUBLICE ȘI FINANȚĂRI PENTRU O ECONOMIE COMPETITIVĂ

- Reindustrializare 4.0: Politici publice pentru o economie românească competitivă și rezilientă în următorul deceniu - *Andrei Nicolae Popa* 399
- De la e-guvernare la guvernare augmentată. Transformarea actului de guvernare prin inteligența artificială - *Gheorghe Sârbu* 409
- Finanțări pentru reindustrializarea românească 4.0 - *Ștefan Corcodel* 417

III. LIDERI EMERGENȚI ȘI LEADERSHIP ROMÂNESC PENTRU URMĂTORUL DECENIU

Coordonator: **Radu Pițurlea**

O ARHITECTURĂ A SCHIMBĂRII ÎN SERVICIUL PUBLIC

- Putem construi în România un stat augmentat? - *Andreea-Roxana Gheorghiță* 427
- România, către statutul de lider european în domeniul guvernării augmentate - *Eduard-Tatian Mititelu* 434
- Un nou model de leadership în administrația locală. Concepte și instrumente operaționale pentru un serviciu public performant - *Alexandru Lazarov* 438

- Leadership participativ și rolul aleșilor locali în procesele colaborative - *Georgiana Sima*.....445
- Reforma administrației prin micro-schimbări strategice - *Răzvan Popescu* 454
- Repere pentru dezvoltarea unei culturi de organizație în administrația românească - *Cristian Vasilache* 459
- De la centralizarea puterii la puterea rețelelor urbane. Rețeta *New Localism* pentru transformarea comunitară - *Vlad Andrei Boțîrcă* 463
- A construi un vis - *Ioana Andrada Tudorie*.....467

MINDSET TRANSFORMATOR PENTRU ROMÂNIA 2035

- Hub-urile ZBOR: spații terțiare care cresc oameni. Următorii 10 ani - *Tudor Ilarian Ogner* 471
- Modelarea Viitorului: Tinerii + AI = Ecuația cu sens pozitiv - *Alexandru Bogdan Miron*.....475
- Echipa Quantum Bits – Campioni în proiectarea tehnologiilor viitorului - *Sandra Paul, Matei Stoica, David Becheru, David Noah Diaconu, Ioan Cristian Chelaru, Andrei Banu, Levin Mircea* 485
- Reciclarea, între serviciu social și business al viitorului - *Cosmin Sava*.....491
- Questo – Turismul viitorului: Gamification, realitate hibridă și explorare urbană personalizată - *Alexandru Govoreanu* 496
- Educația, ca suport pentru performanța sportivă - *Diana Pirciu Vasile* 501
- Programare pentru comunitate. Aplicația de travelling „Visit Brăila” – un exemplu că se poate! - *Mario Vlaviano* 507
- Pledoarie pentru o tehnologie utilă, simplă și accesibilă - *Adrian Hănțăscu* 512
- Antreprenoriatul, între opțiune și cale naturală de exprimare a valorii personale și creativității - *Bianca Daraban*.....515
- From Learning to Growth: mindset strategic pentru transformarea României 4.0 - *Marian Pintilie* 519
- Comunități 4.0: scaling up pentru România viitorului - *Ana-Maria Făgărășeanu* 526
- Intergenerațional: România ca proiect comun - *Antonia Șerban* 530
- GenZ: Se poate și altfel! - *Maddie Constantinescu* 536

CONSTRUCTORII DE CONTINUITATE / LEGACY BUILDERS

- Antreprenoriat de a doua generație. Orchestrarea capitalului, tehnologiei, pieței de construcții și încrederii în epoca superinteligenței - *Radu Pițurlea* 539
- NextGen Romanian Defense: Renașterea Industriei Românești de Apărare - *Andrei Secelean*.....547
- Antreprenor de a doua generație - *Stefanos Valvis*.....558
- Între ce am moștenit și ce construiesc - *Gabriela Stoica* 564
- România în mișcare: Viitorul mobilității între stagnare, tehnologie și transformare - *Darius Madadi* 567
- Valori și viziune – cheia internaționalizării companiilor românești - *Mihaela Neicu* 571
- Antreprenorul de a doua generație: între moștenire și propria identitate antreprenorială - *Denis Cornea* 575

IV. RECUPERAREA SPIRITUALITĂȚII ÎN EPOCA AI. DE LA RELIGIE ȘI CULTURĂ LA FILOZOFIA TECH, OPTIMIZAREA UMANĂ ȘI RETUR

Coordonator: **Oana Șerban**

REFACEREA INFRASTRUCTURII MENTALE ȘI EMOȚIONALE (HUMAN RESILIENCE)

- De la Neuralink la Metavers. Prefigurarea unei spiritualități digitale - *Cornel-Florin Moraru* 581
- Hipersfera publică și reificarea digitală – sau despre importanța unei ecologii a spațiului public digital - *Paul Gabriel Sandu* 591
- Algoritmul rețelelor. Feminism militant vs tradwives - *Cristina Praz* 603
- Doliul în Epoca Inteligenței Artificiale - *Cristina Voinea* 611
- Prea anxioși ca să trăim - *Adrian Socol* 617
- Procrastinarea ca mecanism de apărare în fața anxietății de a alege - *Raluca Răpan* 624
- Pandemia de anxietate și frica de viață. Guvernarea vieții sau cum să rămâi sănătos într-o lume a dezbinării? - *Petruț Dinu* 634
- Teratologiile digitale. Oroarea originară și apocalipticism în lumea 2.0 - *Ștefan Bârzu* 650
- Autenticitate (contra)performativă - *Oana Șerban* 661

ROMÂNIA CREATORILOR – REZILIENȚĂ PRIN CREAȚIE

- Mai poate arta să proiecteze un mesaj pentru viitor? - *Daniel Rădulescu* 681
- Introspecția feminină și universul fantastic în arta contemporană - *Ioana Tocoaie* 685
- Realitățile urbane ca sursă de viziune artistică - *Ștefan Curelici* 690
- Libertate și identitate - în viziunea artistică a lui Mircea Cuza - *Mircea Cuza* 696
- Viziunea unui tânăr creator pentru România viitorului. Cum răspunde arta la provocările societății? - *Ionuț Răzvan* 700
- HAMZA – un brand construit din nevoia de a fi tu însuți - *Ștefan Hamza* 705
- *Government of Children* – proiectul artistic și societal unde copiii își proiectează viitorul pe termen lung prin intermediul noilor tehnologii - *Ioana Mischie* 709
- AI or not AI - *Maria Zurbagiu* 723

POSTFAȚĂ: România puternică - România liderilor educați - *Tănase Stamule* 727
BIOGRAFII 729

NOUL VAL 2035 – ROMÂNIA PUTERNICĂ
ACADEMICIANUL SOLOMON MARCUS, UN EXEMPLU ȘI SURSĂ DE INSPIRAȚIE

Daniel Dăianu

NOUL VAL este o sintagmă de acum zece ani, care a avut o dimensiune de anticipare a prezenței în viața societății românești a unor tineri cu dotare intelectuală și antreprenorială (nu am în vedere numai propensiuni pentru activitate de afaceri) ieșită din comun; iar nu puțini dintre ei au dovedit cu prisosință că merită încrederea de care au fost înconjurați. Cât se schimbă societatea românească datorită cuvintelor în bine, istoria va consemna mai mult sau mai puțin clar. Este sigur însă că un număr cât mai mare de tineri/oameni excepționali aduce plusuri pentru viața semenilor și crește șansele ca România să facă față la vremurile foarte complicate pe care le trăim. Fiindcă, oricât ai fi de optimist, suita de crize teribile (șocuri) – pandemia, criza energetică, schimbări geopolitice fără precedent, impactul inteligenței artificiale, războaie nimicitoare – deconcertează și copleșește adesea guverne, pe cei care gestionează treburile publice la nivelul cel mai înalt.

Volumul NOUL VAL 2035 vine la o decadă de la publicarea precedentului volum având aceeași menire – de a aduce laolaltă minți strălucite, care au ce spune societății românești. Nu voi stărui asupra scrierilor din noul volum. În schimb, vreau să aduc un omagiu și pe această cale unui mare prieten al tinerilor, al generațiilor care au fost animate de imboldul de a citi, învăța, de a scruta viitorul, de a face bine, sau mai bine; mă refer la mult regretatul academician Solomon Marcus, de la a cărui naștere s-a împlinit un centenar în acest an.

Folosesc cuvântul meu înainte la acest volum pentru a exprima câteva gânduri legate de memoria academicianului Solomon Marcus, cel care a fost alături de tinerii ce au avut contribuții reunite în volumul publicat în 2015.

* * *

Sper să nu fiu perceput drept subiectiv în gândurile așternute pe hârtie privind Omul și Academicianul SOLOMON MARCUS. Pentru mine, el a ipostaziat în mod strălucit spiritul științific, multidisciplinaritatea, a fost

universalist prin arie de cuprindere și capacitate integratoare remarcabilă. O minte iscoditoare excepțională l-a caracterizat și i-a îndrumat mersul în viață și în cunoaștere. A pledat constant pentru rigoare în cercetare și evaluarea activității științifice în raport cu repere înalte, validate pe plan internațional de către comunitatea științifică. A fost o „voce" între membrii Academiei Române, o somitate între confrați în lume.

Solomon Marcus a fost nu numai un exemplu între academicieni; a fost un om între oameni. Mintea sa strălucită și permanenta căutare de răspunsuri la întrebări ce îl frământau au fost însoțite de un comportament plin de omenie, modestie, decență, respect pentru semeni, promotor al dialogului. Așa a rămas în memoria mea: un om care m-a impresionat enorm, care a îmbogățit Academia Română și averea științifică autohtonă și universală.

Într-o lume ce pare să își fi pierdut busola morală, când nu puțini parcă nu mai disting între bine și rău, în care se vorbește despre post-adevăr, cu un asalt continuu la cunoașterea științifică solidă, cu multă agresivitate și violență, moștenirea umană și științifică a lui SOLOMON MARCUS, a altora ca el, capătă o semnificație aparte. Mă întreb chiar cum ar fi reacționat la evenimentele din ultimii ani, pe fondul suitei de crize declanșate de pandemie, tranziția energetică, efecte ale schimbărilor climatice și războiul din Ucraina, alte războaie și catastrofe umanitare. El a văzut în internet o mutație revoluționară, care potența fără limite accesul la informație și educație. Dar vedem și reversul medaliei, cu drumuri lăturalnice ce îngustează gândirea oamenilor, uneori o abrutizează. Sunt convins că, dacă ar fi trăit încă, Academicianul Solomon Marcus ar fi judecat cu asprime atotputernicia periculoasă a platformelor digitale/comunicaționale în viața socială și culturală, economică și politică. Fiindcă tehnologia, fără educație și discernământ în utilizare, este o cale către pierzanie. În mod analog, el ar fi judecat, probabil, și rolul inteligenței artificiale, care aduce numeroase beneficii, unele extraordinare, dar care poate deveni și o amenințare existențială pentru om, asemenea armelor nucleare.

Omenirea, în multe privințe, merge înapoi, parcă se întoarce în istorie. Cicluri în evoluția societății există, ceea ce aduce și regrese, uneori. Dar trebuie să încercăm să evităm ceea ce a fost groaznic în istoria omenirii (în secolul trecut, de pildă, în Europa). Iar lumea academica trebuie să se facă auzită și să influențeze mersul lucrurilor într-o direcție bună.

Și pe această cale aduc omagiul meu Omului și Academicianului SOLOMON MARCUS. Îi îndemn pe cei care au contribuit la volumul *NOUL VAL 2035 – ROMÂNIA PUTERNICĂ* să urmeze pilda celui care a plecat dintre noi, lăsându-ne o moștenire științifică și umană unică.

ROMÂNIA PUTERNICĂ

Ionuț Stanimir

Hard power. Soft power. Putere economică. Putere diplomatică. Putere militară. Putere politică. Putere asimetrică. Putere strategică. Putere geopolitică. Puterea numerelor. Puterea de negociere. Puterea de rezistență. Puterea imaginației. Puterea de influență. Puterea tehnologică.

Sunt multe feluri în care poți defini forța unei țări de a angaja resurse și voință în atingerea unui obiectiv strategic. Dar, dincolo de toate, **o țară puternică** este cea care știe să-și valorifice resursele, să-și transforme circumstanțele și, mai ales, să își creeze voința de a reuși.

Resursele sunt adesea date. Circumstanțele, de cele mai multe ori, depind de exterior.

Dar voința – aceea se naște din cultură, din mentalități, din încredere socială, din optimism, din încredere în sine.

Bruce Lee spunea: *„La naiba cu circumstanțele, eu îmi creez propriile oportunități."*

Iar Antonio Gramsci observa: *„Criza constă tocmai în faptul că vechiul refuză să moară, în timp ce noul nu are încă puterea să se nască."*

Între aceste două adevăruri ne aflăm.

Puterea și criza

România are resurse. Paradoxal, are și circumstanțe favorabile. Suntem sub umbrela NATO, integrați în Uniunea Europeană, într-un parteneriat strategic cu SUA și într-o zonă care ne permite să jucăm un rol central în arhitectura de securitate și economică. Suntem o punte între culturi și interese.

România nu a fost niciodată mai educată. Niciodată mai bogată. Niciodată mai protejată… și niciodată mai furioasă.

Furia ca resursă

Furia este un sentiment complex. Ea e legată de lucruri incredibil de importante, de obicei de ceva ce ne provoacă teamă și asupra căruia nu avem control. Și iar ajungem la putere.

Suntem furioși pentru că suntem temători de viitor, fragmentați și neîncrezători unii în ceilalți. Pentru că suntem dezamăgiți de clasa politică, de metehnele instituțiilor și ale propriilor triburi, de incapacitatea de a colabora între bule. Spirala neîncrederii ne macină. Din ea se naște furia. Din ea vine senzația de neputință.

Dar nu putem să ne întoarcem la începuturi.

Nu putem să ne facem toți dreptatea noastră.

Nu putem continua să ne batem între noi pe seama trecutului.

Există o singură luptă care merită dusă: **lupta pentru viitor, nu lupta pentru trecut.**

Generația puternică

Această luptă nu este doar a noastră. E a lor – a generației următoare. Rolul nostru este să îi pregătim ca să poată lupta. Să lupte tehnologic. Diplomatic. Geopolitic. Economic. Strategic. Hard și soft. Creativ și rezilient.

România are cel mai mare număr de tineri din Europa Centrală și de Est, după Polonia. Este un avantaj strategic uriaș. Pentru că vine cu forța imaginației și cu resursele incredibile ale optimismului.

Tinerii noștri sunt buni, frumoși și liberi.

I-am văzut la București, Constanța, Iași și Cluj, dar și la Ploiești, Târgu Jiu, Baia Mare și Vaslui.

I-am văzut în cartiere muncitorești și în sate inundate.

I-am văzut făcând, gândind, imaginând.

I-am văzut devenind lideri.

Și îi văd, în continuare, căutând modele.

România puternică se va naște odată cu ei.

În mai anul acesta, Martin Seligman, unul dintre cei mai mari psihologi ai lumii, îmi spunea că omenirea se confruntă cu cea mai mare proporție de oameni și mai ales tineri anxioși și nefericiți din istorie și că lucrează la o carte despre ***agency*** – capacitatea oamenilor, individual sau colectiv, de a-și influența destinul și de a modela cursul evenimentelor. Ne povestea Martin Seligman despre combinația dintre *credința că poți conta, încrederea că acțiunile tale produc efecte și structurile care îți permit să reușești.*

I-am povestit atunci despre proiectul la care lucrez în România – rețeaua de spații unde tinerii pot să exploreze, să învețe, să își găsească mentori și să prindă încredere. A fost fascinat să afle despre România.

Trebuia să îi spun și altceva: că lucrez și eu la o carte, împreună cu Marius Stoian, Adriana Băițan și peste 100 de oameni tineri valoroși care, la rândul lor, inspiră fiecare câte alți 100. Deci vreo 10.000 la prima strigare. Cum ar fi să fim 100.000? Un milion? Imposibil? Deloc. În România sunt aproape 3 milioane de tineri între 7 și 35 de ani. Să le dăm inspirație, încredere, modele și putere la 30% dintre ei nu este o posibilitate. Este o datorie.

Datoria noastră

Este datoria noastră să facem România puternică.

Atunci vom avea sens, rost și putere.

Atunci vom fi lăsat ceva în urma noastră:

- un hub tehnologic, agri-food și energetic pentru Europa Centrală de Est, conectat global;
- o economie competitivă, cu facilități fiscale unice pentru dezvoltarea capitalului uman;
- o societate în care toți tinerii noștri au acces la mentorat, voluntariat și modele;
- o țară care transformă cea mai numeroasă generație de tineri din regiune în cea mai pregătită pentru viitor.

La naiba cu circumstanțele, hai să creăm o generație puternică!

Asta e datoria noastră! Asta avem de făcut!

Să le insuflăm **credința că pot conta, încrederea că acțiunile lor produc efecte și să creăm structurile care le vor permite să reușească.** Știu deja 100 de oameni care pot face asta. Iar ei știu fiecare câte 100. Suntem 10.000 deja…

VIITORUL: AȘTEPTARE SAU PROIECT?[1]

Acad. Solomon Marcus

Ce așteptăm de la anii care vin? Ce ne dorim să ne aducă ei? În acești termeni ne mărturisim gândurile pe care le schimbăm la diverse sărbători, la trecerea anilor, la împlinirea unei anumite vârste, și modul în care ne exprimăm afecțiunea față de cineva revine de obicei la comunicarea unor dorințe și urări care, explicit sau implicit, se referă la ceea ce ne este dat. Toate acestea vin dintr-o tradiție îndepărtată, pe care cronicarul a fixat-o într-un faimos slogan: *Nu sunt vremile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi.* Mentalitatea dominantă este încă sub semnul acestei viziuni, a unui timp care vine peste noi, uneori mai pe neobservate, alte ori izbindu-ne cu putere, ca un tsunami. Mulți sunt cei care cred că întâmplările vieții lor sunt programate de *destin*, că ele depind prea puțin de ei și prea mult de ce anume *le este dat*. Zodiacul și horoscopul sunt încă foarte populare; în loc să fie doar un prilej de amuzament, sunt luate în serios cu o gravitate care nu le stă bine. Televiziuni dintre cele mai frecventate le acordă atenție, să nu mai vorbim de ziare și reviste. Până în urmă cu câțiva ani, chiar televiziunea publică le avea în program și ajunseseră și la canalul cultural al TVR. La fiecare început de ianuarie, ghicitoarele și astrologii au mare căutare.

Această atitudine pasivă, înapoiată, anticulturală s-a transmis de la persoane la instituții. O politică fără orizont, cu măsuri de la o zi la alta. Incapacitatea de a distinge între problemele fundamentale și cele superficiale, între răul de la rădăcină și cel trecător, între cancer și o simplă viroză.

[1] Text preluat din volumul „România Noului Val", 2015

Iată ce se întâmplă de mulți ani în domeniul care-mi este cel mai apropiat, cel al educației, învățământului și cercetării. Instituțiile de rigoare sunt incapabile să elaboreze planuri de învățământ moderne, în concordanță cu achizițiile științei, tehnologiei, culturii ultimului secol. Programele de învățământ sunt încă blocate în perioada științei galileo-newtoniene, promovând un *scenario* al cunoașterii care, de vreo sută de ani, nu mai este principalul mod de existență al științei. Dar chiar mari descoperiri din secolul al XIX-lea, cum ar fi geometriile neeuclidiene, cu toate consecințele lor în cultură, literatură și artă, sau izomerismul chimic, datând tot din prima jumătate a secolului a XIX-lea, sunt ignorate. Situația este de fapt și mai gravă, dacă ținem seama de faptul că nici măcar ideile pitagoreice privind legătura dintre numere, sunete și culori nu se află în manualele elevilor. Nici absolvenții liceului, nici cei ai universității nu află că de o sută de ani încoace nu mai funcționează încrederea în distincția riguroasă dintre subiect și obiect, care timp de trei sute de ani (secolele XVII, XVIII și XIX) a guvernat cultura; nu mai funcționează determinismul universal, iar logica și limbajul au trecut prin transformări profunde, prin crize care le-au schimbat fața. Metabolismul disciplinelor este în general ignorat și din acest motiv marile schimbări de paradigmă pe care le-a cunoscut ultimul secol sunt și ele prea puțin înțelese. Manualele școlare și cele universitare sunt de multe ori plictisitoare, neinteligibile. Cele mai spectaculoase idei, descoperiri, invenții ale culturii din ultimele două secole sunt absente din aceste manuale, ratându-se astfel numeroase prilejuri de încântare și de bucurie spirituală care ar fi îmbogățit viața școlarilor și studenților și ar fi oferit o altă perspective învățării.

La această mentalitate fără perspective, de pe o zi pe alta, se adaugă incapacitatea de a se lua în considerare nevoile și drepturile fundamentale ale copiilor, adolescenților și tinerilor. Nevoia de mișcare, de întrebare, de libertate, de îndoială, de greșeală și eșec; nevoia de a înțelege cunoștințele care li se livrează, nu doar de a le reține, de a le înmagazina; nevoia de a concilia ceea ce li se cere cu ceea ce ființa lor lăuntrică îi îndeamnă; nevoia lor organică de a beneficia de o atenție personală din partea educatorilor; nevoia lor vitală de a primi explicații cu privire la modul în care sunt evaluați; toate acestea rămân de multe ori nesatisfăcute. Lumea școlarilor cunoaște frecvent stări de frustrare, de conflict, care duc la stres, la încordare psihică, uneori vecină cu boala; starea de relaxare, de bună dispoziție, de bucurie care ar trebui să însoțească învățarea este tot mai rară.

Putem chiar spune că cele mai grave deficiențe ale sistemului educațional se manifestă în domeniul omenescului, nu al cognitivului. Nu se face educația

identității de toate felurile, de la cea biologică și locală la cea națională, la cea europeană, la cea planetară. Se ignoră educarea conviețuirii cu alteritatea de toate felurile. Înțelegerea diversității omenescului ar fi trebuit să se afle în central atenției, la fel ca dragostea pentru ființa umană, respectul pentru viața ei. Nu se acordă atenție cultivării relațiilor umane bazate pe afecțiune și respect, în așa fel încât să devină de neconceput violența psihică, violența de limbaj, tonul răstit, toate deschizând drumul violenței fizice.

Poate că unii se întreabă pe ce mă bazez când formulez sentințe atât de grave. Răspunsul este simplu. Pe o viață din care peste 80 de ani au fost trăiți în educație, la catedră și în cercetare, în ipostaze succesive de elev, student, profesor, inspector; mii de contacte personale cu oameni ai școlii; participant activ la sute de dezbateri cu aceștia; critic sistematic și la bani mărunți al programelor și manualelor școlare și universitare.

Dar prestația mea în educație a căpătat o nouă față, un nou elan după ce au avut loc două evenimente care mi-au schimbat viața în bine, deși m-au prins la o vârstă înaintată; răsturnarea din decembrie 1989 și, puțin timp după aceea, revoluția internetului. Libertatea de gândire și de exprimare, dreptul și posibilitatea de informare, comunicare și deplasare, primii pași spre democrație, au fost pentru mine stimulentul esențial în a mări eficacitatea demersului meu.

Voi, tineri pe care decembrie 1989 v-a prins copii sau adolescenți, voi, cei care v-ați născut după 1989, sunteți de două ori răsfățați ai istoriei, pentru că sunteți beneficiarii ai unor achiziții democratice și de civilizație pe care nu le-au cunoscut nici părinții, nici bunicii voștri. Aveți posibilitatea de a depăși prin efort personal vicisitudinile unui sistem educațional bolnav și, implicit, puteți contribui la terapia care să permită instalarea unui alt sistem educațional. Avem semne că destule minți tinere se trezesc, iar cele care contribuie la cartea de față sunt dintre acestea. Istoria ultimelor secole arată clar că semnele înnoirii au venit la noi în bună măsură de la tinerii întorși de la studii din țări mai avansate. Diaspora românească dă semne bune de trezire, de dorință de a contribui la înnoirea României. Internetul îmi permite să fiu în interacțiune cu mulți copii, adolescenți, tineri pe care i-am întâlnit în dezbateri directe în școlile lor sau mi-au citit cărțile, mi-au urmărit intervențiile la televiziune sau în presă. Un imens strigăt de durere străbate din sufletele acestora, refuzați în dezbaterile pe teme de educație și pe care nimeni nu îi ascultă. Proliferează elementul festiv, diplomele de excelență într-o țară care, din multe puncte de vedere, este la coada Europei. Dar durerea elevului care pleacă de la un concurs pentru care s-a pregătit asiduu și nu primește o reacție lămuritoare la

prestația sa, pe care el o presupune bună, sunteți oare, voi, oameni ai școlii, capabili s-o înțelegeți? Nu avem timp pentru lucrurile esențiale, de substanță, pentru dezbateri, dar avem timp de competiții golite de orice valoare educațională. Asistăm la un spectacol grotesc, căruia trebuie să-i punem capăt.

Progresul pe care l-a realizat societatea românească în ultimele secole a fost datorat acelor personalități care nu s-au mulțumit să aștepte viitorul, ci care l-au proiectat și au dus la capăt proiecte grandioase. Pentru a mă referi la domeniul educației și al culturii, voi menționa pe Gheorghe Asachi, Gheorghe Lazăr, George Barițiu, Titu Maiorescu, Spiru Haret, Traian Lalescu, Alexandru Myller.

Să nu lăsăm ca timpul să vină peste noi, să încercăm și să învățăm să-l înțelegem și să-l stăpânim. Dacă vrem să scoatem România din sărăcie.

- I -

FORESIGHT 2035: ROMÂNIA ȘI LUMEA URMĂTORULUI DECENIU

Coordonator:
ANTONIA-LAURA PUP

CUM PUTEM PĂSTRA SOCIETATEA REZONABIL DESCHISĂ? O PERSPECTIVĂ DESPRE RESCRIEREA CONTRACTULUI SOCIAL ȘI REGÂNDIREA EDUCAȚIEI, CA ALTERNATIVĂ LA SECURITIZARE

Antonia-Laura Pup

Karl Popper a conceptualizat societatea deschisă drept un sistem social caracterizat de raționalitatea opusă dogmei, libertate de gândire și exprimare și protecția drepturilor fundamentale. Acestora li se adaugă scepticismul, ca expresie a recunoașterii limitelor înțelegerii umane și a imperativului potrivit căruia ea trebuie supusă periodic unor interogații critice de substanță.[1] Pentru mine, societatea deschisă românească se confundă cu parcursul nostru în comunitatea euro-atlantică de valori, pe care îl consider ireversibil. Am avut norocul de a-mi trăi întreaga viață în România parte a UE și NATO, apartenență care mi-a deschis posibilitatea studiului și muncii în Europa și Statele Unite. În 2025, totuși, resimt că societatea deschisă euro-atlantică își pierde din vitalitate, că ne apropiem din ce în ce mai mult de o lume post-transatlanticism. România puternică are datoria de a-și abandona rolul de actor pasiv la aceste schimbări de dinamică și a-l îmbrățișa pe acela de antreprenor de norme pentru a conserva societatea deschisă pentru care Popper a luptat.

Contextul geopolitic actual nu (mai) favorizează societatea deschisă așa cum o știam în deceniul trecut, așa cum globalizarea și hiperconectivitatea au consolidat-o. La Washington, președinția Donald Trump 2.0 a fost prefațată de o campanie efervescentă în care laitmotivele principale (restrângerea drepturilor imigranților, diminuarea angajamentelor internaționale ale SUA pentru a focaliza prioritățile administrației pe chestiuni de politică internă, protecționismul economic prin creșterea tarifelor)[2] au părut a fi desprinse

[1] Hayley Reed, "The Open Society and Its Enemies: Karl Popper's Legacy - LSE History," *LSE History - Telling LSE's Story* (blog), November 20, 2024, https://blogs.lse.ac.uk/lsehistory/2024/11/20/the-open-society-and-its-enemies-karl-poppers-legacy/.

[2] "Trump Is Dismantling Globalisation, One Blow at a Time," *The Economic Times*, February 7, 2025, https://economictimes.indiatimes.com/news/international/global-trends/trump-is-dismantling-globalisation-one-blow-at-a-time/articleshow/118022312.cms?from=mdr.

dintr-un meta-narativ pentru a închide societatea americană, nu pentru a o păstra rezonabil deschisă. În acord cu promisiunile făcute în campania electorală, primele politici publice anunțate de Trump au contribuit la a crește și mai mult falia dintre noul excepționalism american, așa cum este conturat în concepțiunea MAGA, și ideea de societate deschisă. Probabil cel mai reprezentativ exemplu în sprijinul acestei idei este retorica împotriva universităților și a studenților internaționali,[3] cuplată de măsura de excludere a universității Harvard din cadrul instituțiilor care beneficiază de facilități fiscale.[4] Un prim efect al acestor măsuri este reprezentat de fenomenul emergent al dezertării unor profesori și cercetători, care au preferat să se relocheze din Statele Unite, punându-și decizia pe seama atacului la libertatea de exprimare și cercetare.[5][6]

Europa nu a rămas imună la această dinamică de închidere parțială a societăților, fiind influențată de ceea ce se întâmplă de cealaltă parte a Atlanticului. Această dinamică este probată prin creșterea în popularitate a izolaționiștilor, radicali de dreapta și sceptici la ideea de integrare europeană. Ascensiunea acestor lideri amenință unitatea europeană în fața unor amenințări comune, precum Federația Rusă, și frânează proiecte strategice prin care UE își poate exporta influența și sistemul valoric în imediata-i vecinătate. Deși actuala Comisie Europeană recunoaște imperativul geostrategic al extinderii,[7] extinderea propriu-zisă trenează, perspectivele de materializare fiind sumbre. Poticnită între imperativul reformei structurale a Uniunii și creșterea numărului de membri, conștientă de pericolul de a rămâne prizonieră a competiției strategice dintre SUA și China pe fondul propriei sale lipse de competitivitate, UE, societatea noastră comună, este astăzi tot mai aproape de închidere.

Alegerile prezidențiale ale României din 2025 au pus din nou pe agenda publică dihotomia societății deschise, pluraliste, cosmopolite și a societății protecționiste, închise, care defilează înșelător sub stindardul „suveranismului".

[3] Madeline Halpert, "Marco Rubio Says US Revoked at Least 300 Foreign Students' Visas," BBC News, March 27, 2025, https://www.bbc.com/news/articles/c75720q9d7lo.

[4] Robert Mackey, "Trump Blocks Grant Funding for Harvard until It Meets President's Demands," *The Guardian*, May 6, 2025, sec. US news, https://www.theguardian.com/us-news/2025/may/05/trump-harvard-grants.

[5] Alexandra Witze, "75% of US Scientists Who Answered Nature Poll Consider Leaving," *Nature* 640, no. 8058 (March 27, 2025): 298–99, https://doi.org/10.1038/d41586-025-00938-y.

[6] Danny Freeman, "Yale University Scholars Leave for University of Toronto as Trump Administration Targets Universities," CNN, March 28, 2025, https://edition.cnn.com/2025/03/28/us/yale-university-scholars-toronto-trump/index.html.

[7] "Von Der Leyen Calls EU Enlargement a 'Core Priority' for Her New Commission in 2024-2029," EU NEIGHBOURS east, July 18, 2024, https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/von-der-leyen-calls-eu-enlargement-a-core-priority-for-her-new-commission-in-2024-2029/.

Ele sunt, de fapt, o reeditare a scrutinului anulat din 2024, când arena în care această dihotomie a fost proiectată s-a mutat din piața publică în online și de pe Facebook pe TikTok, unde manipularea algoritmilor a favorizat polarizarea societății și închiderea ei în bule („echo chambers").[8] Al doilea cel mai puternic partid al României astăzi, AUR, propune un program care combină naționalizarea economică, protecționismul, iar din perspectivă socială și culturală se bazează pe antrenarea unui fals conflict între excepționalismul românesc și participarea la proiectului de integrare europeană. Extrapolând dincolo de cazul punctual al creșterii îngrijorătoare a partidului AUR, suntem în fața unui pericol real de creștere a popularității discursului neolegionar și fascist.[9][10] Aceste dinamici se reflectă printr-o fragmentare a societății deschise, o diminuare a gradului de respectare al minorităților și la o potențială normalizare a violenței în viața politică românească.

Pentru România, a fi părtași la falimentul societății rezonabil deschise nu este o opțiune. Nu avem nici luxul istoriei, nici luxul geografiei pentru a ne putea demonstra reziliența în fața unui asemenea scenariu. Totuși, simpla recunoaștere a acestui imperativ nu este suficientă, motiv pentru care actorii politici din România trebuie să facă eforturi susținute pentru a actualiza contractul social național ținând cont de aceste noi dinamici internaționale, folosind tehnologiile emergente pentru a păstra societatea deschisă, nu pentru a o altera, iar cea mai sustenabilă cale de a face acest lucru este educația.

Cultivarea scepticismului în epoca certitudinilor

Distingem două căi înainte pentru ca România să-și protejeze propria societatea deschisă. Prima este securitizarea, cea de-a doua este educația. Securitizarea, așa cum a fost definită de Școala de la Copenhaga,[11] este procesul de extragere, prin mijloace discursive, al unui fenomen din politica obișnuită

[8] VIGINUM - Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale (SGDSN), "Manipulation d'algorithmes et instrumentalisation d'influenceurs: enseignements de l'élection présidentielle en Roumanie & risques pour la France | SGDSN," February 4, 2025, http://www.sgdsn.gouv.fr/publications/manipulation-dalgorithmes-et-instrumentalisation-dinfluenceurs-enseignements-de.

[9] Daniel Buti and Adrian Constantin, "Is Fascism on the Rise in Romania? An Analysis of the Political Program of the Alliance for the Union of Romanians (AUR)," *Holocaust. Studii Și Cercetări* XIII, no. 14 (2021): 291–307, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1007512.

[10] Iulia Roșu, "Lumea și oamenii din spatele lui George Simion. Relația reală cu Călin Georgescu," Snoop, May 2, 2025, https://snoop.ro/lumea-si-oamenii-din-spatele-lui-george-simion-relatia-reala-cu-calin-georgescu/.

[11] Mathias Albert and Barry Buzan, "Securitization, Sectors and Functional Differentiation," *Security Dialogue* 42, no. 4–5 (August 1, 2011): 413–25, https://doi.org/10.1177/0967010611418710.

în fața unui risc portretizat drept existențial. Fenomenul este elevat din dezbaterea politică și transferat în cadrul ecosistemului de securitate națională. Cel mai recent exemplu prin care actorii instituționali din România au ales securitizarea pentru a conserva societatea deschisă și modelul democrației liberale a fost chiar reluarea alegerilor prezidențiale, care au fost ținta unui atac hibrid fără precedent orchestrat de Federația Rusă. Un alt exemplu de actualitate în dezbaterea euro-atlantică în care securitizarea este utilizată pentru a preveni confiscarea spațiului informațional de către actori statali ostili democrației liberale este potențiala sancționare a rețelei TikTok sub regulamentul Digital Services Act al Uniunii Europene.[12] Securitizarea este un cadru eficient pentru a izola rapid societatea deschisă de factori amenințători precum dezinformarea și războiul informațional. Totuși, eficiența securitizării depinde nu doar de succesul punctual al acestei operațiuni de izolare, ci și de girul societății, de modul în care audiența acceptă actul de securitizare.[13] Acolo unde apare neîncredere în societate, securitizarea nu este doar ilegitimă, ci poate chiar să creeze probleme suplimentare societății deschise, precum proliferarea teoriilor conspirației.

Pledez pentru ca, în paralel cu securitizarea, România să devină mai strategică în modul în care avansează cu cel de-al doilea mecanism pentru protejarea societății libere: cultivarea scepticismului prin educație. Fără a renunța deplin la securitizare atunci când cele mai grave situații o impun, educația are meritul de a fi cea mai sustenabilă cale de a conserva virtuțile societății deschise și a dezvolta anticorpi necesari României puternice precum: o doză zdravănă de scepticism sănătos, respect pentru pluralism, gândire critică.

România, facilitator de soluții pentru a păstra Uniunea Europeană deschisă prin educație

Uniunea Europeană își poate conserva modelul valoric doar dacă acționează decisiv în direcția prevenirii falimentului său economic. Acest faliment economic poate fi prevenit, după cum articulează Mario Draghi în raportul său,[14] doar prin accelerarea competitivității. Actualizarea sistemelor de

[12] Antonia-Laura Pup, "The EU Should Not Wait for Trump's Green Light to Block TikTok," EPIS Thinktank, March 31, 2025, https://www.epis-thinktank.de/post/the-eu-should-not-wait-for-trump-s-green-light-to-block-tiktok.

[13] Adam Côté, "Agents without Agency: Assessing the Role of the Audience in Securitization Theory," *Security Dialogue* 47, no. 6 (December 1, 2016): 541–58, https://doi.org/10.1177/0967010616672150.

[14] "The Draghi Report on EU Competitiveness," European Commission - European Commission, September 9, 2024, https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en.

educație și cercetare pentru a face față noilor exigențe impuse de revoluția AI este intim legată de acest obiectiv strategic al blocului comunitar, o adevărată pre-condiție pentru a menține Uniunea cu capul la suprafață în competiția tehnologică și economică dintre Washington și Beijing.

Cu atât mai mult cu cât România deține în actuala Comisie Europeană portofoliul de vicepreședinte executiv pentru competențe, locuri de muncă de calitate și pregătire, este momentul ca țara noastră să-și ia în serios vocația de antreprenor de norme în Uniunea Europeană, facilitând următoarele soluții practice pentru a menține această fabuloasă construcție politică deschisă prin forța educației:

1. **Atragerea cercetătorilor și profesorilor talentați în mediul academic european pe fondul exodului creierelor de la universitățile americane**, prin conturarea unui pachet de stimulente la nivelul blocului comunitar (burse, sprijin în relocare, asistență în procedurile administrative, granturi de cercetare cu birocrație limitată). Uniunea Europeană are un potențial real de a capta aceste minți strălucite provenite din spațiul academic american și are nevoie de un plan bine pus la punct pentru a transforma această dinamică într-un avantaj competitiv. Această politică publică ar putea fi finanțată printr-un instrument dedicat, setat ca prioritate strategică în cadrul European Education Area[15], cu sprijinul rețelelor universitare europene. De asemenea, pot fi extinse apelurile de finanțare destinate cercetătorilor doctorali și post-doctorali prin intermediul Marie Skłodowska-Curie Actions, pentru a putea permite relocarea acestora din universitățile americane în cele europene.
2. **Înființarea unui Institut European al Inteligenței Artificiale, cu sediul la București.** Acest institut ar urma să fie finanțat printr-o contribuție fixă a fiecărui stat membru și populat cu experți în inteligența artificială din mediul academic, dar și din industrie. Unul dintre obiectivele acestei entități trebuie să fie crearea de aplicații folosind inteligență artificială pentru educație și ghiduri practice destinate școlilor și universităților pentru a integra transversal aceste instrumente în predare și evaluare. De asemenea, acest institut universitar ar putea oferi cursuri avansate de inteligență artificială aplicată și sprijini autoritățile publice de la nivel central, regional și local în integrarea AI pentru a eficientiza anumite procese de guvernanță, pe modelul laboratorului Abu Dhabi AI Lab din cadrul

[15] "Funding in Education - European Education Area," accessed May 10, 2025, https://education.ec.europa.eu/funding.

universității specializate în inteligență artificială Mohamed bin Zayed University of Artificial Intelligence din Emiratele Arabe Unite.[16]

3. **Relaxarea regimului fiscal pentru firmele din tehnologie care fac investiții în educație**: Deși fiscalitatea este un domeniu asupra căruia fiecare stat membru are propria responsabilitate suverană, un pact la nivelul UE pentru taxe mai mici pentru întreprinderile care fac investiții susținute în tehnologizarea sectorului educațional ar fi un semnal de natură să determine mediul privat să participe mai susținut la reforma învățământului, în special acolo unde finanțarea publică este insuficientă. În paralel cu promovarea acestor norme și proiecte la nivel european, România trebuie să acționeze decisiv pentru a-și rezolva problemele vulnerabilități ale sistemului educațional românesc, care par a fi acutizate de o criză a lipsei de profesori.[17]

Sistemul educațional românesc ca ecosistem de conservare a libertății și pluralismului

La scară națională, România are propriile restanțe, care trebuie revizuite cu prioritate, în acord cu două principii pe care le socotesc fundamentale: autonomia și personalizarea. Modernizarea sistemului educațional românesc în epoca inteligenței artificiale trebuie să pună beneficiarul direct în centrul procesului, însă nu în sensul degrevării de responsabilitate și oferirea de scurtături către dezvoltarea profesională, ci în sensul creșterii nivelului de autonomie. Când ChatGPT sau Claude.AI pot suplini munca a zeci de meditatori, autoritățile trebuie să-și direcționeze efortul remedial către cele mai dezavantajate dintre societăți, unde trebuie să creeze stimulente atractive pentru creșterea atractivității carierei didactice.

În paralel cu acordarea de mai multă autonomie în interiorul procesului educațional, veriga de evaluare trebuie întărită prin testări standardizate care să nu aibă loc o dată la patru ani, când intervenția remedială ar fi nefolositoare, ci an de an. În urma acestor testări standardizate, care cu ajutorul AI pot fi evaluate mult mai ușor, cadrele didactice pot contura planuri de învățare personalizată pentru fiecare elev sau student în parte. Digitalizarea masivă

[16] "About - MBZUAI," accessed May 10, 2025, https://mbzuai.ac.ae/about/.

[17] „Creștere cu aproape 30% a numărului de profesori trecuți de vârsta de pensionare care au primit aprobare să rămână titulari din septembrie 2025, în școlile din București", *Edupedu.ro* (blog), February 15, 2025, https://www.edupedu.ro/crestere-cu-aproape-30-a-numarului-de-profesori-trecuti-de-varsta-de-pensionare-care-au-primit-aprobare-sa-ramana-titulari-din-septembrie-2025-in-scolile-din-bucuresti/.

a infrastructurii educaționale prin fondurile europene PNRR și de coeziune permite, de asemenea, personalizarea sistemului de învățământ și în direcția acordării de mai multă libertate pentru elevi și studenți pentru a-și selecta propriile cursuri opționale, cu costuri mult mai mici pentru școli și autorități. Având în vedere această accesibilitate plenară a AI și tehnologiilor emergente, sălile de clasă, aceste microcosmosuri societale, pot deveni ele însele mai deschise, autentice huburi de conservare și multiplicare a libertăților, gândirii critice și rațiunii. Proiectarea acestora trebuie să se afle în centrul preocupărilor guvernanților, atunci când aceștia iau în considerare actualizarea contractului social dintre stat și cetățean.

Concluzii

Karl Popper, arhitectul intelectual al societății deschise, a afirmat că „știința începe cu mituri și cu contestarea acestor mituri".[18] Reflecția acestuia capturează esența demersului de a păstra societatea românească rezonabil deschisă într-o epocă a incertitudinilor geopolitice și a certitudinilor algoritmice. Așa cum știința progresează printr-o contestare perpetuă a propriilor mituri și adevăruri provizorii, la fel și societatea deschisă poate supraviețui doar prin examinarea critică a propriilor fundamente și prin adaptarea la noile realități.

Suntem, astăzi, înconjurați de mituri: mitul suveranismului izolaționism ca soluție pentru recuperarea demnității naționale, mitul incompatibilității dintre identitatea națională și vocația euro-atlantică sau mitul că securitizarea și doar securitizarea pot proteja la infinit democrația liberală de amenințările hibride. A contesta aceste mituri înseamnă că recunoaștem că societatea deschisă nu este un dat, ci un proiect perpetuu, care necesită eforturi susținute și creativitate instituțională. Educația este platforma ideală pentru contestarea constructivă a acestor mituri. Prin utilizarea inteligentă a tehnologiilor emergente pentru personalizarea și democratizarea învățării, putem forma cetățeni capabili să discearnă între adevăr și manipulare. Aceste instrumente sunt anticorpii societății deschise contemporane, iar România are oportunitatea de a fi în avangarda europeană pentru rescrierea contractului social prin educație. Păstrarea societății rezonabil deschise într-o epocă turbulentă, în care valorile comune au fost înlocuite de un tranzacționalism rigid, depinde de capacitatea noastră de a transforma sălile de clasă în incubatoare ale spiritului civic și spațiul civic într-o agoră a dezbaterii raționale.

[18] Reed, "The Open Society and Its Enemies."

Referințe

"About - MBZUAI." Accessed May 10, 2025. https://mbzuai.ac.ae/about/.

Albert, Mathias, and Barry Buzan. "Securitization, Sectors and Functional Differentiation." *Security Dialogue* 42, no. 4–5 (August 1, 2011): 413–25. https://doi.org/10.1177/0967010611418710.

Buti, Daniel, and Adrian Constantin. "Is Fascism on the Rise in Romania? An Analysis of the Political Program of the Alliance for the Union of Romanians (AUR)." *Holocaust. Studii Și Cercetări* XIII, no. 14 (2021): 291–307. https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1007512.

Côté, Adam. "Agents without Agency: Assessing the Role of the Audience in Securitization Theory." *Security Dialogue* 47, no. 6 (December 1, 2016): 541–58. https://doi.org/10.1177/0967010616672150.

Edupedu.ro. "Creștere cu aproape 30% a numărului de profesori trecuți de vârsta de pensionare care au primit aprobare să rămână titulari din septembrie 2025, în școlile din București," February 15, 2025. https://www.edupedu.ro/crestere-cu-aproape-30-a-numarului-de-profesori-trecuti-de-varsta-de-pensionare-care-au-primit-aprobare-sa-ramana-titulari-din-septembrie-2025-in-scolile-din-bucuresti/.

EU NEIGHBOURS east. "Von Der Leyen Calls EU Enlargement a 'Core Priority' for Her New Commission in 2024-2029," July 18, 2024. https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/von-der-leyen-calls-eu-enlargement-a-core-priority-for-her-new-commission-in-2024-2029/.

European Commission - European Commission. "The Draghi Report on EU Competitiveness," September 9, 2024. https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en.

Freeman, Danny. "Yale University Scholars Leave for University of Toronto as Trump Administration Targets Universities." CNN, March 28, 2025. https://edition.cnn.com/2025/03/28/us/yale-university-scholars-toronto-trump/index.html.

"Funding in Education - European Education Area." Accessed May 10, 2025. https://education.ec.europa.eu/funding.

Halpert, Madeline. "Marco Rubio Says US Revoked at Least 300 Foreign Students' Visas." BBC News, March 27, 2025. https://www.bbc.com/news/articles/c75720q9d7lo.

Mackey, Robert. "Trump Blocks Grant Funding for Harvard until It Meets President's Demands." *The Guardian*, May 6, 2025, sec. US news. https://www.theguardian.com/us-news/2025/may/05/trump-harvard-grants.

Pup, Antonia-Laura. "The EU Should Not Wait for Trump's Green Light to Block TikTok." EPIS Thinktank, March 31, 2025. https://www.epis-thinktank.de/post/the-eu-should-not-wait-for-trump-s-green-light-to-block-tiktok.

Reed, Hayley. "The Open Society and Its Enemies: Karl Popper's Legacy - LSE History." *LSE History - Telling LSE's Story* (blog), November 20, 2024. https://blogs.lse.ac.uk/lsehistory/2024/11/20/the-open-society-and-its-enemies-karl-poppers-legacy/.

Roșu, Iulia. "Lumea și oamenii din spatele lui George Simion. Relația reală cu Călin Georgescu." Snoop, May 2, 2025. https://snoop.ro/lumea-si-oamenii-din-spatele-lui-george-simion-relatia-reala-cu-calin-georgescu/.

The Economic Times. "Trump Is Dismantling Globalisation, One Blow at a Time." February 7, 2025. https://economictimes.indiatimes.com/news/international/global-trends/trump-is-dismantling-globalisation-one-blow-at-a-time/articleshow/118022312.cms?from=mdr.

VIGINUM - Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale (SGDSN). "Manipulation d'algorithmes et instrumentalisation d'influenceurs : enseignements de l'élection présidentielle en Roumanie & risques pour la France | SGDSN," February 4, 2025. http://www.sgdsn.gouv.fr/publications/manipulation-dalgorithmes-et-instrumentalisation-dinfluenceurs-enseignements-de.

Witze, Alexandra. "75% of US Scientists Who Answered Nature Poll Consider Leaving." *Nature* 640, no. 8058 (March 27, 2025): 298–99. https://doi.org/10.1038/d41586-025-00938-y.

COEZIUNE TRANSATLANTICĂ ȘI AUTONOMIE STRATEGICĂ: EUROPA ÎNTRE SUA, CHINA ȘI RUSIA

Andreea Păsărelu

China, Rusia și mirajul cooperării economice

Sfârșitul Războiului Rece și căderea Cortinei de Fier au aruncat o parte importantă din lumea occidentală – în special Europa – într-un miraj optimist, formulat cel mai bine de Francis Fukuyama prin ideea „sfârșitului istoriei". În timp ce pentru lumea occidentală conflictul părea încheiat, consfințind victoria democrațiilor liberale la care aspirau liderii și populațiile fostelor țări membre ale Tratatului de la Varșovia, pentru Rusia, Războiul Rece doar îngheța, transformând statul într-un revizionist care nu capitula, ci alegea să se retragă pentru a se regrupa.

Războiul ruso-georgian din 2008, declanșat de Federația Rusă pentru a-și consolida controlul asupra regiunilor separatiste Abhazia și Osetia de Sud, ar fi trebuit să fie un prim semnal de alarmă pentru statele europene cu privire la strategia revizionistă a Moscovei și tendința de a menține sfere de influență în contradicție cu normele ordinii internaționale. Nu a fost așa – la fel cum nici intervențiile din Donbas și Crimeea, în 2014, nu au provocat o schimbare majoră de paradigmă. Semnalul de alarmă a venit prea târziu, în februarie 2022, iar o trezire reală a conștiinței geopolitice europene pare să se contureze de-abia în februarie 2025, după discursul scuturător și lipsit de menajamente susținut de vicepreședintele Statelor Unite la Conferința de Securitate de la München.

Putem enumera la nesfârșit greșelile strategice ale Uniunii Europene, dar nu putem nega că, pentru o bună parte din timp, acest idealism - pe alocuri pragmatic - a ocupat o parte importantă din viziunea Occidentului asupra sistemului internațional.

Dacă alegem să ne uităm către începutul anilor 2000, observăm strategia americană de integrare a unor state precum China în rețeaua globală de comerț și investiții cu scopul de a crea o interdependență economică suficient de puternică pentru a descuraja conflictele dintre marile puteri și de a stimula, indirect, democratizarea regimurilor. Integrarea în instituțiile globale menite

să reglementeze și să supravegheze funcționarea sistemului internațional a fost necesară și, în multe privințe, benefică. Totuși, China a fost tratată cu o laxitate considerabilă în acest proces. Pe lângă gravele încălcări ale drepturilor omului, un alt exemplu elocvent este aderarea la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) în 2001: deși a semnat Protocolul de Aderare, care impunea o serie de reforme și reguli clare, China a continuat să aplice politici protecționiste, să mențină un control puternic al statului asupra companiilor și să subevalueze în mod artificial moneda națională. Chiar și atunci când tratatele de cooperare anti-proliferare erau încălcate de Partidul Comunist Chinez prin livrarea de rachete către țări ca Pakistan, Libia și Iran, administrația Bush folosea aceeași abordare blândă, conciliantă față de Beijing[1].

Nu doar Washingtonul a închis ochii la dezvoltarea Chinei. Europa însăși a devenit, în paralel, captivă propriilor iluzii și dependențe. Timp de ani de zile, politica comercială a Europei s-a bazat pe o maximă germană reconfortantă, dar naivă: *Wandel durch Handel* – care înseamnă schimbare prin comerț[2]. Ideea din spatele acestui concept era că legăturile economice strânse cu state precum Rusia sau China vor stimula, în timp, o deschidere politică și o apropiere de valorile democratice occidentale.

Însă China a oferit, în ultimii ani, suficiente dovezi că abordarea - *Wandel durch Handel* - este mai degrabă un basm convenabil, repetat adesea de companii occidentale interesate să obțină profituri uriașe în țări cu regimuri represive. Consumul avid al Chinei pentru tehnologie și produse de lux occidentale nu a dus deloc la o relaxare a autoritarismului, ba dimpotrivă: regimul și-a consolidat puterea, reprimând brutal minoritatea uigură din Xinjiang și ignorând constant principiile drepturilor omului, fără teama că partenerii săi economici vor impune consecințe reale.

Europenii, pe de altă parte, nu au anticipat că partenerul economic de azi va deveni rivalul sistemic de mâine[3]. Iar acest lucru a creat o vulnerabilitate structurală în materie de tehnologie și producție manufacturieră, care a dus la o pierdere treptată de autonomie strategică din partea țărilor UE în ceea ce privește industriile viitorului, cum sunt tehnologiile verzi.

---

[1] *Paul Blustein, „The Untold Story of How George W. Bush Lost China," Foreign Affairs, 2 octombrie 2019, 1–13.*

[2] *Barbara Moens, „Ukraine Presses the EU to Get Real about Trading with the Enemy," Politico Europe, martie 2022, https://www.politico.eu/article/ukraine-geopolitics-in-eu-trade-china-russia/.*

[3] *Judy Dempsey, „Europe's Dangerous Dependence on China," Carnegie Europe, aprilie 2023, https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2023/04/europes-dangerous-dependence-on-china?lang=en.*

De la textile ieftine și electronice de larg consum, Europa a ajuns să importe componente esențiale din China – de la metale rare și echipamente medicale până la panouri solare și baterii pentru vehicule electrice[4].

În numele tranziției ecologice, continentul a abandonat industrii tradiționale, închizând ochii la faptul că „industria verde" era, de facto, externalizată către o dictatură. Așa s-a ajuns ca 80% din lanțul de producție global al panourilor fotovoltaice să fie controlat de companii chineze, multe dintre ele sprijinite masiv de statul chinez și implicate în practici de muncă forțată în Xinjiang.[5]

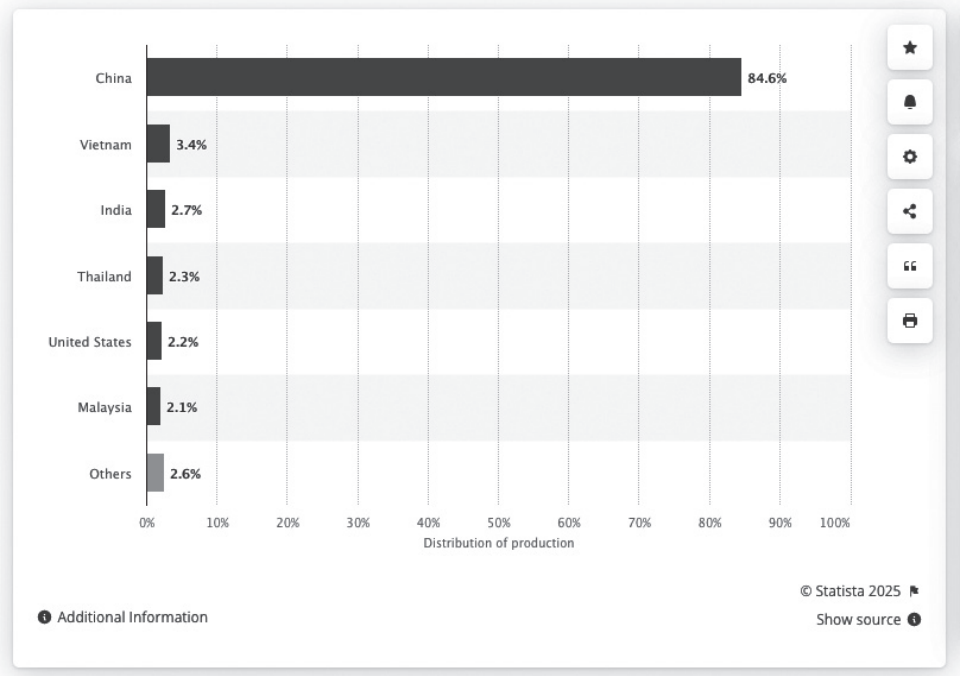

Distribuția producției mondiale de module solare fotovoltaice în 2023, pe țări, Statista, 2025

Această dependență a Europei de China a fost, de fapt, bidirecțională: în timp ce companiile europene se instalau în China pentru a produce mai

[4] *Alisha Chhangani, „Why European Businesses Are Now Stuck in the Middle of an EUChina Storm," Atlantic Council – Econographics, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/why-european-businesses-are-now-stuck-in-the-middle-of-an-eu-china-storm/.*

[5] *„Regional Distribution of Solar PV Module Manufacturing," Statista, https://www.statista.com/statistics/668749/regional-distribution-of-solar-pv-module-manufacturing/.*

ieftin, Beijingul cumpăra tăcut infrastructură-cheie în Europa – de la porturi la rețele energetice, folosindu-se de fonduri suverane și firme aparent private.[6]

Spre exemplu, compania de stat chineză COSCO Shipping a preluat controlul majoritar al portului Pireu (Grecia), transformându-l într-un hub major pentru comerțul chinez în Mediterană[7]. De asemenea, deține participații semnificative în alte porturi europene strategice, precum Hamburg (Germania), Rotterdam (Olanda), Zeebrugge (Belgia), Valencia (Spania) și Anvers (Belgia). Aceste investiții oferă Chinei nu doar control economic, ci și o pârghie logistică și informațională importantă.

Proiectul Belt and Road Initiative, lansat în 2013, a fost primit inițial cu entuziasm chiar și în cancelariile europene, deși multe dintre investițiile promise s-au dovedit a fi mai degrabă un cal troian geopolitic decât o mană cerească pentru dezvoltare.

Pe acest fundal de orbire strategică, China s-a transformat, în mai puțin de două decenii într-un rival sistemic declarat al Occidentului. Comisia Europeană a recunoscut acest lucru oficial abia în 2019[8], dar abia după invazia Ucrainei din 2022 – și mai ales după consolidarea alianței Beijing–Moscova[9] – Europa a început să trateze cu adevărat acest dosar ca pe o chestiune de securitate națională și economică. „De-risking", nu „decoupling" – aceasta este noua taxonomie a diplomației europene, care caută să reducă dependențele fără a rupe legăturile.[10] Cu toatde acestea, lecția ultimilor 20 de ani sugerează că este foarte greu ca acum să se reducă dependențele[11]. În loc să democratizeze China, deschiderea economică a întărit regimul autoritar,

[6] *Iulian Soare, „Riscuri de securitate economică: Companiile chineze dețin participații la 30 de porturi europene – SUA negociază rezolvarea problemei,"* Curs de Guvernare*, 9 mai 2025, https://cursdeguvernare.ro/riscuri-de-securitate-economica-companiile-chineze-detin-participatii-la-30-de-porturi-europene-sua-negociaza-rezolvarea-problemei.html.*

[7] *Kaki Bali, „In Greece's Largest Port of Piraeus, China Is the Boss," Deutsche Welle, 30 octombrie 2022, https://www.dw.com/en/greece-in-the-port-of-piraeus-china-is-the-boss/a-63581221.*

[8] *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council: EUChina – A Strategic Outlook*, JOIN(2018) 31, 19 septembrie 2018, *EURLex*, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019JC0005.

[9] *Nectar Gan, „Xi and Putin Meeting at SCO Summit," CNN, septembrie 2022, https://edition.cnn.com/2022/09/14/china/xi-putin-meeting-sco-summit-analysis-intl-hnk*

[10] *European Parliament (Policy Department),* EUChina relations: Derisking or decoupling – the future of the EU strategy towards China*, Studiu EXPO_STU(2024)754446, martie 2024, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754446/EXPO_STU(2024)754446_EN.pdf*

[11] *Sylvie Bermann and Elvire Fabry (eds.),* EU and China between DeRisking and Cooperation: Scenarios by 2035*, Report 126, Jacques Delors Institute, noiembrie 2023, https://institutdelors.eu/content/uploads/2025/04/R126-UE-Chine-Fabry_EN_Full_13.pdf*

l-a dotat cu tehnologie occidentală și i-a permis să își exporte modelul în lume.

Europa este acum prinsă între idealismul propriei construcții și realpolitik-ul marilor puteri, încercând să-și redefinească locul într-o lume în care regulile sunt contestate, iar interdependența nu mai garantează pacea, ci a devenit o veritabilă armă geopolitică.

Sistemul internațional în criză și dilemele Europei

Efectele acestor politici au reverberații profunde astăzi, sistemul internațional fiind marcat de incertitudine și dezordine care erau greu de imaginat la începutul anilor 2000. Lumea este acum divizată între două sisteme: ordinea liberală bazată pe reguli - aflată în pragul unei implozii; și un sistem alternativ, născut ca reacție la ceea ce China și Rusia numesc „așa-zisa ordine internațională bazată pe reguli" văzută de cele două ca instrument al hegemoniei Occidentale, bazat mai degrabă pe standarde duble decât pe principiile dreptului internațional.

Aceste abordări în relația cu adversarii au creat oportunități pentru ca aceștia să acumuleze suficientă putere pentru a se opune sistemului. China și Rusia au acum o parteneriat strategic care a oferit Moscovei posibilitatea de a supraviețui costurilor războiului și sancțiunilor impuse de Occident. Tot Moscova și Beijing sunt și arhitecții turbulențelor politice care au cuprins capitalele europene, unde devine tot mai dificil să se obțină sprijinul național pentru politici menite să răspundă vulnerabilităților de securitate.

Instabilitatea sistemică este alimentată și de schimbarea de paradigmă a Statelor Unite, de la un lider al ordinii internaționale, un garantor al securității și un stat cu o vastă rețea de aliați cu care niciunul dintre competitorii săi nu putea concura, observăm un stat cu o strategie impredictibilă, un aspru critic al instituțiilor globale, o putere de prim rang care nu mai favorizează compromisurile și avantajele mutuale în cadrul alianțelor, ci urmărirea intereselor personale și naționale prin intimidare. Contrar perspectivei tradiționale asupra Statelor Unite, văzute drept lider și câștigător al sistemului internațional, Donald Trump – exprimând, parțial, nemulțumirile americanilor – a portretizat Statele Unite ca pe un perdant: un stat căruia i s-a cerut să respecte regulile, în timp ce alți membri ai sistemului fie le ignorau, fie profitau de pe urma lui, punând în pericol sustenabilitatea alianțelor prin contribuții insuficiente la povara colectivă. Această abordare față de sistemul internațional a fost vizibilă încă din primul său mandat prezidențial, în

special prin atenția acordată statelor membre NATO care nu își respectau angajamentele bugetare, dar și prin retragerea și criticile SUA la adresa tratatelor și agențiilor internaționale.

Impredictibilitatea administrației Trump produce un seism în rețeaua sa tradițională de alianțe: de la Europa la Indo-Pacific, liderii statelor sunt prinși între compromisurile necesare pentru a juca rolul cerut de Washington și tentația de a căuta alternative.

Dacă luăm cazul Uniunii Europene și al statelor sale membre, opțiunile liderilor sunt limitate. Până la un punct, putem considera că acest semnal de alarmă era necesar: într-o perspectivă mai largă, statele europene sunt acum mai determinate ca oricând să atingă o coeziune de durată și să abordeze cu fermitate necesitatea reînarmării.

Cu toate acestea, este dificil de anticipat dacă mai există suficient timp pentru ca europenii să atingă un nivel al capacităților de apărare suficient pentru protejarea arhitecturii lor de securitate, în timp ce se confruntă simultan cu neîncrederea crescândă a populației în soluțiile actuale de guvernare pentru rezolvarea problemelor și cu turbulențele politice alimentate de partidele naționaliste, care se opun ferm reformării strategiilor naționale în vederea unei cooperări europene extinse spre beneficiul cetățenilor continentului.

Iluzia unei autonomii strategice europene

Încă din 2017, de la alegerea sa pentru prima dată ca președinte al Franței, Emmanuel Macron a promovat ideea „autonomiei strategice ” europene, dar aceasta a fost respinsă de aliații Franței, care o considerau o fantezie a gaullismului, dacă nu chiar o încercare sfidătoare de a submina alianța transatlantică.[12] Însă revenirea lui Donald Trump la Casa Albă pe 20 ianuarie 2025 și modul imprevizibil și tranzacțional în care acesta și-a gândit acțiunile în politica externă au scuturat Europa. Chiar și Friedrich Merz, cancelarul german, a îndemnat europenii să „obțină independența” față de America[13].

Siguranța europeană nu poate fi garantată doar prin promisiuni și alianțe, oricât de solide ar fi fost acestea în trecut. Dar nici nu presupune o ruptură totală față de Statele Unite. Ideea de autonomie strategică, atât de

[12] *„Macron Was Right about Strategic Autonomy,” The Economist, 24 iulie 2025, https://www.economist.com/europe/2025/07/24/macron-was-right-about-strategic-autonomy*

[13] *Nahal Toosi, „Germany's Merz Vows 'Independence' from Trump's America, Warning NATO May Soon Be Dead,” Politico Europe, 23 februarie 2025, https://www.politico.eu/article/friedrich-merz-germany-election-united-states-donald-trump-nato/*

vehiculată în ultimii ani, nu înseamnă abandonarea umbrelei de securitate americane, ci consolidarea capacităților proprii de apărare într-o manieră care să permită Europei să acționeze autonom atunci când este nevoie. Este vorba despre o completare, nu o substituire a parteneriatului transatlantic.

Desigur, într-un context marcat de imprevizibilitatea administrației Trump, Europa nu își permite să mai fie exclusiv dependentă de voința politică a Washingtonului pentru a-și proteja interesele strategice. Dar nici nu poate să rupă cu totul relația cu Casa Albă, căci relația dintre UE și SUA e legată ombilical de NATO.

Această nevoie de autonomie strategică a Europei[14] este alimentată și de o frică profundă, aproape existențială, de abandon. În ochii multor lideri europeni, mai ales din Europa Centrală și de Est, garanția americană de securitate nu mai este percepută ca absolută cu Trump la Casa Albă, mai ales când semnalele venite din SUA par să sugereze că alianțele sunt condiționate de calcule comerciale sau de loialități politice. Așa se explică de ce Polonia, statele baltice și chiar România privesc cu reticență conceptele abstracte de „autonomie strategică europeană", temându-se că implementarea unei asemenea strategii ar putea însemna o diluare a angajamentului NATO și, implicit, o izolare a țărilor de pe flancul estic al Alianței în fața unei Rusii tot mai agresive.

Conceptul de autonomie strategică a continentului a generat dispute în rândul europenilor. Franța, tradițional adepta suveranității europene, vede autonomia strategică ca pe o reafirmare a independenței geopolitice a continentului, inclusiv printr-o politică industrială comună, o armată europeană complementară NATO și o voce unică în marile dosare internaționale. În schimb, statele din flancul estic, profund marcate de traumele istorice ale ocupației sovietice, interpretează această autonomie ca pe un potențial risc la adresa solidarității euro-atlantice[15]. Pentru ele, securitatea rămâne sinonimă cu prezența americană fizică – baze militare, trupe, echipamente – și nu cu promisiunile abstracte ale unei Europe care nu a reușit nici până azi să își securizeze granițele estice în mod autonom.

---

[14] *„Strategic Autonomy: Europe's Awakening. Industry, Autonomy, Scarcity: the ripples of war in Ukraine," Polytechnique Insights (Braincamps Geopolitics), aprilie 2022, https://www.polytechnique-insights.com/en/braincamps/geopolitics/industry-autonomy-scarcity-the-ripples-of-war-in-ukraine/strategic-autonomy-europes-awakening/*

[15] *Kinga Brudzińska and Alena Kudzko, The EU Strategic Autonomy: Central and Eastern European Perspectives, GLOBSEC Policy Institute, iunie 2021, https://www.globsec.org/sites/default/files/2021-06/The-EU-Strategic-Autonomy-CEE-Perspectives-Report.pdf*

European Council on Foreign Relations (ECFR) analizează într-un din 2019 ce înseamnă autonomia strategică pentru fiecare stat membru. Documentul arată clar că state precum Estonia și Polonia văd conceptul ca fiind potențial periculos pentru NATO, în timp ce Franța îl vede esențial pentru suveranitatea europeană[16].

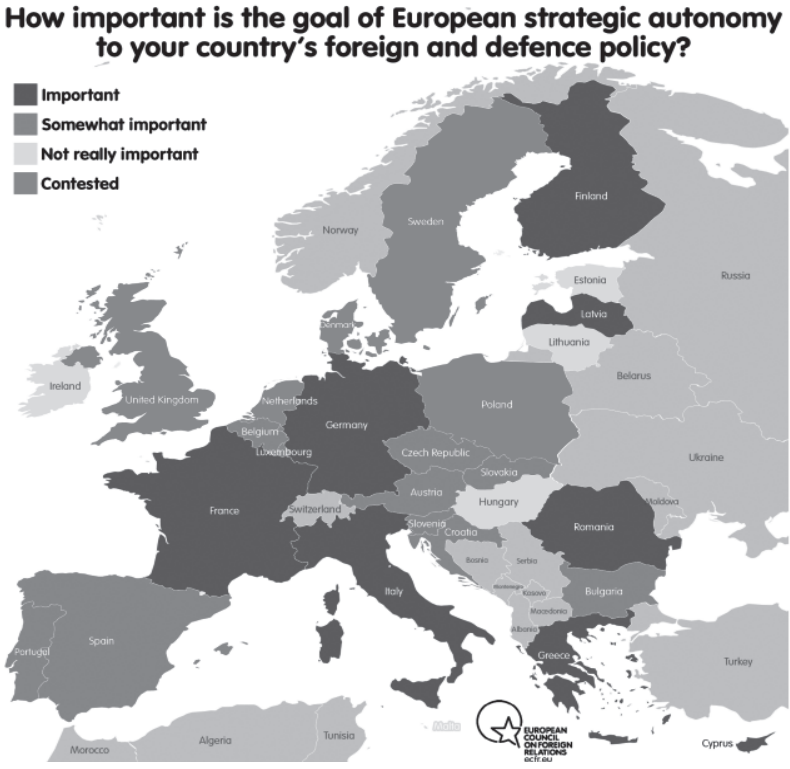

"Cât de importantă este autonomia strategică europeană pentru politica externă și de apărare a țării tale", European Council on Foreign Relations, Iulie 2019

Din acest document cel mai clar putem deduce că varianta de mijloc ar putea fi conceptul de „autonomie responsabilă" poate reprezenta un punct de convergență. Nu este vorba despre o izolare strategică față de SUA, ci despre asumarea unui rol mai activ, mai matur, în gestionarea securității continentului. O autonomie responsabilă presupune investiții

[16] *Ulrike Franke and Tara Varma, Independence Play: Europe's Pursuit of Strategic Autonomy, European Council on Foreign Relations, iulie 2019, https://ecfr.eu/wp-content/uploads/Independence-play-Europes-pursuit-of-strategic-autonomy.pdf*

clare în industrie de apărare, interoperabilitate sporită între armatele statelor membre, strategii comune de aprovizionare cu resurse critice și o capacitate reală de reacție în cazuri de criză care nu implică direct NATO. Este, în esență, un apel la coerență: nu poți cere mai multă influență globală ca UE, dacă nu ești capabil să îți aperi valorile și interesele în propria curte.

"Cum vede țara ta autonomia strategică europeană în relația cu NATO", European Council on Foreign Relations, Iulie 2019

Totodată, o asemenea autonomie nu poate fi concepută doar prin lentila militară. Ea implică și o consolidare a rezilienței economice și informaționale, capacitatea de a combate propaganda și războiul informațional, protejarea infrastructurilor critice și asigurarea lanțurilor de aprovizionare în industrii strategice[17], așa cum reiese din Busola Strategică pentru Securitate

[17] *A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade, Press release, Consiliul Uniunii Europene, 21 martie 2022, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/*

și Apărare a UE din 2022. Într-o lume în care granițele dintre pace și război devin din ce în ce mai difuze, iar influența este exercitată prin presiune economică, tehnologică și mediatică, autonomia responsabilă înseamnă a construi un ecosistem european mai robust, mai coerent și mai solidar, după cum sugerează și o strategie din 2023 a Comitetului Economic și Social European[18].

Joe Biden, ultimul președinte american de modă veche

După ce Vladimir Putin a declanșat războiul de agresiune pe scară largă împotriva Ucrainei, pe 24 februarie 2022, au fost multe voci care credeau că Occidentul nu se va coaliza. Însă Rusia a dat piept cu ultimul președinte american care vedea alianța transatlantică ca pe un dat.

Istoricul american Timothy D. Snyder remarca în vara lui 2022 că pariul lui Putin, ca întotdeauna, este că Occidentul va simți durerea mai repede decât o va simți el. Atunci el definea și cum funcționează simplist politica externă de la Kremlin: se generează pierderi pentru toată lumea, inclusiv pentru Rusia, în speranța că cealaltă parte va ceda prima[19]. Însă Joe Biden asigura Ucraina, în decembrie același an, că SUA va fi alături de lupta de rezistență a ucrainenilor până când lumina va învinge întunericul și „atât timp cât va fi nevoie".[20]

Războiul din Ucraina nu este doar un conflict regional în Europa. Este testul suprem al angajamentului occidental pentru apărarea ordinii internaționale liberale așa cum o știm după sfârșitul Războiului Rece. Iar adevărul incomod este că fără implicarea decisivă a administrației Biden, Ucraina nu ar mai fi existat astăzi ca stat funcțional. Președintele Joe Biden, cu toată vârsta și fragilitatea sa fizică, a fost poate ultimul lider american care a înțeles Europa nu ca pe un partener de conjunctură, ci ca pe un pilon esențial al echilibrului global. Sprijinul militar și financiar oferit Kievului de SUA,

---

[18] *Cinzia Alcidi, Tamas KissGálfalvi, Doina Postica, Edoardo Righetti, Vasileios Rizos și Farzaneh Shamsfakh, What Ways and Means for a Real Strategic Autonomy of the EU in the Economic Field, European Economic and Social Committee, studiul QE0223358, 12 iunie 2025, https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-02-23-358-en-n_0.pdf*

[19] *Marco Badea, „Care este capcana în care se află Putin: a părut un bun jucător de noroc în trecut – un jucător bun, totuși știe când să renunțe," Digi24, 2023, https://www.digi24.ro/stiri/externe/care-este-capcana-in-care-se-afla-putin-a-parut-un-bun-jucator-de-noroc-in-trecut-un-jucator-bun-totusi-stie-cand-sa-renunte-2023583*

[20] Dora Vulcan, „Zelenski în SUA: la Casa Albă – Joe Biden și Congresul american," *Europa Liberă România*, 21 decembrie 2022, https://romania.europalibera.org/a/razboi-ucraina-volodimir-zelenski-sua-casa-alba-joe-biden-congresul-american/32187659.html

precum și presiunea diplomatică pe aliați pentru sancțiuni coordonate împotriva Rusiei, au arătat că alianța transatlantică mai putea încă funcționa[21].

Odată cu revenirea lui Donald Trump la Casa Albă, acest echilibru s-a fracturat. Pentru Donald Trump, Ucraina nu este o cauză, ci o monedă de schimb. În logica sa, apărarea unei democrații atacate nu mai este un principiu, ci o oportunitate de negociere – fie pentru scăderea contribuției americane la NATO, fie pentru avantaje comerciale. Iar războiul din Ucraina, am văzut în primele luni din noul mandat, a devenit o piesă pe tabla de șah a intereselor americane, nu o linie roșie pentru apărarea valorilor occidentale[22].

Revoluția MAGA și fața populistă a ordinii globale

Donald Trump are un plan clar prin care vrea să controleze Europa și aceasta să-i satisfacă doar interesele. Vrea să o cucerească emoțional cu mișcarea sa personală MAGA, pe care a început să o globalizeze, așa cum arată Célia Belin într-o analiză pentru European Council on Foreign Relations (ECFR)[23].

„America First" nu mai este un simplu slogan, ci un cadru de guvernare globală cu accente de autoritarism, populism și izolaționism strategic. În februarie 2025, sprijinul public al administrației Trump pentru partide conservatoare și extremiste din Europa – de la AfD în Germania, la mișcarea suveranistă din România – a transmis un semnal clar: ordinea mondială dorită de Trump este una a naționalismelor întărite și a alianțelor fluide, dependente de loialitate personală față de președintele SUA, nu de valorile comune care au definit relația Europa-SUA după Al Doilea Război Mondial.

Această mișcare de susținere a populismului european nu este întâmplătoare. Este parte dintr-o strategie coerentă de slăbire a coeziunii europene și de transformare a continentului într-un mozaic de interese fragmentate, ușor de manipulat. O Europă slabă și divizată este ideală pentru un președinte american care vrea să negocieze bilateral și să impună condiții, nu să construiască consensuri.[24]

---

[21] *Council on Foreign Relations, Global Conflict Tracker: War in Ukraine, https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine.*

[22] *Katherine Doyle, „Trump unloads on Putin, promising more military aid for Ukraine," NBC News, 2025, https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/trump-unloads-putin-promising-military-aid-ukraine-rcna217547.*

[23] *Célia Belin, MAGA Goes Global: Trump's Plan for Europe, Policy Brief, European Council on Foreign Relations, 7 mai 2025, https://ecfr.eu/publication/maga-goes-global-trumps-plan-for-europe/*

[24] *Ibid.*

Alianțele în 2025

Ținând cont de toată această succesiune de evenimente și de cadrul general pe care l-am prezentat în aceste pagini, putem concluziona că pentru Donald Trump, termenul de „aliat" a devenit, în prezent, o noțiune relativă. Din perspectiva actualului președinte al SUA, aliat este cel care plătește – cu bani, loialitate politică și concesii economice.

Pe de altă parte, pentru China, aliat este în prezent cel care se aliniază intereselor sale comerciale, acceptând regulile impuse de Partidul Comunist Chinez. Separat, pentru Rusia, aliat este azi cel care îi recunoaște zona de influență și ignoră dreptul internațional.

Europa, între aceste viziuni antagonice, pare să ezite. Pentru o parte dintre liderii europeni, aliatul real este cel care oferă garanții de securitate. Pentru alții, aliatul este cel care respectă principiile democratice și contribuie la stabilitatea ordinii globale. Iar în această ambiguitate, UE riscă să nu mai fie tratată nici ca aliat, nici ca adversar, ci ca un teritoriu „negociabil" – o zonă-tampon între sferele de influență ale altora.

Potrivit unei ample analize din 2023 realizată de think-tank-ul German Marshall Fund, intitulată *„Rethinking Transatlantic Engagement with Global Swing States"*, Statele Unite și Europa trebuie să dezvolte relații mai diverse și mai pragmatice cu așa-numitele „state pivot", care refuză să adere la o logică de blocuri rivale. În locul unei abordări binare, partenerii transatlantici ar trebui să promoveze cooperarea pe multiple planuri – chiar dacă aceasta nu e posibilă în toate domeniile[25].

Lumea actuală este din ce în ce mai imprevizibilă, iar statele pivot, mai ales cele din Sudul Global și din Orientul Mijlociu, preferă să jongleze între SUA și China pentru a-și maximiza câștigurile. În tot acest context, Europa, în special, ar trebui să inițieze angajamente informale, dar consecvente, axate pe interese comune, devenind un actor capabil să atenueze efectele negative ale competiției dintre marile puteri, respectiv SUA și China.

Dacă nu va face acest lucru, într-un peisaj global atât de tare dominat de competiție strategică, Europa riscă să fie redusă la rolul de obiect – un spațiu disputat, nu o forță care dispută. Și atât timp cât Europa nu va avea capacitatea de a-și proiecta voința politică prin forță economică, militară și

---

[25] *German Marshall Fund of the United States, Alliances in a Shifting Global Order: Rethinking Transatlantic Engagement with Global Swing States, proiect „Global Swing States", 27 aprilie 2023, https://www.gmfus.org/sites/default/files/2023-04/Global%20Swing%20States_27%20apr_FINAL_embargoed%20until%202%20May%202023.pdf*

diplomatică, va rămâne vulnerabilă la presiuni externe și rupturi interne. Ideea de „autonomie responsabilă" nu este doar o recomandare academică – este singura cale prin care Europa poate evita irelevanța.

Fie că este vorba de securitate energetică, apărare, digitalizare sau inteligență artificială, UE trebuie să decidă dacă vrea să fie o piață reglementată sau o putere strategică. Nu poate fi ambele fără să își asume costurile și riscurile transformării. Iar această transformare nu poate avea loc în logica unanimă care a definit multe dintre politicile europene. Într-un moment de criză sistemică globală, UE are nevoie de lideri care să înțeleagă că „unitatea" la care visa Jean Monnet și Robert Schuman nu înseamnă așteptarea consensului etern, ci curajul de a acționa rapid și decisiv în numele interesului colectiv.

BĂTĂLIA PENTRU LEGITIMITATE ÎNTR-O LUME POST CONSENS LIBERAL

Nicoleta Ciobanu

Acum puțin peste trei ani mă aflam la deschiderea unui curs de diplomație și leadership alături de mulți colegi din Europa și câțiva de pe alte continente. Eram veseli și curioși, toți ne aflam în primul deceniu de maturitate, cel al douăzecilor, iar pentru mulți era prima experiență de networking internațional. Fără prea multă introducere, unul dintre profesori ne întreabă cum vedem lumea în jurul anului 2045, când lumea va sărbători suta de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial și noi vom fi liderii maturi care o vor conduce. Desigur, răspunsurile au fost dintre cele mai optimiste, idealiste chiar, dacă privesc cu ochii de acum. Eradicarea sărăciei, planetă curată și verde, democrație și colaborare între toate statele lumii. Vorbeam cu toții bazându-ne pe modelul liberal în care am crescut și care ne-a format academic și pe optimismul recent dobândit după *„victoria"* asupra pandemiei de COVID-19, care părea la vremea aceea o criză unică.

În cadrul următoarei întâlniri față în față, în același context, războiul din Ucraina, în a noastră Europă, deja începuse, iar până la absolvire eram deja martorii începutului crizei umanitare din Gaza. Astăzi, când scriu aceste rânduri, un nou conflict se adaugă listei, al Israelului cu Iranul și încă nu știm dacă Statele Unite vor decide intrarea sau nu. Aceeași primă întrebare, dacă ar fi fost repetată la sfârșitul acelui parcurs academic sau acum, răspunsurile generației mele ar fi fost cu totul diferite…

Volumul de față, ne cere un exercițiu de imaginație mai scurt, cel al modului în care vedem desfășurarea următorul deceniu în lume și în România. Mai scurt, dar mai complicat, cu siguranța. În cadrul acestui demers, pentru a arunca un ochi în viitor este important să ne uităm la ce se întâmplă în prezent.

Noile realități ale unei lumi post consens liberal: crize și schimbări sistemice și naționale

Consensul liberal al lumii vestice, care a dăinuit ca exemplu pozitiv și pentru alte state ale lumii, timp de decenii, a fost răspunsul dat ororilor celui de-Al Doilea Război Mondial de către democrații. Crearea de punți interculturale

și economice și a unor instituții neo-liberale care să le protejeze a fost gândită pentru a evita conflictele sângeroase și, pentru o perioadă, chiar au funcționat. În anii '90, după prăbușirea URSS, cu un optimism exacerbat și prin supra-simplificarea argumentelor lui Francis Fukuyama în *„Sfârșitul istoriei și ultimul om"*[1], mulți lideri au considerat că liberal-democrația va domina ideologic în continuare. Dar, în ultimele trei decenii, aceasta s-a erodat ca urmarea a unor crize repetate.

Mai întâi vedem, războaiele iugoslave, genocidul din Rwanda și conflictele din Cecenia. În anii 2000, evenimentele din 11 septembrie 2001 declanșează un război global împotriva terorismului, dar și intervențiile din Afghanistan și Irak, iar deceniu se încheie cu o mare criză economică. După 2010, statele arabe se confruntă cu mai multe războaie, Siria este cel mai elocvent caz, și mișcări de protest – „primăvara arabă", de diverse intensități, iar Rusia lui Putin începe să își arate adevăratele intenții anexând Crimeea. Conflictele și sărăcia din alte zone ale globului provoacă un mare val de migrații către Europa, iar acest fapt se transformă într-o criză ce devine unul dintre pilonii principali ai creșterii populismului în Europa. SUA, Ungaria și Polonia aleg liderii cu viziuni radicale, iar Regatul Unit devine primul stat care părăsește Uniunea Europeană în 2016. Tot acesta este și deceniul în care inițiativa "*Belt and Road*" a Chinei ia amploare și încep războaiele comerciale cu Statele Unite la inițiativa președintelui Trump. Dar cumva, primii 5 ani ai deceniului actual au adus o serie de crize, deja menționate anterior, de o intensitate și un impact mult mai mare, atât pentru societatea civilă cât și pentru liderii lumii democrate.

La nivel național, lucrurile nu stau neapărat diferit. Dacă ne uităm la România, de la Revoluție încoace, de la haosul nouăzecist, la aderările la lumea euro-atlantică, la căutarea unui loc în leadership-ul regional, lupta cu corupția sistemică și cu noul val de populism împletit cu extremism de dreapta și nostalgii legionare, peste care se revarsă și crizele externe deja amintite, putem observa și aici o fatigabilitatea crasă a societății și a liderilor ei.

Astfel, tind să fiu de acord cu mulți analiști și experți care spun că ne aflăm într-o tranziție spre o lume post consens liberal sau că ne aflăm deja acolo. Ce înseamnă acest lucru? Majoritatea conceptelor ce ne definesc construcția socio-statală contemporană, precum democrația liberală, globalizarea, capitalismul și spiritul individualist liberal sunt puse la încercare, redefinite sau chiar înlocuite. Multiplele crize, conflicte și chiar ingerințe strategice, despre

[1] Fukuyama, F. (2012). *The end of history and the last man*. Penguin Books.

care vom discuta mai pe larg mai încolo, au condus către o deziluzie colectivă în legătură cu globalizarea pieței de liber schimb, cu multilateralismul liberal și drepturile universale ale omului drept principii de organizare politică și cu accentul pus pe autonomia individuală în detrimentul identității colective sau a tradiției. În schimb, o altă parte a societății se află la polul opus, consideră că instituționalismul și democrațiile liberale nu au făcut suficient pentru planetă, pentru cei săraci, pentru cei aflați în zone de război și pentru minorități. Aceștia cred că deși lumea liberală a creionat teoretic o solidaritate globală aceasta a dat greș la capitolul implementare. Astfel, apare o primă mare problemă care ne va afecta interacțiunile următorilor ani atât la nivel național, cât și internațional – polarizarea.

Frica de alteritate: pălăriile identitare multiple care nu se mai mulțumesc cu statu-quo-ul

Polarizarea societăților contemporane este una foarte complexă și multi-fațetată. Fiecare individ poartă mai multe pălării identitare care îl duc mai aproape sau mai departe de establishment-ul socio-politico-economic din statul de care aparține sau în care locuiește. De exemplu, dacă înainte un bărbat și o femeie din România urbană, crescuți și educați într-un mediu asemănător, de aceeași vârstă, ar fi avut idei asemănătoare despre cum ar trebui să funcționeze statul sau lumea, în general, în climatul politic actual, este mult mai posibil ca cei doi să aibă viziuni foarte diferite, chiar ireconciliabile despre măsuri politice, rolul femeii în societate, viitorul țării, rezolvarea crizelor, etc. Aceeași logică o putem aplica și statelor, unde ultimii ani au adus clivaje, conflicte dar și prietenii noi și total neașteptate. Cel mai la îndemână exemplu în acest sens fiind răcirea relațiilor Statelor Unite sub președinția lui Donald Trump cu Canada și Uniunea Europeană, contrabalansată de o mai bună relație cu Federația Rusă.

În opinia mea, dintre multele identități antagonice care conturează reorganizările sociale, statale și sistemice din prezent, printre cele mai importante și marcante se află și binomul național versus global. După cum menționam anterior, logica geopolitică după cele două războaie mondiale a fost întărirea interdependenței, pe sectoare multiple, pentru a evita conflicte viitoare. În contextul actual, mai mulți lideri politici și o parte a societăților pe care le păstoresc consideră că tocmai asocierea cu alte state și gândirea globală sau globalistă, dacă e să folosim un termen cu o conotație peiorativă, este principala sursă a evenimentelor negative care se petrec într-un loc sau altul. În regiunea

noastră, de exemplu, Uniunea Europeană este principalul țap ispășitor când lucrurile nu merg bine. Astfel, în ultimii ani, a luat naștere și crește tot mai mult suveranismul cultural.

Suveranismul cultural este definit drept un curent de idei ce insistă pe protejarea și promovarea unei culturi (limbă, religie, artă, tradiții, etc), în cazul nostru cea națională. În esență acesta este accepția pozitivă a termenului. Asociat cu naționalismul sau conservatorismul exacerbat, acesta cade în extrema în care definiția sa se extinde cuprinzând și pericolul reprezentat de alte culturi și necesitatea de a contracara influențele externe. Apare astfel o dihotomie în care tot ce este definit drept parte din cultura națională este bun, pur, corect, autentic, iar tot ce vine din extern este opusul celor enumerate. Desigur, prăpastia se poate adânci și mai mult, mergând chiar până la ideea că o anumită cultură națională este superioară celorlalte și că aceasta ar trebui să le domine pe celelalte. În 2025, românilor le este familiar acest tip de discurs deoarece a susținut ascensiunea partidelor AUR, SOS și, cel mai recent și intens, a fostului candidat la alegerile prezidențiale, Călin Georgescu. Declarațiile celui din urmă sunt atât de dezancorate de realitatea prezentă și istorică încât a creat o neo-mitologie românească în doar câteva zile, dar care a fost suficient de puternică încât să susțină cu brio speranțele multor conaționali pentru un viitor mai bun.

La polul opus, sunt cei care cred că cele mai presante probleme al omenirii precum crizele economice, umanitare sau schimbările climatice, pot fi combătute doar prin acțiuni comune – state, organizații internaționale și non-guvernamentale, și chiar și marile corporații, mediul universitar sau simpli indivizi trebuie să colaboreze multilateral și transdisciplinar pentru a se asigură că fiecare persoană trăiește în condiții decente și îi sunt respectate drepturile. Diversitatea și individualitatea sunt promovate și protejate. Tocmai de aceea accentul pus de naționaliști pe majoritate și discursul anti-minorități și anti-imigranți este văzut drept un mare pericol de tabăra globaliștilor.

În ciuda diferențelor dintre cele două concepții, atât naționalismul, cât și globalismul, la bază își doresc același lucru – să îmbunătățească societățile de care aparțin – doar că prin mijloace diferite, ambele co-existând și con-lucrând de-a lungul timpului. Problema prezentului este că prăpastia dintre cele două se adâncește din ce în ce mai mult și pare că suntem martorii unei dorințe de anihilare reciproce. Populismul, extremismul de stânga sau dreapta și crizele suprapuse au dus și către normalizarea violenței, de toate felurile, în societăți în care comunicarea și diplomația păreau să fie norma. Dar, pe lângă

toate evenimentele pe care le vedem în jurul nostru și care ne construiesc realitatea, deja menționate, mai trebuie menționate și cele fabricate special pentru a destabiliza și care vor defini anii ce urmează.

Sharp power a înlocuit soft power: dezinformare, manipulare și dezbinare în contextul lumii digitale a secolului XXI

Până în secolul XX, relațiile dintre state pot fi explicate cel mai bine printr-o lentilă realistă, în care, în funcție de interesul liderilor politici sau al demosului, mai târziu transformat în interes statal, cele două suprapunându-se în cele mai multe din cazuri, diplomația și războiul sunt instrumente puse pe același palier de egalitate. Deși militari și filosofi, deopotrivă, au chestionat moralitatea războiului, abia catastrofa celor două războaie mondiale a dus la punerea în ilegalitate a războiului de agresiune și a condus către o ordine liberală care a descurajat orice formă de coerciția militară și economică, întâlnită deseori sub numele de hard power. Termenul a fost creat de Joseph Nye[2] ca parte a tandemului cu soft power – conceptul său de bază.

Soft power este opusul coerciției, este puterea pe care un stat o emană prin atracția sa culturală, economică și prin diplomația abilă a liderilor săi de a se promova. Este seducția care convinge alte state sau indivizi să se alăture unei cauze de bună voie. Exemple sunt multe, dar printre cele mai elocvente putem menționa clasicul vis american care a împins persoane din toata lumea să plece în căutarea libertății individuale și economice, a blugilor și a restaurantelor McDonalds sau dorința imediată a statelor din fostul bloc sovietic de a se alătura lumii euro-atlantice imediat după ieșirea din comunism.

În ultimele două decenii, o parte a actorilor internaționali, care nu se bucurau de aceeași atracție ca alții au decis luarea în propriile mâini a soft power și transformarea sa într-o armă de destabilizare a adversarilor. Astfel, informația, ajutorul economic, diversele instrumente culturale au ajuns să fie folosite pentru a manipula situații, pentru a șantaja sau pedepsi adversari. Pentru a defini modul în care liderii și statele autoritare au folosit soft power în avantajul lor, Christopher Walker și Jessica Ludwig, au creat termenul de sharp power[3].

---

[2] Nye, Joseph S., Jr. (2004). *Soft power : the means to success in world politics*. New York: Public Affairs.

[3] Walker, C. and Ludwig, J. (2017). *The meaning of sharp power: How authoritarian states project influence*. Preluat de pe: *https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power.*

Sharp power nu este nici coerciție, nici seducție, ci decepție și manipulare a percepției publice. Cel mai notabil practicant al acestei strategii este Rusia. Aceasta a reperat vulnerabilitățile lumii democrate, ușor de făcut de altfel, datorită înaltului grad de transparență din cadrul acestor societăți, și a început un proces de destabilizare a instituțiilor acestora din interior. Lucrurile nu s-au schimbat peste noapte, dar mașinăria de manipulare crește exponențial, chiar în timp ce scriu aceste rânduri. Tehnologia și lumea digitală, pot fi la fel de ușor și instrumente ale lumii democrate, cât și ale autoritarismului.

Cu siguranță, răspândirea rețelelor sociale și folosirea acestora pentru a exprima puncte de vedere politice reprezintă unul dintre pilonii principali ai sharp power. Un mediu în care toată lumea are o voce și nu mai există ierarhii epistemologice este propice pentru a răspândi dezinformarea. Acestuia i se alătură și canale de televiziune cu direcții ideologice trasate cu finanțare externă anonimă, dar și ferme de boți care dau impresia cetățenilor că există o majoritate care crede în anumiți lideri sau informații și sunt influențați în acele direcții.

În afara sferei digitale, institute culturale sau think tankuri cu finanțări la fel de suspecte și lideri politici carismatici promovează informații asemănătoare care au unicul scop de a destabiliza statu-quo-ul și de a-i decredibiliza pe cei care dețin puterea și pune la îndoială direcția în care ar trebui să meargă statul. De ce? E simplu, răspunsul poate fi dat și prin mioritica moarte a caprei vecinului – dacă Federația Rusă nu a putut să devină un model mai atractiv, i-a făcut pe ceilalți mai puțin atractivi. Și, din nou, dau exemplul României ultimului an, în care acțiunile Rusiei de ingerință "sharp" sunt ușor de reperat – a fost nevoie de un demagog cu aere de lider mistic și platforma Tik Tok pentru a dinamita un tur de alegeri prezidențiale, a destabiliza un întreg establishment politic și economic, cu consecințe până în prezent, și de a polariza întreaga societate românească. Ca urmarea a valului de dezinformare și fake news a cărui cantitate și calitate argumentativă crește constant (în special datorită inteligenței artificiale și a deep-fake-urilor generate de aceasta) și a fondului emoțional negativ datorat problemelor economice, fricii de război etc., perioadei cu care ne confruntăm îi putem alătura și atributul de *„post-adevăr"*.

Criza adevărului: poate cel mai mare pericol la adresa lumii și a noilor generații

În primul mandat al președintelui Donald Trump, secretarul de presă al Casei Albe, Sean Spicer, a declarat că inaugurarea sa a fost urmărită de cea

mai mare audiență din toate timpurile. Când consiliera lui Trump, Kellyanne Conway, a fost pusă față în față cu argumente cum că declarația făcută de colegul său este eronată, aceasta a zis că declarațiile lui nu sunt false, sunt doar *„fapte alternative".* Aceste *„fapte alterantive"* încep să fie crezute de un număr din ce în ce mai mare de oameni și să devină adevărul lor. Intensificarea răspândirii politicilor și simplelor informații post-adevăr estompează din ce în ce mai mult diferențele între fapte reale și ficțiune, iar emoțiile devin argumente mai puternice decât logica.

La rândul lor, rețelele de socializare au exacerbat acest fenomen. Create pentru consum, algoritmii acestora prioritizează reacțiile emoționale și senzaționalismul, devenind un mediu propice pentru diseminarea informațiilor false. Totodată acestea și internetul au uniformizat calitatea sursele de informare. Înainte monopolul informației era deținut de presă, lideri politici, mediul universitar și experții în diferite alte domenii. Acum carisma demagogului nu mai este doar avantajul liderului politic, ci a oricărui influencer sau blogger care reușește să se facă plăcut în mediul digital. Iar dacă politicianului din epoca pre-internet, îi erau totuși limitate subiectele de fabulație, cetățeanului digital de astăzi nu îi este interzis niciun subiect – acesta îi poate convinge pe alții ce haine să poarte, dar și că nu e bine să se încreadă în medicina modernă sau că o țară se pregătește de război. Și desigur, la nivel macro, același lucru îl fac și statele făurindu-și adevărul care este favorabil agendelor lor strategice. Îl vedem deja pe Trump care a reușit să creeze America "*alternativă*" pe care și-o dorea încă din primul mandat și a cărei acțiuni se află la limita libertății și a moralității democratice pe care același stat a făcut eforturi să o construiască în ultimele două secole.

Astfel, adevărul devine maleabil, iar opinia publică se divizează. Statele și cetățenii devin vulnerabili deoarece justiția devine o zonă gri dacă nu mai există un unic adevăr care să fie apărat. Hannah Arendt[4] spunea că individul cel mai predispus totalitarismului nu este cel convins de o idee sau alta, ci cel care nu mai știe să distingă între fapte și ficțiune, între adevăr și fals. Observăm desfășurarea acestor lucruri sub ochii noștri. Oamenii politici mint de când lume și un exemplu în acest sens pot fi casele la 35.000 de euro promise de George Simion. O simplă minciună, care trădează încrederea unui electorat, da, dar nimic nou sub soare. Pe de altă parte, declarațiile lui Călin Georgescu despre ce este România, despre destinul său sacru și universal se duc într-o direcție mitologică care deschide calea acelor *„adevăruri și fapte alternative"* care

[4] Arendt, Hannah. (1973). *The origins of totalitarianism.* New York :Harcourt Brace Jovanovich.

spun că totul e posibil, iar cei care nu mai știu ce să creadă sau să facă, când totul este posibil, ajung să accepte ghidajul unui lider care are de fapt intenția de a livra exact opusul celor promise.

Efortul de a face distincția între adevăr și fals devine și mai complicat pentru noile generații care se nasc și cresc direct într-un ocean informațional poluat cu *„alternative”*.

În loc de concluzii: Noi încotro?

Pe baza unei polarizări tot mai mari a societății în care trăim, a unei definiri din ce în ce mai stricte a ceea ce înseamnă identitatea unora în contrast cu alteritatea altora, într-o epocă post-adevăr și post-liberală, luptele pentru legitimitate s-au intensificat în ultimii ani și evenimentele recente îmi dau motive să cred că vor continua și în anii următori. Posibil să fie mai rău, înainte să fie mai bine sau, în cuvintele lui Tucidide, *„cei puternici fac ceea ce vor, iar cei slabi suferă ceea ce trebuie”*.

Dar revin la întrebarea de la început, cum va conduce generația mea în 2035 sau în 2045? Eu cred că evenimentele negative ale ultimilor doi-trei ani sunt cele care au făcut ca noi să fim prima generație care ne implicăm atât de devreme și creștem rapid în domenii vitale atât pentru interesul național, cât și global. Suntem deja la conducere. Dacă vorbim de mediul digital, de exemplu, acolo suntem liderii absoluți. Iar planeta nimeni nu o iubește ca noi, cei care am crescut cu ideea că o putem pierde. Mulți dintre noi ne implicăm în viața publică și societatea civilă de mulți ani deja. Printre activiștii, liderii politici sau antreprenorii cei mai curajoși sunt din ce în ce mai multe fețe și voci tinere.

Poate că și noi am chestionat valorile și pilonii pe care se desfășura *„vechea lume liberală”*, dar deși nu noi suntem cei care am adus-o în situația actuală, cu siguranță suntem cei care pot schimba traiectoria belicoasă și restaura puterea adevărului și a dreptății sociale. Poate că este timpul ca coerciția și decepția să fie înlocuite, o dată pentru totdeauna, cu colaborarea și empatia - și nu cunosc o generație mai pregătită ca a mea să facă aceste lucruri!

LUMEA CA UN TIKTOK GEOPOLITIC. BULE DIFERITE, ALGORITMI DIFERIȚI, ADEVĂRURI DIFERITE

Marco Badea

24 noiembrie 2024. E ziua primului tur al alegerilor prezidențiale din România. E mijlocul zilei și mă pregătesc de masă, în timp ce stau cu ochii atenți pe dinamica votului pe județe. Realitatea de la televizor și de pe social media sugerează o cursă strânsă între trei candidați: Elena Lasconi de la USR, Marcel Ciolacu de la PSD și George Simion de la AUR. Nimic nu anunța însă ce urma să ne lovească, ca popor. Seara urmează să comentez, alături de organizația Code4Romania, alegerile la centrul lor din Piața Romană din București. Așa că mă pregătesc să-mi calc o cămașă. Și, în timp ce bag fierul în priză și aștept să se încingă, intru pe TikTok. Mă izbește din start o postare cu Călin Georgescu. Apoi încă una. Și încă una. Și încă una și tot așa. Dau scroll după scroll vreo 3-4 minute. Postările cu Călin Georgescu curg în cascadă, iar ponderea e de 9 din 10. Toate au același scop: să îndemne audiența să voteze cu Georgescu și să-i facă pe oameni să aibă încredere în acest politician, dovedit ulterior ca fiind omul prin care regimul criminal de la Kremlin a desfășurat o operațiune hibridă la adresa Occidentului, iar societatea românească și primul tur al alegerilor prezidențiale din 2024 au fost câmp de bătălie.

Îmi aduc aminte de fierul de călcat după vreo 10 minute de scroll pe TikTok. Călin Georgescu e acolo. I se face campanie în ziua votului, la mijlocul zilei, când oamenii se pregătesc să iasă din casă să meargă la urne.

Îmi termin de călcat cămașa și mă întorc la TikTok. Deja mi-a captat atenția modul în care un candidat perceput ca neavând șanse înainte de turul 1 domină acum algoritmii de pe TikTok-ul românesc. Niciun mare post de televiziune nu-i acordase timp de antenă în prime-time acestui individ. Niciun ziar mainstream nu-i analizase declarațiile recente. Și eu am continuat să-l ignor, deși, cu două săptămâni înainte de ziua votului, mi-a fost adus la cunoștință într-o vizită la Giurgiu, la țară, la ai mei, că e un tip „care le zice pe bune" pe TikTok.

Nu prea știa nimeni din lumea mea ce e cu acest Călin Georgescu. Dar în "For You Page" pe TikTok, Călin Georgescu era deja președintele unui

univers paralel: cel al celor care nu mai privesc la TV, nu mai citesc presa, dar cred cu tărie în pastilele video pe care le consumă, care adesea sunt parte dintr-un mecanism de dezinformare extrem de atent construit și care indică în mod fals că „sistemul e corupt", că „țara e vândută" și că „doar aici spune adevărul pe față".

Am dat de clipuri cu Georgescu vorbind despre „resetul mondial", despre suveranitate și tot felul de conspirații. Mesajele lui manipulatorii și absolut delirante rulau pe sute de conturi care adunau la un loc sute de mii de vizualizări.

Iar operațiunea rusă de imixtiune în alegeri a avut succes în acea zi. Călin Georgescu, de nicăieri, a ajuns să ocupe locul 1 în seara primului tur al alegerilor. Nu pentru că ar fi fost candidatul ideal. Ci pentru că algoritmul TikTok a detectat nevoia de revoltă și a hrănit-o cu cel mai spectaculos vector de indignare. În bula fanilor lui Călin Georgescu, el era „alesul". În bula noastră, era doar o glumă proastă de politician, căruia nu i se acorda mare atenție.

Am povestit pe scurt acest episod pentru a arăta cum am trăit pe viu modul în care TikTok a devenit o armă geopolitică pe care dictatorii, mai ales, dar nu numai ei, nu se feresc să o folosească în operațiunile hibride pe care le poartă în secolul XXI împotriva oponenților lor. Iar rețelele sociale, care au fost gândite la început ca un mediu digital în care oamenii se apropie unii de alții, au devenit acum locuri în care adevărul nu mai e comun, ci e personalizat și modificat în funcție de interes.

Dar să începem cu începutul…

Tranziția de la media de masă la media algoritmică

Am crescut, mulți dintre noi, cu iluzia (sau poate certitudinea) că informația ne aparține tuturor. Televiziunea, radioul și ziarele tipărite, adică mass-media anilor '90 și 2000, funcționau, cel puțin în teorie, ca o sursă relativ universală de știri și context.

Și, deși aveau propriile lor filtre și agende, ele livrau un set comun de fapte și narațiuni, un teren de joc informațional relativ uniform pe care se construia dezbaterea publică. Indiferent dacă erai în București sau la Timișoara, știrile de la ora cinci îți prezentau, în mare, aceleași evenimente principale, aceleași cifre, aceleași declarații oficiale. Iar acest universalism, imperfect dar esențial, a facilitat o înțelegere comună a realității și a permis o formă onestă de dialog civic.

Chiar și disputele ideologice se desfășurau într-un spațiu comun. Îmi aduc aminte cum tata și bunica citeau același ziar ca vecinul nea Tănase de peste gard, se uitau la același post TV, ascultau același post de radio. Adevărul la care ei aveau acces era negociabil, dar cadrul în care se negocia era împărtășit.

Am crescut cu ideea că lumea din jurul meu era o „piață a ideilor" într-un sens aproape romantic, în care opiniile concurau pentru a câștiga cât mai multă atenție. Evident, manipularea exista și atunci, dar distincția dintre opinie și fapt era mai clară, iar pluralismul opiniilor nu era pulverizat de hiperfragmentare.

Această coerență, pe care a simțit-o Occidentul ani la rând în deceniile '60, '70, '80 și România la începutul anilor '90, a început să se fisureze odată cu apariția internetului și expansiunea sa. Ruptura s-a produs odată cu apariția rețelelor sociale și a algoritmilor care le alimentează. În locul ferestrei comune către lume, fiecare utilizator a primit un tunel informațional croit nu după criterii jurnalistice, ci după logica reținerii atenției.[1]

Rețelele sociale au devenit locul unde nu se organizează informația după importanță sau veridicitate, ci după probabilitatea ca ea să genereze reacții. Iar în această nouă lume, emoția a devenit noua unitate de măsură și adevărul o opțiune facultativă.

Nu mai trăim în lumi diferite doar pentru că avem opinii diferite, ci pentru că accesăm versiuni complet divergente ale realității. Dacă în anii '90 două persoane cu viziuni opuse discutau despre aceleași fapte, astăzi fiecare are propria sa selecție de „fapte", validate de algoritmi și servite zilnic într-un flux personalizat. Aceasta nu e doar polarizare. Este o deconectare sistemică de la ideea unui adevăr comun.[2]

Undeva, în jurul anilor 2010 și, mai ales, în decada care a urmat, s-a produs această schimbare seismică, care a început să remodeleze peisajul media – și în România, dar mai ales la nivel internațional.

Am intrat cu toții în era media dictată de algoritmi, o eră în care controlul fluxului informațional a trecut de la editorii umani la inteligența artificială. Iar marile platforme precum Facebook, YouTube, Twitter (acum X) și, mai

[1] Serafini, L. (2023). The old-new epistemology of digital journalism: how algorithms and filter bubbles are (re)creating modern metanarratives. *Humanities and Social Sciences Communications*, *10*(1). https://doi.org/10.1057/s41599-023-01905-6

[2] Serafini, L. (2023). The old-new epistemology of digital journalism: how algorithms and filter bubbles are (re)creating modern metanarratives. *Humanities and Social Sciences Communications*, *10*(1). https://doi.org/10.1057/s41599-023-01905-6

recent, TikTok, au devenit porțile principale către informație pentru români și pentru restul miliardelor de oameni.

Logica lor nu mai e una editorială în sensul tradițional, ci una bazată pe personalizare la scară masivă. Acești algoritmi, proiectați să maximizeze angajamentul și timpul petrecut pe platformă, au început să filtreze și să selecteze conținutul în funcție de istoricul nostru de navigare pe platformă, de interesele declarate sau deduse, de rețeaua noastră socială cel mai frecvent folosită și de nenumărate alte variabile. Rezultatul a constat într-o ruptură fundamentală de la ideea de informație universală.

În ultimii 15 ani, diversitatea canalelor a fost înlocuită de hiperpersonalizare. Adică fiecare utilizator de rețea socială primește doar ceea ce îi place, ceea ce-l face fericit, furios sau curios, dar rareori și ceea ce e necesar pentru o perspectivă echilibrată.

Rețelele sociale au devenit, așadar, vectori ai micro-adevărurilor, locuri unde fiecare utilizator își construiește, conștient sau nu, propria realitate informațională. Algoritmii creează ceea ce academicianul și activistul Eli Pariser a numit, încă din 2011, „bule de filtre”[3]. Acestea sunt ecosisteme informaționale personalizate, în care ești expus predominant la informații care îți confirmă viziunea existentă asupra lumii și care, adesea, te izolează de perspectivele divergente.

Prin urmare, nu mai vorbim de o singură piață a ideilor, ci de milioane de piețe individuale, fiecare cu propriile „știri” și „adevăruri”. Această fragmentare este cea care alimentează tribalismul digital: **oamenii nu mai dezbat pe baza unor fapte comune, ci din interiorul unor „triburi” informaționale unde realitatea lor este singura validă.** Dezacordurile nu mai sunt despre interpretare, ci despre fundamentul realității înseși.

Fiecare utilizator are posibilitatea să creeze o micro-rețea de adevăruri proprii, iar cine apreciază clipuri naționalist-propagandistice pe TikTok nu va vedea clipuri despre integrare europeană și beneficiile acesteia. La fel, cine urmărește canale anti-vaccin pe YouTube nu va primi conținut medical echilibrat. În tot acest ecosistem, dopamina emoției primează, iar algoritmii răspund prompt, construind o realitate fragmentată.

În locul unui spațiu public comun, avem mii de camere de ecou, fiecare cu propriul limbaj, propriile teme și lideri de opinie. Așa cum indică și

[3] Eli Pariser, *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You* (New York: Penguin Press, 2011)

cercetătoarea americană Jessica Koehler, tribalismul ăsta digital nu mai cultivă dezbaterea și apelul la argument, ci conflictul și apelul la sentiment.[4]

Rețelele sociale au devenit o armă

Trăim într-o lume, acum, în vara lui 2025, când scriu aceste rânduri, în care rețelele sociale gândite la începutul anilor 2000 nu mai sunt simple platforme de conectare. Au devenit câmpuri de luptă psihologică, în care fiecare reacție, fiecare emoție și fiecare impuls sunt măsurate, analizate și exploatate.

Algoritmii de engagement[5], adică acei „curatori invizibili" care decid ce vedem și ce nu, ei bine, nu recompensează echilibrul, nu promovează liniștea. Din contră, ei răsplătesc furia, indignarea, frica și senzaționalul. Pentru că asta ne ține captivi. Nu adevărul, ci emoția. Și asta se întâmplă pe toate marile platforme sociale, fie că e vorba de **Facebook, TikTok, Instagram, WhatsApp, Telegram, X** sau **YouTube.**

Când te întrebi de ce un clip cu un scandal între doi necunoscuți ajunge la milioane de vizualizări, iar un material despre educație sau știință abia atinge câteva sute, răspunsul e simplu: **platformele sociale au învățat că tensiunea generează retenție. Iar retenția generează profit[6].** În logica acestor rețele, conflictul nu mai e o problemă, ci a devenit o resursă. Iar fiecare comentariu furios, fiecare partajare sarcastică de conținut, fiecare emoji de revoltă alimentează sistemul. Iar rezultatul final constă în faptul că furia utilizatorilor care petrec timp pe rețelele sociale e monetizabilă de către companiile care dețin aceste platforme.

Ne-am transformat, astfel, în produse, iar atenția noastră a devenit un mijloc prin care rețelele sociale fac bani. Mulți bani.

Iar toată dinamica asta e rezultatul unei structuri construite de sus în jos, de un grup restrâns de miliardari care dețin infrastructura digitală globală a rețelelor sociale și care profită din instabilitatea emoțională a utilizatorilor. Acești proprietari de platforme sunt văzuți de unii dintre utilizatori drept „*zei ai internetului*", și asta le dă posibilitatea să predice cât și cum vor despre libertatea de expresie. În tot acest timp, platformele lor sunt infiltrate cu boți,

[4] Koehler, J., PhD. (25 aprilie 2023). Strategii pentru promovarea conexiunii în lumea digitală. Psychology Today. https://www.psychologytoday.com/us/blog/beyond-school-walls/202304/tribalism-in-the-age-of-social-media

[5] Gray. (2020, October 6). The geopolitics of 'platforms': the TikTok challenge. Internet Policy Review. https://policyreview.info/articles/analysis/geopolitics-platforms-tiktok-challenge

[6] Illing, S. (2018, October 9). How social media became a weapon of war. Vox. https://www.vox.com/world/2018/10/8/17884154/social-media-cyberwar-isis-taylor-swift-peter-singer

conținut manipulator și narațiuni radicale, adesea susținute de interese geopolitice contrare democrației.[7]

Prin urmare, prezența noastră pe rețelele sociale nu mai reprezintă faptul că facem parte dintr-un spațiu al comunității. Suntem mai mult martori ai unui panopticon interactiv, unde suntem supravegheați, măsurați și modelați în funcție de impulsurile cele mai primitive pe care le avem, chiar dacă suntem utilizatori cu cont de Facebook, TikTok sau X, care avem diplome la școli bune, joburi bine plătite și familii foarte frumoase.

Ce e un „panopticon interactiv"? O adaptare modernă a conceptului de panopticon formulat inițial de juristul și filosoful englez Jeremy Bentham. În secolul XVIII, conceptul reprezenta o închisoare circulară unde gardianul putea vedea oricând orice deținut, dar deținuții nu știau dacă sunt priviți.[8]

În era digitală, când platformele sociale dau tonul vieții noastre, conceptul de panopticon e un model de supraveghere totală, invizibilă, dar omniprezentă, care duce la autocenzură și conformism. Mai concret spus, suntem supravegheați constant, dar nu de un gardian unic, ci de algoritmi, platforme și chiar de ceilalți utilizatori. În plus, participăm activ la propria supraveghere, pentru că postăm, etichetăm, geolocalizăm, ne expunem emoțiile, opiniile, reacțiile pe rețelele sociale. Deci, nu doar că suntem urmăriți, dar și oferim noi înșine datele.

Iar consecințele vin indirect, căci platforma unde ne desfășurăm toată această activitate ne modelează comportamentul prin recompense, care se traduc prin vizibilitate și like-uri, sau pedepse, care se traduc prin shadowban ori lipsă de reach. Asta duce la o formă de autodisciplinare digitală pe care ne-o formăm pentru a avea parte de cât mai multă vizibilitate și cât mai puține pedepse. În tot acest context, feedback-ul vine în timp real, pentru că vedem cine ne aprobă, cine ne atacă, câtă atenție primim și de la cine și din ce zone. Și asta ne face să ne ajustăm comportamentul în funcție de acești indicatori.

Viralitatea în camere cu ecou

Pe TikTok, Facebook, Instagram sau YouTube Shorts, clipurile nu sunt livrate pentru că sunt relevante, ci pentru că sunt virale. Dar viralitatea nu înseamnă valoare. A ajuns să însemne intensitate. Emoțională, vizuală,

[7] Peter W. Singer and Emerson T. Brooking, *LikeWar: The Weaponization of Social Media* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018).

[8] McMullan, T. (2017, February 21). What does the panopticon mean in the age of digital surveillance? The Guardian.https://www.theguardian.com/technology/2015/jul/23/panopticon-digital-surveillance-jeremy-bentham

ideologică. Cu cât un conținut e mai polarizant, cu atât are șanse mai mari să fie promovat de algoritmi și să ajungă la mai mulți oameni. Iar asta creează efectul de ecou: oamenii nu mai sunt expuși la puncte de vedere diferite, ci doar la versiuni tot mai radicale ale propriei convingeri. Și într-o lume a feed-ului infinit, gândirea critică devine obositoare, iar confirmarea rapidă ajunge să fie mult mai comodă.

Și să vă dau un exemplu: după atacurile teroriștilor Hamas din 7 octombrie 2023 și răspunsul militar devastator al Israelului în Gaza, TikTok a devenit una dintre cele mai importante platforme pentru propagandă, activism, manipulare emoțională și viralizare a urii. Pe aceeași rețea socială, două lumi complet diferite coexistau: în feed-urile tinerilor din Orientul Mijlociu și Europa, algoritmul livra zilnic clipuri cu copii răniți, ruinele din Gaza și apeluri disperate ale medicilor locali. În SUA și Israel, „For You Page"-ul de pe TikTok promova videoclipuri emoționale cu supraviețuitori ai atacului Hamas, reconstituiri animate ale masacrului din kibbutzuri și apeluri de sprijin pentru Israel. Deci, aceeași platformă, dar algoritmi diferiți și adevăruri paralele. Mai mult, utilizatorii au început să gătească la propriu sau să danseze pe fundalul clipurilor despre război, lucru care a creat, cel puțin la prima vedere, un amestec extrem de ciudat între cultura pop de pe social media și un eveniment tragic în plină desfășurare.

De ce e important acest exemplu? Pentru că e o oglindă foarte bună a lumii în care ne ducem zilnic existența, o lume ca un TikTok geopolitic[9], unde fiecare trăiește în propria sa bulă, filtrată și amplificată de algoritmii care i-au învățat consumul. Iar lumea asta vine la pachet cu o provocare uriașă pentru modul în care ne informăm, cum ne conectăm cu alții și, mai ales, cum încercăm să înțelegem un adevăr comun.

Mediul digital creat de platformele sociale precum TikTok, Facebook, X sau Instagram îi învață pe oameni nu doar ce să creadă, ci și cum să (se) simtă. Și predarea acestor lecții de comportament digital se face rapid și fără nuanțe. Rezultatul? Dacă totul e un conflict în bulă, atunci totul e permis, de la dezumanizare politică la ură colectivă, de la conspirații la apeluri la violență. Așa au ajuns rețelele sociale niște arme culturale de masă, unde adevărul e irelevant, iar percepția e tot ce contează.

Și cel mai grav aspect e că oamenii nu pot renunța la aceste rețele imediat. De ce? Pentru că sunt, în același timp, dependențele și medicamentul pentru

[9] Gray. (2020b, October 6). The geopolitics of 'platforms': the TikTok challenge. Internet Policy Review. https://policyreview.info/articles/analysis/geopolitics-platforms-tiktok-challenge

anxietatea lor socială. E locul unde își mențin relațiile, caută sens, dar și unde se pierd în zgomotul manipulării și al teoriilor conspiraționiste.

Așa cum bine spune jurnalistul Mihnea Măruță în cartea sa *„Identitatea virtuală. Cum și de ce ne transformă rețelele de socializare"*, nu mai există un „înapoi" spre o epocă pre-digitală[10]. Singura opțiune realistă e construcția unor alternative, adică platforme, comunități și forme de jurnalism care nu convertesc suferința în clickuri, ci cultivă înțelegerea. Dar pentru asta, trebuie mai întâi să admitem că suntem într-un război psihologic și că primul pas ca să ieșim din el e să recunoaștem cine l-a declanșat și cum funcționează.

Logica economică din spatele polarizării

În meseria mea de jurnalist, m-am confruntat în ultimii ani, inclusiv în timpul pandemiei și al războiului de agresiune pornit de Rusia în Ucraina pe 24 februarie 2022, cu poziții simpliste despre impactul rețelelor sociale și dictaturii algoritmilor[11]. Firește, am observat că mulți sunt tentați să creadă că platformele digitale sunt simple canale, neutre, ce doar reflectă societatea. Însă, sub poleiala interfețelor prietenoase și a promisiunilor de conectare globală, se ascunde, așa cum am explicat mai sus, o realitate mult mai complexă și adesea sinistră: algoritmii care guvernează aceste platforme nu sunt neutri.

Ei nu sunt creați pentru a promova adevărul, echilibrul sau dialogul constructiv, ci pentru a maximiza engagement-ul, adică timpul petrecut de utilizator pe platformă și interacțiunile sale[12]. Și, în cursa pentru atenție, s-a dovedit că emoția puternică, senzaționalul și, mai ales, conflictul sunt cele mai eficiente monede de schimb. Iar această logică economică fundamentală stă la baza polarizării pe care o observăm astăzi la nivel global.

Știrile echilibrate, discuțiile nuanțate sau analizele complexe rareori generează același nivel de engagement ca un titlu șocant, o teorie a conspirației sau o dispută aprinsă. Așa ajungem să vedem cum, de exemplu, YouTube a fost acuzat în mod repetat că radicalizează utilizatorii prin sistemul său de recomandări.

Mai exact, un utilizator care urmărește un clip despre o anumită temă politică poate fi rapid ghidat către conținut din ce în ce mai extrem, alimentând

---

[10] Mihnea Măruță, *Identitatea virtuală: Cum și de ce ne transformă rețelele de socializare* (București: Humanitas, 2023)

[11] Democracy4all. (2024, November 23). Social networks as the dictatorship of the algorithm: Risks to democracy [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=IdhtfBY5nsI

[12] Marazziti, D. (2022). Brainwashing by social media: a threat to freedom, a risk for dictatorship. *PubMed*, *19*(5), 277–279. https://doi.org/10.36131/cnfioritieditore20220502

o spirală a radicalizării. Nu este o eroare, ci o consecință directă a optimizării pentru timpul de vizionare. La fel, TikTok, cu algoritmul său extrem de sofisticat, servește conținut bazat pe retenție, nu pe adevăr.[13] Iar experiența utilizatorului este personalizată la extrem pentru a-l ține lipit de ecran, chiar dacă asta înseamnă să-l plaseze într-o bulă informațională din ce în ce mai îngustă și mai distorsionată.

Impactul acestei logici economice este vizibil în diverse contexte geopolitice și sociale. În SUA, de exemplu, mișcarea QAnon și-a creat propriile camere cu ecou pe Facebook, X și TikTok[14], la fel cum în România, pe TikTok, feed-ul e supraaglomerat de conturi pseudo-suveraniste denumite „@dacul__liber" sau „@romaniavie", care promovează mesajul anti-UE și anti-establishment. Clipurile cu simboluri naționaliste și scenarii conspiraționiste ale acestor conturi ating rapid sute de mii de vizualizări, în timp ce mesajele echilibrate de informare publică abia depășesc sute de vizualizări.

Care e tehnica prin care mesajele de acest gen devin virale? Păi, sunt compuse din emoție intensă, apel la identitate colectivă și furie, iar algoritmul nu face decât să le amplifice, pentru că aduc engagement, adică păstrează oamenii implicați și atenți pe platformă.

Pe scurt, formulezi un mesaj puternic cu ură și teamă, de tipul „*Europa ne fură*" sau „*Sistemul te minte*", cum făcea George Simion sau Călin Georgescu în campanie, și ești premiat prin vizibilitate. Iar această vizibilitate generează profit pentru companiile care țin aceste platforme. Iar profitul, în caz că se întreabă cineva, se traduce în reclame sponsorizate, trafic și timpul petrecut pe platformă.

Evident, există și o întrebare de 1.000 de puncte în tot acest ecosistem: **cât mai valorează conținutul rațional într-o lume a click-bait-ului emoțional și a conținutului dezinformator?**

Răspunsul din prezent e unul care doare (și sper că peste 10 ani, când voi reciti aceste rânduri, răspunsul să fie altul): dacă algoritmii răsplătesc furia, haosul și polarizarea, nu există loc pentru nuanță. Echilibrul și complexitatea nu atrag pentru a deveni virale, pentru că nu polarizează. Iar politicienii,

---

[13] Cheng, Z. (n.d.). Using TikTok could be making you more politically polarized, new study finds. The Conversation.https://theconversation.com/using-tiktok-could-be-making-you-more-politically-polarized-new-study-finds-258791

[14] Gilbert, D., & Gilbert, D. (2024, July 27). TikTok is boosting QAnon and Oath Keeper accounts. VICE. https://www.vice.com/en/article/tiktok-said-it-was-banning-extremist-content-instead-its-promoting-it/

propagandiștii și influencerișii au învățat formula: **emoție + engagement = popularitate.**

Marea problemă cu această lume împărțită în bule diferite, algoritmi diferiți și adevăruri diferite e că ne face să trăim într-o societate conturată în funcție de cine țipă mai tare pentru a atrage algoritmul.

O analiză recentă, publicată în luna mai a acestui an, pe platforma de conținut Substack, a evidențiat ce înseamnă, de fapt, dictatura algoritmilor:

„Într-o eră în care miliarde de oameni apelează la rețelele sociale pentru știri, opinii și implicare civică, o forță tăcută a ajuns la putere — algoritmii. Aceste coduri invizibile, create pentru a îmbunătăți experiența utilizatorilor, modelează acum ceea ce vedem, gândim și credem. Iar prin acest proces, ele ar putea submina în liniște chiar fundamentele societăților democratice. Dacă dictaturile tradiționale folosesc frica, cenzura și forța pentru a reduce la tăcere disidența, „dictatura digitală" modernă nu are nevoie nici de arme, nici de închisori. Tot ce-i trebuie este un flux constant de conținut atent selectat, camere de rezonanță și dezinformare încărcată emoțional. Arma este subtilă, dar puternică: algoritmi care manipulează angajamentul"[15].

Acceleratorul istoriei

Ținând cont de toată această dictatură a algoritmilor, am putea spune că lumea a intrat într-un accelerator al istoriei, așa cum indică politologul Ștefan Popescu în cartea sa intitulată *„Uniunea Europeană după epidemia de Covid-19. Încercare de prospectivă"*[16]. Mergând pe logica asta, platformele sociale precum TikTok nu sunt doar niște zone digitale de conținut la liber, ci un simptom al unei lumi care rulează cu viteza deformării sensului, cum ar fi spus Gabriel Liiceanu.

Acest accelerator al istoriei, un fel de Large Hadron Collider ca la Geneva, dar social și informațional, e unul în care ideile, identitățile și opiniile sunt aruncate unele în altele cu o viteză căreia nu-i poți ține pasul. Și din aceste coliziuni nu mai ies concluzii clare, ci fragmente de adevăr, particule de furie și meme-uri care țin loc de ideologie.

Sunt pasionat de istorie și am învățat că, de-a lungul timpului, oamenii au avut timp să digere evenimentele în care erau implicați, să treacă de la șoc la

[15] Digital Dictatorship: How social media algorithms are quietly controlling democracies. (n.d.). Lifehack. https://vocal.media/lifehack/digital-dictatorship-how-social-media-algorithms-are-quietly-controlling-democracies

[16] Ștefan Popescu, *Uniunea Europeană după epidemia de Covid-19: Încercare de prospectivă* (București: Litera, octombrie 2020)

reflecție, de la conflict la compromis. Astăzi, însă, totul se petrece în real-time, în bucle scurte de feedback afectiv. Iar un atac terorist, o dezvăluire politică, o gafă sau o tragedie, toate sunt procesate în același fel: viralizate, polarizate și uitare.

Trăim oarecum într-un moment în care simți că te sufoci pe internet, deși ești aproape la orice click distanță de orice și oricine. Iar într-un astfel de context, istoria parcă nu mai are timp să respire, ci e convertită instant în conținut: **adică în share, scroll și next + dezinformare.**

România în Epoca TikTok

România, la fel ca multe alte țări, se află de câțiva ani în epicentrul unei transformări digitale profunde, iar TikTok a devenit rapid o platformă definitorie pentru pulsul public. Nu este doar un spațiu pentru dansuri virale și challenge-uri amuzante. Este un teren fertil pentru dezbatere politică, activism și, din păcate, pentru proliferarea accelerată a dezinformării. Această dinamică complexă ne-a expus, în 2024, așa cum am arătat la început, fragilitatea democratică, mai ales când privim cum se modelează percepțiile, în special în rândul tinerilor.

La momentul la care vorbim, vara lui 2025, cinci din zece elevi de liceu din România nu iau nicio măsură atunci când identifică o informație falsă și doar trei din zece raportează o postare care conține fake news. Mai mult, la acest moment există 9 milioane de conturi TikTok în România, adică 47% din populație. Unul din doi români urmărește constant TikTok, iar România are cel mai mare număr de utilizatori din UE, raportat la populație.

Totodată, românii cu venituri mici, sub 3.000 lei pe lună, folosesc preponderent rețele sociale pentru a se informa și a fi la curent cu ceea ce se întâmplă în țară și în lume, petrecând, de altfel, mai mult timp pe Facebook și TikTok decât cei cu venituri ridicate, arată un studiu din 5 iunie 2025 realizat de Centrul de Formare Profesională APSAP.[17]

Un exemplu elocvent al diversității și polarizării prezenței politice pe TikTok a fost contrastul dintre George Simion și Nicușor Dan înainte de turul doi al alegerilor prezidențiale din mai 2025. Liderul AUR a înțeles perfect dinamică platformei, construindu-și o prezență masivă prin videoclipuri

[17] *Studiu: TikTok-ul e „presa" pentru românii cu salarii sub 3.000 de lei. Tot ei sunt cei mai expuși la dezinformare*, *Wall-Street.ro*, 5 iunie 2025, *https://www.wall-street.ro/articol/Marketing-PR/317196/studiu-tiktok-ul-e-presa-pentru-romanii-cu-salarii-sub-3-000-de-lei-tot-ei-sunt-cei-mai-expusi-la-dezinformare.html*

scurte, directe, adesea bazate pe mesaje populiste, naționaliste și anti-sistem. Stilul său a fost unul de confruntare, de revoltă, adresându-se direct unui public frustrat și dornic de soluții simple. Audiența sa, fidelă și implicată, a fost formată preponderent din tineri din medii diverse, atrași de retorica sa fermă și de sentimentul de autenticitate pe care îl transmite. Pe de altă parte, Nicușor Dan, din poziția de primar al Capitalei la momentul la care a candidat, a adoptat o abordare mult mai sobră, axată pe realizări administrative și pe un discurs rațional. Prezența sa a fost mai puțin „virală" în sensul clasic al TikTok-ului, atrăgând o audiență diferită, probabil mai matură și interesată de soluții concrete, nu de spectacolul politic oferit de contracandidatul său.

Ei bine, aceste două stiluri au ilustrat nu doar diferențe ideologice, ci și modul în care mesajele politice diferite au găsit rezonanță în algoritmii platformei și în mentalul colectiv.

Dincolo de acest exemplu, TikTok în România a devenit un incubator pentru explozia conținutului conspiraționist, anti-UE și anti-vaccin. Videoclipurile care promovează teorii ale conspirației despre „Noua Ordine Mondială", despre controlul global, despre pericolele invizibile ale vaccinurilor sau care denigrează Uniunea Europeană și valorile sale sunt distribuite cu o viteză uluitoare. Aceste mesaje, adesea prezentate într-un format vizual atractiv și cu un limbaj simplist, dar emoțional, se răspândesc rapid în bule informaționale specifice, unde sunt validate și amplificate.

Ele creează o realitate alternativă, unde instituțiile sunt corupte, „sistemul" este inamicul, iar adevărul oficial este o minciună orchestrată. Ei bine, această proliferare a narațiunilor false nu este întâmplătoare. Ea este adesea rezultatul unor campanii de dezinformare bine orchestrate, inclusiv de către actori statali externi, cum ar fi Rusia, care vizează Balcanii și Europa de Est pentru a destabiliza încrederea în instituțiile democratice și în parteneriatele euro-atlantice.

Această vulnerabilitate este accentuată de profilul demografic al utilizatorilor TikTok. Tinerii, în special cei din mediul rural, semiurban și din diaspora, reprezintă o categorie de public cu vulnerabilități specifice. Ei pot fi mai puțin expuși la surse de informare tradiționale și mai dependenți de rețelele sociale ca principală poartă către știri și opinii. Lipsa unei educații mediatice solide și accesul limitat la surse de informare diversificate îi pot face mai susceptibili la manipulare.

În mediul rural, unde conexiunea comunitară este puternică, dar accesul la informație verificată poate fi limitat, influența virală a TikTok-ului poate

genera rapid „camere de rezonanță” în care dezinformarea devine „adevăr” validat social.

Diaspora, la rândul său, poate fi susceptibilă la narațiuni care exploatează sentimentul de izolare sau nemulțumirile legate de țara de origine sau de cea adoptivă. În fața acestor provocări, întrebarea nu mai este dacă suntem vulnerabili, ci cât de mult și ce facem pentru a ne consolida reziliența democratică în era TikTok.

Algoritmul TikTok recomandă de trei ori mai mult conținut de extremă dreaptă tinerilor cu profil neutru politic, potrivit unui raport Global Witness[18]. Între ele, multe retorici anti-vaccinare au prins ecou în mediile rurale, unde scepticismul în fața autorităților de sănătate era deja ridicat. În 2021, spre exemplu, România avea una dintre cele mai scăzute rate de vaccinare din UE, de doar 33%.

În ultimul an, în România, nu doar entuziasmul la extremă dreaptă a fost exploatat pe rețelele sociale, ci și campaniile orchestrate din exterior au jucat un rol cheie. Serviciile secrete românești și Comisia Europeană au raportat că o rețea de conturi suspecte, identificate ca având legături cu actori ruși, a influențat în campania din 2024 percepția pe TikTok în favoarea lui Călin Georgescu, lucru care a contribuit la anularea alegerilor din noiembrie 2024. Operațiunea a combinat clipuri evergreen cu apeluri la revoltă pseudo-populistă și o prezență susținută din diaspora, alimentând impresia de „unanimitate virtuală” care făcea ca extinderea mișcării să pară organică și de masă. Acest mix de tehnici externe și interne a subliniat fragilitatea democratică: un spațiu civic saturat de emoție și amăgit de senzație, în care instituțiile statului au reacționat cu întârziere[19].

Pe TikTok România, există în acest moment cel puțin patru bule dominante, complet izolate una de cealaltă:

- **Bula suveranistă/naționalistă**, care promovează constant mesaje anti-UE, anti-NATO, conspiraționiste, dar și un discurs identitar bazat pe „pământul strămoșesc”, dacism și rezistență în fața „ocultei globale”.

[18] Romanian elections: Far-right posts still pushed on TikTok. (2025, May 15). Global Witness. https://globalwitness.org/en/campaigns/digital-threats/tiktok-algorithm-continues-to-push-multiple-times-more-far-right-content-to-users-ahead-of-romanian-election/

[19] VIGINUM. (2025). Probleme sistemice: Manipularea algoritmilor și instrumentalizarea influencerilor. Concluzii desprinse din alegerile prezidențiale din România & riscuri pentru Franța. https://www.sgdsn.gouv.fr/files/2025-02/20250204_VIGINUM_Rapport%20public_Elections_Roumanie_risques_France_ROU.pdf

- **Bula satirică/nihilistă**, unde se folosește umorul negru, meme-urile și ironia pentru a ridiculiza orice formă de autoritate, fie ea politică, religioasă sau științifică. E o formă de detașare defensivă, dar și o sursă de cinism colectiv.
- **Bula lifestyle & auto-dezvoltare**, unde tinerii urmăresc clipuri despre fitness, cum să facă bani rapid, cursuri motivaționale și sfaturi despre piața de criptomonede. Conținutul vine adesea în ambalajul unui „new masculinity" sau „femininity aesthetic" cu substrat individualist radical.
- **Bula progresistă urbană**, minoritară pe TikTok, dar extrem de activă, care încearcă să aducă discursuri educaționale, anti-hărțuire, pro-europeanism, dar care rar depășesc propriul public deja convins.

Între aceste bule nu mai există *„punți de comunicare"*. Algoritmul nu are niciun interes să ne expună ideilor altora, ci doar să ne rețină în bula proprie. Astfel, o țară întreagă ajunge să voteze, să protesteze și să simtă pe baze radical diferite. Pentru unii, George Simion este salvatorul suveranității. Pentru alții, o amenințare democratică. Pentru unii, Europa e soluția. Pentru alții, dușmanul. Și aceste viziuni nu se întâlnesc nici în conversații, nici în conținutul zilnic pe care-l consumăm.

Și o să încerc mai jos să arăt, prin trei cazuri concrete de pe TikTok pe care le-am documentat la momentul respectiv, cum funcționează aceste bule și cât de adânc pot fisura percepția comună:

1. **Viziunile divergente despre războiul din Ucraina**: De la invazia pe scară largă din 2022, TikTok a devenit un câmp de bătălie informațional. Există bule în care românii primesc predominant conținut care susține Ucraina, adică imagini cu distrugeri, apeluri la ajutor umanitar, solidaritate cu refugiații. Dar, în paralel, există și bule semnificative, alimentate de conturi pro-ruse sau dezinformatoare, care promovează narațiuni conspiraționiste despre război, despre rolul NATO sau al Occidentului. Utilizatorii din aceste bule văd un flux constant de „știri" care contrazic narațiunea oficială, considerând-o „propagandă". Deci, două Românii, cu două „adevăruri" distincte despre un eveniment geopolitic crucial.
2. **Pandemia COVID-19 și fractura pro/anti-vaccin**: În timpul pandemiei, TikTok a amplificat polarizarea existentă în societate. Pe de o parte, o bulă de utilizatori primea informații de la medici și organizații de sănătate, încurajând vaccinarea și respectarea măsurilor sanitare. Pe de

altă parte, o bulă masivă de români era inundată cu teorii ale conspirației despre vaccinuri, despre restricții ca formă de control și despre natura virusului. Clipuri cu „experți" autoproclamați, cu interpretări eronate ale datelor sau cu mesaje emoționale anti-sistem au devenit virale, creând o diviziune profundă, cu ecouri vizibile și în protestele și atitudinile civice care au zguduit România la acel moment.

3. **Dezbaterea despre aderarea la Schengen și exploatarea frustrărilor naționale**: După ce România nu a reușit să adere la spațiul Schengen în repetate rânduri, TikTok a devenit o platformă pentru amplificarea frustrărilor naționale. Au apărut bule unde mai multe videoclipuri exprimau indignare, teorii ale conspirației despre „Europa care nu ne vrea" sau chiar mesaje xenofobe la adresa țărilor care s-au opus. În contrast, alte bule promovau perspective mai nuanțate, explicând complexitatea diplomatică sau subliniind necesitatea reformelor interne. Această polarizare a transformat o dezbatere geostrategică într-o chestiune de „noi contra lor", adâncind resentimentele și neîncrederea.

Am vrut, prin aceste trei exemple, să arăt mai clar că nu este vorba doar de preferințe de conținut, ci că trăim într-o realitate comună în care percepțiile noastre despre evenimente majore, despre sănătatea publică și despre locul României în lume sunt fundamental diferite, în funcție de bula în care trăim pe TikTok sau pe restul rețelelor sociale.

Cât de mult mai poate supraviețui jurnalismul independent în acest haos digital și ce rol mai are

În tot acest haos digital în care ne găsim la acest moment, anul 2025, în care orice individ poate fi un editor de știri, ce mai înseamnă jurnalism? M-am întrebat asta de foarte multe ori în ultimii trei ani.

Acum, micro-influencerii adaptați pe TikTok pot transmite „breaking news" prin 15 secunde de emoție. Asta face ca jurnalismul independent să-și redefinească rolul de filtru informativ credibil, lent, reflexiv și documentat. Nu mai e suficient să fii primul care dă știrea, acum contează cine o explică în context, cu surse verificate și consecințe analizate.

Dar provocările sunt uriașe, căci monetizarea e fragilă. Modelul tradițional de afaceri, bazat pe publicitate sau pe vânzarea de ziare, s-a erodat sub presiunea giganților tech care au monopolizat piața de advertising digital. Jurnalismul independent, care refuză influența politică sau economică,

depinde acum de noi modele: abonamente, donații, crowdfunding sau finanțări de la fundații[20].

Dar donațiile prin Patreon, accesul la granturi, campaniile de crowdfunding, toate acestea sunt instrumente esențiale pentru susținerea muncii unui jurnalist independent sau a unei redacții independente. Însă sunt mereu instrumente care se află, să spunem așa, sub o zodie a incertitudinii. Nu ești niciodată sigur că le primești.

În plus, încrederea e o monedă rară în jurnalism în ziua de azi. De ce? Păi, într-o lume saturată de clickbait și „fake news", cititorii devin suspicioși chiar și față de instituții consacrate. Una dintre cele mai mari probleme e dată de faptul că, într-o epocă a știrilor false și a campaniilor de dezinformare, publicul devine din ce în ce mai sceptic, iar distincția dintre o analiză serioasă și o propagandă mascată e tot mai greu de făcut. Rețelele sociale, prin algoritmii lor, diluează autoritatea vocilor credibile, punând pe același palier jurnaliști premiați și muncitori cu propagandiști toxici și amatori în crearea de conținut informațional.

Pe de altă parte, atenția, marea criză a zilelor noastre, este fragmentată și concurată nu doar de mass-media tradițională, ci de meme-uri, seriale, gaming și alte zone de divertisment de pe TikTok sau alte rețele sociale. Captarea atenției înseamnă, deci, a menține un echilibru fragil între rigurozitate și accesibilitate. Și o spun din proprie experiență, căci sunt cofondatorul și coordonatorul unui start-up jurnalistic independent care își propune să facă presă în serviciu public, adică pentru oameni și pentru adevăr.

În tot acest context, jurnalista Selene Nelson vorbește și despre conceptul de „***slow journalism***"[21]. Mai concret spus, e vorba de jurnalismul întârziat, riguros, documentat, cu reflecție și structură narativă, în opoziție cu „știrea fulger" și titlurile alarmiste. Este un efort conștient de a contracara fluxul de dezinformare rapidă cu analize la rece, profunde, pe teme complexe. În contextul pandemiei COVID-19, slow journalism a devenit antidotul informării superficiale, acoperind subiecte de durată (sistemul sanitar, cercetări științifice) într-un mod care supraviețuiește clipului viral.

„***Slow journalism***" e tipul de jurnalism care necesită timp, resurse și dedicare pentru a investiga, a verifica surse și a oferi o imagine completă și

[20] Reuters Institute for the Study of Journalism | Reuters Institute for the study of Journalism. (2025, July 10). reutersinstitute.politics.ox.ac.uk. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/

[21] What is Slow Journalism? (With Examples). Vev Blog. https://www.vev.design/blog/slow-journalism/

nuanțată. Este jurnalismul care nu se teme să pună întrebări incomode, să expună corupția, să tragă la răspundere puterea și să explice complexitatea lumii dincolo de headline-uri și trenduri. Într-o bulă informațională, rolul său este să spargă pereții, să aducă la lumină perspective ignorate și să refacă punțile către o înțelegere comună a realității.

Deci am trecut de la o epocă în care informarea era un privilegiu al câtorva redacții la una în care oricine poate posta o „știre" – verificată sau nu – instantaneu. Acest peisaj digital haotic, unde volumul primează adesea în fața veridicității, face ca rolul jurnalismului, în special al celui independent, să fie mai vital ca oricând, chiar dacă el însuși se luptă pentru supraviețuire.

Proiectul Explicativ.com. Acum și în viitor

La momentul la care scriu aceste rânduri, am 11 ani de când fac presă. Am intrat în radio, am continuat apoi cu TV, presă scrisă, am ajuns să fiu parte din echipa celui mai citit site de presă din România, am colaborat cu diverse instituții de presă, platforme jurnalistice mai mici sau mai mari, posturi TV și radiouri. Am colaborat cu instituții de presă europene și am făcut jurnalism pe pagina mea de Facebook chiar și atunci când nu mai eram angajat nicăieri.

Am aproape 29 de ani, iubesc jurnalismul și mă trezesc în fiecare dimineață cu o poftă enormă de a face treabă, de a scrie, de a documenta, de a pregăti întrebări, de a pune informații în context.

Când am lansat Explicativ, în timpul primului tur al alegerilor prezidențiale anuale din 2024, am gândit-o împreună cu Andreea Păsărelu (partenera mea de business și viață) drept o platformă dedicată jurnalismului explicativ, creată pentru a aduce claritate într-o lume inundată de informații trunchiate, false sau complicate.

Am spus că noi avem curajul să ne propunem să analizăm știrile și fenomenele care ne influențează viața (sociale, economice, politice, tehnologice și climatice) și le explicăm simplu, clar și cu sens, oferind contexte clare și perspective echilibrate. Fie că citești articolele noastre sau urmărești video-urile de pe platformele noastre, scopul nostru este să te informezi corect și să îți oferim instrumentele pentru a înțelege mai bine lumea din jurul tău.

Prin conținutul nostru vrem să:

- te ajutăm să înțelegi prezentul și să modelezi, anticipezi, controlezi sau influențezi tu însuți viitorul;
- contribuim la educarea societății prin explicații clare și relevante;
- păstrăm informația accesibilă pentru toată lumea, fără elitism sau jargon complicat.

Ce valori are produsul nostru: Echilibru, onestitate, imparțialitate, civism, democrație, libertate, diversitate, egalitatea în fața legii, transparență, toleranță, competiție dreaptă, egalitatea șanselor și egalitatea de gen[22].

Prin platforma Explicativ ne dorim să-i facem pe oameni mai atenți la jurnalismul explicativ și cel bazat pe soluții (solution journalism), adică acel jurnalism care pune accent pe modul în care soluțiile funcționează în practică, ce le face eficiente și care sunt limitele lor.

Așa cum am explicat și într-un interviu pentru RFI România, jurnalismul propus de noi pune accent pe modul în care soluțiile funcționează în practică, ce le face eficiente și care sunt limitele lor.

> „*Starea în care se află presa din România a condus la apariția unor personaje precum Călin Georgescu, care a reușit să manipuleze atenția publicului și să umple golul lăsat de informația de calitate. Aceasta a devenit tot mai rară, pentru că dezvoltarea și relatarea sa necesită resurse, dar și pasiune. Iar noi suntem o echipă de șase oameni pasionați, care vor să-și facă în continuare meseria în mod onest și, în același timp, să contribuie la consolidarea democrației românești, pentru că vedem cum, în această perioadă, democrația noastră este prinsă la mijloc într-un război hibrid pe care Rusia îl poartă cu întregul Occident*"[23].

Într-o lume care funcționează ca un TikTok geopolitic — unde bulele informaționale se închid etanș, algoritmii personalizează realitatea, iar adevărul se fragmentează în emoții virale — jurnalismul nu mai poate rămâne doar o activitate de informare. Trebuie să devină un act de reconectare socială, un spațiu de respiro cognitiv într-un ecosistem construit pe agitație, senzațional și polarizare. Aici își găsește sensul proiectul *Explicativ.com*: **ca un antidot la**

---

[22] Badea, M. (n.d.). About - explicativ. https://www.explicativ.com/about

[23] Panduru, V. (2025, March 12). RFI 360 - Marco Badea a lansat o platformă online dedicată jurnalismului explicativ. RFI. https://www.rfi.fr/ro/podcasturi/rfi-360/20250312-marco-badea-a-lansat-o-platforma-online-dedicata-jurnalismului-explicativ

accelerarea haotică a prezentului, ca o infrastructură de luciditate democratică pentru următorul deceniu.

Ceea ce ne propunem cu ***Explicativ*** până în 2035 nu este să ieșim în față cu titluri virale, ci să propunem un spațiu unde algoritmul e înlocuit de curiozitate, unde întrebările sunt mai importante decât reacțiile, iar explicația devine forma de rezistență împotriva dezinformării. Într-un peisaj media în care fiecare utilizator e deja un broadcaster, fiecare click e interpretat emoțional, iar audiențele se împart între furie și distracție, vrem să recâștigăm ceva aproape banal: **bucuria de a înțelege. Nu doar ce s-a întâmplat, ci de ce și cu ce consecințe.**

Obiectivul nostru pe termen lung e clar: să construim o audiență educată, critică, capabilă să navigheze bulele fără să le disprețuiască, să se angajeze civic fără să devină cinică și să nu cedeze tentației explicațiilor simple pentru probleme complexe. Credem că publicul e mai inteligent decât îl tratează algoritmii. Dar trebuie reconectat la un mediu care să nu-l trimită zilnic în aceeași spirală de confirmări și frici.

Pentru asta, în următorii 10 ani vrem să dezvoltăm *Explicativ* ca pe o platformă multiplă: jurnalism narativ, cursuri de alfabetizare media în licee, școli și comunitățile defavorizate, inițiative locale de conversație civică, produse video și audio pentru generația care trăiește în scroll continuu. Vrem să construim nu doar conținut, ci mai ales încredere. Să nu dictăm ce să gândească oamenii, ci să le oferim instrumentele pentru a gândi critic. Într-o lume unde TikTok decide ce vezi, vrem să creăm prin *Explicativ.com* un spațiu în care tu decizi ce merită înțeles.

Nu vrem să luptăm cu bulele doar pentru a le sparge, ci pentru a crea punți între ele. Nu vrem să ne erijăm în „gardieni ai adevărului", ci în facilitatori ai unei conversații oneste. *Explicativ* nu e un produs de piață, ci un serviciu public în sensul profund al cuvântului: un efort de reconstrucție democratică în epoca post-adevăr. În 2035, vrem să putem spune că am ajutat România să nu-și piardă luciditatea în algoritm. Și că am oferit o alternativă reală celor care, în scroll-ul lor zilnic, încă mai caută sens.

Ce am reușit până acum, în aproape 8 luni de funcționare:

Să fim una din cele două entități media care au transmis de la fața locului la Conferința de Securitate de la München, unde a vorbit JD Vance despre alegerile anulate din România.

Să fim cea mai mică redacție din România care a avut o echipă la alegerea noului Papă, Leon al XIV-lea. Am fost și prima instituție media din România care a avut poze oficiale cu Papa.

Să fim cea mai mică redacție care a avut un corespondent special la summitul NATO de la Haga, unde s-a decis ca aliații să-și mărească cheltuielile de apărare.

Între toate acestea, am continuat să informăm publicul nostru despre campania electorală din România, ce se întâmplă în lume, în SUA și cum ne influențează viața, în mod direct, fără să ne dăm seama, marile evenimente globale.

Ce ne propunem pentru 2035?

Să reușim să dezvoltăm o echipă de cel puțin 30–40 de oameni care să lucreze pentru *Explicativ* și care să se lupte pentru adevăr și informare corectă. Visul meu cel mai mare e să reușim să construim și o școală de jurnalism adaptată noilor realități, adică o școală în care nu mai înveți să faci presă ca în anii '90, ci înveți să livrezi informația corect în noul peisaj dominat de algoritmi și canale video care mai de care mai creative.

Explicativ vreau să devină un spațiu unde contextul e mai important decât viralele. Și știu că nu vom concura niciodată la număr de *views* cu clipurile care promit să „îți schimbe viața în 30 de secunde". Dar putem concura la calitatea conexiunii cu publicul: prin onestitate, prin asumarea complexității, prin refuzul de a simplifica ceea ce e, în esență, greu de simplificat.

În următorii 10 ani, vrem ca *Explicativ* să nu fie doar o redacție digitală, ci și un ecosistem educațional. Un spațiu care antrenează reflexul de a pune întrebări, nu doar de a consuma răspunsuri.

Dacă există o ieșire din această spirală a bulelor informaționale și a dezinformării algoritmice, ea nu trece doar prin reglementare pură. Ea ajunge să fie o ieșire corectă prin reînvățarea răbdării și a conversației. Și mai ales prin redobândirea simțului comun, dar nu în sensul de conformism, ci în sensul de „ceea ce avem în comun". *Explicativ* e gândit, în fond, ca un exercițiu de reconstrucție a acelui „noi" civic, într-o lume care ne învață zilnic să trăim doar într-un „eu" personalizat.

2035 va fi un moment de cotitură. Până atunci, inteligența artificială va scrie mai fluent, poate vom avea și inteligență artificială generală, rețelele sociale vor deveni mai persuasive, iar propaganda va fi mai greu de detectat. Tocmai de aceea, vom avea nevoie de jurnaliști și instituții de presă care nu

doar scriu convingător, ci și construiesc comunități. De platforme ca *Explicativ*, care nu doar publică, ci vor să cultive încredere. De lideri civici care nu doar comunică, ci și ascultă. Iar noi, la redacție, dacă reușim să facem din *Explicativ* o astfel de platformă, poate că nu vom schimba lumea, dar vom oferi un refugiu pentru cei care încă mai cred că lumea poate fi înțeleasă, nu doar consumată.

Concluzia de moment

TikTok și restul rețelelor sociale nu sunt platforme de informare, ci o mașină de percepții. Algoritmul, așa cum am văzut mai sus, prioritizează relevanța emoțională în detrimentul cronologiei sau contextului. Ceea ce rezultă nu este o informare coerentă, ci o colecție de conținut disparat, livrat pe baza unui „simț al prezentului" personalizat. Realitatea devine un colaj de senzații și interpretări, fără fir logic sau temporal comun[24].

În tot acest context, pericolul real nu este dictatura digitală impusă, ci acceptată. Spre deosebire de distopiile clasice, noua formă de control nu vine cu tancuri și cenzori vizibili, ci cu scoruri sociale, identități digitale programabile și monede algoritmice. Totul în numele eficienței, siguranței și confortului.

În momente de criză, precum pandemiile, războaiele, atentatele sau crizele de mediu, democrațiile însele cedează aceste pârghii de putere, convinse că le vor folosi „temporar" și „responsabil". Însă istoria arată că libertățile nu se pierd brusc, ci se erodează prin mici renunțări zilnice, acceptate pasiv. Iar într-o lume ca un TikTok geopolitic, decizia fundamentală este dacă rămânem consumatori hipnotizați de confort sau devenim cetățeni conștienți, capabili să cerem transparență, să refuzăm narațiunile servite și să apărăm spațiul comun al realității împărtășite.

V-am făcut să parcurgeți în aceste pagini o călătorie prin peisajul digital al „lumii ca un TikTok geopolitic", explorând cum algoritmii ne fragmentează realitatea, cum jurnalismul independent se luptă pentru relevanță și cum România însăși resimte presiunea bulelor informaționale.

La final, las o întrebare deschisă, care definește viitorul democrațiilor noastre și la care sper că vom găsi un răspuns bun în următorii 10 ani: **putem reconstrui un adevăr comun într-o lume în care „adevărul" este customizat, personalizat până la refuz pentru fiecare individ în parte?**

---

[24] My descent into TikTok News Hell. (n.d.). https://www.politico.com/interactives/2023/tiktok-news-hell-media/

Este o provocare imensă, dar nu una fără soluții, chiar dacă ne cere un efort colectiv de luciditate și acțiune. Dacă ne uităm la 2035, ei bine, pe de o parte, avem un scenariu negativ, cel al fragmentării iremediabile. Ne-am putea trezi într-o societate în care fiecare grup trăiește în propria sa „bulă de realitate", alimentată de algoritmi care recompensează polarizarea și disprețul față de celălalt. Dezinformarea ar deveni norma, încrederea în instituții ar atinge cote minime, iar dialogul social ar fi înlocuit de monologuri amplificate în propriile ecouri digitale. Asta ar duce la o erodare lentă, dar sigură, a fundamentelor democratice, transformând dezacordurile politice în ciocniri de „adevăruri" paralele, ireconciliabile.

Pe de altă parte, există și un scenariu pozitiv, cel al lucidității democratice și al rezilienței. Acesta implică o recunoaștere colectivă a pericolelor și o investiție masivă în mecanismele care pot contracara fragmentarea. Ar fi o lume în care tehnologia este folosită nu pentru a ne izola, ci pentru a ne conecta într-un mod mai autentic, iar cetățenii sunt dotați cu instrumentele necesare pentru a naviga complexitatea informațională.

Atingerea scenariului pozitiv necesită un apel la acțiune pe mai multe direcții și un efort care să depășească inerția și iluzia confortului din bulele noastre.

În primul rând, este esențial să accelerăm educația media și digitală. Nu mai este un moft, ci o competență de bază, la fel de importantă ca scrisul și cititul. Copiii și tinerii, dar și adulții, trebuie învățați cum să identifice dezinformarea, cum să verifice sursele, cum să înțeleagă funcționarea algoritmilor și cum să gândească critic. Școlile, ONG-urile și instituțiile publice trebuie să colaboreze pentru a dota cetățenii cu acest „kit de supraviețuire digitală".

În al doilea rând, este vitală susținerea jurnalismului independent. Acesta este, așa cum am văzut, antidotul la haosul informațional și pilonul credibilității. Fie că e vorba de abonamente, donații sau sprijin instituțional, investiția în jurnalismul de calitate este o investiție în democrație.

În al treilea rând, trebuie să avem curajul să regândim infrastructura digitală însăși. Asta înseamnă dialoguri despre responsabilitatea platformelor, despre reglementare inteligentă, despre etica algoritmilor și despre construirea unor spații online care prioritizează bunăstarea publică, nu doar profitul.

Să nu uităm că scenariul negativ e deja aici. O lume în care alegerile se câștigă pe TikTok, în care conspirațiile devin adevăr prin viralitate, în care cetățenii nu mai împărtășesc realitatea, ci doar resentimentele. În acest prezent și din ce în ce mai posibil viitor, adevărul nu va mai conta, ci doar ceea

ce simți că este adevărat. Și, odată ce totul devine emoție, manipularea devine banală. Nu va mai fi nevoie de cenzură, pentru că oamenii vor trăi izolați în bulele lor, convingându-se unii pe alții că restul lumii greșește.

Dar tocmai aici, în această criză lentă și silențioasă, apare responsabilitatea noastră. Nu putem cere platformelor să ne salveze. Nici algoritmilor să ne redea democrația. Va trebui să reînvățăm, ca societate, să ascultăm, să înțelegem, să contrazicem fără ură. Să construim noi acele punți care lipsesc între bule. Nu ca să ne convingem unii pe alții, ci măcar ca să ne înțelegem.

CAMPANIILE ELECTORALE ÎN EPOCA ALGORITMILOR: PUTEM SĂ CONTRACARĂM DEZINFORMAREA PE NOILE CANALE DE COMUNICARE?

Adina Pușcaș

Interferența străină în alegeri, ascensiunea populismului, dezinformarea și rolul tot mai influent al platformelor de social media nu reprezintă fenomene noi și nici incidente izolate. Dimpotrivă, ele au captat o atenție constantă în ultimul deceniu, în special în spațiul euroatlantic, unde implicarea Rusiei în procesele electorale a atras o atenție deosebită începând cu referendumul pentru Brexit din 2016, un punct de cotitură în conștientizarea vulnerabilităților digitale ale democrațiilor occidentale. De atunci, numeroase alte episoade au confirmat faptul că ecosistemele digitale pot fi manipulate cu ușurință pentru a influența opinii, polariza societăți și distorsiona procese democratice.

Cu toate acestea, ceea ce s-a întâmplat recent în România a depășit cadrul obișnuit al acestor tendințe, atât ca amploare, cât și ca efecte și rezultate. Cazul alegerilor din România din 24 noiembrie 2024, ulterior anulate de Curtea Constituțională pe 6 decembrie, ridică întrebări esențiale privind modul în care rețelele sociale funcționează în context electoral, influența pe care o pot exercita asupra opiniei publice și vulnerabilitățile încă nerezolvate ale democrațiilor digitale. Acest episod oferă un spațiu necesar pentru reflecție critică asupra soluțiilor care ar putea limita impactul unor astfel de fenomene în viitor.

Interferența în alegeri și dezinformarea, parte din arsenalul amenințărilor de tip hibrid

Dezinformarea și interferența în alegeri nu trebuie privite ca fenomene izolate, ci ca elemente ale unor strategii și operațiuni mai ample. O abordare concentrată exclusiv pe analiza mesajelor, narațiunilor sau canalelor de comunicare nu este suficientă pentru a înțelege amploarea acestor amenințări. Doar printr-o perspectivă integrată, care ține cont de contextul strategic, actorii implicați, scopurile și tehnicile acestora, putem începe o discuție legată de măsuri eficiente de contracarare.

Operațiunile hibride sunt acțiuni coordonate care combină mijloace vizibile și ascunse, militare și non-militare, precum dezinformarea, atacurile cibernetice, activitățile de sabotaj, coerciția economică, manipularea politică și destabilizarea socială.[1] Scopul acestora este de a exploata vulnerabilitățile din sistemele democratice și de a slăbi statele din interior, fără a declanșa un conflict armat deschis. Operațiunile hibride sunt concepute să mențină un nivel scăzut de violență, uneori cu efecte vizibile doar după o perioadă mai lungă de timp, și să creeze impresia că acțiunile sunt izolate, ceea ce contribuie la un climat de ambiguitate ce îngreunează un răspuns rapid și coordonat din partea statelor vizate. Prin natura lor ambiguă, operațiunile hibride diluează distincția tradițională dintre pace și război, contribuind la o formă de conflict persistent, sub pragul unei confruntări armate.

Două caracteristici esențiale ale operațiunilor hibride sunt în special relevante de menționat în contextul acestui articol. În primul rând, atribuirea acestor activități este dificilă. Parafrazându-l pe Joseph Nye, o rachetă are, de regulă, o adresă de expeditor, în timp ce un atac cibernetic sau o campanie de dezinformare oferă rareori o astfel de trasabilitate.[2] Mai mult decât atât, chiar dacă, din punct de vedere tehnic, originea unei operațiuni poate fi identificată, este adesea dificil de demonstrat o responsabilitate legală, cu atât mai mult implicarea directă a unui stat în coordonarea acțiunii respective. A doua caracteristică rezultă parțial din prima, și se referă la faptul că în conflictele hibride, de cele mai multe ori partea ofensivă are un avantaj față de partea defensivă. Clausewitz susținea că în război, partea defensivă deține un avantaj, pentru că cea care atacă trebuie să folosească mai multe resurse.[3] În schimb, dacă ne gândim la dezinformare, la faptul că informația poate fi creată, diseminată și amplificată cu resurse limitate, atribuirea și oprirea răspândirii conținutului este dificilă, iar efectele pot fi considerabile, această ecuație se inversează.

Limitele răspunsului instituțional și noile dinamici ale dezinformării

Sunt puține state care au înțeles cu adevărat amploarea fenomenului și au luat de mai mult timp măsuri comprehensive, în această categorie intrând

[1] NATO. *Countering Hybrid Threats*. 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm

[2] Joseph Nye Jr. Deterrence and Dissuasion in Cyberspace. *International Security, 41 (3)*, 44–71. 2017. doi: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00266

[3] Carl von Clausewitz. *On War*, ed. and trans. by Michael Howard and Peter Paret, 1976, Princeton University Press.

țările Nordice și cele Baltice. În afară de acestea, răspunsul a fost inegal și parțial. Cea mai frecventă abordare se bazează pe ideea de a demasca știrile false prin oferirea de informații corecte, de protejare cibernetică, în special pentru a asigura integritatea proceselor electorale, precum și reglementarea platformelor de social media. Aceasta a fost și abordarea principală a Uniunii Europene. Totuși, cazul României evidențiază atât implementarea deficitară și inegală la nivelul statelor membre, cât și limitele acestui tip de abordare, care tratează simptomele dar nu și cauzele mai profunde ale vulnerabilităților.

Evoluțiile recente din ecosistemul informațional evidențiază de ce reacțiile actuale sunt limitate în eficiență și permit persistența eficacității campaniilor de dezinformare și influențare. Conceptul de post-adevăr a fost utilizat pe scară largă începând cu anul 2016 pentru a descrie o realitate în care faptele obiective își pierd din importanță, iar convingerile personale, emoțiile și narațiunile colective capătă o influență dominantă. În dezbaterea publică, adevărul factual a devenit tot mai puțin relevant. Pandemia de Covid-19 a accentuat această tendință, discreditând adesea experții și dovezile științifice, întrucât acestea au stat la baza unor decizii controversate, precum limitarea libertății de mișcare, obligativitatea purtării măștii sau campaniile de vaccinare. În paralel, ascensiunea populismului și faptul că lideri politici importanți au adoptat strategii de comunicare bazate pe informații false, emoție și antagonism au oferit un exemplu pentru cum se poate produce influențarea opiniei publice și mobilizarea electorală. Această dinamică a fost accentuată de polarizarea societală, alimentată de modul în care platformele de social media funcționează ca și „camere de ecou", unde utilizatorii sunt expuși în principal la opinii care le confirmă convingerile existente, perpetuând dezechilibrele din spațiul public. De aceea, o simplă demascare a informațiilor false și prezentare a adevărului factual nu produce efecte considerabile.

De asemenea, marile companii de tehnologie au dobândit o influență semnificativă asupra discursului public și a politicilor digitale, fapt ce a adus dificultăți în încercările Uniunii Europene de a le reglementa.[4] Deși UE a adoptat instrumente legislative precum Digital Services Act și Digital Markets Act, aceste eforturi sunt tot mai des contestate de giganți precum Meta, Google și X, sprijiniți de o administrație americană reticentă față de reglementările europene. Aceste companii pun acum sub semnul întrebării aplicabilitatea legislației europene, plasând Uniunea într-o poziție delicată, de a-și

[4] Marietje Schaake, "Big Tech's Coup", *Foreign Affairs*, September 26, 2024, https://www.foreignaffairs.com/big-techs-coup

apăra capacitatea de reglementare fără a escalada tensiunile transatlantice. Contextul actual arată că actorii corporativi nu mai sunt doar subiecți ai reglementării, ci actori politici influenți, capabili să modeleze sau chiar să obstrucționeze cadrul legislativ în sine. Din această cauză, o abordare contra dezinformării centrată preponderent pe reglementarea platformelor de social media poate fi ineficientă.

O altă tendință tot mai des întâlnită se referă la faptul că operațiunile de dezinformare sunt adeseori localizate și adaptate contextului cultural și social specific, fiind propagate prin actori locali, precum micro-influenceri. Această strategie sporește percepția de autenticitate și face conținutul mai greu de detectat și atribuit. În acest sens, cadrul Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI), adoptat de Uniunea Europeană, deși util deoarece mută accentul de la veridicitatea conținutului către comportamentul și tacticile actorilor străini, riscă să neglijeze dimensiunea locală a dezinformării și rolul rețelelor informale care o amplifică.[5]

Campaniile electorale în ecosistemul informațional actual

Campaniile electorale din ultimii ani s-au transformat profund sub influența digitalizării accelerate și a ascensiunii platformelor sociale algoritmice, care au ajuns canale esențiale de comunicare. Rezultatele sondajului Eurobarometru din 2024 arată că la nivelul Uniunii Europene, platformele de social media au ajuns principala sursă de informații referitoare la problemele politice și sociale în rândul tinerilor.[6] Dintre acestea, Instagram era clasată pe primul loc, fiind urmată de TikTok.

Prin utilizarea algoritmilor, platformele de social media determină ce mesaje politice ajung la alegători. Acești algoritmi prioritizează conținutul în funcție de nivelul de interacțiune, cum ar fi aprecierile, distribuirile și timpul de vizualizare, și nu în funcție de acuratețea sau relevanța mesajului, oferind adesea unor candidați o vizibilitate disproporționată. Această dinamică permite micro-targetarea alegătorilor, accentuează polarizarea și contribuie la evitarea dezbaterii publice deschise. Platforma TikTok a devenit populară foarte rapid datorită conținutului atractiv, cu videouri rapide, scurte, personalizate și de multe ori profund emoționale, adaptate pentru o capacitate redusă

[5] Nicolas Hénin, "FIMI: Towards a European redefinition of Foreign Interference", *EU Disinfo Lab*, April 2023, https://www.disinfo.eu/wp-content/uploads/2023/04/20230412_FIMI-FS-FINAL.pdf

[6] European Union, *Eurobarometer - Youth survey 2024*, https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3392

de atenție și o nevoie constantă de noutate. Algoritmul de recomandare favorizează conținutul emoțional și viral, chiar și atunci când acesta este înșelător, pentru a capta atenția utilizatorilor. În plus, s-a demonstrat că platforma facilitează tactici de promovare ascunse, precum colaborările cu influenceri sau utilizarea conturilor false, ridicând semne de întrebare serioase privind transparența și integritatea proceselor democratice. Mai mult decât atât, inteligența artificială adaugă încă o dimensiune acestui peisaj, permițând generarea rapidă de conținut.

Cu toate acestea, contextul în care se desfășoară campaniile de dezinformare este decisiv pentru posibilitatea ca acestea să aibă efect. Astfel de campanii reușesc să se infiltreze și să influențeze atunci când se suprapun peste nemulțumiri reale, frici colective și o societate deja fracturată sau tensionată emoțional. Eficiența lor depinde de cât de bine reușesc actorii maligni să identifice și să exploateze fisurile sociale, de cât de pregătiți sunt cetățenii să recunoască informațiile distorsionate, și de cât de prompt și eficient poate reacționa statul. Într-o democrație rezilientă, cu instituții funcționale și o cultură civică solidă, efectele ar trebui să fie limitate. Însă acolo unde populația este profund nemulțumită, statul este lipsit de pârghii, iar liderii politici sunt deconectați de la realitatea socială, vulnerabilitatea este semnificativ crescută. În asemenea cazuri, actorii ostili pot ajunge să cunoască mai bine societatea-țintă decât propriii ei lideri, folosind această înțelegere pentru a destabiliza din interior.

Cazul alegerilor anulate din România

În 2024, Călin Georgescu, o figură politică necunoscută publicului larg, și-a anunțat candidatura ca independent, fiind cotat inițial cu aproximativ 1% în sondaje. Totuși, după primul tur de scrutin din 24 noiembrie, Georgescu a obținut surprinzător în jur de 23% din voturi, clasându-se pe primul loc, în ciuda faptului că declarase că nu dispune de un buget oficial de campanie. Rezultatul a fost cu atât mai neașteptat cu cât prezența sa în spațiul public fusese aproape inexistentă până cu câteva săptămâni înainte de alegeri, când a început să devină vizibil în special pe TikTok. Pentru o mare parte a electoratului, numele său a devenit cunoscut abia după centralizarea rezultatelor primului tur.

Investigațiile ulterioare au scos la iveală presupuse operațiuni coordonate, determinând serviciile de informații din România și Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) să desecretizeze documente care indicau o

interferență străină. Rapoartele CSAT[7] descriu o campanie de amploare desfășurată pe TikTok în sprijinul lui Georgescu, precum și atacuri cibernetice care au vizat infrastructura electorală a României. Pe 6 decembrie 2024, Curtea Constituțională a anulat rezultatele alegerilor prezidențiale pe motiv de manipulare electorală, și a dispus reluarea întregului proces electoral. Ulterior, Biroul Electoral Central a exclus oficial candidatura lui Georgescu de la alegerile reprogramate.

Rapoartele CSAT, împreună cu alte analize publicate de către instituții specializate, au arătat că manipularea procesului electoral a implicat operațiuni informaționale, operațiuni financiare și atacuri cibernetice. Operațiunea informațională a fost desfășurată în principal prin intermediul platformei TikTok, unde aproximativ 25.000 de conturi anterior inactive au devenit active cu două săptămâni înainte de alegeri. O proporție semnificativă a conturilor proveneau din Rusia și chiar din Iran, și au folosit în mod strategic algoritmii platformei deținută de China.

Acționând coordonat, aceștia au inundat platforma cu conținut pro-Georgescu, folosind tehnici de tip astroturfing menite să manipuleze algoritmul de recomandare al TikTok, creând astfel impresia că acest candidat este sprijinit în mod spontan de un număr mare de persoane obișnuite. Campania a fost gestionată prin canale Telegram și Discord, unde erau distribuite instrucțiuni detaliate privind evitarea moderării platformei. Documentele CSAT afirmă că această activitate a reprezentat o campanie voluntară coordonată, comparabilă cu o „campanie politică de gherilă în masă".

În plus, influenceri au fost recrutați pe ascuns pentru a-l promova pe Georgescu, adesea fără a fi conștienți de scopul real, prin intermediul unor platforme de marketing. Efortul de dezinformare nu s-a limitat la TikTok, fiind detectată amplificarea conținutului și pe Facebook, YouTube și X. Narațiunea promovată de Georgescu a fost, de asemenea, susținută de presa afiliată statului rus și de o rețea mai largă de proxy pro-Kremlin din Europa, ceea ce a sporit atât volumul, cât și credibilitatea mesajelor transmise.

Toate acestea nu au fost acțiuni spontane realizate înainte de perioada alegerilor, ci operațiuni planificate strategic cu mult timp înainte. Analiza

[7] Administrația Prezidențială, Document CSAT SRI I & Document CSAT SRI II, disponibil la: https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SRI%20I.pdf și https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SRI%20II.pdf

profesorului Corneliu Bjola[8] arată că aceste operațiuni au fost rezultatul unei campanii îndelungate de creare a rețelelor, modelare a narațiunilor și cultivare a unui ecosistem de dezinformare pregătit să fie mobilizat la momentul potrivit – o abordare ce reflectă doctrina Rusiei de creare și menținere a unui „fond informațional pozitiv" ce poate fi exploatat oricând este un moment propice.

Contextul social în care s-au desfășurat alegerile oferă indicii importante despre cum a fost posibilă o astfel de operațiune, dincolo de incapacitatea statului de a reacționa eficient. Alegerile din 2024 au avut loc într-un climat tensionat, marcat de nemulțumiri acumulate în urma pandemiei, de criza economică și de scăderea încrederii în autorități. Războiul de la granițele României a amplificat sentimentul de nesiguranță, iar lipsa de comunicare din partea liderilor politici a consolidat percepția că vocea cetățenilor este ignorată. Clasa politică a părut tot mai deconectată de la realitatea socială, atât în discurs, cât și în acțiune. În ultimii ani, teama față de progresismul promovat în Occident, chiar dacă nu se reflecta în politicile publice din România, a generat un impuls de repliere către valori tradiționale. Această reacție a fost susținută și de o parte semnificativă a diasporei românești, care s-a simțit marginalizată într-un Occident perceput ca fiind în declin, rezonând astfel cu narațiunile promovate de Kremlin. În paralel, lipsa unei viziuni naționale coerente, a unei narațiuni de țară care să ofere direcție și coeziune, a devenit tot mai vizibilă, iar Uniunea Europeană, din păcate, nu a mai reușit să ofere o ancoră aspirațională clară, capabilă să genereze unitate și mobilizare publică.

Discursul lui Călin Georgescu, centrat pe teme emoționale precum poporul român, demnitatea națională, pacea, familia și credința, a rezonat profund cu dorințele și frustrările acumulate în societatea românească. Mesajul său a oferit o direcție, un sens, construind imaginea unui salvator și promițând o ieșire din situația actuală. Sintagma recurentă de „trezire în conștiință" a funcționat ca un apel la eliberare cognitivă, transmițând alegătorilor ideea că schimbarea este posibilă prin acțiune colectivă.[9] Exploatând aceste fisuri și vulnerabilități, Rusia a reușit să canalizeze această dorință autentică de transformare spre o narațiune anti-democratică. Indiferent de rezultatul alegerilor

[8] Corneliu Bjola, "Algorithmic invasions: How information warfare threatens NATO's eastern flank", NATO Review, February 7, 2025, https://www.nato.int/docu/review/articles/2025/02/07/algorithmic-invasions-how-informationwarfare-threatens-nato-s-eastern-flank/index.html

[9] Mihaela Herbel, „Trezirea în conștiință" ca eliberare cognitivă cooptată: cum au ajuns deziluziile democratice din România un teren fertil pentru propaganda rusă, *Contributors.ro*, 13 iunie 2025, https://www.contributors.ro/trezirea-in-constiinta-ca-eliberare-cognitiva-cooptata-cum-au-ajuns-deziluziile-democratice-din-romania-un-teren-fertil-pentru-propaganda-rusa/

din 2025, această experiență a lăsat urme adânci: o societate mai divizată, mai frustrată, mai vulnerabilă și cu un nivel de încredere și mai scăzut în instituțiile statului.

Lecții și recomandări pentru viitor

Pentru a răspunde eficient dezinformării și influenței externe, România are nevoie de o arhitectură instituțională capabilă să detecteze, să anticipeze și să reacționeze prompt. În primul rând, este esențială dezvoltarea unui sistem integrat de monitorizare și alertare timpurie, care să poată identifica activitatea neorganică din spațiul digital, să observe din timp tendințele narative și canalele prin care acestea se propagă, precum și să estimeze posibilele efecte asupra opiniei publice și proceselor democratice.

Aceste instrumente trebuie susținute de un cadru legislativ și instituțional modernizat, clar și adaptat specificului operațiunilor hibride. România are nevoie de o legislație care să reglementeze clar responsabilitățile instituțiilor în domeniul prevenirii și combaterii dezinformării, precum și de mecanisme de colaborare între autorități, platforme digitale și societatea civilă. În același timp, este nevoie de o administrație publică și o clasă politică care să trateze cu responsabilitate această temă, conștientă de riscurile reale pe care le implică și capabilă să adopte măsuri în această direcție, și nu să se folosească ea însuși de dezinformare.

Mai mult decât atât, trebuie să înțelegem mai profund ce funcționează și ce nu. De exemplu, simpla demascare a informațiilor false nu garantează schimbarea percepțiilor, ci este nevoie de o înțelegere mai fină a audiențelor afectate, a canalelor prin care acestea sunt atinse și a gradului de încredere în instituțiile care comunică. Studiile existente oferă o varietate de soluții, inclusiv educație media și gândire critică în școli, media literacy, pregătirea jurnaliștilor și colaborare mai bună cu partenerii internaționali. Toate acestea sunt importante și merită atenție, însă nu există nici spațiul, nici rostul prezentului text pentru a le analiza pe larg. Ceea ce este însă clar este că aceste măsuri trebuie aplicate coerent, susținut și adaptat realităților sociale și culturale ale societății.

Combaterea dezinformării nu poate fi abordată exclusiv ca o problemă tehnică, ci trebuie înțeleasă în strânsă legătură cu sănătatea societății în ansamblul ei. Reziliența la manipulare informațională este, de fapt, un indicator al maturității democratice și al coeziunii sociale. Pentru a deveni cu adevărat rezilienți, avem nevoie de o narațiune națională coerentă, capabilă să

ofere un sens comun trecutului, să articuleze prezentul și să inspire un viitor în care oamenii să creadă. Este esențial să ne cunoaștem istoria și tradițiile, dar nu prin nostalgie reactivă, ci integrându-le într-un cadru modern, deschis și democratic. În același timp, trebuie să înțelegem și să explicăm, cu onestitate, temele care sunt cel mai frecvent exploatate în campaniile de dezinformare, de la frici legate de identitate, religie sau valori tradiționale, până la neîncrederea în instituții sau în Occident.

O societate care nu oferă alternative democratice convingătoare riscă să lase spațiul public vulnerabil la discursuri autoritare. De aceea, este vital să construim proiecte de viitor care să canalizeze dorința legitimă de schimbare într-o direcție sănătoasă și incluzivă. Asta înseamnă să recunoaștem nevoile și temerile celor marginalizați de tranzițiile economice sau digitale, ale celor care se simt excluși din conversațiile progresiste, dar și să revitalizăm participarea civică a generațiilor mai tinere. Avem nevoie de un efort coerent, interdisciplinar și colaborativ, în care să fie implicați specialiști din științele sociale, educație, comunicare, dar și lideri culturali, influenceri, antreprenori și modele inspiraționale. Dezinformarea nu va dispărea, dar o societate cu un simț clar al propriei identități, valori și direcții va fi mult mai greu de destabilizat. Dacă vrem ca viitorul democrației românești să fie solid, acest proces de reconstrucție trebuie să înceapă chiar acum.

REGLEMENTAREA NOILOR TEHNOLOGII ÎN EUROPA

POLITICI PUBLICE ȘI LEGISLAȚIE: ÎNTRE PROTECȚIA CETĂȚEANULUI ȘI STIMULAREA INOVAȚIEI

Sergiu-Traian Vasilescu

Uniunea Europeană se află în fața unei provocări strategice majore, ce presupune articularea unui cadru normativ capabil să reglementeze noile tehnologii emergente într-un mod care să garanteze protecția drepturilor fundamentale ale cetățenilor, fără a compromite potențialul de inovare, competitivitate și dezvoltare antreprenorială. Progresul accelerat al inteligenței artificiale, al tehnologiilor bazate pe registre distribuite (blockchain), al criptoactivelor, platformelor digitale și biotehnologiilor reconfigurează profund structurile economice, modul de funcționare al administrației publice și dinamica vieții sociale. În acest context, Uniunea Europeană a inițiat un proces de construcție normativă coerentă și cuprinzătoare, care reflectă o viziune proprie, situată la confluența dintre libertatea economică specifică modelului occidental și imperativele controlului democratic asupra tehnologiei. Uniunea Europeană propune un model de reglementare echilibrat, în care inovația tehnologică este încurajată, dar în același timp supusă unui ansamblu de garanții juridice menite să asigure respectarea valorilor fundamentale ale ordinii juridice europene.

Modelul european de reglementare a tehnologiilor emergente se conturează printr-un ansamblu de inițiative legislative de amploare, menite să stabilească un cadru normativ unitar și coerent la nivelul întregii Uniuni. Printre cele mai semnificative instrumente juridice se numără Regulamentul privind inteligența artificială (AI Act), Regulamentul privind serviciile digitale (Digital Services Act – DSA), Regulamentul privind piețele digitale (Digital Markets Act – DMA), precum și Regulamentul privind piețele criptoactivelor (Markets in Crypto-Assets – MiCA). Aceste reglementări reflectă o viziune comună, fundamentată pe valorile definitorii ale ordinii juridice europene, precum demnitatea umană, transparența proceselor decizionale, echitatea în accesul la oportunitățile digitale și protecția dreptului la viață privată, în special în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal.

Obiectivul acestor inițiative nu se limitează la gestionarea riscurilor asociate transformărilor tehnologice, ci vizează în mod explicit crearea unui ecosistem digital sigur, incluziv și responsabil, în cadrul căruia cetățenii să beneficieze de autonomie și de protecție efectivă în raport cu noile forme de putere digitală. În această perspectivă, inovarea tehnologică nu este valorizată ca un scop în sine, ci ca un instrument esențial pentru promovarea interesului general și consolidarea unui model de societate democratică, centrat pe respectarea drepturilor fundamentale și pe realizarea binelui comun.

Scopul acestor inițiative nu este doar de a gestiona riscurile transformărilor tehnologice, ci de a crea în mod explicit un mediu digital sigur, incluziv și responsabil, în care cetățenii să devină actori autonomi, protejați de noile forme de putere digitală. Din acest punct de vedere, inovația tehnologică nu este considerată ca un scop în sine, ci ca un instrument esențial de promovare a interesului general și de consolidare a unui model de societate democratică, centrată pe respectarea drepturilor fundamentale și pe un bine comun de atins.

În acest context, modelul normativ promovat de Uniunea Europeană generează o serie de provocări structurale, în special în ceea ce privește impactul asupra competitivității economice și capacității de inovare tehnologică. Vocea critică a unei părți din mediul academic și din sectorul privat subliniază riscul ca un cadru reglementar excesiv de complex și prescriptiv să constituie un factor inhibitor pentru inițiativele antreprenoriale, în special pentru start-up-uri și întreprinderile mici și mijlocii, aflate într-o poziție vulnerabilă în raport cu cerințele de conformitate. Într-o comparație cu jurisdicții mai permisive, unde dezvoltarea tehnologică este stimulată prin abordări privind eliminarea barierelor legialtive, cadrul european riscă, în absența unor corecții adecvate, să devină o povară normativă descurajatoare pentru investițiile private în domeniul tehnologiilor avansate.

Un exemplu ilustrativ este oferit de cerințele substanțiale prevăzute de Regulamentul privind inteligența artificială (AI Act) în cazul sistemelor clasificate ca având risc ridicat, unde sunt impuse obligații detaliate privind transparența, testarea, auditul independent, trasabilitatea și monitorizarea post-comercializare. În contextul în care aceste exigențe pot depăși capacitatea operațională și financiară a actorilor de dimensiuni reduse, devine imperativ ca politicile europene să fie însoțite de instrumente de sprijin proporționale și eficiente. Printre acestea se impun măsuri precum facilități de testare reglementată (regulatory sandbox), scheme de finanțare dedicate pentru asigurarea

conformității, precum și ghiduri tehnico-juridice clare, accesibile și adaptate nivelului de maturitate tehnologică al operatorilor economici. Numai în această manieră, reglementarea poate evolua dintr-un mecanism de constrângere într-un catalizator al inovării responsabile.

Pe termen lung, arhitectura normativă a Uniunii Europene ar trebui să evolueze către un cadru flexibil, adaptativ și anticipativ, care să acomodeze rapiditatea evoluției tehnologice. Permițând astfel testarea inovațiilor într-un spațiu reglementar, dar controlat și sigur, cu responsabilitate și garanția respectării drepturilor fundamentale. În paralel, este important ca Uniunea Europeană să promoveze o abordare proactivă în privința internaționalizării standardelor sale pentru a evita spargerea pieței reglementărilor globale și a facilita condiții echitabile de concurență cu competitorii extraeuropeni și în special cu platformele tehnologice dominante.

Provocarea strategică a momentului constă în transformarea spațiului european într-un ecosistem digital care nu doar garantează protecția cetățenilor săi, ci se afirmă totodată ca un pol de atracție pentru talente, capital și inițiative antreprenoriale de înaltă tehnologie. Doar prin articularea echilibrată a exigențelor de reglementare cu stimulentele pentru performanță, Uniunea Europeană își poate consolida autonomia strategică în domeniul tehnologic și poate exercita o influență normativă semnificativă asupra direcției etice și juridice a viitorului digital global.

Modelul european de inovație responsabilă

Uniunea Europeană concepe un cadru reglementar complex și coerent, dedicat promovării unei inovații de încredere, întemeiat pe valorile cardinale ale ordinii juridice europene – demnitatea umană, transparența, echitatea și protecția drepturilor fundamentale. Acest model legislativ transcende modelul reglementare tradițional de tip punitiv, destinat prevenirii riscurilor tehnologice, pentru a-și asuma o funcție anticipativă și constructivă, de tip constitutiv, destinată generării unui climat solid de încredere instituțională și a încrederii indivizilor. Într-un context de transformare digitală proeminentă, cadrul normativ vizează sprijinirea cetățenilor în a valorifica progresul tehnologic în condiții caracterizate prin siguranță juridică, predictibilitate și respect riguros al principiilor statului de drept, contribuind astfel la consolidarea coeziunii sociale, prevenirea marginalizării digitale și legitimitatea democratică a proceselor de inovare.

Instrumentele legislative esențiale, printre care se numără Regulamentul privind inteligența artificială (AI Act), Regulamentul piețelor criptoactivelor (MiCA), Regulamentul privind guvernanța datelor (Data Governance Act) și Regulamentul serviciilor digitale (Digital Services Act), ilustrează ambiția Uniunii Europene de a institui standarde juridice cu vocație globală în domeniul tehnologiilor emergente. Aceste acte normative adoptă o abordare diferențiată, proporțională și adaptativă, calibrată în funcție de gradul de risc inerent și de specificul actorilor economici, evitând impunerea unei uniformizări excesive care ar putea restrânge spațiul inovativ, în special pentru startup-uri și întreprinderi mici și mijlocii.

Complementar, cadrul normativ european se extinde asupra ecosistemului digital prin reglementări menite să protejeze drepturile utilizatorilor și să asigure un mediu concurențial echitabil, reflectat în mod special prin Digital Markets Act și Digital Services Act, care vizează transparența algoritmică și prevenirea practicilor anticoncurențiale ale platformelor dominante. Totodată, Regulamentul privind guvernanța datelor promovează o utilizare etică și responsabilă a datelor, asigurând securitatea și protecția dreptului la viață privată, în opoziție cu exploatarea opacă și abuzivă a informațiilor. Această arhitectură normativă complexă, articulată în jurul unui echilibru delicat între protecția drepturilor fundamentale, libertatea economică și promovarea unei inovări sustenabile, se configurează drept un pilon indispensabil în consolidarea competitivității, incluziunii sociale și suveranității tehnologice a Uniunii Europene în era digitală.

Dileme: protecția cetățeanului vs. stimularea antreprenorului

Protecția datelor personale și respectul drepturilor fundamentale constituie piloni fundamentali ai cadrului normativ european, reflectând angajamentul Uniunii Europene față de principiile democratice și statul de drept. Totuși, o legiferare excesivă sau o reglementare formulată în termeni ambigui pot genera efecte contraproductive asupra inițiativei antreprenoriale, în special în contextul startup-urilor, care dispun de resurse limitate pentru a gestiona sarcinile administrative, procedurile de conformitate sau consultanța juridică specializată. În absența unor mecanisme clare și eficiente de sprijin instituțional și a unor ghidaje normative accesibile, chiar și cele mai bine intenționate prevederi legislative pot deveni o povară disproporționată, afectând capacitatea acestor entități de a inova și de a contribui la dezvoltarea economică la scară mică și mijlocie.

Un obstacol major în calea consolidării unei economii digitale europene competitive îl constituie fragmentarea normativă derivată din aplicarea divergentă a reglementărilor digitale în statele membre. Persistența unor diferențe semnificative în interpretarea și implementarea normelor privind protecția datelor, licențierea serviciilor digitale sau alte aspecte conexe conduce la o incertitudine juridică ce subminează potențialul de scalare transfrontalieră a produselor și serviciilor digitale. Această lipsă a unei piețe digitale unificate reprezintă o barieră artificială ce diminuează competitivitatea entităților europene pe plan intern și internațional. În comparație, modelul american de reglementare se caracterizează printr-o intervenție ex-post, care, deși a stimulat un climat dinamic pentru inovație, a facilitat în același timp consolidarea unor poziții dominante dificile de reglementat și a creat o stare de incertitudine normativă în materie de protecție a consumatorilor.

Uniunea Europeană aspiră la o abordare echilibrată, care să reflecte tradiția sa juridică și valorile democratice, promovând o arhitectură normativă axată pe etică, transparență și responsabilitate. Această cale încearcă să mute problemele stricte ale protecției datelor, impactul social al algoritmilor și accesibilitatea tehnologică din domeniul obstacolelor de business, pentru a deveni avantaje competitive, făcând astfel loc unei inovări durabile și de încredere. Una dintre condiții că cei trei piloni ai sustenabilității să aibă un dublu rol, este ca reglementările să fie clare, previzibile cât și adaptate particularităților diverselor categorii de operatori economici, de la marii giganți tehnologici până la întreprinderile mici și mijlocii și startup-uri. Un test de impact asupra start-up-urilor, resorturile de reglare a conformității în funcție de dimensiunea și riscul nu în ultimul rând și investițiile în formare juridică și în infrastructuri de suport precum incubatoarele tehnologice, sunt instrumente esențiale pentru configurația rațională și adaptabilă a cadrului nostru normativ.

Concluzii și recomandări

Abordarea europeană de elaborare a regulilor caută un echilibru blând între încurajarea ideilor noi și a fi responsabil, formarea unui sistem standard care garantează salvgardarea drepturilor de bază ale cetățenilor, fără a limita oportunitățile de afaceri și noile tendințe economice. România, datorită poziției sale geostrategice și economice distinctive în regiunea Europei Centrale și de Est, are oportunitatea de a se afirma nu doar ca un simplu aplicator al normelor europene, ci ca un actor activ și influent în procesul de conturare a acestui cadru. Realizarea acestui obiectiv impune adoptarea unei viziuni

guvernamentale coerente și prompte, orientată spre dezvoltarea unei infrastructuri legislative și instituționale adecvate provocărilor tehnologice contemporane, precum și consolidarea parteneriatelor public-private care să susțină inovarea și să valorifice expertiza și potențialul comunităților tehnologice locale.

În această privință, România poate face o mare diferență prin crearea de răspunsuri corecte și adecvate, având în vedere atât nevoile locale, cât și principiile de bază ale Uniunii Europene, cum ar fi deschiderea, corectitudinea și respectul pentru valoarea oamenilor. Prin aceste eforturi, România nu doar va implementa eficient reglementările europene, ci se poate poziționa ca un pilon important în definirea și promovarea unui model de inovare responsabilă, adaptat contextului regional și integrat valorilor europene, contribuind astfel la consolidarea suveranității tehnologice și la creșterea competitivității în cadrul pieței unice digitale.

DIPLOMAȚIA GENERAȚIEI Z

ROLUL TINERILOR ÎN CONSTRUCȚIA GEOPOLITICĂ ȘI ÎN FORMAREA DECIZIILOR INTERNAȚIONALE

Constantin-Alexandru Manda

Introducere

Într-un prezent în care războiul a revenit brutal în Europa, iar inteligența artificială a început să scrie comunicate diplomatice, arena relațiilor internaționale intră într-o nouă eră. Este o eră în care Generația Z, tinerii născuți la finalul secolului XX și începutul secolului XXI, preia treptat un rol în diplomație și în luarea deciziilor geopolitice, confruntând o lume mai instabilă decât oricând în ultimele decenii. La momentul scrierii acestor rânduri, mă aflu pe Aeroportul Václav Havel din Praga – înapoi spre București după a XX-a ediție a Forumului GLOBSEC – una dintre cele mari conferințe europene de securitate: peste 2000 de participanți, zeci de șefi de stat și de guvern, miniștri, generali, șefi ai unor companii de prim rang. Praga a fost, pentru câteva zile, centrul dezbaterilor despre războiul din Ucraina, tensiunile din Orientul Mijlociu sau măsurile pe care Europa ar trebui să le adopte pentru a își reduce lipsa de competitivitate. La 35 de ani de la căderea Cortinei de Fier și resetarea geopoliticii de pe Bătrânul Continent, Europa Centrală și de Est a lăsat în spate statutul de „periferie" și a dobândit binemeritata poziție de centru al dialogului global.

Generația Z – la răscrucea crizelor

Trăim astăzi într-o intersecție de șocuri simultane care ne testează reziliența și adaptabilitatea: agresiunea armată a Rusiei la granița de Est a UE și NATO, război hibrid pe flancul informațional, cursa competitivității între Europa, SUA și China, precum și revoluția digitală – a patra Revoluție industrială. Toate acestea se alimentează reciproc și redesenează raporturile de putere. În avanpostul acestui tablou ne aflăm noi, Generația Z: tinerii născuți după 1995, prima generație post-1989 chemată să influențeze direct

arhitectura de securitate europeană. O generație chemată să gestioneze consecințele cumulului de tensiuni și turbulențe pe care nu l-a creat, dar pe care îl moștenește integral.

> *Întrebat pe scena GLOBSEC dacă Rusia se află în război cu Europa, Președintele ceh Petr Pavel, fost șef al Comitetului Militar al NATO, a spus clar și răspicat: Cehia este zi de zi atacată de Federația Rusă prin ostilități în spațiul cibernetic.*

Războiul din Ucraina a spulberat iluziile unei Europe ferite de conflagrații majore după Războiul Rece. Pentru România, stat NATO a cărei capitale se află la doar 500 de kilometri de linia frontului, conflictul de la graniță reprezintă cea mai gravă amenințare de securitate din ultima jumătate de secol, iar Bucureștiul resimte direct șocurile invaziei din Februarie 2022. Aproape un milion de refugiați ucraineni au trecut frontiera, fragmente de drone rusești cad pe teritoriul românesc, iar războiul hibrid a pătruns până în măduva democrației noastre: alegerile. La trei ani de la momentul invaziei rusești, războiul de la frontiera de Est a României pecetluiește caducitatea actualei ordini internaționale bazate pe reguli și aduce în prim-plan importanța investițiilor în apărare și reziliență într-o Uniune Europeană care părea să fi uitat aceste aspecte.

Totuși, amenințarea militară este doar o coordonată a acestei policrizii. În culise se poartă un război economic pe cel puțin la fel de decisiv. **Pe frontul războiului economic**, Europa se află în momentul ingrat al înlocuirii dependenței de gazul rusesc cu dependența de pământurile rare chinezești. Minerale critice precum neodimul, siliciul sau grafitul, esențiale tranziției energetice verzi, se află aproape integral sub monopolul Beijingului. Peste 90% din capacitatea mondială de rafinare a acestui „*petrol al secolului XXI*" este controlată de China. Această dispută nu ține doar de protecționism industrial, ci are implicații de securitate strategică: dacă Europa nu ține pasul tehnologic și nu mută pe continent lanțurile de aprovizionare, își periclitează propria securitate energetică și economică.

Crizele recente au scos la iveală limitele puterii europene și nevoia de viziune strategică pe termen lung. Extinderea UE spre Moldova, Ucraina și Balcanii de Vest, relansarea industriei europene și prioritizarea competitivității, întărirea apărării comune și dezvoltarea unei autonomii strategice a Europei față de SUA – teme centrale astăzi la Bruxelles, dar care la începutul deceniului abia prindeau coada listei lungi de priorități. **Pentru noi, tinerii**

Generației Z, proiectul european nu mai înseamnă doar piață liberă și prosperitate, ci și responsabilitatea de a asigura securitatea colectivă și de a face auzită vocea Europei pe scena globală – pentru a conta pe marea scenă a dezbaterilor.

Pentru noi, tinerii României – prima generație care a ajuns la majorat într-o țară membră NATO și UE – valurile geopoliticii nu mai sunt un ecou îndepărtat de la știrile de seară, ci decorul concret al carierei, al identității și al solidarităților noastre. Avanpostul democratic se mișcă odată cu noi: în sălile de clasă unde ne antrenăm competențele digitale, în ONG-urile în care demontăm dezinformarea, la conferințele internaționale unde reprezentăm cu mândrie interesele României, ori în startup-urile care vor să transforme grafitul românesc în baterii de ultimă generație. Ritmul și hotărârea cu care pătrundem în arenele decizionale vor cântări decisiv în poziția pe care România o va ocupa într-o lume reconfigurată.

Noi, Generația Z, pășim pe scena globală într-un moment de fractură istorică: polii de putere se reașază, tehnologia schimbă lumea în fiecare zi, iar granițele se dispută cu arma în mână. Contextul cere luciditate morală și îndrăzneală strategică. La răscrucea crizelor, alegem între a rămâne spectatori ai unui viitor impus și a deveni arhitecții propriilor reguli. Avem, în mod paradoxal, tot arsenalul leadership-ului modern: rețele transfrontaliere, alfabetizare digitală avansată, instinct de colaborare. Ce rămâne de dovedit este voința de a le pune în joc pentru a consolida securitatea europeană și pentru a proiecta credibilitate într-o lume care redefinește, cu viteză amețitoare, cine hotărăște și cine execută.

Diplomația informală a tinerilor

În iunie 2017, pășeam pentru prima oară în Palais de l'Europe din Strasbourg – sediul Consiliului Europei. Aveam doar 18 ani și participam, ca lider al elevilor din România, la Conferința privind viitorul educației pentru cetățenie democratică. Ce onoare să vorbesc atunci, în hemiciclul Consiliului Europei, despre succesul nostru de a convinge Parlamentul să modifice legea educației și să includă, pentru prima dată, un elev cu drept de vot în consiliul de administrație al fiecărei școli. Nu realizam pe moment, dar aceea era diplomația informală a României: *un exemplu de cum vocea unei generații tinere poate să influențeze decizii care schimbă societăți întregi.*

Arc peste timp, în primăvara lui 2022 reveneam la Strasbourg ca unul dintre cei 30 de reprezentanți ai tinerilor de pe continent în Consiliul Consultativ pentru Tineret al Consiliului Europei. Iar campania noastră de atunci fusese acum promovată drept exemplu de bună practică în advocacy condus de tineri.

Astăzi, noi, exponenții Generației Z, continuăm să practicăm această diplomație informală cu tot mai multă convingere și profesionalism. De la structurile consultative ale Consiliului Europei, Comisiei Europene și NATO, la reprezentarea României și a Uniunii Europene în formate multilaterale precum ONU, G7 sau G20, și până la forumuri și conferințe internaționale, ori programe globale de leadership, tinerii români devin diplomați informali care promovează valorile democratice, economice și culturale ale țării.

Zilele trecute am început, în format online, negocierile delegaților de tineret G20 pe track-ul Energie și schimbări climatice. ***Anul acesta am onoarea să fiu delegat de tineret al Uniunii Europene la G20****. România, prin prisma calității sale de membră a UE, este parte din G20 – clubul celor mai puternice economii ale lumii, care generează 90% din PIB-ul global și 80% din comerțul internațional. Tinerii delegați G20 vom încununa aceste eforturi în luna august, la Summit-ul de la Johannesburg, unde vom adopta Declarația Tinerilor G20 – recomandările generației noastre pentru liderii celor mai influente state ale lumii.*

La prima vedere, rolul de delegat de tineret în formate europene sau internaționale, ori participarea în consiliile consultative de tineret ale organizațiilor internaționale pot părea abstracte, fără impact direct, ba chiar exerciții simbolice. Realitatea, însă, este cu totul alta. Prin aceste platforme, tinerii devin actori relevanți pe scena globală. **Această diplomație informală reprezintă o formă autentică de soft-power, capabilă să influențeze agende internaționale și să deschidă uși altfel greu accesibile.**

Pe agenda negocierilor delegaților de tineret G20 din acest an, de exemplu, am inclus dezbateri fundamentale, care afectează profund viitorul tuturor generațiilor: reformarea ordinii juridice internaționale în domeniul schimbărilor climatice pentru a cuprinde ținte obligatorii și sancțiuni clare pentru încălcarea acestora; recunoașterea energiei nucleare drept sursă verde și indispensabilă în tranziția energetică; ori modernizarea urgentă a Consiliului de Securitate al ONU, o structură esențială, dar depășită moral și funcțional în actuala formă.

Într-o epocă marcată de turbulențe geopolitice și crize sistemice, diplomația informală a tinerilor capătă o relevanță tot mai mare. Pentru România, această formă de diplomație este o șansă reală de a își amplifica influența și de a-și consolida poziția într-o lume aflată în schimbare rapidă. Capacitatea noastră, a Generației Z, de a colabora internațional, de a folosi tehnologia în interesul nostru și de a propune soluții pragmatice ne recomandă drept un partener valoros în eforturile de consolidare a securității europene și globale.

Implicarea noastră, a tinerilor, nu este doar simbolică: ea reprezintă o investiție esențială în viitorul diplomatic și geopolitic al țării noastre. Ne revine responsabilitatea de a demonstra, prin fapte concrete, că diplomația informală practicată de Generația Z poate deveni unul dintre cele mai eficiente instrumente ale României pe scena globală. Suntem pregătiți pentru această provocare, iar ceea ce ieri era un vis al unui tânăr de 18 ani în hemiciclul Consiliului Europei, astăzi este o realitate care influențează direct deciziile globale și ne poziționează drept co-creatori ai viitorului României.

Manifestul generației Z pentru viitorul diplomației românești

Scriu această secțiune cu gândul la România anului 2040 și toate provocările prin care vom trece în următorii 15 ani. Majoritatea, probabil, imposibil de imaginat pentru noi acum. Cine, în 2010, și-ar fi imaginat că până în 2025 vom trece printr-o pandemie globală, o invazie militară pe scară largă în Europa, influențarea decisivă a scrutinelor electorale de către rețelele sociale, ori o prezență constantă în viețile noastre a inteligenței artificiale generative? **Lecția ultimului deceniu este simplă și clară: viitorul nu se prezice, ci se construiește.**

Avem nevoie de o diplomație modernă, flexibilă și conectată la realitățile digitale ale lumii în care trăim: o diplomație care să combine viziunea și creativitatea noii generații cu tradiția și experiența consacrată a școlii diplomatice românești.

Cinci direcții concrete din partea Generației Z pentru viitorul diplomației românești:

1. **O Românie relevantă la nivel internațional** – Ultima dată membră a Consiliului de Securitate ONU în perioada 2004-2005, România are șansa, în 2027, să revină în acest forum-cheie, după ce, în 2019, am pierdut în fața Estoniei locul alocat Grupului Est-European. Este esențial să mobilizăm întreaga noastră putere diplomatică, economică și politică pentru a obține acest loc strategic. Prezența României în Consiliul

de Securitate ne-ar conferi oportunitatea de a influența direct soluționarea crizelor internaționale majore, de la conflicte militare la securitate energetică și cibernetică, amplificând considerabil relevanța geopolitică a României în regiune și la nivel global.

2. **O Europă puternică și o Românie puternică în Europa –** pentru ca Uniunea Europeană să conteze cu adevărat în competiția globală cu SUA și China, este nevoie de mai multă unitate și determinare, iar diplomația românească trebuie să își concentreze eforturile pentru consolidarea proiectului european și amplificarea rolului României în arhitectura sa decizională. În acest sens, România trebuie: (i) să fie avocatul principal pentru aderarea Moldovei și Ucrainei la UE; (ii) să atragă la București sediul unei agenții strategice și cel al viitorului hub pentru securitate maritimă la Marea Neagră; (iii) să se afle în centrul acțiunilor UE de consolidare a competitivității și apărării comune, inclusiv prin participarea în consorții de proiecte pentru mutarea pe continent a lanțurilor de aprovizionare pentru metale rare, ori pentru producția de baterii sau drone; (iv) susținerea românilor pentru funcții la vârful Uniunii – directori generali în cadrul Comisiei și, de ce nu, până în 2040 un român în fruntea Consiliului European sau Comisiei Europene.
3. **Diplomația energiei – de la potențial la putere de negociere.** Rezervele de gaze și proiectele eolian offshore din Marea Neagră, ori întărirea industriei nucleare prin cele două noi reactoare de la Cernavodă construcția reactoarele modulare mici pot face din România furnizor de securitate energetică pentru trei capitale vecine. Propunem crearea unui hub regional de excelență în energie și un program strategic de diplomație energetică menit să consolideze poziția României ca lider în acest domeniu critic. Energia este limbajul vorbit în întreaga lume, iar România îl stăpânește fluent.
4. **Soft-power și diplomație informală.** Nu mai ajunge să trimitem ansambluri folclorice la zilele culturale din capitalele europene. Avem nevoie de prezență curajoasă la Davos, Munich Security Conference, Web Summit, Expoziția Globală sau Jocurile Olimpice, cu standuri, side-events și speakeri care pot pune România pe hartă. În paralel, este vital să dezvoltăm „Romanian Global Network" – platformă de 1.000 de profesioniști de top, ambasadori informali ai României – de la CERN la Hollywood, care să contribuie activ la consolidarea imaginii și influenței țării noastre în lume.

5. **Diplomație digitală.** România trebuie să devină un exemplu european de diplomație digitală. Propunem înființarea unui „Digital Diplomacy Hub" în cadrul MAE, condus de tineri experți în inteligență artificială și tehnologii emergente, menit să gestioneze anticiparea crizelor, combaterea dezinformării și consolidarea securității digitale. Diplomația digitală va facilita consultarea publică rapidă, eficientă și transparentă și va poziționa România în prima linie a inovației diplomatice europene.

Concluzii

În loc de concluzii, noi, Generația Z ne înțelegem datoria istorică de a transforma policrizia din provocare în oportunitate. Crizele actuale nu mai sunt simple teste, ci șansa noastră să ne asumăm rolul de co-creatori ai unei noi arhitecturi europene și globale. Nu suntem doar martori ai schimbării, ci actori cheie în configurarea ei: prin diplomație informală, leadership digital și co-creare strategică. Avem instrumentele necesare, iar miza este clară. Este timpul să ne implicăm activ, să modelăm realitatea și să fim, cu adevărat, arhitecții viitorului nostru comun.

DIPLOMAȚIA ÎN ERA DIGITALĂ – VIZIUNEA UNUI ADOLESCENT

STATUL CU PROFIL PUBLIC ȘI COMUNITATE ONLINE, IAR DIPLOMAȚII CA INFLUENCERI

Matias Radu Silaghi

Trăim într-o lume în care totul se schimbă rapid. Tehnologia crește mai repede decât putem ține pasul, rețelele sociale ne conectează în câteva secunde cu oameni de pe cealaltă parte a globului, iar veștile (bune sau rele) se răspândesc în timp real. În acest context, diplomația, adică modul în care statele comunică, colaborează sau uneori se confruntă, nu mai poate rămâne aceeași.

Până la pandemie, diplomația era ceva „serios", cu întâlniri oficiale, delegații, costume, strângeri de mână și multe documente semnate fizic. Totul se petrecea față în față, în săli elegante sau în spatele ușilor închise. Era ca un joc de șah lent, unde fiecare mișcare era calculată. Oamenii simpli, ca mine, nici nu prea auzeau de toate aceste discuții, poate doar când apărea o știre pe la televizor.

Dar după pandemie, lucrurile s-au schimbat brusc. Liderii s-au văzut nevoiți să discute pe Zoom, conferințele s-au mutat online și chiar summituri internaționale s-au ținut prin apeluri video. A fost ca și cum toată lumea diplomatică a fost „logată" în aceeași rețea. Deodată, toți au trebuit să se adapteze rapid. Comunicarea a devenit mai directă, uneori chiar mai sinceră. Chiar dacă lipseau gesturile sau contactul vizual real, unele lucruri păreau mai accesibile și mai transparente.

Și încă ceva: rețelele sociale au devenit un nou „teren diplomatic". Liderii postează pe X, Instagram sau TikTok, își exprimă opiniile direct, iar uneori... chiar se ceartă acolo. Asta e ciudat, dar și interesant. Acum, oricine cu un telefon poate vedea „ce se discută" între state, fără să fie diplomat. În același timp, fake news și manipularea online pot influența rapid opinii și decizii, ceea ce face ca diplomația să fie și mai complicată.

Eu cred că diplomația viitorului va fi un mix între ce era și ce este acum: va rămâne serioasă, dar va trebui să fie mai deschisă, mai rapidă și mai digitală.

Pentru noi, tinerii, e important să înțelegem că „lumea mare" nu mai e așa de departe, o putem vedea, auzi și chiar influența, uneori, cu un singur click. Asta înseamnă și mai multă responsabilitate, dar și mai multe șanse să schimbăm lucrurile în bine.

Sunt doar un adolescent de 15 ani, dar fac parte din generația care s-a născut cu internetul la îndemână. Pentru mine, ideea de a comunica în timp real cu cineva din Japonia, America sau Kenya nu e o minune, ci o normalitate. De aceea, cred că viitorul diplomației va fi digital, dar și mult mai apropiat de oameni.

În trecut, statele se impuneau prin forță militară sau prin influența economică. Azi, informația poate avea același impact. O singură postare pe TikTok (sau pe o altă platformă) poate schimba reacții politice, poate stârni mișcări sociale sau poate duce la o criză internațională. Asta înseamnă că diplomații viitorului trebuie să fie nu doar bine pregătiți, ci și rapizi, conectați și foarte atenți la cum circulă informațiile online.

Am simțit asta pe pielea noastră, aici, în România, când au fost anulate alegerile prezidențiale. Da, sună ca într-un film, dar a fost real. Totul a început cu un candidat care nu era cunoscut în politică, dar care a știut să folosească TikTok mai bine decât oricine. Clipurile lui erau virale, vorbea pe limba noastră, a tinerilor, părea sincer și plin de idei „altfel". În câteva luni, a adunat milioane de urmăritori. Nu doar adolescenții îl susțineau, ci și părinții lor au început să-l urmărească și să-l creadă.

Campania lui nu era clasică, fără afișe, fără mitinguri plictisitoare, doar TikTok, Insta și live-uri. A reușit să transforme campania electorală într-un trend. Doar că, pe măsură ce prindea tot mai multă putere, au apărut tensiuni. Unele state străine comentau în presa lor despre „noul val politic" din România, iar platformele sociale deveniseră adevărate câmpuri de bătălie digitală.

Apoi a venit bomba: alegerile au fost anulate, oficial „din motive de securitate națională". Dar pentru noi, a fost clar că se temeau de influența pe care o avea omul acela online. Lumea a ieșit în stradă, dar reacțiile erau deja împărțite. Diplomații străini comentau, unii susțineau decizia, alții erau revoltați. Totul era haos, dar nu pe străzi, ci mai ales pe internet.

Pentru mine, ca adolescent, a fost prima dată când am înțeles cât de mult contează tehnologia în politică și cât de periculoasă sau de puternică poate fi o idee bine spusă, în 15 secunde, pe TikTok. Diplomația nu mai înseamnă doar negocieri între ambasadori, ci și cum gestionezi valurile de opinie online, ce

postezi, ce lași să apară și cât de repede reacționezi. E ca și cum viitorul țării s-ar juca acum în algoritmi, nu doar în urne. Și da, poate părea înfricoșător, dar și fascinant. Pentru că noi, generația mea, nu mai suntem doar spectatori. Suntem parte din joc.

Cred că platformele digitale vor deveni spațiul principal unde se construiesc alianțe, se discută conflicte și se câștigă încrederea între state. Vom vedea ambasadori activi pe rețele sociale, lideri care comunică direct cu cetățenii altor țări și negocieri purtate în spații virtuale securizate.

Pentru mine, ca adolescent de 15 ani, e clar că lumea nu mai funcționează ca în manualele de istorie. Nu mai e nevoie să trimiți o delegație cu avionul ca să pornești o relație diplomatică. Acum poți da un mesaj, organiza un video call sau chiar un meeting în metaverse. Sună futurist, dar deja se întâmplă. E ca și cum fiecare țară ar avea un profil public și o comunitate online, iar diplomații ar fi ca niște influenceri care trebuie să construiască imaginea și reputația statului lor.

În loc să auzim doar „Guvernul țării X a semnat un tratat cu țara Y", o să vedem miniștri de externe live pe TikTok, explicând de ce au făcut anumite alegeri, ce vor să obțină sau cum își propun să colaboreze. Oamenii vor putea comenta direct, vor putea pune întrebări. O să fie ciudat, dar și foarte interesant, pentru că va exista mai multă transparență. Sau cel puțin, așa sperăm.

Cred că și conflictele vor fi diferite. Poate nu vor începe cu tancuri, ci cu un „cyber atac" sau o postare falsă care provoacă panică. De aceea, diplomații viitorului trebuie să fie nu doar eleganți în discurs, ci și experți în tehnologie, comunicare și chiar psihologie. E o lume în care un emoji, o reacție sau o lipsă de răspuns poate declanșa o criză.

Viitorul diplomației e online, iar noi, cei care ne-am născut cu telefonul în mână, trebuie să învățăm cum să-l folosim cu responsabilitate. Poate într-o zi, unul dintre noi va fi acel ambasador care, în loc de o valiză diplomatică, va avea un cont verificat și o comunitate de milioane care îl urmărește.

Viitorul nu va fi ușor. Vedem deja cum se conturează blocuri de putere diferite, cum conflictele se reaprind și cum uneori pare că omenirea se împarte în „tabere". Dar tocmai într-o astfel de lume, diplomația va trebui să evolueze. Nu doar să negocieze interese, ci să reconstruiască punți între oameni.

Cred că empatia va fi una dintre cele mai mari calități ale unui diplomat modern. Să înțelegi ce simte celălalt, chiar și când nu ești de acord cu el, va conta mai mult decât orice discurs perfect pregătit.

Îmi imaginez România anului 2035 ca pe o țară deschisă, digitalizată și activă în lume. O țară care nu mai este doar consumator de tehnologie, ci și creatoare. O țară care are tineri în poziții-cheie, care participă la decizii, care vin cu idei noi și care înțeleg că schimbarea începe cu ei. Pentru ca acest vis să devină realitate, cred că tinerii trebuie ascultați, pregătiți și implicați în proiecte internaționale. Nu peste 10 ani, ci de acum. Nu e nevoie să ai 40 de ani ca să înțelegi cum funcționează lumea, uneori, e nevoie doar să fii curios, informat și deschis să înveți.

Dacă ar fi după mine, i-aș ruga pe cei care iau deciziile azi să facă câteva lucruri simple, dar super importante:

- Să creeze consilii de tineri pe lângă fiecare minister, unde elevii și studenții să poată veni cu propuneri, idei sau să spună sincer ce nu merge. Cine înțelege mai bine școala decât noi, cei care mergem zilnic acolo?
- Să ne trimită în tabere și proiecte internaționale, nu doar olimpici și „copii perfecți", ci și tineri curioși, pasionați de lucruri noi. Acolo învățăm mai mult decât într-o clasă cu bănci și manuale prăfuite.
- Să ne învețe în școală despre drepturile noastre, diplomație, cum funcționează lumea, nu doar ecuații sau ani de domnie. Vrem să fim pregătiți pentru viață, nu doar pentru examene.
- Să investească în hub-uri digitale pentru tineri, unde să putem crea, programa, filma, scrie, testa idei. Nu toți avem acasă laptopuri bune sau acces la platforme. Dar avem idei, multe!
- Să nu ne judece după vârstă sau note, ci după cât de serios vrem să ne implicăm. Avem nevoie de încredere, nu de „lasă că ești prea mic, nu înțelegi tu". De multe ori, noi vedem lucruri pe care adulții le ignoră.

Anul trecut am avut ocazia să studiez la Oxford, într-un program dedicat relațiilor internaționale și politicii, și pot spune că m-am întors schimbat. Nu doar pentru că am învățat despre cum funcționează lumea „din culise", ci și pentru că am început să văd lucrurile din mai multe perspective. Am înțeles cât de importante sunt diplomația, cooperarea și curajul de a avea o voce, chiar și ca adolescent. M-a inspirat să cred că putem face parte din schimbare, nu doar să o așteptăm.

Anul acesta o să merg din nou, dar de data asta voi studia business și economie, pentru că vreau să învăț cum se construiesc ideile mari, cum poți transforma pasiunea în proiecte care schimbă vieți și cum poți face ca un vis să

devină realitate... nu doar un plan pe hârtie. Sunt super recunoscător pentru aceste experiențe și abia aștept să văd ce urmează.

Eu cred că România are o super șansă dacă mizează pe generația noastră. Suntem digitali, rapizi, curioși și vrem să contăm. Nu vrem doar să like-uim sau să scrollăm, vrem să construim. Dar avem nevoie de spațiu, sprijin și șansa de a fi parte din viitor. Și viitorul începe chiar acum. Dacă ni se dă încredere și loc la masă, nu vom cere doar să fim ascultați, vom veni cu soluții, cu energie și cu idei care pot schimba România în bine.

Diplomația viitorului va fi un mix între tehnologie și umanitate. Va fi despre algoritmi, dar și despre emoții. Despre viteza internetului, dar și despre răbdarea de a construi relații între culturi. Va conta cine e mai conectat, dar și cine e mai empatic, pentru că, oricât de smart ar fi inteligența artificială, lumea încă are nevoie de oameni care să înțeleagă alți oameni.

Generația mea are un rol important de jucat. Poate nu știm totul, dar avem ceva esențial: curajul de a gândi diferit. Și poate tocmai asta va face diferența pentru România și pentru lume în 2035.

ROMÂNIA ȘI NOUL VAL GEOPOLITIC: ÎNTRE CONTESTARE INTERNĂ ȘI COMPETIȚIE GEOPOLITICĂ

Marius Ghincea

Istoria post-comunistă a României a ultimilor treizeci de ani a fost definită de ceea ce politologii numesc drept „epoca unipolară". Această epocă istorică a fost definită de colapsul Uniunii Sovietice și de hegemonia indiscutabilă a Statelor Unite, alături de prevalența Occidentului ca model de civilizație socio-politică la nivel global. În primele două decenii din această epocă istorică, Occidentul a deținut un cvasi-monopol asupra elementelor definitorii ale ordinii internaționale, cu caracteristici politice profund liberale.

Pe de o parte, arhitectura normativă a acestei ordini globale, însemnând ansamblul de reguli, instituții și standarde de legitimitate, erau stabilite la Washington și Bruxelles. Pe de altă parte, infrastructura funcțională a acestei ordini, incluzând aici lanțurile de valoare adăugată, logistice și tehnologice, alături de rețelele financiare globale, precum și rețelele de baze militare și configurații de securitate regionale erau gestionate preponderent prin intermediul unor entități occidentale.

Acest cvasi-monopol Occidental asupra ordinii globale nu a fost, însă, doar o expresie a supremației militare sau economice a Statelor Unite și a Europei, ci și rezultatul unei mari strategii (*grand strategy*) americane de cooptare a restului lumii în cadrul acestei ordini internaționale. Mecanismul cooptativ al acestei mari strategii a constat în asigurarea de bunuri publice globale, inclusiv securitate colectivă, acces la vastele piețe americane și europene, leadership politic, mediere și acces facil la piețe financiare, în schimbul acceptării termenilor și condițiilor unei ordini definite și controlate de către Statele Unite și aliații săi europeni.[1]

Cu toate acestea, începând cu marea recesiune economică ce a început la finalul lui 2008, acest cvasi-monopol asupra elementelor definitorii ale ordinii

[1] G. John. Ikenberry *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press, 2011.

globale a început să se erodeze, proces accelerat de o ruptură internă în societățile Occidentale, cu predilecție cea americană.[2] La nivel structural, diferențele de putere și resurse dintre SUA și rivalii săi latenți s-au redus accentuat. China a cunoscut o ascensiune economică și tehnologică rapidă, ajutată chiar de bunurile publice globale asigurate de SUA în speranța cooptării acesteia într-o ordine hegemonică condusă de America. Rusia și-a recăpătat inițiativa strategică în spațiul post-sovietic și în alte zone unde influența sovietică era tradițională, precum Siria, iar organizații precum BRICS sau AIIB au început să ofere alternative instituționale și financiare credibile la bunurile publice globale oferite de Occident. Aceste evoluții au dus la o creștere substanțială a tentativelor de contestare a termenilor și condițiilor guvernanței globale și a ordinii hegemonice americane.

În paralel, costurile și presiunile socio-economice aduse de oferirea de bunuri publice globale de către SUA, ca mecanism cooptativ prin care își menținea hegemonia globală, a produs un curent politic în societatea americană care refuză tot mai clar modelul hegemonic postbelic, centrat pe furnizarea de bunuri publice globale în dauna asigurării unor beneficii pentru categorii importante de americani. „America First" poate, așadar, fi considerată drept simptomul unei oboseli hegemonice, o formă de raționalizare politică a unei poziții internaționale tot mai costisitoare, pe care părți semnificative din societatea americană nu mai este dispusă să le asigure pentru perpetuarea ordinii hegemonice actuale. Astfel, sfârșitul cvasi-monopolului occidental asupra elementelor centrale ale arhitecturii și infrastructurii ordinii globale nu este doar produsul unei tranziții structurale în distribuția globală a puterii, dar și rezultatul unei voințe politice interne din Statele Unite, exprimată cel mai concret prin alegerea lui Donald Trump la Casa Albă.[3]

România, alături de restul lumii, asistă la ceea ce Alexander Cooley și Daniel Nexon, doi politologi americani, descriu drept un proces de „ieșire din hegemonie", în care arhitectura liberală a guvernanței globale, precum și infrastructura funcțională a interdependențelor dintre state sunt contestate, duplicate sau substituite.[4] Rusia și China, precum și un număr redus de alte puteri mai mici, nu se mai limitează la respingerea normativă și politică a

[2] Stewart M. Patrick. *The Sovereignty Wars: Reconciling America with the World*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2017.

[3] David A. Lake, Lisa L. Martin și Thomas Risse. "Challenges to the Liberal Order: Reflections on International Organization." *International Organization* 75, no. 2 (2021): 225–257.

[4] Alexander Cooley și Daniel H. Nexon. *Exit from Hegemony: The Unraveling of the American Global Order*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

ordinii liberale sponsorizate de Occident, ci urmăresc să ofere o alternativă tangibilă prin furnizarea unor infrastructuri digitale și fizice proprii, instituții internaționale alternative celor controlate de Occident, sau dezvoltarea unor rute comerciale autonome. În spațiile geografice unde actorii occidentali își reduc prezența, precum Africa sub-sahariană, aceste puteri revizioniste încep să ofere bunuri publice alternative, îmbinând mecanisme coercitive cu cele cooptative, nu foarte diferit de cele folosite de SUA în trecut.

Pentru Uniunea Europeană, aceste transformări provoacă presiuni sistemice la mai multe nivele. La nivelul infrastructurii ordinii globale, aceste transformări geopolitice expun dependențe energetice, digitale, tehnologice și economice destul de acute, care duc la vulnerabilități potențial fatale. La nivelul arhitectural, contestările interne și externe pune sub presiune modelele sociale, economice și socio-culturale pe care s-a clădit proiectul european și în baza cărora funcționează societățile noastre. Crizele succesive din ultimul deceniu și jumătate au accelerat nevoia unei autonomii strategice și au forțat Bruxellesul să abandoneze logica postmodernă care a caracterizat-o de la înființare către o logică mai degrabă pragmatică, geopolitică.

Pentru România, efectele acestor metamorfoze globale sunt și mai problematice. Politica noastră externă continuă să opereze pe baza unui cadru intelectual format în anii 1990, cu resurse din ce în ce mai reduse, și cu o clasă politică lipsită de ambiție sau viziune privind rolul României în lume. La acestea se adaugă și erodarea profundă a consensului trans-partinic cu privire la orientarea de politică externă a țării, la fix trei decenii de la semnarea Declarației de la Snagov. Cu un nou președinte, primul independent din istoria post-decembristă a țării, și cu o majoritate pro-europeană eterogenă și instabilă, Bucureștiul va trebui să își regândească parametrii politicii externe în anii ce urmează. România va trebui să își crească capacitatea de adaptare la vicisitudinile externe și să contribuie activ la menținerea pilonilor principali ai ordinii liberale.

De la unipolaritate la polarizare

Contextul strategic actual prezintă metamorfoze fundamentale în ceea ce privește dinamica de putere, interacțiunile dintre state și distribuția resurselor de putere, comparativ cu momentul unipolar din anii 1990 și 2000, când Occidentul își putea proiecta voința asupra arhitecturii internaționale și controla infrastructura ordinii globale aproape fără opoziție notabilă. La acel moment, distribuția puterii era profund asimetrică, instituțiile multilaterale

erau dominate de Occident, iar interdependențele globale, de la lanțurile logistice ale companiilor transnaționale și până la fluxurile financiare globale, gravitau în jurul Statelor Unite și, într-o măsură mai redusă dar încă importantă, Uniunea Europeană. Sfârșitul Războiului Rece a dus la amplificarea proceselor de cooptare de formulă explicită de extindere a ordinii liberale internaționale în spațiile dominate anterior de Uniunea Sovietică sau în statele nealiniate din "lumea a treia". În cadrul acestui proces, Washington-ul oferea securitate colectivă, leadership instituționale și acces la piețele Occidentale pentru țările în curs de dezvoltare, iar ceilalți acceptau regulile jocului așa cum erau ele definite de puterile Occidentale.

Erodarea ordinii hegemonice americane are loc pe două paliere simultane. Pe de o parte, din interiorul Occidentului, în special în SUA, a apărut o oboseală cu privire la implicațiile hegemoniei globale: un segment tot mai mare al opiniei publice și al elitei politice și economice americane a ajuns să conteste ideea că SUA trebuie să suporte costurile unei ordini globale din ce în ce mai puțin favorabile intereselor americane, așa cum le văd aceste segmente sociale. Administrația Trump cristalizează această tendință, marcând o ruptură strategică fundamentală față de tradiția hegemonică postbelică. Dacă marea strategie liberală a SUA din ultimele decenii s-a bazat, în principal, pe mecanisme de cooptare prin generozitate instituționalizată, abordarea "America First" introduce o logică în care asigurarea securității colective este condiționată politic mult mai strict decât în trecut, accesul la piața americană este bazată pe baze tranzacționale, iar bazele normative de factură liberal-progresiste sunt abandonate în favoarea unor fundații normative conservatoare de tipul *realpolitik*. Mesajul care reiese din America lui Trump este că dorința de menținerea a statutului hegemonic american nu dispare, dar SUA nu mai este dispusă să o mențină prin oferirea de bunuri publice globale, ci preferă mai degrabă mecanisme coercitive (tarife, sancțiuni, intervenții militare) în dauna unor mecanisme cooptative.

Pe de altă parte, diferențialul de resurse de putere dintre Occident și rivalii săi, Rusia sau China, s-a erodat în mod structural de la sfârșitul războiului rece. Ascensiunea economică, tehnologică și militară a Chinei, renașterea ambițiilor geopolitice ale Rusiei și creșterea economică în Sudul Global au produs o lume mai egale în ceea ce privește distribuția resurselor de putere și, în consecință, mai competitivă. Trăim într-un moment istoric în care monopolul Occidental al anilor 1990 și 2000 a lăsat locul unui sistem internațional definit de competiție mai intensă. Statele Unite și Europa nu mai dețin controlul

exclusiv asupra elementelor centrale a arhitecturii globale, pentru că termenii și condițiile guvernanței globale sunt contestate, și nici asupra infrastructurii ordinii globale, pentru că rețelele și lanțurile de valoare adăugată pe care s-a bazat ordinea liberală internațională sunt ocolite, substituite și subvertite.

În perioada ce urmează, ar trebui să ne așteptăm ca această contestare internă și competiție externă să devină din ce în ce mai radicale, având în vedere precedentele istorice din secolul XIX și XX. Elementele centrale ale arhitecturii ordinii globale, cele centrate pe universalismul liberal, multilateralism și standarde liberale privind democrația și statul de drept vor fi puse sub semnul întrebării nu doar de puterile revizioniste din afara Occidentului, dar și de statele din interiorul Occidentului, așa cum vedem în interiorul Uniunii Europene și, din ce în ce mai mult, și în Statele Unite. În locul acestora, acești actori și state vor prefera formule mai flexibile, cu aplicare selectivă și regională, urmărind un relativism moral și o logică bazată pe putere și influență, nu pe un set de valori și idei care să ghideze comportamentul statelor. În același timp, vedem fragmentarea comerțului global, construirea de lanțuri de valoare adăugată alternative, apariția unor noi sisteme globale de plăți și transferuri bancare, în special ca urmare a impunerii de sancțiuni occidentale, și o segregare politico-economică în blocuri distincte. Aceste blocuri vor adopta, cel mai probabil, standarde politice, economice, tehnologice și de reglementare diferite, ceea ce va face, pe termen mediu și lung, imposibilă o interconectare globală a piețelor și societăților aflate în blocuri distincte. Din acest punct de vedere, China investește masiv în proiecte de conectivitate alternativă prin Inițiativa *Belt and Road*, în timp ce Rusia urmărește să scape de efectul sancțiunilor occidentale prin substituirea bunurilor și serviciilor europene și americane.

În literatura de specialitate, aceste evoluții sunt descrise prin concepte precum "regime complexity" și „sisteme multiplex". Prin *regime complexity*, politologii se referă la rețele de instituții și formate parțial suprapuse, fără o ierarhie clară, care astfel permit statelor să aleagă între formate și reguli a la carte, în funcție de interesele de moment.[5] În locul unui sistem dominat de rețelele Occidentale, astăzi avem o ecologie instituțională suprapusă și fragmentată: AIIB, BRICS, SCO, IPEF, QUAD, fiecare cu propriii membri, agende și tipuri de legitimitate. În paralel, conceptul de sistem multiplex introdus recent de

[5] Karen J. Alter și Kal Raustiala. "The rise of international regime complexity." *Annual review of law and social science* 14.1 (2018): 329-349.

Amitav Acharya surprinde dispariția unui centru unic de putere și apariția mai multor ordini regionale sau tematice care coexistă și concurează între ele.[6]

Rezultatul acestor dinamici este o lume marcată de pluralism conflictual, nu de anarhie pură, dar nici de monopol ierarhic liberal, cu Occidentul la vârf. Interdependențele continuă să existe, dar sunt din ce în ce mai des transformate în instrumente de constrângere. Farrell și Newman vorbesc în acest sens despre militarizarea interdependențelor: cine controlează nodurile esențiale în termeni de sisteme de plăți, cipuri, rute maritime, poate exercita putere asupra celorlalți.[7] Sancțiunile financiare americane, amenințările energetice rusești, controlul chinez asupra materiilor rare sau a standardelor 5G sunt expresii ale acestei noi realități ce se va amplifica în anii ce urmează.

Uniunea Europeană: între presiunea adaptării și nostalgia ordinii liberale

În acest context global, Uniunea Europeană se află într-un moment de redefinire strategică, prinsă între moștenirea unui multilateralism de factură liberală din pântecele căruia a apărut pe harta lumii și constrângerile unei lumi marcate de fragmentare, competiție sistemică și colapsul arhitecturii normative ce constituie sursa identității postmoderne a proiectului european. În epoca hegemoniei liberale, Bruxellesul își putea proiecta influența prin reguli, piețe și putere instituțională – fără a recurge la coerciție sau echilibru de forțe. Astăzi, această formulă își arată limitele: valorile sunt contestate, interdependențele sunt exploatate, iar instituțiile multilaterale nu mai joacă rolul central și determinant în conturarea termenilor și condițiilor guvernanței globale.

La nivel arhitectural, ordinea normativă liberală pe care UE o susține este, așa cum am menționat anterior, tot mai frecvent respinsă în afara continentului și subminată din interior. În interiorul UE, regimuri precum cele din Ungaria sau, temporar, Polonia, au erodat legitimitatea acestor principii prin consolidarea unor modele de guvernare iliberală, în timp ce instrumentele europene de corecție s-au dovedit insuficiente pentru a corecta deficitele apărute în ceea ce privește statul de drept sau caracterul democratic al statelor membre. La nivel extern, normele globale pe care influența UE se bazează,

---

[6] Amitav Acharya. *The End of American World Order*. Cambridge: Polity Press, 2014. "After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order." *Ethics & International Affairs* 31, no. 3 (2017): 271–285.

[7] Henry Farrell și Abraham L. Newman. *Underground Empire: How America Weaponized the World Economy*. New York: Henry Holt and Company, 2023.

inclusiv așa-numitul „*Brussels effect*", sunt într-un proces de destructurare la care Uniunea nu are niciun răspuns credibil sau eficace.[8]

Această contestare a arhitecturii merge mână în mână cu vulnerabilități structurale la nivelul infrastructurii. Crizele recente, pandemia, războiul din Ucraina, puseurile inflaționiste și criza energetică, au arătat cât de dependentă este Europa de noduri strategice aflate în afara controlului său direct. Gazul rusesc, semiconductori asiatici, tehnologii americane, materii prime africane sau lanțuri de aprovizionare maritime controlate de China sau de SUA. Uniunea, construită pe idealul interdependenței simetrice, este forțată să învețe lecția autonomiei strategice prin constrângere; asta nu ca ideal politic, ci ca necesitate practică.

Inițiative precum REPowerEU, Fondul European de Apărare sau Actul european privind materiile prime critice indică o schimbare de paradigmă. Nu mai este vorba doar despre integrare prin mecanismele pieței și difuzia normelor liberale, ci este din ce în ce mai mult vorba despre construirea unor capacități autonome europene de producție, de reglementare, de apărare. Aceasta este dimensiunea infrastructurală a adaptării: o încercare de a crea rețele alternative, suverane, în care Europa să fie mai puțin dependentă de actori ostili sau impredictibili, inclusiv în ceea ce privește America lui Donald Trump.

Totuși, acest proces rămâne incomplet și tensionat. Viziunea franceză a suveranității strategice nu este întotdeauna compatibilă cu instinctul atlantist al statelor est-europene. Germania oscilează între continuitate economică și adaptare geopolitică. Deși există progrese punctuale, Uniunea încă funcționează într-un cadru instituțional care nu a fost proiectat pentru competiție geostrategică, ci pentru convergență normativă și distribuție echitabilă. În mod paradoxal, tocmai într-un moment în care UE ar trebui să devină un actor geopolitic coerent, decizia în materie de politică externă rămâne blocată în logici ale consensului și veto-ului, în timp ce capacitățile *hard*, cele militare, industriale, digitale, sunt fragmentate și inegal dezvoltate.

În același timp, Uniunea se confruntă cu o presiune din afară care o obligă să-și revizuiască raportul cu vecinătatea. Extinderea, odinioară un instrument de transformare normativă, devine tot mai clar un instrument de demarcare geostrategică, așa cum o arată cazul Ucrainei, Moldovei sau Balcanilor de

[8] Anu Bradford. *The Brussels effect: How the European Union rules the world*. Oxford University Press, 2020.

Vest.[9] Într-o ordine globală contestată, vecinătatea UE nu mai este doar un spațiu de extindere și transformare normativă, ci reprezintă spații tampon unde se încearcă construirea de bariere de protecție împotriva influenței ruse sau chineze. Astfel, arhitectura ordinii europene se securitizează, iar infrastructura ei devine tot mai intens folosită ca instrument de selecție și excludere.

Această dublă tranziție, de la liberalism universalist la competiție geopolitică, și de la transformare normativă la demarcare activă, transformă însăși natura proiectului european.[10] UE nu mai poate funcționa doar ca gardian al regulilor internaționale, ci trebuie să devină arhitect și furnizor de infrastructuri strategice. Nu este însă vorba despre abandonarea valorilor liberale, ci despre ancorarea lor într-o capacitate reală de protecție și proiecție a puterii și influenței europene. Iar această schimbare implică alegeri dificile pe care statele membre și instituțiile supranaționale le digerează foarte încet și dificil. Astfel UE are de ales între deschidere și reziliență, între universalism și diferențiere, între standarde comune și interese naționale divergente.

În cele din urmă, Uniunea Europeană este forțată să își regândească nu doar poziția sa globală, ci și natura puterii pe care o exercită. Într-o lume dominată de pluralism conflictual, puterea nu mai constă doar în capacitatea de persuasiune prin valori, ci și în abilitatea de a rezista, de a conecta, de a proteja. Așa cum voi arăta în secțiunea următoare, această nouă ecuație a ordinii internaționale ridică provocări strategice fundamentale și pentru statele membre, în special pentru cele aflate la periferia geopolitică a continentului.

România: între consens intern și asertivitate strategică

Pentru România, reconfigurarea ordinii internaționale nu este și nu poate fi un subiect de reflecție abstractă, nu cu un război de amoploare la graniță, episoade din ce în ce mai frecvente de interferențe externe și în condițiile erodării celor trei piloni ai trinității strategice: parteneriatul strategic cu SUA, integrarea în UE și apartenența la NATO. Toate acestea reprezintă provocări strategice imediate ce au nevoie de răspunsuri coerente, concertate și substanțiale.

Situată la marginea Uniunii Europene și în vecinătatea directă a conflictului ruso-ucrainean, România resimte în cel mai acut mod posibil tensiunile dintre logica epocii vechi și a celei noi. Într-o lume în care termenii și condițiile

[9] Marius Ghincea and Laurențiu Plesca. "From transformation to demarcation: explaining the EU's shifting motivations of the enlargement policy." *Journal of European Public Policy* (2025): 1-35.
[10] *Ibidem*.

guvernanței globale se negociază din nou, iar infrastructura ordinii globale devine un teren de luptă geopolitică, marja de manevră a statelor mici sau medii, precum România, este tot mai dependentă de claritatea direcției strategice și de coerența voinței interne.

În ultimele trei decenii, politica externă românească a fost construită pe un consens pro-occidental relativ stabil, cristalizat în jurul ideii de integrare euroatlantică și apartenență deplină la comunitatea liberal-democratică. Acest consens, formulat simbolic prin Declarația de la Snagov (1995), a permis României să se ancoreze în alianțele occidentale și să beneficieze de avantaje economice și de securitate esențiale. Totuși, în contextul noilor provocări interne și externe, acest consens trebuie reînnoit, lărgit și adaptat.

Fragmentarea scenei politice interne, slăbirea capacității administrative și influența crescândă a unor voci eurosceptice sau oportunist-ambițioase riscă să submineze capacitatea statului român de a arăta o poziție unitară, credibilă și activă în raport cu transformările internaționale. Într-un mediu geopolitic volatil, absența unui consens larg asupra direcției de politică externă și a principalelor priorități naționale va duce nu doar la confuzie, ci va expune România riscului de marginalizare și de instrumentalizare din partea unor actori externi mai versați sau mai bine ancorați în competiția regională, precum Rusia.

Mai mult, o simplă asumare pasivă a orientării euroatlantice nu mai este suficientă – epoca politicii externe pe pilot automat s-a încheiat.[11] România are nevoie de o asertivitate constructivă; O capacitate de a-și articula interesele proprii într-un mod clar, predictibil și compatibil cu valorile occidentale. Această asertivitate nu trebuie să însemne izolaționism, competiție cu aliații sau deturnare de la orientarea liberală, ci o formă de contribuție matură și coerentă la consolidarea ordinii europene în fața noilor provocări.[12]

Exemplele recente arată că o astfel de atitudine este nu doar posibilă, ci și necesară. În sprijinul Ucrainei, în consolidarea flancului estic, în diversificarea energetică și în sprijinirea extinderii UE către Balcanii de vest și Europa de est, România poate juca un rol activ, nu doar reactiv. Dar pentru ca această implicare să fie sustenabilă și eficientă, este esențială reconstrucția unui consens politic și societal care să depășească competiția partizană pe teme de politică externă. Opoziția democratică nu trebuie să însemne și opoziție față

[11] Marius Ghincea. "Doctrina Georgescu vs. Consensul de la Snagov: ProAtlantism sau Neoceaușism pentru politica externă românească?" *Contributors.ro*, 2 Mar. 2025.

[12] Gima, George. "O Românie asertivă întro Europa unită." *Contributors.ro*, 29 May 2025.

de orientarea strategică de fond; iar guvernarea, oricare ar fi ea, trebuie să își asume cu responsabilitate poziționarea țării într-o Europă care se redefinește. Asta nu înseamnă, desigur, că nu avem nevoie de pluralism de viziuni, de perspective, sau de valori și principii care să ghideze viața politică și administrativă a statului, dar într-o lume definită de competiție geopolitică, statele mici au nevoie de coeziune internă, de niște linii roșii peste care să nu se treacă, subiecte care să fie depolitizate, astfel încât să existe o fundație comună pe baza căreia să aibă loc dialogul și competiția democratică internă.

Într-o lume în care arhitectura normativă a ordinii globale se fragmentează, iar infrastructura ordinii este tot mai adesea folosită ca armă, România trebuie să evite tentația de a juca la mai multe capete sau de a naviga oportunist între axe de putere. Direcția pro-europeană și pro-occidentală trebuie nu doar menținută, ci reconfirmată activ, prin decizii strategice coerente, investiții în capacități proprii și diplomație responsabilă. Iar această responsabilitate implică și o finanțare adecvată a Ministerului Afacerilor Externe, victima deja oropsită a oricăror măsuri de austeritate. În lipsa acestei claritățiintelectuale și a asertivității politice, România riscă să devină obiectul politicilor altora, nu subiect al propriului destin geopolitic.

Concluzie

Ordinea internațională intră într-o fază de transformare profundă, în care vechile premise ale hegemoniei liberale, mecanismele de cooptare prin furnizarea de bunuri publice globale de către hegemonul american, universalismul normativ și multilateralismul ca format de cooperare globală sunt tot mai vizibil înlocuite de procese de contestare, substituție și condiționare constrângătoare a cooperării și comerțului. Această tranziție nu înseamnă neapărat sfârșitul globalizării sau al interdependenței, ci metamorfoza lor prin instrumente de competiție și constrângere, într-o lume marcată de pluralism conflictual.

În acest context, distincția între arhitectura și infrastructura ordinii globale devine esențială pentru a înțelege modul în care lumea se reconfigurează. Contestarea normelor merge mână în mână cu refacerea rutelor de transport, a standardelor tehnologice și a interdependențelor comerciale și energetice. Lumea ce pare să se întrevadă la orizontul strategic nu este una haotică, ci una stratificată, cu centre de putere multiple, fiecare aspirând să modeleze propriile sfere de influență.

Uniunea Europeană, proiect născut din logica liberală a integrării și cooperării, este forțată să-și regândească rolul și mijloacele de acțiune într-un

context în care regulile nu doar că nu mai sunt respectate, ci sunt activ contestate și substituite cu alternative iliberale. Pentru a rămâne un actor relevant, UE trebuie să combine angajamentul normativ pentru valorile liberal-democratice cu autonomie strategică la nivelul infrastructurii, regândindu-și interdependențele și asumându-și riscurile necesare pentru a avea un cuvânt important de spus în competiția globală.

Pentru România, această realitate impune mai mult continuarea acelorași șabloane intelectuale și politice cu care ne-am obișnuit în ultimele decenii. Este nevoie de viziune, coerență și capacitate de adaptare. O politică externă credibilă nu se poate construi fără consens intern, iar o orientare pro-occidentală autentică presupune asumarea unei voci proprii, active și responsabile în reconfigurarea ordinii europene și globale. România poate și trebuie să fie mai asertivă, într-un mod constructiv, atât în interiorul Uniunii Europene cât și prin intermediul acesteia, pe care o putem folosi drept antena parabolică care să ne extindă influența și importanța globală.

ROMÂNIA PUTERNICĂ ÎNTR-O LUME RESCRISĂ: CE SCHIMBĂRI PREFIGUREAZĂ NOUL CONTEXT GEOPOLITIC ȘI CE POZIȚIONARE STRATEGICĂ ARE SENS PENTRU NOI?

Tudor Oancea

I. Contextul geopolitic rescris – tendințe și realități globale până în 2035

Lumea se află într-un proces accelerat de redefinire geopolitică. În ultimele două decenii, ordinea geopolitică globală a trecut prin transformări profunde, accelerându-se odată cu evenimente precum criza financiară din 2008, ascensiunea Chinei, pandemia de COVID-19 și invazia Rusiei în Ucraina. Aceste momente au marcat sfârșitul iluziei unei lumi unipolare dominate de Statele Unite și au prefigurat o reașezare multipolară, în care puterea economică și militară este redistribuită între mai mulți actori majori. Până în 2035, lumea va fi caracterizată de o competiție acerbă pentru influență globală între Statele Unite, China, Uniunea Europeană și un bloc eurasiatic centrat în jurul Rusiei și al parteneriatelor sale strategice.

Un element definitoriu al acestei noi realități este emergența diplomației pragmatice și tranzacționale, un model impus cu forță în timpul administrației Trump și perpetuat ulterior, care prioritizează interesele economice imediate și rezultate concrete în detrimentul angajamentelor ideologice pe termen lung. Această abordare, adoptată de tot mai multe state, favorizează acordurile bilaterale și parteneriatele strategice punctuale, în defavoarea alianțelor tradiționale. Pentru România, adaptarea la această paradigmă presupune o regândire a politicii externe, orientată spre eficiență economică și dinamism diplomatic.

În același timp, securitatea energetică și digitală capătă o importanță strategică fără precedent. Confruntarea economică dintre Statele Unite și China, alături de încercările Rusiei de a folosi resursele energetice ca pârghie geopolitică, vor determina statele europene, inclusiv România, să își diversifice sursele de energie și să investească masiv în infrastructură digitală rezilientă. Participarea activă în inițiative europene de securitate cibernetică și interconectarea cu piețele energetice ale Uniunii Europene vor fi esențiale pentru asigurarea unei poziții strategice solide.

Mai mult, regiunile emergente precum Indo-Pacificul și Africa de Vest devin arene de competiție economică și strategică, oferind oportunități pentru țările care pot acționa rapid și pragmatic. În ultimii 35 de ani, Romania aproape că a lipsit de pe radarul comerțului african. Este nevoie de o acțiune politico-diplomatică concertată pentru a putea repune în mișcare angrenajele cândva performante. De menționat și dispariția treptată a filierei studenților străini în contextul reducerii numărului de burse acordate de guvernul român. Odată reîntorși în țările lor, aceștia au ocupat poziții respectabile și nu de puține ori au fost veritabili ambasadori ai țării noastre.

România, prin poziționarea sa geostrategică la granița estică a Uniunii Europene și la intersecția coridoarelor energetice și comerciale euro-asiatice, are potențialul de a deveni un actor regional relevant. Această relevanță depinde însă de capacitatea sa de a adopta politici economice flexibile, de a menține stabilitatea politică internă și de a-și defini o viziune clară și coerentă pentru următoarele decenii.

Pentru România, provocarea până în 2035 este dublă: să își consolideze stabilitatea și predictibilitatea politică internă - condiții sine qua non pentru a atrage investiții strategice și pentru a participa activ în procesele decizionale regionale și globale - și să se adapteze rapid la dinamica unui mediu internațional imprevizibil, dar plin de oportunități pentru cei pregătiți să le valorifice.

II. România în noua arhitectură globală – provocări și oportunități

Într-o lume definită de incertitudine, competiție economică feroce și reconfigurare strategică, România trebuie să își redefinească prioritățile externe și să adopte un model de diplomație economică pragmatică și tranzacțională. Multipolarismul emergent creează atât riscuri, cât și oportunități pentru statele capabile să se adapteze rapid la schimbările geopolitice. Poziționată strategic la granița estică a Uniunii Europene și a NATO, România are un rol critic în arhitectura de securitate regională, în special în contextul intensificării tensiunilor din zona Mării Negre și a extinderii influenței ruse în Balcani și Caucaz[1].

Pentru a valorifica acest potențial, România trebuie să dezvolte o diplomație economică activă, cu mandate diplomatice raportate la performanță, capabilă să atragă investiții strategice și să deschidă noi piețe comerciale. Modelul Poloniei este un exemplu relevant în acest sens: printr-o politică externă solidă și o legislație stabilă, Polonia a devenit un hub economic regional, atrăgând

[1] *"The Black Sea Region: Economic and Geopolitical Tensions," European Council on Foreign Relations, 2023.*

investiții masive în infrastructură și tehnologie[2]. O strategie similară, axată pe predictibilitate politică și parteneriate economice solide, ar putea transforma România într-un actor regional influent.

Un alt aspect esențial este securitatea energetică. România dispune de resurse naturale considerabile și de un potențial semnificativ în sectorul energiei regenerabile. Investițiile în infrastructura energetică, diversificarea surselor de aprovizionare și interconectarea cu piețele energetice europene ar putea reduce vulnerabilitatea în fața șocurilor externe și ar consolida independența energetică a țării. Mai mult decât atât, integrarea în proiectele europene de infrastructură energetică, cum ar fi Inițiativa celor Trei Mări (Three Seas Initiative), ar permite României să joace un rol strategic în securitatea energetică a Europei Centrale și de Est[3].

Pe lângă securitatea energetică, România trebuie să acorde o atenție sporită dezvoltării capacităților sale digitale. Într-o lume din ce în ce mai interconectată, securitatea cibernetică și infrastructura digitală devin piloni esențiali ai securității naționale. State precum Estonia au demonstrat că investițiile strategice în digitalizare și securitate cibernetică pot transforma complet poziționarea internațională a unei țări, chiar și în fața unor amenințări asimetrice[4].

România are șansa de a se afirma ca un actor regional stabil și relevant, dar pentru aceasta este necesară o abordare pragmatică și orientată spre rezultate concrete în diplomație economică, investiții consistente în securitate energetică și digitală, precum și menținerea unei stabilități politice interne care să inspire încredere partenerilor internaționali.

III. Strategii de dezvoltare și reziliență pentru 2035

Pentru ca România să devină un actor regional de referință și un partener de încredere în noua arhitectură geopolitică globală, este esențial să se concentreze pe trei piloni strategici: diplomația economică și tranzacțională, stabilitatea și predictibilitatea politică internă și consolidarea securității energetice și digitale. Aceste direcții de acțiune trebuie susținute de o viziune pe termen lung, aliniată cu tendințele globale și cu nevoile interne ale României.

1. Diplomația economică și tranzacțională – fundamentul relațiilor internaționale moderne

Într-un context geopolitic caracterizat de competiție economică și reașezări strategice, diplomația economică nu mai reprezintă un simplu instrument

[2] *"Poland's Economic Miracle: The Rise of a European Powerhouse," Financial Times, 2022.*
[3] *"The Three Seas Initiative: A Strategic Project for European Integration," Atlantic Council, 2024.*
[4] *"The Estonian Digital Society: A Global Leader in E-Governance," World Economic Forum, 2023.*

secundar al politicii externe, ci un pilon central. Abordarea pragmatică și tranzacțională, consacrată în timpul administrației Trump, a demonstrat că alianțele sunt din ce în ce mai mult evaluate prin prisma beneficiilor economice și a reciprocității directe[5].

Pentru România, dezvoltarea unei rețele diplomatice orientate către obiective economice clare este esențială. Atragerea de investiții străine directe (ISD) și deschiderea de piețe externe pot fi realizate prin acorduri comerciale bilaterale, dar și prin integrarea în inițiative regionale de infrastructură și energie. Inițiativa celor Trei Mări, din care România face parte, reprezintă un exemplu de platformă prin care pot fi realizate interconectări strategice în energie, transport și digital, esențiale pentru consolidarea influenței regionale[6].

Un model de succes este cel al Poloniei, care, printr-o politică externă pragmatică și o diplomație economică activă, a reușit să atragă investiții masive din Statele Unite, Germania și Japonia, transformându-se într-un hub industrial și logistic pentru Europa Centrală și de Est[7]. România trebuie să își calibreze strategiile pentru a crea un mediu investițional atractiv și predictibil, în care investițiile străine să contribuie direct la dezvoltarea infrastructurii și la crearea de locuri de muncă în sectoare strategice.

2. Stabilitatea și predictibilitatea politică internă – cheia încrederii externe

Nicio strategie de dezvoltare nu poate fi eficientă în lipsa unei stabilități politice solide și a unei predictibilități legislative. Investitorii internaționali, dar și partenerii strategici, evaluează capacitatea unui stat de a implementa reforme și de a menține un cadru legislativ stabil, fără oscilații bruște sau incertitudini politice. Statele nordice sunt un exemplu elocvent în acest sens: predictibilitatea guvernamentală și consensul politic asupra direcțiilor majore de dezvoltare au transformat aceste țări în lideri mondiali în inovație și bunăstare economică[8].

România trebuie să adopte politici coerente și să evite instabilitatea guvernamentală care ar putea afecta încrederea partenerilor internaționali. Reformele instituționale și modernizarea administrației publice ar contribui la crearea unui mediu politic transparent și eficient, capabil să susțină parteneriate economice de lungă durată.

---

[5] *"The Rise of Transactional Diplomacy," Council on Foreign Relations, 2023.*
[6] *"Three Seas Initiative: Building Regional Connectivity," Atlantic Council, 2024.*
[7] *"Poland's Economic Strategy: A Model for Eastern Europe," Financial Times, 2022.*
[8] *"Nordic Stability and Economic Growth," European Policy Centre, 2022.*

De asemenea, dezvoltarea unui sistem educațional modern, orientat spre inovație și competențe digitale, este crucială pentru pregătirea noii generații de specialiști. Programele de parteneriat public-privat în domeniul educației, cu accent pe tehnologii emergente și securitate cibernetică, ar putea plasa România pe harta globală a inovației și competitivității economice.

3. Securitatea energetică și digitală – piloni ai rezilienței naționale

În contextul tranziției energetice și al competiției pentru resurse, securitatea energetică devine o condiție esențială pentru stabilitatea economică și politică a unui stat. România dispune de resurse energetice semnificative, atât în zona offshore a Mării Negre, cât și în segmentul resurselor regenerabile (eolian, solar, hidro). Exploatarea responsabilă și eficientă a acestor resurse poate asigura o independență energetică sporită și poate poziționa România ca un furnizor regional de securitate energetică[9].

Un model de succes este Norvegia, care și-a valorificat resursele energetice într-o manieră strategică, devenind un exportator major de gaze naturale și un pilon de securitate energetică pentru Europa10. Prin investiții inteligente și parteneriate public-private, România poate dezvolta infrastructura de transport și stocare a gazelor naturale și a energiei regenerabile, consolidându-și astfel autonomia energetică.

Pe lângă securitatea energetică, securitatea digitală reprezintă o altă componentă vitală în arhitectura de securitate națională. Amenințările cibernetice sunt din ce în ce mai complexe, iar infrastructurile critice sunt expuse atacurilor cibernetice masive. Estonia este un exemplu de succes în securitatea digitală: printr-un program amplu de digitalizare și investiții strategice, a devenit un lider mondial în guvernarea electronică și securitatea cibernetică11.

4. Inovare și tranziție verde – acceleratori ai dezvoltării economice

Până în 2035, economia globală va fi puternic influențată de tranziția verde și de tehnologiile emergente. România trebuie să se alinieze acestor tendințe prin investiții în tehnologii sustenabile și în infrastructură verde. Inițiative precum Green Deal-ul european oferă o oportunitate unică de a transforma economia României într-una sustenabilă și competitivă la nivel european12.

---

[9] *"Energy Security in Eastern Europe: Romania's Role," European Energy Review, 2023.*
[10] *"Norway's Energy Diplomacy: A Model of Success," International Energy Agency, 2023.*
[11] *"Estonia: A Global Leader in Digital Governance," World Economic Forum, 2024.*
[12] *"The European Green Deal: Implications for Eastern Europe," European Commission, 2024.*

Proiectele de infrastructură verde, reindustrializarea sustenabilă și dezvoltarea capacităților de cercetare și inovare în domeniul energiilor regenerabile sunt pași necesari pentru a atinge obiectivele de dezvoltare durabilă.

IV. Concluzii și direcții de acțiune pentru o Românie puternică în 2035

Pentru a deveni un actor regional de referință și un partener de încredere în cadrul alianțelor sale internaționale, România trebuie să își reformeze fundamental diplomația economică, să asigure stabilitatea internă, reziliența economică și militară – condiții esențiale pentru succesul României în orizontul anului 2035.

Până în 2035, România are șansa reală de a-și consolida poziția ca un actor regional influent și un pilon de stabilitate în Europa de Est. Pentru a atinge acest obiectiv, este necesar un efort concertat de reformă și modernizare în domenii strategice precum diplomația economică, securitatea energetică și digitală, stabilitatea politică internă și tranziția către o economie verde și sustenabilă.

Direcții de acțiune strategice:

Extinderea rețelei diplomatico-economice în piețe emergente și dezvoltarea de parteneriate strategice.

Dezvoltarea infrastructurii energetice și digitale pentru a spori independența și reziliența economică.

Consolidarea stabilității politice interne pentru a atrage investiții și a susține dezvoltarea pe termen lung.

Accelerarea tranziției verzi și integrarea în proiectele europene pentru o economie sustenabilă.

Orizontul anului 2035 poate oferi României șansa de a deveni un model de stabilitate și dezvoltare în Europa de Est, dar acest lucru necesită o strategie coerentă și o viziune pe termen lung. Prin asumarea acestor direcții, România va deveni un actor regional puternic și își va consolida poziția în cadrul Uniunii Europene, al NATO și în relațiile bilaterale transatlantice, contribuind activ la securitatea și prosperitatea Europei.

NARATIVELE GLOBALE ALE URMĂTORULUI DECENIU

ROMÂNIA – JUCĂTOR SAU „MARTOR" AL SCHIMBĂRII?

Alexandru Bajdechi

Prezentul deceniu a fost marcat de o serie de evenimente care erau destul de greu de prezis: pandemia COVID-19, războiul din Ucraina, războiul din Gaza, revoluția inteligenței artificiale etc. Toate aceste evenimente au influențat într-o foarte mare măsură preocupările guvernelor și populației pe tot globul.

Pandemia COVID-19 a provocat o accelerare a digitalizării și a demonstrat că, în condiții de criză, munca se poate face și de la distanță.

Războiul din Ucraina, început prin agresiunea Rusiei asupra Ucrainei imediat după scăderea intensității pandemiei COVID-19, a arătat că pacea nu mai este garantată pe continentul european, iar Rusia este dispusă să încalce acele linii roșii pentru a își duce la îndeplinire ambițiile imperiale. Totodată, acest război a demonstrat că războiul clasic nu mai e de actualitate, că Rusia nu e invincibilă și că dronele sunt extrem de importante în această nouă realitate.

Războiul din Gaza, pornit ca urmare a invaziei Israelului asupra Fâșiei Gaza, invazie cauzată de atacul sângeros din 7 octombrie 2023, a testat și încă testează limitele conceptelor de drept internațional, drept umanitar, genocid, legitimă apărare etc.

Revoluția inteligenței artificiale a continuat trendul crescut al digitalizării generat de pandemia COVID-19. În prezent, inteligența artificială nu mai este de ignorat, generând schimbări profunde în piața muncii, chiar și în domenii care se credeau intangibile. Utilizarea inteligenței artificiale a devenit ceva banal, cu consecințe semnificative pentru sistemul educațional și pentru provocările de a atenua schimbările climatice, având în vedere că inteligența artificială folosește foarte multă energie.

România a trecut și ea prin aceste crize, fiind influențată direct de toate evenimentele de mai sus. Cu toate acestea, România nu și-a propus în niciuna din situațiile prezentate să fie un jucător activ pe scena mondială, ci a așteptat cuminte instrucțiuni. Anularea alegerilor prezidențiale de către Curtea

Constituțională în anul 2024 din cauza ascensiunii fulminante și inițial inexplicabile a candidatului Călin Georgescu a generat o resetare a scenei politice din România.

Chiar și în lipsa unor ambiții la nivel global, amânarea la nesfârșit a reformelor aferente PNRR și politica de scădere a deficitului bugetar prin creșterea acestuia au vulnerabilizat semnificativ poziția României.

România nu mai este astăzi un actor care să își permită mișcări îndrăznețe fiind o țară dependentă de fondurile europene / fondurile externe nerambursabile, precum și de încrederea investitorilor instituționali.

În ciuda valului „suveranist" din 2024-2025, putem observa că, în realitate, România și-a pierdut din capacitatea de a își exercita suveranitatea, din cauza lipsei finanțării.

Deceniul 2020-2030 a fost marcat de 2 mandate prezidențiale: Iohannis II și Dan. În 2030, România va păși într-un nou deceniu cu o nouă rundă de alegeri prezidențiale. Românii vor decide dacă vor da un nou mandat președintelui Nicușor Dan sau noul deceniu va implica și un nou președinte.

1. Marile narative globale în următorul deceniu

Transformarea geopolitică

În actualul deceniu, războiul din Ucraina a dovedit că Rusia nu mai este o veritabilă super-putere, chiar dacă deține arme nucleare. Sancțiunile economice la adresa Rusiei, chiar dacă nu au oprit războiul, au condus la izolarea geopolitică a Rusiei în comunitatea internațională. În acest context, Rusia a devenit mult mai dependentă de China.

Cât timp Rusia va fi condusă de actualul sistem politic, reconstruirea unei relații de încredere cu Europa va fi extrem de dificilă, dacă nu chiar imposibilă. Prin urmare, creșterea economică europeană bazată pe gazul ieftin rusesc nu mai este de actualitate, iar programele precum RePower EU au ca scop tocmai eliminarea dependenței Europei de combustibilii fosili, în general, și de cei din Rusia, în special.

În Orient, provocările referitoare la conflictul Israel – Palestina vor modela în continuare alianțele geopolitice. Deși puțin probabil de a se rezolva conflictul în viitoarea perioadă, actuala criză umanitară și politică din Gaza și Palestina poate fi un factor declanșator al unui proces de pace, în măsura în care Statele Unite își doresc pacea. Cu toate acestea, este de așteptat ca rolul Statelor Unite ca principal actor pe scena globală să scadă, având în vedere ascensiunea Chinei.

China, o țară cu o populație semnificativă, de peste 1 miliard de persoane, devine ușor-ușor o nouă (principală) putere mondială, având în vedere că industria sa a început să se concentreze pe producerea de bunuri și servicii cu valoare adăugată ridicată. Este posibil ca în viitorul deceniu China să joace un rol mult mai important în Orient, pe fondul scăderii influenței Statelor Unite.

Cu toate acestea, revenind în Europa, Uniunea Europeană nu dovedește că este un actor relevant în comunitatea internațională, având în vedere că politica externă reprezintă totuși o prerogativă a statelor membre. Cu toate că Uniunea Europeană încearcă să realizeze o diplomație, în realitate orice comunicare a instituțiilor Uniunii Europene poate fi temperată de poziții discordante ale statelor membre. Este puțin probabil ca statele membre să decidă să abandoneze competențele în materia politicii externe în favoarea Uniunii Europene în perioada imediat următoare. Cu toate acestea, o nouă criză, poate chiar de securitate, ar putea facilita un astfel de proces. O eventuală retragere strategică a Statelor Unite din Europa ar putea încuraja o mai mare autonomiei a Uniunii Europene.

Provocările economice

Digitalizarea este un proces ireversibil, iar sectorul privat este vârful de lance, atât sub aspectul inovării, cât și implementării. Sectorul public cu greu ține pasul, ceea ce creează o frustrare a populației. Spre exemplu, abia cu ocazia pandemiei, a fost „legiferat" prin ordonanță de urgență dreptul cetățeanului de a se adresa instituțiilor publice prin intermediul e-mailului. Cine nu va fi „alfabetizat digital", va rămâne într-o stare de precariat.

Inteligența artificială va influența masiv piața muncii. În funcție de avansul asupra robotizării care va înlocui într-o măsura mai mare sau mai mică manufactura, inteligența artificială este capabilă să înlocuiască foarte multe din actualele job-uri.

Sigur, inteligența artificială va trebui la rândul ei să fie ghidată, respectiv condusă. Utilizarea inteligenței artificiale nu va fi doar un simplu „hack", ci o necesitate absolută pentru a presta servicii ieftine și calitative.

Transformarea socială și culturală

Schimbările climatice vor pune în continuare presiune pe state și cetățeni, chiar dacă există interese economice majore care doresc menținerea emiterii gazelor cu efect de seră pentru că afectează anumite industrii.

În 2030, efectele schimbărilor climatice vor fi deja foarte vizibile, iar statele se vor concentra mai mult pe diminuarea efectelor decât prevenire ulterioară.

În acel moment va fi prea târziu. Este un risc pe care clasa politică, atât cea internă cât și cea europeană sau din fiecare stat, și-l asumă - câștiguri pe termen scurt în dauna efectelor pe termen lung. Dar la acel moment nu va mai conta.

Schimbările climatice vor determina și ample fenomene de migrație, ceea ce va pune presiune asupra conceptului de stat național. Nu cred că statul național va mai fi un concept sau remediu potrivit în următorul deceniu. Statele naționale au apărut ca urmare a destrămării imperiilor. În curând vom avea nevoie de noi imperii pentru a supraviețui noilor provocări. Bunăstarea va fi percepută ca fiind mai importantă decât identitatea națională, iar identitatea națională se va pierde pe măsura ce anumite limbi vor deveni și mai dominante.

2. România în context global

Posibilități de implicare activă

România, fiind membru în Uniunea Europeană și NATO, are o politică externă bază pe alinierea la pozițiile de politică externă ale Statelor Unite și Uniunii Europene. Cu toate acestea, alegerea lui Donald Trump și pozițiile sale, uneori în conflict cu Uniunea Europeană, au pus și pun România într-o situație delicată: Cum se poziționează România când părinții se ceartă? Sigur că analogia cu părinții poate părea ușor umilitoare pentru un stat suveran. Pe de altă parte, nici România nu are o ambiție să facă notă discordantă între pozițiile sale și ale Uniunii Europene, respectiv Statelor Unite. Este puțin probabil ca România să devină brusc ambițioasă în relațiile internaționale, însă ar putea să devină mult mai ambițioasă în cadrul Uniunii Europene, pentru a influența deciziile adoptate.

Alegerile prezidențiale din 2024 și 2025 au arătat că românii vor mai multă ambiție în relațiile internaționale, pe fondul mandatelor lui Klaus Iohannis, caracterizate mai degrabă prin tăcere și negocieri de culise. Pentru schimbarea acestei stări, e nevoie de mai mult decât schimbarea președintelui și ministrului afacerilor externe, este nevoie de o schimbare de mentalitate și cultură în Ministerul Afacerilor Externe.

Riscuri ale pasivității

În măsura în care România nu abandonează actualul mod de a face politică interna și externă, va fi o destinație neatractivă pentru investițiile străine directe. România trebuie să se alinieze noile trenduri globale și să valorifice aceste oportunități.

În acest caz, România trebuie să redevină o țară atractivă pentru investitorii străini, iar caracteristicile referitoare la nivelul scăzut al impozitării pe profit și dividende nu mai sunt valabile. De asemenea, România nu se mai poate lăuda nici cu o forță de muncă bine calificată, având în vedere că un procent destul de mic din populația României are studii superioare, iar analfabetismul funcțional, atât la copii, cât și la adulți, este în cote ridicate.

România nu poate fi un actor relevant la nivel global decât în calitate de membru marcant al Uniunii Europene, cu inițiative și fermitate. Din păcate, în situații precum cele referitoare la implementarea reformelor din PNRR și pentru reducerea deficitului bugetar, România s-a mulțumit mai degrabă să fie „elevul din ultima bancă" de care Comisia Europeană se roagă „să nu rămână repetent".

România nu mai este astăzi un actor credibil în cadrul comunității europene, având în vedere că clasa politică a înțeles să își mintă partenerii de discuții așa au încercat să-și mintă cetățenii.

Revoluția politică a fost evitată în anul 2025, odată cu câștigarea alegerilor prezidențiale de către Nicușor Dan. Cu toate acestea, Nicușor Dan nu a câștigat ca un outsider, ci ca un actor al establishmentului politic și cu sprijinul masiv al establishmentului politic.

Reconstruirea credibilității României va fi un proces extrem de complicat, iar distinct de problema deficitului bugetar au mai existat în trecut 2 episoade care au afectat semnificativ încrederea față de România în comunitatea internațională: *(i)* recunoașterea / tentativa de mutare a Ambasadei României la Ierusalim și *(ii)* candidatura intempestivă a lui Klaus Iohannis la funcția de secretar general NATO.

Guvernul României, condus de Viorica Dăncilă, a încercat să-și atragă o simpatie suplimentară din partea Administrației Trump și din partea Israelului spre a fi folosită în luptele interne. Această mișcare nu a avut niciun efect urmărit, ci doar efecte negative pentru România. România recunoaște atât Israel, cât și Palestina, având relații bune cu ambele state. România ar fi putut juca un rol de mediere în chestiunea palestiniană, dar în ultimii ani România și-a aliniat politica externă în concordanță cu cea a Statelor Unite și cu Israel, sacrificând relațiile bune pe care le avea în Orient, cu statele arabe. Prin urmare, România a ratat intrarea în Consiliul de Securitate al ONU, ca membru nepermanent.

A doua situație vizează candidatura personală a lui Klaus Iohannis, asumată în numele României, pentru funcția de secretar general al NATO, în

condițiile în care se formase o largă majoritate pentru Mark Rutte. Această candidatură a creat un mic blocaj în finalizarea numirii secretarului general al NATO, iar candidatura lui Iohannis a fost pur speculativă pe marginea intereselor unor lideri din NATO care doreau să negocieze. Iohannis a rămas singur și s-a retras, însă candidatura sa a fost privită cu dispreț de către partenerii din NATO. Însuși președintele Donald Trump și-a afirmat public disprețul față de Klaus Iohannis cu ocazia unei conferințe de presă la Casa Albă.

Aceste două situații reprezintă exemple de „așa nu", însă nu trebuie privite ca un argument pentru o nouă pasivitate a României. România trebuie să fie activă, dar în interes general, pentru a promova valori și soluții, nu pentru a promova interese temporare ale unor politicieni locali, care au ocupat vremelnic și întâmplător funcții cu reprezentare a Statului Român. Drept urmare, aceștia au părăsit politica în mod rușinos.

3. Concluzie

Următoarea decadă va fi dominată de efectele disruptive ale inteligenței artificiale și provocările efectelor schimbărilor climatice.

Poziția României în următorul deceniu nu fi una ușoară. România are șansa de a fi un campion regional, având în vedere apartenența la UE și NATO, perspectiva aderării la OECD în perioada următoare și accesul la Marea Neagră.

Cu toate acestea, factorii politici trebuie să devină un *„asset"* al României și nu o frână care să inhibe dezvoltarea și investițiile străine directe. Pentru a fi un campion regional, România are nevoie să adopte poziții în mod proactiv și să-și întărească relațiile cu vecinii din regiune.

Noi, cetățenii României, trebuie să continuăm să punem presiune pe factorii politici cu privire la rolul României în regiune, dar și să criticăm și în același timp să sprijinim factorii politici și autoritățile publice atunci când greșesc.

ALIANȚE FLEXIBILE, DUBLU IMPERATIV CLIMATIC & TEHNOLOGIC ȘI RELAȚIA CU CHINA – COORDONATE PENTRU NOUA AGENDĂ STRATEGICĂ ROMÂNEASCĂ

Tudor-Dan Ancuța

Peste zece ani, mulți se vor întreba dacă, după anii electorali 2024 și 2025, România și Europa au tras concluziile corecte din criza politică care aproape a metastazat. Dacă lucrurile nu se vor îmbunătăți, ne vom întreba ce am fi putut face diferit și ce schimbări necesare nu am întreprins din diverse motive, precum teama de eșecuri politice, lipsa ambiției pentru reformă sau lipsa capacității statului de a implementa posibile reforme. România se confruntă cu ceea ce îi sperie pe majoritatea copiilor corigenți înainte de o vacanță de vară aparent relaxată: trebuie să stea să învețe toată vara pentru a se pregăti să susțină examenele picate pentru care nu s-au pregătit deloc în ultimii ani.

Poziția geopolitică a României din viitor va fi determinată de multipolaritatea globală crescută, de alianțele în schimbare, de dinamica internă a UE și de evoluția rezultatelor conflictelor regionale. Valorificând poziția sa de stat de frontieră al UE și NATO, România trebuie să definească o politică externă ambițioasă, prin evaluarea atentă a acestor evoluții și prin abordare anticipativă în loc de reacție întârziată. O viziune strategică cu ținte clare, orientată spre viitor, proactivă și pragmatică, bazată pe redobândirea încrederii publice și pe reînnoirea instituțională, este esențială pentru asigurarea intereselor României în Europa și în lume.

Tendințele ce vor schimba Europa în următoarea decadă

Există mai multe tendințe pe care România trebuie să le ia în considerare și să le gestioneze cu succes până în 2035, iar navigarea acestora va fi esențială pentru relevanța și reziliența țării în anii următori.

Declinul supremației globale a SUA obligă România să își diversifice parteneriatele strategice, să își sporească flexibilitatea diplomatică și să își dezvolte capacități proprii în domeniul securității, fie independent, fie în parteneriate cu alte state UE. România trebuie să își reevalueze relațiile atât cu actori globali importanți, precum SUA, China și Coreea de Sud, cât și cu puteri

regionale, precum Polonia, Turcia și Israel, consolidându-și totodată propriul rol de jucător activ în cadrul Uniunii Europene. Adaptabilitatea și proactivitatea diplomatică sunt esențiale pentru menținerea relevanței geopolitice a României în acest context.

Războiul Rusiei cu Ucraina reprezintă o schimbare fundamentală în mediul de securitate al Europei, cu implicații ireversibile pentru stabilitatea regională și strategia militară. Optimiștii speră într-o rezolvare rapidă, în timp ce pesimiștii se pregătesc pentru minim încă doi ani. Indiferent de momentul finalizării războiului, România poate întâmpina dificultăți cu gestionarea unor „spillover effects" din regiune, ceea ce necesită o preocupare cuprinzătoare în materie de apărare și elaborarea unor strategii destinate combaterii acestor vulnerabilități. Consolidarea capacităților militare și de informații ale României este esențială pentru atenuarea riscurilor generate de instabilitatea persistentă din regiune, dar nu este suficientă. Anul electoral 2024 a demonstrat cât de vulnerabil este sistemul politic românesc la șocuri și la interferențe străine directe sau indirecte, precum și la atacuri cibernetice și campanii de dezinformare.

În cadrul Uniunii Europene, diviziunile crescânde prezintă riscuri și oportunități pentru România. Dincolo de nucleul tradițional franco-german și de o potențială coaliție est-europeană nouă, peisajul UE este modelat de diverse grupuri de interese care se suprapun. Aceste blocuri formează adesea coaliții bazate pe interese comune în materie de politici publice, fie că vorbim de politică fiscală, climatică, de migrație sau digitală. Capacitatea României de a construi punți între aceste alianțe flexibile va fi un determinant cheie al influenței sale. Odată cu dizolvarea de facto a Grupului de la Visegrad, România are ocazia să devină un nou partener puternic pentru Polonia și statele baltice și împreună să reprezinte interesele Europei de Est. Scenariul candidaturii est europene pentru postul secretarului general al NATO, unde România prin anunțul făcut a luat prin surprindere nu doar pe vest europeni, dar mai ales pe est europeni, nu are voie să se repete.

Prezența economică în creștere a Chinei în Europa necesită o gestionare atentă și o reevaluare a interacțiunilor economice și strategice cu Beijingul. România trebuie să își protejeze infrastructura națională critică fără să se lase șantajată de posibile amenințări, folosind aceste tensiuni pentru a menține relații bune cu SUA. Având în vedere tensiunile dintre China și UE, care se pot exacerba în caz de război cu Taiwanul, România ar trebui să se concentreze pe diversificare.

Dublul imperativ al schimbărilor climatice și al progresului tehnologic oferă României oportunități de a demonstra leadership în cadrul UE. Acordând prioritate investițiilor în energie durabilă, inovare digitală și dezvoltării infrastructurii tehnologice, România va deveni un stat membru vizionar. Mișcările climatice din Europa vor cunoaște o relansare în următorii ani, iar UE va insista asupra unui nou acord verde, ceea ce ar putea pune România într-o poziție perfectă pentru a-și promova propriile industrii.

Oportunitățile și limitările României

Situată la granițele de est ale NATO și Uniunii Europene, România deține un potențial economic și diplomatic semnificativ, încă neexploatat. Poziția sa strategică a transformat-o într-un actor cheie în domeniul securității regionale, fapt subliniat de dezvoltarea infrastructurii NATO și de prezența forțelor aliate. Creșterea economică constantă a ultimilor ani, modernizarea treptată a infrastructurii și accederea la spațiul Schengen au poziționat România ca o destinație din ce în ce mai atractivă pentru investiții și comerț regional. România își poate consolida influența în cadrul UE și poate juca un rol esențial în modelarea stabilității regionale și a integrării europene.

Cu toate acestea, provocările structurale de lungă durată temperează acest potențial. Din punct de vedere istoric, România a manifestat o atitudine diplomatică pasivă, ceea ce i-a limitat influența în Europa. Depășirea acestor limitări necesită cultivarea unei ambiții diplomatice sporite, îmbunătățirea performanței administrative și încurajarea unui angajament internațional proactiv.

Cel mai mare obstacol în calea acestui progres este criza profundă de încredere în instituțiile politice din România. Această erodare își are rădăcinile într-o lipsă permanentă de transparență, în decenii de corupție și în percepția că elitele sunt interesate doar de propria bunăstare. Problemele au fost exacerbate de decizii prea puțin explicate, cum ar fi eșecul de a aborda greșelile guvernului din timpul pandemiei, pasivitatea față de populismul de dreapta și intransparența statului în legătură cu sprijinul oferit Ucrainei, creând un mediu propice teoriilor conspirației. Această neîncredere paralizează guvernarea, alimentează mișcările populiste și subminează credibilitatea României în țară și în străinătate. Fără restabilirea încrederii instituționale prin transparență, reînnoire generațională a leadership-ului politic și eforturi de combatere a corupției, ambițiile României vor continua să fie împiedicate de fragilitatea internă și de scepticismul extern. Restabilirea încrederii trebuie să fie o piatră de temelie a oricărei reforme durabile și a oricărei agende strategice.

Provocările în materie de politică externă sunt agravate de dependența puternică a Europei de NATO. Pentru a-și extinde influența, Europa trebuie să permită apariția unor alianțe intraeuropene, iar România să fie deschisă nu numai să participe, ci și să conducă aceste formate. Astfel de formate vor avea un dublu rol: acoperirea deficitului apărut în cazul unei retrageri a SUA și găsirea unor metode mai rapide de a evita blocajele interne din UE. România are nevoie de mai multă transparență în achizițiile publice, proceduri accelerate pentru licitații, precum și de o conducere curajoasă și ambițioasă în industria de armament sau de curajul de a liberaliza acest domeniu. Clasa politică națională trebuie să convingă sau să constrângă actorii locali pentru a sprijini aceste planuri.

Un capitol esențial pentru viitorul României îl reprezintă reconectarea diasporei la actualitatea din țară. În ultimii 15 ani, diaspora românească a fost ignorată sistematic de actorii politici interni, fiind instrumentalizată aproape exclusiv în perioadele electorale sau pentru remitentele semnificative trimise acasă, dar în rest lipsită de reprezentare reală și dialog autentic. Această atitudine a dus la alienarea a milioane de români din străinătate, care s-au simțit excluși din dezbaterea publică și din procesele decizionale. Rezultatul a fost, în trend cu multe alte diaspore europene, o radicalizare a votului, cu preferințe pentru candidați sau partide ce promiteau schimbări radicale, adesea de natură populistă sau anti-sistem. Pentru a evita perpetuarea acestei rupturi, statul român trebuie să investească în politici de reconectare a diasporei: informare transparentă, consultări reale, recunoașterea meritelor și a expertizei dobândite în străinătate, precum și facilitarea implicării active a românilor din afara granițelor în viața publică și economică a țării. Numai astfel diaspora poate deveni un partener strategic pentru modernizarea României, nu doar o resursă electorală sau financiară.

Recomandări pentru 2035

România și regiunea din jurul acesteia, în special Ucraina și Republica Moldova, dar și țările Balcanilor de Vest, vor avea de navigat o presiune și o agresivitate crescândă, care va pune la încercare atât capacitățile românești de a se proteja, cât și capacitatea de a deveni ceea ce fostul președinte Iohannis susținea în 2023, iar ministrul apărării Tâlvar reitera în 2025: un „pilon de securitate în regiunea Mării Negre". Pentru a-și atinge potențialul, România are în față două posibilități, în funcție de nivelul de risc asumat.

Prima opțiune este colaborarea mai profundă cu Germania și nucleul franco-german al UE. Aceasta implică alinierea la cei mai influenți actori ai integrării europene. Consolidarea relațiilor diplomatice, economice și de securitate cu Berlinul și Parisul ar oferi României acces privilegiat la cercurile interne ale procesului decizional al UE. Acest lucru s-ar putea traduce prin influență mai mare asupra agendei legislative și de reglementare, în special în domenii cheie precum cooperarea în apărare, transformarea digitală și tranziția energetică. Participarea la proiecte comune de apărare, clustere de inovare tehnologică și inițiative transfrontaliere ar moderniza capacitățile României și ar crește importanța țării în UE și în relație cu vecinii non UE. Poziționându-se ca un „gap-bridger", România ar putea facilita compromisul și coeziunea pe probleme controversate, consolidându-și reputația de membru constructiv al UE. Această cale necesită reformă instituțională, câștigarea încrederii și voință politică pentru politici uneori nepopulare.

Alternativa este implicarea în înființarea unei coaliții regionale în Europa de Est, în parteneriat cu Polonia, un Grup de la Visegrád 2.0 fără Ungaria și Slovacia. Această strategie ar consolida interesele țărilor din estul Europei, multe dintre acestea împărtășind preocupări similare în materie de securitate, provocări economice și aspirații pentru o mai bună reprezentare în UE. Prin conducerea unei astfel de coaliții, România ar putea contribui la crearea unui bloc capabil să influențeze politica UE, în special în domenii precum securitatea energetică, migrația, politica agricolă și apărarea. O cooperare economică mai strânsă ar facilita proiectele regionale de infrastructură, investițiile transfrontaliere și schimbul de know-how. Din punct de vedere politic, această variantă ar spori influența regiunii în negocierile pentru poziții cheie de conducere în UE. Experiența arată că strategia neutralității duce adesea la pierderea influenței. Adoptarea unei poziții mai decisive ar marca o schimbare pozitivă în politica externă a țării.

Indiferent de calea aleasă, consolidarea încrederii publicului în sistemul politic și în instituțiile statului este fundamentală pentru succesul oricărei inițiative de politică externă. Fără guvernare stabilă, credibilă și transparentă, chiar și cele mai vizionare strategii vor fi lipsite de legitimitate și eficiență. În perioada 2025-2030, noul președinte ar trebui să conducă procesul de înființare a unui Consiliu Național de Strategie dedicat elaborării de scenarii pentru poziționarea României pe scena internațională. Acest consiliu ar funcționa ca suport pentru ministerele cu agendă internațională. Noul președinte trebuie să colaboreze cu principalele partide politice și cu viitorul guvern pentru a

susține o nouă generație de lideri, capabili să implementeze programul de guvernare fără a fi delegitimați de lipsa de încredere față de actualii actori politici. România trebuie să se decidă rapid în ce direcție dorește să ghideze politica externă, prin aprofundarea legăturilor cu axa franco-germană sau prin formarea unei coaliții est-europene. Priorități esențiale sunt modernizarea militară pentru a atinge interoperabilitatea cu NATO, îmbunătățirea capacităților de apărare hibridă și cibernetică și consolidarea infrastructurii critice. România trebuie să semnaleze disponibilitatea de a fi un actor proactiv în UE, prin anunțarea publică a unei schimbări de paradigmă la București. Trebuie implementate măsuri de consolidare a încrederii în sistemul politic.

În perioada 2030-2035, România ar trebui să urmărească obținerea de funcții de conducere în cadrul structurilor UE. Credibilitatea României de a ocupa astfel de poziții s-ar baza pe reformele realizate și pe influența dobândită, generată fie prin alinierea la nucleul franco-german, fie prin participarea activă într-un bloc regional. România trebuie să devină titular în politicile publice din interiorul UE, mai ales în domeniile cheie: transformarea digitală, securitatea energetică și apărarea. Prin revitalizarea Inițiativei celor Trei Mări, formatului Bucharest 9 și a unor noi formate, România își poate asigura un loc la masa celor care contează.

Relevanța României în 2035 va depinde de alianțele pe care le va construi și de capacitatea sa de a recâștiga încrederea cetățenilor, de a-și moderniza instituțiile și de a obține rezultate care să rezoneze cu votanții. Următorul deceniu va fi decisiv pentru a răspunde la întrebarea dacă România reușește să iasă din acest anonimat în care s-a autoizolat.

DIPLOMAȚIA IDEAȚIONALĂ. REBRANDING STRATEGIC PENTRU ROMÂNIA GLOBALĂ

Răzvan Foncea

„Mâna întinsă care nu spune o poveste, nu primește pomană!"

Pentru a naviga noua ecuație globală, o ecuație a „policrizei"[1], a marilor transformării și a recesiunii geopolitice[2], România are la îndemâna sa o resursă deosebit de prețioasă: erudiția paremiologică, înțelepciunea populară. Un proverb anume indică perfect mesajul pe care România, în această arhitectură geostrategică fără precedent, trebuie să îl internalizeze: „mâna întinsă care nu spune o poveste nu primește pomană!". România a devenit, cu precădere în ultimii ani, teren fertil pentru marea bătălie a narativelor pentru redefinirea ordinii de securitate globale[3]: o luptă hibridă sofisticată între vocația democrației liberale și menținerea acestui stindard la care România s-a abonat în urma integrării sale euro-atlantice, pe de-o parte, și ingineria socială a izolaționismului, în diversele sale forme și nuanțe. Întocmai anul acesta, anul în care celebrăm majoratul apartenenței noastre la UE și 21 de ani de apartenență la NATO, această confruntare a narativelor regăsește România într-un moment de răscruce. Dacă ambiția unui proiect de țară, unei vocații internaționale a lipsit elitelor noastre în acest răstimp, din senzația că ne-am împlinit „sfârșitul istoriei"[4] odată cu integrarea euro-atlantică și am scris ultimul capitol al bildungsromanului[5] românesc, examenul de maturitate îl traversăm de abia acum. Un imperativ strategic se impune, astfel, pentru ca „povestea românească" să prindă contur, astfel încât marea confruntare a narativelor să

---

[1] Leire Moure Peñín, „Policrisis y Riesgos Globales en Relaciones Internacionales: una aproximación desde la Complejidad y los Sistemas Adaptativos Complejos. | EBSCOhost", vol. 40, https://openurl.ebsco.com/contentitem/doi:10.15581%2F010.40.155-197?sid=ebsco:plink:crawler&id=ebsco:doi:10.15581%2F010.40.155-197, data accesării 3 iunie 2025.

[2] Robin Pomeroy, Anna Bruce-Lockhart, „Ian Bremmer: How to emerge from a «geopolitical recession»", *World Economic Forum*, https://www.weforum.org/stories/2022/06/ian-bremmer-crisis-geopolitical-recession-davos-2022/, data accesării 9 noiembrie 2024.

[3] Irina Khaldarova, Mervi Pantti, „Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict", în *The Future of Journalism: Risks, Threats and Opportunities*, Routledge, 2019.

[4] Francis Fukuyama, „The End of History?", în *The New Social Theory Reader*, 2, Routledge, 2008.

[5] Traducere din limba germană: „Roman al formării"

nu condamne România la un perpetuu complex periferic; acest imperativ este activarea motoarelor ideatice ale societății noastre.

Recenta mobilizare a românilor la urne, mobilizare care a potențat, într-o manieră fără precedent, antreprenorii celor două mișcări ale anti-sistemului românesc – mișcarea liberal-reformistă, reprezentată de Nicușor Dan, respectiv cea suveranist-izolaționistă, întruchipată de către George Simion – a prins contur întocmai în numele acestui imperativ. Nevoia românilor de consolidare a „pieței de idei", de recăpătare a demnității naționale pe scena internațională, de participare la construcția proiectului nostru de țară reflectă suprasaturația statutului de „țară a tranzițiilor" pe care România l-a căpătat în tot decursul existenței sale post-decembriste. În condițiile în care plăcile tectonice ale ordinii de securitate regionale, europene și internaționale suferă mutații majore, iar marile transformări creionează provocări inedite, o busolă a ideilor care să ne ghideze, să ne mobilizeze și să inspire și audiențelor internaționale imaginea unei Românii puternice devine indispensabilă. După declanșarea războiului din Ucraina, cu precădere, revirimentul „Estului Global"[6], consolidarea rolului antreprenorial pe scena internațională al statelor care anterior erau considerate liminale[7], între Occidentul euro-atlantic și Orientul eurasiatic, a creat o oportunitate majoră pentru România de a se pronunța ca factor al transformării în regiune, în Europa și în întreaga Lume Liberă. Accesarea acestui potențial este, astăzi, o chestiune existențială, în condițiile în care politica externă și, prin aceasta, proiectul de țară al României constituie premisele unor preocupări și frământări fără precedent.

A articula un proiect românesc al valorilor, al ideilor curajoase pe care țara să le exporte în regiune, în Europa și în lume este esența unei Românii reziliente și prospere în marja acestei bătălii narative. România trebuie să devină un autor, nicidecum un lector pasiv al marilor transformări, atât din rațiuni de „supraviețuire", cât mai ales din rațiuni ale potențării, ale proiecției de putere în plan intern și în plan extern. Diplomația, interfața interacțiunii unei țări cu lumea, este o carte cu două fețe[8]: un demers intern de construcție a unei imagini fidele, auto-reflexive, urmat de un demers extern de propagare

[6] Martin Müller, „In Search of the Global East: Thinking between North and South", *Geopolitics*, vol. 25, nr. 3, 26 mai 2020, Routledge.

[7] Maria Ruxandra Stoicescu, *Liminality in international relations: a comparative analysis of discursive articulations in the geopolitical visions of Romania, Turkey, and Ukraine*, Institut des hautes études intérnationales et du développement, Genève, 2009.

[8] Corneliu Bjola, Ilan Manor, „Revisiting Putnam's two-level game theory in the digital age: domestic digital diplomacy and the Iran nuclear deal", *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 31, nr. 1, 2 ianuarie 2018, Routledge.

a acesteia. În arena narațiunilor contrastante, aflate în miezul unui conflict frontal, conflict pe care îl resimțim și noi pe ecranele rețelelor de socializare, pe buletinele de vot și chiar în discuțiile colocviale din spațiul public, această imagine pe care România o poate exporta pe scena internațională dispune de o unică monedă: ideile. Numesc acest demers de export al ideilor românești în lume, generic, „**diplomație ideațională**”[9]. Prin acest concept, propun proiecția unei viziuni românești pe scena internațională, viziune care să amplifice potențialul creativ, perspectivele inovatoare și valorile cardinale pe care România le nutrește și care să conducă, în cele din urmă, către construcția unei infrastructuri de putere în regiune și în comunitatea euro-atlantică în numele unor idei transformaționale. Rețeta diplomației ideaționale este, pe cât de punctuală, pe atât de complexă, iar ea face subiectul acestui articol: crearea unei rețele de „relații” ale României în plan internațional, difuzia unei puteri subtile consistente și antreprenoriat în sfera normelor și deciziilor internaționale.

Infrastructura relațională a României – „Cine se aseamănă se-adună”

Ingredientele unei Românii relevante în lume deja există: diaspora românească este o resursă strategică excepțională, deși încă neexploatată de către țară, iar România deține o tradiție diplomatică favorabilă. În regiune, spre exemplu, valențele României sunt deosebit de complexe și nuanțate. Putem discuta, realmente, despre un profil multiregional al țării[10]: fondul istoric și cultural ne leagă indubitabil de Europa Centrală, de lumea latină, de spațiul pan-slavic și de Balcani, iar, prin extensie, spiritul „Levantului”[11], reperele geostrategice și arhiva bogată a relațiilor diplomatice ne conectează cu Orientul Mijlociu și Caucazul într-o manieră unică. Suntem poarta societății euro-atlantice către un spațiu vital pentru securitatea globală. Definirea unui brand de țară în jurul acestei vocații devine un imperativ, iar perspectivele, în acest sens, sunt bogate. Spre exemplu, clădirea unui

[9] Răzvan Foncea, „Coaching Moldova’s European Dream as Symbolic Reunification: Romania’s Ideational Diplomacy across the Prut River”, https://www.academia.edu/129480685/Coaching_Moldovas_European_Dream_as_Symbolic_Reunification_Romanias_Ideational_Diplomacy_across_the_Prut_River, data accesării 3 iunie 2025.

[10] Marc Herzog, „From cusp to hub?: How Turkey tried to instrumentalize its cuspness as an aspiring multi-regional middle power”, în *The Role, Position and Agency of Cusp States in International Relations*, Routledge, 2014.

[11] Mircea Cărtărescu, *Levantul*, Ed. Cartea Românească, 1990.

„contract social moldo-român”[12], o paradigmă mult mai comprehensivă de guvernare a relației bilaterale speciale, de „familie de destin” pe care o formăm cu Republica Moldova, este fundamentul unei Românii mature în regiune și în Europa. Ulterior, crearea unui proiect românesc complex pentru Marea Neagră (spre exemplu, un format Constanța 4, pe modelul București 9, definirea unui Institut de Gândire Strategică la Marea Neagră etc.) este o chestiune de mare necesitate în condițiile actuale. Totodată, clădirea unei agende românești în Balcanii de Vest, o agendă menită să profileze România ca „antrenor” al democratizării și europenizării acestor state, se impune. De asemenea, un proiect românesc dominat de idei curajoase în reconstrucția Ucrainei și pronunțarea unei trilaterale româno-moldo-ucrainene ca avanpost al democratizării Europei de Est și Asiei Centrale (spre exemplu, printr-un nou proiect de tip „Radio Europa Liberă” dedicat acestor națiuni) poate eleva masiv profilul României.

Acestea sunt temeliile unei Românii care, contând în regiune, se profilează ca autor de idei pe scena europeană. Uniunea Europeană este, astăzi, principala putere normativă a lumii, însă capitalul românesc în constituirea „efectului Bruxelles”[13] absentează. România are, însă, toate datele pentru a deveni un actor esențial în rețeaua de putere a UE. Aderarea la alianța Weimar+[14] a statelor care clădesc, astăzi, geometria viitorului proiectului european este, pe această cale, o prioritate. Prin prisma propriei sale experiențe, România poate să militeze pentru o cultură strategică europeană comună (spre exemplu, înființând, la București, un institut european însărcinat cu această misiune). Totodată, avem mandatul moral de a ne însuși o acțiune mult mai curajoasă și amplă în privința politicii de extindere și vecinătate, din rolul de „antrenori” și „sponsori” ai acesteia[15]. Avansarea unei viziuni românești pentru portofoliul securității și apărării europene, chestiune facilitată de postura multiregională unică a României, deschide și perspectiva unei acțiuni internaționale sofisticate. Deceniul care urmează, deceniu al marilor provocări de securitate poate deveni, la propunerea României, „deceniul strategic european”, un

[12] Răzvan Foncea, „Contractul social moldo-român - Despre potențialul unui proiect de țară comun”, *Contributors*, https://www.contributors.ro/contractul-social-moldo-roman-despre-potentialul-unui-proiect-de-tara-comun/, data accesării 19 aprilie 2025.

[13] Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, 2020.

[14] Alianță diplomatică și geopolitică europeană între Franța, Germania, Polonia, Italia, Spania, respectiv Comisia Europeană și Regatul Unit.

[15] George Mihai Constantinescu, „Coaching and Lobbying Europeanization”, https://www.etd.ceu.edu/2023/constantinescu_georg.pdf, data accesării 8 noiembrie 2024.

proiect pe care UE să îl exporte în lume prin diverse inițiative: spre exemplu, crearea unei Agenții de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare a UE, lansarea unei agende a diplomației culturale europene și consolidarea unui Forum Politic Euro-Atlantic. Astfel de proiecte ambițioase, lansate sub steag românesc, pot deschide României un orizont global pe care l-a accesat lacunar până în prezent: un contact extins cu Sudul Global, o profilare puternică în plan extraeuropean și exercitarea unui rol decisiv în aprofundarea dialogului strategic transatlantic, în vremuri de severă chestionare a acestuia.

Soft power românesc – „Vorba dulce mult aduce!"

Puterea subtilă se construiește, conform pionierului acestui concept, Joseph S. Nye, pe trei piloni: prin valori politice, valori culturale și politică externă[16]. Dacă, până de curând, România era mai degrabă un beneficiar de putere subtilă, putere derivată în principiu din surse occidentale, rezervoarele proprii de creativitate au demonstrat că, alternativ, inclusiv România poate construi o astfel de proiecție de putere. Ascensiunea dughinismului[17], etnoteologiei[18] și „neutrollizării"[19,20] orchestrate de la Kremlin în România au permis ca mișcarea suveranistă din România să dea tonul unui nou trend: „Internaționala Izolaționistă"[21]. Mesajul liderilor ultraconservatori și suveraniști români a ajuns la audiențe internaționale, iar integrarea lor într-un peisaj euro-atlantic mai larg este un fenomen surprinzător. Victoria semnificativă a taberei liberale în România, însă, permite avansarea unui nou proiect politic românesc în regiune și în Europa: proiectul „Internaționalei Liberale". România, care a acumulat, în urma crizei politice traversate, un capital de imagine fără precedent la nivel global, trebuie să fructifice acum acest material de profilare internațională în numele unui ideal pe care să îl păstorească loial și cu mult curaj ideațional. Mai multe instrumente devin indispensabile în

[16] Joseph S. Nye, „Soft Power", *Foreign Policy*, nr. 80, 1990, Washingtonpost.Newsweek Interactive, LLC.

[17] Anton Shekhovtsov, Andreas Umland, „Is Aleksandr Dugin a Traditionalist?"Neo-Eurasianism" and Perennial Philosophy", *The Russian Review*, vol. 68, nr. 4, 2009.

[18] Roland Clark, „Nationalism, Ethnotheology and Mysticism in Interwar Romania", *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, nr. 2002, 2009.

[19] Crearea haosului în spațiul informațional al unei țări prin activarea unor troli care să genereze polarizare și să amplifice narațiuni ale dezinformării în spațiul public.

[20] Xymena Kurowska, Anatoly Reshetnikov, „Neutrollization: Industrialized trolling as a pro-Kremlin strategy of desecuritization", *Security Dialogue*, vol. 49, nr. 5, 1 octombrie 2018, SAGE Publications Ltd.

[21] Răzvan Foncea, „Charm offensive: Extremiștii români, în avangarda «Internaționalei Izolaționiste»", https://www.explicativ.com/p/charm-offensive-extremistii-romani, data accesării 29 martie 2025.

acest sens; o strategie de mobilizare strategică a diasporei, spre exemplu, este indispensabilă, pentru ca aceasta să devină un „ambasador" al cauzei românești în lume. Totodată, o „ofensivă a șarmului", prin inițiative media ample, este esențială, iar o proiecție a inovării tehnologice și o bună formă de livrare a poveștii de succes a economiei românești sunt repere în acest demers.

Pentru a îndeplini astfel de eforturi, însă, un factor devine indispensabil: fondul cultural și identitar al țării, dublat de un spațiu creativ amplu, dinamic și modern. Industriile creative sunt cheia către o Românie vizibilă[22], o Românie care își clădește o reputație solidă în plan global și, prin aceasta, generează atractivitate. Ia românească, spre exemplu, constituie o bună premisă pentru lansarea unui brand fashion global clădit în jurul acesteia, un brand care să profite de interesul celor mai faimoase case de modă din lume pentru acest element special de patrimoniu imaterial global românesc. De asemenea, așa cum guvernul sud-coreean a stimulat apariția fenomenului „Korean pop"[23], România poate profita de masiva audiență pe care artiștii români din registrul *Eurodance* au câștigat-o pentru a-și defini un propriu profil în spectrul muzical internațional. În același timp, ecoturismul și turismul „slow", rural exercită premise excelente pentru consolidarea economiilor locale și promovarea laturii „cinematice" a României. Totodată, industria festivalurilor de înaltă calitate, festivaluri de renume global, precum Untold, pot ghida România spre definirea unui brand propriu de „capitală a distracției în Europa" în sezonul estival. În felul acesta, elitele politice pot răspunde exacerbării chestiunii „mândriei naționale", temă instrumentalizată de către forțe reacționare din societate, prin formularea unei teze a „demnității românești" în sfera internațională, demnitate clădită pe bazele unei imagini de țară dinamice, creative și inovatoare. Dublată de o strategie de diplomație academică excelentă, de centre de reflecție și inovare strategică în sectoare în care România deja are un profil internațional pertinent (exemple: medicina, psihologia, ingineria, etc), precum și de clustere de cercetare-dezvoltare-inovare create în regiuni disproporționat impactate de inegalitățile structurale de natură socio-economică, puterea subtilă a României promită să devină un pașaport loial pentru elevarea statutului țării în arhitectura globală a influenței și atractivității.

---

[22] González Fernández, Silvia María, „The role of the cultural and creative industries in cultural diplomacy and soft power between China and the European Union", *JANUS.NET e-journal of International Relations*, vol. Vol.12, nº1, mai 2021, OBSERVARE. Universidade Autónoma de Lisboa.

[23] Joseph Nye, Youna Kim, „Soft power and the Korean Wave", în *South Korean Popular Culture and North Korea*, Routledge, 2013.

Antreprenoriat de norme – „Cum îți așterni, așa dormi!"

În cele din urmă, infrastructura de relații a României în lume și puterea sa subtilă au o misiune clar definită: aceea de a profila România ca lider în regiune, ca autor de idei și de perspective în marile dezbateri europene și globale. Pentru România, acest țel deține o profundă încărcătură simbolică. Tranziția României de la capitalismul sălbatic al anilor 1990 la postura de stat membru al Uniunii Europene și ancoră a Flancului Estic al alianței nord-atlantice nu constituie nimic altceva decât un demers al transformării normative. În ultimii 35 de ani, într-o manieră mai mult sau mai puțin pertinentă, România a traversat schimbări sistematice, reforme care au avut, în esență, mandatul de a securiza locul țării noastre în familia euro-atlantică și în sânul Lumii Libere. În tot acest timp, România a exercitat, în bună măsură, rolul de beneficiar, de elev care implementează norme, standarde și reguli menite să îi instaleze și consolideze democrația liberală. În condițiile în care valuri de autocratizare[24] și acutizarea curentelor extremiste amenință, însă, întocmai această proiecție a democrației liberale spre care România a aspirat cu atât de multă ardoare și efort normativ, o poziționare clară în această luptă narativă se impune. Printr-o însușire a mandatului de creator și agent al normelor, România nu își ocrotește numai propriile sale progrese, ci își asumă rolul de lider într-o regiune în care conversația normativă este supusă unor fenomene ale iliberalizării[25], ale alienării fibrei democratice a națiunilor est-europene și nu numai.

Experiența recentă a României ca victimă a unor interferențe maligne fără precedent, interferențe orchestrate pe cale hibridă, prin metode de o sofisticare pronunțată, a creat o resursă de expertiză unică pe care Bucureștiul o poate împărtăși în plan internațional. Spre exemplu, printr-un proiect de creare a unui „Scut Hibrid" al Uniunii Europene, proiect inspirat din „Scutul Democrației" pe care Bruxelles-ul l-a articulat, România poate deveni un lider al conversației asupra combaterii acestui fenomen în spațiul euro-atlantic. Totodată, experiența de reforme metodice, adesea anevoioase ale României, poate fi o sursă de „învățare democratică"[26] excelentă pentru statele din

[24] Vanessa A. Boese, Staffan I. Lindberg, Anna Lührmann, „Waves of autocratization and democratization: a rejoinder", *Democratization*, vol. 28, nr. 6, 18 august 2021, Routledge.

[25] Alina Dragolea, „Illiberal Discourse in Romania: A "Golden" New Beginning?", *Politics and Governance*, vol. 10, nr. 4, 31 octombrie 2022.

[26] Iordan Gheorghe Bărbulescu et al., „România: furnizor de expertiză în tranziție democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest", în *România: furnizor de expertiză în tranziție democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest: Bărbulescu Iordan-Gheorghe, Volintiru Clara, Troncotă Miruna, Toderaș Nicolae*, București: Institutul European din România, 2018, http://www.zbw.eu/econis-archiv/handle/11159/1716, data accesării 18 noiembrie 2023.

Balcanii de Vest, pentru Ucraina și Republica Moldova, o sursă de inspirație la rândul său din perspectiva transformărilor democratice, iar crearea unor „academii ale rezilienței democratice" pentru elitele din regiune ar constitui un proiect românesc benefic în întreaga regiune. În același timp, România, lupta anticorupție deosebit de complexă pe care România a traversat-o poate fi o premisă sănătoasă pentru ca România să devină un actor cheie al conversației globale în această privință. În spectrul instituțiilor multilaterale, instituții precum agențiile Organizației Națiunilor Unite, România își poate însuși inițiative pentru a promova soluții inovatoare în lupta anticorupție, în combaterea amenințărilor hibride și consolidarea anticorpilor democratici ai statelor. În astfel de inițiative, parteneriatul activ cu Republica Moldova, stat care, în ciuda proporțiilor covârșitoare ale pericolelor pe care le întâmpină, continuă să își securizeze traiectoria europeană, democratică și chiar să devină un pionier internațional al acestei cauze este indispensabil. Dacă un complex paternalist, de „frate mai mare" a definit, adesea, politica Bucureștiului la adresa Chișinăului, oportunitatea de a formula o agendă normativă comună cu impact transformațional trebuie să izoleze aceste instincte adesea involuntare.

Concluzie – „Omul sfințește locul!"

Acest text constituie, în esență, un manifest și o pledoarie. Dincolo de rolul de exercițiu de reflecție strategică pe care acest text îl livrează, misiunea sa este clară: aceea de a milita pentru o „piață a ideilor" bogată în spațiul public românesc. Numai dintr-o „agoră" societală amplă, printr-un proiect participativ de țară care să însuflețească potențialul polivalent de care România dispune, poate reieși o proiecție credibilă de putere pe scena internațională. Conceptul de „diplomație ideațională", dincolo de natura sa academică sau de încărcătura sa discursivă, nu reflectă nimic altceva decât imperativul unei Românii care, accesându-și resursele creative, își însușește o vocație curajoasă în ecuația internațională. Două calități onorante marchează prefața geopolitică a României în societatea mondială: apartenența la cel mai solid proiect al păcii din istoria recentă a umanității, Uniunea Europeană, respectiv la cea mai puternică alianță militară din istoria globală, NATO. Dincolo de abonamentul greu dobândit al României la aceste două comunități ale păcii, securității, prosperității și valorilor, mandatul țării de agent și autor al unor noi orizonturi pentru familia euro-atlantică constituie un examen de maturitate existențial pentru București. Explorând înțelepciunea populară românească, nu puține sunt îndemnurile la elan ideațional, la consolidarea resorturilor

interne de regenerare a proiectului național. Numai un proces onest de construcție ideațională poate onora potențialul unic al României, într-un context în care riscul ca transformările fără precedent riscă să ne întâmpine în postura de martori oculari, iar arena marilor bătălii narative acaparează, treptat, societatea românească. Lupta pentru viitorul României se dă în „instanța" diplomației ideaționale: fie furnizăm o poveste de succes românească în lume, îmbrățișând, astfel, resorturile de progres de care această țară dispune, fie alegem o traiectorie a ultra-precauției și rezervei într-o epocă disruptivă prin calibrul schimbărilor pe care le adăpostește. Înclin să cred că România, așa cum o cunosc eu, va opta, în cele din urmă, pentru prima opțiune.

Bibliografie

Bărbulescu, Iordan Gheorghe; Volintiru, Clara; Troncotă, Miruna; Toderaș, Nicolae, „România : furnizor de expertiză în tranziție democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest", în *România: furnizor de expertiză în tranziție democratică pentru țările Parteneriatului Estic și Balcanii de Vest: Bărbulescu, Iordan Gheorghe|uVolintiru, Clara|uTroncotă, Miruna|uToderaș, Nicolae*, Bucureşti: Institutul European din România, 2018, http://www.zbw.eu/econis-archiv/handle/11159/1716, data accesării 18 noiembrie 2023.

Bjola, Corneliu; Manor, Ilan, „Revisiting Putnam's two-level game theory in the digital age: domestic digital diplomacy and the Iran nuclear deal", *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 31, nr. 1, 2 ianuarie 2018, Routledge, pp. 3–32.

Boese, Vanessa A.; Lindberg, Staffan I.; Lührmann, Anna, „Waves of autocratization and democratization: a rejoinder", *Democratization*, vol. 28, nr. 6, 18 august 2021, Routledge, pp. 1202–1210.

Bradford, Anu, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, Oxford University Press, 2020.

Cărtărescu, Mircea, *Levantul*, Ed. Cartea Românească, 1990.

Clark, Roland, „Nationalism, Ethnotheology and Mysticism in Interwar Romania", *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, nr. 2002, 2009, pp. 51–51.

Constantinescu, George Mihai, „Coaching and Lobbying Europeanization", https://www.etd.ceu.edu/2023/constantinescu_georg.pdf, data accesării 8 noiembrie 2024.

Dragolea, Alina, „Illiberal Discourse in Romania: A "Golden" New Beginning?", *Politics and Governance*, vol. 10, nr. 4, 31 octombrie 2022, pp. 84–94.

Fernández, González; María, Silvia, „The role of the cultural and creative industries in cultural diplomacy and soft power between China and the European Union", *JANUS. NET e-journal of International Relations*, vol. Vol.12, nº1, mai 2021, OBSERVARE. Universidade Autónoma de Lisboa, pp. 31–61.

Foncea, Răzvan, „Coaching Moldova's European Dream as Symbolic Reunification: Romania's Ideational Diplomacy across the Prut River", https://www.academia.edu/129480685/Coaching_Moldovas_European_Dream_as_Symbolic_

Reunification_Romanias_Ideational_Diplomacy_across_the_Prut_River, data accesării 3 iunie 2025.

Foncea, Răzvan, „Contractul social moldo-român - Despre potențialul unui proiect de țară comun", *Contributors*, https://www.contributors.ro/contractul-social-moldo-roman-despre-potentialul-unui-proiect-de-tara-comun/, data accesării 19 aprilie 2025.

Foncea, Răzvan, „Charm offensive: Extremiștii români, în avangarda «Internaționalei Izolaționiste»", https://www.explicativ.com/p/charm-offensive-extremistii-romani, data accesării 29 martie 2025.

Fukuyama, Francis, „The End of History?", în *The New Social Theory Reader*, 2, Routledge, 2008.

Herzog, Marc, „From cusp to hub?: How Turkey tried to instrumentalize its cuspness as an aspiring multi-regional middle power", în *The Role, Position and Agency of Cusp States in International Relations*, Routledge, 2014.

Khaldarova, Irina; Pantti, Mervi, „Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict", în *The Future of Journalism: Risks, Threats and Opportunities*, Routledge, 2019.

Kurowska, Xymena; Reshetnikov, Anatoly, „Neutrollization: Industrialized trolling as a pro-Kremlin strategy of desecuritization", *Security Dialogue*, vol. 49, nr. 5, 1 octombrie 2018, SAGE Publications Ltd, pp. 345–363.

Moure Peñín, Leire, „Policrisis y Riesgos Globales en Relaciones Internacionales: una aproximación desde la Complejidad y los Sistemas Adaptativos Complejos. | EBSCOhost", vol. 40, https://openurl.ebsco.com/contentitem/doi:10.15581%2F010.40.155-197?sid=ebsco:plink:crawler&id=ebsco:doi:10.15581%2F010.40.155-197, data accesării 3 iunie 2025.

Müller, Martin, „In Search of the Global East: Thinking between North and South", *Geopolitics*, vol. 25, nr. 3, 26 mai 2020, Routledge, pp. 734–755.

Nye, Joseph; Kim, Youna, „Soft power and the Korean Wave", în *South Korean Popular Culture and North Korea*, Routledge, 2013.

Nye, Joseph S., „Soft Power", *Foreign Policy*, nr. 80, 1990, Washingtonpost.Newsweek Interactive, LLC, pp. 153–171.

Pomeroy, Robin; Bruce-Lockhart, Anna, „Ian Bremmer: How to emerge from a «geopolitical recession»", *World Economic Forum*, https://www.weforum.org/stories/2022/06/ian-bremmer-crisis-geopolitical-recession-davos-2022/, data accesării 9 noiembrie 2024.

Shekhovtsov, Anton; Umland, Andreas, „Is Aleksandr Dugin a Traditionalist? "Neo-Eurasianism" and Perennial Philosophy", *The Russian Review*, vol. 68, nr. 4, 2009, pp. 662–678.

Stoicescu, Maria Ruxandra, *Liminality in international relations: a comparative analysis of discursive articulations in the geopolitical visions of Romania, Turkey, and Ukraine*, Institut des hautes études intérnationales et du développement, Genève, 2009.

ELEMENTE PENTRU UN PROIECT DE REZILIENȚĂ: COAGULARE INTERNĂ, REFORMA UE, PARTENERIATE BILATERALE

Eugen Gabor

Cele mai importante progrese pe care le-a înregistrat România în cei 35 de ani care au trecut de la prăbușirea regimului comunist s-au datorat existenței unei viziuni strategice care a presupus o atitudine proactivă la nivel internațional și care a fost dublată de capacitatea depășirii, în cele mai importante momente, a unor falii interne ce generaseră divergențe aparent ireconciliabile. Declarația de la Snagov[1], semnată de principalii lideri politici ai țării pe 21 iunie 1995, a reprezentat punctul de debut al unui proces care a dus la aderarea României la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) în 2004 și la integrarea în Uniunea Europeană (UE) în 2007. Consecința acestor momente de inflexiune este reprezentată de garantarea până astăzi a securității României și de angajarea pe o traiectorie modernizatoare care, deși incompletă, a produs beneficii cât se poate de concrete pentru mulți dintre cetățenii țării. După 2007, decidenții politici au avut dificultăți în a identifica un nou proiect de țară care să aibă rolul de liant social și să prevină apariția unor amenințări majore la adresa încă tinerei democrații liberale. Regretatul politolog Daniel Barbu considera că după realizarea integrării euroatlantice, politica românească a intrat într-o zodie a indistincției în care mizele minore ocupă spațiul care ar trebui să fie rezervat obiectivelor strategice.[2] În pofida acestei relative stări de confuzie, cel puțin în ceea ce privește politica externă, chiar dacă acțiunile nu au fost întotdeauna suficient de dinamice, deciziile au fost în concordanță cu dreptul internațional, cu principiile morale de bază și, nu în ultimul rând, cu interesul național.

Astăzi, contextul internațional ne obligă să revenim la dificila întreprindere de a articula un proiect de țară. Mai ales în spațiul occidental, termenul de *policriză* este deseori utilizat în dezbaterile academice sau în cele din mass-media. Resurgența violenței ca instrument de politică externă, ascensiunea

[1] Iliescu Ion, *Fragmente de viață* și *de istorie trăită*, editura Litera, București, 2011, p. 295.
[2] Barbu Daniel, *Indistincția: o cronică a sfârșitului politicii românești*, Editura Art, București, 2010.

radicalismului politic, efectele și traumele încă nedepășite ale pandemiei de COVID-19 sau încălzirea globală sunt componente ale unei *furtuni* ce nu poate fi traversată doar prin recursul la improvizație. Bineînțeles, conturarea unui proiect de țară menit să ne asigure reziliența în contextul policrizei ar reprezenta o țintă mult prea ambițioasă pentru textul de față. Eu îmi propun doar să evidențiez câteva posibile elemente ale unui asemenea proiect și câteva ajustări care ar asigura un climat prielnic identificării unei viziuni strategice care să se ridice la înălțimea celei impuse în 1995. Voi face referire la **trei paliere: asigurarea coeziunii interne în contextul unei polarizări din ce în ce mai accentuate, rolul României într-o Uniune Europeană din ce în ce mai contestată și relațiile bilaterale la începutul (potențial) al unui nou Război Rece.** Mesajul pe care îl voi transmite, atingând în mod explicit sau implicit unele dintre principalele narațiuni care pot domina următorul deceniu, este acela că România va trebui să fie actor, și nu spectator, al inevitabilelor schimbări care ne vor defini viitorul.

Afirmația lui Nicolae Titulescu conform căreia buna guvernare internă e o precondiție a unei politici externe eficiente[3] este deseori citată. Deși ușor banalizată, ea poate reprezenta un punct de plecare pentru stabilirea rolului pe care România îl va avea pe scena internațională în următorul deceniu. Politica internă *bună* nu se referă doar la adoptarea/implementarea unor legi potrivite de către Parlament și executiv; ea presupune și existența unei stabilități în absența căreia coerența în acțiunile externe e mult mai greu de obținut. O societate fracturată este extrem de vulnerabilă în fața amenințărilor hibride. Am putut vedea cu toții că forțele autoritare pot valorifica relativ ușor, cu ajutorul noilor instrumente tehnologice, faliile din societate în demersul lor de subminare a democrației liberale.

Atât în societatea civilă, cât și în mediul politic se face deseori referire la importanța dialogului. Ni se spune, pe bună dreptate, că ne putem *vindeca* doar dacă ne ascultăm unii pe alții. În același timp însă, în momentele în care este reușită amânarea impunerii unei hegemonii a radicalismului, se revine la un ton triumfalist și (ușor) zeflemitor la adresa celor care au optat pentru candidatul/partidul perdant. Ridiculizarea celui care vede lumea în mod diferit este

[3] Apud Popescu George, Corneanu Constantin, „Epilogul celui de-al doilea război mondial și România", *Radio România Actualități*, 12 mai 2025. Disponibil la: https://www.romania-actualitati.ro/emisiuni/istorica/epilogul-celui-de-al-doilea-razboi-mondial-si-romania-id210539.html. Consultat în mai 2025.

cât se poate de contraproductivă. La fel de contraproductivă este și idealizarea vreunui om politic sau a taberei pe care o reprezintă.

Consider că un mesaj important care ar putea fi transmis atât din zona societății civile, cât și din zona mediului academic, este următorul: nu există candidați buni și răi; există doar candidați mai puțin *răi* decât adversarii lor. La o primă vedere, mesajul acesta poate părea unul populist; ni s-ar putea părea că prezentăm cetățenilor imaginea unei elite corupte ce acționează în răspărul intereselor noastre. Explicat în mod corespunzător însă, el își relevă caracterul anti-populist. Ceea ce cred că ar trebui să spunem este că niciun candidat, oricât de bine intenționat ar fi el, nu poate reprezenta în mod egal interesele fiecărui alegător, tocmai pentru că poporul nu reprezintă acea entitate omogenă și uniformă care e amintită în discursul populist. Omul politic ce devine parte a mecanismului decizional va fi în mod inevitabil *rău* pentru o anumită categorie de cetățeni prin unele decizii pe care le ia, *rău* pentru o altă categorie de cetățeni prin alte decizii ș.a.m.d. E o iluzie să credem că interesele tuturor (oameni de afaceri și angajați, agricultori și artiști, studenți și pensionari etc.) pot fi satisfăcute concomitent până în cele mai mici detalii. În asemenea condiții, trebuie să încercăm să căutăm, pe lângă bunele intenții, acea variantă care aduce suficientă competență încât să poată fi găsit acel numitor comun care poate reduce tensiunea din societate. Cu alte cuvinte, miza e întotdeauna aceea a identificării acelui candidat/partid care, deși nu poate mulțumi pe toată lumea, asigură o coeziune fără de care societatea nu poate progresa.

Un al doilea mesaj, cel puțin la fel de important ca primul, ar fi următorul: nu există alegători buni și răi; nu există alegători care salvează România de concetățenii lor care vor să o distrugă. Pur și simplu, uneori cu toții optăm pentru o variantă ce retrospectiv pare a fi (sau chiar se dovedește a fi) mai problematică decât alternativele. Eu am votat până acum în trei finale prezidențiale: 2014, 2019 și 2025. În 2014 am ales un candidat care nu a câștigat alegerile, dar care ulterior mi-a provocat o stare de dezamăgire, oferind ceea ce eu văd drept dovezi ale faptului că nu ar fi fost nici pe departe un președinte potrivit pentru România. În 2019 mi-am anulat votul, decizie pe care nu o regret nici până astăzi. În 2025 am votat cu un candidat în care am puțină încredere, dar pe care l-am văzut totuși drept capabil să mențină România pe o cale democratică. Nu este exclus ca în viitor, în lumina unor noi informații sau perspective, să reevaluez toate aceste momente electorale la care am luat parte. G. W. F. Hegel spunea că bufnița Minervei își ia zborul întotdeauna la

asfințit[4] - înțelepciunea poate rezulta doar în urma unor reflecții îndelungate, fiind necesară apariția unei minime distanțe temporale față de evenimentul/fenomenul analizat. Astfel, retrospectiv ni se poate confirma că în anumite situații am avut dreptate sau ni se poate demonstra că în altele ne-am înșelat. În acest joc esențial pentru prezervarea drepturilor și libertăților noastre, nimeni nu este mereu în tabăra celor care judecă bine sau în tabăra celor care greșesc.

Cu privire la cele afirmate în paragraful anterior, poate apărea următoarea întrebare: unde este dreptatea celor care preferă în mod constant forțele politice extremiste? Probabil că există alegători care, din diverse motive, au dezvoltat o asemenea ură împotriva unora dintre semenii lor încât opțiunea pentru o extremă este una conștientă și asumată. În cazul lor, construirea unei punți de dialog este ceva mai dificilă. Sunt însă și destui concetățeni care, din cauza manipulării, ajung în situația de a nu vedea pădurea din cauza copacilor. Exemplul Mișcării Legionare este unul foarte bun în acest sens. Există oameni bine intenționați care se concentrează pe aspecte (relativ) benigne din discursul legionar: prezervarea tradițiilor, credința în Dumnezeu, patriotismul sau solidaritatea comunitară. Lor trebuie să le arătăm că în spatele unor concepte care luate individual ar putea fi acceptabile s-au aflat acțiuni precum uciderea unor oameni pe criterii etnice și agățarea cadavrelor lor în cârligele de la abatoare sau ciopârțirea cu o secure a unui tânăr doar pentru că alesese să se dezică de cauza pe care inițial o susținuse. Faptul că figuri importante ale culturii românești precum Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica au susținut la un moment dat Mișcarea Legionară nu înseamnă că aceasta era de partea corectă a istoriei, ci ne dovedește că nimeni nu este cu adevărat imun în fața cântecelor de sirenă ale extremismului.

Dialogul e important nu doar în relația dintre instituții/societate civilă/mediul academic și cetățeni, ci și între forțele de pe scena politică. Jan-Werner Műller argumentează într-o manieră convingătoare că impunerea unui *cordon sanitar* menit să izoleze populismul poate fi contraproductivă, facilitând victimizarea celor care se declară a fi anti-sistem. În același timp însă, a vorbi *cu* populiștii nu trebuie să ducă la a vorbi *ca* populiștii.[5] Mai ales când acest populism se îmbină cu elemente extremiste/fascistoide, denunțarea acestora ca atare reprezintă o obligație pentru oricine are un rol în viața publică.

---

[4] Hegel G. W. F., *Principiile filosofiei dreptului,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, p. 20.

[5] Műller Jan-Werner, *Ce este populismul?,* Polirom, Iași, 2017, p. 151.

În ceea ce privește stabilitatea internă, se mai impune a fi făcută o precizare. Nu doar extremismul/radicalismul poate destabiliza o democrație liberală. Așa cum am arătat și mai sus, uneori un pericol major e reprezentat de intoleranța, lipsa de tact și lipsa de viziune a celor care aparent preferă o traiectorie compatibilă cu asigurarea libertății și prosperității cetățenilor. Evoluțiile recente din România ne oferă un exemplu mai mult decât elocvent. E cât se poate de natural să existe o dezbatere, mai ales în contextul necesității reducerii deficitului bugetar, despre utilitatea impunerii impozitării progresive. Pot fi aduse argumente pro și contra, pot fi avansate scenarii, pot fi consultați specialiști din țară și din străinătate. Este însă inadmisibil ca să se încerce deturnarea unei discuții cât se poate de legitime și justificate prin asocierea unei tabere cu trecutul comunist al României și cu ideologia de la care s-au revendicat comuniștii. Un asemenea primitivism argumentativ distruge posibilitățile de purtare a unui dialog onest și productiv în spațiul public, sporind totodată șansele taberei iliberale de obținere a întâietății politice.

Stabilitatea internă reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru ca România să beneficieze din nou de o viziune strategică modernizatoare. Spuneam mai sus că miza e aceea ca țara noastră să contribuie în mod activ la transformările care îi vor modela destinul. Ea nu va putea face asta pe cont propriu. De aceea rămânerea României în UE și contribuția la menținerea relevanței UE pe plan global sunt esențiale. Acum un deceniu probabil că mulți eram tentați să considerăm că europenizarea României e ireversibilă și că UE va avea un rol marcant pe scena politică internațională pe tot parcursul secolului XXI. Astăzi vedem că unele tendințe din interior sunt încurajate și ajutate din exterior pentru a submina organizația care, sub diversele ei forme, asigură un climat al păcii și colaborării în mare parte din Europa de peste șapte decenii.

De ce n-am putea să fim relevanți pe cont propriu? Chiar dacă europenizarea nu este ireversibilă, unele dintre consecințele globalizării sunt. Revenirea la o ordine în care sistemul internațional era brăzdat de granițe impermeabile sau în care cvasi-autarhia național-comunistă părea fezabilă nu mai este posibilă. Unii ar putea da drept contraargument exemplul Ungariei conduse de Viktor Orbán. Premierul maghiar a reușit într-adevăr să se deconecteze simbolic de Bruxelles. Totodată, el a reușit performanța remarcabilă de a deveni, ca lider al unui stat cu nici 10 milioane de locuitori, unul dintre conducătorii mișcării conservatoare de la nivel global. Efectele acestei strategii nu sunt însă în favoarea cetățeanului mediu statistic din Ungaria. Accesarea fondurilor

europene este îngreunată, economia se confruntă cu din ce în ce mai multe provocări, iar faliile din societate se adâncesc în pofida discursului oficial despre unitatea de monolit a maghiarimii. În plus, *independența* clamată de Orbán este o iluzie. Desprinderea parțială a Ungariei de construcția europeană nu face decât să o apropie de mrejele unor regimuri autoritare care își urmăresc cu cinism doar propriile interese.

Liderii României vor trebui să se așeze în următorii ani la masa dialogului cu omologii lor indiferent de opțiunile ideologice ale acestora, dar în același timp vor trebui să prioritizeze consolidarea parteneriatelor cu acei lideri și cu acele forțe care se opun procesului de subminare a UE. Într-o epocă a confruntării deschise dintre democrație și autoritarism, o asemenea opțiune preferențială nu trebuie mascată sau negată. Afișarea solidarității dintre cei care nu consideră că proiectul european ar fi obsolet sau liberticid poate oferi un semnal important atât cetățenilor derutați, cât și adversarilor.

Bineînțeles, și idealizarea UE sub forma actuală ar reprezenta o eroare majoră. Faptul că Uniunea ar trebui să se mențină și poate chiar să facă pași înspre statutul de federație nu înseamnă că în funcționarea ei nu ar trebui să apară reforme majore. În primul rând, faptul că UE este afectată de un deficit democratic consistent este cât se poate de vizibil. Construcția europeană a oferit un rol important unui grup extins de tehnocrați, încă de la începuturile organizației acesta fiind văzut ca un obstacol în calea unei resurgențe a fascismului pe cale democratică. Problema este că tocmai lipsa de transparență și de flexibilitate din partea acestei tehnocrații favorizează valul populist iliberal cu care ne confruntăm.[6] În al doilea rând, de prea multe ori obiectivul asigurării coeziunii la nivel comunitar prin reducerea decalajelor de dezvoltare a fost sacrificat din cauza unei viziuni fiscal-bugetare mult prea rigide. Încrederea în UE a scăzut în mod semnificativ, printre altele, și din cauza manierei în care Bruxelles-ul a gestionat criza datoriei publice a Greciei.[7] În al treilea rând, modalitatea de luare a deciziilor în Consiliul European produce uneori blocaje extrem de nocive pentru Uniune. Deși e de înțeles că mai multe state ezită să pledeze pentru abandonarea lui, e evident că dreptul de veto al statelor-membre, disponibil pe anumite teme, îngreunează semnificativ procesul de luare a deciziilor.

---

[6] Ibidem, pp. 140-147.

[7] Pappas Takis S., *Populism and Crisis Politics in Greece*, Palgrave MacMillan, New York, 2014, p. 18

UE și-a demonstrat utilitatea și printr-o serie de decizii cât se poate de corecte legate de politica internațională, dar în același timp există spațiu pentru progrese și din acest punct de vedere. În ceea ce privește principalele conflicte militare ale prezentului, obținerea unor acorduri de pace e deosebit de importantă, dar renunțarea la orice fel de busolă morală ar reprezenta un preț mult prea mare pentru îndeplinirea unui asemenea obiectiv. Barbaria nu poate fi anihilată prin barbarie, iar interesele economice/comerciale nu pot fi mai importante decât dreptul internațional sau principiile etice de bază. Martin Luther King Jr. afirma că universul găsește o cale în cele din urmă pentru a impune o ordine a justeții[8], dar nu există totuși vreo garanție a faptului că asta se întâmplă dacă cei care pledează pentru o asemenea ordine nu își transformă cuvintele în acțiuni.

Dincolo de importanța apartenenței României la UE, este cât se poate de clar că, cel puțin în următorii 10 ani, pentru țara noastră și construirea sau consolidarea unor relații bilaterale va trebui să reprezinte o prioritate. În mod evident, parteneriatele strategice sunt vitale pentru securitatea și prosperitatea României, iar cel mai prețios dintre acestea rămâne cel cu Statele Unite ale Americii (SUA). Acest lucru nu înseamnă însă că ar trebui să ignorăm o serie de evidențe. Recent, compatibilitatea ideologică dintre Washington și București s-a redus, ceea ce i-a făcut pe unii să argumenteze că trebuie să ne repoziționăm în funcție de noua realitate. Mă tem însă că asta ar presupune o alterare a identității pe care ne-am străduit să ne-o construim cel puțin din 1995 încoace. În plus, dincolo de culoarea politică a administrației americane, este clar că SUA acordă o atenție din ce în ce mai mare zonei Asia-Pacific, ceea ce ar putea presupune și o dezangajare din Europa de Est. România trebuie să încerce să asigure menținerea prezenței americane în țară, care este foarte importantă din punct de vedere al securității și nu numai, dar în același timp trebuie să fie pregătită și pentru un scenariu mai puțin fericit. În eventualitatea unui asemenea scenariu, apartenența la o Uniune Europeană puternică și relevantă pe plan global poate reprezenta o plasă de siguranță vitală.

După cum am menționat și mai sus, trebuie să dialogăm cu liderii partenerilor noștri sau potențialilor noștri parteneri indiferent de profilul ideologic al acestora. Un idealism neînsoțit de doze rezonabile de pragmatism ne poate împinge pe traiectorii periculoase. În același timp însă, nu trebuie să uităm de avertismentul enunțat de Jan-Werner Műller: a vorbi *cu* un populist/iliberal

[8] Washington James M. (ed.), *Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches (King Martin Luther)*, HarperOne, 1991, New York, p. 277.

nu trebuie să ducă la a vorbi *ca* un populist/iliberal. Chiar dacă dreapta radicală a încercat să confiște termenul de *demnitate*, asta nu înseamnă că adepții democrației liberale ar trebui să aibă rețineri în a-l folosi. O atitudine demnă pe scena politică internațională poate aduce mai multe beneficii decât o slugărnicie prezentată ca măiestrie tactică. Deși contextul în care va acționa România în următorii 10 ani este unic, iar ritmul schimbărilor e amețitor, asta nu înseamnă că nu putem extrage lucruri valoroase din lecțiile istoriei. În 1940 părea că tabăra câștigătoare este cea condusă de Germania nazistă și de Italia fascistă, și că România se poate confrunta cu un pericol existențial dacă nu se va alătura acestei tabere. Astfel, au fost luate decizii politice care ne-au discreditat în ochii posterității și ne-au făcut complici la unele dintre cele mai odioase crime din istoria umanității. Doar tactul unui număr mic de oameni și norocul au făcut ca să nu plătim un preț mai mare pentru această eroare. Bineînțeles, astăzi situația e una diferită, dar ideea de bază rămâne: nu trebuie să ne pierdem reperele morale și nu trebuie să concluzionăm pripit că opțiunea care ne aduce cele mai multe beneficii pe termen scurt este și cea corectă.

Subliniez încă o dată faptul că dialogul cu administrațiile de la Washington, Londra, Paris sau Berlin este extraordinar de important pentru România. În același timp însă, trebuie să ținem cont de faptul că este natural ca, în anumite momente ale istoriei, factorii decizionali din aceste cancelarii să acorde o atenție mai mică regiunii noastre. Ordinea priorităților nu rămâne mereu aceeași. Din acest motiv, parteneriatele bilaterale cu state din regiunea noastră pot fi cruciale. În mod evident, schimbări politice pot avea loc în mod repetat și la Varșovia sau Ankara, dar asta nu ar trebui să modifice faptul că România, Polonia și Turcia împărtășesc o serie de interese în ceea ce privește politica regională sau globală. Rolul ideologiei în conturarea evenimentelor care ne modelează viețile este deseori subestimat, dar uneori geografia și istoria pot fi cel puțin la fel de importante ca palierul ideologic. De aceea, relațiile cu Polonia și Turcia trebuie să fie în topul priorităților diplomației românești. În plus, organizații precum Formatul București 9 sau Inițiativa celor Trei Mări pot reprezenta cadre de compatibilizare a intereselor regionale cu cele românești de la Marea Baltică și până la Marea Mediterană. Nu în ultimul rând, indiferent dacă Viktor Orbán va rămâne sau nu la putere și în următorii ani, Bucureștiul va trebui să acorde o atenție deosebită și relațiilor bilaterale cu Ungaria. Fostul premier socialist maghiar Ferenc Gyurcsány declarase în noiembrie 2007 că România și Ungaria au destine interconectate și că e inevitabil ca ele să meargă pe o cale comună, așa cum o fac de exemplu și Belgia,

Țările de Jos și Luxemburg.[9] Declarația a fost întâmpinată cu ironie și neîncredere. Chiar dacă ea pare ușor exagerată, trebuie să ținem cont de faptul că, dincolo de diferențele lingvistice și culturale, Ungaria și România au prea multe lucruri în comun ca să creadă că pot să rămână stabile dacă relațiile dintre ele nu vor fi unele cordiale.

Pe lângă chestiunile geopolitice și ideologice, narațiunile următorilor 10 ani vor fi marcate și de subiectul inovațiilor tehnologice și al oportunităților și riscurilor pe care acestea le vor produce. A Cincea Revoluție Industrială pare să fi debutat deja, fiind alimentată de dezvoltarea uluitoare a inteligenței artificiale.[10] Aceasta poate sta la baza unor progrese majore într-o multitudine de domenii, începând cu medicina și ajungând la sectorul energetic sau cel militar. Pe de altă parte, resursele energetice necesare pentru toate aceste procese sunt imense, în condițiile în care încălzirea globală va rămâne una dintre principalele provocări pentru umanitate și în următoarele decenii. În plus, inteligența artificială poate genera noi riscuri în ceea ce privește securitatea cibernetică sau chiar fizică și poate contribui la o creștere în amploare a fenomenului alienării. România va trebui să se asigure, inclusiv prin intermediul relațiilor bilaterale, că nu va rămâne deconectată de la ultimele evoluții produse pe plan tehnologic. Este esențial să ne dezvoltăm și să fim competitivi în acest domeniu, dar la fel de important este și să promovăm reglementări capabile să reducă pericolele aferente celei de-a Cincea Revoluții Industriale.

Concluzionând, dacă România va rămâne în starea de relativă pasivitate în care se află din 2007 încoace și dacă va continua să fie dominată de mizele mărunte ale cotidianului, atunci vor scădea dramatic șansele articulării unei viziuni strategice capabile să ne transforme în actori ai evoluțiilor spectaculoase de pe plan internațional care se profilează la orizont. Uneori, hazardul și menținerea liniei moștenite din trecut te pot aduce la liman și dacă nu ai o atitudine suficient de proactivă. Nu cred însă că ne permitem să ne bazăm pe iluzoriile beneficii ale gândirii pozitive. Nu văd drept o soluție nici *bandwagoning-ul* care uneori ne-a adus avantaje în istorie, nici prezentarea

[9] „România și Ungaria se vor contopi pe termen lung, istoric si teritorial", *Ziarul de Mureș*, 19 noiembrie 2007. Disponibil la: https://www.ziaruldemures.ro/romania-si-ungaria-se-vor-contopi-pe-termen-lung-istoric-si-teritorial/. Consultat în mai 2025.

[10] Alok Medikepura Anil, „ Technology convergence is leading the way for the fifth industrial revolution", *World Economic Forum*, 13 ianuarie 2025. Disponibil la: https://www.weforum.org/stories/2025/01/technology-convergence-is-leading-the-way-for-accelerated-innovation-in-emerging-technology-areas/. Accesat în mai 2025.

lipsei de adaptabilitate drept consecvență. Cred că avem nevoie de stabilitate internă, de rămânerea în interiorul unei Uniuni Europene reformate și relevante pe plan global, și de parteneriate bilaterale reciproc avantajoase atât cu mari puteri globale și europene, cât și cu state din proximitatea noastră. Cu inteligență și demnitate, România anului 2035 poate ajunge în poziția de a beneficia de mult mai multă încredere din partea cetățenilor ei decât România anului 2025.

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI – EURO-ATLANTISM DINAMIC ŞI MULTILATERALISM ANGAJAT

Aurelian Dragoș Mohan

În prezent, contextul internațional[1] dictează recalibrarea anumitor poziționări pe care țara noastră le are la nivel regional și global. **România necesită o strategie de politică externă** bine conturată, bazată pe multiple priorități (piloni strategici) și principii, care să ghideze demersurile oficiale ale țării în următorul deceniu. O abordare serioasă impune elaborarea unui document strategic menit a ajuta factorii de decizie în vederea fructificării tuturor oportunităților diplomatice ce au potențialul de a crește semnificativ soft power-ul românesc. Printre acestea se numără alegerile pentru un nou Secretar General al ONU (2026),[2] alegerile pentru membrii nepermanenți ai Consiliului de Securitate al ONU (2027), aderarea la Zona Euro și extinderea gradului de reprezentare a României în alte organizații internaționale și interguvernamentale.

Piloni pentru o nouă politică externă

În cazul României, o politică externă robustă ar trebui să se bazeze pe următorii **cinci piloni** (ordinea este aleatorie): (1) activitate extinsă de tip diplomație multilaterală în organismele și agențiile ONU, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, OSCE, Organizația Mondială a Comerțului, etc., (2) demersuri de sporire a soft power-ului la nivelul Uniunii Europene și în alte regiuni de mare interes (precum în Asia de Sud sau Asia de Est), (3) România să fie nu numai un consumator, ci și un furnizor de securitate în cadrul NATO, (4) actualizarea și menținerea unei relații bilaterale bune cu Statele Unite ale Americii și (5) participarea la și moderarea unui număr cât mai mare de negocieri bilaterale și formate minilaterale (precum B9 sau 3SI).

---

[1] Beddoes, Zanny Minton. "The Three Forces That Will Shape 2025." *The Economist*, The Economist, www.economist.com/the-world-ahead/2024/11/18/the-three-forces-that-will-shape-2025. Accesat pe 1 iunie 2025.

[2] "Selection and Appointment of the Secretary-General of the United Nations." *United Nations*, United Nations General Assembly, www.un.org/pga/78/sg-selection/#selectionprocess. Accesat pe 1 iunie 2025.

Totodată, activitatea noastră de politică externă ar trebui să se bazeze pe trei principii: *multilaterlism angajat* (engaged multilateralism), *euro-atlantism dinamic* și *leadership regional*.

Contează și ce nivel de prioritate oferim acestor piloni: care relații sunt mai importante acum, când la nivel global au loc schimbări geopolitice majore? Prioritizăm relația cu aliații noștri din Uniunea Europeană (inclusiv Germana și Franța) și cu Bruxelles-ul sau relația cu aliații din NATO și, implicit, cu SUA? Liderii români, în următorii zece ani, vor fi nevoiți să răspundă la aceste întrebări și să dispună de elementele teoretico-conceptuale și de resursele necesare pentru a naviga perioade caracterizate prin incertitudine ridicată, în special pe fondul reducerii forțelor convenționale americane în Europa, dezvoltării inteligenței artificiale, modificării paradigmelor militare clasice, agravării efectelor generate de schimbările climatice și intensificării activității actorilor non-statali la nivel global.

Putem analiza politica externă a Poloniei pentru a ne da seama care sunt componentele vitale pentru o politică externă eficientă în cazul României.

De-a lungul istoriei sale democratice, Polonia s-a remarcat prin – cu anumite variațiuni de la un guvern la altul – următoarele elemente: (1) atlantism, (2) aderență la valorile și principiile UE, (3) multilateralism sceptic (e.g., participarea la demersurile de menținere a păcii ale ONU a fost relativ redusă), (4) aliat de încredere pentru partenerii săi internaționali, (5) liant între Est (blocul estic al UE) și Vest (blocul vestic al UE), (6) promovarea securității regionale și apărarea propriului teritoriu, (7) principiul „nimic despre noi, fără noi" (în engleză, "nothing about us without us"), (8) sprijinirea autodeterminării altor state și (9) deschidere în ceea ce privește utilizarea forței militare pentru protejarea teritoriului național.[3]

Consider că o mare parte a modelului polonez poate fi copiată, iar apoi îmbunătățită și adaptată particularităților românești. Spre deosebire de Polonia, România nu își permite să-și ignore atribuțiile din cadrul organizațiilor internaționale, motiv pentru care sugerez să avem o abordare diametral opusă (denumită de mine, *multilateralism angajat*), de actor relevant și extrem de bine implicat în Sistemul ONU. De asemenea, încurajez participarea României cu echipament și cu trupe atât în situații de managementul crizelor,

[3] Chappell, Laura. "Polish Foreign Policy: From 'Go To' Player to Territorial Defender." *Foreign Policy Change in Europe Since 1991*, editat de către Jeroen K. Joly and Tim Haesebrouck, Palgrave Macmillan, 2021, pp. 233–258. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68218-7_10.

cât și în misiunile ONU de menținere a păcii[4] (România are o lungă istorie de participare în celebrele „Căști Albastre") sau în misiunile UE ce sunt parte a Politicii de securitate și apărare comune (în engleză, Common Security and Defence Policy, sau, prescurtat, CSDP). Prin astfel de demersuri și instrumente ne putem dovedi calitatea de aliat de încredere.

Totodată, este esențial ca România să propună un candidat român pentru funcția de Secretar General al ONU și să aibă o candidatură serioasă pentru un loc de membru nepermanent în Consiliul de Securitate al ONU.

Cu referire la punctele (1) și (2) de mai sus, înclin să concluzionez că României îi trebuie o **abordare complexă, nuanțată, pe care o denumesc euro-atlantism dinamic** (o variantă extinsă a atlantismului pragmatic de care a dat dovadă Polonia în perioada 2008-2014),[5] ce va reprezenta o trecere de la atlantismul fortificat (în engleză, fortified Atlanticism) practicat de România până în prezent (i.e., alinierea, mai mult sau mai puțin, automată la politica externă a SUA). **Definesc euro-atlantismul dinamic prin:**

a) abilitatea României de a demonstra o oarecare flexibilitate în politica sa externă prin acumularea unor resurse de soft power care să îi permită, în viitor, să negocieze în favoarea sa orice element ce nu este salutar implementării strategiei de politică externă; aceasta implică, uneori, evitarea alinierii automate a României cu politica externă a partenerilor noștri fără a fi avută în vedere opinia factorilor de decizie românești și fără a se lua în considerare consecințele pe termen mediu și lung asupra securității României;

b) colaborarea cu o gamă variată de aliați, din UE sau din exteriorul UE (precum Japonia, Coreea de Sud, Regatul Unit, India, etc.) pentru a ne atinge obiectivele de politică externă, inclusiv facilitarea unor negocieri avansate cu state terțe (inclusiv SUA) când circumstanțele o impun;

c) conturarea unor capabilități proprii de producție și R&D (în română, cercetare și dezvoltare) în domeniul militar, în conformitate cu standardele NATO, pentru a facilita dezvoltarea capacității naționale de apărare și creșterea gradului de interoperabilitate cu armatele statelor UE și NATO;

---

[4] "Statement of the Head of Romanian Delegation To Be Delivered on 14th of May 2025 during the Pledging Session I — Training and Capacity Building, Partnerships, Cross-Cutting Issues." *United Nations Peacekeeping*, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/romania.pdf. Accesat pe 27 mai 2025.

[5] Chappell, Laura, op. cit., pp. 236-237.

d) implicarea noastră la nivel regional prin participarea la negocieri bilaterale și formate minilaterale în care **să operăm ca un lider regional**; necesită negocierea și implementarea unor proiecte concrete prin care să dezvoltăm o colaborare strânsă cu țări din vecinătate în domenii precum securitate și apărare, comerț, transfer tehnologic, securitate cibernetică, etc.;

e) capacitatea administrației prezidențiale românești de a lua decizii de politică externă în timp foarte scurt pe baza unei strategii bine puse la punct ce onorează nu numai obligațiile noastre față de UE și față de Statele Unite ale Americii, dar și principiile și obiectivele stabilite în strategia de politică externă.

Euro-atlantismul dinamic nu implică respingerea partenerilor (americani și/sau europeni), non-aliniere sau ambiguitate strategică (este diferit de strategia de hedging practicată de țările din Asia de Sud-Est, Turcia sau India), ci implică conturarea clară a priorităților de politică externă și abilitatea de a negocia, de exemplu, cu partenerul nostru american când acesta sugerează proiecte ce sunt în răspăr cu interesele noastre naționale (de exemplu, retragerea unor contingente armate din Europa și, implicit, din România).

În ceea ce privește reconfigurarea poziționării trupelor americane din Europa, România are obligația de a participa activ la negocierea modului în care americanii își vor repoziționa soldații și echipamentul militar. "Dinamismul", parte a euro-atlantismului dinamic de care vorbeam, aduce în prim-plan faptul că țara noastră nu mai poate să rămână pasivă când marile decizii de securitate sunt luate la nivel european. Dacă SUA va dori să demobilizeze o mare parte a trupelor din România, ar trebui să negociem cu aliații din Vestul Europei suplimentarea contingentelor militare pentru a contrabalansa eventuala retragere americană.

La această nouă abordare de politică externă, trebuie să adăugăm o strategie de apărare bazată pe conceptul de descurajare eficientă (în engleză, *effective deterrence*) prin care forțele armate române își propun să devină eficiente, mobile și interoperaționale, abordare similară cu cea implementată în Polonia.[6] În cazul României, este necesară dezvoltarea unor capabilități avansate de tip A2/AD (strategie antiacces și de interdicție; în engleză, Anti-Access/Area Denial), la care se adaugă capacități extinse de lovire de precizie în adâncime (precision strike capabilities), de răspuns rapid (rapid response capabilities) și abilități asimetrice (precum abilitatea de a genera atacuri cyber, în engleză,

[6] Chappell, Laura, op. cit., pp. 242-244.

asymmetric strengths). O astfel de abordare va necesita, probabil, modificarea principalelor documente strategice ale României – inclusiv Strategia Națională de Apărare a Țării, Planul de înzestrare a Armatei României, și Strategia Națională pentru Industria de Apărare – și va reprezenta o extindere a modului în care România a abordat, până în prezent, problema apărării teritoriului național.

Actualizarea relațiilor bilaterale cu SUA și consolidarea demersurilor din Asia

România are nevoie de actualizarea și îmbunătățirea constantă a relațiilor diplomatice cu SUA, iar acest lucru se poate realiza prin mai mulți pași.

Primul pas este reprezentat de convingerea omologilor americani de utilitatea reală pe care România o aduce pe mai multe paliere. Ceea ce aliații de peste ocean trebuie să înțeleagă foarte bine este faptul că România reprezintă un partener strategic ce aduce beneficii multidimensionale. Multiple argumente ilustrează relevanța țării noastre pentru „marea strategie" americană:

1) **România este o componentă importantă a arhitecturii de securitate americane** întrucât U.S. Aegis Ashore Missile Defense System Romania (USAAMDSRO) de la Deveselu asigură protecția SUA și a altor membri NATO împotriva atacurilor cu rachete balistice.[7]
2) **România este un hub logistic militar major**. Țara noastră, prin intermediul bazei aeriene Mihail Kogălniceanu,[8] oferă SUA oportunitatea de a transporta echipament militar către Europa de Est și Orientul Mijlociu și facilitează derularea unor misiuni militare care, în caz contrar, s-ar fi derulat cu greutate, iar trupele americane ar fi avut o rază de acțiune limitată.
3) **România este un actor relevant în implementarea agendei de foreign policy a SUA în regiune.** România mereu s-a dovedit a fi un aliat de încredere în relația cu SUA și a ajutat cu resurse semnificative în mai mult de 200 de interacțiuni bilaterale,[9] inclusiv cu trupe în Afghanistan,

[7] "U.S. Aegis Ashore Missile Defense System Romania Change of Command." *United States Navy*, www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/3191214/us-aegis-ashore-missile-defense-system-romania-change-of-command/. Accesat pe 27 mai 2025.

[8] Arha, Kaush. "Https://Nationalinterest.Org/Feature/How-Romania-Can-Help-Ensure-Peace-in-the-Black-Sea." *The National Interest*, https://nationalinterest.org/feature/how-romania-can-help-ensure-peace-in-the-black-sea. Accesat pe 28 mai 2025.

[9] "U.S. Security Cooperation with Romania." *U.S. Department of State*, www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-romania/. Accesat pe 28 mai 2025.

Iraq, Kosovo, sau Bosnia. Totodată, chiar dacă acest lucru nu se întâmplă acum, România va deveni, prin achizițiile militare pe care le realizează și, implicit, prin dezvoltarea capabilităților sale, provider de securitate și stabilitate în Europa de Est. Cu alte cuvinte, România va juca un rol important în împiedicarea Federației Ruse de a contura local escalation dominance la nivelul forțelor convenționale (i.e., nu îi va permite Rusiei să escaladeze – oricând când aceasta își dorește – potențialele tensiuni din regiune într-un conflict armat și să controleze rezultatele unor astfel de interacțiuni).

4) **România este un partener relevant în domeniul cooperării energetice.** Țara noastră va integra reactoarele modulare mici (SMRs),[10] dezvoltate de către variate companii americane, în infrastructura sa națională.
5) **România este un mare consumator și utilizator de tehnică militară americană.** În ultimii ani, Guvernul României va achiziționa foarte multă tehnică militară americană, printre care se numără avioane F35 și F16, tancuri Abrams, vehicule blindate Piranha sau sistem de rachete sol-aer Patriot. Conform Departamentului de Stat al SUA, în prezent, sunt active contracte de achiziție în valoare de 6,2 miliarde de dolari.

Al doilea pas este eliminarea oricărui dubiu referitor la statul de drept și valorile democratice. În contextul în care Varieties of Democracy consideră că democrația românească este afectată de fenomenul autocratizării,[11] țara noastră nu își poate crea o reputație de aliat de încredere. Acest fapt trebuie remediat prin implementarea unor reforme care să limiteze sau chiar să înlăture cu rapiditate orice fel de practici autoritare sau antidemocratice de la nivelul instituțiilor statului român (e.g., mă refer la intimidarea opoziției politice, suprimarea anumitor drepturi și libertăți cetățenești, atacuri asupra independenței jurnaliștilor și independenței sistemului judiciar).

Al treilea pas este referitor la alocarea unor resurse bugetare suplimentare pentru misiunile diplomatice românești și actualizarea modului în care comunică administrația prezidențială. Trebuie să investim inteligent în oportunități de a genera soft power (întâlniri multilaterale, conferințe internaționale, evenimente de networking, activități de susținere a diasporei românești) motiv pentru care recomand creșterea semnificativă a bugetului

[10] Liou, Joanne. "What Are Small Modular Reactors (SMRs)?" *International Atomic Energy Agency*, www.iaea.org/newscenter/news/what-are-small-modular-reactors-smrs. Accesat pe 30 mai 2025.

[11] "Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization - Democracy Trumped?" *Varieties of Democracy*, www.v-dem.net/documents/61/v-dem-dr__2025_lowres_v2.pdf. Accesat pe 2 iunie 2025. pp. 20, 27.

MAE. Concomitent, trebuie actualizată cultura comunicațională specifică instituțiilor cu atribuții în domeniul politicii externe. Cu alte cuvinte, factorii de decizie români vor fi nevoiți să angajeze companii de lobby, să scrie articole de opinie în marile reviste și ziare cu audiență globală, să dea interviuri la canalele de știri internaționale și să reacționeze cu celeritate la fenomenele geopolitice.

Al patrulea pas implică numirea unor reprezentați diplomatici competenți. Recomand numirea unor ambasadori competenți în următoarele funcții cheie: Reprezentant Permanent la României la ONU, Reprezentant Permanent al României la NATO și Reprezentant Permanent al României pe lângă Uniunea Europeană. Abordarea în cauză trebuie cuplată cu modificări similare la ambasadele care ne preocupă în mod special: SUA, Regatul Unit, Germania, Franța, India etc.

Al cincilea pas implică construirea unui profil de „aliat de încredere". Să arătam că suntem un aliat de nădejde și când nu avem interese de securitate directe pentru ceea ce se numește în engleză "the shadow of future negotiations." Mai precis, trebuie să ajutăm când nu suntem direct interesați să o facem în așa fel încât partenerii noștri să ne ajute când apar situații de criză în România sau în vecinătatea ei. Aici putem urmări, din nou, modelul polonez, cea mai bună variantă fiind să conturăm un astfel de profil nu numai în domeniul securității și apărării, dar și în domenii precum cooperare internațională și dezvoltare durabilă prin intermediul unor contribuții financiare sporite către ONU, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, și bugetul UE dedicat cooperării internaționale pentru dezvoltare.

Al șaselea pas se referă la dezvoltarea unor noi relații economice cu diverși parteneri americani. Administrația Prezidențială actuală, împreună cu Guvernul României și cu următoarele Administrații Prezidențiale, ar trebui să încurajeze noi relații economice între companiile din România și cele din SUA pentru a facilita o interdependență mai mare între cele două economii naționale.

Chiar dacă România este stat membru al UE, iar interesele sale strategice și economice sunt puternic legate de țările din vecinătate și de reglementările de la Bruxelles, România trebuie să devină nu numai un lider regional, ci și **un actor global activ cu o prezență diplomatică semnificativă în Asia de Est, de Sud, și de Sud-Est**, unde să-și extindă legăturile bilaterale existente cu țări precum Japonia, Coreea de Sud, India, Singapore, Indonezia,

etc. De exemplu, India va deveni, în curând, a treia cea mai mare economie a lumii,[12] iar dezvoltarea parteneriatului extins cu aceasta va permite României să aibă acces la capital uman și resurse variate. Numai prin facilitarea unor schimburi comerciale, de know-how, de tehnologie și de bune practici cu economii dezvoltate și emergente din variate regiuni geografice, România va putea să devină relevantă într-o arenă politică multipolară. Desigur, liderii politici români se vor lovi de noi provocări, precum gestionarea unor interacțiuni diplomatice și comerciale cu state care au viziuni diferite în raport cu democrația și drepturile omului; rămâne la latitudinea noastră cum vom decide să tratăm astfel de conexiuni interstatale – ce vor deveni din ce în ce mai valoroase într-o eră a globalizării extreme – pentru a evita importul de atitudini antidemocratice sau autoritare.

[12] Srivastava, D. K. "India — towards Becoming the Third Largest Economy in the World." *EY*, www.ey.com/en_in/insights/tax/economy-watch/india-towards-becoming-the-third-largest-economy-in-the-world. Accesat pe 29 mai 2025. A se vedea și Chivvis, Christopher S., and Beatrix GeaghanBreiner. "India in the Emerging World Order." *Carnegie Endowment for International Peace*, https://carnegieendowment.org/research/2023/11/india-in-the-emerging-world-order?lang=en. Accesat pe 29 mai 2025.

ARE ROMÂNIA NEVOIE DE UN CONTRACT SOCIAL ACTUALIZAT? CARE AR FI DIRECȚIILE?

Cătălina Uță

O introducere în criza românească de încredere

Este mijlocul lui 2025. Încheiem cu oboseală un an electoral marcat de tensiune, polarizare și un nivel al neîncrederii care pare să fi devenit normă. România post-decembristă încă nu a învățat cum să-și gestioneze democrația fragilă pe care Democracy Index a retrogradat-o la „regim hibrid" în baza alegerilor din 2024[1]. Avem, pe de-o parte, un președinte legitim ales prin vot democratic de aproximativ 6 milioane de cetățeni. Pe de altă parte, un lider carismatic cu discurs suveranist și anti-sistem, validat de peste 5 milioane de voturi. Două perspective diferite și la fel de relevante despre ce înseamnă România – și niciun mecanism eficient de reconciliere între ele.

Dezinformarea, arma preferată din ultimul deceniu, și-a făcut simțită prezența și în alegerile românești din 2024 și 2025[2], acționând ca un accelerator al fragmentării sociale. Nu doar că nu mai avem o narațiune comună, dar pare că nici nu căutăm una. Cei care rămân în afara oricăreia dintre cele două tabere aleg resemnarea. Nu mai votează, nu mai protestează, nu mai speră.

În acest context, întrebarea *„Are nevoie România de un nou contract social?"* primește un „da" evident ca răspuns.

Nu vorbim doar despre un pact între stat și cetățeni care să vizeze drepturi și obligații. Vorbim despre o nevoie urgentă de reclădire a încrederii, de construire a unui cadru comun care să ne permită să funcționăm ca societate. În absența acestuia, riscăm ca în 5 ani să avem o țară (și mai) ruptă în insule de frustrare și ură.

Cum s-a destrămat vechiul contract social?

În istoria recentă nu putem considera că România a avut un contract social solid. După 1989, a funcționat o înțelegere tacită, semi-formală: statul se

[1] Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2024: Age of Conflict*. The Economist Group, 2024, p. 17

[2] Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)**.** *România – Alegeri prezidențiale repetate, 4 mai 2025: Raport preliminar al Misiunii de Observare a Alegerilor ODIHR*. OSCE/ODIHR, aprilie 2025, p.1

ocupă de tranziție, creează cadrul democratic, gestionează economia de piață emergentă – iar cetățenii acceptă, cu speranța că vor trăi „ca în Occident" într-un viitor rezonabil.

Realitatea anilor 1990 și 2000 a arătat însă că tânărul stat democratic nu era capabil să-și îndeplinească obligațiile asumate prin contract. Privatizările opace, inegalitățile crescânde, migrația masivă și corupția endemică au început să erodeze treptat încrederea în instituții. Statul a fost perceput tot mai des ca sursă a problemei, nu ca parte a soluției.

Acest proces nu a dus la revoltă, ci – mai grav – la blazare. Mulți dintre cei rămași în țară au ales să nu se implice în viața cetății, iar participarea politică a început să fie privită ca o recunoaștere a statutului de om cu „pile, cunoștințe, relații". Prin ochii cetățeanului mediul politic nu aparținea vizionarilor, ci acelora care își vedeau interesele proprii.

Ar fi departe de realitatea obiectivă să gândim despre contractul social românesc că s-a destrămat într-un moment singular, un punct unic de cotitură în care conducerea nu a luat decizia potrivită (e.g. criza economică, pandemia, OUG 13). Realitatea este că românii au adunat la dosar o sumă de micro-decepții zilnice: spitale invadate de gândaci, școli cu toalete în curte, sate fără electricitate, politicieni care dispar după alegeri și lista continuă. Cetățenii au văzut că „merge și așa" sau că „atât s-a putut" sunt mantre ale decidenților, așa că au dezvoltat o ură împotriva „sistemului" (a se citi „statului corupt") și s-au revoltat cum au putut: plecând din țară, nemaiesind la vot sau protestând.

Această ruptură dintre stat și cetățean a dat startul procesului de divizare pe care îl observăm astăzi mai mult ca oricând.

Cele două Românii și imposibilitatea dialogului

Totuși, polarizarea politică și socială nu este o noutate pentru România. În ultimii ani, mai ales în contextul crizelor suprapuse – pandemie, război la graniță, inflație și instabilitate politică – această polarizare s-a transformat într-o ruptură ce a născut două Românii care nu mai împart același sistem de referință.

Prima Românie este urbană, digitalizată, educată, expusă la discursuri europene și internaționale, dar adesea percepută ca elitistă sau ruptă de realitățile cotidiene ale celorlalți. A doua este România afectată de migrație, excluziune, dependentă de infrastructuri precare și victimă a discursurilor suveraniste și anti-sistem.

Aceste două tabere au în comun tensiunea pe care au acumulat-o în timp, refuzul de a menține la putere aceiași conducători corupți, convingerea că cei

din tabăra adversă sunt inconștienți. În același timp, frica domnește în ambele părți.

Aceste două Românii nu comunică. Nu doar pentru că nu vor, ci pentru că nu mai pot. Spațiul public este fragmentat algoritmic – fiecare parte trăiește în propriile bule informaționale, unde convingerile nu sunt confruntate, ci validate. Opoziția nu mai este văzută ca o diferență de viziune, ci ca o amenințare existențială. Iar ura devine singura emoție politică transversală: fie că e îndreptată împotriva clasei politice, a „străinilor", a ONG-urilor, a „progresiștilor" sau a „conservatorilor", ea hrănește o coeziune negativă.

Într-un asemenea climat, contractul social – ca expresie a unui acord minim asupra valorilor comune – devine imposibil de formulat. Nu poți construi un pact dacă nu există un *noi* cât de cât coerent. În același timp, statul nu mai are suficientă credibilitate cât să poată garanta echitate sau coerență, întrucât cerințele sunt prea diferite. Rezultatul? Amplificarea frustrării, consolidarea radicalismului și retragerea tăcută a celor care nu se mai simt reprezentați.

Această ruptură nu este doar între grupuri sociale sau ideologii. Este o ruptură afectivă, care erodează ideea de solidaritate. Când fiecare tabără se simte trădată, abandonată sau ignorată, nu mai e loc de negociere, ci doar de supraviețuire. Un exemplu elocvent este felul în care s-au spus poveștile în campania electorală recentă: „dacă iese X intrăm în război", „dacă iese Y ieșim din UE". Mesaje radicale de ambele părți, trimise cu scopul de a speria, dezinforma, insufla panica și a evidenția „lipsa de rațiune" a opoziției.

Într-un astfel de context, orice încercare de a imagina un nou contract social trebuie să pornească de la ideea că nu mai suntem o națiune, ci suntem două, cu nevoi specifice, cu frici și particularități. Doar apoi se poate trece la reconstrucția premiselor dialogului: ascultare, empatie și recunoaștere reciprocă – între stat și cetățean.

Ce înseamnă un contract social adaptat?

Termenul de „contract social" poate părea abstract sau prea teoretic, dar în esență el desemnează o înțelegere colectivă – uneori formalizată, alteori tacită – asupra regulilor care guvernează relația dintre stat și cetățeni. În România actuală el a devenit irelevant: nu mai răspunde realităților sociale, nu mai este împărtășit de cetățeni și nu mai este garantat de instituții.

Un contract social adaptat nu se semnează la Cotroceni, nu se adoptă noaptea la Palatul Victoria și nici nu trece prin vreo cameră a Parlamentului.

Ci înseamnă mai degrabă un proces public de reconectare, în care stabilim, ca societate, ce așteptăm unii de la alții și ce ne putem oferi reciproc. Presupune un acord asupra ceea ce semnifică accesul echitabil la servicii publice, reprezentarea politică reală, protecția celor vulnerabili, demnitatea la locul de muncă și asumarea unui viitor comun și sustenabil.

Ca să transformăm utopia în realitate ar trebui să pornim o reformă generalizată în care să implicăm toți actorii din societatea românească. Instituțiile publice, mediul ONG, aleșii locali și cetățenii ar trebui să colaboreze la dezvoltarea unui proces hibrid de schimbare.

Contractul social românesc nu poate exista fără o infrastructură solidă: educație civică reală, presă responsabilă, consultări recurente, mecanisme de feedback. Acum suntem departe de a avea un limbaj comun, dar putem dezvolta împreună un vocabular care să adreseze nevoile ambelor tabere.

Dincolo de documente: cum implementăm un nou contract social

Cum noul contract social nu se scrie într-un cabinet ministerial și nici nu se declară printr-un discurs, atunci trebuie *construit* – pas cu pas, actor cu actor, comunitate cu comunitate. Și mai ales, trebuie *practicat*, nu doar enunțat. Problema României nu este lipsa strategiilor sau a documentelor de politică publică., ci decalajul cronic dintre ceea ce scriem și ceea ce aplicăm.

Ca să generăm o reformă considerabilă este esențial ca statul să își recapete capacitatea de a livra servicii publice demne de încredere: școli în care să se lucreze activ la prevenirea abandonului, spitale în care oamenilor să nu le mai fie frică să se trateze, administrație locală care să fie conectată la nevoile cetățenilor, instituții care să nu impună o birocrație excesivă.

De asemenea, trebuie refăcută cultura participării. Nu doar prin vot, ci prin forme variate de implicare: consultări făcute cu simț de răspundere, inițiative cetățenești, deliberări civice locale. Participarea trebuie să fie încurajată în comunitate, promovată pe cât mai multe căi și cultivată în școli.

În plus, este nevoie de mecanisme de feedback și corectare. Un contract social eficient nu este veșnic, ci este un acord viu, care se adaptează la particularitățile prezentului. Pentru asta, trebuie să existe canale prin care cetățenii să semnaleze abuzuri, inechități sau eșecuri ale politicilor publice – și să existe voința de a corecta. Transparența nu este un lux într-un sistem democratic, ci o condiție a supraviețuirii instituționale.

De altfel, nu putem ignora rolul emoțiilor colective. Încrederea nu este un algoritm. Este o trăire socială complexă, care se clădește lent și se pierde rapid. O administrație rigidă, care uită să comunice sau evită să vorbească deschis nu va putea construi un nou contract social. Avem nevoie de instituții care nu folosesc limbaj de lemn și care traduc „litera legii" pentru cetățeanul de rând; de politici care nu doar eficientizează, ci vindecă răni sistemice.

Protestele din ultimul deceniu – fie că au fost despre justiție, păduri, educație sau prețuri – arată că România nu este apatică. Dar această energie civică rămâne adesea disipată, pentru că nu găsește canale instituționale de transpunere. Noul contract social ar putea transforma protestul dintr-un gest ultim de disperare într-un prim pas spre co-creare.

România 2.0

Dacă acum înțelegem cât de important este să actualizăm contractul social există șanse mari ca cititorii din 2035 să trăiască într-o Românie în care diferențele nu mai duc inevitabil la ură, iar dezacordurile nu mai sunt motive de fragmentare. O țară în care oamenii nu se mai simt abandonați, ignorați sau manipulați – și în care contractul social nu este doar o formulă teoretică, ci o realitate resimțită în viața de zi cu zi. Această Românie este posibilă, dar necesită proactivitate. Nu va apărea în mod spontan. Va trebui construită prin mii de gesturi mici, de la o administrație locală care respectă termenul unui răspuns, până la o școală care tratează elevii cu demnitate, un funcționar care ascultă fără aroganță, ori o campanie politică în care adevărul nu este opțional.

O Românie armonizată înseamnă și o societate care își asumă curajos propriile răni. Care nu se teme să vorbească despre abandonul școlar, violența domestică, emigrarea, traumele trecutului sau viitorul incert al unei generații crescute între plecare și resemnare. Înseamnă, mai ales, o societate care *nu lasă în urmă* comunitățile vulnerabile, nici pe cei care nu au „vocabularul civic" potrivit.

Un contract social nou nu este o promisiune între elite. Este o promisiune între generații. Un pact ecologic, educațional și economic care să ne permită să conviețuim, nu doar să coexistăm. Să construim, nu doar să reparăm.

Ca România să arate mai bine în 2035 trebuie luate decizii în 2025 și nu numai. Nu avem nevoie de unanimitate, ci de voință comună. Aceasta este, poate, definiția unui contract social viu: *nu avem nevoie să fim de acord în toate, ci să fim de acord că vrem să trăim împreună.*

RESETAREA IDEOLOGICĂ A POLITICII ROMÂNEȘTI ȘI CONSTRUCȚIA UNEI ROMÂNII PUTERNICE

Mădălin Jîjie

Cred că se poate spune că ultimii 35 de ani din politica românească au fost marcați mai degrabă de instabilitate, polarizare și de o lipsă de coerență ideologică manifestată de majoritatea actorilor politici care s-au dovedit a fi relevanți. Desigur, consecințele s-au răsfrânt asupra capacității țării de a implementa politici publice eficiente și de a răspunde provocărilor interne și externe. În acest context, o resetare ideologică profundă a politicii românești ar reprezenta pasul esențial în atât de necesarul proces de modernizare și consolidare a statului și în construirea unei Românii puternice până în anul 2035.

Ca atare, cred că orice stat care se regăsește într-o situație dificilă, cum este România astăzi, trebuie să își construiască o strategie de dezvoltare durabilă, strategie care ar trebui să înceapă prin a-și propune să realizeze o schimbare semnificativă de mentalități, de valori și de priorități, fiind necesară în acest sens o asumare a acesteia de către totalitatea sau cel puțin de către majoritatea factorilor de decizie și a elitelor profesionale, intelectuale și economice.

1. Realități specific românești pe care politicul nu le mai poate ignora

Deși teoretic încheiată etapa tranziției spre o societate democratică și o economie de piață, România încă se confruntă cu numeroase provocări precum corupția cvasi-endemică, insuficienta stabilitate politică pe fondul războiului hibrid purtat de Rusia în țările europene, nivelul foarte scăzut de încredere în instituții, inegalitățile sociale, o tot mai mare precaritate a sistemului educațional, mobilitatea socială mult îngreunată și o cultură politică fragilă.

Odată cu intrarea în Uniunea Europeană România a fost supusă unui proces continuu de reforme, menite să alinieze legislația, instituțiile și politicile interne la standardele europene, însă și implementarea acestor reforme a fost adesea inconsistentă, iar progresele au fost lente.

1.1. Polarizarea și fragmentarea ideologică. În prezent, politica românească este caracterizată de o fragmentare ideologică, cu partide care

oscilează între diverse orientări fără a adopta o viziune coerentă pe termen lung. De altfel, lipsa coerenței ideologice și a corespondenței dintre ceea ce denumirile și statutele partidelor clamează și ofertele electorale prezentate par a fi mai degrabă veritabili factori de risc din perspectiva predictibilității și a stabilității politice. Această instabilitate afectează atât capacitatea instituțiilor de a implementa politici publice eficiente, cât și încrederea în clasa politică în general.

Polarizarea politică a atins în ultimii ani cote tot mai mari, generând nu doar o reducere a capacității guvernelor de a dezvolta și implementa politici publice coerente și sustenabile și de a reacționa la numeroasele conflicte politice și sociale ci chiar, în sensul literal, ură și dezagregare socială, ajunse la cote foarte periculoase pentru viitorul democratic al României.

1.2. Lipsa cronică de încredere în clasa politică. Procentul de neîncredere în clasa politică a atins cote alarmante, iar lipsa acută de încredere a cetățenilor în clasa politică atrage în mod inevitabil atât lipsa încrederii în instituțiile publice cât și lipsa de încredere în procesele democratice, ceea ce se constituie în cele din urmă într-o vulnerabilitate semnificativă de securitate atât pentru România cât și pentru aliații săi.

De altfel, se poate observa cu prilejul fiecărui moment electoral că un procent foarte mare dintre alegători votează din motive clientelare și nu pentru idei sau proiecte concrete, sau din pură frustrare față de întreaga clasă politică. În plus, cultura politică românească este adesea dominată de populism, discursuri fals-emotive și promisiuni nerealiste.

O resetare ideologică ar putea restabili măcar parțial încrederea în clasa politică prin mai multă responsabilitate manifestată de aceasta atât la nivel de profiluri ale persoanelor pe care le promovează partidele politice cât și în prioritățile acesteia în implementarea politicilor publice.

2. Despre resetarea ideologică a politicii românești

2.1. Ce ar însemna o resetare ideologică? Termenul de „resetare ideologică" implică o reevaluare profundă a valorilor și principiilor care guvernează politica și societatea. În esență, înseamnă abandonarea modelelor vechi, adesea corupte sau clientelare, și adoptarea unor valori noi, orientate către responsabilitate, transparență, meritocrație și patriotism constructiv.

Aceasta presupune, de asemenea, o schimbare în discursul politic, în modul în care politicienii și societatea percep și aplică valorile democratice

și civice. În contextul românesc, această resetare trebuie să fie adaptată specificului național, ținând cont de istoria și cultura locală, dar și de provocările globale.

Pentru orizontul României anului 2035 aceasta ar putea implica o revitalizare a preocupării publice față de valorile democratice autentice, o reafirmare a intereselor României în relațiile externe și o reașezare a priorităților politicilor interne. Această resetare ar trebui să fie însă un proces deliberat, bazat pe dialog și consens național, care să implice toate sectoarele societății.

Unele țări europene au trecut prin procese similare de resetare ideologică, fie după perioade de dictatură, fie în contextul unor reforme radicale. De exemplu, Germania după reunificare a avut nevoie de o reevaluare a valorilor și a sistemului politic pentru a construi o societate coezivă și responsabilă. În țările scandinave, valorile solidarității și responsabilității au fost promovate încă din anii 1950, contribuind la formarea unor state moderne, stabile și prospere.

2.2. Provocări în implementarea unei resetări ideologice. Deși avantajele sunt evidente, există numeroase obstacole în calea unei autentice resetări ideologice. Printre acestea se numără: rezistența structurilor corupte și a intereselor de grup, lipsa de voință politică și fragilitatea liderilor, impactul influențelor externe, cum ar fi politicile și interesele altor state, rezistența culturii politice la schimbare, precum și inerția mentalităților vechi, teamă firească de schimbare.

Schimbarea paradigmelor ideologice întâmpină adesea opoziție din partea celor care beneficiază de status quo-ul existent. În România, acest fenomen pare a fi amplificat de tradițiile politice, de resursele de care dispune status quo-ul existent și uneori de influențele externe.

De asemenea, lipsa de încredere în instituțiile statului și în procesul democratic poate constitui un obstacol semnificativ în implementarea unei resetări ideologice, în contextul în care schimbarea ideologică a politicii presupune și un oarecare grad de optimism al cetățenilor față de capacitatea politicului de a reuși o resetare ideologică.

3. Imperativul resetării ideologice a politicii românești

Politica românească a fost adesea marcată de un pragmatism excesiv, de lipsa unei viziuni coerente pe termen lung și de o fragmentare ideologică ce a împiedicat coagularea unor proiecte de țară ambițioase.

Partidele s-au concentrat preponderent pe câștigarea și menținerea puterii, neglijând adesea dezvoltarea unor ideologii solide și a unor programe guvernamentale ancorate în nevoile reale ale societății. Acest lucru a dus la o volatilitate politică, la decizii ad-hoc și la o lipsă de predictibilitate, factori care au frânat dezvoltarea economică și socială, până la a genera un grad foarte ridicat de frustrare în societate.

Mai mult, absența unor repere ideologice clare a permis proliferarea populismului și a discursurilor polarizante, slăbind încrederea publicului în instituțiile democratice și în capacitatea clasei politice de a genera schimbări reale.

O astfel de resetare nu este doar dezirabilă, ci devine o condiție *sine qua non* pentru a depăși cercul vicios al subdezvoltării și pentru a poziționa România ca un actor relevant la nivel regional și european.

4. Liderii politici - vectorii esențiali ai resetării ideologice a politicii românești

Pentru ca o resetare ideologică a politicii românești să fie realizabilă, este nevoie de lideri politici cu viziune și integritate, capabili să promoveze și să implementeze valorile dorite. Liderii trebuie să fie ei înșiși modele de responsabilitate și competență, transmițând un mesaj clar despre direcția în care trebuie să se îndrepte România.

Este extrem de important ca partidele politice să dezvolte ideologii clare, cu principii și valori bine definite, care ulterior să ghideze în mod real acțiunile lor pe termen lung. Aceasta ar permite elaborarea unor strategii naționale coerente, care să depășească ciclurile electorale și să asigure continuitatea proiectelor de dezvoltare. O viziune comună asupra direcției în care ar trebui să se îndrepte România ar putea crea un consens transpartinic pe teme esențiale, cum ar fi educația, sănătatea, infrastructura și digitalizarea.

O Românie puternică în 2035 nu poate fi construită prin măsuri fragmentate, ci printr-o abordare strategică, cu obiective clare și ținte identificabile și de înțeles de către electoratul căruia i se solicită învestirea cu încredere politică. Aceasta implică și o cultură politică a responsabilității și a asumării, în care politicienii sunt evaluați pe baza rezultatelor pe termen lung, nu doar pe promisiuni de moment.

De asemenea, promovarea meritocrației în administrația publică și în toate sectoarele societății este crucială pentru a asigura eficiența și competența.

Aceasta înseamnă recrutarea și promovarea pe baza valorii profesionale și nu exclusiv pe criterii politice, precum și dezvoltarea unei culturi a performanței.

În acest sens, poate că o măsură care ar contribui la a reduce fenomenul numirilor pe criterii exclusiv politice și care nu țin cont și de nivelul de competență a persoanelor numite politic, ar fi reducerea întregului spectru de mandate alese din executiv la două, și mă refer în special la cazul primarilor și președinților de consilii județene.

În acest context, apare ca fiind cât se poate de necesar ca resetarea politicii să aibă în centrul său cetățeanul și nevoile reale ale comunităților, cu accent pe incluziune. Astfel, politica ar trebui să se îndepărteze de jocurile de culise și de interesele de grup, concentrându-se pe îmbunătățirea calității vieții cetățenilor. Aceasta implică o mai bună înțelegere a problemelor cu care se confruntă cetățenii, de la sărăcie și inegalități (urbane vs. rurale, de gen, etnice), la accesul la servicii publice de calitate și la un mediu de afaceri echitabil.

O resetare ideologică ar pune accent pe responsabilitatea socială a statului și pe crearea de oportunități pentru toți membrii societății, inclusiv prin dezvoltarea unor politici publice adaptate nevoilor specifice ale grupurilor vulnerabile sau ale comunităților rurale. Acestea ar duce inevitabil la o detensionare socială și la mai multă stabilitate politică, care ar permite un angajament colectiv al clasei politice pentru obiective mai ambițioase, ce țin de rolul strategic și contextul geopolitic în care se poate afla România în 2035.

5. Schimbarea ideologică profundă vizată: construirea unei societăți mai solidare

Solidaritatea reprezintă o valoare fundamentală, fără de care nu poate exista coeziunea socială, fără coeziune socială neputând exista progres real pentru nicio societate, fiind elementul esențial pentru stabilitatea și progresul oricărei societăți în orice epocă istorică.

În România, deși există exemple de ajutor reciproc, iar solidaritatea se găsește menționată în unele dintre discursurile liderilor politici, societatea noastră are încă mult de parcurs pentru a deveni cu adevărat solidară.

De altfel, o apreciere corectă ar trebui să reliefeze că, în realitate, România la acest moment este în plin parcurs de îndepărtare tot mai rapidă de acest deziderat, pe fondul inegalităților sociale, a mesajelor tot mai populiste și mai radicale ale liderilor politici și a promovării tot mai insistente a individualismului ca valoare absolută.

Astfel, în ciuda valorii unanim recunoscute, promovarea solidarității întâmpină obstacole precum individualismul exagerat și lipsa infrastructurii sociale. În plus, discriminarea și excluziunea socială pot eroda această valoare, generând conflicte și fragilitate socială. Pentru a depăși aceste provocări, este nevoie de o politică publică coerentă, de implicarea societății civile și de un discurs civic responsabil.

Un prim pas important este educația pentru solidaritate, care ar trebui cultivată de la cele mai fragede vârste. Copiii ar trebui poate învățați nu doar materii academice, ci și valori umane precum empatia, toleranța, responsabilitatea față de ceilalți și importanța binelui comun.

Pe lângă educație, instituțiile statului trebuie să fie un exemplu de solidaritate. Astfel, accesul echitabil la sănătate, educație și justiție este esențial pentru consolidarea încrederii între cetățeni și stat și extinderea manifestării solidarității la nivelul societății.

Totodată, mass-media și rețelele sociale au un rol important în promovarea solidarității. Din păcate, acestea sunt adesea canale de polarizare, știri negative și discurs al urii. Este nevoie de o schimbare de paradigmă, prin care să fie promovate poveștile de succes ale celor care ajută, inițiativele civice și exemplele de cooperare între oameni. O cultură a empatiei și a respectului poate fi consolidată prin modele pozitive și dialog deschis.

Solidaritatea nu este doar o valoare morală, ci un element-cheie al dezvoltării durabile și al păcii sociale, pe fondul căreia se pot construi societăți mai democratice și mai prospere. Protecția socială nu trebuie privită ca un cost, ci ca o investiție în coeziunea socială, fără de care o societate nu poate progresa pe termen lung și în mod sustenabil.

Concluzii

O resetare ideologică a politicii românești poate fi catalizatorul unei transformări profunde, care să conducă la o societate mai echilibrată, mai responsabilă și mai performantă până în anul 2035. Aceasta presupune redefinirea valorilor fundamentale, promovarea responsabilității, a profesionalismului și a dialogului constructiv în toate domeniile, precum și reforme structurale în economie, educație, justiție și administrație.

O resetare ideologică ar putea contribui la dezvoltarea unui cadru politic și administrativ stabil și coerent, în care partidele să colaboreze eficient pentru atingerea unor obiective comune, ceea ce ar facilita implementarea politicilor

publice pe termen lung, ar spori stabilitatea instituțională și ar consolida credibilitatea internațională a României.

O astfel de resetare implică o reevaluare fundamentală a valorilor, trecând de la modelele clientelare la principii de responsabilitate, transparență și meritocrație, centrate pe cetățean și pe nevoile reale ale comunităților. În acest sens, este crucial ca liderii politici să devină vectori ai acestei schimbări, promovând viziuni coerente pe termen lung și cultivând o cultură a performanței și a responsabilității, depășind interesele strict personale sau de grup.

În cele din urmă, construirea unei Românii puternice la orizontul anului 2035 depinde fundamental de promovarea unei societăți mai solidare, o valoare adesea ignorată în contextul actual marcat de individualism și polarizare. Solidaritatea, cultivată prin educație, instituții echitabile și o mass-media responsabilă, nu este doar un deziderat moral, ci un element-cheie al dezvoltării durabile și al coeziunii sociale. Doar prin asumarea colectivă a acestor principii ideologice, România își va putea valorifica pe deplin potențialul, devenind un actor stabil și influent pe scena europeană și pe cea globală, capabil să ofere prosperitate și securitate cetățenilor săi.

DIASPORA – A GAME CHANGER
CUM CREĂM SINERGIA CU ROMÂNII DIN AFARA GRANIȚELOR

Andra-Lucia Martinescu

A sosit timpul să depășim o prelungită disonanță cognitivă, între ce reprezintă diaspora și cum este percepută sau înțeleasă la nivel instituțional. Avem de-a face cu o patologie a recunoașterii: diaspora este valorizată simbolic, dar ignorată funcțional. O scurtă radiografie a politicilor românești dedicate diasporei – căci a le numi strategii ar fi, poate, prea generos - arată un pendul constant între exploatare conjuncturală și populism grosier. Să se reîntoarcă românii, dar nici prea mulți și nu când vor ei, nu așa oricum. Repatrierea a funcționat, mai degrabă, ca o formă de consolare retorică a unui exod masiv și nestăvilit, în sine, o calamitate demografică greu de redresat sau cel puțin nu într-un orizont de timp care pare să se reseteze cu fiecare succesiune politică. O reală facilitare a repatrierii încă întârzie, chiar dacă intenția politică e reciclată cu insistență. O altă axă preferată între ciclurile electorale, a fost păstrarea identității culturale/lingvistice, risipită într-o mascaradă tricoloră perpetuă, unde festivismul folcloric și oportunismul politic au coabitat cu nonșalanța nepăsării. Mai în glumă mai în serios, culeasă tot din diasporă, se zvonea că „sărmăluțele de campanie" mergeau tot anul, indiferent că-l sărbătoreai pe Eminescu sau Unirea. În consecință, și identitatea s-a transformat dintr-un spațiu viu de negociere culturală, pe cât de complexă pe atât de dinamică, într-un decor rigid, redus la clișee patriotarde. Într-adevăr, nu ducem lipsă de scheme de patronaj, iar aici nu mă limitez doar la simulacrul diferitelor congrese și convenții pentru diasporă. De la eforturi de branding și artificii de imagine, la exerciții de promovare, statul român nu s-a dezmințit de preocupări mai mult estetice, ridicate la nivel de datorie națională, după logica „datului bine". În timp ce e premiau cu aplomb elitele diasporei, în străfundurile socio-culturale mocneau alte realități – greu de încorporat în retorica festivă a succesului, dar ușor de manevrat în economia trocului politic. *Cultura* delegațiilor în străinătate a lăsat și ea, mai mult amprente online - evenimente, slujbe, dezveliri protocolare, sindrofii, la fel de efemere precum *feed*-ul social media în care s-au consumat. Ani de-a rândul, discursul public a oscilat între a ridica diaspora pe un piedestal al sacrificiului și a o privi cu suspiciune, resorturile emoționale fiind mai la îndemână în absența viziunii.

Pentru început, am găsit potrivit să folosesc acest ton și discurs, fără menajamente întrucât orizontul următorului deceniu va fi înțesat de provocări greu de surmontat în absența unei diagnoze oneste. O analiză a performanței politicilor schematice și fragmentate de până acum ar fi de prisos, pentru că diaspora din postura de *game changer* necesită o cu totul altă paradigmă, atât civică precum și instituțională. Abia pe un asemenea calapod se pot construi și politicile viitorului, cu un nivel de ambiție corespunzător capacității și voinței.

Diaspora românească prezintă o complexitate profundă, dar adesea inconfortabilă discursului public oficial. Avem într-adevăr elite academice, antreprenoriale, științifice și culturale remarcabile, care au demonstrat competitivitate la nivel global, contribuind direct sau indirect și la bunul mers al României, fără ca repatrierea să devină necesară. Simultan, această realitate coexistă cu vulnerabilități comunitare profunde și stratificate, care nu se rezumă doar la circumstanțele personale ale migrației. Din suita vulnerabilităților persistente: reziliență democratică fragilă, amplu demonstrată pe parcursul ultimului ciclu electoral; munca precară sezonieră, precum și incertitudinea migrației circulare; expunerea la forme subtile sau explicite de exploatare; rețele de abuz economic (și nu numai) chiar în interiorul comunităților de migranți; activități infracționale la scară largă cu impact asupra securității europene și bunăstării colective; nivel redus de integrare civică și socială în statele gazdă.

De-a lungul anilor și pe parcursul unei misiuni de cercetare pe care am internalizat-o drept contribuție personală în avansarea cunoașterii diasporei, am observat, inventariat și analizat o suită recurentă de disfuncții sistemice și factori de risc (vezi tabel). Matricea de diagnostic expusă mai sus, nu este exhaustivă, dar își propune să contureze puncte de intervenție strategică. Deși o parte substanțială a responsabilității revine instituțiilor din România, nici diaspora nu este complet exonerată de propriile omisiuni sau limitări. În absența unei culturi asociative consolidate și a unei infrastructuri transnaționale coerente, capacitatea de auto-coagulare a comunităților rămâne fragmentată și adesea tributară logicilor locale de supraviețuire, nicidecum de reprezentare strategică. În nenumărate cazuri, așteptările rămân unilateral orientate înspre statul român, fără un efort consistent de colaborare civică, dialog sau investiție în soluții proprii. Chiar și cultura filantropică este mult atrofiată, în raport cu experiența altor state și diaspore. Apetitul slab înspre cooperare, tendințele concurențiale sau politizate între asociațiile diasporei, precum și dependența structurală de o sursă de finanțare dislocată de nevoile reale, contribuie cumulat la această stagnare.

Analiză „Disfuncții sistemice și factori de risc pentru diaspora românească"

Dimensiune	Aspect	Surse de risc/vulnerabilitate	Impact	Factori agravanți	Actori implicați / responsabilitate
Politico-instituțională	Strategie generală	Lipsa unei abordări strategice coerente și sustenabile a diasporei	Blocaj în capitalizarea expertizei, lipsă de viziune pe termen lung	Electoralism, abordări reactiv-administrative, politizare	Guvern, Parlament, Președinție
	Continuitate administrativă	Discontinuitate/lipsa memoriei instituționale, coordonare inter-instituțională slabă, rotație frecventă de personal (politic)	Politici fragmentare, birocratizare excesivă, capacitate administrativă limitată, erodarea încrederii publice	Politizare excesivă a problemelor diasporei, lipsa profesionalizării	MAE, DRP, Guvern, Parlament
	Evidența populației	Lipsa datelor statistice precise și actualizate privind diaspora	Planificare deficitară, subreprezentare electorală, politici inconsistente, lipsite de relevanță	Absența unui sistem unitar de evidență integrată a cetățenilor din afara țării	MAE, INS, DRP, MAI
Economic-migrațional	Condiții de muncă	Precaritate în sectoare slab reglementate (agricultură, construcții, servicii domestice)	Exploatare, muncă informală, trafic de persoane/sclavie modernă, abuzuri contractuale	Vulnerabilitate contractuală, protecție colectivă inadecvată/absentă, bariere lingvistice, statut administrativ incert	MAE, consulate, Ministerul Muncii, State gazdă, UE, ONG-uri/asociații
	Asistență juridică și de protecție	Acces limitat la consiliere juridică și sprijin administrativ, infrastructură de sprijin limitată în raport cu demografia	Expunere la abuzuri, dificultăți în obținerea drepturilor	Lipsa rețelelor de sprijin specializate complexitatea reglementărilor locale/ regionale, dependența de rețele informale	MAE, consulate, Ministerul Muncii, ONG-uri specializate, asociații/centre diasporă
	Mobilitate profesională	Est. 50% din românii cu studii profesionale – supra-calificați (OECD), infrastructură inadecvată pentru repatriere/reintegrare	Experiență profesională slab valorificată, pierdere de capital profesional, exod de competențe	Birocratizare excesivă în recunoașterea diplomelor/calificărilor (i.e. domenii reglementate)	Ministerul Muncii, Ministerul Educației, MAE, DRP
Social-Comunitar	Capital educațional general scăzut	Nivel educațional precar în rândul unor segmente vaste ale diasporei	Vulnerabilitate economică, profesională, integrare limitată, expunere la dezinformare/ manipulare	Istoric educațional precar, oportunități de reconversie profesională limitate, bariere lingvistice, statut migrator temporar	Ministerul Educației, Ministerul Muncii, autoritățile statelor gazdă, ONG-uri
	Transmisie inter-generațională	Eroziunea limbii și culturii în rândul generațiilor 2/3 din diaspora; cadru/politici culturale rigide, programe trans-generaționale inadecvate	Decuplare de România pe termen lung, pierderea capitalului identitar și istoric	Curricula educațională nearmonizată, școli în diaspora nereglementate, cadre didactice insuficiente/competențe îndoielnice	Ministerul Educației, MAE, DRP, ONG-uri/asociații, scoli diaspora
	Integrare/ Participare civică	Participare scăzută în spațiul civic/ politic din statele de reședință și România	Degradarea exercițiului și valorilor democratice, identitate civică atrofiată	Legislație electorală impredictibilă (absența unui Cod Electoral unic pentru toate tipurile de alegeri), dezinteres politic/civic, comunicare strategică precară	AEP, Președinție, MAE, autorități locale/state gazdă
	Vulnerabilitate informațională	Media informală/alternativă, dezinformare țintită (transnațională), media diasporică deprofesionalizată, standarde deontologice precare	Polarizare rampantă, radicalizare, manipulare în masă, tensiuni comunitare și inter-comunitare, instabilitate politică	Dependență de social media (dietă informațională precară), eforturi de manipulare/dezinformare externă, agravată prin proxi-uri interne/regionale	ANCOM, DRP, asociațiile jurnaliștilor profesioniști, societate civilă, asociații diaspora, autorități locale/ state gazdă

Dimensiune	Aspect	Surse de risc/vulnerabilitate	Impact	Factori agravanți	Actori implicați / responsabilitate
Capacitate organizațională/asociativă comunitară	Reprezentare organizațională	Infrastructură asociativă fragmentată, dispersată, lipsită de coeziune transnațională, impact localizat/limitat	Reprezentare colectivă slabă, capacitate de *advocacy* incoerentă pe termen lung	Apetit slab pentru coordonare transnațională, competiție politizată, absenta standardizării, filantropie diasporică slabă	Asociații diaspora, DRP, comunități locale
	Finanțare	Dependență de fonduri guvernamentale (RO) impropriu calibrate nevoilor/aspirațiilor comunitare, birocratizare excesivă, deprofesionalizare	Autonomie redusă, vulnerabilitate la schimbări politice interne, proiecte efemere, cu impact limitat/localizat	Axe și priorități de finanțare perimate (populiste), alocare clientelară, absența evaluărilor de nevoi și de impact	Guvern, DRP, asociații diaspora
	Capacitate de răspuns (comunitar)	Lipsa programelor integrate de sprijin comunitar (educație civică, consiliere juridică, integrare socială, aptitudini de limbă)	Răspuns slab/reactiv la probleme comunitare emergente	Subfinanțare, lipsa expertizei, dezinteres civic & strategic	DRP, MAE, asociații diaspora, ONG-uri, autorități locale/state gazdă
Criminalitate / Infracționalitate	Rețele infracționale cu geografie vastă	Rețele transnaționale de trafic, sclavie modernă, extorsiune, crime financiare etc.	Impact asupra securității europene, prejudicii asupra bunăstării și reputației colective	Cooperare internațională precară/reactivă, complicități locale, rețele exploatative în diaspora	DIICOT, MAI; MAE, Europol, state gazdă
	Infracționalitate	Incidență de infracțiuni comise de membri ai diasporei (furturi, tâlhării, agresiuni, recidivă etc.), fraudarea sistemului de beneficii sociale	Stigmatizare, violență/tensiuni inter-comunitare, prejudiciu reputațional colectiv	Lipsa intervențiilor timpurii / prevenției sociale, politici publice transfrontaliere inadecvate	MAI, MAE, consulate, Poliția Română, Poliția de frontieră, DIICOT, ONG-uri, autorități/ state gazdă
	Violență domestică și inter-personală în diaspora	Incidență crescută în comunitățile vulnerabile, rețele de sprijin inadecvate, izolare, dependență economică	Trauma psihologică, efecte pe termen lung asupra familiilor și copiilor, expunere la risc cronic	Statut administrativ precar, acces precar la servicii sociale adaptate, izolare lingvistică, capacitate de răspuns limitată, teama de / lipsa de încredere în autoritățile locale	ONG-uri, asociații diaspora, autorități state gazdă (asistență socială, poliție), consulate, MAE
	Reprezentare simbolică	Reducționism de viziune, estetizare selectivă a imaginii diasporei, comunicare strategică precară	Pierderea credibilității și influenței strategice	Politizare excesivă, instrumentalizare electorală, superficialitate programatică	Președinție, Guvern, rețeaua de institute culturale

Mai mult, lipsa de continuitate nu este resimțită doar în raport cu instituțiile publice, ci este simptomatică inclusiv diasporei, unde absența unei memorii istorice colective persistă și dezgolește. Prea puțin s-a construit simbolic și instituțional pe moștenirea exilului, a disidenței sau solidarității românești din afara granițelor. Personalități, elite, publicații, rețele culturale și eforturi de rezistență civică din valurile emigrației trecute, sunt rareori integrate discursului actual – nici ca repere, nici ca modele de organizare. În locul unei continuități firești, avem de-a face cu un revizionism insidios, care deliberat caută să efaseze capitalul istoric acumulat. Fără această punte simbolică între generații și epoci, nu doar coeziunea se erodează, ci și capacitatea de a imagina un proiect comun, ancorat în durată (*longue durée*) și conștient de propriile rădăcini – nu în mistificările abuzive ale prezentului.

Bineînțeles, există și insule de bună practică, mobilizare civică vastă, dar sporadică, în momente cheie, asupra cărora trebuie să construim, cu rigoare și viziune, în următorul deceniu de reconfigurare strategică. De la cultura protestului și acte de rezistență, la coaliții civice spontane sau rețele de solidaritate, arhitectura participării există deja, însă rămâne suspendată între impulsul emoției și reflexul de criză. Este nevoie de un efort conștient de (re)ancorare sau chiar legitimare a cetățeniei active în fibra identitară colectivă. Dincolo de limba maternă, simboluri culturale și religie, identitatea națională cuprinde și capacitatea de ne auto-guverna, de a cere răspundere și de a construi solidar, prin participare. Ecosistemul civic în diasporă este, în esență, în plină formare – o rețea distribuită de inițiative, voluntari, mici nuclee de solidaritate, construite adesea pe investiția și capitalul uman al unor persoane dedicate. Deloc paradoxal, voluntariatul devine o soluție implicită, dar și o formă de precaritate instituționalizată, întrucât inițiativa individuală suplinește inegal și dureros, absența unui ecosistem coerent. Eforturile civice sunt rareori scalate, documentate sau integrate unei viziuni strategice pe termen lung, un fapt amplu demonstrat și în ponderea redusă a cooperării civice transnaționale, capabilă să împingă agende publice ambițioase.[1] Această realitate nu reflectă lipsă de voință, ci o criză sistemică a investiției în capitalul civic: nu există o

[1] Andra-Lucia Martinescu, Alina Balatchi-Lupascu (2020). *Undersstanding the Romanian diaspora* (The Foreign Policy Centre, Marea Britanie). Poate fi accesat online la: https://fpc.org.uk/publications/understanding-the-romanian-diaspora/. De asemenea, A. Martinescu, C. Moisescu (2023). Understanding the Romanian diaspora in Switzerland: the missing link (Foraus): https://www.foraus.ch/en/publications/understanding-the-romanian-diaspora-the-missing-link/. Platforma de cunoaștere The Diaspora Initiative (TDI) conține un corpus vast de analize, precum și o analiză interactivă a rețelelor diasporei: diasporainitiative.org.

infrastructură de dezvoltare organizațională, niciun cadru structurat de educație civică în diasporă, nici rețele de mentorat sau incubatoare pentru inițiative colective. Toate acestea nu depind exclusiv de intervenții instituționale, ci presupun o conștientizare, sau mai mult, o responsabilizare internă a comunității, a voluntarilor implicați și asociațiilor care deja au acumulat experiența mobilizării și a coordonării, oricât de imperfecte. Aici, nutresc un optimism măsurat, la rândul meu am fost inspirată de voluntari care, prin perseverență și sacrificiu personal, au compensat vidul de resurse și recunoaștere. Privind spre viitor, aceste eforturi nu trebuie să rămână deconectate, emanația unor improvizații de moment, în afara radarului instituțional și la periferia consultării reale. Dubla presiune de a rezista și a reprezenta conduce inevitabil la demobilizare, chiar disoluție - o dinamică la care am asistat neputincios de prea multe ori. Tocmai de aceea, pentru a construi influență, capacitatea de organizare civică trebuie tratată precum o investiție strategică, nu ca exercițiu festiv sau concesie electorală.

În afara unei diagnoze oneste și clare, un alt pas necesar ar fi depășirea logicii pur cantitative. Spre exemplu, în peisajul public se invocă aproape obsesiv „cei peste 5 milioane de români din afara granițelor", de altfel o estimare fluctuantă, fără temei robust. La fel de bine, diaspora poate număra peste nouă milioane de suflete, în funcție de sursele și criteriile folosite - cetățenie, origine etnică, rezidență, sau auto-identificare. Dar esențial nu este „câți" suntem, ci ce anume realizăm: cum participăm civic, cum contribuim economic, ce fel de punți strategice reușim să consolidăm pe termen lung. În absența unei abordări axate pe **impactul real** – și nu doar pe mulțimea statistică -, riscăm a rămâne captivi în retorica simbolică de până acum, fără substanță sau efect transformator. Îmbucurător totuși, este că diaspora românească este printre cele mai cercetate, beneficiind de un fond de cunoaștere realmente global. Această acumulare de date, studii și perspective comparate reprezintă un avantaj competitiv, rar exploatat strategic.

În acest context, îmi permit o incursiune personală, dar suficient de grăitoare. În urmă cu câțiva ani, am participat la conferința SmartDiaspora, un eveniment care a reunit o densitate remarcabilă de cercetători, experți și elite academice, din domenii pe cât de diverse, pe atât de inovatoare, și cu o capacitate reală de contribuție. Așteptarea implicită (conform obiectivelor conferinței), era ca acest capital intelectual să fie conectat, măcar simbolic, la un proiect național, de viitor. Deși, probabil, s-au conturat parteneriate relevante, momentul inaugural a fost relevator: reprezentanții instituțiilor statului,

organizatori și parteneri ai evenimentului, și-au rostit discursurile, ca apoi să părăsească plenul fără a schița măcar un impuls de participare la lucrările conferinței – în concluzie, duși au fost. Mesajul transmis nu poate fi cosmetizat. Această atitudine deconectată, protocolar-superficială, nu este o excepție, ci simptomul unei culturi instituționale care mimează deschiderea, dar evită angajamentul autentic. În spațiul și mentalitatea provizoratului politic, de ocazie, nu putem construi mecanisme de integrare a expertizei (din România și diasporă) în circuitul decizional, așa cum este firesc într-o democrație matură. În acest vid de colaborare reală, se pierde nu numai capitalul de cunoaștere și inițiativă, ci și oportunitatea de a reforma cultura dialogului civic, în sine.

Privind spre viitor, realizăm că diaspora nu reprezintă doar un subiect eminamente economic sau socio-cultural, ci și un actor geopolitic de primplan, poziționat într-un câmp tot mai dens de influențe și competiții strategice. Într-un climat electoral volatil, marcat de polarizare acerbă, comunitățile diasporice devin ținte predilecte pentru forme sofisticate de manipulare informațională, cu potențial real de destabilizare la nivel transnațional.[2] Ceea ce percepem benign drept avantaj – diaspora la intersecția multiplelor identități și geografii – se poate transforma în vulnerabilitate, mai ales în lipsa unei înțelegeri strategice și a unor mecanisme reale de protecție și consolidare a rezilienței. Competiția pentru influență asupra diasporei se poartă nu doar între partide, ci și între state, platforme tehnologice și agende ideologice divergente, fără ca România să fi articulat încă o strategie coerentă de angajare (*engagement*) și protecție. Aparent nu s-a prefigurat nici măcar un proces de reflecție, chiar dacă alegerile compromise din 2024 au demonstrat amplu consecințele indiferenței și iresponsabilității politice. A articula o viziune nuanțată asupra diasporei presupune a depăși clișeele simbolice și a recunoaște complexitatea sa ca actor global, aflat simultan în poziția de risc și de oportunitate. În joc nu este doar menținerea unei legături afective cu țara de origine, ci capacitatea României de a opera competent într-un ecosistem geopolitic volatil, în care mobilitatea, apartenența și identitatea sunt permanent negociate, contestate și reconfigurate.

Astfel, se întrezăresc mai multe scenarii asupra viitorului, păstrând aceeași constantă – diaspora din postura de *game changer*. Voi aborda două. Într-un

[2] A. Martinescu, S. Stallard, Alina Balatchi-Lupascu, Mihai George Forlafu & the Osavul Data Team (2024). Networks of Influence: decoding foreign meddling in Romania's elections (The Foreign Policy Centre): https://fpc.org.uk/networks-of-influence-decoding-foreign-meddling-in-romanias-elections-a-collaborative-investigation-into-disinformation-campaigns-and-influence-operation/.

prim scenariu, statul român recuperează decalajul de viziune, capacitate și legitimitate, deschizând un dialog onest cu diaspora, integrând-o într-un proiect național comun, în care expertiza, rețelele asociative și inițiativa civică de peste graniță devin resursă strategică. Într-un al doilea scenariu, poate mai realist pe termen scurt, diaspora continuă să evolueze independent, construindu-și propriile structuri de influență, coeziune și sprijin, fără a mai depinde de validare instituțională. În ambele variante, rolul de catalizator al schimbării rămâne esențial; diferența constă în cine va avea luciditatea, poate chiar maturitatea, să valorifice această forță – România prin liderii săi formali și instituții sau diaspora însăși.

Și pentru că nu sunt adepta unei viziuni paternaliste, în care statul (indiferent care) trebuie să păstorească de sus în jos comunități complexe, am trasat câteva puncte de acțiune și inițiativă (pentru diasporă). O parte sunt emergente, altele sunt schițate conceptual, dar, într-o majoritate covârșitoare, sunt deja subsumate unui proces de reflecție și conștientizare la nivelul diasporei – chiar dacă fragmentat.

- **Aderarea la structuri transnaționale:** pentru consolidarea influenței la nivel european și global.
- **Dezvoltarea capacității de a accesa autonom fonduri europene** și/sau de a participa în consorții de finanțare: necesită parteneriate internaționale și experiență în navigarea birocrației europene.
- **Profesionalizarea asociațiilor diasporice:** prin investiții în leadership, guvernanță internă, planificare strategică și management financiar (standardizarea practicilor).
- **Crearea de rețele pan-diasporice:** prin platforme comune de cooperare, schimb de bune practici și acțiuni coordonate (la nivel regional și/sau sectorial). Insule de bună practică pot informa deja, servind drept fundament pentru
- **Instituționalizarea educației civice în diasporă:** un exemplu ar fi programele de dezvoltare a tinerilor lideri în diasporă, dar și încurajarea unei culturi participative în statul gazdă și/sau România.
- **Promovarea solidarității interne și sprijin intercomunitar:** prin fonduri mutuale, consorții de colaborare sectorială (*pooling of resources*), celule de criză, precum și rețele de sprijin pentru cazuri de vulnerabilitate extremă.

- **Conectarea strategică la ecosistemele civice și economice din țara gazdă:** prin participarea activă/proactivă la procese de consultare publică, coaliții locale, forumuri de integrare etc.
- **Cultivarea unei memorii colective și a identității civice transnaționale:** prin recunoașterea moștenirii exilului și o poziționare obiectivă, informată față de trecut. Această dimensiune trebuie conectată mobilizării actuale.

REZILIENȚA DEMOCRATICĂ A ROMÂNIEI ȘI ROLUL SĂU STRATEGIC ÎN LUPTA INFORMAȚIONALĂ DIN REGIUNEA MĂRII NEGRE. CĂTRE UN MODEL DE PROTECȚIE INSTITUȚIONALĂ INSPIRAT DE VIGINUM

Evelyn Paris

O lecție dură: ingerința informațională în alegerile prezidențiale din 2024

Raportul Global Risks Report 2025 al Forumului Economic Mondial a clasat dezinformarea și răspândirea intenționată a informațiilor false drept cel mai mare risc global pe termen scurt, depășind amenințările geopolitice, crizele economice sau schimbările climatice[1]. În România, alegerile prezidențiale desfășurate în decembrie 2024, au adus in prim-plan această amenințare democratică de natură nouă și mare anvergură, tot mai prezentă în spațiul euroatlantic în ultimii ani: manipularea informațională coordonată, în principal prin intermediul rețelelor de socializare, susținută de comportamente inautentice în spațiul online și campanii străine de ingerință.

Un candidat anti-sistem, ultra-naționalist și susținut de o platformă ideologică antioccidentală, mistică și conspiraționistă, a obținut un rezultat istoric – primul loc în primul tur al alegrilor – fără o campanie clasică, fără prezență în mass-media tradițională și fără un buget oficial. Rezultatul obținut a contrastat puternic cu sondajele preelectorale, care îl plasau la 1% intenții de vot cu patru săptămâni înaintea scrutinului și abia începuseră să indice o ușoară creștere, între 4,6% și 10,6% în sondajele realizate pe 20-21 noiembrie 2024[2]. Marea scenă a campaniei sale a fost TikTok, unde în doar trei săptămâni a acumulat peste 45 de milioane de vizualizări și 2 milioane de aprecieri[3].

Anchetele ulterioare au arătat că această ascensiune fulgurantă în spațiul online nu a fost una organică, ci rezultatul unei operațiuni sofisticate de

[1] World Economic Forum (2025). Global Risks Report. *https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/digest/*

[2] Mediafax (2024). *https://www.mediafax.ro/economic/alegeri-prezidentiale-2024-ce-arata-cele-mai-recente-sondaje-publicate-cine-ar-putea-intra-in-turul-doi-22569278*

[3] Potrivit unei anchete a Context.ro. *https://context.ro/propaganda-lui-calin-georgescu-pe-tiktok-200-de-conturi-cu-numele-candidatului-independent-si-40-continut-conspirationist/*

comportament inautentic coordonat, desfășurată prin intermediul a mii de conturi false, influenceri plătiți[4], rețele de Telegram și Discord, și susținută de agenții străine. TikTok a confirmat ștergerea a peste 66.000 de conturi false și 10 milioane de urmăritori falși, ceea ce a determinat Comisia Europeana să deschidă o investigație oficială împotriva platformei pentru potențiala încălcare a Actului legislativ privind serviciile digitale (*Digital Services Act – DSA*), în ceea ce privește obligația de a combate riscurile sistemice asupra integrității electorale. Anchetele jurnalistice independente și analizele din mediul civil au confirmat existenta unei campanii complexe de tip *astroturfing*[5] – o simulare de sprijin popular spontan, creată de fapt prin rețele coordonate de conturi automatizate și umane (*bot farms* și *troll farms*) care simulau comportamentul autentic al utilizatorilor de social media, dând vizibilitate și creând rezonanță pentru narativele conspiraționiste ale candidatului. Campania a fost inspirată de tactici similare folosite în Republica Moldova, Georgia sau Franța, și a fost posibilă pe fondul unei reglementări insuficiente a platformelor, a unui nivel scăzut de alfabetizare media[6] și digitală, dar și a unei stări generalizate de deziluzie politică și economică în rândul populației.

Impactul a fost profund și a marcat un moment de cotitură pentru peisajul democratic național: Curtea Constituțională a României a declarat alegerile compromise si a anulat primul tur, o premieră in istoria postdecembristă. O buna parte a încrederii publice în sistemul electoral a fost erodată, iar poziția României ca stat democratic stabil și partener european de încredere a fost zguduită, într-un context regional și geopolitic tensionat.

De ce suntem vulnerabili: mecanismele psihologice ale dezinformării

Succesul unor astfel de operațiuni de ingerință informațională nu derivă doar din slăbiciuni instituționale, ci și din arhitectura cognitivă individuală. Ele se pliază pe vulnerabilități cognitive și societale preexistente. Astfel, pentru a înțelege de ce astfel de campanii reușesc, trebuie să analizăm modul în care funcționează mintea umană în fața valului informațional.

---

[4] O parte a campaniei a fost direcționată către publicul tânăr și neangajat politic. Influenceri din domenii neutre (moda, lifestyle, fitness) au fost recrutați prin agenții de marketing obscure și au început sa difuzeze mesaje codificate cu referință la ideologia candidatului.

[5] Digihumanism (2024). Digihumanism unveils massive astroturfing on TikTok biaising Romanian presidential elections. *https://www.digihumanism.eu/publications-and-news/digihumanism-unveils-massive-astroturfing-on-tiktok-biaising-the-romanian-presidential-elections*

[6] Romania este pe penultimul loc în UE în clasamentul Media Literacy Index 2023 în ceea ce privește nivelul de alfabetizare media.

Unul dintre cele mai studiate fenomene încă de la sfârșitul anilor 1990, este biasul de confirmare[7] (*confirmation bias*), sau tendința oamenilor de a accepta informațiile care le confirmă convingerile și de a le ignora pe cele care le contrazic. În paralel, algoritmii rețelelor de socializare sunt construiți pentru a favoriza retenția utilizatorilor și interacțiunea lor cu conținutul (*engagement*), creând camere de rezonanță (*echo chambers* și *filter bubbles*), sau bule informaționale în care utilizatorii sunt expuși exclusiv la perspective similare, ceea ce întărește polarizarea[8].

În același timp, crizele multiple (pandemia Covid-19, războiul din Ucraina, nivelul record al inflației) au creat o stare de anxietate colectivă. În acest context, pe fondul polarizării sociale și al scăderii încrederii în instituții[9], aceste mecanisme cognitive favorizează narațiunile conspiraționiste și mesajele mesianice, simpliste dar emoționale, oferind un refugiu iluzoriu și o explicație facilă pentru realități complexe. Studiile arată că expunerea repetată la informații, chiar false, le conferă acestora o aura de familiaritate și deci de „adevăr perceput" (*illusory truth effect*)[10].

Aceste fenomene cognitive și realități socioeconomice creează un teren favorabil pentru manipulare informațională și radicalizare digitală. În lipsa unor mecanisme educaționale și de reglementare eficiente, întreaga societate devine vulnerabilă la atacuri informaționale menite să fragilizeze democrația din interior.

Reziliența informațională: o componenta critică a democrației și o prioritate de securitate națională și europeană

În contextul geopolitic actual, atacurile informaționale nu vizează doar alegerile sau politicienii, ci însuși contractul social. Manipularea percepțiilor, discreditarea adevărului factual și cultivarea neîncrederii între cetățeni și instituții pot produce efecte comparabile cu un atac convențional asupra

[7] Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises

[8] Pariser, E. (2011). The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You

[9] Conform Eurobarometrului Standard 101 (publicat în primăvara anului 2024), instituțiile naționale suferă de un deficit de încredere a cetățenilor. 29% din populația României are încredere în Guvernul țării, pe când 28% își exprimă încrederea în Parlament. Comparativ, instituțiile supranaționale beneficiază de un nivel mai înalt de încredere în rândul cetățenilor români: 61% în favoarea NATO și 58% în favoarea Uniunii Europene. *https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3216*

[10] Acest efect a fost documentat extensiv în literatura științifică, inclusiv în contextul știrilor false, reclamelor, opiniilor sau afirmațiilor de sănătate, și funcționează chiar și atunci când oamenii știu sau suspectează că informația este falsă. Familiaritatea indusă de repetare este folosită de către creier ca indiciu cognitiv pentru adevăr, ceea ce explică fenomenul de „adevăr perceput"

suveranității statului. Astfel, capacitatea unui stat democratic de a face față ingerințelor informaționale nu este doar o chestiune de comunicare publică, ci una de securitate națională. Atacurile hibride asupra democrațiilor europene nu mai vizează exclusiv infrastructuri fizice, ci pe cea cognitivă: încrederea cetățenilor, coeziunea socială și integritatea proceselor electorale.

De aceea apărarea cognitivă este considerată astăzi o prioritate strategică inclusă deja în doctrina de securitate a UE, NATO si OSCE. Uniunea Europeană a recunoscut acest pericol încă din perioada pandemiei de Covid-19 și a făcut din combaterea dezinformării o prioritate. *Digital Services Act* impune marilor platforme digitale obligația de a combate riscurile sistemice ale dezinformării online, mai ales în perioadele electorale. Codul de bune practici privind dezinformarea a adăugat măsuri de transparență publicitară online, audit algoritmic și demascare a conturilor false. Deși aceste instrumente de reglementare reprezintă un pas important în combaterea dezinformării și a efectelor ei asupra societății, aplicarea lor este încă fragmentară și dependentă de colaborarea cu platformele de social media, precum și de capacitatea statelor membre de a colecta și analiza date legate de incidentele de dezinformare și ingerință informațională. România nu are, în prezent, un organism independent dedicat exclusiv identificării și expunerii operațiunilor informaționale străine, aceasta reprezentând o vulnerabilitate majoră în peisajul atacurilor hibride contemporane. La granița estică a României, războiul purtat de Rusia în Ucraina a dovedit că bătălia pentru opinia publică este o tactică integrată a războiului modern. România, ca membru NATO și UE cu ieșire la Marea Neagră, este o țintă prioritară în strategia rusă de destabilizare a statelor europene și de subminare a sprijinului european pentru Ucraina.

Însă dezinformarea nu este un pericol doar pentru democrație; ea poate submina încrederea în știință, în politicile de sănătate publică, în solidaritatea europeană sau în politicile climatice.

O lecție de bune practici din Franța: VIGINUM și răspunsul instituțional la ingerința informațională

Franța se află printre primele state europene care au înțeles necesitatea unui răspuns instituțional robust la ingerința informațională. Un moment definitoriu a fost experiența „Macron Leaks" din 2017, când, cu doar câteva zile înainte de alegerile prezidențiale, date din campania lui Emmanuel Macron au fost publicate online de actori ruși. Analize ulterioare au arătat că o mare parte dintre aceste materiale erau fie falsuri, fie documente autentice

modificate sau scoase din context, menite să inducă în eroare și să discrediteze candidatul11. Ca răspuns, guvernul francez a înființat task force-ul Honfleur, reunind experți din diferite instituții, pentru a analiza riscurile digitale. Acesta a dat naștere în 2021 unei structuri independente, VIGINUM (Serviciul pentru Supravegherea și Lupta Împotriva Manipulării Informaționale Străine), o structură independentă cu mandat clar: identificarea, analiza și expunerea campaniilor de manipulare digitală cu origine străină. VIGINUM nu intervine în conținutul legal, ci se concentrează pe detectarea comportamentelor suspecte, a rețelelor coordonate, a conturilor false și a amplificării algoritmice. VIGINUM își desfășoară activitatea exclusiv pe baza datelor din surse deschise (open source), fără a utiliza informații clasificate sau secrete. Monitorizarea și analiza se fac doar asupra conținutului public accesibil pe platforme digitale, iar colectarea de date personale este permisă doar dacă acestea sunt deja publice, conform cadrului legal strict stabilit de Decretul din 7 decembrie 2021.

Printre succesele sale recente se numără demascarea operațiunilor Portal Kombat12, Matryoshka13 și Doppelgänger/RRN14 – campanii sofisticate de dezinformare pro-rusă, cu impact semnificativ asupra spațiului informațional francez și european.

Franța a devenit un lider european în demascarea comportamentului inautentic online și în promovarea unei culturi instituționale a vigilenței față de ingerințele străine. Pe lângă demascarea tehnică a operațiunilor, VIGINUM a fost esențial și în construirea unui front diplomatic european comun pentru a aduce un răspuns coordonat acestor amenințări. Franța a folosit reuniunile

---

[11] Un raport publicat de Institutul de Cercetare Strategică a Școlii Militare din Paris (IRSEM) și Atlantic Council arată că „Macron Leaks" a făcut parte dintr-o operațiune coordonată de dezinformare, incluzând zvonuri, știri false și documente falsificate, promovate online de conturi false și boți. *https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/06/The_Macron_Leaks_Operation-A_Post-Mortem.pdf*

[12] Portal Kombat est o campanie de dezinformare pro-rusă identificata in 2023, ce a creat site-uri false care imitau presa occidentală, răspândind narative anti-occidentale și pro-Kremlin în Franța și Europa. *https://www.sgdsn.gouv.fr/publications/portal-kombat-un-reseau-structure-et-coordonne-de-propagande-prorusse*

[13] Operațiunea Matryoshka a fost caracterizată printr-o rețea complexă de conturi false aparente independente, dar care acționau coordonat pentru a amplifica mesaje pro-ruse și a crea impresia unui consens social. O parte din campanie a fost direcționată către fact-checkeri, pentru a atrage atenția și a crește vizibilitatea narativelor prin preluare sau analiză

[14] Doppelgänger sau RRN este o operațiune ce a clonat site-uri de știri și conturi media pentru a răspândi știri false și conspirații despre NATO și UE. https://www.sgdsn.gouv.fr/publications/maj-19062023-rrn-une-campagne-numerique-de-manipulation-de-linformation-complexe-et

în format „Triunghi de la Weimar” (Franța, Germania, Polonia) ca platformă de cooperare strategică în combaterea ingerințelor străine în mediul online. Totodată, Franța a sprijinit activ introducerea noțiunii de „diplomație cognitivă” în cadrul politicii externe și de securitate comună a UE, promovând dezvoltarea unor instrumente diplomatice clare pentru sancționarea ingerințelor externe.

Această abordare integrată, care combină expertiza tehnologică, analiza de conținut, cooperarea internațională și transparența democratică, oferă un model solid de bune practici aplicabil și în România, țara noastră având potențialul de a juca un rol-cheie în crearea unui pilon instituțional similar de apărare cognitivă în regiunea Mării Negre.

O propunere pentru România: instituționalizarea rezilienței informaționale

Experiența primului tur al alegerilor prezidențiale din 2024 ne-a arătat că apărarea integrității informaționale trebuie să devină o prioritate. România nu poate rămâne vulnerabilă în fața unui fenomen care afectează direct siguranța cetățenilor și stabilitatea instituțiilor. Țara noastră are nevoie de o instituție națională autonomă, multidisciplinară și independentă politic care să funcționeze ca un „scut informațional” pe termen lung, concepută pe modelul VIGINUM dar adaptată specificului regional.

Această structură ar trebui să funcționeze într-un sistem de alertă preventivă, nu doar reactivă, colaborând atât cu autoritățile naționale din zona securității, a diplomației, a educației, și a comunicării publice, cât și cu platformele de social media, rețelele de jurnaliști de investigație și de fact-checking, instituțiile universitare și organizațiile din societatea civilă. În același timp, un proces strict de audit ar trebui implementat, pentru a asigura o deplină autonomie și independență politică a structurii.

Mai mult de atât, România este ideal poziționată pentru a iniția un efort regional ambițios de protejare a spațiului informațional. În contextul atacurilor hibride care vizează destabilizarea regiunii Mării Negre, o Coaliție a Regiunii Mării Negre pentru Reziliență Democratică ar putea reuni statele din zonă (România, Republica Moldova, Ucraina, Bulgaria, Georgia) într-un efort comun de apărare împotriva ingerințelor străine, concretizat printr-o arhitectură de colaborare permanentă. Această cooperare regională ar putea să se concentreze pe schimbul de date, alinierea strategiilor naționale, sprijinul

mutual în perioade electorale, precum și dezvoltarea unor inițiative transfrontaliere de educație media, adaptate specificului regiunii.

Astfel, țara noastră ar putea deveni un lider regional în securitate informațională, contribuind activ la stabilitatea democratică europeană. Ca stat membru al UE și NATO, România este în măsură să joace un rol catalizator în aceasta inițiativă care ar putea deveni pilonul principal al apărării democratice în Europa de Est.

Concluzie

Apărarea democrației nu mai poate fi concepută exclusiv în termeni electorali sau militari. În era dezinformării algoritmice și a manipulării cognitive, frontul principal s-a mutat în spațiul informațional. În acest nou teatru de confruntare, capacitatea unui stat de a-și proteja cetățenii de interferențe externe și de a menține integritatea informației și a dezbaterii publice devine un element esențial al suveranității democratice.

România dispune de resursele, expertiza și parteneriatele necesare pentru a-și construi o arhitectură instituțională solidă de reziliență cognitivă. Ca stat membru al Uniunii Europene aflat într-o zonă critică din punct de vedere geopolitic, România are de asemenea oportunitatea și responsabilitatea de a juca un rol de pionier pentru o colaborare regională structurată în vederea întăririi rezilienței democratice.

Acesta este noul val de care avem nevoie. O Românie lucidă, curajoasă și conștientă de forța sa strategică. O Românie care nu își lasă viitorul confiscat de operațiuni opace de ingerință externă sau puteri străine, ci și-l revendică prin luciditate democratică și viziune europeană. O Românie care își construiește propriul scut democratic și informațional.

EDUCAȚIE CIVICĂ ÎN FORMAT INSTAGRAMABIL: „POLITICĂ LA MINUT" – DESPRE LUME, POLITICĂ ȘI SOCIETATE PENTRU NATIVII DIGITALI

Vlad Adamescu
Răzvan Petri

România se confruntă cu un context politic extrem de polarizat, generat de apariția unui nou clivaj social, structurat pe dimensiunile GAL - TAN, între cei cu valori deschise, liberale, verzi sau alternative, respectiv cei cu valori tradiționaliste - autoritare - naționaliste. Acest nou clivaj, care emulează aproape perfect liniile de conflict din Statele Unite și Vestul Europei, s-a făcut simțit din plin în urma alegerilor prezidențiale anulate din 2024 și a prezidențialelor din 2025, și a înlocuit aproape total vechiul clivaj anticomunist vs comunist. Vechiul clivaj dominase aproape total viața politică românească în primii 30 de ani de după Revoluția din 1989. De asemenea, la ambele alegeri, opțiunile anti-sistem ale electoratului au ieșit ferm la suprafață: atât în 2024, cât și în 2025, candidații intrați în turul al doilea (Călin Georgescu și Elena Lasconi, respectiv George Simion și Nicușor Dan) reclamându-se drept anti-sistemul reprezentat de partidele tradiționale.

În același timp, pentru tinerii născuți după 2000, rețelele sociale nu sunt doar instrumente de comunicare, ci spațiul principal în care învață, gândesc, își formează opiniile politice și identitățile sociale. Instagram, TikTok și YouTube au înlocuit treptat canalele tradiționale de informare, cu implicații politice profunde. În lipsa unei educații pentru democrație solide (civice și media), tinerii, dar și populația generală, sunt vulnerabili în fața narațiunilor conspiraționiste, și a liderilor carismatici care oferă răspunsuri clare la întrebări complexe. Spațiul digital devine astfel un teren fertil pentru polarizare, radicalizare și retragere din dialogul democratic. Totodată, mulți dintre acești tineri nu se simt reprezentați în presa tradițională sau în discursul oficial. Jargonul administrativ, tonul rece sau structura arhaică a comunicării instituționale îi exclud afectiv și cognitiv. În lipsa unor formate adaptate, spațiul public devine o scenă pe care nu urcă niciodată – doar o urmăresc de la distanță sau o ignoră.

În acest context, în care partidele tradiționale și mass-media mainstream operau cu metodele și bias-urile împământenite și cu audiențele lor tradiționale, care ignorau în mare măsură tinerii, inițiativa civică *Politică la minut*, lansată în 2020, a reușit să-și dubleze organic numărul de abonați (de la 70.000 la 140.000) în doar câteva săptămâni de perioadă electorală, ajungând la 179.000 de urmăritori la momentul scrierii acestui articol și un număr de 2,7 milioane de vizualizări pe Instagram în ultimele 30 de zile, cu un reach de 300.000 de persoane în același interval de timp. În acest articol detaliem impactul inițiativelor new media asupra mediului informațional la care au acces tinerii din România, cu un studiu de caz pe inițiativa *Politică la minut*. Analizăm și felul în care astfel de inițiative pot contribui la recredibilizarea spațiului public și explica idei, concepte și evenimente pe înțelesul tuturor.

1. Misiune și valori

Politică la minut este o inițiativă pentru informare pentru populația generală și care, în subsidiar, are ca scop creșterea nivelului de participare politică a tinerilor, contribuind astfel la promovarea și consolidarea valorilor democratice și europene. Echipa din spatele proiectului urmărește să explice și să ofere context – adică întreaga poveste – în jurul evenimentelor și fenomenelor politice cotidiene din România și din Uniunea Europeană. În plus, inițiativa analizează politici aflate în dezbatere sau deja implementate, pentru a permite tinerilor să-și exprime opiniile și să se implice în procesele de luare a deciziilor care îi privesc direct.

În practică, proiectul dezvoltă conținut pentru rețelele sociale, abordând teme esențiale din viața politică românească și europeană, de la funcționarea instituțiilor UE și alegeri, până la politici educaționale, de tineret, dezinformare și războiul din Ucraina. Conținutul este structurat într-un format scurt, clar și ușor de înțeles. Inițiativa este finanțată prin granturi de la organizații de grantmaking independente, voluntară, și complet apolitică, având ca scop oferirea unui context obiectiv și a unor analize echilibrate. Cu toate acestea, echipa susține în mod deschis valorile europene, apartenența României la Uniunea Europeană, statul de drept, democrația și extinderea sferei drepturilor omului.

În 2024, *Politică la minut* a devenit primul proiect românesc desemnat Ambasador Digital al Uniunii Europene, la invitația Direcției Generale CONNECT a Comisiei Europene. În acest rol, inițiativa și-a asumat misiunea de a face UE mai accesibilă pentru tinerii din România și de a promova

ideea că politica europeană este, în fapt, și politică națională. În același an, a primit premiul I „Tineri de bine" în cadrul Galei Societății Civile iar în 2025, cofondatorii săi au fost câștigătorii categoriei „Civic Influencers" din cadrul celei de-a 14-a ediții a Galei Superscrieri, obținând totodată și premiul „Superscrierea cititorilor", decernat în urma votului publicului.

Echipa *Politică la minut* consideră că o democrație solidă are nevoie de cetățeni activi, capabili să o apere și să respingă tendințele antidemocratice. Pentru a se implica, aceștia trebuie să aibă acces la informații clare, exacte și disponibile. În România, tinerii sunt adesea ignorați de instituțiile statului, de mediul academic și de presa tradițională, ceea ce le diminuează capacitatea de a înțelege mecanismele democrației. Între timp, liderii populiști și autoritari exploatează puterea rețelelor sociale pentru a câștiga sprijin electoral și a eroda valorile democratice. Proiectul *Politică la minut* pornește de la ideea că faptele, în sine, nu mai sunt suficiente pentru a convinge – ci este nevoie de relații sociale, povești și dialog. Din acest motiv, inițiativa traduce cunoașterea academică în informații utile, accesibile și atractive pentru tineri, pe platforme populare precum Instagram.

FORMAT & IMPACT

În perioadele electorale din 2024 și 2025, postările paginii au ajuns la 3,1 milioane utilizatori individuali, cu informații clare despre procesul electoral, principalii competitori electorali (atât la prezidențiale cât și la parlamentarele din decembrie 2024), cu aspecte relevante din programele politice și din activitatea anterioară. În același timp, au fost elaborate postări despre atribuțiile Președintelui, relația cu cele autorități publice, dar și evenimente semnificative din timpul campaniei electorale. Postările au un format accesibil, care îmbină texte cu diverse elemente vizuale (figura 1), uneori inclusiv cu fragmente din declarații ale diverșilor lideri politici. Majoritatea postărilor se bazează pe o doză de umor, în ideea atragerii și menținerii atenției cititorilor.

Un alt tip de conținut popular este reprezentat de *reel*-uri, videoclipuri în format scurt care preiau o temă de actualitate, oferă context și opinii informate despre aceasta. Prin auto-selecție și vârsta relativ scăzută a utilizatorilor Instagram, peste 80% dintre urmăritorii paginii au între 18 și 34 de ani, cu o scădere abruptă spre categorii de vârstă mai înalte (12,5% au între 35 și 44; 3,5% între 45 și 54. Pentru mai multe detalii, vezi Figura 2).

Figura 1. Exemple de postări abordate pe pagina de Instagram *Politică la minut*

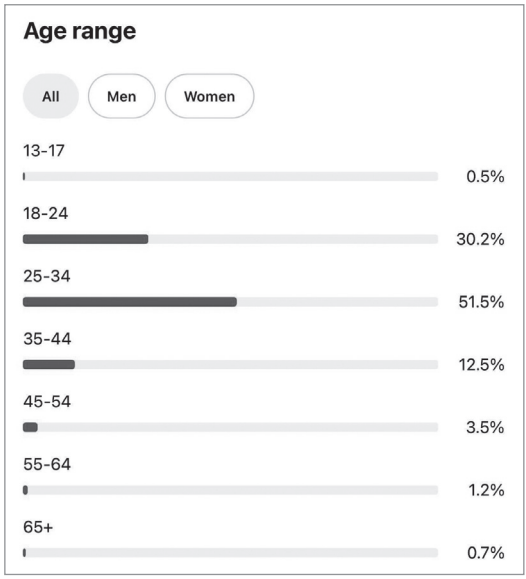

Figura 2. Distribuția pe vârste a urmăritorilor paginii de Instagram *Politică la minut*

În opinia autorilor, un aspect îmbucurător este faptul că aproape 70% dintre urmăritori femei (Figura 3), în contextul în care doar 21% dintre parlamentarii români sunt femei, iar femeile sunt subreprezentate în general, în politica românească. Mai mult, România se află pe ultimul loc din Uniunea Europeană pe indicele egalității de gen[1].

[1] Gender Equality Index Romania, 2024. Disponibil la: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2024/country/RO

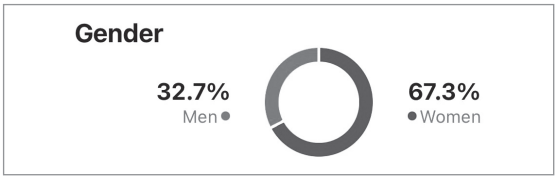

Figura 3. Distribuția pe gen a urmăritorilor paginii de Instagram *Politică la minut*

2. Centrul pentru democrație și bună guvernare

Integrat în ecosistemul *Politică la minut* este think tank-ul Centrul pentru Democrație și Bună Guvernare (CDBG), lansat în anul 2024. Cu interese de cercetare academică axate pe politici economice, de tineret și europene, dar și cu o componentă semnificativă de studii electorale și de sisteme de partide, CDBG își propune să construiască o rețea viabilă de tineri cercetători în științe politice, economie și economie politică interesați de producerea unor analize cantitative și calitative despre România și Uniunea Europeană. Deja, au fost lansate 8 policy brief-uri, cu recomandări pentru autorități pe o varietate de teme, de la integritate electorală, la politici fiscal-bugetare și lupta împotriva dezinformării[2]. Până acum, au fost lansate studii cu titluri precum:

- Dimensiunea și eficiența aparatului bugetar în România;
- România care nu muncește: Criza invizibilă a pieței muncii;
- Turul I: 2025 - Cum a câștigat Simion și la ce să ne așteptăm în turul II?;
- Alegeri în România și Republica Moldova. Amenințări similare, rezultate diferite;
- Analiza primului tur al alegerilor prezidențiale, 2024;
- Politica incriminării posesiei de droguri pentru consum propriu.

Toate analizele sunt urmate de o postare asociată pe pagina Politică la minut, cu evidențierea autorilor, în ideea diseminării informațiilor academice într-un format simplificat (Figura 4). Astfel, ne asigurăm că cercetarea și mai ales recomandările de politici publice nu rămân exclusiv în spațiul academic/de cercetare, ci că ajung la publicul larg, care apoi le poate folosi în propriile scopuri: informare, aplicarea presiunii pe oficiali aleși etc. De exemplu, postarea de la Figura 4, care sumariza policy brief-ul CDBG lansat în luna iunie[3],

[2] Toate rapoartele sunt disponibile aici: https://www.cdbg.ro/rapoarte

[3] Postarea asociată raportului este disponibilă la: https://www.instagram.com/p/DLcNdQFtloC/?img_index=1, iar raportul integral poate fi accesat la https://www.cdbg.ro/rapoarte/romania-care-nu-munceste-criza-invizibila-a-pietei-muncii

a ajuns la peste 124.654 de persoane, dintre care câteva mii au downloadat raportul complet de pe site, cu mult peste impactul la nivelul populației pe care l-ar fi avut acest gen de cercetare în mod obișnuit.

Figura 4. Exemplu de postare Politică la minut care sumarizează un raport CDBG

Concluzii

„Tinerii nu votează", „Tinerii nu sunt interesați de politică", „Nu are rost oricum să discuți cu tinerii" - succesul unor inițiative precum *Politică la minut*, dar și a unor politicieni care și-au desfășurat cu succes campaniile politice pe Instagram și TikTok, atrăgând mult electorat tânăr arată că miturile de mai sus sunt doar atât: mituri. Tinerii pot deveni interesați de politică, pot jongla cu concepte complexe din științele politice și economie și pot înțelege fundamentele funcționării statului român și ale Uniunii Europene. Condiția ca aceste lucruri să se întâmple este ca actorii interesați - media & new media,

candidați politici etc. să le acorde atenția cuvenită, să le „vorbească" pe limba lor, să ofere context și oportunitatea de a-și face vocile auzite. Doar așa, în coordonare și colaborare cu statul, care rămâne dator să ofere educație pentru democrație de calitate, și care nu are dreptul să se bazeze exclusiv pe inițiative civice și ONG-uri (cum se întâmplă acum), ne putem asigura că vom avea generații crescute în spiritul democrației liberale.

RELAȚIA DINTRE ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN PROIECȚIE 2035

Laurențiu Plește

Republica Moldova în anul 2025 se află într-un punct de cotitură istorică. Contextul geopolitic actual, marcat de agresiunea pe scară largă a Federației Ruse asupra Ucrainei din 2022, de transformările interne din Uniunea Europeană și de accelerarea logicii geopolitice a extinderii, a redeschis ferestre de oportunitate care, în urmă cu un deceniu, păreau definitiv închise. Integrarea europeană a devenit, mai mult ca niciodată, o axă de consens politic în Chișinău, o ancoră de stabilitate și o sursă de aspirație pentru majoritatea cetățenilor moldoveni. În acest parcurs, relația cu România, pe lângă legătura de istorie, cultură și limbă, este o relație strategică, Bucureștiul fiind cel mai mare avocat al aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Relația dintre România și Republica Moldova este mai mult decât o relație dintre două state vecine, mai ales că aceasta este un exemplu al identității politice al spațiul ex-sovietic, marcat de fragmentări geopolitice, prezente mai ales în Estul Europei, urmare a expansiunii Uniunii Sovietice. Cele „două state românești" au mai multe în comun decât orice alte două state vecine, pentru că avem o legătură comună de limbă, cultură, istorie, unde elitele politice din România au catalogat mereu Republica Moldova drept un „stat frate", care trebuie sprijinit, iar Bucureștiul a făcut-o de fiecare dată, dezinteresat, cu scopul de ajuta „românii de peste Prut".

Și totuși, la aceste legături frățești, se adaugă faptul că relația dintre Chișinău și București nu a fost atât de strânsă precum în prezent, anul 2025, unde cele două capitale au interdependențe politice, energetice și de securitate. Această relație bilaterală a avut perioade atât de răcire, cât și de încălzire pe parcursul celor aproape 35 de ani de relații diplomatice, unde relația românilor de pe ambele maluri ale Prutului a fost înrăutățită, odată cu venirea la guvernare a unei majorități pro-ruse la Chișinău și îmbunătățită, atunci când Republica Moldova avea un guvern care conducea țara, firesc, spre calea europeană și implicit spre România. La această dimensiune politică bilaterală se adaugă diviziunile politice interne în România, în raport cu principala direcție de politică externă: Republica Moldova și presiunile externe din

partea Federației Ruse, declarațiile belicoase ale Moscovei la adresa apropierii Chișinăului și Bucureștiului, dar și acțiunile caracteristice războiului hibrid îndreptate înspre unitatea cetățenilor de pe ambele maluri ale Prutului, chiar cu debutul alegerilor prezidențiale din 4 și 18 mai 2025 și cu atacurile dinspre actorii de influență ai Federației Ruse, pentru a distruge această unitate.[1]

Această colaborare a ajuns la cel mai înalt nivel, mai ales odată cu agresiunea Federației Ruse pe scară largă împotriva Ucrainei din 2022, care a întărit dimensiunea de apărare și securitate energetică dintre cele două state. Asistența românească în domeniul energetic a fost deosebit de utilă în evitarea crizei provocate de amenințarea Gazprom din octombrie 2022 de a reduce cu 30% livrările de gaze naturale către Moldova, dar și de rezilierea contractului de gaze dintre MoldovaGaz și Gazprom de la 1 ianuarie 2025, odată cu refuzul Ucrainei de a permite rușilor continuarea livrării gazelor[2]. Înainte de asistența românească, nu puteam spune că Moldova avea securitate energetică, deoarece depindea de compania rusă de stat Gazprom și de centralele energetice din regiunea pro-rusă Transnistria. Din decembrie 2022, România furnizează gaze naturale Moldovei prin gazoductul Iași-Ungheni, recent deschis[3], iar Chișinăul cumpără de pe piața europeană gaz, ceea ce a dus la independența țării de gazul rusesc.

Dimensiunea politică și economică dintre Chișinău și București

Din punct de vedere al priorității politicii externe a Bucureștiului, aceasta mereu s-a îndreptat cu fața spre Republica Moldova, unde printre principalele priorități față de Chișinău, în cele peste trei decenii de relații bilaterale a fost sprijinirea eforturilor de reformă, avansarea parcursului european și sprijinirea economiei și independenței energetice față de Federația Rusă. Mai mult decât atât, România a fost principalul promotor al Acordului de asociere Republica Moldova-România din 2014, obținerea statului de țară candidată UE în 2022 și deschiderea negocierilor de aderare cu Uniunea Europeană din 2023, toate aceste lucruri, în tandem cu acțiuni concrete ale Bucureștiul în Consiliul European, de către președintele României, în Parlamentul

[1] Expert Forum (2024) - *RAPORT Alegeri în România și Moldova: Narative de campanie ale Kremlinului* https://expertforum.ro/alegeri-ro-md-narativele-kremlinului/

[2] DW (2025) - *Russian gas stops flowing to Europe via Ukraine* https://www.dw.com/en/russian-gas-stops-flowing-to-europe-via-ukraine/a-71194724

[3] Europa Liberă România (2025) - *Criza energetică afectează vecinii României. Ce poate face Bucureștiul în noul context regional complicat* https://romania.europalibera.org/a/ce-rol-poate-juca-romania-in-noul-razboi-energetic-regional/33262417.html

European, al eurodeputaților români care mereu au militat pentru un sprijin financiar european mai mare și către deschiderea negocierilor de aderare ale Uniunii Europene față de Chișinău.

Dacă este să vorbim despre dimensiunea economică, 30% dintre exporturile Republicii Moldova se îndreaptă către România 20 , din totalul de 70% către Uniunea Europeană.[4] Relațiile economice se află la cel mai înalt nivel de la independența Republicii Moldova, unde Bucureștiul este cel mai mare partener comercial și investitor în sectoare importante pentru bunăstarea țării, precum educație, energie, agricultură și infrastructură.

România a fost cel mai consecvent partener al Republicii Moldova pe parcursul celor peste trei decenii de independență. De la burse pentru tineri și reconstrucția școlilor și grădinițelor, la donații de gaz, electricitate subvenționată, microbuze și echipamente medicale, Bucureștiul a investit masiv în dezvoltarea Chișinăului. Pe lângă aceste contribuții concrete, peste un milion de cetățeni ai Republicii Moldova au beneficiat de redobândirea cetățeniei române, care a deschis porți către educație, mobilitate, protecție consulară și drepturi egale în Uniunea Europeană.

Câteva exemple concrete precum construcția gazoductul Iași-Ungheni care urmărește să reducă dependența energetică a Republicii Moldova prin diversificare, autostrada Unirii A8 care urmărește să lege, printr-o autostradă comună Chișinăul de București, construcția rețelelor de înaltă tensiune Suceava–Bălți și linia Isaccea–Vulcănești–Chișinău [5]pentru a rezolva problema prizei energetice cu care se confruntă Chișinăul, renovare podurilor de peste Prut și anume cele care leagă cele două state, Leova–Bumbăta și Cantemir–Fălciu[6], dar și modernizarea căii ferate Chișinău–Iași–București, toate aceste proiecte, în ansamblu urmăresc o „unificare" a infrastructurii care să asigure bunăstarea cetățenilor de pe cele două maluri ale Prutului, dar mai ales interconectivitatea Republicii Moldova cu spațiul european.

---

[4] Laurențiu Plește (2021), Republica Moldova – cel mai mare beneficiar de fonduri europene din vecinătatea estică. România – principalul partener al RM https://europuls.ro/republica-moldova-cel-mai-mare-beneficiar-de-fonduri-europene-din-vecinatatea-estica-romania-principalul-partener-al-rm

[5] Veridica (2025) - *Linia electrică Bălți-Suceava urmează să fie construită până la sfârșitul anului 2027* https://www.veridica.md/stiri/linia-electrica-balti-suceava-urmeaza-sa-fie-construita-pana-la-sfarsitul-anului-2027

[6] Club Feroviar (2025), *Podul Fălciu – Cantemir, necesitate strategică sau doar un proiect de bifat?* https://clubferoviar.ro/podul-falciu-cantemir-necesitate-strategica-sau-doar-un-proiect-de-bifat/

Prin urmare, integrarea graduală a Chișinăului în Uniunea Europeană oferă un viitor Republicii Moldova, ca stat ancorat în structurile europene, ceea ce este, desigur și în interesul național al României.

Proiecție anul 2035 în relația România-Republica Moldova, încotro?

Privind spre anul 2035, îmi propun o proiecție a acestei relații în cheia unei co-evoluții strategice dintre București și Chișinău, mai ales că la această dată, România nu va fi doar un susținător extern al Republicii Moldova, ci un co-arhitect al transformării economice și instituționale. Mai jos, propun o viziune structurată în jurul a trei piloni esențiali pentru aprofundarea relației bilaterale în următorul deceniu: infrastructură și conectivitate, educație și capital uman, securitate și reziliență.

România ca arhitect al infrastructurii strategice a Moldovei

Unul dintre primele paliere de adâncire a relației Republica Moldova-România ar putea viza infrastructura și conectivitatea, nu doar cea fizică, ci și digitală și logistică. Până în 2035, România trebuie să devină pentru Republica Moldova ceea ce Germania a fost pentru Polonia în perioada post-aderare, adică o placă turnantă care leagă Estul de Vest și reduce decalajele de dezvoltare ale Republicii Moldova, România dezvoltându-se în tandem și având una dintre cele mai mari creșteri ale economiei din Uniunea Europeană. În momentul 2035, Republica Moldova ar implementa deja Planul de Creștere finanțat de Uniunea Europeană în valoare de 1,9 miliarde euro și ar beneficia și alte fonduri de pre-aderare până la momentul aderării (anul urmărit este o aderarea la UE până în 2030), prin urmare, ar urma încă 5 ani de reforme și investiții mari, care ar presupune o creștere fulminantă a Chișinăului, drept o capitală de stat european, angrenat inclusiv în eforturile de reconstrucție ale Ucrainei.

Până în 2035 se presupune că vor fi finalizate interconexiunile critice dintre Chișinău și București, iar aici mă refer la câteva proiecte stringente pentru această perioadă.

Este vorba despre finalizarea autostrăzii Unirii (A8)[7], care leagă partea vestică a României, implicit Occidentul de Chișinău printr-un coridor de

[7] Economedia (2025) - *Autostrada Unirii A8. Contractul pentru construcția lotului Miercurea Nirajului – Sărăţeni a fost semnat de CNAIR cu o asociere de firme turco-române* https://economedia.ro/autostrada-unirii-a8-contractul-pentru-constructia-lotului-miercurea-nirajului-sarateni-a-fost-semnat-de-cnair-cu-o-asociere-de-firme-turco-romane.html

viteză. De asemenea, oportună este finalizarea podurilor transfrontaliere, cel puțin Ungheni, Leova și Cantemir, dacă nu și altele.

Revitalizarea căii ferate a Republicii Moldova, o cale ferată modernizată, trecută demult de la sistemul sovietic la cel european, care să permită fluxuri rapide de persoane, dar și mărfuri, inclusiv materie primă pentru reconstrucția Ucrainei. Ar mai fi de adăugat și interconectarea digitală între instituțiile din cele două state, roaming gratuit în Uniunea Europeană și un spațiu informațional din ce în ce mai comun.

De menționat este că aceste investiții nu sunt doar utile pentru Republica Moldova, ci și strategice pentru România. Prin aducerea Moldovei în rețelele logistice europene, România își consolidează rolul de poartă estică a Uniunii Europene și capătă greutate geopolitică în regiune, dar și lărgește zona Schengen spre Chișinău, pe lângă o potențială zonă Euro aprofundată către cele două țări, până în momentul 2035, chiar dacă acum nu există, cel puțin oficial această intenția, mai alesă că Republica Moldova a intrat recent în zona de plăți în Euro - SEPA.[8]

România ca furnizor de educație și capital uman

România are deja un impact semnificativ în domeniul educației în Republica Moldova. Aici putem vorbi despre zeci de mii de burse liceale și universitare, dar și grădinițe și școli renovate, până la sprijinul constant oferit în formarea cadrelor didactice, inclusiv donații efective de cărți pentru Republica Moldova. Până în 2035, această dimensiune trebuie continuată și adusă la un nou nivel.

Văd cel puțin două direcții principale. Crearea unui spațiu educațional comun româno-moldovenesc (adică românesc), cu recunoaștere automată a diplomelor, standarde curriculare armonizate și centre comune de excelență în domenii precum IT, medicină sau inginerie. Acest spațiu ar putea fi primul nucleu funcțional al viitoarei integrări europene de facto.

Dezvoltarea unui program comun de reîntoarcere a diasporei educate, prin parteneriate între universități din Iași, Cluj, București și instituții de învățământ din Chișinău, Bălți sau Cahul. România poate deveni puntea prin care moldovenii educați în Vest revin acasă pentru a contribui la modernizarea

[8] Banca Națională a Moldovei (2025) - *Decizie istorică la Bruxelles - Republica Moldova acceptată în Zona Unică de Plăți în Euro (SEPA)* https://bnm.md/ro/content/decizie-istorica-la-bruxelles-republica-moldova-acceptata-zona-unica-de-plati-euro-sepa?fbclid=IwY2xjawI2kVlleHRuA2FlbQIxMAABHYE_mR5mpU3Wd_mJFUcTGPmX5OWzRxB9KtDAOJ0h-Z04qr9szC6AKP9Lxg_aem_GyJrzqh9w9Fy4Z-B-MFAbQ

societății. Investiția în educație este cea mai durabilă formă de sprijin. Este o investiție în oameni, în gândire critică și în capacitatea de a construi instituții democratice reziliente.

Plusând pe argumentul capitalului uman, problema cea mai stringentă în momentul de față, România a făcut, dar și trebuie să continue să facă și mai multe pentru a ajuta Republica Moldova în eforturile sale de europenizare și reformă. Până la acest moment, experți români în funcții cheie „au trecut Prutul", de la guvernatorul Băncii Naționale a Moldovei, Anca Dragu, directorul Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, Daniel-Marius Staicu, directoarea Institutului Național al Justiției de la Chișinău, Ramona Strugariu și Laura Ștefan, numită în Comisia de vetting pentru procurori din Republica Moldova.[9] Aceste sunt doar câteva exemple punctuale, însă eforturile trebuie să continue.

Mai ales că, România, ca de fiecare dată, vine în ajutorul Republicii Moldova dezinteresat și sincer, pentru a pune la îndemâna autorităților moldovenești, experiența și know-how-ul în procesul minuțios de aderare la Uniunea Europeană. Experții și specialiștii români au ajutat, de la început, la accelerarea parcursului european al Chișinăului prin asistență tehnică. Aceste numiri în funcții cheie a unor persoane cunoscute și apreciate, vin în primul rând, pentru a suplini exodul de specialiști moldoveni care au plecat în afara țării, dar mai ales pentru a ajuta Moldova să treacă prin aceleași procese prin care a trecut România pana a aderat la Uniunea Europeană în anul 2007, dar care ar trebuie să continue această muncă, inclusiv pentru a ajuta Moldova să performeze bine deja ca stat membru al Uniunii Europene, inclusiv în momentul 2035.

Securitate și reziliență democratică

Orizontul 2035 va fi în continuare marcat de incertitudine strategică în regiunea Mării Negre. Rusia, chiar dacă va ieși slăbită din războiul din Ucraina, va continua să folosească instrumente hibride pentru a menține influența în vecinătatea sa. În acest context, relația de securitate România-Moldova trebuie să treacă la nivelul următor. Deși statutul de neutralitate al Republicii Moldova rămâne constituțional, în momentul 2035, această paradigmă ar

[9] Laurențiu Plesca (2023) - *De ce Moldova are nevoie de lideri romani la carma institutiilor? Romanii imbratiseaza Moldova prin cetatenia moldoveneasca* https://www.aktual24.ro/de-ce-moldova-are-nevoie-de-lideri-romani-la-carma-institutiilor-romanii-imbratiseaza-moldova-prin-cetatenia-moldoveneasca/

putea fi schimbată, datorită trendului ascendent din sondaje, care în momentul de față arată că peste 30% dintre moldoveni își doresc aderarea țării la o alianță defensivă precum Alianța Nord-Atlantică.

Până atunci. România poate sprijini în mod concret, crearea unei rețele de securitate cibernetică comune, care să protejeze instituțiile publice din Moldova de atacuri coordonate. Ar mai putea sprijini un program de rezistență în combaterea dezinformării, cu centre comune de analiză, formare de jurnaliști români și moldoveni, mai ales pentru monitorizarea propagandei rusești, persistentă în tot spațiul românesc. Dar chiar și să furnizeze asistență în modernizarea MAI și a frontierelor, în logica interoperabilității cu standardele UE și Schengen.

România poate deveni un garant informal al securității Republicii Moldova, contribuind la întărirea capacității sale de a face față provocărilor interne și externe, așa cum o face și prin sancționarea politicienilor moldoveni, actori locali de influență a Federației Ruse, dar ar putea contribui și mai mult și mai decisiv pentru un spațiul informațional impun oricăror ingerințe și care devine din ce în ce mai rezilient până în 2035.

În loc de concluzii

Proiecția anului 2035 în relația dintre Chișinău și București nu trebuie să fie doar un simplu exercițiu de anticipație, ci o provocare adresată prezentului,urmată de acțiuni concrete în domeniile forte propuse. Moldova Europeană, de exemplu, nu va apărea din inerție, ci dintr-un efort susținut, coordonat și lucid, iar România are datoria morală de a nu delega acest rol altcuiva.

Privind spre viitor, văd relația România-Moldova în următorul deceniu ca o tranziție de la o relație sentimentală și declarativă la una pragmatică, strategică și instituționalizată. Nu e suficient să fim „frați"; trebuie să fim și colegi ai proiectului european, care aduce doar bunăstare cetățenilor de pe ambele maluri ale Prutului. Dacă reușim acest lucru, atunci nu doar Moldova va deveni mai aproape de Europa, ci Europa însăși va deveni mai coerentă și mai prezentă în estul său, alături de o Românie care a contribuit decisiv la acest deziderat.

SOCIETATEA LONGEVITĂȚII ÎN ROMÂNIA

Alexandra-Elena Dobre

1. Schimbarea de paradigmă: de la provocarea îmbătrânirii la oportunitatea de longevitate

Peisajul demografic global trece printr-o transformare profundă, caracterizată de o creștere fără precedent a speranței de viață. Acest fenomen, în care adulții de peste 60 de ani constituie populația demografică cu cea mai rapidă creștere, reprezintă un triumf semnificativ al dezvoltării. Proiecțiile indică faptul că până în 2050, cel puțin o treime din populația lumii va avea peste 60 de ani, ceea ce va necesita o reevaluare fundamentală a structurilor și politicilor societale[1]. Percepția predominantă conform căreia îmbătrânirea este doar o povară pentru sistemele sociale și economice trebuie să evolueze. În schimb, există o oportunitate convingătoare de a valorifica o viață mai lungă pentru câștiguri substanțiale în materie de sănătate, societate și economie. Realizarea acestui potențial necesită schimbări profunde în politicile publice, cadrele instituționale și practicile consacrate[2].

Această analiză oferă o viziune strategică pentru pregătirea proactivă a României pentru o societate a longevității în următorul deceniu, cuprins între 2025 și 2035, realizând o analiză cuprinzătoare a provocărilor demografice distinctive ale țării, extrăgând informații din tendințele actuale și proiecțiile viitoare. În plus, analiza propune o suită de soluții de politici publice, inspirându-se din practicile globale de succes. Un accent central este pus pe conceptul de îmbătrânire activă în România, examinând dimensiunile sale economice, administrative, culturale și medicale pentru a oferi un cadru holistic și acționabil.

---

[1] World Bank Group. (2024). Unlocking the Power of Healthy Longevity: Demographic Change, Non-communicable Diseases, and Human Capital - World Bank, Disponibil online: https://www.worldbank.org/en/topic/health/publication/unlocking-power-healthy-longevity, accesat pe 15.06.2025.

[2] International Monetary Fund. 2020. The Future of Aging: A Guide for Policymakers – IMF F&D, Disponibil online: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2020/03/the-future-of-aging-guide-for-policymakers-scott, accesat pe 15.06.2025.

2. Peisajul demografic al României: tendințe, proiecții și implicații

Depopularea istorică și tendințele actuale de îmbătrânire

România s-a confruntat cu una dintre cele mai severe contracții demografice din Uniunea Europeană în ultimele trei decenii[3]. Concomitent, națiunea se confruntă cu un proces accelerat de îmbătrânire demografică[4].

Situația demografică din România nu este doar o reflectare a unei populații care îmbătrânește treptat, ci mai degrabă o criză accelerată, determinată de combinația unică dintre îmbătrânirea rapidă și depopularea semnificativă indusă de emigrare. Această dinamică este deosebit de acută, România fiind identificată ca fiind unul dintre primele cinci state membre ale UE care înregistrează cea mai rapidă rată de îmbătrânire a populației. Fluxul substanțial de persoane apte de muncă, identificat drept principala cauză a declinului populației, exacerbează provocările reprezentate de o structură demografică îmbătrânită. Aceasta înseamnă că răspunsurile politice nu se pot concentra exclusiv pe gestionarea nevoilor unei populații mai în vârstă; acestea trebuie, de asemenea, să abordeze urgent factorii care stau la baza emigrării în masă și să cultive condiții favorabile migrației de întoarcere sau imigrației durabile pentru a stabiliza forța de muncă. Fără a aborda aceste probleme fundamentale, măsurile reactive, cum ar fi deschiderea treptată către migranții forței de muncă, se vor dovedi insuficiente pentru a inversa traiectoria demografică adversă.

---

[3] Între începutul tranziției politice și economice și 2021, țara a înregistrat o pierdere uimitoare a populației de 17%, echivalentul unei scăderi medii anuale de 130.000 de persoane. A se vedea: Całus, Kamil. 2020. Thirty years of crisis: Romania's demographic situation. OSW Centre for Eastern Studies, Disponibil online: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-03-21/thirty-years-crisis-romanias-demographic-situation, accesat pe 15.06.2025. Această scădere reprezintă o pierdere de aproximativ 2,5 milioane de oameni între 2002 și 2021. Principalele forțe care determină această depopulare semnificativă sunt emigrația masivă legată de forța de muncă, estimările sugerând că între 4 și 8 milioane de cetățeni români locuiesc în străinătate, și o rată naturală de creștere a populației negativă persistentă, în care decesele depășesc constant numărul nașterilor cu aproximativ două treimi.

[4] Acest lucru este evident în reducerea populației tinere (sub 15 ani) și o creștere simultană a populației vârstnice (60 de ani și peste). Până în 2021, persoanele cu vârsta de 65 de ani sau peste constituiau 19% din populația totală a României, reprezentând 3,66 milioane de persoane. Indicele îmbătrânirii demografice ilustrează în continuare această schimbare, crescând de la 120,8 vârstnici la 100 tineri în ianuarie 2020 la 123,9 în ianuarie 2021. A se vedea: The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). 2022. National report - UNECE, disponibil online: https://unece.org/sites/default/files/2022-03/mipaa20-report-romania.pdf, accesat pe 15.06.2025.

Impactul socio-economic al schimbărilor demografice

Deteriorarea situației demografice din România, în special emigrarea masivă a persoanelor apte de muncă, generează o lipsă din ce în ce mai severă de forță de muncă în diverse sectoare[5].

Ca răspuns, România și-a deschis treptat granițele pentru migranții de muncă, fapt evidențiat de o creștere triplă a permiselor de muncă eliberate cetățenilor din afara UE între 2013 și 2022, ajungând la 31.000 pe an, cu un aflux notabil din țările asiatice[6].

Această schimbare demografică este pe cale să exercite o presiune considerabilă asupra sistemelor de sănătate, pensii și îngrijire pe termen lung din România, reflectând o tendință internațională mai amplă[7]. O forță de muncă îmbătrânită ar putea contribui la o decelerare a creșterii productivității. Estimările Fondului Monetar Internațional (FMI) sugerează că acest efect ar putea reduce creșterea productivității totale a factorilor (PTF) a României cu 0,4 puncte procentuale anual între 2020 și 2050[8]. De asemenea, se preconizează că presiunile fiscale asupra sistemului național de pensii se vor intensifica, FMI anticipând o potențială creștere a raportului deficit-PIB cu 3,75 puncte procentuale până în 2050, în ciuda nivelurilor actuale relativ scăzute ale pensiilor[9]. Deși rata de participare la forța de muncă pentru adulții în vârstă (cu vârsta cuprinsă între 55 și 64 de ani) a fost modestă din punct de vedere istoric, proiecțiile indică o creștere robustă a participării în majoritatea grupelor de vârstă în perioada 2020-2035. În 2023, rata generală de ocupare a forței de muncă din România era de 63%, cu 7,4 puncte procentuale sub media UE-27[10].

Creșterea preconizată a ratelor de participare a lucrătorilor în vârstă reprezintă o oportunitate semnificativă pentru România de a atenua deficitul de forță de muncă și de a diminua presiunea fiscală. Cu toate acestea, realizarea deplină a acestui potențial depinde de intervenții politice proactive

---

[5] Całus, Kamil. 2020, Op. Cit.

[6] Idem.

[7] Bruegel. 2025. The demographic divide: inequalities in ageing across the European Union - Bruegel, disponibil online: https://www.bruegel.org/policy-brief/demographic-divide-inequalities-ageing-across-european-union, accesat pe 15.06.2025.

[8] Idem.

[9] Misch, Florian, and Mr Alexander Pitt. 2023. Labor Force Participation in Romania. International Monetary Fund.

[10] EURES (EURopean Employment Services). 2025. Labour Market Information: Romania - EURES - European Union, disponibil online: https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information-europe/labour-market-information-romania_en, accesat pe 15.06.2025.

care să asigure că lucrătorii în vârstă sunt sănătoși, calificați corespunzător și sprijiniți pe piața muncii. Fără politici cuprinzătoare privind îmbătrânirea activă, care să includă oportunități solide de învățare pe tot parcursul vieții, aranjamente de lucru flexibile și măsuri ferme împotriva ageismului, România riscă să nu reușească să valorifice întregul potențial al forței sale de muncă îmbătrânite, intensificând astfel presiunile fiscale existente și dezechilibrele de pe piața muncii.

3. Conceptul de îmbătrânire activă și longevitate sănătoasă

Definirea îmbătrânirii active și a pilonilor săi (Cadrul OMS)

Organizația Mondială a Sănătății (OMS) definește „îmbătrânirea activă" ca fiind un proces care optimizează oportunitățile pentru sănătate, participare și securitate, cu scopul final de a îmbunătăți calitatea vieții pe măsură ce indivizii îmbătrânesc[11].

Deceniul OMS pentru îmbătrânire sănătoasă (2021-2030) detaliază în continuare acest concept, subliniind cinci domenii cheie de acțiune. Acestea includ prioritizarea măsurilor preventive pentru bunăstarea fizică, socială și mentală pe tot parcursul vieții; promovarea unor medii prietenoase cu persoanele în vârstă, care să le ofere vârstnicilor posibilitatea de a se implica activ în comunitățile lor; asigurarea unei îngrijiri și sprijin pe termen lung accesibile, la prețuri accesibile și de înaltă calitate pentru persoanele în vârstă, îngrijitorii acestora și familiile acestora; implementarea eficientă a unor politici care valorifică potențialele contribuții ale vârstnicilor; și îmbunătățirea colectării de date și a cercetării pentru a consolida politicile și programele pentru o îmbătrânire sănătoasă.[12]

Beneficiile investițiilor în longevitate sănătoasă

Investițiile strategice în longevitatea sănătoasă oferă o oportunitate semnificativă de a transforma îmbătrânirea populației într-un catalizator pentru progrese substanțiale în domeniul sănătății, societății și economiei. Se preconizează că astfel de investiții vor salva 150 de milioane de vieți în țările cu

[11] World Health Organisation. 2002. Active Ageing. A policy framework. Disponibil online: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;sequ, accesată pe 16.06.2025.

[12] World Health Organisation. 2002. Enabling age-friendly environments for healthier lives across Europe, Disponibil online: https://www.who.int/europe/health-topics/ageing/enabling-age-friendly-environments-across-europe, accesată pe 16.06.2025.

venituri mici și medii și vor extinde programul pentru alte milioane de vieți până în 2050, generând beneficii economice considerabile la nivel mondial[13]. În plus, prioritizarea longevității sănătoase contribuie semnificativ la îmbunătățirea egalității de gen. Totodată, combaterea ageismului prin practici intergeneraționale s-a dovedit a reduce eficient prejudecățile și a promova bunăstarea societății în general.

Prezența diversității de vârstă în cadrul forței de muncă și al societății produce avantaje economice tangibile, inclusiv creșterea productivității și a inovării determinate de contribuțiile lucrătorilor mai în vârstă, reducerea costurilor de recrutare și formare datorită retenției sporite a personalului cu experiență și creșterea puterii de cumpărare a consumatorilor datorită pieței în expansiune a adulților în vârstă.

Schimbarea discursului societal de la perceperea îmbătrânirii ca o „povară" la recunoașterea „longevității ca un atu" este esențială pentru deblocarea întregului potențial economic și social al vârstnicilor din România[14].

Această transformare culturală este o condiție prealabilă pentru implementarea cu succes a politicilor care vizează promovarea prelungirii vieții active, sprijinirea antreprenoriatului în rândul seniorilor și construirea unor conexiuni intergeneraționale solide, deoarece încurajează atât adulții în vârstă să rămână activi, cât și societatea să îmbrățișeze participarea lor valoroasă.

---

[13] World Bank Group. (2024).Op. Cit. Prin promovarea unei productivități sporite și prelungirea vieții active, această abordare poate crește considerabil veniturile naționale și veniturile fiscale. The European Centre for the Development of Vocational training (Cedefop). 2025 skills forecast Romania - Cedefop, Disponibil online: https://www.cedefop.europa.eu/files/skills_forecast_-_romania_2025.pdf, accesată pe 16.06.2025.

[14] Această reformulare conceptuală nu este doar o chestiune de relații publice; este fundamentală pentru cultivarea unei mentalități culturale care valorizează experiența, înțelepciunea și contribuțiile continue ale vârstnicilor. Această schimbare influențează direct acceptarea și eficacitatea politicilor concepute pentru a sprijini îmbătrânirea activă. Fără aceasta, eforturile de a prelungi viața profesională, de a promova antreprenoriatul în rândul seniorilor și de a implementa programe intergeneraționale s-ar putea confrunta cu o rezistență culturală semnificativă. În cazul României, promovarea activă a imaginilor pozitive despre îmbătrânire și evidențierea diverselor contribuții ale adulților în vârstă prin campanii de conștientizare publică și inițiative educaționale, așa cum se sugerează în cele mai bune practici globale, pot contracara eficient atitudinile ageiste. A se vedea: Rotaru, F., Matei, A., Bolboacă, S. D., Cordoș, A. A., Bulboacă, A. E., & Muntean, C. 2024. Age-Inclusive Healthcare Sustainability: Romania's Regulatory and Initiatives Landscape in the European Union Context. Sustainability, 16(5), 1827.

4. Cadrul de politici publice pentru o societate a longevității. Bune practici globale și inițiative românești

Dimensiunea economică: Promovarea implicării productive

Durata prelungită a vieții active și schemele flexibile de pensie

La nivel global, multe națiuni implementează strategii pentru a încuraja o viață profesională mai lungă. **Germania**, de exemplu, a întreprins reforme semnificative pentru a stimula participarea la forța de muncă în rândul vârstnicilor. Acestea includ creșterea vârstei de pensionare și introducerea unor opțiuni flexibile de pensionare, cum ar fi pensionarea etapizată și „locurile de muncă punte", care permit o tranziție treptată de la angajarea cu normă întreagă[15]. Guvernul german sprijină, de asemenea, activ programe care oferă oportunități de angajare, educație și formare profesională special concepute pentru angajații mai în vârstă. În mod similar, **Japonia** explorează modificări legislative pentru a permite companiilor să le permită lucrătorilor să continue să lucreze până la vârsta de 70 de ani, oferind diverse opțiuni flexibile, deși aceste prevederi nu ar fi obligatorii[16]. OCDE a recomandat ca Japonia să crească în continuare rata de ocupare a forței de muncă în rândul persoanelor cu vârsta de 55 de ani și peste și să ajusteze stimulentele pentru a încuraja persoanele cu vârsta cuprinsă între 60 și 64 de ani să rămână pe piața muncii[17]. În Uniunea Europeană și în țările OCDE, rata de ocupare a forței de muncă pentru persoanele în vârstă de 55 de ani sau peste a crescut cu aproape 20 de puncte procentuale între 2010 și 2023, o tendință atribuită unor factori precum creșterea vârstei de pensionare, creșterea speranței de viață și îmbunătățirea stării de sănătate[18]. Multe state membre au introdus opțiuni flexibile și graduale de pensionare pentru a păstra lucrătorii cu experiență[19].

Deși România crește proactiv vârsta de pensionare și anticipează o creștere a participării lucrătorilor în vârstă, beneficiul economic deplin al acestor măsuri se va materializa doar dacă acestea sunt însoțite de investiții solide în învățarea pe tot parcursul vieții și de un efort concertat pentru a elimina

---

[15] AARP International. (2025). The Aging Readiness & Competitiveness Report. Germany, Disponibil online: https://www.aarpinternational.org/initiatives/aging-readiness-competitiveness-arc/germany, accesată pe 16.06.2025.

[16] European Parliament - European Union. 2020. Japan's ageing society. Disponibil online: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf, accesat pe 19.06.2025.

[17] Idem.

[18] European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. 2025. Keeping older workers in the labour force. Disponibil online : https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2025/keeping-older-workers-labour-force, accesat pe 17.06.2025.

[19] Idem.

discriminarea bazată pe vârstă la locul de muncă. Prin urmare, România trebuie să implementeze politici cuprinzătoare care să includă programe de învățare pe tot parcursul vieții accesibile și stimulate, adaptate special pentru adulții în vârstă, să promoveze formule flexibile de lucru similare cu cele din Germania[20] și să aplice cu rigurozitate legislația privind vârstnicii în practicile de angajare, retenție și promovare. Această abordare integrată este esențială pentru a asigura că prelungirea vieții profesionale contribuie pozitiv atât la creșterea economică, cât și la bunăstarea indivizilor. Printre măsurile esențiale se numără (1) învățarea pe tot parcursul vieții și dezvoltarea competențelor pentru lucrătorii în vârstă (2) promovarea antreprenoriatului în rândul seniorilor și a economiei de argint (3) asigurarea sustenabilității și adecvării sistemului de pensii

Dimensiunea administrativă: Construirea unei guvernanțe și a unor medii prietenoase cu persoanele în vârstă

Dezvoltarea serviciilor sociale integrate și a îngrijirii comunitare

Dezvoltarea unor servicii sociale robuste și integrate, în special a îngrijirii comunitare, este o caracteristică a societăților eficiente în domeniul longevității. Țările nordice sunt recunoscute pe scară largă drept „state grijulii" datorită serviciilor lor publice extinse de îngrijire de lungă durată (LTC), care cuprind atât îngrijirea la domiciliu, cât și îngrijirea rezidențială[21]. În aceste națiuni, municipalitățile poartă responsabilitatea principală pentru organizarea, finanțarea și furnizarea acestor servicii, cu un accent puternic pe permiterea vârstnicilor să rămână în casele lor cât mai mult timp posibil[22]. Germania a implementat un sistem public obligatoriu de asigurare de îngrijire pe termen lung (LTCI), finanțat din impozitele pe salarii, care acoperă diverse servicii de îngrijire[23]. Germania lucrează, de asemenea, activ pentru a consolida îngrijirea la domiciliu și a extinde acoperirea, în special pentru persoanele cu demență[24]. Japonia a introdus asigurarea de îngrijire pe termen lung (LTCI) în anul 2000, oferind o gamă completă de servicii instituționale, la domiciliu și comunitare, distincte de schema sa de asigurare medicală[25].

---

[20] AARP International. (2025), Op. Cit.

[21] Rostgaard, T., Jacobsen, F., Kröger, T., & Peterson, E. (2022). Revisiting the Nordic long-term care model for older people—still equal?. European Journal of Ageing, 19(2), 201-210.

[22] Idem.

[23] American Bar Association. 2024. German Elder Care, Disponibil online: https://www.americanbar.org/groups/law_aging/publications/bifocal/vol46/vol46issue3/germaneldercare/, accesat pe 17.06.2025.

[24] AARP International. (2025), Op. Cit.

[25] European Parliament - European Union. 2020. Op. Cit.

Strategia naţională privind îngrijirea de lungă durată și îmbătrânirea activă pentru perioada 2023-2030 a avut ca scop prelungirea și îmbunătățirea calității vieții vârstnicilor, promovarea participării lor sociale și sporirea independenței celor care necesită îngrijire pe termen lung[26]. Actuala Strategie Națională pentru Îmbătrânirea Activă și Protecția Vârstnicilor (2023-2030) stabilește un obiectiv ambițios: asigurarea accesului tuturor vârstnicilor din România la îngrijire și asistență pe termen lung adecvate până în 2030, indiferent de veniturile sau locația lor[27]. Măsurile cheie descrise în această strategie includ consolidarea capacității administrative, îmbunătățirea serviciilor publice de asistență socială și extinderea semnificativă a serviciilor de îngrijire comunitară pentru a reduce dependența de îngrijirea rezidențială.

Deși România a articulat în mod clar un angajament strategic față de dezvoltarea îngrijirii pe termen lung la nivel comunitar, realizarea cu succes a acestei viziuni depinde în mod esențial de depășirea disparităților regionale semnificative și de contestarea unei abordări profund înrădăcinate de „familialism implicit" în ceea ce privește îngrijirea vârstnicilor unde „normele culturale se așteaptă cu tărie ca copiii adulți să aibă grijă de părinții lor în vârstă", iar „finanțarea guvernamentală pentru asistență financiară sau sprijinul public instituționalizat pentru îngrijirea familiei lipsește în mare măsură"[28]. În plus, există „disparități regionale notabile - zonele rurale, în special, fiind în urmă"[29]. Aceasta indică o discrepanță substanțială între intenția politicilor și realitatea practică, unde așteptările culturale și infrastructura inadecvată a statului pun o povară nesustenabilă asupra familiilor, în special asupra femeilor, care adesea poartă majoritatea responsabilităților de îngrijire[30]. Pentru a acoperi acest decalaj, implementarea eficientă necesită nu doar declarații de politici, ci și investiții substanțiale și susținute în infrastructura de îngrijire comunitară și resurse umane, în special în zonele rurale subdezvoltate. De asemenea, este necesară o transformare culturală, susținută de politici publice, pentru a formaliza serviciile de îngrijire și a oferi un sprijin solid îngrijitorilor informali,

[26] The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). 2022, Op. Cit.

[27] National Strategy for the Promotion of Active Aging and the Protection of Older Persons for the period 2023–2030, Disponibil online : https://ageing-policies.unece.org/browse-policy/2716 accesat pe 19.06.2025.

[28] Haragus, Mihaela, Foldes, Ionut. 2025. Intergenerational Care Challenges in Romania: Assessing Senior Citizens' Access to Care amid Migration and Service Gaps (5th ISA Forum of Sociology (6-11 July 2025), Disponibil online : https://isaconf.confex.com/isaconf/forum2025/webprogram/Paper161848.html accesat pe 19.06.2025.

[29] Idem.

[30] World Bank Group. (2024), Op. Cit.

îndreptându-se către un model în care statul împarte activ responsabilitățile de îngrijire, similar modelului observat în țările nordice.[31]

Crearea de orașe prietenoase cu persoanele în vârstă și a unei infrastructuri accesibile

Crearea unor medii care să sprijine activ vârstnicii este o componentă cheie a unei societăți bazate pe longevitate. La nivel global, Japonia se remarcă ca lider în proiectarea orașelor care facilitează viața independentă, promovând un concept de „oraș compact" pentru a asigura acces facil la servicii medicale și de retail[32]. Programul de e-guvernare al orașului Tokyo prioritizează, de asemenea, documentația guvernamentală electronică accesibilă pentru persoanele în vârstă și cele cu dizabilități. Țările nordice participă activ la Rețeaua globală a OMS pentru orașe și comunități prietenoase cu vârstnicii[33]. Inițiativele lor includ dezvoltarea de modele de locuințe incluzive, cu spații sociale comune, sisteme flexibile de transport public și zone exterioare dotate cu locuri de relaxare și activități care să beneficieze toate grupele de vârstă. Printre exemplele notabile se numără „băncile vorbărețe" din Göteborg, Suedia, concepute pentru a încuraja conversațiile intergeneraționale, și „prânzurile pentru seniori" din școlile din Uppsala, Suedia, care apropie diferite generații[34].

România, însă, a demonstrat un indice general de îmbătrânire activă relativ slab, clasându-se pe locul 26 din 28 de țări într-o evaluare[35]. Deși politicile naționale includ principii ale UE care pun accent pe incluziune, nediscriminare și îmbătrânire activă, iar proiectele de cercetare în curs reflectă conceptul de medii prietenoase cu vârstele, implementarea concretă și pe scară largă a unor inițiative cuprinzătoare de planificare urbană sau de infrastructură prietenoase cu vârstele, dincolo de sistemul de îngrijire imediată, rămâne mai puțin detaliată[36].

---

[31] Revisiting the Nordic long-term care model for older people—still equal? - PubMed Central, Disponibil online : https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9062627/, accesat pe 19.06.2025.

[32] European Parliament - European Union. 2020. Japan's ageing society. Disponibil online: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf, accesat pe 19.06.2025.

[33] Nordic Welfare Centre. 2023. Nordic cities strengthen their work for age-friendly cities. Disponibil online: https://nordicwelfare.org/en/nyheter/nordic-cities-strengthen-their-work-for-age-friendly-cities/, accesat pe 17.06.2025.

[34] Nordic Welfare Centre. 2023. Op. Cit.

[35] Rotaru, F., Matei, A., Bolboacă, S. D., Cordoș, A. A., Bulboacă, A. E., & Muntean, C. 2024. Op. Cit.

[36] Idem.

Strategia naţională privind îngrijirea de lungă durată și îmbătrânirea activă pentru perioada 2023-2030 își propune să promoveze serviciile comunitare care previn instituționalizarea, ceea ce contribuie indirect la crearea unor medii mai prietenoase cu persoanele în vârstă[37]. Cu toate acestea, accentul național s-a pus în principal pe serviciile sociale pentru vârstnici, cu un accent mai puțin explicit pe planificarea urbană mai amplă sau pe inițiativele de infrastructură care promovează îmbătrânirea activă în mod cuprinzător[38].

Indicele constant scăzut al îmbătrânirii active din România sugerează o lacună semnificativă în dezvoltarea unor medii cu adevărat prietenoase cu persoanele în vârstă, care se extind dincolo de serviciile sociale de bază, lipsind exemple concrete de planificare urbană mai amplă, adaptată vârstnicilor, spații publice accesibile sau sisteme de transport integrate. Acestea sunt componente esențiale și semne distinctive ale celor mai bune practici observate în țări precum Japonia și națiunile nordice. Acest lucru indică faptul că abordarea actuală a României ar putea fi prea concentrată pe furnizarea de îngrijire directă, mai degrabă decât pe o facilitare holistică a mediului care sprijină autonomia și implicarea socială a adulților în vârstă. Pentru a aborda această problemă, România are nevoie de o strategie națională dedicată și intersectorială pentru medii prietenoase cu persoanele în vârstă, care să implice planificatorii urbani, autoritățile de transport și comunitățile locale. Această strategie ar trebui să includă investiții specifice în spații publice accesibile, soluții de locuințe adaptabile și rețele integrate de transport public. Învățând din „băncile vorbărețe" sau „prânzurile pentru seniori" ale orașelor nordice, poate promova incluziunea socială, adoptând în același timp conceptul japonez de „oraș compact" poate îmbunătăți accesul la serviciile esențiale, promovând în cele din urmă independența și reducând izolarea socială în rândul rezidenților în vârstă.

Dimensiunea culturală: Promovarea solidarității intergeneraționale și combaterea ageismului

Promovarea programelor și dialogului intergenerațional

Promovarea dialogului și a colaborării intergeneraționale este recunoscută pe scară largă ca fiind esențială pentru construirea unei societăți cu adevărat incluzive din punct de vedere al vârstei. Țările nordice oferă exemple

[37] UNECE. 2023. National strategy on long term care and active ageing 2023–2030, Disponibil online: https://ageing-policies.unece.org/browse-policy/3112, accesat pe 19.06.2025.

[38] Rotaru, F., Matei, A., Bolboacă, S. D., Cordoș, A. A., Bulboacă, A. E., & Muntean, C. 2024. Op. Cit.

concrete de programe intergeneraționale de succes: „băncile vorbărețe" din Göteborg, Suedia, încurajează activ conversațiile între generații, „prânzurile pentru seniori" din școlile din Uppsala, Suedia, facilitează legături mai strânse între adulții în vârstă și elevi, iar „Jocurile Generațiilor" din Norvegia reunesc oameni de toate vârstele pentru activități fizice și distracție[39].

În România, Institutul Român pentru Educația Adulților (IREA) include în mod explicit „învățarea intergenerațională și îmbătrânirea activă" ca un obiectiv central în cercetarea și inițiativele sale practice[40]. În plus, Strategia națională privind îngrijirea de lungă durată și îmbătrânirea activă pentru perioada 2023-2030 încurajează participarea socială activă a vârstnicilor, ceea ce poate sprijini indirect implicarea intergenerațională[41]. Totuși, o caracteristică cheie a sprijinului acordat vârstnicilor în România este dependența predominantă de o abordare bazată pe „familialism implicit".

Pentru a promova o solidaritate intergenerațională autentică, România trebuie să își diversifice modelul de îngrijire prin investiții semnificative în servicii formale de îngrijire comunitară, care completează, mai degrabă decât să înlocuiască, îngrijirea familială. Această schimbare strategică ar ușura povara asupra familiilor, ar promova egalitatea de gen și ar elibera resurse pentru programe intergeneraționale mai ample, cum ar fi cele implementate cu succes în țările nordice[42].

Strategii de combatere a ageismului în societate și la locul de muncă

Combaterea ageismului necesită o abordare multifațetată, cu inițiative de educație și conștientizare în centrul său. Acestea includ programe de formare pentru profesioniștii din domeniul sănătății și îngrijitorii cu privire la problemele legate de vârstă, campanii de conștientizare publică care promovează imagini pozitive despre îmbătrânire și integrarea diversității de vârstă în programele școlare.

Natura omniprezentă a ageismului în România, în special la locul de muncă și întărită de reprezentarea din mass-media, constituie o barieră culturală semnificativă care subminează politicile de îmbătrânire activă și limitează potențialele contribuții ale vârstnicilor. Pentru a combate eficient ageismul, România are nevoie de un efort susținut, pe mai multe fronturi, care să

[39] Nordic Welfare Centre. 2023. Op. Cit.

[40] Romanian Institute for Adult Education – IREA - EBSN, Disponibil online : https://basicskills.eu/current-members/romanian-institute-for-adult-education-irea/ accesat pe 19.06.2025.

[41] UNECE. 2023. Op. Cit.

[42] Nordic Welfare Centre. 2023. Op. Cit.

depășească inițiativele actuale. Acesta include campanii ample de conștientizare publică pentru a contesta și demonta stereotipurile bazate pe vârstă, instruire obligatorie anti-ageism pentru profesioniștii și managerii din resurse umane și aplicarea robustă a politicilor antidiscriminare în toate aspectele ocupării forței de muncă. În plus, promovarea activă a dialogului și colaborării intergeneraționale, așa cum s-a demonstrat cu succes în țările nordice prin inițiative precum „băncile vorbărețe" sau „prânzurile pentru seniori"[43], poate contribui semnificativ la eliminarea prejudecăților bazate pe vârstă și la promovarea unei mentalități societale mai incluzive și mai apreciative.

Dimensiunea medicală: Asigurarea sănătății și bunăstării pe tot parcursul vieții

Reforme ale sistemului de sănătate pentru gestionarea și prevenirea bolilor cronice

Un sistem de sănătate robust, care prioritizează prevenirea și gestionarea eficientă a bolilor cronice, este fundamental pentru susținerea unei societăți bazate pe longevitate. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) subliniază faptul că investițiile în sănătate și bunăstare pe tot parcursul vieții unei persoane sunt cruciale pentru atingerea unei longevități sănătoase. Planul japonez „Japonia Sănătoasă 21" (al doilea mandat), de exemplu, își propune să extindă „speranța de viață sănătoasă"[44]. Japonia a menținut acoperirea universală de sănătate (UHC) din 1961, oferind o plasă de siguranță fundamentală. În mod similar, țările nordice încorporează din ce în ce mai mult în politicile lor de sănătate pentru seniori strategii de promovare a sănătății și de prevenire a bolilor, legate de bunăstarea generală.[45]

Sistemul de sănătate din România continuă să se confrunte cu provocări semnificative, inclusiv subfinanțare cronică, inegalitate persistentă în acces și un grad ridicat de subdigitalizare, care, împreună, diminuează eficiența și limitează furnizarea de soluții integrate de îngrijire[46].

---

[43] Nordic Welfare Centre. 2023. Op. Cit.

[44] European Parliament - European Union. 2020. Japan's ageing society. Disponibil online : https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf, accesat pe 19.06.2025.

[45] Nordic Welfare Centre. 2022. Active and Healthy Ageing: Heterogenous perspectives and Nordic indicators, Disponibil online: https://nordicwelfare.org/pub/Active_and_Healthy_Ageing___Heterogenous_perspectives_and_Nordic_indicators/pdf.pdf, accesat pe 17.06.2025.

[46] Balint, B. A., ȘTEFAN, S. C., & Mircioiu, C. E. (2024). Improving The Performance Of Romania'S Healthcare System: Lessons From The Dutch Model. In Proceedings of the INTERNATIONAL MANAGEMENT CONFERENCE (Vol. 18, No. 1, pp. 39-55). Faculty of Management, Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania.

În ciuda reformelor și inițiativelor strategice recente, sistemul de sănătate din România rămâne extrem de vulnerabil la subfinanțarea cronică, la deficitul sever de forță de muncă și la disparitățile regionale omniprezente. Reformele anunțate, deși lăudabile, ar putea să nu fie suficiente pentru a aborda deficiențele sistemice profunde și exodul continuu al creierelor din domeniul medical. Fără reforme structurale mai profunde și susținute, în special în ceea ce privește abordarea cauzelor profunde ale subfinanțării și retenției forței de muncă, sistemul de sănătate din România se va confrunta cu dificultăți în a satisface cerințele în continuă evoluție și creștere ale unei populații îmbătrânite, ceea ce ar putea duce la o deteriorare suplimentară a rezultatelor în materie de sănătate și la exacerbarea inegalităților existente în ceea ce privește accesul la îngrijire.

Concluzii și recomandări

România se află într-un moment critic, confruntându-se cu o schimbare demografică accelerată, caracterizată de îmbătrânirea rapidă a populației și de o depopulare semnificativă determinată de emigrare. Deși conceptul unei societăți a longevității oferă un potențial imens pentru câștiguri economice și sociale, realizarea acestei viziuni în România necesită un cadru de politici cuprinzător și multidimensional, care să depășească măsurile reactive și să se orienteze către strategii proactive și integrate.

Provocările demografice cu care se confruntă România sunt unice prin viteza și severitatea lor, exacerbate de emigrația masivă care a epuizat populația activă. Deși au existat recent schimbări pozitive, deși temporare, în migrație, acestea nu indică o inversare a tendințelor pe termen lung. Creșterea preconizată a participării vârstnicilor prezintă o oportunitate vitală de a atenua deficitul de forță de muncă și presiunea fiscală, dar acest lucru depinde de asigurarea faptului că vârstnicii sunt sănătoși, calificați și sprijiniți.

În plus, o barieră culturală și sistemică semnificativă este ageismul omniprezent în societate și la locul de muncă, coroborat cu o abordare profund înrădăcinată de „familialism implicit" în ceea ce privește îngrijirea vârstnicilor. Deși semnificativă din punct de vedere cultural, această dependență pune o povară asupra familiilor și limitează dezvoltarea unor programe intergenerați-onale mai ample, bazate pe comunitate.

Sistemul de sănătate, în ciuda reformelor recente, rămâne extrem de vulnerabil din cauza subfinanțării cronice, a deficitului de forță de muncă și a disparităților regionale, care vor împiedica grav capacitatea sa de a susține o societate a longevității în creștere.

Pentru a se pregăti eficient și a prospera în noua societate a longevității, România trebuie să implementeze o viziune strategică pentru următorul deceniu (2025-2035) care să cuprindă următoarele propuneri de politici publice, inspirate de cele mai bune practici globale:

1. Dimensiunea economică: Promovarea implicării productive

- Implementarea unor programe complete de învățare și recalificare pe tot parcursul vieții: dincolo de creșterea vârstei de pensionare, investirea semnificativă în oportunități de învățare accesibile, stimulate și personalizate pe tot parcursul vieții pentru vârstnici. Aceste programe ar trebui să se concentreze pe competențe digitale, noile tehnologii și adaptarea la cerințele în continuă evoluție ale pieței muncii.
- Promovarea aranjamentelor de lucru flexibile: Încurajarea și stimularea angajatorilor să adopte modele de lucru flexibile, cum ar fi pensionarea etapizată, opțiunile de lucru cu fracțiune de normă și program adaptabil.
- Dezvoltarea unui sprijin specific pentru antreprenoriatul seniorilor: Deși programele de antreprenoriat existente sunt deschise tuturor vârstelor, e necesară crearea unor inițiative dedicate care să ofere sprijin personalizat, mentorat și oportunități de finanțare, în special pentru vârstnicii interesați să înființeze afaceri.
- Echilibrul dintre sustenabilitatea sistemului de pensii și adecvare: Pe lângă reformele fiscale și creșterea vârstei de pensionare, e necesară elaborarea unor mecanisme care să asigure pensii adecvate, în special pentru grupurile vulnerabile. Aceasta poate implica explorarea unor modele alternative de finanțare, corelarea mai strânsă a ajustărilor pensiilor cu creșterea salariilor reale și cu inflația sau consolidarea pilonilor pensiilor private printr-o supraveghere robustă.

2. Dimensiunea administrativă: Construirea unei guvernanțe și a unor medii prietenoase cu vârstnicii

- Accelerarea dezvoltării îngrijirii pe termen lung bazate pe comunitate:Investiții substanțiale în serviciile de îngrijire comunitară și extinderea acestora, renunțând la dependența predominantă de îngrijirea rezidențială și la îngrijirea familială informală.
- Implementarea unei Strategii Naționale pentru medii prietenoase cu vârstnicii: Elaborarea unei strategie naționale intersectoriale pentru

orașe și comunități prietenoase cu persoanele în vârstă, implicând planificatori urbani, autorități de transport și administrații locale.
- Sprijinirea îngrijitorilor informali:Oferirea unui sprijin solid, inclusiv asistență financiară, instruire și consiliere îngrijitorilor informali pentru a le ușura povara și a formaliza aspectele legate de furnizarea de îngrijire.

3. Dimensiunea culturală: Promovarea solidarității intergeneraționale și combaterea ageismului

- Promovarea programelor intergeneraționale pe scară largă: Promovarea și finanțarea activă a programe de dialog și colaborare intergenerațională în școli, locuri de muncă și în cadrul comunității. Aceste inițiative, inspirate de exemple nordice precum „băncile vorbărețe" și „prânzurile pentru seniori", pot încuraja înțelegerea reciprocă, pot reduce prejudecățile și pot construi legături comunitare mai puternice dincolo de legăturile familiale imediate.
- Lansarea unor campanii cuprinzătoare pentru combaterea ageismului: Implementarea unor campanii susținute de conștientizare publică pentru a combate stereotipurile legate de vârstă perpetuate de mass-media și societate.
- Schimbarea narațiunii despre îmbătrânire: Promovarea activă a unei narațiuni societale care consideră longevitatea ca un atu și recunoaște imensul potențial și contribuțiile valoroase ale vârstnicilor, renunțând la perceperea lor ca o povară.

4. Dimensiunea medicală: Asigurarea sănătății și bunăstării pe tot parcursul vieții

- Consolidarea asistenței medicale primare cu o perspectivă asupra întregului curs de viață: Prioritizarea investițiilor semnificative în asistența medicală primară, concentrându-se pe măsuri preventive, detectarea precoce și gestionarea eficientă a bolilor netransmisibile la toate grupele de vârstă, nu doar la vârstnici.
- Abordarea deficitului de forță de muncă din domeniul sănătății și a lacunelor în digitalizare: Implementarea unor strategii agresive pentru a reține și a atrage profesioniștii din domeniul medical, inclusiv salarii competitive, condiții de muncă îmbunătățite și oportunități de dezvoltare profesională. Accelerarea digitalizării dosarelor medicale și extinderea

serviciilor de telemedicină, asigurând acces echitabil în zonele urbane și rurale, pentru a spori eficiența și accesibilitatea.

- Asigurarea accesului echitabil și a calității îngrijirii: Abordarea subfinanțării cronice și a disparităților regionale în furnizarea de servicii medicale pentru a asigura accesul tuturor cetățenilor, indiferent de venit sau locație la servicii medicale de înaltă calitate. Aceasta include un sprijin solid pentru nevoile de îngrijire pe termen lung și o gestionare specializată a bolilor cronice.

Prin implementarea strategică a acestor propuneri de politici interconectate, România poate naviga proactiv prin complexitățile tranziției sale demografice, poate transforma provocările unei populații îmbătrânite în oportunități de creștere și îmbogățire socială și poate construi o societate cu adevărat incluzivă și prosperă, bazată pe longevitate, pentru următorul deceniu și nu numai.

Bibliografie

1. AARP International. 2025. The Aging Readiness & Competitiveness Report. Germany, Disponibil online: https://www.aarpinternational.org/initiatives/aging-readiness-competitiveness-arc/germany, accesată pe 16.06.2025.
2. American Bar Association. 2024. German Elder Care, Disponibil online: https://www.americanbar.org/groups/law_aging/publications/bifocal/vol46/vol46issue3/germaneldercare/, accesat pe 17.06.2025.
3. Balint, B. A., ȘTEFAN, S. C., & Mircioiu, C. E. (2024). Improving The Performance Of Romania'S Healthcare System: Lessons From The Dutch Model. In Proceedings of the INTERNATIONAL MANAGEMENT CONFERENCE (Vol. 18, No. 1, pp. 39-55). Faculty of Management, Academy of Economic Studies, Bucharest, Romania.
4. Bruegel. 2025. The demographic divide: inequalities in ageing across the European Union - Bruegel, disponibil online: https://www.bruegel.org/policy-brief/demographic-divide-inequalities-ageing-across-european-union, accesat pe 15.06.2025.
5. Całus, Kamil. 2020. Thirty years of crisis: Romania's demographic situation. OSW Centre for Eastern Studies, Disponibil online: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-03-21/thirty-years-crisis-romanias-demographic-situation, accesat pe 15.06.2025.
6. EURES (EURopean Employment Services). 2025. Labour Market Information: Romania - EURES - European Union, disponibil online: https://eures.europa.eu/living-and-working/labour-market-information-europe/labour-market-information-romania_en, accesat pe 15.06.2025.
7. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. 2025. Keeping older workers in the labour force. Disponibil online : https://www.eurofound.

europa.eu/en/publications/2025/keeping-older-workers-labour-force, accesat pe 17.06.2025.
8. European Parliament - European Union. 2020. Japan's ageing society. Disponibil online: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659419/EPRS_BRI(2020)659419_EN.pdf, accesat pe 19.06.2025.
9. Haragus, Mihaela, Foldes, Ionut. 2025. Intergenerational Care Challenges in Romania: Assessing Senior Citizens' Access to Care amid Migration and Service Gaps (5th ISA Forum of Sociology (6-11 July 2025), Disponibil online : https://isaconf.confex.com/isaconf/forum2025/webprogram/Paper161848.html accesat pe 19.06.2025.
10. International Monetary Fund. 2020. The Future of Aging: A Guide for Policymakers – IMF F&D, Disponibil online: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2020/03/the-future-of-aging-guide-for-policymakers-scott, accesat pe 15.06.2025.
11. Misch, Florian, and Mr Alexander Pitt. 2023. Labor Force Participation in Romania. International Monetary Fund.
12. National Strategy for the Promotion of Active Aging and the Protection of Older Persons for the period 2023–2030, Disponibil online : https://ageing-policies.unece.org/browse-policy/2716 accesat pe 19.06.2025.
13. Nordic Welfare Centre. 2022. Active and Healthy Ageing: Heterogenous perspectives and Nordic indicators, Disponibil online: https://nordicwelfare.org/pub/Active_and_Healthy_Ageing___Heterogenous_perspectives_and_Nordic_indicators/pdf.pdf, accesat pe 17.06.2025.
14. Nordic Welfare Centre. 2023. Nordic cities strengthen their work for age-friendly cities. Disponibil online: https://nordicwelfare.org/en/nyheter/nordic-cities-strengthen-their-work-for-age-friendly-cities/, accesat pe 17.06.2025.
15. Revisiting the Nordic long-term care model for older people—still equal? - PubMed Central, Disponibil online : https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9062627/, accesat pe 19.06.2025.
16. Romanian Institute for Adult Education – IREA - EBSN, Disponibil online : https://basicskills.eu/current-members/romanian-institute-for-adult-education-irea/ accesat pe 19.06.2025.
17. Rostgaard, T., Jacobsen, F., Kröger, T., & Peterson, E. (2022). Revisiting the Nordic long-term care model for older people—still equal?. European Journal of Ageing, 19(2), 201-210.
18. Rotaru, F., Matei, A., Bolboacă, S. D., Cordoș, A. A., Bulboacă, A. E., & Muntean, C. 2024. Age-Inclusive Healthcare Sustainability: Romania's Regulatory and Initiatives Landscape in the European Union Context. Sustainability, 16(5), 1827.
19. Rotaru, F., Matei, A., Bolboacă, S. D., Cordoș, A. A., Bulboacă, A. E., & Muntean, C. 2024. Op. Cit.
20. The European Centre for the Development of Vocational training (Cedefop). 2025. Skills forecast Romania - Cedefop, Disponibil online: https://www.cedefop.europa.eu/files/skills_forecast_-_romania_2025.pdf, accesată pe 16.06.2025.

21. The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). 2022. National report - UNECE, disponibil online: https://unece.org/sites/default/files/2022-03/mipaa20-report-romania.pdf, accesat pe 15.06.2025.
22. UNECE. 2023. National strategy on long term care and active ageing 2023–2030, Disponibil online : https://ageing-policies.unece.org/browse-policy/3112, accesat pe 19.06.2025.
23. World Bank Group. (2024). Unlocking the Power of Healthy Longevity: Demographic Change, Non-communicable Diseases, and Human Capital - World Bank, Disponibil online: https://www.worldbank.org/en/topic/health/publication/unlocking-power-healthy-longevity, accesat pe 15.06.2025.
24. World Health Organisation. 2002. Active Ageing. A policy framework. Disponibil online: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;sequ, accesată pe 16.06.2025.
25. World Health Organisation. 2002. Enabling age-friendly environments for healthier lives across Europe, Disponibil online: https://www.who.int/europe/health-topics/ageing/enabling-age-friendly-environments-across-europe, accesată pe 16.06.2025.

- II -

REINDUSTRIALIZARE 4.0 CU OBIECTIV STRATEGIC

Coordonator:
BOGDAN LEU

RECONSTRUCȚIA INDUSTRIALĂ A EUROPEI: ROLUL ROMÂNIEI ÎN STRATEGIA DE *FRIEND-SHORING*

Bogdan Cozma

În ultimii 20 de ani, industria europeană a trecut printr-un declin continuu în urma crizelor succesive. Criza financiară din 2008 a dus la închiderea a mii de întreprinderi mici și mijlocii, în special în sudul Europei, în Italia și Spania. Apoi pandemia de Covid-19 a blocat cu totul o industrie care încă nu-și revenise în totalitate. Totuși, invazia Rusiei din 24 februarie 2022 a declanșat o realinierea a lanțurilor de aprovizionare, apărând astfel o nevoie urgență ca Europa să-și revitalizeze propria capacitate industrială. În acest context destul de dificil și având în vedere importanța securizării flancului estic, România este poziționată să joace un rol important în acest proces. Țara noastră are o poziție geografice strategică, iar potențialul său industrial este încă neexploatat. Are, de asemenea, avantajul unui sector energetic solid și al unui sector auto în creștere. Totuși, valorificarea acestui potențial va necesita ca România să depășească atât provocările interne, cât și pe cele legate de cooperarea europeană.

Politica industrială europeană

Conform Băncii Mondiale, ponderea manufacturii în PIB-ul UE a scăzut la doar 15% în 2023, comparativ cu peste 20% la începutul anilor '90[1]. Industria grea se confruntă cu probleme severe de competitivitate, având de-a face atât cu o forță de muncă semnificativ mai scumpă decât cea din China, cât și cu costuri la electricitate aproape duble față de cele din SUA.[2]

Alt aspect care trebuie luat în considerare în aceasta discuție este tranziția energetică. Atingerea țintelor climatice a devenit un pilon central pentru direcția politicii industriale europene, iar programul „Fit for 55" al UE impune

[1] Banca Mondială. "Manufacturing, Value Added (% of GDP) – European Union." World Bank Data https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=EU

[2] FDI Intelligence. 2023. "Europe's Industry Needs to Reindustrialize after Rising Energy Costs." *fDi Intelligence*, June 2023. https://www.fdiintelligence.com/content/e3146fdb-7187-5879-be98-edbf6061e7e4.

reducerea cu 55% a emisiilor de carbon pentru noile mașini până în 2030 și cu 100% până în 2035[3]. Acest lucru va interzice în practică vânzarea mașinilor cu motoare cu combustie internă. Industriile grele vor trebuie să investească masiv în retehnologizare și decarbonizare pentru a atinge obiectivul european de emisii nete zero până în 2050. Un aspect care faultează competitivitatea industriei europene, aflată în competiție cu alte regiuni ale lumii care nu sunt supuse unor astfel de costuri suplimentare impuse de tranziția energetică.

De asemenea, toate aceste evoluții se desfășoară într-un context de instabilitate geopolitică, care a intensificat legăturile dintre securitate și industrie. Războiul Rusiei împotriva Ucrainei a perturbat piețele de energie, aspect ce a determinat UE să accelereze renunțarea la gazul și petrolul rusesc și să prioritizeze securitatea energetică. În același timp autonomia lanțurilor de aprovizionare devine tot mai importantă pentru Europa. Acum noua prioritate este de a reduce dependența excesivă de importuri pentru produse de importanță strategică precum echipamente medicale, microcipuri sau metale rare.

În acest sens, UE a lansat inițiative pentru întărirea capacității de producție interne, precum Critical Raw Materials Act[4] (pentru dezvoltarea exploatărilor miniere europene), EU Chips Act[5] (pentru fabrici de semiconductori). Până în 2035, obiectivul este dezvoltarea unei baze industriale europene mai robuste, cu lanțuri de aprovizionare mai concentrate în țări partenere de încredere, reducând dependența de furnizori cu risc geopolitic. Acest proces face parte din tendința tot mai accentuată de „friend-shoring". Un fenomen prin care statele caută să-și securizeze producția colaborând cu parteneri de încredere, chiar dacă acest lucru presupune, uneori, costuri suplimentare.

Se pot observa semne ale unei posibile redresări, întrucât investițiile în sectorul manufacturier european au început din nou să crească. Tot mai multe state membre, precum Franța, Germania, Polonia sau România, își susțin activ sectoarele strategice prin diverse planuri naționale de redresare. Una dintre cele mai mari dificultăți rămâne absorbția eficientă a fondurilor europene, o problemă în special dificilă în țările cu venituri mai mici.

---

[3] Consiliul European. 2021. "Fit for 55." *Council of the European Union*. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/.

[4] Comisia Europeană. 2025. "Critical Raw Materials Act." Single Market – Economy – Raw Materials. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials/critical-raw-materials-act_en

[5] Comisia Europeană. 2025. „European Chips Act." https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en

În același timp, modernizarea și recalificarea forței de muncă pentru a face față noilor tehnologii reprezintă o altă provocare majoră. Europa se confruntă și cu îmbătrânirea și scăderea populației active, ceea ce duce la un deficit de forță de muncă și la dificultăți de recrutare în sectoarele industriale. La acestea se adaugă fenomenul de „brain drain", vizibil mai ales în țările din Europa Centrală și de Est, precum România, unde mulți specialiști tineri și bine pregătiți aleg să emigreze către statele mai prospere din vestul continentului sau din afara Uniunii Europene, limitând astfel potențialul de inovare și dezvoltare locală. Nu în ultimul rând, volatilitatea politicilor energetice, reflectată în schimbările frecvente ale reglementărilor privind subvențiile, taxele sau standardele de poluare, generează un grad ridicat de incertitudine pentru investitori.

Potențialul industrial al României

Un principal atu al României este producția de energie remarcabil de diversificată care oferă țării unul dintre cele mai ridicate grade de independență energetică din Uniunea Europeană. Producția energetică locală acoperă necesarul intern printr-o combinație de surse convenționale precum hidroenergie, gaze naturale, cărbune, energie nucleară cat și surse regenerabile precum energia eoliană și solară. Această diversitate asigură o mai mare stabilitate și flexibilitate sistemului energetic național în comparație cu cele ale vecinilor noștri.

Proiectele strategice din sectorul gazelor naturale, în special proiectul Neptun Deep din Marea Neagră, vor transforma România, din 2027 conform datelor publice, în cel mai mare producător de gaze naturale din UE și, pentru prima dată, în exportator net[6], aspect ce sporește reziliența energetică a Europei Centrale și de Est, oferind o alternativă viabilă la importurile din Rusia și contribuind la diversificarea surselor europene. În paralel, investițiile în energia regenerabile în special cea eoliană, în bazinul Marii Negre[7],

[6] Ministerul Energiei, „Ministrul Energiei, Sebastian Burduja: România face un pas decisiv spre independența energetică – Romgaz și OMV Petrom au început forajul în perimetrul Neptun Deep, cel mai mare proiect offshore", București, 2025 https://energie.gov.ro/ministrul-energiei-sebastian-burduja-romania-face-un-pas-decisiv-spre-independenta-energetica-romgaz-si-omv-petrom-au-inceput-forajul-in-perimetrul-neptun-deep-cel-mai-mare-proiect-offsho/

[7] Economedia, "Analiză: Țările de la Marea Neagră se pregătesc pentru eoliene offshore / Cum stă România, comparativ cu Bulgaria, Ucraina și Turcia," https://economedia.ro/analiza-tarile-de-la-marea-neagra-se-pregatesc-pentru-eoliene-offshore-cum-sta-romania-comparativ-cu-bulgaria-ucraina-si-turcia.html

poziționează România ca unul dintre principalii actori ai tranziției energetice regionale.

Sectorul nuclear joacă un rol esențial în atingerea obiectivelor de decarbonizare, iar România are deja în desfășurare un proiect prin care își propune să extindă centrala de la Cernavodă cu două noi reactoare. Aceste inițiative pot transforma România într-un centru regional pentru tehnologia nucleară de nouă generație. În paralel, dezvoltarea proiectelor regionale de interconectare a rețelelor de gaze și energie electrică cu țările vecine, alături de inițiative strategice precum gazoductul BRUA sau cablu submarin cu Azerbaidjanului[8], consolidează poziția României ca un hub energetic la frontiera de est a Uniunii Europene.

Un alt sector important este cel auto, care reprezintă principala componenta a exporturilor românești, aproximativ 18% din exporturile totale ale României[9] (în principal prin uzinele Dacia și Ford). Iar pe lângă aceasta, România găzduiește și un ecosistem extins de producție de cablaje, anvelope, sisteme electronice etc., fiind profund integrată în lanțul de aprovizionare european. Tranziția verde, dictată de reglementările europene, prevede interzicerea vânzărilor de mașini cu motoare termice după 2035. Acest lucru a determinat actorii industriali să investească în dezvoltarea de modele electrice și hibrid, precum și în adaptarea infrastructurii de producție. Pe măsură ce cererea pentru vehicule verzi crește la nivel european, România poate să atragă investiții pentru fabrici de baterii, componente electronice sau stații de încărcare, nu doar pentru asamblarea finală a mașinilor.

Sectorul apărării se afla în prim plan pe agendă guvernului, în contextul războiului din Ucraina și al creșterii cheltuielilor de apărare la nivel european. România a crescut bugetul apărării la 2,5% din PIB, cu peste 30% destinat achizițiilor moderne și peste 2% pentru cercetare-inovare. Strategia Națională pentru Industria de Apărare 2024-2030 vizează modernizarea fabricilor de stat din portofoliul ROMARM, cu accent pe producția de muniții compatibile NATO, drone, componente pentru vehicule blindate și sisteme de artilerie[10].

---

[8] Romania Insider, "Transelectrica Project Company to Develop Green Energy Link with Azerbaijan in 2025," https://www.romania-insider.com/transelectrica-project-company-green-energy-azerbaijan-2025.

[9] OEC – The Observatory of Economic Complexity. „Romania." https://oec.world/en/profile/country/rou

[10] Secretariatul General al Guvernului. „Strategia Națională pentru Industria de Apărare 2024–2030." Anexa 44, https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/11/ANEXA-44.pdf.

România asamblează vehicule PIRANHA V în colaborare cu parteneri elvețieni și germani, dezvoltă drone și electronice împreună cu companii israeliene și poartă discuții cu mari producători coreeni pentru înființarea unor linii de producție de artilerie[11]. Prin aceste parteneriate internaționale, România accelerează transferul tehnologic și crește capacitățile locale. În plus, participarea la proiecte europene precum Fondul European de Apărare și PESCO[12] oferă României acces la resurse pentru tehnologii duale și ajută la integrarea industriei locale în lanțurile de aprovizionare europene. Mai mult, faptul că România reprezintă o „poartă" la granița UE și NATO spre Ucraina și un hub logistic pentru sprijinirea în contextul războiului, stimulează cererea de infrastructură, tehnica militară și personal calificat ceea oferă oportunități de dezvoltare, consolidând contribuția României la autonomia strategică europeană.

Direcții și recomandări pentru România

Pentru a putea beneficia în totalitate din acest proces european de revitalizarea a industriei până în 2035, România trebuie să se concentreze pe o serie de aspecte21

Investiții în infrastructură

O condiție de bază pentru reindustrializare este dezvoltarea infrastructurii, domeniul care continua sa fie principala slăbiciune a României. Veștile bune sunt ca războiul din Ucraina a accelerat construcția unora din proiectele din infrastructură, în special cele cu uz dual (civil și militar) spre exemplu, autostrada A7 (denumită și autostrada Moldovei)[13] care este programată să fie data în exploatare în 2026 sau aeroportul internațional Galați-Brăila[14]. Însă alte segmente importante, precum autostrada A1, care ne leagă de Ungaria și mai departe de Europa occidentală, vor rămâne în lucru până cel puțin în 2028. De asemenea, de o importanță egală este finalizarea tronsoanelor de cale ferată aflate în lucru și modernizarea a sute de kilometri de cale ferată

[11] Europa Liberă România. "Acord în domeniul apărării între România și Coreea de Sud. Armata Română ar putea cumpăra obuziere de la o companie coreeană." https://romania.europalibera.org/a/acord-militar-%C8%99i-rom%C3%A2nia-%C8%99i-coreea-de-sud-armata-rom%C3%A2n%C4%83-ar-putea-cump%C4%83ra-obuziere-de-la-o-companie-coreean%C4%83/32917040.html.

[12] "PESCO." Permanent Structured Cooperation (PESCO). https://www.pesco.europa.eu/about/.

[13] 130 Km Autostrăzi. „A7." https://www.130km.ro/a7.html.

[14] Adevărul. „Metropola Galați-Brăila va avea aeroport." https://adevarul.ro/stiri-locale/galati/metropola-galati-braila-va-avea-aeroport-2357454.html

pentru a putea permite creșterea vitezei pentru transportul feroviar. Nu în ultimul rând, modernizarea portului Constanța este o prioritate, în contextul în care Uniunea Europeană mizează tot mai mult pe dezvoltarea „Coridorului de Mijloc", prin care se dorește conectarea Europei la piețele din Asia, prin Marea Neagră și Marea Caspică.

Stimularea investițiilor în inovare, cercetare și digitalizare

România trebuie sa tranziteze de la modelul industrial bazat pe forță de muncă ieftină și ambalare a produselor finale, către un model al unei economii dezvoltate, bazat pe inovație și capabil să producă echipamente și produse avansate. Acesta tranziție nu poate avea loc cât timp România cheltuie doar 0,17% din PIB pentru cercetare-dezvoltare (R&D), mult sub media de 2% la nivelul Uniunii Europene[15]. În plus, capacitatea de a genera și reține inovația este limitată de un mix dintre brain drain, birocrație excesivă, cooperare limitata dintre mediul academic și cel economic, dar și de resursele bugetare limitate. Deci un prim pas important ar fi creșterea bugetului pentru R&D, cu accent pe domenii strategice: energie, AI, automatizare industrială, apărare etc. România trebuie să exploreze toate instrumentele europene aflate la dispoziția sa, precum Horizon Europe[16]. Cu fonduri europene, guvernul poate să promoveze parteneriate care să reunească universități și companii private. Totodată, trebuie continuată încurajarea startup-urilor din tech, în special pe segmente precum software industrial și cybersecurity.

Un alt mare obstacol pentru reindustrializare este lipsa forței de muncă calificate și migrația tinerilor cu educați. Un studiu recent al fundației germane Friedrich Ebert a arătat ca aproape jumătate dintre tinerii cu varste cuprinse între 14-29 ani vor sa emigreze[17]. Pentru a combate acest fenomen, trebuiesc adoptate politici care să includă:

- Modernizarea și extinderea învățământului profesional și dual, în parteneriat cu mediul privat, pentru formarea rapidă a specialiștilor în domenii tehnice relevante (mechanica, automatizări, inginerie energetică, electronică auto etc.).

[15] Ministerul Educației. „Bugetul alocat educației și cercetării pentru anul 2025 – Comunicat de presă." https://www.edu.ro/comunicat_presa_04_2025_buget_educatie_cercetare.

[16] Comisia Europeană, „Horizon Europe", Research and Innovation https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

[17] Euronews România. „Studiu: Peste 50% dintre tinerii din România vor să emigreze. Teama de război și calitatea slabă a sistemului de sănătate, principalele motive." https://www.euronews.ro/articole/studiu-peste-50-dintre-tinerii-din-romania-vor-sa-emigreze-teama-de-razboi-si-cal

- Actualizarea curriculei universitare și creșterea ponderii programelor STEM
- Programe recalificare pentru angajații din sectoare în declin (minerit, textile, agricultura de subzistență), finanțate din fonduri europene și naționale.
- Stimulente pentru revenirea în țară a specialiștilor români din diaspora: granturi pentru startup-uri, joburi în companii strategice, proiecte de cercetare și facilități fiscale.

Un rol proactiv în inițiativele regionale

Poziția României în cadrul UE trebuie valorificată prin implicarea activă în toate inițiativele europene relevante pentru industria viitorului. România trebuie să continue să fie un susținător activ al politicilor de coeziune europeană astfel încât decalajele față de Vestul UE să fie reduse treptat. Colaborarea cu țările din regiune, în special prin Inițiativa celor Trei Mări, pentru proiecte de infrastructură (Via Carpathia, Rail2Sea), de integrarea energetică și proiecte comune de cercetare vor consolida rolul României ca hub regional. Iar parteneriatele strategice cu Ucraina și Republica Moldova, sprijinirea reconstrucției Ucrainei și asigurarea rutelor alternative de export vor consolida influența geopolitică și economică a României la granița estică a Uniunii după modelul Poloniei.

Asigurarea unui cadru de reglementare stabil, predictibil și prietenos pentru investiții

În ultimii ani, incertitudinea legislativă și birocrația au fost printre cele mai frecvențe obstacole reclamate de investitori[18]. Pentru ca România să devină cu adevărat atractivă pentru investiții industriale pe termen lung, este necesară simplificarea procedurilor administrative, asigurarea transparenței și reducerea volatilității legislative (mai ales în domeniul fiscal și energetic). Aceste politici publice ar trebui să fie elaborate în strânsă consultare cu mediul privat, iar orice schimbare majoră de reglementare să fie anunțată și pregătită din timp. România trebuie, de asemena, să continue lupta împotriva corupției și să consolideze statul de drept, pentru a întări încrederea investitorilor.

[18] Popovici, Adrian. „Semnal de alarmă tras de investitorii străini. Birocrația și instabilitatea fiscală afectează investițiile în România." https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/semnal-de-alarma-tras-de-investitorii-straini-birocratia-si-instabilitatea-fiscala-afecteaza-investitiile-in-romania.html

Concluzie

În contextul transformărilor geopolitice majore, care împing Europa să își consolideze „autonomia strategică deschisa", România poate profita de aceasta ocazie pentru a-și revitaliza propria industrie. Într-o mișcare de tip "win-win", am putea sa reducem discrepanțele dintre est și vest și în același tip sa contribuind la atingerea obiectivelor Uniunii Europene. Dincolo de provocările interne: infrastructură deficitară, subfinanțarea cercetării sau migrația forței de muncă tinere, poziția geografică privilegiată și potențialul economic încă neexploatat constituie argumente solide pentru implicarea activă a României în acest proces. Desigur, această șansă nu vine fără dificultăți majore. Este nevoie de politici coerente și asumate, într-un context politic nu tocmai stabil. În acest sens, cooperarea regională și participarea activă în inițiative europene sunt elemente-cheie. România are oportunitatea să devină un punct de referință în flancul estic al Uniunii Europene. Dacă vom avea o poziție proactivă în ceea ce privește proiectele regionale, și vom continua investițiile strategice și reformele necesare pentru reducerea deficitului bugetar, România poate deveni, până în 2035, unul dintre actorii relevanți ai reconstrucției industriale europene.

Bibliografie

Adevărul. „Metropola Galați-Brăila va avea aeroport." https://adevarul.ro/stiri-locale/galati/metropola-galati-braila-va-avea-aeroport-2357454.html.

Banca Mondială. "Manufacturing, Value Added (% of GDP) – European Union." World Bank Data. https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS?locations=EU.

Comisia Europeană. „Critical Raw Materials Act." Single Market – Economy – Raw Materials. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials/critical-raw-materials-act_en.

Comisia Europeană. „European Chips Act." https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en.

Comisia Europeană. „Horizon Europe." Research and Innovation. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.

Consiliul European. "Fit for 55." Council of the European Union. https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/.

Economedia. "Analiză: Țările de la Marea Neagră se pregătesc pentru eoliene offshore / Cum stă România, comparativ cu Bulgaria, Ucraina și Turcia." https://economedia.ro/analiza-tarile-de-la-marea-neagra-se-pregatesc-pentru-eoliene-offshore-cum-sta-romania-comparativ-cu-bulgaria-ucraina-si-turcia.html.

Europa Liberă România. "Acord în domeniul apărării între România și Coreea de Sud. Armata Română ar putea cumpăra obuziere de la o companie coreeană." https://romania.europalibera.org/a/acord-militar-%C8%99i-rom%C3%A2nia-%C8%99i-coreea-de-sud-armata-rom%C3%A2n%C4%83-ar-putea-cump%C4%83ra-obuziere-de-la-o-companie-coreean%C4%83/32917040.html.

Euronews România. "Studiu: Peste 50% dintre tinerii din România vor să emigreze. Teama de război și calitatea slabă a sistemului de sănătate, principalele motive." https://www.euronews.ro/articole/studiu-peste-50-dintre-tinerii-din-romania-vor-sa-emigreze-teama-de-razboi-si-cal

FDI Intelligence. "Europe's Industry Needs to Reindustrialize after Rising Energy Costs." fDi Intelligence, iunie 2023. https://www.fdiintelligence.com/content/e3146fdb-7187-5879-be98-edbf6061e7e4.

Ministerul Educației. „Bugetul alocat educației și cercetării pentru anul 2025 – Comunicat de presă." https://www.edu.ro/comunicat_presa_04_2025_buget_educatie_cercetare.

Ministerul Energiei. „Ministrul Energiei, Sebastian Burduja: România face un pas decisiv spre independența energetică – Romgaz și OMV Petrom au început forajul în perimetrul Neptun Deep, cel mai mare proiect offshore." București, 2025. https://energie.gov.ro/ministrul-energiei-sebastian-burduja-romania-face-un-pas-decisiv-spre-independenta-energetica-romgaz-si-omv-petrom-au-inceput-forajul-in-perimetrul-neptun-deep-cel-mai-mare-proiect-offsho/.

OEC – The Observatory of Economic Complexity. „Romania." https://oec.world/en/profile/country/rou.

Permanent Structured Cooperation (PESCO). "PESCO." https://www.pesco.europa.eu/about/.

Popovici, Adrian. "Semnal de alarmă tras de investitorii străini. Birocrația și instabilitatea fiscală afectează investițiile în România." https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/semnal-de-alarma-tras-de-investitorii-straini-birocratia-si-instabilitatea-fiscala-afecteaza-investitiile-in-romania.html.

Romania Insider. "Transelectrica Project Company to Develop Green Energy Link with Azerbaijan in 2025." https://www.romania-insider.com/transelectrica-project-company-green-energy-azerbaijan-2025.

Secretariatul General al Guvernului. „Strategia Națională pentru Industria de Apărare 2024–2030." Anexa 44. https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2024/11/ANEXA-44.pdf.

130 Km Autostrăzi. „A7." https://www.130km.ro/a7.html.

INDUSTRIAL UPGRADING: ROMÂNIA, DE LA LOW-COST LA HIGH-VALUE INDUSTRY

George Ștefan, Vlad Nerău, Andreea Răstoacă

România se află într-un moment decisiv pentru redefinirea modelului său industrial. Trecerea de la o economie bazată pe costuri reduse la una orientată spre inovație, tehnologie și valoare adăugată ridicată este imperativă. Reindustrializarea 4.0 presupune digitalizarea accelerată a IMM-urilor, consolidarea unor campioni naționali și dezvoltarea unor clustere regionale competitive. Aceste transformări sunt esențiale pentru repoziționarea României pe verigi superioare ale lanțurilor de valoare industrială și pentru creșterea rezilienței în fața șocurilor externe. România poate valorifica poziția sa geostrategică și resursele umane prin politici industriale inteligente, investiții sustenabile și parteneriate între stat, mediul privat și mediul academic. Reindustrializarea nu este un obiectiv cantitativ, ci un proces de transformare structurală pe termen lung.

1. Industrial Upgrading - Nu (doar) mai multă industrie, ci o industrie mai bună

România se află într-un punct de inflexiune în ceea ce privește viitorul său industrial. Deși industria contribuie cu aproximativ 17.5% la PIB[1], o pondere în linie cu media Uniunii Europene, structura actuală a producției industriale reflectă o orientare predominantă spre sectoare cu valoare adăugată redusă și intensitate tehnologică scăzută. Această realitate este vizibilă în industrii precum prelucrarea lemnului, textilele și componentele auto produse în regim lohn, unde România acționează în mod preponderent ca subfurnizor în lanțuri globale.

În acest context, obiectivul strategic nu trebuie să fie creșterea ponderii industriei în economie, ci transformarea calitativă a acesteia — adică un proces de *industrial upgrading*. Acesta presupune digitalizare, automatizare, trecerea la produse și servicii industriale cu conținut tehnologic ridicat, dar și

[1] Eurostat - Gross value added and income by main industry https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_a10__custom_16984490/default/table?lang=en

modernizarea capitalului uman. În paralel, serviciile moderne, în special cele conexe industriei (cercetare, software, logistică, servicii tehnice), contribuie la o valoare adăugată brută (VAB) mai ridicată decât industriile tradiționale și pot avea un rol de catalizator în reindustrializarea României.

Ultimii ani au testat durabilitatea și adaptabilitatea sistemelor industriale europene, inclusiv cel din România. Pandemia de COVID-19, urmată de invazia Rusiei în Ucraina și criza energetică din 2022, au expus limite structurale ale economiei românești, în special în ceea ce privește dependența de importuri și lipsa capacității de reacție industrială în fața șocurilor externe.

Atât în timpul pandemiei, cât și în contextul tensiunilor geopolitice mai recente, România a demonstrat o vulnerabilitate critică: lipsa capacităților locale de producție pentru inputuri esențiale. În primele luni ale pandemiei, România nu a fost capabilă să producă intern echipamente medicale de bază (măști, combinezoane, ventilatoare), fiind dependentă de importuri, în special din Asia. Această dependență s-a extins și asupra industriilor strategice, precum cea auto, unde producția a fost sever afectată de blocaje în aprovizionarea cu componente precum cablaje și microprocesoare.

Războiul din Ucraina a accentuat și mai mult această fragilitate. Întreruperile logistice și creșterea costurilor materiilor prime au destabilizat lanțuri valorice deja tensionate. În paralel, criza energetică generată de tăierea livrărilor de gaze rusești a pus presiune suplimentară asupra competitivității industriei românești, în special în sectoarele energointensive (metalurgie, materiale de construcții, chimie), care nu aveau soluții de substituție pe termen scurt.

Prin urmare, Reindustrializarea 4.0 nu înseamnă o întoarcere la industrialismul extensiv, ci o reconstrucție a ecosistemului industrial în jurul competențelor, tehnologiilor emergente și conectării cu piețele globale de inovare, iar digitalizarea și automatizarea, ca vectori principali ai acestei transformări, nu reprezintă simple adoptări de tehnologii, ci catalizatori sistemici. Implementarea tehnologiilor Industriei 4.0 – Internet of Things (IoT), inteligența artificială, robotica avansată și analiza baze mari de date – reconfigurează lanțurile de valoare și redefinește avantajele competitive. În contextul românesc, această tranziție presupune o accelerare a adoptării tehnologice și a digitalizării, în special la nivelul IMM-urilor.

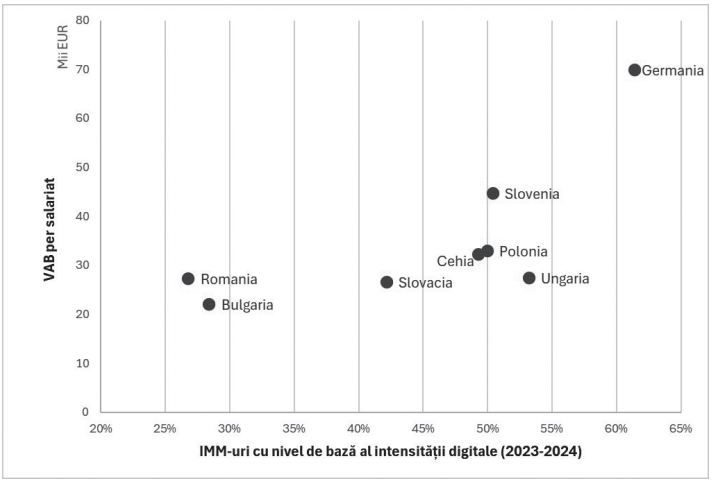

Figura 1. Impactul digitalizării IMM-urilor asupra valorii adăugate pe salariat în Europa
Sursa: Prelucrările autorilor pe baza datelor de la Comisia Europeană, Eurostat, DESI Scoreboard 2024

2. Promovarea campionilor naționali în tehnologii emergente – o abordare graduală și realistă

Poziționarea României pe flancul estic al NATO și la Marea Neagră impune o reevaluare profundă a politicii industriale naționale. Într-un context geopolitic instabil, marcat de conflicte în proximitate și perturbări ale lanțurilor valorice globale, România are șansa – și responsabilitatea – de a deveni un pol de securitate economică și industrială regională. Acest obiectiv nu poate fi atins fără consolidarea unor actori economici autohtoni capabili să reziste, să inoveze și să concureze pe piețele europene.

În acest sens, dezvoltarea unor campioni naționali în industrii cu potențial devine o prioritate. Nu este vorba despre replicarea unor modele avansate, ci despre o strategie progresivă, adaptată realităților României. De exemplu, Strategia Industrială a Germaniei 2030[2] prevede măsuri de sprijin pentru companii cu potențial de inovare și scalare în domenii strategice. România poate învăța din această abordare, însă trebuie să pornească de la propriul nucleu industrial funcțional.

În loc să încerce construirea „de la zero" a unor industrii de frontieră, România ar trebui să consolideze lanțurile valorice existente, să extindă

[2] Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (2023) - Industrial policy in changed times https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Publikationen/Industry/industrial-policy-in-changing-times.pdf?__blob=publicationFile&v=5

capacitățile firmelor cu activitate internațională și să creeze condițiile pentru ca acestea să atingă masa critică necesară scalării și internaționalizării.

Figurile 2 și 3 de mai jos ilustrează cum integrarea în lanțurile de valoare globale a generat modele diferențiate de reindustrializare în Europa Centrală și de Est. Cehia exemplifică cel mai reușit caz de tranziție către Industria 4.0, cu exporturi per capita de peste 25.000 EUR care reflectă poziționarea în segmentele cu valoare adăugată înaltă ale producției manufacturiere globale. Slovacia demonstrează un model complementar, în care specializarea intensivă în sectoare precum *automotive* și electronică a permis atingerea unor performanțe de export comparabile, deși distribuția internă a beneficiilor rămâne mai limitată. Aceste două economii ilustrează cum adoptarea tehnologiilor avansate și integrarea strategică în rețelele multinaționale pot cataliza procesul de modernizare industrială, în special în relație cu economia Germaniei[3] și beneficiază de *spillovers*.

Slovenia, Ungaria și Polonia prezintă diferite etape ale reindustrializării, caracterizate prin nivele intermediare de integrare în lanțurile de valoare globale. Pozițiile lor în figura 2 sugerează că procesul de *upgrading* industrial este în desfășurare, cu Slovenia și Ungaria demonstrând o orientare mai accentuată spre exporturi de valoare medie-înaltă, în timp ce Polonia, prin dimensiunea sa economică, menține un echilibru între piața internă (populație numeroasă) și orientarea externă. Aceste configurații reflectă necesitatea accelerării adoptării tehnologiilor Industria 4.0 pentru consolidarea competitivității pe termen lung.

Croația, Bulgaria și România se confruntă cu provocarea fundamentală a reindustrializării în contextul noilor paradigme tehnologice. Pozițiile lor în partea inferioară a figurii evidențiază limitările actualelor modele de integrare în lanțurile de valoare globale, predominant bazate pe avantajul costurilor de producție. Pentru aceste economii, tranziția către Industria 4.0 reprezintă o oportunitate critică de *leap-frogging* tehnologic, care ar putea facilita saltul direct către segmente superioare ale lanțurilor de valoare, evitând traiectoriile tradiționale de dezvoltare industrială și accelerând procesul de convergență economică regională.

---

[3] Cehia prezintă relații comerciale excepțional de strânse cu Germania, cu 15% din produsele intermediare specifice fiind exportate exclusiv către piața germană, indicând legături de afaceri extrem de dezvoltate între firmele cehe și germane. Slovacia demonstrează un model complementar de specializare intensivă. Cu patru mari producători auto (VW, Stellantis, Kia, Jaguar Land Rover) și peste 365 furnizori locali, Slovacia a devenit liderul mondial în producția de automobile per capita.

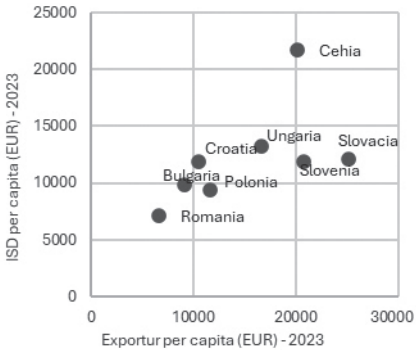

Figura 2. Exporturi și ISD per capita (2023)

Sursa: Calculele autorilor pe baza datelor Eurostat și UNCTAD

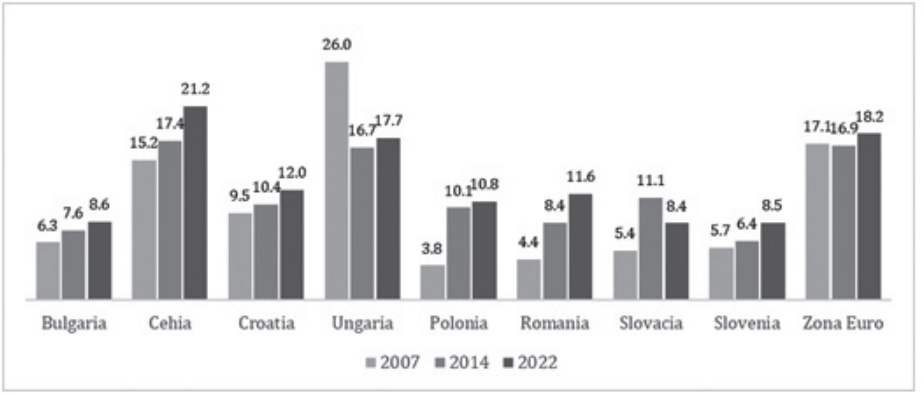

Figura 3. Ponderea exporturilor de bunuri cu intensitate tehnologică ridicată în total exporturi de bunuri

Sursa: Calculele autorilor pe baza datelor Eurostat și UNCTAD

Germania pune un accent puternic pe dezvoltarea rețelelor de competență și a clusterelor industriale regionale ca formă de organizare teritorială a competitivității. Aceste ecosisteme includ întreprinderi mari și mici, centre de cercetare, universități, administrație locală și furnizori de servicii specializate, care colaborează în jurul unor domenii industriale de nișă.

Această abordare oferă lecții valoroase pentru România, unde industrializarea este concentrată în câteva centre urbane și lipsește o logică de specializare regională inteligentă. Crearea unor hub-uri industriale competitive – spre exemplu, în jurul Timișoarei pentru *automotive*, Brașovului pentru mecatronică sau Iașului pentru agro-tehnologie – ar putea contribui la echilibrarea

dezvoltării economice și la creșterea rezilienței la nivel local. Condiția este ca aceste ecosisteme să fie susținute prin politici publice integrate, infrastructură adecvată și acces la competențe.

O dimensiune esențială a dezvoltării clusterelor regionale performante este existența unor companii nod– firme lider care pot structura în jurul lor un ecosistem funcțional. Aceste companii dispun de capacități tehnologice, organizaționale și de piață care le permit să inducă efecte de rețea asupra furnizorilor, partenerilor și instituțiilor din teritoriu. Literatura din economie industrială și dezvoltare regională argumentează că, atunci când astfel de firme sunt bine ancorate în teritoriul local, ele facilitează transferul de cunoștințe, difuzarea inovației și integrarea IMM-urilor în lanțuri valorice cu valoare adăugată ridicată (Giuliani, 2007). Astfel, o redistribuire strategică prin dezvoltarea de hub-uri industriale specializate ar putea genera multiple beneficii: reducerea presiunii asupra marilor centre urbane, valorificarea resurselor umane din regiuni, și creșterea rezilienței economice prin diversificarea geografică. Studiile lui Giuliani (2005a) și Giuliani et al. (2005b) asupra clusterelor industriale din America Latină demonstrează că, în absența unor firme cu capacități de absorbție puternice și orientare către inovație, clusterele pot să se transforme în „low-road" clusters, caracterizate prin competiție prin costuri (reduse) și inovație limitată. Această observație este deosebit de relevantă pentru România, unde multe întreprinderi sunt încă integrate în lanțurile globale de valoare pe segmente de asamblare sau producție cu intensitate tehnologică redusă.

Mai mult, relațiile pe termen lung dintre companiile nod și furnizorii lor locali stimulează co-investiții în tehnologie, standardizare de proces și formare profesională adaptată. Aceste efecte pozitive sunt amplificate în ecosisteme în care interacțiunile sunt recurente și instituționalizate. În cazul României, susținerea unor companii nod autohtone – inclusiv prin achiziții publice strategice (ex. Hidroelectrica care a achiziționat UCMR), facilitarea accesului la capital pentru extindere și colaborare structurată cu mediul academic – poate genera economii de aglomerare și densitate și capabilități endogene de inovare. Studiile arată că regiunile în care se dezvoltă astfel de centre industriale polarizatoare tind să atragă și alte investiții, să dezvolte infrastructuri specializate și să devină hub-uri de dezvoltare teritorială multiplă (Delgado et al., 2010). Această abordare implică, de asemenea, acceptarea unui orizont temporal mai lung – în jurul a 10 ani –, și a unor riscuri inerente procesului de experimentare instituțională. Clusterele nu se dezvoltă organic peste noapte,

ci necesită investiții susținute, constante, și adaptări continue ale cadrului de politici publice în funcție de evoluția ecosistemului și de șocurile care pot apărea.

Caseta 1. Arhitectura instituțională necesară

- Infrastructura "Hard": Rețele de transport, telecomunicații, utilități și facilități industriale specializate care susțin operațiunile clusterului.
- Infrastructura "Soft": Sisteme educaționale adaptate, programe de formare profesională, platforme de transfer tehnologic, mecanisme de finanțare și cadru de reglementare flexibil.
- Instituții de intermediere: Organizații specializate în facilitarea colaborării între actori (ca Fraunhofer Institutes în Germania sau Korea Development Institute in Coreea de Sud), centre de competență sectoriale și platforme de networking.
- Guvernanța ecosistemului: Structuri de coordonare strategică care aliniază obiectivele actorilor individuali cu viziunea de dezvoltare regională.

Concluzii

1. Reindustrializarea României trebuie să vizeze în primul rând transformarea calitativă a structurii industriale, prin promovarea sectoarelor cu valoare adăugată ridicată și intensitate tehnologică mare, nu doar creșterea ponderii industriei în PIB.
2. Accelerarea digitalizării IMM-urilor reprezintă o condiție esențială pentru creșterea productivității muncii, în contextul corelației pozitive clare între intensitatea digitală și valoarea adăugată pe salariat observată la nivel european.

Formarea unor campioni naționali și dezvoltarea de clustere industriale regionale pot stimula inovarea, integrarea locală în lanțuri valorice și specializarea teritorială inteligentă, cu beneficii structurale pe termen lung.

Reindustrializarea 4.0 implică un proces gradual, ce necesită o arhitectură instituțională coerentă și investiții sustenabile în infrastructură, competențe și guvernanță colaborativă, pe un orizont de cel puțin un deceniu.

Referințe Bibliografice

1. Mercedes Delgado, Michael E. Porter, Scott Stern, Clusters and entrepreneurship, *Journal of Economic Geography*, Volume 10, Issue 4, July 2010, Pages 495–518, https://doi.org/10.1093/jeg/lbq010

2. Giuliani, E. (2005). „Cluster Absorptive Capacity: Why do Some Clusters Forge Ahead and Others Lag Behind?". European Urban and Regional Studies, Vol. 12, No. 3, pp. 269-288.
3. Giuliani, E., Pietrobelli, C., și Rabellotti, R. (2005). „Upgrading in global value chains: lessons from Latin American clusters". World Development, Vol. 33, pp. 549-573.
4. Elisa Giuliani, The selective nature of knowledge networks in clusters: evidence from the wine industry, *Journal of Economic Geography*, Volume 7, Issue 2, March 2007, Pages 139–168, https://doi.org/10.1093/jeg/lbl014
5. Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (2023) - *Industrial policy in changed times* https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Publikationen/Industry/industrial-policy-in-changing-times.pdf?__blob=publicationFile&v=5

ROMÂNIA ȘI PARADIGMELE COMERȚULUI GLOBAL: DEGLOBALIZARE, INTERCONECTARE BILATERALĂ, NEAR-SHORING

Alexandru Grădinaru

Cu trei decenii în urmă, după prăbușirea Cortinei de Fier, România și-a deschis porțile către globalizare, fundamentată pe teoria avantajului comparativ și pe lanțurile valorice extinse. În anii '90, investiții masive în sectoare cu manoperă competitivă și infrastructură emergentă au transformat țara într-un magnet pentru corporații. Astăzi, însă, natura comerțului global se redefinește prin termeni precum "deglobalizare pragmatică" și "interconectare bilaterală". Șocurile pandemice și geopolitice din 2020-2024 au expus fragilitatea rețelelor prea centralizate, iar Uniunea Europeană răspunde prin suveranism economic, încurajând mini-acorduri agile și protejarea industriilor critice[1].

Deglobalizare și near-shoring

Modelul tradițional de offshoring pune deoparte costurile mai ridicate pentru siguranță și proximitate. Apple, de exemplu, a mutat la fel o parte din producție în India și Vietnam, iar liderii auto europeni relochează capacități în estul UE pentru a menține lanțurile just-in-time operative[2]. În România, parcurile industriale din Cluj-Napoca, Pitești și Timișoara, susținute de facilități R&D(Research & Development) și granturi de până la 30% din costurile de inovare, au atras 6 miliarde EUR IDE [3] (Investiții Directe Externe) în 2023. Prin implementarea unei strategii holistice, companiile integrează fabricarea părților cu prototipare rapidă și testare digitală pe aceeași platformă. Prin parteneriate public-private în tehnologia imprimării 3D și inteligență artificială, sectoarele tradiționale își îmbunătățesc flexibilitatea și reziliența.

---

[1] *McKinsey & Company, How COVID-19 Has Disrupted Global Supply Chains and What to Do About It (New York: McKinsey & Company, Septembrie 2021).* https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/how-covid-19-is-reshaping-supply-chains

[2] *ACEA, "Relocation of Automotive Production in Europe 2023" (Bruxelles: ACEA, Iunie 2023). https://www.acea.auto/files/ACEA-Pocket-Guide-2023-2024.pdf?utm_source*

[3] *UNCTAD, World Investment Report 2024 (Geneva: UNCTAD, June 2024).* https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf

Suveranism economic și acorduri bilaterale

Pentru a-și securiza lanțurile critice, UE promovează autonomia strategică în energie, sănătate, digital și apărare. Raportul OECD "Building Resilient Economies" evidențiază importanța menținerii capacităților de producție la nivel regional[4]. În ultimii ani, România și-a extins rețeaua de parteneriate bilaterale și multilaterale în domenii strategice, incluzând tehnologii verzi, hidrogenul verde și industria auto, în completarea tratatelor comerciale multilaterale precum CETA și DCFTA cu Ucraina și Republica Moldova. Aceste inițiative reflectă interesul tot mai mare al României de a-și consolida poziția în lanțurile valorice regionale și globale. Aceste mini-tratamente permit ajustări rapide la condițiile de piață și impuneri reciproce de norme de calitate, digitalizare vamală și standarde de mediu, asigurând concurența echitabilă și stabilitatea comerțului.

Securitate energetică și ecologie industrială

Exploatarea comercială a gazelor din perimetrul Neptun Deep (100 bcm estimate) este programată să înceapă în 2027. Investițiile de 1,2 miliarde EUR în smart-grid și contoare inteligente reduc pierderile din rețea și integrează energia verde produsă de parcurile eoliene (3 GW onshore, 1,9 GW offshore) și centralele solare. Întreprinderile mari implementează soluții CCS (captare și stocare carbon) în Arad și Galați, cu obiectivul reducerii emisiilor cu 40% până în 2035. Economia circulară prinde avânt prin centre de reciclare de baterii electrice și deșeuri electronice, transformând rezidurile în materie primă secundară.

Hub logistic și digital

Portul Constanța, cu 78 milioane tone anual și capacitate de 1 milion TEU (Twenty-foot Equivalent Unit), deschide coridorul Rin-MENA(Middle East and North Africa). Planificarea finalizării autostrăzii Via Carpatia și a legăturilor feroviare de mare viteză în 2025 ar reduce distanțele către porturile baltice și mediteraneene[5]. În paralel, România implementează vama electronică unică și soluții blockchain pentru trasabilitate, cu obiectivul de a reduce timpii vamali cu 30%. Programul Național 5G, licitat în 2023, a atins 80% acoperire urbană și investește 200 milioane EUR pentru zone rurale. Centrele

[4] *OECD, Building Resilient Economies (Paris: OECD Publishing, Mai 2024).*
[5] *UNCTAD, "Container Port Ranking 2024"*, *UNCTAD Statistical Brief (Geneva, Aprilie 2024).*

TIER III, hub-urile de date și acceleratorii tech contribuie la dublarea cheltuielilor R&D la 1% din PIB.

Dimensiunea umană și demografică

Deficitul natural de 32.554 persoane în Q1 2025 și rata fertilității de 1,7 susțin proiecțiile conform cărora populția României ar putea ajunge la 17,8 milioane locuitori în 2035, dintre care 35% vor fi pensionari[6], iar cel puțin încă pe atât, cel mai probabil, vor fi plecați în diaspora. Măsurile de stimulare a natalității (10.000 lei/copil), extinderea cu 500 de creșe și programele de repatriere profesională vizează echilibrarea forței de muncă. Schema „blue card" și recunoașterea rapidă a diplomelor pentru specialiști străini completează strategia de compensare a gap-ului demografic. În următorii 10 ani, noul context global va cere României să combine rețele regionale reziliente, suveranism economic, securitate energetică și digitalizare.

1. Constanța și rolul său strategic

Volum și fluxuri

Portul Constanța a procesat 77,5 milioane tone de mărfuri în 2024, gestionând 20% din exporturile de cereale ucrainene către Europa de Vest și 15% din importurile regionale de LNG[7]. Capacitatea actuală de 989.795 TEU va fi majorată cu 500.000 TEU până în 2030, prin construcţia a două terminale container şi trei silozuri automatizate, finanţate din fonduri UE de coeziune.

Coridor verde și multimodalitate

Modernizarea cheurilor pentru nave Panamax şi post-Panamax include implementarea unui „coridor verde" logistic (un sistem integrat de planificare a acostărilor care minimizează manevrele şi emisiile CO_2 cu circa 18% pe navă, reducând simultan costurile operaționale cu 12%[8]. Conexiunile pe uscat -Autostrada A2, drumul expres DX6 și Coridorul IV spre Budapesta - și transportul fluvial pe Coridorul VII, care va atinge 45 milioane tone/an până în 2035, asigură o rețea multimodală eficientă.

---

[6] *INS, Vital Statistics Q1 2025 (București: INS, April 2025).*

[7] *UNCTAD, "Container Port Ranking 2024"*, *UNCTAD Statistical Brief (Geneva, Aprilie 2024).*

[8] DG MOVE, *"Green Corridors Initiative"*, European Commission, Bruxelles, iulie 2023. https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/green-deal-greening-freight-more-economic-gain-less-environmental-impact-2023-07-11_en

Extindere și valoare adăugată

În paralel, dezvoltarea a trei parcuri logistice suplimentare pentru cross-docking și consolidarea mărfurilor va crea peste 5.000 de locuri de muncă. Utilizarea tehnologiilor digitale emergente precum blockchain pentru urmărirea containerelor promite reducerea erorilor și fraudei, îmbunătățind trasabilitatea și consolidând încrederea operatorilor, ceea ce poate atrage noi linii maritime.

2. Securitatea Mării Negre

Context geopolitic

Invazia rusă din 2022 a transformat Marea Neagră într-un spațiu de competiție strategică. Uniunea Europeană a anunțat în 2025 intenția de înființare a unui Black Sea Maritime Security Hub pentru coordonarea schimbului de date și avertizare timpurie. România s-a implicat activ în securitatea regională, găzduind exerciții precum Sea Shield 2024 și Sea Breeze 2023, axate pe interoperabilitate și contracararea minelor. În același timp, Baza Aeriană 57 „Mihail Kogălniceanu" este extinsă pentru a putea găzdui până la 10.000 de militari NATO, consolidând descurajarea în regiune.

3. Educație și inovare către 2035

Învățământul orientat spre viitor

Sistemul universitar și institutele de cercetare din cadrul Academiei Române s-au angajat în parteneriate public-private cu marile companii și start-up-uri, pentru lansarea de programe de studii și masterate duale în inteligență artificială, robotică industrială, bioinformatică și energie regenerabilă. Fondurile din NextGenerationEU și Orizont Europa au finanțat crearea a șapte hub-uri regionale de inovare, în care studenții pot dezvolta prototipuri, pot obține brevete și pot accesa capital de risc prin scheme de mentoring și pitch-uri pentru investitori[9]. În ultimii doi ani, peste 50 de start-up-uri s-au lansat în aceste incubatoare, inovând în domenii precum biotehnologie, agricultură inteligentă și soluții de sănătate digitală.

[9] European Commission, *Horizon Europe Innovation Impact Report* (Bruxelles: EC, 2024). https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2024/wp_horizon-eic-2024_en.pdf

Formarea continuă și recalificarea profesională

Pentru a menține competitivitatea forței de muncă existente, au fost introduse cursuri de recalificare și perfecționare susținute de parteneriate între Ministerul Muncii, agențiile locale de ocupare și companii tehnologice. Prin aceste programe, peste 10.000 de muncitori din sectoare tradiționale (textile, construcții, agricultură) au dobândit competențe în digitalizare, automatizare și management de proiect până la sfârșitul lui 2024[10].

4. Viziunea 2035

Privind spre 2035, România poate transforma aceste provocări într-o mare oportunitate: un mix de politici demografice, un sistem educațional flexibil și orientat spre tehnologiile viitorului, susținut de un ecosistem de inovare vibrant, va cristaliza un pol regional de reziliență și creștere durabilă. Prin coordonarea eforturilor între Guvern, mediul academic și sectorul privat, țara se va poziționa ca un hub de talente și tehnologii pentru UE, NATO și partenerii transatlantici, creând un model de succes pentru integrarea demografică și inovație economică în secolul XXI.

Personal, în 2035, îmi imaginez o Românie care și-a regăsit echilibrul între tradiție și inovație, între solidaritate socială și competitivitate globală. Vom fi o țară în care marile lanțuri de producție nu mai înseamnă dependență, ci reziliență: fabricile de componente auto, electronice și farmaceutice vor fi integrate cu centre de cercetare și prototipare rapidă, toate conectate printr-o rețea digitală ultra-modernă. În acest ecosistem, startup-urile își vor lansa ideile cu aceeași ușurință cu care companiile multinaționale își optimizează procesele, iar talentele tinere nu vor mai pleca în străinătate, ci vor colabora de acasa de la noi la proiectele care vor schimba fața industriei globale.

Pe partea de energie, mă văd locuind într-o țară care a valorificat la maximum zăcămintele off-shore și porturi LNG (Liquefied Natural Gas), dar care și-a construit, în egală măsură, un sistem verde: parcuri eoliene și solare mixate cu centrale modulare pe hidrogen, toate legate printr-o rețea smart-grid care anticipează consumul și minimizează pierderile. Vom fi învățat din greșeli, nu doar reducând ambițiile noastre de carbon, ci și dovedind că un model de dezvoltare poate fi și profitabil, și responsabil față de planeta noastră.

---

[10] Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, *Programe de recalificare profesională 2023-2024* (București, 2024). https://www.anofm.ro/planul-national-de-formare-profesionala-pentru-anul-2024/

La malul Mării Negre, Portul Constanța nu va mai fi un simplu punct de tranzit, ci un hub digital și logistic regional. Containerele se vor mișca atat de rapid încât vei putea urmări traseul fiecărei mărfuri până în cele mai mici detalii, direct pe telefonul tău. Drumurile și căile ferate de mare viteză vor conecta orașele mari cu satele marginalizate, transformând fiecare comunitate într-un potențial pol de creștere și inovație locală.

Provocarea demografică va fi gestionată cu inteligență și empatie: vom trata natalitatea, migrația și îmbătrânirea populației nu ca trei probleme separate, ci ca un singur puzzle. Sprijinul real pentru familii, accesul facil la creșe și școli de calitate și deschiderea către profesioniștii străini nu vor mai fi formule de marketing, ci modul nostru de a construi o societate capabilă să susțină și să valorifice potențialul fiecărei generații.

Învățământul va deveni cu adevărat centrat pe viitor: în loc de manuale prăfuite, studenții vor lucra în laboratoare comune cu antreprenori, vor testa roboți autonomi și vor crea aplicații de inteligență artificială care să rezolve probleme reale din agricultură, medicină sau energie. Universitățile vor funcționa ca startup-uri academice, iar ideile de la simpla schiță pe hârtie vor ajunge, în câteva luni, pe piață, atrăgând investiții și recunoaștere internațională.

Dincolo de planurile economice și tehnologice, viziunea mea pentru 2035 este despre oameni. Despre o Românie în care spiritul colectiv renaște prin solidaritate reală: am reușit să construim comunități locale vibrante, în care fiecare tânăr are acces la oportunități, fiecare familie se simte protejată, iar fiecare pensionar se bucură de demnitate și respect. Aceasta este România pe care o vreau: un spațiu în care modernitatea nu știrbește sufletul identitar, ci îl amplifică, generând mândrie și încredere într-un viitor pe care îl conturăm chiar azi.

INDUSTRIA *CLEANTECH,* MOTORUL REINDUSTRIALIZĂRII 4.0 A ROMÂNIEI

Luciana Miu

În ultimele decenii, producția industrială din economiile dezvoltate a început să rămână în urma celor din economiile în tranziție. Statele europene importă din afara Uniunii din ce în ce mai mult oțel, beton, și alte produse industriale-cheie pentru sectorul construcțiilor, auto, și multe altele. Dependența de importuri se extinde și la produse industriale complexe, necesare pentru tranziția către o lume cu emisii reduse de carbon: panouri solare, mașini electrice, baterii, și multe altele. Industria Europei, atât cea existentă cât și cea emergentă, este într-o poziție critică și necesită intervenții de urgență, a confirmat raportul Draghi din 2024,[1] într-o adresă aspră către liderii europeni.

Ca atare, dezbaterea europeană privind reindustrializarea este una esențială. Vocile puternice ale Germaniei, Franței, Spaniei și altor state membre dezvoltate economic discută intens despre relansarea unei „industrii 4.0" europene. Viziunea acestei relansări este popularea Europei cu capacități de producție industrială eficiente și inovatoare, capabile să susțină economii productive, în creștere, cu presiune minimă asupra mediului înconjurător și cu dependențe externe cu risc geopolitic redus. Aceste capacități de producție cuprind atât industriile „clasice" (de exemplu producția de oțel și beton) cât și noile industrii *cleantech* – producția de baterii, panouri solare, mașini electrice, și multe alte tehnologii curate. În România, discursul pe această temă este fragmentat, iar viziunea este una incertă, creând un risc real de a pierde oportunitățile economice pe care le aduce transformarea industriei – care a început deja și doar se va accelera pe măsură ce Europa își avansează țintele economice, climatice, și de securitate.

Orice discuție despre reindustrializarea României (și a Europei, de altfel) trebuie să fie o discuție despre industria viitorului: competitivă, inovatoare și prietenoasă cu mediul. În condițiile politicilor publice europene și a efectelor din ce în ce mai resimțite ale încălzirii globale, transformarea industriei existente și emergența de noi industrii sunt sinonime cu decarbonizarea. O strategie industrială națională trebuie să pornească de la această înțelegere într-un

[1] Draghi, M., 2024. The future of European competitiveness.

ferm consens politic, și să își asume provocarea de amploare asociată. Această provocare cuprinde implementarea de tehnologii emergente pentru producția industrială curată, formularea unui cadru de politici publice bine-țintite, și dezvoltarea inovării și cooperării la nivel regional.

Tehnologiile emergente pentru industria anului 2035

Transformarea industriei presupune investiții majore în tehnologii noi. Pe de o parte, procesele convenționale de producție industrială trebuie înlocuite cu procese cu emisii reduse de carbon, pentru ca industria grea să rămână competitivă în următorul deceniu. Până în 2035, producătorii din industria grea vor fi expuși costului integral al emisiilor pe care le generează, la un preț european al carbonului care este într-o creștere vertiginoasă din 2021, astăzi situându-se la aproximativ €82/tonă de dioxid de carbon. La volumul de producție din 2021, asta ar însemna costuri anuale de peste €2.5 miliarde pentru producția de oțel, ciment, și chimicale din România,[2] folosind proiecțiile Comisiei Europene pentru prețul carbonului.

Decarbonizarea eficientă a producției industriale existente presupune noi tehnologii și procese, cu investiții asociate semnificative. Spre exemplu, planul de decarbonizare al Liberty Galați, singurul producător de oțel primar activ din România, presupune schimbarea integrală a procesului convențional de producție, bazat pe cărbune metalurgic și gaz natural, cu unul bazat pe hidrogen regenerabil.[3] Pentru implementarea schimbării este nevoie de achiziționarea de noi echipamente de producție și asigurarea unui flux continuu de electricitate și hidrogen curate. Cei șapte producători de ciment din România vor trebui să își capteze emisiile de dioxid de carbon prin instalații specializate, ulterior stocate în subteran sau utilizate ca materie primă în lanțurile de producție chimică. Aceste procese, denumite colectiv captarea, utilizarea și/sau stocarea carbonului (*CCUS*) sunt complexe din punct de vedere tehnologic, presupunând un întreg lanț de instalații și infrastructură. Pentru Azomureș, singurul producător de amoniac activ din România, decarbonizarea va presupune, printre altele, accesul la volumuri semnificative de hidrogen curat.

Pe de altă parte, tranziția climatică globală a dat deja naștere la piețe importante pentru noi tehnologii curate (*cleantech*) – electrolizoare pentru producția hidrogenului cu emisii reduse, baterii și alte sisteme de stocare a energiei, mașini electrice și componentele asociate, pompe de căldură, echipamente de

[2] Sursa: Energy Policy Group, 2024. The Cost of Romania's Industrial Transition. Producătorii de chimicale considerați aici sunt Azomureș și Chimcomplex.

[3] Sursa: Liberty Galași. LIBERTY Galati GREENSTEEL transformation plan.

captare, prelucrare, și stocare a dioxidului de carbon – și lista continuă. Pentru a deveni un participant activ în piața *cleantech*, care în Europa este proiectată să atingă o valoare de peste €100 miliarde pe an în 2030,[4] România va trebui să investească în noi capacități de producție și să își consolideze lanțurile valorice de tehnologii curate, destinate atât pentru transformarea industriei autohtone, cât și pentru export. Cererea pentru aceste produse nu va face decât să crească, pe măsură ce statele europene investesc în reducerea emisiilor din industrie, dar și din alte sectoare precum încălzirea stocului de clădiri, transportul, și gestionarea deșeurilor.

România are un potențial semnificativ de a deveni un producător industrial de importanță regională, atât pentru industria grea (producția de metale, ciment, chimicale și alte materiale), cât și pentru noile industrii *cleantech*. Facilitarea investițiilor în tehnologii emergente și noi capacități de producție este cel mai important factor în realizarea acestei viziuni și va necesita sprijin din partea statului. Pe lângă aceste investiții, trebuie susținute costurile operaționale pe termen lung pe care le presupune relansarea industriei – mai ales costul electricității, deoarece o mare parte a transformării industriale presupune electrificarea procesului de producție. De asemenea, va trebui asigurată o infrastructură amplă de suport – o rețea electrică robustă, capabilă să servească capacitățile de producție electrificate, conducte pentru transportul hidrogenului curat și a dioxidului de carbon captat, și infrastructură de transport rutier și feroviar pentru a asigura comerțul cu clienții dispuși să plătească pentru produse industriale cu emisii reduse de carbon, momentan concentrați în Europa de Vest. Nu în ultimul rând, vor fi necesare politici comerciale robuste la nivelul Uniunii Europene, pentru a asigura accesul la lanțurile de aprovizionare necesare pentru transformarea industriei – spre exemplu, aprovizionarea cu minereul de fier de calitate superioară necesar producției de oțel primar verde, sau cu tehnologii de captare a carbonului pentru industria cimentului.

Politicile publice, un suport esențial pentru transformarea industriei

Opțiunile tehnologice pentru transformarea industriei grele există, deși majoritatea nu au fost încă aplicate la scară comercială largă. Implementarea lor în România depinde de suportul statului, prin politici publice bine țintite către sectoarele industriale cu potențial competitiv ridicat. Aici, statul român

[4] Sursa: Energy Policy Group, 2025. A Regional Approach to Future-proofing CEE Industry.

trebuie să fie proactiv în stabilirea și implementarea de strategii naționale pentru industrie – iterația cea mai recentă, de la finalul lui 2024, neadresând deloc nevoia transformării industriale și a suportului pentru decarbonizare. La nivelul Uniunii Europene, anii 2025-2026 vor aduce un pachet de politici pentru transformarea industriei grele, ancorate în Acordul pentru Industria Curată (*Clean Industrial Deal*) publicat în februarie 2025. Negocierile incipiente privind Cadrul Financiar Multianual (bugetul Uniunii Europene) pentru 2028-2034 vizează o consolidare a fondurilor existe, inclusiv într-un Fond de Competitivitate menit să susțină, țintit, relansarea unei industrii europene competitive. Revizuirea Politicii de Coeziune indică, de asemenea, o redirecționare către prioritățile de competitivitate și apărare a fondurilor pentru dezvoltare și convergență economică, fonduri dintre care România este unul dintre cei mai mari beneficiari. Aceste mișcări importante la nivelul politicilor europene creează o nevoie urgentă ca România să își pună la punct un cadru solid de politici publice pentru susținerea transformării industriale, precum și o voce mult mai puternică la Bruxelles pentru a se asigura că discursul privind competitivitatea industrială reține și nevoile specifice ale țărilor din Europa de Est.

Primul pas trebuie să fie stabilirea unei strategii comprehensive de transformare industrială, cu ținte clare de producție, eficiență a consumului de resurse, și emisii. Această strategie trebuie să fie aliniată cu planurile și legile existente ale României, inclusiv Planul Național Integrat pentru Energie și Schimbări Climatice și Strategia pe Termen Lung. Esențial va fi ca strategia să prioritizeze sectoarele industriale cu potențial competitiv ridicat și beneficii socio-economice clare. Pentru aceste sectoare, strategia trebuie să fie acompaniată de planuri sectoriale de transformare, având în vedere caracteristicile și nevoile distincte ale diferitelor industrii grele și ale sectorului *cleantech*. Deși bazate pe nevoi distincte, planurile sectoriale vor avea multe puncte de suprapunere: asigurarea aprovizionării cu electricitate curată la un preț accesibil, planificarea infrastructurii de transport pentru hidrogen curat și dioxid de carbon captat, și asigurarea unui sistem de beneficii sociale care să garanteze tranziția justă în comunitățile care vor fi afectate de transformarea profundă a industriei. Aceste arii trebuie aduse sub umbrela comună a strategiei industriale și elevate la nivelul administrației centrale.

Un punct-cheie care trebuie adresat pentru realizarea viziunii industriei 4.0 este administrația publică 4.0. Următorul deceniu ar trebui să aducă în instituțiile publice un nivel de ambiție cu mult peste cel actual, precum și o înțelegere bine fundamentată a potențialului de transformare a industriei,

inclusiv politicile și fondurile europene disponibile. Rezolvarea deficitului bugetar actual și re-stabilirea accesului la fondurile de coeziune (printre altele) nu este obiectivul final – trebuie să urmeze imediat o creștere semnificativă a nivelului de absorbție de fonduri europene, momentan extrem de slab comparativ cu alte țări din regiune. În acest scop, orice strategie industrială trebuie să responsabilizeze clar instituțiile de stat pentru gestionarea schemelor de suport pentru transformarea industrială și să prezinte un angajament de creștere a capacității instituționale în cadrul ministerelor și agențiilor naționale de resort. Lacunele existente de capacitate instituțională se manifestă în aproape domeniile-cheie necesare transformării industriale: formularea de strategii, gestionarea de scheme de finanțare, eliberarea de autorizații pentru noile proiecte, monitorizarea și evaluarea impactului proiectelor de transformare, și asigurarea unui dialog cu comunitățile afectate de tranziție.

Pe lângă stabilirea unui angajament politic clar și creșterea capacității instituționale, politicile publice naționale vor trebui să faciliteze finanțarea transformării industriale, care presupune costuri de capital ridicate și o nevoie critică de investiții în noi capacități de producție. Spațiul fiscal redus al României este un obstacol în acest sens, dar poate fi survenit prin accelerarea absorbției de fonduri europene, utilizarea surselor de venit precum cele din vinderea certificatelor de emisii sub schema EU ETS, și stimularea de noi piețe și investiții. Orice finanțare directă a industriei trebuie să fie condiționată de indicatori clari de progres, cum ar fi prin implementarea de contracte pentru diferență de carbon (*Carbon Contracts for Difference*) dinamice, unde finanțarea este ajustată anual în funcție de costurile reale de transformare și impactul asupra emisiilor. Susținerea industriei poate fi și indirectă. Implementarea de criterii de mediu, inclusiv limite de emisii, în achizițiile publice de produse industriale (de exemplu, beton și oțel pentru construcția de noi clădiri, poduri și drumuri), pot stimula o nouă piață pentru produse industriale cu impact redus asupra mediului, și crea certitudinea rentabilității investițiilor făcute de producătorii industriali care se transformă.

Deși aceste produse industriale „verzi" vor costa inițial mai mult decât cele convenționale, această diferență de costuri ajunge neglijabilă pe termen lung, pe măsură ce prețul european al carbonului va crește. De asemenea, este din ce în ce mai clar că achizițiile publice vor fi condiționate de criterii de mediu, prin revizuirea directivelor europene. România poate aștepta momentul implementării acestor criterii fără să acționeze, urmând să fie dependentă de importuri de produse industriale pentru a le satisface, sau poate acționa pentru a asigura aprovizionarea din interiorul țării. Alături de produsele *cleantech*,

produsele industriale cu emisii reduse pot poziționa România ca exportator către piețele europene unde cererea este deja în creștere, conferind țării un statut de pionier în regiune, cu toate avantajele aferente pe termen mediu și lung. Deși orientarea producției industriale către consum local sau export este o decizie de business, statul român are la dispoziție incentive pentru a asigura un echilibru favorabil economiei naționale, în care nevoile României să fie satisfăcute pe cât se poate de o industrie autohtonă competitivă, ale cărei exporturi să poziționeze în același timp țara ca un jucător realmente important în regiune.

Ecosisteme de inovație și cooperare regională

Relansarea industriei depinde și de crearea unor condiții propice pentru cercetare, inovare, și demonstrare a noilor generații de tehnologii industriale. România are unul dintre cele mai mici scoruri din Uniunea Europeană când vine vorba de cercetare și inovare. De asemenea, este una dintre puținele țări din Europa de Est care nu a câștigat până la momentul redactării acestei contribuții nici un proiect din Fondul de Inovare, instrumentul de finanțare european orientat spre demonstrarea tehnologiilor inovatoare precum captarea carbonului, producția de combustibili prietenoși cu mediul, și eficientizarea producției industriale. România este momentan și în urma altor țări din regiune, cum ar fi Polonia și Cehia, la numărul de firme *cleantech* (ex. producători de baterii, pompe de căldură, etc.) active.[5] Considerând valoarea preconizată a pieței *cleantech* în următoarele decenii, o viziune pentru industria 4.0 a României trebuie să includă impulsionarea producției de tehnologii curate.

Fără o revizuire fundamentală a cadrului de cercetare, dezvoltare, și inovare în România, este puțin probabil ca țara să devină un pionier în inovație pentru transformarea industrială. Este neclar cât de prioritară va fi această revizuire pentru politicul din România în următorul deceniu, deși provocările de sub-finanțare cronicizată cu care se confruntă universitățile și centrele de cercetare sunt bine-cunoscute. Cu toate acestea, România poate juca un rol-cheie în demonstrarea tehnologiilor industriale inovatoare în condiții operaționale reale, un pas esențial în maturizarea lor și unul adesea tratat superficial în cadrele de cercetare și inovare ale Uniunii Europene. Baza industrială bine stabilită a României poate servi drept platformă de testare pentru noi tehnologii, cum ar fi sisteme inovatoare pentru captarea emisiilor, pompe de căldură industriale, sau materii prime alternative. Parteneriatele operatorilor

[5] Energy Policy Group, 2025. A Regional Approach to Future-proofing CEE industry.

economici cu institutele de cercetare din România și din străinătate, precum și participarea în consorții multinaționale de cercetare-inovare, aduc avantaje reciproce mediului de cercetare și de afaceri și ar trebui promovate intensiv.

Cât despre sectoarele emergente de *cleantech*, România este într-o poziție potențial avantajoasă, chiar dacă este în urma altor state din regiune. O viziune ambițioasă în acest sens ar putea cuprinde producția de baterii (unde România găzduiește deja singura fabrică de baterii litiu-ion din Europa de Sud-Est) și alte sisteme de stocare a energiei, asamblarea pompelor de căldură și a altor tehnologii intensive din punct de vedere al forței de muncă, și producția de componente pentru tehnologii de energie regenerabilă, unde România își accelerează continuu investițiile în energie solară și eoliană. Țintirea sectoarelor unde România are un avantaj competitiv ar trebui cuprinsă în strategia industrială națională, urmărind să creeze zone de specializare strategică centrate pe competențele industriale, resursele disponibile și potențialii clienți locali, în regiuni distincte ale țării.

Pe lângă inovare, demonstrare, și producția de tehnologii curate, România trebuie să investească mai mult în cooperarea cu alte țări din regiune, pentru a susține o transformare industrială eficientă din punct de vedere economic. Această cooperare aduce beneficii logistice, politice și de piață. În primul rând, planificarea regională a infrastructurii necesare transformării industriale (de exemplu, rețelele electrice și de transport al hidrogenului și dioxidului de carbon) aduce avantaje precum evitarea supra-dimensionării capacităților rețelelor naționale și uniformizarea cererii pe o arie geografică mai extinsă, reducând în cazul rețelelor electrice nevoia de limitare a producției de energie regenerabilă cu caracter intermitent și volatilitatea prețurilor la energia electrică.[6] Pe plan politic, cooperarea mai strânsă cu alte țări din regiune ar putea duce la o voce mai puternică la Bruxelles a țărilor din Europa de Est, care se confruntă cu multe provocări similare când vine vorba de relansarea industriei – o bază industrială care necesită modernizare, spații fiscale mai reduse decât în Europa de Vest, și un proces continuu de convergență economică. Nu în ultimul rând, stimularea unei piețe regionale pentru produsele industriale verzi ar aduce beneficii economice importante producătorilor industriali est-europeni: doar construcțiile publice din regiune consumă anual un volum estimat de 4,5 milioane de tone de oțel și de 15,6 milioane de tone de ciment. Dacă ar fi produse prin procese cu emisii aproape zero, valoarea acestor volumuri s-ar apropia de €4.5 miliarde anual.

[6] Energy Policy Group, 2025. A Regional Approach to Future-proofing CEE industry.

Concluzie: România anului 2035 poate fi un pol al industriei curate la nivel regional

Relansarea industriei din România într-o „viziune 2035" ambițioasă presupune transformări majore, care trebuie ghidate de o strategie clară, bazată pe consens politic. Un exercițiu deloc ușor - ar fi pentru prima oară când o strategie industrială a României implică o transformare atât de profundă. Istoria industrială a României se centrează pe regimul comunist, care a lăsat în urmă o bază industrială ineficientă și supradimensionată, pe care politicile industriale subsecvente nu au gestionat-o corespunzător. După 1990, era nevoie de o viziune clară pentru industria românească, care să atragă investiții în modernizare, să dezvolte o bază de cercetare, dezvoltare, și inovare, și să detașeze încet-încet profilul României de la cel de „economie-fabrică" cuprinzând în principal părțile cu valoare adăugată redusă ale lanțului valoric industrial. Acum, în 2025, nevoia este și mai presantă, iar România merită o viziune care să vină în întâmpinarea ei, centrată pe tehnologii emergente și politici publice robuste, cuprinse într-un ecosistem larg de inovare *smart* și cooperare regională.

Următorul deceniu este puțin probabil să plaseze România în rândul marilor puteri industriale. Totuși, România are un potențial semnificativ de a deveni un furnizor de produse industriale de înaltă calitate și un jucător în cursa noilor piețe *cleantech*. Platformele industriale existente, forța de muncă instruită, lanțurile valorice deja construite și relevanța politică a industriei pictează un peisaj atractiv pentru potențialii investitori. Poziția geografică a României este și una strategică într-o regiune aflată într-un proces de dezvoltare accelerat, cu cerere semnificativă de oțel, beton, și multe alte produse industriale și *cleantech* pentru a satisface nevoia de a construi autostrăzi, poduri, căi feroviare, spitale, noi capacități de producție energetică, și multe alte proiecte. Cererea poate veni și din afara Uniunii Europene, de exemplu în viitorul mare proiect de reconstrucție a Ucrainei.

Se conturează, astfel, un potențial important pentru România de a relansa o industrie competitivă, pregătită pentru viitor. Pentru ca această viziune să devină realitate, este nevoie de activarea urgentă a autorităților naționale și de implicarea operatorilor economici cu planuri clare de transformare. Următorul deceniu este unul cheie, în care România va decide dacă rămâne cu o industrie în declin, susținută superficial prin măsuri de criză, sau se reinventează ca un pol de producție industrială curată de importanță europeană.

SUSTENABILITATEA REDEFINITĂ ÎN CHEIE STRATEGICĂ

Roxana Cojocaru

Scriu aceste rânduri la scurt timp după un moment politic profund identitar și personal: o rundă de alegeri în care nu am votat doar candidați, ci viziuni despre cine suntem ca societate și încotro vrem să ne îndreptăm. Între o opțiune pro-europeană și una izolaționistă, România a ales, însă alegerea a fost una strânsă și fragilă, lăsând în urmă o profundă criză de încredere. Privind peste Atlantic, realitatea este la fel de tensionată. În Statele Unite ale Americii, climatologi[1] sunt concediați, iar sloganuri precum *drill, baby, drill (sau în variantă autohtonă, drill, Sebi, drill)* par să revină în actualitate, într-un climat politic care ignoră știința și descurajează investițiile responsabile.

În acest context tensionat, întrebarea devine tot mai apăsătoare: mai are sens să vorbim despre sustenabilitate într-o țară în care este adesea percepută drept o constrângere *venită de la Bruxelles*, o cerință birocratică, deconectată de la realitățile dure ale vieții de zi cu zi? Într-o Românie în care unul din cinci oameni trăiește în sărăcie[2], iar aproape o treime dintre gospodăriile din mediul rural nu au nici măcar baie sau duș în casă[3], discuțiile despre tranziția verde par, uneori, un lux rezervat altora. Pentru ca sustenabilitatea să nu devină victima colaterală a unor politici reactive, avem nevoie să o redefinim: nu ca opțiune ideologică, ci ca strategie economică și de securitate.

Dar înțelegem cu adevărat ce problemă încercăm să rezolvăm? Ce provocări majore are România și ce riscuri ne așteaptă în următoarele decenii?

La nivel global, criza climatică ar putea provoca, până în 2050, 14,5 milioane de decese și pierderi economice cumulate de 12,5 trilioane de dolari, avertizează un raport recent al Forumului Economic Mondial[4]. E ca și cum ar dispărea aproape toată populația României. Nu brusc, ci treptat, în tăcere, prin valuri de căldură, boli agravate, insecuritate alimentară și dezastre naturale.

[1] https://www.bbc.com/news/articles/cdell8n14x2o

[2] https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/saracia_si_excluziunea_sociala_r2023_0.pdf

[3] https://insse.ro/cms/

[4] https://www3.weforum.org/docs/WEF_Quantifying_the_Impact_of_Climate_Change_on_Human_Health_2024.pdf

Raportul *Starea Climei - România 2024*[5], conceput de 11 cercetători români, analizează în detaliu schimbările climatice și impactul lor asupra României în următorii 50 ani. Reies provocări majore printre care se numără intensificarea valurilor de căldură, care au crescut semnificativ ca durată și frecvență în ultimele decenii, afectând sănătatea publică și productivitatea economică. Seceta severă, prelungită și tot mai extinsă, pune presiune pe agricultură și securitatea alimentară, accentuând procesul de aridizare. Fenomenele meteorologice extreme, precum furtunile violente și grindina, devin tot mai frecvente, cu impact distructiv asupra infrastructurii și recoltelor. Urbanizarea necontrolată accentuează efectul de insulă de căldură, afectând populația urbană, în special în orașele mari. În plus, vulnerabilitatea României este amplificată de lipsa unei legislații climatice naționale coerente și de implementarea slabă a politicilor existente.

România se confruntă acum cu multiple provocări, dintre care unele ating deja niveluri critice. Bucureștiul este unul dintre cele mai poluate orașe din Europa[6], depășind frecvent limitele legale privind calitatea aerului, locuitorii trăind, în medie, cu patru ani mai puțin din cauza poluării[7]. Pe de altă parte, criza apei devine din ce în ce mai acută: România se află în top 3 al țărilor UE cu cel mai mare deficit de apă, alături de Cipru și Malta[8]. Țara a depășit pragul critic al Indicelui de Exploatare a Apei (WEI+), semnalând un risc major pentru agricultură, industrie și aprovizionarea populației în viitorul apropiat.

Datele științifice sunt incontestabile: criza climatică nu mai este doar o problemă de mediu, ci una de securitate, cu implicații directe asupra sănătății, economiei și stabilității sociale. Însă, într-un climat marcat de reticență economică și tensiuni politice, implementarea măsurilor necesare devine tot mai dificilă. Pentru a naviga acest context complex, avem nevoie de o abordare care să privească în profunzime direcțiile de transformare.

Analiza STEEP este primul pas dintr-o metodologie de foresight[9], analizând dimensiunea socială, tehnologică, economică, politică și legislativă, oferind o perspectivă integrată, mapând tendințele emergente, presiunile sistemice și punctele critice care pot modela România în deceniul următor. Scopul

[5] https://www.infoclima.ro/starea-climei-ro-2024

[6] https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9786567/

[7] https://hotnews.ro/exclusiv-cum-ne-omoara-poluarea-din-bucuresti-concluziile-raportului-institutului-de-sanatate-publica-279606

[8] https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/edn-20250321-1

[9] https://climatechange-summit.org/climate-scenarios-2023/ Un exemplu de aplicare a metodologiei de foresight în raportul *Climate Scenarios 2030*, coordonat de Social Innovation Solutions

nu este de a prezice viitorul, ci de a înțelege mai bine mecanismele schimbării și conexiunile dintre ele, pentru a construi scenarii viabile într-o lume aflată în tranziție accelerată.

Social

Valorile generațiilor tinere se diferențiază clar: Generația Z și Millennials prioritizează mediul, echitatea și transparența, iar aceste valori se reflectă în comportamentele de consum și angajare. Un studiu realizat de GlobeScan[10] arată că 84% dintre tinerii Gen Z sunt preocupați de impactul personal asupra climei, iar nivelul de „climate anxiety" este semnificativ mai ridicat decât în alte grupe de vârstă. Această presiune se transferă și asupra companiilor, care sunt tot mai des solicitate să adopte politici transparente.

Accesul la informație s-a democratizat, dar și distorsionat: sursele tradiționale de încredere s-au transformat, iar algoritmii rețelelor sociale amplifică opiniile controversate în detrimentul celor echilibrate și documentate. Crește astfel expunerea la fake news, inclusiv pe teme climatice, ceea ce contribuie la scăderea încrederii generale în sursele instituționale. În plus, diferențele între urban și rural (în termeni de acces la informații, infrastructură sau oportunități) continuă să adâncească clivajul social. Toate acestea se înscriu într-un context mai larg de polarizare, care fragmentează societatea în jurul subiectelor cheie.

Tehnologie

Tehnologia impactează tranziția semnificativ. România are acces la soluții deja testate la nivel global: inteligența artificială și digitalizare în agricultură, mobilitate și infrastructură energetică, cu potențial de eficiență, optimizare și reducere a emisiilor. În paralel, tehnologiile emergente precum captarea carbonului, hidrogenul verde și soluțiile avansate de stocare vor deveni, în următorii cinci ani, criterii de competitivitate regională.

Automatizarea proceselor de tracking, reutilizare și reciclare în cadrul economiei circulare va transforma complet lanțurile de valoare.

Economie

Contextul macroeconomic este fragil. Deficitul bugetar, nivelul de trai și riscul suspendării fondurilor UE[11] creează un spațiu fiscal restrâns, exact într-un moment în care tranziția verde necesită investiții masive. Tot mai

[10] https://globescan.com/2025/05/21/insight-of-the-week-gen-z-climate-impact

[11] https://www.reuters.com/markets/rates-bonds/eu-steps-up-disciplinary-action-against-romania-over-excessive-deficit-2025-06-04

prezent este discursul de „negare economică", un tip de rezistență care nu neagă știința climatică, dar o declară imposibilă financiar. André Corrêa do Lago descrie[12] cum liderii populiști adoptă această retorică pentru a frâna tranziția.

Totuși, costul inacțiunii devine vizibil: seceta, inundațiile și fenomenele extreme afectează agricultura, infrastructura și lanțurile economice. Investițiile în cleantech cresc, iar accesul la capital începe să fie condiționat de performanțe ESG, accesul la capital fiind mai scump fără implementarea măsurilor de tranziție. Obligațiunile verzi devin un instrument important, dar încă insuficient pentru nevoile reale ale tranziției.

Politic

Contextul politic este marcat de volatilitate și tensiuni crescânde. Conflictele geopolitice afectează stabilitatea globală și reduc atenția politică acordată tranziției verzi. În interiorul Uniunii Europene, reglementările climatice, precum cele din Green Deal, sunt tot mai des contestate de unele guverne și companii, fiind percepute drept o frână a competitivității în raport cu economii mai flexibile, precum SUA și China. În același timp, lipsa unei politici externe comune și coordonate în domeniul sustenabilității face ca UE să se confrunte cu provocări sistemice în implementarea obiectivelor climatice. Polarizarea politică și ascensiunea extremismului, atât în Europa, cât și în SUA, pun în pericol consensul democratic necesar pentru susținerea tranziției. Un exemplu recent este cea de-a doua retragere a SUA din Acordul de la Paris. În România, politicile nu sunt coerente sau coordonate, iar leadershipul este fragmentat. Perioada până la următoare alegeri, în 2030, este o fereastră critică de oportunitate pentru creșterea încrederii.

Legislație

Cadrul legislativ european se aplică tot mai strict, dar cu un termen amânat: raportarea conform CSRD devine obligatorie pentru anumite companii. Chiar și IMM-urile care nu intră direct sub incidența directivei sunt afectate indirect, prin cerințele impuse de partenerii din lanțul de valoare. Sunt introduse reglementări ESG, standarde pentru clădiri eficiente energetic, mobilitate electrică, gestionarea deșeurilor și măsuri clare de decarbonizare.

România se aliniază formal acestor standarde, dar capacitatea de implementare rămâne o provocare. În lipsa unui suport real pentru mediul privat,

[12]https://www.theguardian.com/environment/2025/may/28/andre-correa-do-lago-cop30-interview-climate-crisis

educațional, tehnic, administrativ și financiar, există riscul ca aceste cerințe să devină o barieră în loc de catalizator.

Nu există un singur viitor. Până în 2035, lumea poate lua forme foarte diferite, iar configurația ei depinde de deciziile pe care le luăm până în 2030. Patru scenarii posibile.

Două dintre axele critice vor modela traiectoria către 2035:

1. Calitatea leadership-ului politic în tranziția verde, de la fragmentare la coerență. De la felul în care guvernele vor gestiona deficitul bugetar și vor transmite semnale de stabilitate și încredere, până la modul în care instituțiile europene vor gândi/ implementa cadrul legislativ legat de sustenabilitate, pentru a-l face mai echitabil, mai aplicabil și mai conectat la realitate.

2. Capacitatea economică de a finanța și adopta sustenabilitatea, între acces extins la capital și constrângeri financiare severe. Diferența o vor face politicile inteligente, parteneriatele strategice și prioritizarea investițiilor cu impact real.

Fereastra de oportunitate este deschisă între 2025 și 2030, până la următoarea rundă majoră de alegeri. Ce vom face acum, de la reformele fiscale și până la digitalizarea monitorizării indicatorilor ESG, va determina în ce scenariu ne vom afla în 2035: unul de progres echilibrat sau, din contră, de stagnare și tensiuni.

Scenariul 1 - România dezordonată (fragmentare politică + acces extins la capital)

Scenariul probabil. România are acces sporit la capital european și internațional. Companiile încep să adopte tehnologii de tranziție, stimulând inovația în energie, mobilitate și agricultură sustenabilă. În lipsa unei direcții politice clare, tranziția verde este preluată de organizații agile - multinaționale, ONG-uri și IMM-uri care văd în sustenabilitate o oportunitate strategică. Companiile capabile să inoveze și să se adapteze prosperă, în timp ce cele care ignoră schimbarea riscă să dispară. În paralel, apare și se intensifică un discurs anti-verde: tranziția este descrisă ca fiind impusă, neeconomică sau elitistă, iar narativele populiste capătă tracțiune în media și în unele cercuri politice. ONG-urile de mediu se confruntă cu obstacole majore: finanțarea este nesigură, legea sponsorizării find un risc. Se conturează o economie verde în care inițiativele se dezvoltă haotic, fără coerență sau echitate. Deși inovația este prezentă, lipsa unei viziuni comune accentuează fragmentarea. Inegalitățile se adâncesc între sectoare și regiuni, iar greenwashing-ul devine tot mai frecvent.

Scenariul 2 - România regenerată (leadership politic coerent + acces extins la capital)

Scenariul favorabil/ preferat. România reușește să valorifice fereastra de oportunitate 2025-2030 printr-un leadership politic stabil, competent și orientat spre viitor. Este pusă în aplicare strategia națională[13] pentru tranziția verde, iar politicile publice sunt integrate, transparente și predictibile. Politicile sunt coerente, integrate cu cele europene, iar IMM-urile și comunitățile au acces susținut la finanțare. România devine un exemplu regional, dezvoltând o economie circulară eficientă, reducând decalajele sociale și câștigând încredere la nivel european. În mediul rural, programe de conservare și ecoturism (exemplu, Costa Rica[14], unde 99 % din electricitate este deja regenerabilă) valorifică biodiversitatea Carpaților și Deltei Dunării, aducând venituri locale și locuri de muncă verzi. Bucureștenii încep să respire un aer mai curat (de exemplu, nivelul de poluare al Parisului a scăzut cu 40%[15] în ultimii 10 ani). Tinerii se implică activ în economie și în viața civică, iar tehnologia este folosită etic și

[13] https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/287810

[14] https://english.elpais.com/international/2024-01-19/costa-ricas-green-energy-miracle-is-at-a-critical-juncture.html?utm_source=chatgpt.com

[15] https://greencommunity.ro/paris-scadere-poluare-ultimii-10-ani-cum-au-reusit/

eficient. Este o Românie care își regăsește sensul și capacitatea de regenerare, o țară care inspiră, nu doar recuperează.

Scenariul 3 - România în derivă (fragmentare politică + constrângeri economice severe)

Scenariul cel mai riscant. România intră într-o spirală a instabilității politice și economice. Leadershipul este slab, fragmentat și reactiv, incapabil să gestioneze reformele necesare. În paralel, economia suferă din cauza deficitului bugetar, pierderii încrederii investitorilor și limitării accesului la capital european din cauza eșecului în implementare. Pe fondul secetei, al problemelor din agricultură și infrastructură, costurile inacțiunii devin tot mai apăsătoare. Discursul de „negare economică" câștigă teren, iar tranziția verde este percepută ca un lux inaccesibil. Crește dependența de energie ieftină și poluantă, cu costuri externe mari. Societatea se fragmentează, protestele se înmulțesc. Tehnologia rămâne concentrată în câteva enclave urbane, fără efecte sistemice. România devine marginalizată în UE și pierde șansa unui salt de dezvoltare.

Scenariul 4 - România fragmentată (leadership politic coerent + constrângeri economice severe)

Scenariul plauzibil. România are direcție și viziune politică în materie de sustenabilitate, dar se lovește de o realitate economică dură: resursele financiare sunt limitate.

Statul român și Uniunea Europeană își mențin angajamentele ecologice și stabilesc obiective ambițioase. Cu toate acestea, tranziția verde se desfășoară în mod inegal: doar anumite regiuni - cum ar fi orașele smart sau clusterele industriale - reușesc să implementeze schimbări notabile.

Majoritatea zonelor rămân în urmă, alimentând frustrarea socială și nemulțumirea populației. Apare o hartă inegală a sustenabilității - un arhipelag de „insule verzi" într-un ocean de stagnare. O lume cu viziune, dar cu mijloace limitate.

Ce putem face pentru a ajunge în scenariul favorabil. Drumul de la sustenabilitate la normalitate.

1. De la obiectiv la rezultat. Pentru a fi un motor economic, sustenabilitatea nu trebuie să poziționată ca un obiectiv în sine, ci ca rezultat natural al unor decizii bune de business, politici structurale inteligente și

mentalități ancorate în realitate. E nevoie să recâștigăm încrederea populației cu reglementări coerente, politici publice care prioritizează echitatea și mecanisme financiare care susțin tranziția verde fără a afecta disproporționat grupurile vulnerabile. Nu avem nevoie de consens general, dar avem nevoie de o masă critică de lideri - în business, politică, educație, care înțeleg miza și acționează cu responsabilitate.

2. Avem nevoie de politici publice predictibile, care prioritizează impactul real. Scenariile arată clar: acolo unde există leadership politic coerent și o viziune pe termen lung, tranziția poate deveni o sursă de creștere economică, încredere socială și reziliență. România are nevoie de o strategie clară pentru 2025 - 2035, corelată cu mijloace financiare de sprijin, legislație aplicabilă, obiective de monitorizare și consecințe.

3. Capitalul există. Problema este cum îl direcționăm. România are acces la mecanisme de finanțare verde, dar fără capacitate de absorbție și prioritizare inteligentă, banii nu generează schimbare. Soluția este simplă, dar deloc ușoară: reforme administrative, instrumente de sprijin pentru IMM-uri și programe de educație economică în comunități.

4. Inițiativa poate veni și „de jos în sus". În lipsa coerenței politice, companiile, ONG-urile, comunitățile locale pot construi modele funcționale de tranziție. Dar pentru a evita un peisaj haotic și inegal, e nevoie de transparență și colaborare intersectorială. Educația joacă un rol esențial, dar trebuie să ne asumăm o dublă direcție: continuăm educarea individuală, în timp ce punem presiune pe schimbări sistemice. De multe ori separăm greșit lucrurile, noi vs. sistemul, uitând că noi suntem sistemul. Dacă oamenii nu înțeleg importanța acestor teme la nivel personal, cum am putea avea așteptarea ca, odată ajunși în vârful organizațiilor sau în funcții publice, să ia decizii care favorizează sustenabilitatea?

5. Comunicarea trebuie resetată. Sustenabilitatea trebuie tradusă și adaptată fiecărui public țintă. A vorbi unui antreprenor despre a face lumea mai bună sau a salva planeta este ca și cum i-ai explica unui copil de trei ani că e bine să mănânce legume și fructe pentru aportul de vitamine și minerale. Trebuie să vorbim pe limba lui: despre eficiență, despre costuri pe termen lung, despre acces la finanțare și despre oportunități.

Sustenabilitatea nu este despre emisii. Este despre oameni. Am întrebat dacă mai are sens să vorbim despre sustenabilitate. Răspunsul este da, dar doar dacă o ancorăm în viețile reale ale oamenilor, în încrederea lor și în capacitatea noastră colectivă de a transforma o constrângere percepută într-o oportunitate reală.

Oricare dintre scenariile prezentate mai sus este posibil. Nu pentru că sunt inevitabile, ci pentru că sunt rezultatul deciziilor noastre. Sustenabilitatea începe atunci când devine un mod de a gândi și a face lucrurile în mod natural. Nu pentru că trebuie. Ci pentru că **așa arată lumea în care vrem să trăim**.

DE LA GREEN DEAL LA LIBERTATE ENERGETICĂ:

CUM POATE PROFITA ROMÂNIA DE CLEAN INDUSTRIAL DEAL PENTRU A-ȘI RELANSA INDUSTRIA

Dana Patricia Novăcescu

Introducere: O viziune pentru viitorul industrial al Europei și al României

Europa se află la o răscruce istorică, navigând prin provocări geopolitice, economice și climatice fără precedent. În acest context complex, Comisia Europeană a propus în februarie 2025 noul **Pact pentru o industrie curată** (**Clean Industrial Deal - CID**)[1], o strategie ambițioasă menită să redefinească peisajul industrial al Uniunii, asigurându-i competitivitatea globală și accelerând tranziția către neutralitatea climatică până în 2050. Acest acord nu este doar o continuare a Planului Green Deal, ci o evoluție necesară, care recunoaște urgența de a sprijini industriile europene în fața costurilor energetice ridicate și a concurenței acerbe[2].

O scurtă istorie a Green Deal și impactul său

Lansat inițial în 2020, Pactul Ecologic European (European Green Deal) a stabilit obiective ambițioase pentru transformarea UE într-o economie modernă, eficientă din punct de vedere al resurselor și competitivă, cu zero emisii nete de gaze cu efect de seră până în 2050 și o reducere de cel puțin 55% până în 2030, comparativ cu nivelurile din 1990[3]. Acesta a impus o serie de obligații legislative și de raportare menite să decupleze creșterea economică

[1] Comisia Europeană. (2024). *Pactul pentru o industrie curată*. Disponibil : https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/clean-industrial-deal_ro

[2] Clean Industrial Deal: supporting EU industry's transformation. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20250616STO28968/clean-industrial-deal-supporting-eu-industry-s-transformation

[3] Comisia Europeană, *Pactul ecologic european*, 2024, disponibil la: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

de utilizarea resurselor și să stimuleze inovația în tehnologii cu emisii scăzute[4]. Cu toate acestea, pe parcurs, implementarea strictă a acestor obligații a generat preocupări semnificative legate de complexitatea reglementărilor și povara administrativă, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), afectând uneori eficiența industriei și a economiei europene.

Ca răspuns la aceste îngrijorări privind competitivitatea și „supra" reglementarea, Comisia Europeană a propus în februarie 2025 un pachet de simplificare fără precedent, vizând o reducere de cel puțin 25% a sarcinilor administrative, și de cel puțin 35% pentru IMM-uri, până la sfârșitul mandatului actual. Acest nou mandat legislativ început în 2024 a propus pachetele „Omnibus" care aduc simplificări ample în domenii precum raportarea financiară durabilă, diligența necesară în materie de sustenabilitate (CSDDD) și Taxonomia UE[5].

Un exemplu notabil este Directiva „Stop-the-Clock", adoptată în aprilie 2025, care a amânat termenele cheie de raportare și obligațiile de diligență în materie de sustenabilitate în cadrul Directivei privind Raportarea de Sustenabilitate Corporativă (CSRD) și al Directivei privind Diligența Necesara în Materie de Sustenabilitate Corporativă (CSDDD). Aceasta a eliminat aproximativ 80% dintre companii din sfera de aplicare a CSRD, concentrând obligațiile de raportare pe cele mai mari companii și amânând cu doi ani (până în 2028) cerințele de raportare pentru companiile aflate deja în sfera de aplicare a CSRD[6]. De asemenea, au fost introduse simplificări pentru criteriile „nu aduce prejudicii semnificative" (DNSH) din Taxonomia UE și au fost reduse cerințele de diligență pentru a evita complexitățile și costurile inutile pentru companii, în special pentru IMM-uri. Aceste măsuri marchează

---

[4] Comisia Europeană. (2019). *Pactul ecologic european. Comunicare către Parlamentul European, Consiliul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor* (COM/2019/640 final). Disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52019DC0640

[5] Comisia Europeană, *Comisia propune reducerea birocrației și simplificarea mediului de afaceri*, 26 februarie 2025, și *Pachetul Omnibus: reducerea sarcinilor administrative și facilitarea investițiilor*, 1 aprilie 2025, disponibile la: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/commission-proposes-cut-red-tape-and-simplify-business-environment-2025-02-26_en și https://finance.ec.europa.eu/news/omnibus-package-2025-04-01_en

[6] Calea Europeană. (2025). *UE amână cu până la doi ani obligațiile de raportare privind sustenabilitatea – directiva „stoptheclock", adoptată în numele competitivității europene și al simplificării pentru mediul de afaceri*. Disponibil la: https://www.caleaeuropeana.ro/ue-amana-cu-pana-la-doi-ani-obligatiile-de-raportare-privind-sustenabilitatea-directiva-stop-the-clock-adoptata-in-numele-competitivitatii-europene-si-al-simplificarii-pentru-mediul-de-afaceri/

o pauză strategică în agenda de sustenabilitate a UE, oferind companiilor timp să se pregătească și să se adapteze, în timp ce reformele mai ample sunt negociate.

Costul tranziției verzi și proporționalitatea eforturilor

Tranziția verde implică investiții colosale. La nivelul UE, pentru implementarea Green Deal se estimează că sunt necesare 1.8 trilioane de euro în investiții pentru a atinge țintele programate pentru anul 2030. Se ridică întrebarea fundamentală: cine va suporta această povară financiară și cum va reuși UE să facă această tranziție costisitoare dacă economia este în pragul recesiunii? Această întrebare devine și mai pertinentă atunci când analizăm situația specifică a statelor membre. De exemplu, un raport al Băncii Mondiale compară nivelurile de sărăcie și emisiile de CO2 pe cap de locuitor între România și Danemarca. În timp ce Danemarca înregistrează un nivel de sărăcie aproape de zero, România, deși a făcut progrese, se confruntă cu o pondere mai mare a populației care trăiește sub pragul sărăciei – ponderea populației din România care trăiește cu mai puțin de 10 dolari pe zi a fost de peste 60% între 2007 și 2019, în timp ce în Danemarca este de 0%; doar 20% din populația Danemarcei trăiește cu mai puțin de 40 de dolari pe zi. În același timp, emisiile de CO2 pe cap de locuitor ale României sunt semnificativ mai scăzute – în 2021, în România s-au emis sub 4 tone pe cap de locuitor pe an, în timp ce în Danemarca este de 5 tone pe cap de locuitor, iar în 2007 era de 10 tone pe cap de locuitor. Această discrepanță subliniază necesitatea unui raport de proporționalitate în stabilirea măsurilor și sarcinilor pe care România va trebui să le onoreze, asigurându-se că României nu îi sunt impuse sarcini disproporționat de ridicate, comparativ cu statele care au un nivel de poluare și o industrie mult mai dezvoltată și accelerată.

Pentru România, integrarea principiilor Clean Industrial Deal în procesul de retehnologizare industrială până în 2035 nu este doar o obligație, ci o oportunitate strategică de a-și consolida poziția economică și de a-și asigura libertatea energetică. Cu o contribuție industrială semnificativă la PIB (19,6% în 2023)[7] și sectoare cheie precum cel auto, electronic, IT&C și energetic[8], România are potențialul de a deveni un actor esențial în economia

[7] Invest Romania, *Economie*, 2025, disponibil la: https://investromania.gov.ro/web/why-invest/economy/

[8] EasyLink, *Romania: Market Overview*, 2025, disponibil la: https://www.easylink.cz/market/romania-market-overview/

verde a Europei. Cu toate acestea, țara se confruntă cu provocări notabile. În România, din ce în ce mai multe fabrici își închid porțile. În 2024, numărul procedurilor de insolvență a crescut cu 9,38% față de 2023, cu sectorul de producție înregistrând 860 de insolvențe[9]. Producția industrială a României a continuat să scadă pentru al doilea an consecutiv în 2024, cu o **diminuare** de 2% an până în noiembrie, după o **scădere** de 3% în 2023[10]. În martie 2023, producția industrială s-a diminuat cu 3,4% an/an, marcând a cincea lună consecutivă de pierderi[11]. Deși nu există o cifră exactă a numărului de fabrici funcționale, sectorul de producție contribuie semnificativ la PIB, cu o valoare de 47,896 miliarde RON în martie 2025[12], iar IMM-urile reprezintă 99,7% din totalul întreprinderilor active, cu o pondere majoră în sectorul de producție. Aceste fabrici produc bunuri și servicii esențiale pentru export, contribuind la un total de 105 miliarde de dolari în exporturi în 2023, cu produse precum automobile, piese auto și cabluri izolate, destinate în principal Germaniei, Italiei și Franței.

Această tranziție este cu atât mai complexă cu cât se impune găsirea unui echilibru între nevoia stringentă de a proteja planeta – o prioritate globală, nu doar europeană și locală – și realitatea unei industrii care, la momentul actual, se confruntă cu un colaps, influențând profund economia. Este o sarcină extrem de dificilă și complicată, dar trebuie să găsim soluții sustenabile pentru a ieși din acest impas fără a ne ruina singuri viitorul. De altfel, 2024 a fost primul an în care planeta a depășit pragul critic de încălzire de +1.5°C, iar rapoartele IPCC despre viitorul planetei și efectele negative, precum evenimentele meteorologice extreme, sunt tot mai alarmante.

În aprilie 2025, la conferința European Circular Stakeholder Platform de la Bruxelles, am subliniat o perspectivă esențială pentru succesul acestui demers: **energia tinerilor**. Am afirmat că, deși planul CID este un efort colosal pentru Europa într-un context geopolitic ostil, **îi lipsește o resursă fundamentală: energia creativă și inovatoare a tinerilor**. Am făcut

---

[9] Coface România, *Insolvencies in Romania increased by 8.32% in S1 2024 compared to S1 2023*, 2024, disponibil la: https://www.coface.ro/en/news-economy-expert-advice/insolvencies-in-romania-increased-by-8.32-in-s1-2024-compared-to-s1-2023

[10] Iulian Ernst, *Romania's industry kept losing ground for second consecutive year in 2024*, Romania Insider, 16 ianuarie 2025, disponibil la: https://www.romania-insider.com/romania-industry-decline-2024

[11] Coban, Marina, și Cristina Gabriela Cosmulese. „The Impact of SMEs on Romanian Industry Development." *European Journal of Accounting, Finance & Business* 11, nr. 2 (2023): 20–28.

[12] Eulerpool, *Gross Domestic Product (GDP) from Manufacturing of Romania*, 2025, disponibil la: https://eulerpool.com/en/macro/romania/gdp-from-manufacturing

referire la istoria României, unde, în 1924, Parlamentul a adoptat prima lege a energiei verzi din Europa Centrală și de Sud-Est, o viziune dezvoltată de un grup de tineri economiști și ingineri români. Această lege a introdus parteneriatele public-private pentru construirea de hidrocentrale, esențiale pentru electrificarea națională. Mesajul meu a fost clar: „*Folosiți energia tinerilor. Deschideți ușile și faceți-le loc alături de voi. Ascultați-le ideile și aveți încredere în ei. Investiți în viziunile lor. Veți simți forța creativă și transformatoare a acestei energii*." Am propus chiar înființarea unei instituții dedicate urmăririi și sprijinirii startup-urilor și ideilor inovatoare ale tinerilor la nivelul UE, pentru a integra această energie puternică, curată și vizionară în viitorul industrial al Europei. „*Vorbiți adesea despre energie în kilowați-oră. Dar vă îndemn să vă gândiți la ea și ca idei pe minut, curaj per dezbatere, și ca inovație per generație. Aceasta este energia pe care noi, tinerii, o aducem cu noi. Și este regenerabilă – atâta timp cât ne oferiți un loc la masă.*"

Acest articol va detalia pilonii esențiali pe care trebuie să se bazeze procesul de retehnologizare verde și competitivă a industriei românești până în 2035, punând un accent deosebit pe rolul crucial al tinerilor antreprenori, pe importanța securității cibernetice într-o lume din ce în ce mai digitalizată și electrificată, și pe necesitatea stringentă a cercetării și finanțării acesteia.

1. Prioritizarea tehnologiilor curate și rolul catalizator al antreprenorilor tineri

Decarbonizarea industriei românești este un imperativ strategic, având în vedere că industria a reprezentat 20,3% din totalul emisiilor de gaze cu efect de seră ale României în 2023[13].Această transformare necesită o prioritizare clară a investițiilor în tehnologii curate, care să permită reducerea emisiilor și creșterea eficienței.

Nevoia de energie ieftină și accesibilă: Un aspect fundamental pentru competitivitatea și decarbonizarea industriei românești este asigurarea unei energii ieftine și accesibile. Deși tranziția către surse regenerabile este esențială, costurile ridicate ale energiei reprezintă o povară majoră pentru companii, în special pentru cele din industrie. România se confruntă cu o problemă a prețurilor ridicate la energie electrică, fiind printre țările din Uniunea Europeană **cu cele mai mari costuri**, în special pentru consumatorii non-casnici (firme și industrie). Începând cu 1 iulie 2025, eliminarea plafoanelor la energie va duce la o dublare a costurilor pentru mulți consumatori,

[13] Yougova, D., & Seppälä, V. (2025). *Roadmap to EU climate neutrality - Scrutiny of Member States Romania's climate action strategy* (PE 772.860). European Parliamentary Research Service

iar prețul de aproximativ 1,5 lei/kWh (0,3 euro/kWh) pentru industrie va fi cel mai mare din UE[14].

Asociația Prosumatorilor și Comunităților de Energie (APCE) a explicat că aceste prețuri ridicate sunt cauzate de o „piață reglementată haotic", producție „puțină și scumpă", tarife mari de distribuție și furnizare, și o „autoritate de reglementare inexistentă pentru consumatori". De exemplu, Hidroelectrica vinde energia de 3-4 ori mai scump decât omologii săi din vestul Canadei, iar Nuclearelectrica produce la un cost mediu mai mare decât media europeană. De asemenea, lipsa investițiilor în infrastructura de transport a energiei duce la exporturi ieftine la prânz și importuri scumpe seara, din cauza imposibilității de a acoperi vârfurile de consum din producția proprie[15]. Această situație subliniază necesitatea unui **cadru legislativ ferm și transparent**, care să reglementeze eficient sectorul energetic și să prevină cartelizarea lui, asigurând un mediu concurențial echitabil și prețuri accesibile pentru industrie și consumatori.

Pentru a asigura stabilitatea și decarbonizarea sectorului energetic, România își propune din 2023 să își consolideze și dezvolte capacitățile nucleare. Planurile includ retehnologizarea Unității 1 de la CNE Cernavodă, construcția a două noi unități (U3 și U4) și implementarea de reactoare nucleare modulare mici. Aceste investiții, cu zero emisii de gaze cu efect de seră, vor furniza energie în bandă, esențială pentru echilibrarea sistemului electroenergetic național și pentru integrarea sigură a surselor regenerabile, oferind o bază energetică predictibilă și necesară industriei[16].

Pentru procesele industriale care necesită temperaturi foarte ridicate sau implică transformări chimice, electrificarea proceselor industriale, prin înlocuirea combustibililor fosili cu electricitate din surse regenerabile, și utilizarea hidrogenului verde sunt soluțiile alternative sustenabile. Produs prin electroliză folosind electricitate regenerabilă, hidrogenul verde poate înlocui combustibilii fosili în industrii precum producția de oțel, ciment și sticlă, eliminând o fracțiune mare de emisii greu de redus prin electrificare. Strategia Națională a

[14] HotNews.ro. (2025, 16 iunie). *Asociația Prosumatorilor: Românii vor plăti printre cele mai mari prețuri la energie din Europa / „Piața este reglementată haotic"*. Disponibil la: https://hotnews.ro/asociatia-prosumatorilor-romanii-vor-plati-printre-cele-mai-mari-preturi-la-energie-din-europa-piata-este-reglementata-haotic-2003676, Europa Liberă România (2025, 15 iunie). *Vara liberalizării noastre. Cu cât cresc facturile după 1 iulie*. https://romania.europalibera.org/a/vara-liberalizarii-noastre-cu-cat-cresc-facturile-dupa-1-iulie-/33432924.html

[15] *Idem.*

[16] Guvernul României. (2024). *Planul Național Integrat în Domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2025-2030 Actualizare*.

Hidrogenului și Planul de Acțiune (2023-2030) ale României[17] vizează o capacitate de electrolizoare de 100 MW până în 2030, finanțată prin PNRR cu 148 de milioane de euro[18]. Obiectivul este înlocuirea a 42% din consumul industrial de hidrogen cu hidrogen regenerabil până în 2030. Tehnologiile de captare, utilizare și stocare a carbonului (CCUS) sunt prezentate ca fiind o soluție din ce în ce mai populară, însă această tehnologie reprezintă riscuri foarte mari, încă neîndeajuns de cercetate pentru a se cunoaște efectele sale pe termen lung. De altfel, este de referință o afirmație a actualului comisar european pentru climă, Wopke Hoekstra, care la audierea sa în Parlament, în noiembrie 2024, a subliniat că „nu ne putem rezolva problema doar prin captarea și stocarea carbonului". România are o țintă aspirațională de captare a cel puțin 50% din emisiile industriei minerale (inclusiv cimentul) până în 2050[19].

Rolul antreprenorilor tineri și necesitatea finanțării accesibile: Aici intervine rolul vital al antreprenorilor tineri români. **Ei sunt cei care vor avea energia și viziunea inovatoare să creeze aceste tehnologii curate care să fie și profitabile, accelerând competitivitatea României pe plan internațional.** Inovația nu vine doar din laboratoarele marilor corporații, ci și din spiritul antreprenorial, din capacitatea de a identifica nișe, de a dezvolta prototipuri și de a scala rapid soluții.

Cu toate acestea, România se confruntă cu decalaje persistente în cercetare și dezvoltare (R&D), precum și cu o inovație slabă în rândul IMM-urilor și startup-urilor[20]. Există un mare gol existențial în domeniul programelor de cercetare și a finanțării adecvate pentru acestea. Consecința fiind că România ocupă ultimul loc în UE la capitolul Inovație pe anul 2024 conform „*European Innovation Scoreboard 2024*"[21].

Este nevoie de fonduri de investiții ușor accesibile, special dedicate tinerilor antreprenori. Aceste fonduri ar trebui să depășească barierele birocratice și să ofere un sprijin real, de la faza de idee la faza de creștere, încurajând

---

[17] Guvernul României. *National Hydrogen Strategy and Action Plan 2023-2030* (Proiect). Ministerul Energiei. https://energie.gov.ro/wp-content/uploads/2023/05/EN-Proiect-National-Hydrogen-Strategy.pdf

[18] Green Hydrogen Organisation *Romania*. https://gh2.org/countries/romania

[19] Carbon Gap. *Carbon Removal in Romania – National Policy Overview*. https://tracker.carbongap.org/regional-analysis/national/romania/

[20] Comisia Europeană. *România: Raport de țară „2025 Deceniul Digital "* https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/romania-2025-digital-decade-country-report

[21] Directoratul General pentru Cercetare și Inovare al UE. *European Innovation Scoreboard 2024.* https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis-2024#/eis

asumarea riscurilor și inovația. **O instituție dedicată la nivel european, așa cum am propus la Bruxelles**, ar putea juca un rol cheie în identificarea și sprijinirea acestor talente, deschizând porțile către elaborarea politicilor publice și integrând energia tinerilor în viitorul industrial al Europei.

2. Absorbția fondurilor UE și noul cadru financiar european

Pactul pentru o industrie curată (Clean Industrial Deal) recunoaște că tranziția verde necesită investiții masive. Acesta prevede mobilizarea a peste 100 de miliarde de euro pentru sprijinirea producției curate în UE. O propunere cheie din acest plan este crearea unei noi bănci europene, **„Industrial Decarbonisation Bank"**, majoritatea fondurilor urmând să provină din Fondul pentru Inovație al Uniunii.

Următorul Cadru Financiar Multianual (MFF) va fi, de asemenea, un factor cheie pentru tranziția curată. Fondul de Competitivitate planificat va oferi un sprijin puternic industriei inovatoare pentru investiții durabile în următorul MFF și va asigura un acces simplificat, tip „ghișeu unic", la fondurile UE. Acesta se va concentra pe proiecte cu valoare adăugată europeană, cum ar fi tehnologiile curate, sprijinind în același timp decarbonizarea industrială. Finanțarea UE va oferi investiții suplimentare semnificative în infrastructura și conectivitatea necesare pentru a finaliza proiectul „Uniunea Energetică". Comisia va adopta o strategie privind o Uniune a Economiilor și Investițiilor pentru a permite mobilizarea capitalului pentru investiții private. Acest lucru va poziționa Europa ca destinație principală pentru investițiile în decarbonizarea industrială și tehnologiile curate.

Provocarea absorbției fondurilor în România: România este eligibilă să primească până la 83,5 miliarde de dolari (77 miliarde de euro) în fonduri UE până în 2030, inclusiv 31 de miliarde de dolari (28,5 miliarde de euro) în granturi și împrumuturi din fondurile „Next Generation EU" prin Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) între 2021-2026. PNRR-ul României alocă 44% din investiții tranziției verzi (14,9 miliarde de euro sub formă de împrumuturi și 13,6 miliarde de euro sub formă de granturi), cu un accent pe decarbonizarea industriei și transportul durabil[22]. Cu toate acestea, există un risc semnificativ de a pierde 11,9 miliarde de euro din granturile PNRR din cauza implementării lente a proiectelor. Accelerarea absorbției fondurilor europene este vitală pentru a maximiza impactul acestor investiții.

[22] Guvernul României. (2024). *Planul Național Integrat în Domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2025-2030 Actualizare*.

3. Simplificarea și predictibilitatea cadrului legislativ

Un cadru de reglementare predictibil, simplificat și un acces rapid la finanțare sunt esențiale pentru stimularea investițiilor în procesul de tranziție verde Parlamentul European a solicitat reguli mai simple și aprobări mai rapide pentru permise, în special pentru companiile mici și proiecte, cu scopul de a reduce birocrația și de a facilita accesul la finanțare. Legi precum Legea Industriei Net-Zero și Legea Materiilor Prime Critice la nivel european vizează crearea unui cadru de reglementare adaptat pentru implementarea rapidă a capacității industriale net-zero.

In România, deși există un sprijin declarative la nivel de implementare a politicilor publice pentru încurajarea inovației, predictibilitatea legislativă și fiscală rămâne o provocare majoră. Lipsa unui plan de acțiune clar, a sistemelor de monitorizare și a stimulentelor financiare, alături de modificări fiscale introduse brusc, uneori în mijlocul anului fiscal (cum s-a întâmplat în 2025 cu cele 14 modificări fiscale[23], inclusiv creșterea impozitului pe dividende și trecerea multor microîntreprinderi la impozitul pe profit de 16% din cauza reducerii plafoanelor de încadrare, alături de eliminarea facilităților fiscale în anumite sectoare), afectează grav mediul de afaceri și capacitatea antreprenorilor de a-și planifica investițiile pe termen lung. Această instabilitate legislativă și fiscală nu doar generează incertitudine și descurajează investițiile, ci și stopează inovația, forțând companiile să renunțe la dezvoltarea de noi linii de producție sau la extinderea afacerilor din cauza presiunii suplimentare a taxelor și impozitelor mărite.

Este crucial ca acest cadru simplificat să susțină în mod activ antreprenorii tineri români. Ei sunt cei care, prin energia și viziunea lor inovatoare, vor crea tehnologiile curate și profitabile care vor propulsa competitivitatea României. Accesul la fonduri de investiții special dedicate, cu proceduri simplificate și transparente, este vital pentru a le permite să transforme ideile în realitate. Un mediu de reglementare agil, care încurajează experimentarea și nu penalizează eșecul, va fi un magnet pentru talente și inovație.

4. Integrarea economiei circulare

Economia circulară este un pilon cheie pentru reducerea deșeurilor, optimizarea utilizării resurselor și sporirea rezilienței industriale. Aceasta implică o schimbare de paradigmă de la modelul liniar „extrage-produce-consumă-aruncă" la un ciclu continuu de valorificare a materialelor. Produsele

[23] *Lista celor 14 modificări fiscale și legislative din 2025 care au afectat activitatea firmelor din România*. Termene.ro. https://termene.ro/articole/lista-celor-14-modificari-fiscale-din-2025

trebuie proiectate pentru durabilitate, reutilizare, re-fabricare și reciclare, menținând materialele în uz cât mai mult timp posibil. Astfel se reduc nu doar deșeurile, ci și dependența de materii prime.

Simbioza industrială și reciclarea avansată: Simbioza industrială, prin care deșeurile sau subprodusele unei industrii devin materii prime pentru alta, oferă beneficii directe, cum ar fi reducerea costurilor de gestionare a deșeurilor și de achiziție a materialelor. Exemple de succes includ reciclarea materialelor de construcții (cărămizi vechi care economisesc peste 95% din energia necesară producerii de noi cărămizi) și tehnologii avansate de separare a componentelor din produse uzate, cum ar fi gazonul artificial, pentru reutilizare sau reciclare[24]. Adoptarea unei legi privind economia circulară în 2026 (Circular Economy Act) la nivel european va accelera această tranziție, cu scopul de a atinge 24% materiale circulare până în 2030[25].

Promovarea reutilizării și reciclării avansate va contribui la reducerea dependenței României și a UE de importurile de materii prime critice. Integrarea IMM-urilor românești în lanțurile valorice europene și modernizarea infrastructurii pentru utilizarea eficientă a resurselor sunt obiective strategice naționale.

5. Dezvoltarea forței de muncă și a competențelor: Reținerea talentelor în țară

Tranziția către o economie verde și digitală necesită o forță de muncă cu competențe adaptate noilor cerințe. Digitalizarea și automatizarea cresc cererea pentru roluri tehnologice avansate și reduc locurile de muncă manuale repetitive, impunând o adaptare rapidă a forței de muncă[26]. România se confruntă cu un deficit acut de muncitori calificați în domenii cheie și cu decalaje semnificative de competențe, inclusiv competențe digitale de bază[27].

---

[24] RTS. *What is Circular Economy & How Does It Work?: Complete Guide*. https://www.rts.com/resources/guides/circular-economy/

[25] EuRIC (European Recycling Industries' Confederation). (2025). *EU Recyclers' key policy asks for the Circular Economy Act*. https://euric.org/images/Reports-Studies/For%20print%20EuRIC%20key%20policy%20asks%20-%20Circular%20Economy%20Act.pdf

[26] Croitoru, G., Florea, N. V., Cârstea (Radu), G., Florea, D., & Croitoru, M. B. (2024). *The Impact of Digitalization on Romania's Labor Market: Transformations, Challenges, and Strategic Implications*. Lucrare prezentată la conferința internațională PROCEEDINGS OF THE 18th INTERNATIONAL MANAGEMENT CONFERENCE

[27] Belinga, V. T., Butcher, N., & Valerio, A. (2020). *Romania's long-term growth challenge: Raising the alarm of skills deficit*. Brookings. https://www.brookings.edu/articles/romanias-long-term-growth-challenge-raising-the-alarm-of-skills-deficit/

Programe de upskilling și reskilling și reținerea talentelor: Este esențială lansarea de programe naționale de upskilling și reskilling, cu accent pe competențele verzi și digitale, în parteneriat cu mediul de afaceri și instituțiile de învățământ. Inițiative precum „Uniunea Competențelor" la nivel UE și finanțarea prin Erasmus+ (€90 milioane) pot sprijini aceste eforturi.

Focusul principal trebuie să fie pe descoperirea talentelor în domeniu și reținerea acestor talente în țară prin crearea de programe educaționale și academice bune, atractive și profitabile pentru studenți, accesibile și recompensatoare pentru ei, pentru a nu mai fi „furați" de marile companii americane cum sunt Microsoft sau Google. Aceasta implică:

- **Investiții masive în educație:** Modernizarea curriculumului, dotarea laboratoarelor, atragerea și formarea de profesori de top în domenii precum AI, IoT, blockchain, energie regenerabilă și securitate cibernetică.
- **Burse și stimulente:** Oferirea de burse generoase și stimulente financiare pentru studenții care aleg aceste domenii, precum și pentru cei care decid să rămână și să lucreze în România după absolvire.
- **Parteneriate cu industria:** Crearea de parteneriate solide între universități și companii pentru stagii plătite, proiecte de cercetare comune și programe de ucenicie, asigurând că educația este relevantă pentru nevoile pieței muncii.
- **Crearea unui ecosistem atractiv:** Dezvoltarea de centre de inovare, incubatoare de startup-uri și hub-uri tehnologice care să ofere oportunități de dezvoltare profesională și personală, salarii competitive și un mediu de lucru stimulant, care să rivalizeze cu cele din străinătate.

6. Securitatea cibernetică: O vulnerabilitate în era digitală și electrificată

Pe măsură ce tranziția către o lume tot mai digitalizată și electrificată avansează, securitatea cibernetică devine o preocupare de maximă importanță, adesea trecută cu vederea în dezbaterile despre riscuri. Infrastructura energetică, odată cu electrificarea și interconectarea prin Internetul Lucrurilor (IoT) și, în cele din urmă, Internetul Tuturor Lucrurilor (Internet of Everything - IoE), devine o țintă extrem de vulnerabilă.

Riscurile unei infrastructuri electrice și digitale: O infrastructură electrică, deși ecologică, va deveni o infrastructură care poate fi ușor manipulată, atacată și influențată de diferiți actori cibernetici. Este o mare

dezbatere aici care pare a fi trecută cu vederea când vine vorba de riscurile mașinilor electrice, ale Internet of Things care va deveni ușor-ușor Internet of Everything. Gândiți-vă la riscurile mașinilor electrice conectate, la sistemele de management al rețelei inteligente sau la fabricile automatizate. Un singur „click" malițios ar putea perturba operațiuni esențiale, de la transport la producția de energie și servicii publice. Această vulnerabilitate este amplificată de interconectarea globală și de dependența crescândă de sisteme digitale.

- **Necesitatea unei strategii robuste de securitate cibernetică:** Este crucial ca România să dezvolte o strategie națională robustă de securitate cibernetică, care să protejeze infrastructurile critice și să prevină atacurile. Aceasta trebuie să includă:
- **Investiții în tehnologii de apărare cibernetică:** Soluții avansate de detectare a amenințărilor, inteligență artificială pentru răspuns rapid și sisteme de criptare.
- **Educație și formare:** Pregătirea specialiștilor în securitate cibernetică și creșterea gradului de conștientizare la toate nivelurile, de la angajații din industrie la publicul larg.
- **Colaborare internațională:** Parteneriate cu agenții de securitate cibernetică din UE și NATO pentru schimb de informații și exerciții comune.
- **Reglementări clare:** Un cadru legislativ care să impună standarde stricte de securitate cibernetică pentru toate companiile care operează în sectoarele critice.

Securitatea economică a României este strâns legată de securitatea sa energetică. O infrastructură energetică rezilientă și protejată cibernetic va fi fundamentul unei economii stabile și competitive.

7. Reziliența și securitatea energetică a României în context geopolitic

Instabilitatea geopolitică globală subliniază mai mult ca oricând necesitatea ca România să-și asigure reziliența și securitatea energetică. Contextul actual, marcat de avansarea atacurilor militare în Iran – un furnizor major de petrol – ne reamintește de vulnerabilitățile lanțurilor de aprovizionare globale. O escaladare a conflictelor ar putea duce la o nouă criză energetică și petrolieră, cu o creștere exponențială a prețurilor la petrol și, implicit, la energie.

Lecțiile istoriei: Criza petrolieră și crearea IEA: Nu este prima dată când lumea se confruntă cu astfel de amenințări. Războiul din Golf, de exemplu, a avut un impact dramatic asupra exporturilor de petrol și a prețurilor

la nivel mondial. Tocmai pornind de la astfel de evenimente istorice s-a creat Agenția Internațională pentru Energie (IEA – International Energy Agency), cu scopul de a asigura securitatea aprovizionării cu energie. De asemenea, Directiva 2009/119/CE impune statelor membre obligația de a menține stocuri de petrol echivalente cu 90 de zile de importuri nete zilnice, pentru a se asigura că un stat ar avea suficiente rezerve în cazul unei perturbări a aprovizionării cu petrol cauzate de conflicte geopolitice, dezastre naturale etc.

Situația României: Întrebarea crucială este: are România aceste rezerve de petrol în momentul actual? Asigurarea acestor stocuri strategice, alături de diversificarea surselor de energie și accelerarea tranziției către surse regenerabile și nucleare, este vitală pentru a reduce dependența de importuri și a fortifica autonomia energetică a țării. România și-a propus să reducă dependența de importurile de produse petroliere până în 2030 prin electrificarea sectoarelor industriale și de transport. Planurile includ dezafectarea centralelor pe cărbune până în 2032 și înlocuirea lor cu gaze naturale și surse regenerabile, precum și construcția a două noi unități nucleare la Cernavodă și a unor reactoare modulare mici până în 2030.

8. Modernizarea infrastructurii de transport: Rețeaua feroviară și rutieră

O infrastructură de transport modernă și eficientă este esențială pentru competitivitatea economică a României, facilitând atât mișcarea mărfurilor, cât și a persoanelor. Aceasta completează eforturile de reindustrializare, asigurând conexiuni rapide și cost-eficiente pentru produsele românești.

Dezvoltarea, Modernizarea și Electrificarea Rețelei Feroviare (CFR Marfă): Transportul feroviar, în special cel de marfă, joacă un rol vital în lanțurile de aprovizionare și în reducerea amprentei de carbon. Cu toate acestea, România se confruntă cu provocări majore în acest sector. Conform rapoartelor oficiale CFR, viteza medie comercială a trenurilor de marfă în România a fost de doar 15-15,6 km/oră în 2022-2024, o viteză de peste cinci ori mai mică decât în țări precum Ungaria sau Austria, unde media este de aproximativ 75 km/h[28]. Această viteză extrem de redusă, cauzată de vechimea materialului

[28] Actual de Cluj (2018) „Trenurile de marfă românești au o viteză medie de numai 15 km/h. Cele din Ungaria sunt de cinci ori mai rapide, spune președintele Ford România" https://actualdecluj.ro/trenurile-de-marfa-romanesti-au-o-viteza-medie-de-numai-15-km-h-cele-din-ungaria-sunt-de-cinci-ori-mai-rapide-spune-presedintele-ford-romania/

rulant și de starea avansată de deteriorare a șinelor (85% din linii ar trebui reabilitate), generează întârzieri masive și costuri suplimentare[29].

Modernizarea și electrificarea rețelei feroviare sunt imperative. Aproape 40% din calea ferată este electrificată, însă experții susțin că rețeaua ar trebui să fie electrificată până la 80% în următorii zece ani, iar proiectele de modernizare ar trebui să includă automat și electrificarea[30]. Investițiile în infrastructură feroviară, inclusiv proiecte prin PNRR, vizează modernizarea coridoarelor internaționale, precum și creșterea gradului de electrificare și implementarea sistemelor de semnalizare moderne (ERTMS)[31]. O rețea feroviară eficientă ar permite o transportare mai rapidă și mai ecologică a mărfurilor, reducând costurile și sporind atractivitatea României ca hub logistic.

Dezvoltarea Rețelei de Autostrăzi în România: Pe lângă infrastructura feroviară, dezvoltarea rețelei de autostrăzi este la fel de importantă. Autostrăzile contribuie semnificativ la fluidizarea traficului, la reducerea timpilor de transport și la conectivitatea regională și europeană, stimulând comerțul și investițiile. Deși România a construit peste 1.000 de kilometri de autostradă în ultimele două decenii, există încă un decalaj semnificativ față de țările din vestul Europei. Până în 2030, rețeaua de autostrăzi ar putea ajunge la aproximativ 2.500 de kilometri, însă planurile inițiale din anii '60 prevedeau deja o rețea de circa 3.200 km[32].

Construcția de autostrăzi nu este un lux, ci o necesitate vitală pentru economia românească, având un impact direct asupra costurilor de transport, eficienței lanțurilor de aprovizionare și atractivității pentru investițiile străine. O rețea rutieră modernă și extinsă, alături de o infrastructură feroviară reabilitată, ar asigura României avantajul unei conectivități optime, esențială pentru o industrie competitivă la nivel european și global.

---

[29] Manolache, A. (2024**).** Cifrele care arată dezastrul de pe calea ferată. Trenurile de călători circulă cu 45 km/h, cele de marfă cu 15 km/h. *Europa Liberă România*. https://romania.europalibera.org/a/calea-ferata-viteza-trenuri-2023/32822454.html

[30] Europa Liberă România. (2021). Electrificarea căilor ferate din România, o problemă de miliarde de euro și 10 ani de muncă. Cât s-a lucrat din 2007 și până acum. https://romania.europalibera.org/a/electrificarea-cailor-ferate/31605540.html

[31] Evenimentul Zilei. (2025). CFR face investiții strategice și modernizează infrastructura feroviară. https://evz.ro/cfr-face-investitii-strategice-si-modernizeaza-infrastructura-feroviara.html

[32] Infrapress. (2021). România face autostrăzile astfel cum au fost gândite în 69 – Istoria primului Master Plan al Romaniei pentru autostrazi. https://infrapress.ro/2021/05/06/romania-face-autostrazile-astfel-cum-au-fost-gandite-in-69-istoria-primului-master-plan-al-romaniei-pentru-autostrazi/

Concluzii: O Românie verde, digitală și independentă energetic

Retehnologizarea verde și competitivă a industriei românești până în 2035, în lumina Pactului pentru o industrie curată, este o provocare complexă, dar și o oportunitate istorică. Succesul depinde de o abordare integrată și de un angajament ferm față de inovație, sustenabilitate și securitate.

Pilonii de asigurare a energiei ieftine și accesibile, prioritizarea tehnologiilor curate, absorbția eficientă a fondurilor UE, simplificarea cadrului de reglementare, integrarea economiei circulare, dezvoltarea și reținerea talentelor, consolidarea securității cibernetice și modernizarea infrastructurii de transport sunt interconectați și esențiali. Este vital să recunoaștem și să valorificăm energia creativă a tinerilor antreprenori români, oferindu-le acces la finanțare și un mediu propice inovației. De asemenea, trebuie să abordăm cu maximă seriozitate riscurile cibernetice asociate cu o infrastructură din ce în ce mai digitalizată și electrificată, asigurând că libertatea energetică nu vine cu prețul unei vulnerabilități sporite.

Prin investiții strategice în cercetare și dezvoltare, prin programe educaționale atractive care să rețină talentele în țară și prin politici publice coerente care să simplifice birocrația și să stimuleze inovația, România poate transforma provocările actuale în avantaje competitive durabile. Până în 2035, industria românească poate deveni un model de reindustrializare verde și competitivă în Europa, contribuind nu doar la atingerea obiectivelor climatice ale UE, ci și la crearea de locuri de muncă de calitate, la stimularea inovării și la asigurarea unei creșteri economice reziliente și sustenabile. Această transformare necesită un angajament ferm din partea tuturor actorilor – guvernamentali, industriali, academici și societatea civilă – pentru a construi un viitor industrial prosper și responsabil.

AUTONOMIE ENERGETICĂ: PARIUL ROMÂNIEI ÎN EPOCA POST-GREEN DEAL

Bogdan Leu

Renașterea energiei în România

Studiile universitare m-au prins într-o perioadă care venea imediat după „primul val de regenerabile" așa cum îl cunoaștem noi cei din sectorul energetic - care era caracterizat de anii în care în România au fost puși în funcțiune primii MW de capacități de energie fotovoltaică și eoliană, ca urmare a introducerii Legii nr. 220/2008 de promovare a energiei din surse regenerabile și schemelor de sprijin prin care erau acordate certificate verzi producătorilor. Iar în acea perioadă discursul public era cu totul altul, motiv pentru care și modul de raportare la tot ceea ce învățam, vedeam sau auzeam de la specialiști din domeniu, pentru mine și alți tineri din sector era diferit. Deși în mare parte aveam în sistemul energetic o serie de schimbări comune cu cele pe care le vedem în prezent, caracterizate de noi capacități energetice din surse regenerabile sau de necesitatea acomodării acestora în rețeaua electrică de transport/ distribuție, specialiștii din domeniu nu o percepeau neapărat ca pe o direcție asumată ferm de decarbonare, ci mai degrabă ca pe o oportunitate bună de investiții și de energie ieftină pentru consumatorul final.

Din punctul meu de vedere acea perioadă a reprezentat o „renaștere" a sectorului energetic românesc după 1989, cu cea mai mare capacitate de producție instalată cumulat în România, însumând aproximativ 5 GW din surse regenerabile de energie (SRE), adică echivalentul a 7 reactoare de la Cernavodă.

Iar acea perioadă a reprezentat pentru România un moment de cotitură, aducând avantaje atât în ceea ce privește diversificarea mixului energetic național, cât și din punct de vedere al competitivității pieței de energie.

Însă motivația cheie pentru această perioadă de expansiune în domeniul energetic a fost dată de alinierea la directivele europene privind energia regenerabilă prin țintele naționale inițiale (24% surse regenerabile de energie din cosumul final brut de energie până în 2020) și transpunerea ei ulterioară în plan național care a stimulat substanțial investițiile.

Acum dacă privim în urmă, pare că strategia noastră avea printre prioritățile ei principale decarbonarea sistemului energetic și integrarea SRE în sistem pe scară largă. Practic, asta se întâmpla prin transformarea fizică care avea loc în sector, însă în realitate era un val al oportunității economice, nu al decarbonării strategice. Iar tranziția a fost mai degrabă una tranzacțională, nu una transformațională.

Asumarea direcției verzi

Discursul „verde" a apărut în România abia începând cu 2019 odată cu lansarea Pactului Ecologic European (Green Deal) și cu necesitatea elaborării Planurilor Naționale Integrate în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC) de către fiecare stat membru UE, prin care sursele regenerabile de energie au fost pentru prima dată asociate cu obiective climatice, cu o strategie și cu reforme în acest sens.

PNIESC-ul adoptat în 2020 și revizuit ulterior în 2023 și 2024 a marcat o asumare formală a direcției verzi, prin obiective ferme de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră (GES) cu 85% până în 2030 față de nivelul anului 1990, respectiv cu o creștere a ponderii energiei din surse regenerabile din consumul final brut la 38,3% pentru planul revizuit în 2024.

Dacă „primul val de regenerabile" a fost declanșat de schema de sprijin prin certificate verzi, apărută odată cu Legea nr. 220/2008, cel de-al doilea val, în care ne aflăm astăzi și care este într-o plină expansiune, cu un dinamism uriaș de investiții, s-a conturat în special în jurul angajamentelor climatice asumate prin Green Deal, cumulat cu o serie de mecanisme de finanțare europeană fără precedent pentru sectorul energetic din România.

Acest „al doilea val de regenerabile" se bazează pe o arhitectură mult mai complexă decât primul, mai ales în ceea ce privește mecanismele de finanțare care sunt multiple și vizează segmente diferite ale sectorului energetic. Iar principalele componente financiare care au crescut exponențial nivelul investițiilor în sectorul energetic sunt:

- Fondul pentru Modernizare: din care România are alocate peste 15 miliarde de Euro până în 2030 atât pentru producție de energie din diverse surse, cât și pentru proiecte de infrastructură - de întărire a rețelelor de transport și distribuție de energie electrică;
- Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR): din care prin componenta energetică sunt alocați 1,62 miliarde de Euro și vizează atât proiecte de producere de energie din surse regenerabile, cât și investiții

dedicate capacităților de producție pe gaz, ori pentru lanțuri industriale de producție panouri fotovoltaice și baterii;
- Mecanismul de Contracte pentru Diferență (CfD): care asigură ajutoare de stat pentru producerea de energie electrică din surse regenerabile, respectiv energie eoliană onshore și fotovoltaică, cu rol de asigurare a predictibilității și stabilității veniturilor pe termen lung;
- Programul AFM – Casa Verde Fotovoltaice: un program cheie care a permis dezvoltarea pe scară largă a unui nou actor în sectorul energetic din România – prosumatorii. Prin intermediul acestui program, în România au devenit prosumatori peste 200.000 persoane fizice și juridice, cu o capacitate totală instalată ce depășește 2,5 GW.

Iar efectul produs de această perioadă de asumare fermă a direcției verzi, caracterizată de un dinamism fără precedent în piața de energie și multiple oportunități de investiții, s-a văzut nu doar în ceea privește capacitățile de producție. La nivelul UE, atenția a fost îndreptată tot mai mult către infrastructura de rețea – de distribuție și transport ale energiei electrice – care reprezintă „scheletul" sistemului energetic european, fără de care, acomodarea acestor noi capacități de energie nu este posibilă. Astfel, în România o foarte mare parte din fondurile europene și naționale au fost direcționate către proiecte majore de întărire a rețelelor electrice și în tehnologii capabile să asigure servicii de flexbilitate a sistemului, de tipul instalațiilor de stocare. Drept urmare, numai în rețeaua electrică de transport, Transelectrica are aprobat un plan de dezvoltare pe 10 ani (2024-2033) în valoare de 9,5 miliarde de lei.

Criza energetică – vulnerabilitate și oportunitate

Criza energetică provocată de efectele post-pandemie, urmate de invazia Rusiei în Ucraina în februarie 2022 au scos la iveală cât de dependentă era de fapt Europa de importurile de gaze din Rusia, care asigurau peste 40% din consumul UE la acel moment.

Iar impactul acestei crize energetice a fost resimțit de către fiecare dintre noi în facturile la energie electrică și gaze naturale, prețurile crescând brusc. În România guvernul a reacționat imediat și a venit în sprijinul consumatorului final prin scheme de plafonare a prețurilor, astfel că a diminuat efectul mai ales pentru consumatorii care erau aproape de pragul de sărăcie energetică.

Comisia Europeană a reacționat de asemenea rapid, iar în mai 2022 a lansat planul strategic REPowerEU de eliminare a dependenței energetice de Rusia și de accelerare a tranziției verzi. Cu ocazia acestui nou pachet de granturi nerambursabile, România a fost beneficiara a peste 1.4 miliarde de euro,

direcționate către diverse tipuri de investiții – capacități de producție regenerabilă, dezvoltarea rețelelor, stocare etc.

Astfel, această criză a fost în primă fază o vulnerabilitate foarte mare la nivelul Uniunii Europene, însă efectul a fost și unul de grăbire a independenței și securității energetice a Uniunii, venit la pachet cu multe oportunități pentru România.

Deși nu complet imună, România a fost una dintre puținele țări europene care nu au depins direct de gazul rusesc, având producție națională proprie. Cu toate acestea, capacitatea de extracție a fost în scădere, iar importurile foarte scumpe, ceea ce a scos la iveală unele vulnerabilități de înmagazinare și infrastructură.

Însă, toate aceste evenimente în plan geopolitic, au deschis pentru România și o serie de oportunități uriașe. După decenii de potențial nevalorificat, România se află în fața unei oportunități istorice, care ar putea dezvolta țara noastră fundamental în peisajul energetic european, prin exploatarea gazelor din Marea Neagră în cadrul perimetrului offshore Neptun Deep, concomitent cu operaționalizarea coridorului BRUA. Aceste proiecte se dezvoltă într-un moment cheie pentru asigurarea independenței energetice a Europei, în care România poate deveni furnizor de securitate energetică regională.

Perimetrul Neptun Deep, concesionat de OMV Petrom și Romgaz, conține rezerve estimate la aproximativ 100 de miliarde de metri cubi de gaze naturale, sau echivalentul a aproape 10 ani de consum intern, iar începerea producției este estimată să înceapă în 2027.

Importanța strategică a acestui proiect depășește simpla exploatare comercială într-o Europă care și-a pierdut principalul furnizor de gaze naturale și care caută alternative sustenabile și sigure. Mai ales că, având în vedere decizia Țărilor de Jos de a închide cel mai mare zăcământ de gaze din Europa, România se află pe traiectoria de a deveni cel mai important producător de gaze naturale din Uniunea Europeană începând cu 2027.

Însă, pentru a atinge acest obiectiv și a valorifica acest potențial, este nevoie de continuarea unei guvernanțe predictibile și transparente, care să asigure un climat investițional stabil.

Impactul conflictului armat de la granița țării noastre nu s-a limitat doar la importurile de gaze naturale, ci și la nivelul infrastructurii de rețele electrice interconectate. Sistemul electroenergetic ucrainean, proiectat istoric să funcționeze sincronizat cu cel al Rusiei și Belarusului, a devenit brusc izolat și expus riscurilor, mai ales în contextul atacurilor asupra infrastructurii critice de centrale, stații și linii electrice.

Unul dintre cele mai importante momente de solidaritate și ajutor de la începutul acestui război a fost dat de către Uniunea Europeană prin sincronizarea de urgență a sistemelor electroenergetice ale Ucrainei și Republicii Moldova cu rețeaua continentală a familiei de operatori de transport și sistem – ENTSO-E. Ca urmare a acestei operațiuni complexe din punct de vedere tehnic, cu o mobilizare extrem de rapidă a membrilor ENTSO-E, realizată în martie 2022, la numai câteva săptămâni după declanșarea conflictului, Ucraina și Republica Moldova au fost conectate în mod sincron cu rețeaua electrică continental în regim de urgență. Cu această ocazie, cele două țări și-au redus dependența energetică de Rusia și au deschis calea pentru fluxuri de energie între cele 3 piețe, consolidându-și astfel securitatea energetică.

România, prin intermediul Transelectrica, a jucat un rol esențial în această sincronizare, datorită legăturilor transfrontaliere deja existente și expertizei tehnice a specialiștilor din țara noastră.

Iar prin această acțiune istorică, România a consolidat legătura energetică cu Ucraina și Republica Moldova și a deschis oportunități viitoare de investiții și integrare energetică regională.

Trilema Energiei

Trilema Energiei – un concept promovat de către Consiliul Mondial al Energiei (WEC) – reflectă nevoia oricărui sistem energetic național de a menține un echilibru pe 3 paliere cheie:

- Securitate energetică: asigurarea unei alimentări cu energie sigură și calitativă;
- Accesibilitate: asigurarea unor prețuri la energie rezonabile pentru populație;
- Sustenabilitate: asigurarea unui impact redus asupra mediului în procesul de producție a energiei.

Un stat cu un sistem energetic performant, este un stat care reușește să performeze bine pe toate aceste dimensiuni care sunt deseori dificil de menținut în echilibru, deoarece spre exemplu accelerarea tranziției verzi, conduce la creșterea indicelui de sustenabilitate, dar poate veni la pachet cu creșterea temporară a prețurilor, deci scăderea indicelui de accesibilitate.

România pornește cu un avantaj rar în regiune, dat de un mix energetic diversificat (hidro, nuclear, gaze, cărbune, regenerabile) și de resursele proprii de producție a energiei. De aceea, țara noastră a fost în topul performerilor mondiali ani la rând în ceea ce privește indicele de securitate energetică, care este întărit cu atât mai mult de proiectele de investiții recente.

În ceea ce privește pilonul de sustenabilitate, România a făcut de asemenea progrese semnificative de decarbonare, atât prin investițiile în regenerabile dar și prin închiderea recentă a unor capacități pe cărbune din cadrul Complexului Energetic Oltenia de 660 MW. Totodată, acest indice este pe un trend de creștere prin investițiile în regenerabile programate în următorii ani, respectiv prin angajamentul României de a elimina treptat toate capacitățile de producție fosilă până în 2030.

Iar în ceea ce privește pilonul de accesibilitate, România are în acest moment un grad ridicat de suportabilitate a prețurilor la energie ca efect al plafonării prețurilor la energie de către guvern, însă aceasta este doar o măsură temporară. Pe termen lung, tranziția energetică va implica costuri cu investiții semnificative în noi capacități de producție, stocare sau infrastructură de rețea. Iar soluția centrală pentru a nu pune presiune pe consumatorul final este dată de accesarea fondurilor europene, care vor trebuie privite ca o prioritate în anii ce urmează.

Pilonii transformării sectorului energetic din România

România se află într-un moment cheie în redefinirea modelului său de dezvoltare în sectorul energetic și al poziționării regionale. Întărirea securității energetice concomitent cu procesul de decarbonizare într-un efort european comun, impune un demers strategic și bine calibrat în direcția dezvoltării prin investiții în tehnologiile cele mai potrivite pentru a susține aceste deziderate.

Astfel, din punctul meu de vedere, pentru a face saltul către un sistem energetic performant al viitorului, România va trebui să urmărească 2 piloni esențiali – **accelerarea** implementării unor soluții deja validate în sistemul energetic național și care aduc beneficii cuantificabile, respectiv **scalarea** unor tehnologii emergente, cu potențial sistemic pe termen mediu și lung.

- ***Accelerarea*** – tehnologii în proces de implementare, ce trebuie multiplicate rapid

Regenerabile: față de perioada 2009-2013, contextul actual este mai matur, cu lecții învățate, investitori mai bine pregătiți, tehnologie mai ieftină și mecanisme europene de sprijin financiar mai consistente. Iar cu peste 30 GW de cereri de racordare aflați în analiză, respectiv 10 GW de avize tehnice de racordare deja emise, se conturează o creștere majoră în capacități fotovoltaice și eoliene. Astfel, dublarea ponderii regenerabilelor până în 2030 este o țintă realistă, cu condiția continuării investițiilor în infrastructura de rețea pentru acomodarea acestor capacități;

Nuclear: Energia nucleară a fost și continuă să fie o ancoră a mixului energetic național, asigurând stabilitate și emisii reduse. Iar povestea de succes a centralei de la Cernavodă continuă cu proiectul unităților 3 și 4 care dublează capacitatea existentă acum de 1400 MW, inițiativă esențială pentru asigurarea securității energetice. Finalizarea lucrărilor până în orizontul 2031-2032 va consolida contribuția energiei nucleare la peste 30% din mixul energetic, asigurând o sursă de energie în bandă și curată;

Gaz: Exploatarea gazelor din perimetrele offshore, în special prin proiectul Neptun Deep, au potențialul de a susține autonomia energetică a țării, în această perioadă de tranziție, pentru următorii 15-20 de ani;

Prosumatori: Datorită schemelor naționale de sprijin, prosumatorii vor continua să-și extindă contribuția în peisajul energetic de astăzi cu un rol tot mai activ, dat de cei peste 2,5 GW deja instalați.

- ***Scalarea*** – tehnologii emergente sau care fac primii pași de implementare în România

Stocare: Stocarea devine indispensabilă pentru asigurarea flexibilității sistemului energetic, mai ales într-un mix energetic caracterizat de aport mare de producție din surse regenerabile. Iar țintele asumate prin PNIESC de 240 MW capacități de stocare în baterii instalate până în iunie 2026, respectiv de 760 MW capacitate suplimentară în 2030 comparativ cu 2025 sunt realizabile, date fiind modificările legislative recente prin care a fost setat cadrul legal necesar dezvoltării de proiecte standalone, cuplate cu proiecte mari fotovoltaice, ori la nivelul prosumatorilor;

SMR-uri: România va deveni prima țară din Europa care implementează tehnologia reactoarelor nucleare modulare de mici dimensiuni (SMR) prin centrala de 462 MW de la Doicești, proiect dezvoltat în parteneriat cu NuScale și Statele Unite. Acest lucru dă un semnal puternic legat pe de o parte de parteneriatul strategic cu Statele Unite ale Americii inclusiv în domeniul energetic, dar și legat de încrederea pe care o dă România tehnologiei nucleare;

Eolian offshore: România este de asemenea prima țară riverană la Marea Neagră care a lansat o lege dedicată energiei eoliene offshore, oferind astfel cadrul legat pentru dezvoltarea primelor proiecte de acest tip. Acest act legislativ prevede ca până în 2035 să fie instalați 3 GW dintr-un potențial teoretic total de 76 GW estimați de către Banca Mondială;

HVDC: Dată fiind creșterea accelerată a capacităților din surse regenerabile, rețelele electrice vor trebui să țină pasul cu aceste dezvoltări pentru a le putea integra în sistemul energetic național. Iar pentru zone extrem de

congestionate cum este cazul zonei Dobrogea, pentru evacuarea puterii, Guvernul României, prin Transelectrica promovează o nouă linie electrică de înaltă tensiune la curent continuu (HVDC) de 500 kV care ar trebui să lege Constanța de granița cu Ungaria, urmând același traseu ca și coridorul BRUA / Tuzla-Podișor pentru a transporta până la 2,5 GW din această zonă congestionată spre vestul țării, o zonă foarte industrializată și care are nevoie de alimentare cu energie. Iar în paralel, România colaborează cu Azerbaidjan, Georgia și Ungaria în cadrul unui proiect unic în lume, pentru construcția unui cablu submarin de curent continuu de 500 kV cu o capacitate de transport de 1 GW, pe o distanță de cca 1200 km care ar conecta energetic Georgia de România și mai departe de restul Europei.

Hidrogen: România a elaborat în 2023 primul document strategic pentru dezvoltarea capacităților de hidrogen verde, prin care sunt estimate investiții de 4.8 miliarde euro pentru producția a 152.900 t/an de hidrogen verde până în 2030, din care 47,3% să fie utilizate în transport, 37,2% în industrie și 15,5% în alte diverse aplicații.

Viziunea asumată pentru 2035

Până în anul 2035, România are potențialul de a deveni un model de tranziție energetică ambițioasă și echilibrată, într-un context european și regional profund transformat. Dacă accelerarea implementării tehnologiilor deja validate și scalarea implementării celor emergente, concomitent cu un bun echilibru între cele 3 paliere de securitate, sustenabilitate si accesibilitate vor fi realizate, vom vorbi despre un sistem energetic național care va fi un adevărat model în regiune, după ce a maximizat potențialul tuturor resursele naturale ale țării și a investit inteligent banii europeni puși la dispoziție ca urmare a calității de membru al Uniunii Europene.

În concluzie, consider că pentru ca toate aceste transformări să devină realitate, este esențial un leadership politic vizionar, susținut de instituții solide, parteneriate internaționale și un cadru de reglementare predictibil. De asemenea, abordarea strategică, dinamica investițională actuală și viziunea pe termen lung vor trebui păstrate în anii ce urmează.

În 2035, România poate dovedi nu doar că a urmat valul tranziției energetice europene, ci a avut curajul să se reinventeze, să îl modeleze pentru propriul potențial și nevoi și să îl valorifice pentru a asigura stabilitate energetică nu doar națională ci și regională.

NOUA ARHITECTURĂ A ECONOMIEI ROMÂNEȘTI: ZONELE ECONOMICE SPECIALE CU ENERGIE VERDE ȘI INDUSTRIE 4.0

Lucian Pamfile

Asigurarea independenței energetice a devenit un principiu central al politicilor Uniunii Europene, în special în contextul crizei energetice cauzate de evenimentele geopolitice care au avut loc după anul 2022. Pentru a asigura tuturor statelor membre un viitor energetic sigur și stabil, această criză a arătat cât de important este ca UE să-și consolideze lanțurile de aprovizionare și să-și întărească infrastructura energetică. A devenit astfel din ce în ce mai evidentă necesitatea diversificării surselor de aprovizionare, consolidarea capacităților interne de producție și îmbunătățirea rezilienței infrastructurilor critice. Criza a amplificat însă și urgența ca UE să accelereze tranziția către surse de energie regenerabile și să dezvolte rute alternative de aprovizionare cu energie. Astfel, România - dotată cu resurse naturale semnificative, o poziție geografică strategică și un potențial considerabil de producție a energiei - se află astăzi într-un moment cheie și are în față oportunitatea extraordinară de a de juca un rol important în peisajul energetic european, aflat într-o continuă schimbare.

Poziția avantajoasă a României, printre cei mai mari producători de gaze naturale din UE, împreună cu resursele sale onshore și offshore, dar și un potențial semnificativ pentru producția de energie regenerabilă, oferă o bază solidă pentru a contribui la securitatea energetică a continentului. În plus, mixul energetic diversificat al țării și infrastructura sa energetică de transport sporesc potențialul acesteia de a deveni un hub energetic regional. Prin combinația și utilizarea inteligentă a acestor factori, România este capabilă să-și transforme proiectele energetice în catalizatoare ale unei reindustrializări mai extinse, susținută de Industria 4.0 (cunoscută și ca a Patra Revoluție Industrială[1]), cu condiția ca politicile sale să fie adaptate strategic la contextul european actual. Obiectivul independenței energetice este, la origine, unul economic, dar neîndeplinirea lui poate avea implicații strategice extrem de vaste.

[1] Termen ce a ajuns să fie răspândit pe scară largă după ce a fost adoptat de Forumul Economic Mondial în 2016, www.weforum.org/stories/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/

În următorul deceniu, țara noastră trebuie să își valorifice proiectele energetice ca motoare ale unor noi valuri de dezvoltare industrială, susținută de tehnologii avansate și integrare digitală. Deși este a șasea țară ca mărime din UE după numărul populației, România (cu o populație de 19 milioane și un consum anual de electricitate de aproximativ 55 TWh) a înregistrat în 2024 una dintre cele mai mici producții medii anuale de energie electrică per cap de locuitor din UE - 2,780 kWh, ceea ce indică, indirect, și o activitate industrială scăzute, ori o capacitate industrială sub-utilizată sau nevalorificată suficient. În comparație, țări mai mici precum Belgia (populație de 11 milioane și consum anual de electricitate de 75 TWh), Cehia (populație de 10 milioane și aproape 60 TWh consum de electricitate) sau Ungaria (populație de 9 milioane și aproape 45 TWh consum de electricitate) au înregistrat o producție de energie electrică pe cap de locuitor mult mai mare - 6,383 kWh Belgia, 6,802 kWh Cehia, respectiv 3,946 kWh Ungaria.[2] Iar țări mai mari, precum Polonia (cu o populație de 36 milioane și un consum anual de 160 TWh), a înregistrat de asemenea o producție mai mare de energie electrică per cap de locuitor - 4,416 kWh.

Este esențial așadar ca producția de energie, inovarea tehnologică și progresul industrial să fie mai bine conectate și integrate în următorii ani, iar acest proces necesită o abordare unitară. România va trebui să își alinieze mai bine politicile naționale la cadrul european pentru independența energetică. În plus, o strategie bine definită este importantă pentru a atrage investiții în cercetare și dezvoltare, educație și infrastructură, care să asigure țării un sector energetic performant. O astfel de transformare necesită o viziune care să depășească simpla creștere a producției de energie și să se concentreze pe crearea unui ecosistem energetic durabil și rezilient, care să aducă beneficii atât României, cât și comunității europene. O industrie dezvoltată va împinge creștere economică reală, generală, dar și o sporire a competitivității țării, sprijinind totodată dezvoltarea baze tehnologice solide și a unei forțe de muncă înalt calificate, capabile să stimuleze inovarea (și) în sectorul energetic.

Starea sectorului energetic românesc

Pe măsură ce mai multe țări au început să depună eforturi pentru a reduce efectele negative ale combustibililor fosili și gazele cu efect de seră - cu impact negativ asupra mediului, sănătății umane și economiilor - și pentru a face față

[2] Potrivit datelor publicate de Our World in Data, un proiect al organizației Global Change Data Lab, www.ourworldindata.org

problemelor generate de schimbările climatice, procesul de tranziție energetică a atras o atenție semnificativă la nivel mondial. În calitate de stat membru UE, România a recunoscut importanța trecerii la un sistem energetic durabil și cu emisii reduse de carbon și s-a angajat, prin Planul Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC)[3] 2021-2030, să reducă poluarea și să crească cantitatea de energie curată pe care o produce și o consumă, reducând în același timp consumul, prin măsuri de eficiență energetică. Pentru a-și îndeplini obligațiile asumate în contextul Acordului de la Paris și al Pachetului UE privind energia curată, sectorul energetic românesc, care s-a bazat în mod tradițional și pe combustibili fosili, trebuie să treacă printr-o transformare profundă.

În prezent, așa cum spuneam, România dispune de un mix energetic echilibrat și diversificat, aspect ce reprezintă un avantaj competitiv rar în regiune. Țara produce energie atât din surse convenționale (gaze naturale, cărbune), cât și din surse regenerabile și nucleare, ceea ce oferă o flexibilitate importantă în contextul tranziției energetice europene. Din punct de vedere al resurselor și capacităților disponibile, vorbim despre:

- *Hidroenergie:* este un pilon important și cel mai mare contributor la mixul energetic - asigură între 25-30% din producția de energie electrică necesară anual. Capacitățile sunt stabile, dar specialiștii sugerează că au nevoie de modernizare pentru a crește eficiența și flexibilitatea în contextul schimbărilor climatice.[4]
- *Gaze naturale:* țara noastră beneficiază atât de zăcămintele onshore (în Transilvania, Moldova și Oltenia), cât și de proiecte offshore din Marea Neagră (proiectul Neptun Deep - în dezvoltare)[5], fapt care a făcut ca România să devină, în al doilea trimestru din 2024, cel mai mare producător de gaze naturale din UE.[6] Acest lucru reprezintă un real avantaj pe

[3] Planul Național Integrat în Domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice 2025-2030, Actualizare Octombrie 2024, pag. 25;

[4] Ilinca Cornel, Anghel Cristian, Puia Răzvan, Ilinca Bogdan, *Studiu privind potențialul de retehnologizare a hidrocentralelor din România*, WWF-România (Fondul Mondial pentru Natură), București, Martie, 2025;

[5] "Cele mai mari zăcăminte de gaze naturale din România după producția din 2022", publicat de On / Off, 7 noiembrie, 2023, https://onoff.greatnews.ro/cele-mai-mari-zacaminte-de-gaze-naturale-din-romania-dupa-productia-din-2022/;

[6] „Premieră istorică. România a devenit cel mai mare producător de gaze din UE, în al doilea trimestru din 2024", publicat de Economedia.ro, 25 octombrie, 2024, https://economedia.ro/premiera-romania-a-devenit-cel-mai-mare-producator-de-gaze-din-ue-in-al-doilea-trimestru-din-2024.html?mc_cid=938b7a58c4&mc_eid=cd1f92f96c;

termen mediu, deoarece asigură stabilitate sistemului energetic și oferă României o poziție strategică în securitatea energetică a regiunii, însă nu ajută la reducerea gazelor cu efect de seră pe termen lung.

- *Cărbune:* contribuția cărbunelui este în scădere, sub 10% din mixul energetic, în acord cu angajamentele de decarbonizare ale țării. Închiderea minelor necompetitive (din punct de vedere comercial) din Valea Jiului și Oltenia continuă treptat, iar până în 2032 ar trebui ca toate acestea să fie complet închise, cu luarea în considerare a costurilor sociale și economice pe termen lung.
- *Energie nucleară:* centrala de la Cernavodă, cu două reactoare în funcțiune, furnizează circa 20% din electricitatea națională. Există planuri concrete pentru construirea reactoarelor 3 și 4 și introducerea tehnologiei SMR (reactoare modulare mici), cu sprijin american și canadian, iar o finalizare a acestor proiecte, împreună cu retehnologizarea reactorului 1 până în 2029,[7] ar oferi o stabilitate esențială pentru un sistem energetic modern, mai ales în contextul tranziției energetice.
- *Regenerabile:* capacitățile fotovoltaice și eoliene au crescut constant în ultimii ani, contribuind deja cu peste 20% la producția de energie. Însă potențialul de creștere al energiei regenerabile în României este mult mai mare - în special în Dobrogea, sudul și vestul țării - și încă nu este valorificat complet. Prin urmare, în următorii ani sunt așteptate să fie instalate noi capacități de producție eoliană și solară.[8] Un aspect de interes la această categorie îl reprezintă și investițiile în capacitățile de stocare, care rămân limitate. Însă, și la acest capitol, prognozele pentru următorii ani arată că vom avea parte de o creștere semnificativă.[9]

Din punct de vedere al infrastructurii, rețelele de transport au nevoie de modernizări și în special de digitalizare. Operatorul național de transport al energiei electrice gestionează astăzi o rețea robustă, dar multe stații și linii sunt

---

[7] Proiecte de investiții, Nuclearelectrica, disponibil online la adresa https://nuclearelectrica.ro/ir/proiect-investitii/;

[8] "Renewable Energy in Romania. Roadmap to 2030", Deloitte și RWEA, mai 2023, https://rwea.ro/wp-content/uploads/2023/10/RES-in-Romania-2030_RWEA_full-study_v21.09.2023.pdf;

[9] „Ministerul Energiei continuă în ritm accelerat programul de investiții în sectorul energetic românesc, încă 150 milioane euro pentru baterii de stocare a energiei electrice", Ministerul Energiei, 18 ianuarie, 2025, https://energie.gov.ro/ministerul-energiei-continua-in-ritm-accelerat-programul-de-investitii-in-sectorul-energetic-romanesc-inca-150-milioane-eur-de-la-ministerul-energiei-pentru-baterii-de-stocare-a-energiei-electrice/;

încă vechi și apar tot mai des probleme de congestie în rețea, care limitează integrarea de noi capacități regenerabile. Per ansamblu, România are interconectări bune cu toate țările vecine, dar mai sunt necesare investiții pentru a crește capacitatea de export și integrare cu piețele europene.[10] Rețeaua de transport a gazelor naturale este extinsă și bine interconectată regional, însă infrastructura de distribuție în unele zone rămâne învechită sau inexistentă. De asemenea, sistemul de transport trebuie să devină mai flexibil, pentru a putea integra cu ușurință, în următorii ani, alte gaze (precum biogazul, biometanul sau hidrogenul)[11] - pentru care țara noastră prezintă un mare potențial, dar încă neexploatat suficient.

În România sunt în curs de derulare mai multe proiecte energetice ambițioase, menite să transforme peisajul energetic al țării și să contribuie la autonomia sa strategică. Din punct de vedere nuclear, retehnologizarea Unității 1 și construcția Unităților 3 și 4 la Cernavodă, precum și a reactoarelor modulare mici (SMR) la Doicești - o tehnologie promițătoare pentru extinderea capacității energetice nucleare într-un mod flexibil și scalabil - reprezintă un prim pas de securizare a stabilității energetice pe termen lung. De asemenea, dezvoltarea resurselor de gaze naturale offshore din Marea Neagră are potențialul de a crește semnificativ producția de gaze a țării și de a reduce dependența acesteia de importuri. În plus, investițiile în producția de energie eoliană, fotovoltaică și hidrogen verde, care capătă avânt, pot poziționa România ca potențial exportator al acestui vector energetic curat, fără emisii de carbon. Aceste proiecte vorbesc despre angajamentul real al României de a-și diversifica mixul energetic, de a spori securitatea energetică și de a adopta tehnologii inovatoare. În plus, noile capacități de producție, bazate pe surse regenerabile și convenționale, vor permite României să furnizeze energie și țărilor vecine. Conform datelor Transelectrica, capacitatea transfrontalieră a României (4,530 MW în prezent) va ajunge la 7,250 MW până în 2030[12], ceea ce joacă, de asemenea, un rol important în satisfacerea necesarului de energie electrică la nivel regional. Însă, în comparație, Ungaria are deja o capacitate

[10] "Bolstering the electricity grid: A priority to achieve Romania's 2030 decarbonisation objectives", publicat de Energy Policy Group, iunie 2024, www.epg-thinktank.org/sumar-executiv-consolidarea-retelei-electrice-o-prioritate-pentru-atingerea-obiectivelor-de-decarbonizare-ale-romaniei-pentru-2030/;

[11] "Cum valorificăm potențialul de biogaz și biometan al României?", Energy Policy Group, 15 octombrie, 2024, www.epg-thinktank.org/cum-valorficam-potentialului-de-biogaz-si-biometan-al-romaniei/;

[12] Potrivit hărții capacităților de racordare disponibile, disponibilă pe site-ul Transelectrica, https://web.transelectrica.ro/harti_crd_tel/;

de peste 6,000 MW, iar Polonia peste 11,000 MW, și ambele state urmăresc de asemenea creșterea lor până în 2030.

Din punct de vedere al vulnerabilităților, sectorul energetic din România se confruntă cu o serie de provocări sistemice, care-i limitează dezvoltarea și potențialul de a contribui la autonomia strategică europeană. Birocrația excesivă, reglementările instabile și procesele lente de autorizare întârzie proiectele, cresc costurile și descurajează investițiile, mai ales din partea actorilor privați.[13] În funcție de complexitate, obținerea avizelor poate dura între doi și cinci ani - un obstacol constant semnalat de investitori. Pe termen lung, aceste probleme pot duce la întârzierea proiectelor strategice, în timp ce accesul la capital rămâne și el o constrângere importantă pentru multe proiectele energetice, în special pentru întreprinderile mici și inovatoare.

De asemenea, România are nevoie de capacități de stocare a energiei. Acest deficit de soluții de stocare (baterii, hidro-pompaj) face ca sistemul energetic să impună o lipsă de flexibilitate, esențială pentru integrarea cât mai rapidă a energiei regenerabile și echilibrarea sistemului. Nu în ultimul rând, se constată o fragmentare a pieței și o lipsă a viziunii industriale pe termen lung. Producția de energie nu este suficient corelată cu o strategie concretă de industrializare, iar România riscă să rămână doar un furnizor de resurse, nu un actor în lanțurile valorice tehnologice.

Autonomia strategică europeană

Capacitatea UE de a acționa independent și de a-și proteja interesele în diferite domenii - cum ar fi tehnologia, securitatea, economia și competitivitatea - presupune consolidarea mecanismelor interne, reducerea dependenței de surse externe și creșterea poziției Uniunii pe scena globală. La nivelul României, integrarea verticală limitată în sectorul energetic reprezintă un obstacol semnificativ în calea creării de valoare și a progresului tehnologic. În multe domenii, România tinde să exporte materii prime (precum gazele naturale) și să importe tehnologie de înaltă valoare (precum echipamente pentru producerea energiei electrice). Acest model, dincolo de calculul matematic, reduce capacitatea țării noastre de a valorifica pe deplin beneficiile economice ale resurselor sale energetice și de a dezvolta o industrie internă competitivă la nivel comunitar și global.

[13] „Radu Burnete, Concordia: Producătorii se confruntă cu prea multă birocraţie ca să pornească un proiect, să deschidă o fabrică sau să obţină o autorizaţie şi să obţină fonduri europene, iar acest lucru trebuie să se schimbe dacă vrem să avem competitivitate economică", Ziarul Financiar, 19 Septembrie 2024, www.zf.ro/companii/radu-burnete-concordia-producatorii-confrunta-prea-multa-birocratie-22490439;

O oportunitate semnificativă pentru România de a dezvolta un sector manufacturier intern competitiv se află în creșterea cererii Europei pentru produse energetice la nivel local, cum ar fi baterii, panouri fotovoltaice, turbine eoliene și tehnologii pe bază de hidrogen. Pentru a reduce dependența de furnizorii externi și a susține inovarea internă, politicile UE acordă prioritate creării unor lanțuri de aprovizionare reziliente pentru tehnologiile energetice critice. În contextul geopolitic actual și al crizelor energetice, există o tendință puternică la nivel european de relocalizare a capacității de producție mai aproape de consumator, inclusiv în domeniul energetic. România încă poate profita de această tendință prin atragerea de investiții în producția de componente energetice, valorificând forța de muncă calificată, poziția strategică și accesul la finanțare europeană. Interesul crescând pentru lanțuri valorice interne în Europa, în special în Europa de Est, oferă o justificare convingătoare pentru ca România să își dezvolte industria energetică și să încurajeze colaborarea regională.

Ca sprijin financiar, mecanismele de finanțare europene oferă o soluție pentru proiectele energetice integrate din România, combinând producția de energie cu dezvoltarea industrială și inovarea tehnologică. UE a pus la dispoziție diverse instrumente de finanțare, precum Mecanismul de redresare și reziliență, Fondul pentru Inovare și Fondul pentru Modernizare, pentru a sprijini investițiile în tehnologii de energie curată, îmbunătățirea eficienței energetice și dezvoltarea infrastructurii durabile. Aceste fonduri sunt concepute și pentru a sprijini proiecte integrate, care combină producția de energie din surse regenerabile cu dezvoltarea capacității locale de producție a componentelor energetice, creând sinergii între sectorul energetic și cel industrial.

Totodată, în România, produsele bancare ecologice se află încă în faza incipientă, iar băncile ar putea să își dezvolte rolul în acest domeniu, diversificând gama de produse și servicii ecologice, îmbunătățind expertiza necesară pentru evaluarea proiectelor ecologice sau intensificând inițiativele de marketing pentru promovarea produselor ecologice. Impactul creditelor bancare asupra investițiilor în proiecte din domeniul energiei regenerabile este semnificativ, întrucât investitorii vor putea să își finanțeze proiectele și să pună în aplicare principiile dezvoltării durabile în același timp.[14]

---

[14] Blazej Lepczynski, Malgorzata Siemionek-Ruskan, Mina Fanea-Ivanovici, *Implementation of Green Banking in the Largest Polish and Romanian Commercial Banks - An Analysis of Progress, Strengths, and Weaknesses*, Journal of Environmental Management and Tourism, decembrie 2023, doi: 10.14505/jemt.v14.7(71).02;

Reindustrializarea 4.0 în România

Caracterizată prin digitalizare, automatizare, inteligență artificială și producție inteligentă, Industrializarea 4.0 înglobează o viziune transformatoare pentru modernizarea sectorului industrial din România și îmbunătățirea competitivității acestuia în economia globală - fiind un pilon esențial și în procesul de tranziție energetică.[15] Utilizarea tehnologiilor moderne permite reindustrializarea proceselor de producție, îmbunătățirea eficienței și crearea de locuri de muncă cu valoare adăugată ridicată. Acest lucru implică integrarea eficientă a tehnologiilor digitale în întregul lanț valoric, de la proiectare și inginerie până la producție, gestionarea lanțului de aprovizionare și serviciile pentru clienți - iar actualul sistem de educație trebuie să sprijine creșterea numărului de profesioniști în acest sector.

România a intrat deja în logica reindustrializării 4.0, în care digitalizarea, automatizarea și utilizarea inteligenței artificiale transformă industriile și cresc cererea de energie, însă deocamdată a făcut pași timizi. Potrivit Eurostat, în 2024, doar 3.1% din întreprinderile din România au utilizat tehnologii de inteligență artificială (IA) pentru a-și desfășura activitatea (vs. 13.5% media UE), iar România a fost țara cu cel mai mic procent din întreaga Uniune.[16] De asemenea, România a fost țara din UE cu cel mai mic procent de oameni cu competențe digitale de bază (27.7% România vs. 56% UE), cu mult în spatele Bulgariei (35.5%) și a Poloniei (44.3%). Acest lucru arată că încă există mult loc de creștere, dar și că actualele politici de dezvoltare trebuie îmbunătățite. România trebuie să pună accent pe digitalizare, pentru a nu pierde din competitivitate la nivel european, din cauza acestui grad modest de implementare a digitalizării la nivel național. Impactul digitalizării asupra economiei este evidențiat prin compararea rezultatelor economiei românești cu cele ale altor țări din UE, observându-se că, în domeniile în care digitalizarea a fost mai bine integrată, rezultatele economice au fost semnificativ mai bune.

Tehnologiile inteligente și automatizările optimizează producția, reduc costurile și îmbunătățesc calitatea produselor fabricate, dar presupun un consum sporit de energie și o infrastructură energetică flexibilă. Criza energetică din ultimii ani a determinat mulți consumatori, în special industriali, să își reducă costurile cu energia și să devină prosumatori, instalându-și panouri

---

[15] Lucian V. Pamfile, *Digitalization of the energy industry as a prerequisite for the energy transition*, EMERG, volumul X, nr. 2/2024, pag 61-28, doi: 10.37410//EMERG.2024.2.04;

[16] "Utilizarea tehnologiilor IA este în creștere în întreprinderile din UE", Eurostat, 23 ianuarie 2025, https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250123-3;

solare pe acoperiș și reducând astfel cantitatea de energie consumată din rețea.[17] România a făcut progrese semnificative la acest capitol, iar numărul prosumatorilor a crescut de 15 ori în perioada 2022-2024, în timp ce puterea instalată a crescut de 27 de ori. O continuare a acestui trend de eficientizare energetică, alături de o creștere a activității industriale și a digitalizării va stimula creșterea economică a țării și va crea locuri de muncă cu valoare adăugată ridicată. Va crește totodată și consumul de energie electrică, iar pentru a întâmpina această cerere, România trebuie să instaleze noi capacități de producție a energiei.

Armonizarea proiectelor energetice românești cu viziunea de reindustrializare 4.0 va deschide așadar oportunități pentru creșterea economică și progresul tehnologic. Pentru a avansa în acest proces, țara noastră are la dispoziție fondurile europene, cu care să-și modernizeze aplicațiile IT, dar și să promoveze un mod digital de a face afaceri, învățământul și modul de muncă, comerțul electronic, e-bankingul, e-guvernarea și e-sănătatea - cruciale pentru creșterea economică și schimbările sociale în era informațională. Angajamentul României de a-și alinia politicile la noul cadru european, caracterizat prin autonomie, durabilitate și inovare tehnologică, poziționează România astfel încât să poată profita de oportunitățile oferite de tranziția energetică și Industrializarea 4.0.[18]

Ce poate face România

În primul rând, România are nevoie de un cadru de reglementare predictibil și stabil, esențial pentru a da încredere investitorilor. Pe termen lung, țara noastră trebuie să acorde prioritate proiectelor energetice cu o puternică componentă de integrare industrială, cum ar fi dezvoltarea de clustere de energie regenerabilă, care combină producția de energie cu platforme de producție industrială. Aceste clustere pot crea sinergii între sectoarele energetic și alte ramuri ale economiei, reducând costurile, îmbunătățind eficiența și stimulând inovarea.

---

[17] Lucian V. Pamfile, Miruna E. Proșcanu, *Energy Transition: How Solar PV Would Shape the Final Household Electricity Consumption. An Economic Analysis on Sizing, Integration and Risk of Prosumer Energy Systems*, Rethinking Business for Sustainable Leadership in a VUCA World (ICBE 2023), Springer Proceedings in Business and Economics, februarie 2024, pag. 245–262, doi: 10.1007/978-3-031-50208-8_16;

[18] Mihai-Răzvan Nedelcu, *Industry 4.0 in Central and Eastern Europe: Is Romania Ready to Embrace the Fourth Industrial Revolution?*, Proceedings of the International Conference on Business Excellence, iulie 2023, pag. 618-629, doi: 10.2478/picbe-2023-0058;

De exemplu, parcurile regenerabile pot alimenta cu energie viitoare fabrici, care pot produce componente pentru industria eoliană, cea fotovoltaică ori a bateriilor, creând un cerc benefic de creștere economică și dezvoltare durabilă. Se poate crea, de asemenea, un lanț de aprovizionare intern pentru aceste tehnologii, reducând dependența de importuri, în special din afara UE. Astfel de zone economice speciale pentru producția din domeniul energiei și al Industriei 4.0 pot atrage investiții străine, iar factorii decizionali ar putea încuraja mai mult producția de tehnologii și resurse pentru producerea de energie verde în regiuni mai puțin dezvoltate, pentru a genera locuri de muncă și oportunități economice cât mai multor români.

Integrarea tehnologiilor energetice avansate cu industria grea poate transforma România într-un pol regional de producție cu emisii reduse. Reactoarele modulare mici (SMR) pot fi conectate cu unități de fabricație a componentelor nucleare, generând locuri de muncă specializate și consolidând lanțurile de aprovizionare în regiune. În același timp, instalațiile de producere a hidrogenului verde pot fi amplasate în același loc cu fabricile din industria grea, cum ar fi oțelăriile și fabricile chimice, reducând amprenta de carbon a acestora și creând noi piețe pentru hidrogenul verde. Pentru ca astfel de proiecte să prindă contur, România trebuie să atragă capital european și să încheie parteneriate public-privat care aduc expertiză, tehnologii moderne și acces la piețe extinse. Clusterele regionale și colaborarea între industrie, guvern și mediul academic sunt esențiale pentru digitalizarea și modernizarea producției de energie.

În paralel, investițiile în infrastructură energetică sunt fundamentale. Modernizarea rețelelor de transport și distribuție este crucială pentru a susține cererea industrială și pentru a asigura o alimentare sigură a gospodăriilor. O interconectare mai solidă cu rețelele europene va permite României să exporte eficient surplusul de energie și să importe doar în situații necesare, sporind astfel securitatea energetică și promovând cooperarea regională.[19] Peste aceste măsuri trebuie adăugată și dezvoltarea capacităților de stocare a energiei, cum ar fi stocarea prin pompare[20] și stocarea în baterii,[21] care va contribui la echilibrarea sistemului energetic național și la integrarea mai rapidă a surselor variabile de energie din surse regenerabile.

---

[19] Lucian V. Pamfile, *Prospects for Romania to become the main energy exporter to the Republic of Moldova*, EMERG, volumul X, nr. 1/2024, pag. 7-26, doi: 10.37410/EMERG.2024.1.01;

[20] Obiectiv ce poate fi atins dacă hidrocentrala cu acumulare prin pompaj Tarnița-Lăpuștești va fi construită;

[21] Lucian V. Pamfile, *Energy transition: the importance of energy storage systems towards a more sustainable world*, EMERG, volumul IX, nr. 2/2023, pag. 37-61, doi: 10.37410/EMERG.2023.2.03;

La nivel european, UE alocă un trilion de euro pentru dezvoltarea ecologică prin Pactul verde european (Green Deal) și planul de redresare NextGenerationEU, care ar putea avea un impact substanțial asupra sectorului energetic local.[22] În 2020, Consiliul European a aprobat obiectivul climatic de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55% până în 2030 față de 1990. Planurile naționale de redresare și reziliență ale statelor membre UE trebuie să aloce cel puțin 37% din fondurile lor pentru investiții legate de climă. Sunt disponibile subvenții și ajutoare de stat naționale pentru stocarea energiei, iar Comisia a publicat în martie 2023 propuneri pentru a ajuta statele membre să adopte soluții de stocare a energiei.

Potrivit autorităților, România a atins până în 2025 o reducere de 77% a gazelor cu efect de seră, fiind pe primul loc în UE.[23] Dar pentru a atinge neutralitatea climatică până în 2050, mai este un drum lung de parcurs, pentru care România și-a asumat să-şi menţină angajamentele făcute pe termen lung. Sunt necesare politici active pentru a corela energia și industria, cum ar fi scheme de stat care condiționează investițiile în energie de dezvoltarea industrială locală, ori noi seturi de norme, bazate pe scheme de sprijin care să vizeze sprijinirea realizării obiectivului național obligatoriu.

Pentru a-și duce la bun sfârșit toate proiectele de viitor, România trebuie să investească în tineri și în programe de perfecționare și recalificare profesională, pentru a pregăti forța de muncă pentru cerințele Industriei 4.0. Acest lucru include furnizarea de formare în domenii precum tehnologiile digitale, automatizarea și analiza datelor, precum și pregătirea pentru a lucra cu noi capacități regenerabile. Parteneriatele între universitățile tehnice și companiile din domeniul energiei pot contribui la asigurarea alinierii programelor de educație la nevoile industriei.

Perspective și direcții viitoare

România are toate elementele pentru a deveni un hub energetic regional care să livreze siguranță și inovație: resurse naturale, mix energetic echilibrat, infrastructură în mare parte existentă și sprijin european prin fonduri

[22] „Combaterea schimbărilor climatice: €1.000 de miliarde pentru UE", Parlamentul European, www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20200109STO69927/combaterea-schimbarilor-climatice-EU1-000-de-miliarde-pentru-ue;

[23] „Ministerul Energiei Burduja i-a transmis comisarului UE pentru Energie că România nu va închide centralele pe cărbune în 2026: 'Nu ar rezolva practic nimic'", HotNews.ro, 4 iunie 205, https://hotnews.ro/burduja-i-a-transmis-comisarului-ue-pentru-energie-ca-romania-nu-va-inchide-centralele-pe-carbune-in-2026-nu-ar-rezolva-practic-nimic-1994088;

și inițiative strategice (Plan Național Social pentru Climă, Fondul pentru Tranziție Justă, REPowerEU). Ce trebuie însă îmbunătățite sunt coerența între politici, ritmul reformelor și capacitatea de execuție, care să fie completate de leadership politic și viziune strategică la nivel administrativ. Lecțiile crizei energetice ne obligă să acționăm rapid și coordonat pentru a nu rata această oportunitate istorică.

Prin alinierea proiectelor energetice la principiile Industrializării 4.0, România poate crea sinergii între sectorul energetic și alte industrii, stimulând inovarea, promovând durabilitatea și impulsionând progresul economic. Proiectele energetice pot funcționa ca motoare ale dezvoltării industriale. Concentrându-se pe integrarea producției de energie cu industria locală, promovând inovarea și digitalizarea și investind în educație și competențe de viitor, România poate crea o economie mai rezilientă și mai competitivă, la care mulți specialiști încă aspiră.

Potențialul de energia verde reprezintă o oportunitate pentru țară, care încă așteaptă să fie explorată. Atingerea neutralității climatice până în 2050 este un lucru care nu trebuie scăpat din vedere în următorul deceniu, indiferent de dificultățile întâmpinate. Conceptele de sustenabilitate și tranziție energetică, care cuprind dimensiunea economică, de mediu și socială, trebuie să se afle în prim-planul strategiei energetice a României, în conformitate cu pachetele energetice ale UE și cu obiectivele mai largi de atenuare a schimbărilor climatice. Avantajul strategic al României nu rezidă numai în resursele sale energetice, ci și în potențialul său de a deveni un centru regional pentru tehnologiile de energie curată.

Dependența curentă a întregului continent de surse externe pentru componente energetice critice, precum baterii, panouri solare, turbine eoliene și alte tehnologii creează o oportunitate și pentru România - de a-și dezvolta capacități de producție internă, a le alinia cu necesitățile industriei și de a deveni un furnizor cheie pe piața europeană. Cererea de lanțuri valorice interne, în special în Europa de Est, sporește și mai mult perspectivele României de a atrage investiții, de a stimula inovarea și de a crea locuri de muncă înalt calificate în sectorul energetic și în industriile conexe.

În următorul deceniu, România poate face saltul de la potențial la performanță și poate deveni nu doar o țară cu resurse, ci una cu viziune, capabilă să contribuie la modelarea viitorului energetic al Europei. Este o aspirație comună, împărtășită de toți cei care cred într-o Românie modernă, sigură și conectată la marile transformări ale lumii.

RECONSTRUCȚIA CAPACITĂȚILOR DE PRODUCȚIE TECH: ROMÂNIA CA FURNIZOR STRATEGIC DE COMPONENTE HARD PENTRU INFRASTRUCTURA DIGITALĂ ȘI ENERGETICĂ

George Tecușan

În ultimele decenii, România a asistat la o transformare a economiei sale, marcată de o scădere treptată a contribuției industriei în PIB – de la peste 40% în anii '90 la circa 26% în 2023[1]. Ecosistemul industrial național a fost fragmentat, iar multe dintre capacitățile de producție au fost dezarticulate. De la o industrie integrată vertical, România s-a transformat într-o economie care pare a fi mai mult de tip „asamblează și exportă", în care companiile locale joacă adesea roluri de subcontractori în lanțuri globale dominate de centre de decizie externe. Putem, cu siguranță, dezbate pe seama eficienței industriei românești dinainte de 1990 și din câțiva ani după, sau despre competitivitatea ei, dacă ar fi fost parte dintr-un lanț global de aprovizionare deschis competiției.

Relansarea industriei românești devine, astfel, o necesitate strategică, dacă vrem ca România să joace un rol semnificativ în noua paradigmă tehnologică care se concretizează în aceste clipe în lume. Crizele recente – pandemia, războiul din Ucraina, creșterea galopantă a prețurilor la energie – au evidențiat vulnerabilitățile dependenței excesive de importuri și de lanțuri globale de aprovizionare extinse pe mai multe continente. Întărirea sectorului industrial în România trebuie să se bazeze, în opinia mea, pe doi piloni esențiali: infrastructura digitală și infrastructura energetică, elemente convergente în arhitectura viitoarei industrii 4.0.

Infrastructura digitală – fundamentul unei industrii inteligente

În era industriei 4.0, infrastructura digitală devine o platformă esențială de transformare structurală. De cele mai multe ori, ca utilizatori, vedem doar partea „soft" a tuturor uneltelor cu care interacționăm. Însă ele au nevoie de infrastructură „hard": plăci de bază, computere, centre de date, cabluri

[1] https://www.theglobaleconomy.com/Romania/Share_of_industry/

submarine de fibră optică, sateliți etc. Fiecare dintre aceste elemente trebuie să fie produse într-o unitate de manufactură specializată.

Producătorii globali ai acestor componente de tip „hard" investesc, pe termen foarte lung, capital enorm în cercetare & dezvoltare și producție. Pentru ca acest capital să aducă randamentul dorit, investițiile trebuie făcute în locuri în care statele încurajează astfel de acțiuni, adică acolo unde există o resursă umană în prealabil pregătită, acolo unde există anumite stimulente pentru alocarea nivelurilor de capital necesare în aceste industrii, acolo unde mediul juridic și fiscal este predictibil.

România poate sau trebuie să aleagă între a fi un loc în care infrastructura digitală să abunde – adică să devenim un hub pentru centre de date și de comunicații – și a deveni un loc unde se produc elementele componente ale sistemelor de infrastructură digitală. În funcție de alegerea făcută, un set de politici trebuie imediat implementate pentru a transforma strategia în realitate.

Datele, conectivitatea și capacitatea crescută de a opera cu ele, prin inteligența artificială, sunt noile resurse strategice ale unei economii productive. Este absolut necesar să le deținem și noi, fie în calitate de spațiu care operează cu ele într-un mod superior altora, fie în calitate de furnizor al acestor componente și soluții.

Oricare dintre aceste căi va fi aleasă, e nevoie apoi de atragerea actorilor industriali care folosesc în procesele lor soluții înalt tehnologizate. Așa cum ziceam mai sus în cazul producătorilor de componente-cheie care susțin lumea digitală, și în cazul celor care folosesc cele mai noi tehnologii în procesele lor, e nevoie de câteva condiții pentru ca nivelurile enorme de capital să ajungă în țara noastră.

Resursa umană este factor-cheie în îndeplinirea oricăruia dintre obiectivele de mai sus. Pentru dezvoltarea acesteia, e nevoie de crearea unui ecosistem din care să facă parte universități, institute de cercetare, companii și mediul guvernamental, care să lucreze împreună pentru pregătirea resursei umane pentru paradigmele tehnologice ale viitorului. O resursă umană foarte calificată este un prim punct de atracție pentru investitorii de mai sus.

Pentru ca un astfel de business să poată fi dezvoltat și apoi să își îndeplinească obiectivele, statele – în cazul în care își doresc astfel de activități pe teritoriul lor – sunt nevoite să asigure și un mediu juridic, administrativ și fiscal predictibil. Acest aspect cred că este, în ultimii ani, evidențiat de toți investitorii, indiferent de industria în care se află și de nivelurile investițiilor pe care le au în țara noastră sau urmează să le facă. Faptul că încă se vorbește intens despre acest lucru arată că există încă foarte mult loc de îmbunătățire.

Competiția pentru găzduirea acestor industrii este foarte acerbă, astfel că e nevoie și de stimulente acordate posibililor investitori pentru ca aceștia să transfere aici capital, know-how și tehnologie. Aceste stimulente pot îmbrăca diverse forme, de cele mai multe ori ele fiind traduse prin reduceri de taxe pe capital sau pe muncă.

Primul pas pe care trebuie să îl facem când vorbim de infrastructura digitală este să întărim securitatea cibernetică. Acest lucru va crea un mediu industrial sigur, flexibil și performant. Implementarea integrată a acestor tehnologii ajută la atragerea de investiții în industriile high-tech, la reducerea vulnerabilităților și la creșterea competitivității. Pentru a putea atrage acești investitori, România trebuie să le faciliteze și accesul și implementarea tehnologiilor digitale care aduc creșteri semnificative ale productivității[2]: cloud industrial[3], infrastructură 5G[4] și inteligență artificială.

Infrastructura energetică – condiția de bază pentru competitivitatea industrială a României

Într-o lume în care competitivitatea economică depinde din ce în ce mai mult de accesul sigur și ieftin la energie, capacitatea unui stat de a deține, controla și moderniza infrastructura energetică devine un element de suveranitate economică. Pentru România, consolidarea acestei infrastructuri – atât pe partea de producție, cât și pe partea de transport, distribuție și consum eficient – este o condiție esențială pentru reindustrializare, atragerea de investiții strategice și dezvoltarea unei economii verzi și inteligente.

România are un avantaj comparativ rar în Europa: un mix energetic diversificat, care conține forme de producție de energie complementare – centrale nucleare, centrale pe gaz, centrale hidroelectrice, centrale eoliene, centrale fotovoltaice – în proporții relativ apropiate[5]. Totuși, nu este suficient să ai resurse – trebuie să le exploatezi eficient și să le integrezi într-o strategie industrială coerentă.

De ce este important ca România să dețină aceste active, dar mai ales să investească în dezvoltarea lor și atragerea investitorilor din sectorul energetic?

- Stabilitate macroeconomică – țările cu acces la energie competitivă își pot proteja industriile de volatilitatea prețurilor internaționale;

[2] https://www.mckinsey.com/industries/industrials-and-electronics/our-insights/the-digital-revolution-is-brewing-in-the-industrials-sector

[3] https://blog.siemens.com/2025/03/smart-manufacturing-at-scale-siemens-and-aws-build-a-data-foundation-for-the-future/

[4] https://www.wired.com/story/factory-robots-may-point-way-5g-future/

[5] https://www.sistemulenergetic.ro/

- Atragerea investițiilor – giganții industriali își relochează producția în funcție de securitatea energetică și disponibilitatea surselor verzi;
- Reducerea deficitului de cont curent – importurile mari de energie duc la dezechilibre comerciale cronice;
- Autonomie geopolitică – controlul asupra propriei infrastructuri oferă manevrabilitate strategică în context regional.

Deținerea capacităților de producție nu are valoare dacă energia nu poate fi transportată rapid, eficient și inteligent către locurile unde este necesară. În acest context, investițiile în rețelele electrice de transport și distribuție devin echivalente cu investițiile în autostrăzi sau fibre optice. Planurile României de dezvoltare și modernizare a rețelelor de electricitate trebuie atent monitorizate și trebuie făcute eforturi pentru a nu apărea întârzieri sau blocaje. Investițiile în capacitățile de producție sunt condiționate de existența unei rețele moderne.

Eficiența energetică – se spune că cel mai ieftin kilowatt este acela care nu este consumat. Investițiile în soluții de eficiență energetică sunt critice pentru orice consumator, pentru că acestea aduc un randament mai bun al activității acestuia, fie că este casnic, fie industrial.

România are oportunitatea de a dezvolta rețele inteligente (smart grids) care ar contribui la integrarea eficientă a prosumatorilor și capacităților regenerabile, la echilibrarea cererii și a ofertei (demand side response), la limitarea pierderilor și incidentelor de rețea și, bineînțeles, la o eficiență crescută a utilizării tuturor echipamentelor – totul în condiții de exploatare sigure, datorită securității cibernetice sporite.

Dezvoltarea, modernizarea și deținerea de către România a infrastructurii energetice – de la sursă la rețea și consum – nu este un lux tehnologic, ci o condiție sine qua non pentru viitorul industrial al țării. În următorul deceniu, țările care dețin și controlează aceste active vor atrage investiții și vor exporta valoare adăugată.

România are o fereastră strategică de oportunitate în următorii ani pentru a se repoziționa industrial. Condițiile favorabile – încă existentele finanțări europene, capital uman tehnic, poziție geostrategică – pot fi valorificate dacă:

- Se investește masiv în infrastructură digitală și energetică convergentă;
- Statul creează un cadru de reglementare care să integreze digitalizarea cu tranziția energetică;
- Se dezvoltă zone industriale inteligente, bazate pe cloud industrial, 5G și energie verde;
- Se încurajează inovația și parteneriatele public-private pentru transformare structurală.

REȚELE ȘI INFRASTRUCTURI ENERGETICE CRITICE: LECȚII DIN BLACKOUT-UL DIN SPANIA 2025 ȘI PROVOCĂRI PENTRU REZILIENȚA EUROPEANĂ – CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI –

Ionuț Bogdan Stoenescu

Dezvoltarea civilizațiilor are la baza avansul tehnologic, indiferent dacă analizăm civilizațiile antice sau perioada contemporană. Poate că cea mai importantă descoperire a omenirii este electricitatea. Tot ceea ce denumim civilizație contemporană depinde de energie electrică, aceasta devenind esențială pentru desfășurarea activităților de zi cu zi.

Un exercițiu banal ar fi să ne imaginăm cum ne-am comporta dacă timp de 24 de ore nu am avea acces la informație în format digital, nu am putea contacta persoanele dragi aflate la distanță, nu am avea hrana păstrată în frigider sau nu am putea aprinde becul la ceas de seară. Câți dintre noi suntem oare pregătiți pentru un astfel de scenariu? O lectură revelatoare privind impactul social al colapsului generalizat al sistemelor electroenergetice este scrisă de sociologul Steve Matthewman[1].

I. Perturbații majore ale funcționării sistemelor electroenergetice în lume

Perturbațiile majore în sistemele electroenergetice pot evolua rapid în pene de electricitate (blackout) totale sau parțiale. Degradarea stării sistemului electroenergetic se produce de regulă în minute sau chiar zeci de secunde de la incidentul inițiator[2].

Evenimentele declanșatoare pot fi vremea extremă, defecțiuni ale echipamentelor primare, erori umane, infrastructura slab dezvoltată, lipsa resurselor

[1] Steve Matthewman, Hugh Byrd, „*Blackouts: a sociology of electrical power failure*", Social Space Journal, 2014.

[2] N. Bhatt, S. Sarawgi, R. O'Keefe, P. Duggan, M. Koenig, M. Leschuk, et. all, „*Assessing vulnerability to cascading outages*", IEEE/PES Power Systems Conference and Exposition, Seattle, 2009.

energetice sau chiar sabotajul[3]. Multe dintre aceste cauze nu pot fi evitate, cel mai important lucru pentru depășirea cu succes a acestor situații fiind instruirea personalului de exploatare în condiții cât mai apropiate de scenariile de risc analizate.

Cele mai cunoscute blackouturi din lume[4] sunt cele din:

1. America de Nord, în 1965, care a durat peste 13 ore, a afectat aproximativ 30 milioane de oameni și a fost cauzat de declanșarea unei linii de 230kV din Canada ca urmare a parametrizării eronate a unui releu de protecție.
2. New York, în 1977, care a durat 25 de ore, se estimează că a cauzat pagube indirecte de 290 milioane $ (1.5 miliarde $ valoare actualizată) și a fost cauzat de un fulger care a lovit o stație electrică de transformare[5].
3. Italia, în 2003, care a durat aproximativ 12 ore și a fost una dintre cele mai grave avarii din Europa, a afectat 56 milioane de oameni și a fost cauzat de declanșarea liniei electrice de 400kV Mettlen – Lavorgo din Elveția ca urmare a creșterii săgeții acesteia din cauza circulației mari de putere activă și apropierea conductoarelor de vegetația din vecinătate[6].
4. America de Nord, în 2003, a afectat aproximativ 50 milioane de oameni, alimentarea cu energie electrică a fost restabilită în unele regiuni după 4 zile, avaria fiind inițiată de declanșarea unei linii de 345kV din Canada din cauza vegetației, incident nesesizat de personalul operativ din cauza blocării sistemului SCADA, urmată de o serie de erori umane și amplificat de procedurarea eronată[7].
5. India, în 2012, care a afectat aproximativ 620 milioane de oameni, a durat aproximativ 15 ore și a fost cauzat de infrastructura electroenergetică slab dezvoltată[8].

---

[3] K. M. Jawadur Rahman, Maria Moosa Munnee, Shahriar Khan, „*Largest blackouts around the world: Trends and data analyses*", 2016 IEEE International WIE Conference on Electrical and Computer Engineering.

[4] https://eepower.com/industry-articles/the-10-most-notorious-blackouts-in-history

[5] P. J. Balducci, J. M. Roop, L. A. Schienbein, J. G. DeSteese, M. R. Weimar, „*Electric Power Interruption Cost Estimates for Individual Industries, Sectors, and the U.S. Economy*", Pacific Northwest National Laboratory, Washington, 2002.

[6] M. Sforna, M. Delfanti, „*Overview of the events and causes of the 2003 Italian blackout*", IEEE PES Power Systems Conference and Exposition, Atlanta, 2006.

[7] „*Final Report of the U.S.-Canada Power System Outage*", U.S.-Canada Power System Outage Task Force, Canada, 2004.

[8] Loi Lei Lai, Hao Tian Zhang, Chun Sing Lai, Fang Yuan Xu and S. Mishra, „*Investigation on July 2012 Indian blackout*", *2013 International Conference on Machine Learning and Cybernetics*, China, 2013.

6. Venezuela, în 2019, care a durat peste 10 zile, existând încă suspiciunea că a fost cauzat de acte de sabotaj[9].
7. America de Sud, în 2019, a afectat aproximativ 48 milioane de oameni, a fost cauzat de declanșarea unei linii de 400kV urmată de alte declanșări în cascadă asociate deficiențelor sistemelor de automatizare (automatizare de sistem pentru declanșarea unităților generatoare, DAG)[10].
8. Texas, în 2021, a afectat aproximativ 10 milioane de oameni, se estimează că a generat pagube de 155 miliarde $, a fost cauzat de condițiile meteorologice extreme din perioada de iarnă care au condus la indisponibilizarea centralelor electrice care utilizează gaze naturale și a centralelor eoliene[11], fiind amplificat de creșterea consumului de energie electrică pentru încălzire.
9. Pakistan, în 2023, a afectat aproximativ 230 milioane de oameni, a durat peste 12 ore și a fost cauzat de oscilațiile de tensiune și de frecvență din sistemul energetic[12]. Acesta s-a produs la 2 ani diferență față de o altă avarie majoră produsă în 2021 care a afectat 200 milioane de oameni.

Impactul acestor incidente depășește cu mult cheltuielile de investiție necesare pentru creșterea siguranței în exploatare a sistemelor electroenergetice.

II. Blackout-ul din 28 aprilie 2025 din Spania

Avaria produsă în Peninsula Iberică reprezintă una dintre cele mai mari întreruperi în alimentarea cu energie electrică din Europa, afectând aproximativ 55 milioane de oameni, cu un consum întrerupt de 25GW și o producție întreruptă de peste 30GW.

În urma analizelor efectuate de echipa constituită la nivelul ENTSO-E[13] și de operatorul de transport și de sistem din Spania (Red Electrica), a rezultat că incidentul a fost cauzat de fenomene tranzitorii complexe produse la nivelul sistemului electroenergetic al Peninsulei Iberice.

---

[9] Hasini De Silva, Mithulananthan Nadarajah, Mejbaul Haque, Monirul Islam, Rajvikram Madurai Elavarasan, „*A review of restoration experience from historical blackouts and a decision support framework for parallel restoration with a case study*", Electric Power Systems Research, Volume 248, 2025.

[10] https://spectrum.ieee.org/transmission-failure-causes-nationwide-blackout-in-argentina

[11] J. W. Busby, K. Baker, et al., „*Cascading risks: Understanding the 2021 winter blackout in Texas*", Energy Research&Social Science, Volume 77, 2021.

[12] „*Inquiry report: Total power blackout in the country on january 23, 2023*", National Electric Regulatory Authority, Pakistan, 2023.

[13] https://www.entsoe.eu/publications/blackout/28-april-2025-iberian-blackout/

Ponderea mare a producției de energie din surse fotovoltaice anterior de momentul producerii avariei a condus la concluzii inițiale injuste și a alimentat informațiile false din mediul online.

Schimbarea mixului energetic în intervalul orar 9:00-9:30 CET ca urmare a creșterii producției în centralele fotovoltaice a generat variații de tensiune în rețeaua de transport. Modificarea circulațiilor de putere pe liniile de interconexiune ca urmare a schimburilor comerciale în sistemul european a generat variații semnificative de tensiune în nodurile de control din Spania[14], în mai puțin de 15 minute, în special în jurul orei 11:00 CET, cu valori cuprinse între 387kV și 429kV.

Aceste variații de tensiune sunt compensate prin acționarea comutatoarelor de ploturi ale transformatoarelor, acționarea cu întârziere sau blocarea acestora din logica sistemului de reglare putând conduce la condiții de acționare a protecțiilor de minimă sau maximă tensiune.

Procedurile operative din Peninsula Iberică prevăd că sursele convenționale de energie (centrale nucleare, centrale pe cărbune, centrale pe gaze în ciclu combinat și centrale hidroelectrice de putere mare) racordate în sistemul electroenergetic trebuie să fie capabile să regleze puterea reactivă independent de puterea activă produsă, așa cum este aplicabil pentru toate sursele racordate în sistemul electroenergetic din România. Dezavantajul major în Spania este că centralele eoliene și fotovoltaice se supun Decretului 413/2014 și funcționează de regulă cu consemn de factor de putere, puterea reactivă produsă fiind dependentă de puterea activă. Apare astfel necesitatea ca operatorul de sistem să calculeze necesarul de centrale electrice convenționale pentru asigurarea reglajului de tensiune în sistemul electroenergetic.

Anterior producerii incidentului, în intervalul orar 10:30-11:23, au fost observate oscilații interzonale de frecvență14 cu amplitudinea de 0.2Hz, fenomen cunoscut anterior și care nu au cauzat oscilații semnificative de tensiune în rețeaua de 400kV, fiind cuprinse între 1% și 2% din tensiunea nominală.

Primul eveniment notabil s-a produs în intervalul 12:03-12:07, când au fost identificate oscilații de frecvență cu amplitudinea de 0.6Hz, personalul de comandă operativă al Red Electrica activând măsurile prestabilite de amortizare a acestora14: reducerea soldului de interconexiune cu Franța și Portugalia, comutarea interconexiunii HVDC cu Franța pe modul control de putere activă constantă și modificarea topologiei pentru scăderea impedanței

[14] Report on „*Blackout in Spanish Peninsular Electrical System the 28th of April 2025*", Red Electrica, 16.06.2025.

rețelei de transport. Aceste variații de frecvență au avut însă impact major asupra tensiunilor din rețea, acestea scăzând în anumite noduri de rețea cu până la 30kV, atingând chiar și valoarea de 375kV. Drept consecință, anumite bobine de compensare a puterii reactive au declanșat sau au fost deconectate.

Reducerea exportului de energie a condus la necesitatea de reducere a producției de energie, acest lucru fiind realizat prin intermediul activării ofertelor din Piața de Echilibrare. Centralele intrate primele în ordinea de merit, în special centrale fotovoltaice, au înrăutățit semnificativ starea sistemului electroenergetic din cauză că reducerea puterii active a condus la reducerea puterii reactive absorbite, acestea funcționând cu consemn de factor de putere, iar poziționarea lor geografică în sudul Peninsulei Iberice a condus la circulații de putere activă mai mici în sistem și implicit la consum mai mic de putere reactivă. Drept consecință, nivelul tensiunilor în rețeaua de transport a crescut semnificativ.

La ora 12:19 au fost identificate din nou oscilații de frecvență cu amplitudinea inițială de 0.2Hz, care ulterior a crescut la valoarea de 0.6Hz, personalul de comandă operativă aplicând măsurile prestabilite pentru amortizarea acestora. Oscilațiile de tensiune apărute în faza incipientă au avut din nou valori mari, cu variații de aproximativ 28kV, valorile minime ale tensiunii fiind și de 375kV.

Din nou, măsurile luate au condus la creșterea tensiunilor în rețeaua de transport. Situația critică a fost înrăutățita de injectarea din rețeaua de distribuție în rețeaua de transport a aproximativ 760MVAr și de creșterea anormală a consumului de putere activă cu aproximativ 845MW14. Măsurile necesare pentru creșterea capabilității de reglaj de tensiune prin pornirea unor centrale pe gaz în ciclu combinat nu au fost puse în aplicare la timp din cauza duratei mare de pornire (aproximativ 1.5-2.5 ore).

La ora 12:32 a declanșat un autotransformator de 400/220kV care a condus la pierderea unei producții de 355MW și a unui consum de putere reactivă de 165MVAr, acest incident înrăutățind și mai mult tensiunile din rețeaua de transport. După aproximativ 20 de secunde, au declanșat unități de producție care însumau 727MW, urmate la 1 secundă de declanșarea a încă 834MW, unitățile fiind amplasate în zone geografice diferite.

Pierderea unei producții de aproximativ 2000MW a înrăutățit și mai mult tensiunile în rețeaua de transport, în acest moment sistemul fiind la un pas de colaps generalizat. Unitățile generatoare care erau obligate să asigure reglajul de tensiune nu au reacționat corespunzător, conducând la declanșări

în cascadă ale unităților de producție și la pierderea stabilității sistemului. Acționarea suplimentară a automatizărilor de reducere a consumului pe criteriul frecvenței a condus la creșterea tensiunilor, declanșarea altor unități de producție și înrăutățirea stării sistemului.

Ca urmare a declanșărilor în cascadă, la ora 12:33:27 a dispărut tensiunea în rețeaua de 400kV, sistemul electroenergetic fiind în blackout generalizat.

Durata de la evenimentul inițiator până la pana generalizată de electricitate a fost de câteva zeci de secunde, personalul operativ și cel de comandă operativă neavând timp să reacționeze.

Restaurarea sistemului după acest eveniment s-a realizat în aproximativ 15 ore.

III. Provocări majore pentru reziliența sistemului electroenergetic european în deceniul următor

Provocările majore sunt reprezentate de asigurarea securității cibernetice a sistemelor informatice industriale și de asigurarea securității fizice a echipamentelor electroenergetice primare și a echipamentelor de telecomunicație. Dezvoltarea algoritmilor avansați de inteligență artificială și a echipamentelor de calcul cuantice generează riscuri majore pentru sistemele electroenergetice, care sunt intrinsec sisteme fragile. Afectarea unei instalații dintr-o anumită zonă a sistemului interconectat european poate conduce la un efect de domino, în special din cauza fenomenelor tranzitorii greu de simulat și de anticipat la momentul actual.

Algoritmii și sistemele avansate de control al rețelelor de transport și distribuție vor asigura o reacție rapidă pentru izolarea incidentelor în rețelele electrice în vederea prevenirii extinderii acestora. Atenție deosebită trebuie acordată algoritmilor de inteligență artificială, care nu oferă suficientă predictibilitate în acțiunile întreprinse, putând înrăutăți starea sistemului în special în situația apariției fenomenelor tranzitorii rapide cum sunt oscilațiile de tensiune.

Managementul profesionist al infrastructurii și rețelelor de telecomunicație ale companiilor de importanță strategică pentru sistemul electroenergetic național reprezintă un punct cheie pentru asigurarea unei reacții rapide în caz de perturbații majore. Investițiile în infrastructura de comunicație și securizarea continuă a rețelei de comunicație trebuie prioritizate la nivelul marilor producători și la nivelul operatorului de transport și de sistem.

O altă provocare majoră este reprezentată de retehnologizarea corespunzătoare a activelor de producție îmbătrânite. Efectuarea acestor retehnologizări cu companii din Europa, care să nu genereze vulnerabilități exploatabile în momente cheie, reprezintă o necesitate și o poliță de asigurare a securității energetice regionale. Optimizarea economică din spatele anumitor soluții tehnice poate ascunde de fapt riscuri majore pentru companii, riscuri reprezentate de fiabilitate scăzută sau de vulnerabilități voite la nivel hardware sau software. Complexitatea sistemelor de automatizare instalate în prezent în centrale nu permite o verificare amănunțită a acestora, din cauza lipsei competențelor din partea beneficiarului sau a secretului comercial.

Menținerea unui mix energetic echilibrat în contextul încercării de decarbonizare a sistemelor electroenergetice reprezintă o altă provocare semnificativă. Eliminarea centralelor clasice poluante trebuie compensată prin tehnologii noi care să mențină inerția sistemului și capabilitățile de reglaj de tensiune. Scăderea adecvanței sistemului cauzată de eliminarea acestor centrale trebuie suplinită de centrale nucleare și de soluțiile de stocare a energiei pe termen mediu și lung.

Coordonarea corectă a sistemelor de protecție și dezvoltarea unor modele dinamice de rețea cât mai precise sunt esențiale pentru asigurarea unui comportament predictibil al instalațiilor în cazul avariilor și pentru evitarea declanșărilor în cascadă. Unitățile de exploatare implicate trebuie să asigure disciplina în reglarea și verificarea sistemelor de protecție.

Pregătirea personalului operativ și de comandă operativă pentru acționarea în situațiile critice reprezintă o necesitate. În ultimii ani, în România se observă o implicare activă a tuturor companiilor relevante pentru asigurarea securității sistemului electroenergetic național pentru testarea capabilităților de apărare și de restaurare a acestuia. Experiența dobândită în cadrul probelor de restaurare crește gradul de pregătire profesională și reziliența sistemului electroenergetic european.

Într-o piață de energie unică la nivel european, centrele regionale de coordonare[15] vor fi esențiale în identificarea riscurilor extinderii unor incidente locale la nivel regional.

[15] https://www.entsoe.eu/major-projects/rscis/

ROMÂNIA, ÎN AVANGARDA GLOBALĂ A ADOPTĂRII TEHNOLOGIEI REACTOARELOR MODULARE MICI (SMRs)

Andrei Rădulescu

Contextul Energetic

Energia nucleară reprezintă o soluție durabilă de dezvoltare a sectorului energetic românesc, având în vedere limitări ale materiilor prime energetice, precum şi cererea în creştere pentru producerea de energie electrică cu emisii scăzute. Rolul energiei nucleare devine semnificativ în atingerea țintelor ambițioase de reducere a emisiilor, contribuind la asigurarea securității energetice şi creşterea gradului de independență energetică.

Proiectul de strategie energetică a României pe termen mediu şi lung îşi propune ținte concrete, stabilește direcții clare şi defineşte reperele prin care România îşi va menține poziția de producător de energie în regiune, cu capacitate de gestionare a situațiilor de stres la nivel regional. Strategia subliniază ideea de bază potrivit căreia dezvoltarea sectorului energetic este direct proporțională cu realizarea unor proiecte de investiții strategice, precum dezvoltarea unor noi capacități de producție de interes național, in speță proiectul bazat pe tehnologia Reactoarelor Modulare Mici tip SMR.

Situația actuală şi prognoze privind necesarul de energie

Cererea la nivel național pentru electricitate a crescut cu 3% în intervalul 2010-2020 iar capacitatea de producție a energiei electrice în sistem s-a diminuat cu 8%, România devenind astfel importator net de energie electrică în 2019. Având în vedere prognozele care indică o creştere susținută a necesarului energetic în România pe termen mediu şi lung, până la valoarea de 100TWh în 2050, se impune implementarea unor surse noi de producție a energiei prin dezvoltarea de proiecte strategice la nivel național.

Tehnologia cu Reactoare Modulare Mici este considerată necesară şi oportună în industria de specialitate, datorită gradului redus de complexitate în design, coroborat cu nivelul ridicat de siguranță şi fiabilitate, precum şi costuri optimizate aferente operării. Tehnologia SMR prezintă oportunitatea unei scalabilități în funcție de cerințele locale în piață şi nevoile funcționale ale sistemului energetic iar modularitatea permite amplasarea în zone izolate

sau pe foste amplasamente de centrale pe cărbune. În acest sens, proiectul Reactoarelor Modulare Mici este prioritar, iar prin operaționalizarea sa se prognozează acoperirea unui segment de 6% din necesarul energetic intern.

Parteneriate strategice pentru SMR

Agenția pentru Energie Nucleară (NEA) din cadrul OECD estimează o capacitate de producție provenită de la SMR-uri la nivel global de până la 375GW în 2050. Pentru un ordin de proporție, capacitatea nucleară instalată în prezent la nivel global este de 365GW. În plan mondial, conform Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (AIEA), există peste 70 de concepte care utilizează tehnologie SMR, în diverse stadii de dezvoltare, dintre care 16 utilizează tehnologia cu apă uşoară (LWR), iar 47 includ modele avansate, precum reactoare de generația a IV-a (cu neutroni rapizi, săruri topite sau răcite cu gaz).

Referitor la gradul de adopție al tehnologiei SMR, state precum SUA, Canada, Polonia, Marea Britanie, Franța, Cehia, Bulgaria, Suedia întreprind în prezent demersuri investiționale în tehnologia SMR. Multiple companii americane, precum GE-Hitachi (alianță industrială americano-japoneză), Terrapower, Westinghouse, X-Energy îşi dezvoltă propriile proiecte bazate pe reactoare modulare mici, toate urmărind promovarea unui model de business integrat care înglobează beneficii specifice producției de serie, respectiv timpi reduşi de implementare şi punere în funcțiune. Dintre acestea, tehnologia NuScale SMR prevalează, fiind singurul design SMR certificat de Comisia de Reglementare Nucleară din SUA.

Pe fondul unui context nuclear matur şi avansat în România, care beneficiază de expertiză în operare şi reglementare de peste 25 de ani, şi cu suport strategic dobândit prin încheierea de parteneriate şi acorduri internaționale cu SUA, Japonia şi Coreea de Sud, România se înscrie pe o traiectorie accelerată, care îi poate conferi statutul de lider şi promotor al tehnologiei SMR în regiune. În acest sens, se remarcă următoarele borne:

- Parteneriatul cu NuScale şi Universitatea Politehnică Bucureşti, prin intermediul căruia, în România, a fost inaugurat primul centru de tip simulator "E2 Center" din Europa, facilitând programele de pregătire din mediul academic, precum şi anumite demersuri (analize, rulare simulări) de natură tehnică întreprinse de staff-ul implicat în dezvoltarea proiectului SMR. Centrul constituie baza de pregătire pentru programele de calificare, operare şi mentenanță ale viitorilor operatori ai tehnologiei SMR;

- Colaborarea cu parteneri asiatici în vederea atragerii de finanțări în proiect, precum şi securizarea lanțurilor de aprovizionare pentru componente critice în fabricarea de centrale nuclearoelectrice tip SMR.

Oportunitate şi provocări

Succesul primului proiect SMR în România este definitoriu pentru conturarea unui model de business transfrontalier având ca obiect dezvoltarea şi operarea viitoarelor reactoare SMR în regiune. Avantajele în această privință includ accederea la statutul de hub pentru producerea de componente SMR, precum şi instituirea bazei de formare profesională şi susținere a operării tehnologiei SMR.

Evoluția proiectului SMR în România punctează către un astfel de parcurs în prezent, sens în care implicarea Japoniei, respectiv a Coreei de Sud (Doosan fiind implicați în fabricarea de componente) în tehnologia SMR par a încuraja eforturile susținute ale Romaniei, în calitate de "first mover" în implementarea în premieră a SMR în regiune.

Dintre avantajele de a fi primul operator SMR amintim crearea de locuri de muncă, multe dintre acestea de calificare şi specializare înaltă, îmbunătățirea infrastructurii şi dezvoltarea generală a economiei. Proiectele de această amploare necesită un număr mare de lucrători în timpul fazei de construcție, ceea ce duce la crearea de locuri de muncă și la creșterea numărului de locuri de muncă în regiune. Acest lucru poate avea un impact pozitiv asupra economiei locale, deoarece lucrătorii își cheltuiesc salariile pe bunuri și servicii, ceea ce, la rândul său, stimulează dezvoltarea economică. Proiectele de acest tip implică adesea construirea de noi infrastructuri, cum ar fi drumuri, poduri și porturi, care pot îmbunătăți conectivitatea și accesibilitatea în zonele locale.

În măsura în care se trece la producția în serie a centralelor SMR, se anticipează costuri previzibile și competitive ale energiei în comparație cu centralele nucleare mari tradiționale. Implementarea unei centrale SMR NuScale în România poate avea un impact semnificativ asupra infrastructurii țării și poate avea efecte pozitive asupra dezvoltării. Dintre acestea, amintim:

- **Independența energetică**, având în vedere că, în prezent, România este puternic dependentă de energia nucleară ca sursă curată pentru producerea de energie electrică, SMR-urile pot contribui la creșterea securității energetice prin reducerea dependenței de importurile de energie și, astfel, la îmbunătățirea independenței energetice;
- **Flexibilitate**, SMR-urile putând fi instalate în zone izolate sau rurale sau în alte locații în afara sistemului electroenergetic național (SEN), ceea ce

face ca SMR-urile să fie optime pentru țările cu populații dispersate sau pentru regiunile greu accesibile;

- **Înlocuirea centralelor pe cărbune**, SMR-urile fiind capabile fi instalate pe același amplasament unde sunt centrale pe cărbune dezafectate, sau unde vor fi dezafectate. SMR-urile pot folosi infrastructura existentă, reducând astfel costurile de instalare.
- **Impact redus asupra mediului**, centralele SMR necesitând mai puțină apă de răcire şi având o amprentă la sol redusă, în comparație cu centralele nucleare convenționale,
- **Consolidarea resurselor umane**, prin agregarea şi dezvoltarea competențelor, abilităților, proceselor și resurselor existente în industria nucleară pentru a sprijini în mod durabil extinderea energiei nucleare comerciale care utilizează tehnologia SMR. Industria nucleară necesită personal de nivel tehnic ridicat și cu cunoștințe și competențe specializate. Ca atare, dezvoltarea sectorului nuclear poate oferi forței de muncă posibilitatea de a beneficia de formare și educație într-o varietate de domenii, inclusiv inginerie, fizică, chimie și știința materialelor. Această formare poate ajuta persoanele să dezvolte competențe valoroase care pot fi aplicate și în alte industrii;
- **Cercetare şi dezvoltare**, în vederea dezvoltării de noi tehnologii, materiale şi procese;
- **Colaborare şi cooperare**, întrucât dezvoltarea unui sector nou implică parteneriate multidisciplinare între organizații şi state. Această dinamică favorizează un proces de învățare rapidă, cu rol în îmbogățirea mediului academic, dar şi industrial românesc:
- **Transferul de tehnologie:** proiectele nucleare implică adesea colaborarea și schimbul de cunoștințe între experți din diferite țări și organizații. Acordarea de autorizații pentru tehnologii în cadrul unor acorduri comerciale adecvate și în conformitate cu controlul guvernamental poate sprijini schimbul eficient de tehnologii, tehnici și cunoștințe între țări și entități. Acest transfer poate contribui la îmbunătățirea performanțelor și a siguranței proiectelor nucleare, precum și la stimularea dezvoltării tehnologice în țările beneficiare;
- **Îmbunătățirea productivității**, prin stimularea inovării în procesele de inginerie și de fabricație. Dezvoltarea de noi materiale și tehnici de fabricație poate duce la o construcție și o punere în funcțiune mai eficientă și mai rentabilă a centralelor nucleare. În plus, automatizarea și digitalizarea proceselor, cum ar fi inspecțiile și întreținerea, pot contribui la

reducerea timpilor de întrerupere a funcționării (de exemplu, întreținerea sau opririle planificate pentru realimentare) și la îmbunătățirea fiabilității centralelor nucleare;

- **Tehnologii derivate**: Proiectele nucleare pot duce, de asemenea, la dezvoltarea de tehnologii derivate care au aplicații dincolo de industria nucleară. Cercetarea nucleară a contribuit la dezvoltarea unor tehnologii, cum ar fi tehnologiile de imagistică medicală, inclusiv PET (Tomografia cu Emisie de Pozitroni) și RMN (Rezonanța magnetică nucleară), precum și a unor materiale utilizate în industria aerospațială și în alte industrii de înaltă tehnologie;

Implementarea tehnologiei SMR în România, în calitate de "First-of-a-Kind" prezintă, aşadar, o serie de oportunități cu impact benefic din punct de vedere socio-economic, dar se impune o evaluare cuprinzătoare a provocărilor de ordin tehnico-economic specifice dezvoltării în premieră a unei astfel de tehnologii innovative, precum și implicarea publicului și consultarea părților interesate în vederea obținerii acceptanței.

În particular, evoluția costurilor asociate materiilor prime şi componentelor reactorului, care au fost decisive în terminarea proiectului SMR Carbon Free Power Project (CFPP) din SUA, au fost consultate cu atenție sporită. Finanțarea acestui proiect a avut la bază municipalități ale administrației publice din SUA, care nu dispun de expertiză specifică în domeniul nuclear, având interes exclusiv în vânzarea de energie care ar fi urmat a fi generată de CFPP, dar fără a avea intenția formării unui program SMR pe termen mediu şi lung.

Spre de deosebire de acesta, modelul de business învederat de România este concentrat pe formarea unor sinergii comerciale şi financiare în regiune, în centrul acestui model regăsindu-se Nuclearelectica care are rolul de "Intelligent Customer" şi un profil fundamental diferit prin comparație cu CFPP. Nuclearelectrica are experiență de peste 25 de ani în operarea centralelor tip CANDU la cele mai înalte standarde de calitate şi siguranță, activitate care îi este recunoscută de către World Association of Nuclear Operators (WANO), constituind un testament al angajamentului continuu al Nuclearelectrica pentru o cultură solidă de securitate nucleară şi programe de investiții adaptate cu orizont îndelungat.

Nu în ultimul rând, o altă condiție pentru succesul tehnologiei SMR în România îl constituie stabilirea cadrului de reglementare, în armonizare cu specificul tehnologic introdus de SMR şi legislația aplicabilă.

Politici, strategii şi cadrul legal

La nivel european, a fost introdus pachetul legislativ "Fit for 55" prin care este susținută tranziția către neutralitate în conformitate cu obiectivele stabilite de către UE. În plus, prin Regulamentul UE din 2020/852 privind Taxonomia, se urmăreşte instituirea cadrului de dezvoltare a unor astfel de investiții iar industria nucleară a fost inclusă în actul complementar privind taxonomia în UE, incluziunea componentei nucleare în acest demers semnalând importanța domeniului de investiții în proiecte nucleare.

În plan național, cadrul legal principal din România utilizat în derularea proiectului bazat pe tehnologia Reactoarelor Modulare Mici este alcătuit dintr-o serie de legi, norme şi standarde, care asigură conformitatea cu cerințele de reglementare în România (Comisia Națională pentru Controlul Activităților Nucleare – CNCAN, Inspecția de Stat pentru Controlul Cazanelor, Recipientelor sub Presiune şi Instalațiilor de Ridicat – ISCIR), precum şi cele stabilite la nivel internațional şi european (IAEA, WENRA).

Plecând de la cele antemenționate şi în coroborare cu baza de autorizare a proiectului de referință din certificatul de proiectare emis de Comisia de Reglementare Nucleară din SUA, a fost întocmită Documentația Bază de Autorizare, care stabileşte cadrul de autorizare al Proiectului SMR în România şi asigură aderența la cerințele şi criteriile de securitate nucleară. În urma unei evaluări complexe, CNCAN a emis scrisoarea oficială de aprobare a documentației în luna august 2023, fiind astfel atestată conformitatea documentului cu cerințele de reglementare națională. Aceasta constituie o primă bornă pentru conturarea unei legislații naționale specifice pentru dezvoltarea şi operarea tehnologiei SMR în România. Colaborarea între reglementatorii celor două state, respectiv CNCAN şi US NRC, continuă în prezent, având ca obiect obținerea autorizațiilor de proiect necesare în etapele următoare.

Cuvânt în încheiere

Prin investiția în tehnologia SMR, se prognozează nu doar o amplificare a impactului pe care unicul operator de tehnologie nucleară din România îl va avea până în 2035, ponderea SNN din producția totală de energie electrică urmând să crească la aproximativ 36%, ci şi captarea unor segmente de piață transfrontaliere şi lanțuri de valoare pentru SMR, care vor pune bazele unei noi paradigme în industria nucleară din regiune.

VIITORUL NU MAI E DESPRE OAMENI VS ROBOȚI. E DESPRE CINE SCALEAZĂ MAI REPEDE FOLOSIND AI ȘI ROBOTICĂ

Cristian-George Farauanu

Inteligența artificială și robotica conduc valul celei de-a patra revoluții industriale. Aceste tehnologii reușesc să aibă un impact din ce în ce mai mare în modul în care companiile creează și livrează valoare. În acest articol analizăm cum aceste forțe tehnologice vor transforma modelele de afaceri până în 2035 și ce rol strategic poate juca România în această tranziție, având în vedere că piața globală a roboților va depăși 200 de miliarde USD până în 2030 conform unor estimări publicate de Statzon[1].

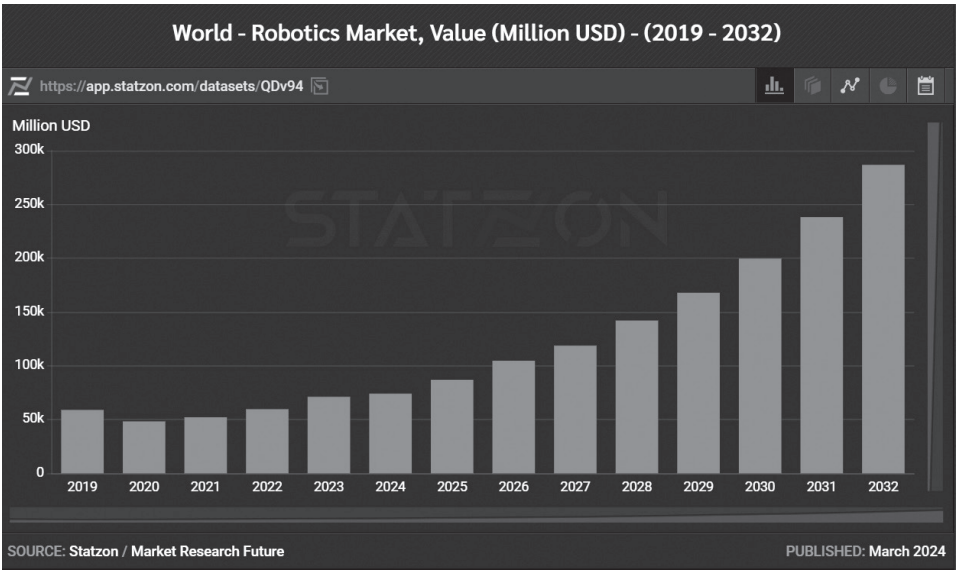

Această creștere rapidă sugerează că în următorul deceniu modelele tradiționale de afaceri vor fi redefinite de noile tehnologii digitale, iar cele care vor face acest pas mai târziu vor suferi din perspectiva competitivității. În

[1] https://statzon.com/insights/global-robotics-market-growing-rapidly

plus, România are oportunitatea de a valorifica acest trend tehnologic, atât ca beneficiar, cât și ca furnizor de inovație, existând o puternică industrie de IT ce însumează mai mult de 250.000 de profesioniști ce reprezintă aproximativ 9% din PIB-ul României[2].

Multitudinea de operațiuni care pot fi îmbunătățite folosind AI, drone specializate, brațe robotice și sisteme de camere și senzori, precum și apetitul companiilor să investească în eficientizarea acestor operațiuni indică o creștere exponențială a utilizării roboților și a sistemelor AI. De exemplu, într-un articol al WEF[3] se anticipează că până în jurul anului 2040 ar putea opera miliarde de roboți umanoizi în lume, îndeplinind sarcini mult dincolo de capacitățile roboților industriali actuali, creând o piață a roboților umanoizi în sine ce ar putea ajunge la 38 de miliarde USD în 2035, conform estimărilor Goldman Sachs[4].

Soluțiile AI devin tot mai comune, și, la momentul redactării acestui articol, trendul internațional ce privește dezvoltarea de soluții de tip Agentic AI este deja puternic dezvoltat, existând soluții care creează conținut și iau decizii aproape autonom, ritmul de adopție fiind fără precedent (ex. în 2023, soluții precum ChatGPT au atins sute de milioane de utilizatori în câteva luni)[5].

Impactul pe care îl preconizez până în 2035 va fi foarte ridicat la nivel global. Multe produse și servicii pe care le cunoaștem azi se vor transforma, și pe măsură ce unele vor dispărea, noi produse și servicii vor fi necesare. Aș menționa aici că va fi nevoie de mulți ingineri care să instaleze și să asigure mentenanța sistemelor, inclusiv pentru a asigura o bună Guvernanță a datelor, dar și o bună etică a soluțiilor AI implementate. În egală măsură, industria de energie va trebui să țină pasul cu marii consumatori ai viitorului, deci inclusiv rețelele energetice vor avea nevoie de experți.

Pe de o parte, toate industriile vor suferi o transformare digitală la o viteză fără precedent și conform unei analize a PwC[6] 70% dintre CEO se așteaptă ca AI să transforme modul în care companiile lor creează valoare. Asta va ridica mai multe probleme la nivel global și va genera diferențe foarte mari între cei

---

[2] https://economedia.ro/mesaj-din-industria-it-edward-cretescu-presedintele-anis-ne-dorim-sa-ii-pastram-pe-oamenii-cei-mai-valorosi-in-romania-acum-este-o-competitie-globala.html

[3] https://www.weforum.org/stories/2025/06/humanoid-robots-offer-disruption-and-promise/

[4] https://www.goldmansachs.com/insights/articles/the-global-market-for-robots-could-reach-38-billion-by-2035

[5] https://www.forbes.com/sites/martineparis/2025/04/12/chatgpt-hits-1-billion-users-openai-ceo-says-doubled-in-weeks/

[6] https://www.pwc.com/gx/en/issues/c-suite-insights/ceo-survey.html

care reușesc să adopte aceste tehnologii mai rapid și cei care o vor face mai târziu.

Pe de cealaltă parte, companiile care își vor optimiza operațiunile folosind noile tehnologii vor putea să își monitorizeze activitatea inclusiv de la distanța, asta însemnând că, de exemplu, se vor putea angaja persoane care sa lucreze remote din Argentina pentru a supraveghea activitățile unei fabrici din Chicago, sau recepția unui hotel din Islanda ar putea fi asigurată de către un lucrător remote din Maroc. Pentru economiile dezvoltate, asta ar putea genera pierderi de locuri de muncă și o creștere a inegalității economice. Consensul general este că efectele nete ale acestor tehnologii depind de modul în care societatea le guvernează și le adoptă.

În ansamblu, deceniul următor va aduce AI și roboții dincolo de fabrici, în viața de zi cu zi. Vom vedea roboți umanoizi și sisteme autonome în spitale, în transporturi, în retail sau în spațiile publice, lucrând alături de oameni. Această perspectivă amintește de tranziția istorică generată de electricitate sau internet, însă ritmul actual este mult mai alert, iar transformările modelelor de afaceri vor fi pe măsură.

Prin abilitatea de a învăța continuu, de a procesa volum imens de date în timp real și de a opera cu costuri marginale aproape de zero, AI ar putea permite companiilor să își regândească produsele și serviciile. Un articol publicat recent arată că AI „*este pe cale să remodeleze modul* în *care este definită, livrată* și *captată valoarea*"[7], această tehnologie permițând personalizarea produselor și extinderea serviciilor la scară fără precedent.

Redau câteva exemple de soluții care anticipez că se vor dezvolta în următorii ani:

I. **Hardware plus abonament SaaS.** Companiile care vând produse vor oferi în completare abonamente de servicii care să îmbunătățească experiența clientului folosind AI. De exemplu, un producător de dispozitive de antrenament al agilității ar putea include un asistent virtual de nutriție sau fitness odată cu gadgetul vândut, oferind utilizatorului recomandări personalizate continuu. Astfel, vânzarea unică se transformă într-o relație de lungă durată cu clientul, monetizată prin micro-plăți per utilizare sau abonamente, mărind valoarea percepută fără a crește mult costurile.

II. **AI Agents.** În domenii ca finanțe, sănătate sau educație, de la customer support la billing și cerințe speciale, AI permite crearea de agenți virtuali ce nu doar răspund la întrebări, ci ar putea soluționa proactiv

[7] https://www.pwc.com/gx/en/issues/business-model-reinvention/nine-ai-business-models.html

probleme și ghida decizii, învățând din interacțiunile cu clienții. Astfel de "AI agents" lucrează 24/7, iar specialiștii de azi vor putea deveni supervizori și antrenori ai acestor agenți. Partea de negociere a contractelor și personalizarea acestora va putea fi făcută mult mai rapid de agenți AI care negociază între ei pe baza unor parametri predefiniți.

III. **Robots as a Service(RaaS).** Noile generații de roboți autonomi "inteligenți" vor ieși foarte rapid din mediul industrial și se vor îndrepta către mediul comercial și casnic. Imaginați-vă roboți de livrare care transportă colete non-stop sau roboți medicali care monitorizează pacienții și alertează personalul uman la nevoie. Dexory[8] e un bun exemplu românesc în acest sens, creând roboți care creează un digital twin al depozitelor folosind roboți autonomi.

IV. **Asistenți personali AI.** AI permite oricărei persoane la acest moment să creeze o interfață în raport cu terții și deja se lucrează la algoritmi care să îmbunătățească activități personale cum ar fi dating-ul[9], planificarea activităților cu prietenii sau analiza datelor biometrice, a analizelor medicale sau a istoricului medical.

V. **Piețe de licitație inversă mediate de AI.** Comerțul electronic ar putea fi revoluționat de agenți inteligenți care negociază direct între cumpărători și vânzători. Primele semne ale acestei tendințe există deja (de ex., platforme unde clientul „își alege prețul" la asigurări sau bilete de avion).

Un element comun tuturor acestor modele este agilitatea și personalizarea ce se poate întâmpla la scară. Companiile din 2035 vor concura prin capacitatea de a reacționa instant la date și cerere, de a oferi soluții „la cerere" și de a valorifica fiecare interacțiune pentru a îmbunătăți continuu serviciul. În acest context, avantajul îl vor avea cei care adoptă devreme AI/robotică și își restructurează modelul de business în jurul acestor tehnologii. Aceștia nu doar vor câștiga eficiență, ci vor stabili noi așteptări pe piață, forțându-și competitorii să se adapteze la un nou standard de experiență a clientului.

Productivitatea este primul beneficiu evident: între 2020 și 2030, peste jumătate din creșterea economică indusă de AI va proveni din sporirea productivității muncii (automatizarea sarcinilor repetitive, decizii mai rapide pe baza datelor), restul venind din creșterea cererii pentru produse mai bune și personalizate. În același timp, modelele de afaceri menționate anterior extind

[8] https://www.dexory.com/
[9] https://autotinder.ai/

sursele de venit și pot crea noi fluxuri de valoare. De exemplu, o firmă de producție poate genera venituri din abonamente software (datorită AI integrat) sau din servicii post-vânzare automatizate, nu doar din vânzarea bunului în sine.

Și din perspectivă macroeconomică, diferențele regionale în adopția AI/robotică vor schimba ierarhia economică. SUA și China domină deocamdată dezvoltarea AI. Europa, deși vine din urmă, se confruntă cu provocări ce țin de lipsa de capital, reglementări suplimentare față de piețele din SUA și China cum ar fi DSA, AI Act, GDPR sau NIS 2, dar și cu greutatea de a scala în cele 27 de țări cu legislație diferită. Această "cursă" globală pentru AI implică investiții masive în cercetare, infrastructură digitală și adopție industrială iar companiile din toate industriile vor trebui să fie agile și inovatoare pentru a prospera în acest peisaj.

Contribuția României la redefinirea digitală

Pentru România, valul AI și de automatizare reprezintă atât o provocare, cât și o oportunitate istorică de dezvoltare. Țara noastră pornește cu anumite atuuri: resursă umană talentată în domeniul IT și științe și deja câteva povești de succes la nivel global în tech. Pe de altă parte, există și decalaje de recuperat față de economiile avansate, în privința investițiilor în R&D, a digitalizării companiilor și a pregătirii cadrului instituțional pentru AI.

În 2024, România a adoptat prima sa Strategie Națională de Inteligență Artificială (2024–2027) și deși deocamdată este mai mult un ghid decât un plan de acțiuni concrete, adoptarea ei rapidă arată că România nu ar vrea să rămână în urmă în cursa AI. În plus, prin Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR)[10], peste 5 miliarde EUR ar trebui să fie investiți până în 2027 în digitalizarea economiei și implementarea sistemelor AI în servicii publice și private. Cum se va întâmpla asta nu e foarte clar la acest moment.

Un exemplu pozitiv de contribuție românească la domeniul AI este faptul că recent, în 2023, s-a inaugurat și primul Institut de Cercetare în Inteligență Artificială la Cluj-Napoca (în cadrul UTCN)[11], cu 30 de laboratoare avansate axate pe inovații în sănătate, transport autonom și securitate iar recent, Ministerul Educației a lansat Hubul Român pentru Inteligență

[10] https://outsourcing-today.ro/?p=11739

[11] https://www.euronews.ro/articole/centru-de-cercetare-in-inteligenta-artificiala-construit-la-cluj-investitia-depas

Artificială(HRIA)[12]. Mediul de afaceri a fost mult mai agil și conform datelor The Recursive[13], în 2024 existau în România cel puțin 146 de companii producătoare de soluții AI și circa 49.100 de profesioniști activi în domeniu, aproximativ 13,6% din startup-urile AI din regiunea Europei Centrale de Est fiind românești, plasând țara în top 3 CEE ca pondere a inovatorilor AI.

România se mândrește cu câteva companii care au redefinit segmente de piață prin AI și automatizare. Cea mai notabilă este **UiPath**, start-up fondat în București în 2005 de Daniel Dines și echipa sa, care a devenit lider global în Robotic Process Automation (RPA) – adică dezvoltarea de „roboți software" ce automatizează procesele repetitive de business. Impactul UiPath nu se măsoară doar în valoarea de piață, ci și în efectul de antrenare asupra ecosistemului local: succesul său a atras atenția investitorilor globali asupra României și a inspirat o nouă generație de antreprenori tech români[14]. Fenomenul a fost comparat de analiști cu efectul "**Skype/Spotify**" din Suedia în care fondatorii de succes au investit bani și know-how în startup-urile următoare.

Un alt exemplu de contribuție românească este în domeniul roboticii aplicate industrial: startup-ul **Dexory**, co-fondat de antreprenori români (Andrei Dinescu și echipa sa), a dezvoltat roboți mobili autonomi și soluții de data analytics pentru optimizarea depozitelor și lanțurilor logistice. Dexory a atras o finanțare de 80 milioane dolari[15] în 2024 pentru a-și extinde la scară globală tehnologia.

Pentru ca aceste exemple să nu rămână excepții, este esențială crearea unui cadru coerent de politici publice care să stimuleze cercetarea, parteneriatele public-privat și internaționalizarea rapidă a start-up-urilor tech, iar programele ce privesc ajutoare de stat pe schema de minimis de tip Start-up Nation ar trebui să fie reorientate către afaceri ce folosesc tehnologie și au potențial mare de scalare.

În orizontul anului 2035, inteligența artificială și robotica aplicată vor fi parte integrantă a economiei globale, transformând modul în care trăim și facem afaceri. Cele mai mari afaceri nu vor fi neapărat cei mai mari cele din prezent. România, la rândul său, are oportunitatea să fie mai mult decât un spectator. Poate fi un actor activ al schimbării. Iar contribuția românească poate fi semnificativă.

[12] https://www.edu.ro/press_rel_72_2025

[13] https://therecursive.com/romania-ai-startup-ecosystem/

[14] https://www.reuters.com/technology/uipaths-success-fires-up-romanias-unicorn-dreams-2022-01-25/

[15] https://start-up.ro/romanii-de-la-dexory-care-digitalizeaza-depozitele-obtin-o-investitie-de-80-mil/

În concluzie, analiza tendințelor actuale confirmă faptul că inteligența artificială și robotica aplicată nu doar că vor redefini modelele de afaceri tradiționale, ci vor impune noi standarde privind eficiența, personalizarea și scalabilitatea. România, deși pornește cu resurse limitate, dispune de capital uman competitiv și de un ecosistem dinamic de afaceri. Companii precum UiPath sau Dexory ne arată că tranziția către soluții ce folosesc AI nu este doar posibilă, este strategică, iar companiile care vor să își mențină competitivitatea trebuie să fie mult mai agile.

Bibliografie

1. World Economic Forum. (2023). *Top 10 emerging technologies of 2023*.
2. Hatzius, J., Pandl, Z., et al. (2023). *The rise of humanoid robots*. Goldman Sachs Global Investment Research.
3. PwC. (2023). *How AI is redefining value creation in business*. PricewaterhouseCoopers Global.
4. PwC. (2023). 26th Annual Global CEO Survey: Winning today's race while running tomorrow's. PwC.
5. PwC. (2024). *Global AI Jobs Barometer 2024: AI's impact on jobs, skills, wages and productivity*. PwC Global.
6. PwC. (2025). The Fearless Future: 2025 Global AI Jobs Barometer. PwC Global.
7. McKinsey & Company. (2023). *The economic potential of generative AI: The next productivity frontier*.
8. OECD. (2022). *AI and the labour market: What do we know so far?*
9. The Recursive. (2024). *Romania's AI startup ecosystem in 2024*.
10. European Commission. (2024). *Digital Decade Policy Programme 2030 targets*.
11. Guvernul României. (2024). *Strategia națională privind inteligența artificială 2024–2027*. Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării.
12. Ministerul Investițiilor și Proiectelor Europene. (2023). *Planul Național de Redresare și Reziliență – Componenta 7: Transformare digitală*.
13. Dexory. (2024). *Dexory raises $19M to scale robotics automation in warehouses*.
14. Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence. (2024). *Artificial Intelligence Index Report 2024*. Stanford University.
15. Srikanth Thudumu, Jason Fisher, Hung Du (2025). *Supervised Quantum Machine Learning: A Future Outlook from Qubits to Enterprise Applications*.

ROMÂNIA LA RĂSĂRITUL UNEI NOI ERE: AI, DATA CENTER ȘI PUTEREA TRANSFORMĂRII GLOBALE

Mihai Manole

Omenirea se află la răscrucea unui nou început — un răsărit tehnologic ce redefinește însăși structura civilizației noastre. În următoarele decenii, harta progresului va fi redesenată de inteligența artificială, puterea cognitivă augmentată și computing-ul cuantic. Nu asistăm doar la o evoluție, ci la o veritabilă schimbare de paradigmă, cu o forță și o viteză nemaiîntâlnite în istorie.

Așa cum trecerea de la piatră la fier, de la abur la electricitate sau de la analog la digital a rescris destinul umanității, și acest nou val tehnologic promite o transformare ireversibilă — dar la o magnitudine de neimaginat. Diferența esențială? Acum suntem contemporanii acestui salt. Îl putem observa, înțelege și, mai ales, modela. Fie că vorbim de decizii individuale sau de direcții strategice la nivel de națiune, avem ocazia rară de a nu fi doar martori, ci și arhitecți ai unei lumi în care datele, algoritmii și energia computațională vor fi noua monedă a progresului.

Într-un moment în care lumea se împarte între lideri și urmăritori în domeniul inteligenței artificiale (AI), iar România are o oportunitate rară: aceea de a intra în competiția globală cu un avantaj competitiv distinct. Cu o infrastructură IT și de comunicații solidă, un potențial energetic diversificat și o forță de muncă bine pregătită, România poate deveni un pol regional relevant în ecosistemul AI global, dacă își joacă bine cărțile. Dar pentru asta e nevoie de viziune, strategie și acțiune coordonată.

Contextul global: AI ca nouă putere geopolitică

Inteligența Artificială nu mai este o tehnologie de nișă. Este noua axă în jurul căreia gravitează economia globală și puterea geopolitică. Într-un mod similar cu revoluțiile industriale anterioare, AI redesenează industrii, schimbă piețe și redefinește relațiile de putere între state.

SUA a anunțat un buget de 500 de miliarde USD pentru dezvoltarea de noi centre de date, dintre care peste 20 sunt deja în construcție. OpenAI, Microsoft, Google și Amazon sunt actori centrali în această strategie, integrând AI în

infrastructura națională digitală. Marea Britanie a lansat „AI Opportunities Action Plan 2025", cu obiectivul de a crește capacitatea de AI Compute de 20 de ori până în 2030 și de a crea „AI Growth Zones", zone dedicate dezvoltării accelerate a acestei industrii. Uniunea Europeană alocă 200 miliarde de euro prin inițiativa AI Factory, cu ambiția declarată de a transforma continentul într-un lider AI, prin crearea unui ecosistem european suveran de tehnologii emergente.

China, deși mai discretă, are peste 4.500 de companii specializate în AI. Gigantul DeepSeek simbolizează viziunea chineză: inovația nu este doar o funcție a investițiilor, ci și a creativității, voinței și unor mecanisme mai puțin transparente, cum ar fi spionajul industrial. Strategia Chinei include și modele low-cost adaptate pentru export. Rusia, chiar și izolată de sancțiuni și lipsită de acces la tehnologii de ultimă generație, rămâne un jucător imprevizibil, folosind AI în aplicații de securitate și propagandă.

Potrivit raportului „AI and the Future Impact 2024" (Future Investment Initiative Institute), două treimi dintre locurile de muncă la nivel global pot fi parțial automatizate, iar 27% dintre joburi sunt considerate cu risc ridicat de dispariție. Conform datelor OCDE, până în 2045, 50% dintre locurile de muncă ar putea fi complet automatizate. Totodată, AI poate aduce un plus de 7% la PIB-ul global, estimare susținută de Goldman Sachs și FMI. Impactul economic este enorm – conform McKinsey, AI ar putea contribui cu până la 13 trilioane USD la economia globală până în 2030.

Energie, infrastructură, date: combustibilul AI

Modelele AI de tip Large Language Models (LLM) sau generative AI (GenAI) necesită un consum imens de energie. Potrivit International Energy Agency (IEA), consumul centrelor de date va ajunge la 945 TWh în 2030, adică peste consumul anual al Japoniei. Antrenarea unui singur model LLM (precum GPT-4) poate consuma până la 284 MWh, echivalentul consumului lunar al unui mic oraș. OpenAI a raportat că pentru dezvoltarea GPT-4 s-au utilizat infrastructuri de tip supercomputer cu zeci de mii de GPU-uri.

Această cerere a determinat investiții masive în centre de date. UBS estimează că piața globală AI va ajunge la 360 miliarde USD în 2025, iar în 2026 la 480 miliarde USD. Investițiile private sunt conduse de SUA (471 miliarde USD), urmată de China (119 miliarde), Marea Britanie (28 miliarde), Germania (13 miliarde) și Franța (11 miliarde). La acestea se adaugă investițiile guvernamentale – doar SUA alocă 500 miliarde USD pentru proiectul Stargate, iar UE peste 200 miliarde EUR prin AI Factory.

România: o hartă favorabilă, dar insuficient promovată

Pieţele europene consacrate precum FLAP-D (Frankfurt, Londra, Amsterdam, Paris, Dublin) întâmpină deja dificultăţi în obţinerea energiei necesare, motiv pentru care atenţia se îndreaptă către pieţele emergente, precum Spania, Italia, Polonia, Grecia. România are oportunitatea de a-şi face loc pe această hartă, având atuurile unui mix energetic favorabil, conectivitate bună şi perspective de sprijin guvernamental. În prezent, România numără 59 de centre de date şi data room-uri, majoritatea mici şi medii, cu o rată de ocupare de aproximativ 95%, similară cu marile pieţe europene. În plus, are o producţie energetică internă în care 50% provine din surse regenerabile şi cu una dintre cele mai dezvoltate reţele de telecomunicaţii din Europa de Sud-Est, având astfel potenţialul de a atrage investiţii internaţionale semnificative în acest sector.

România devine tot mai atractivă pentru investiţiile în centre de date datorită unui cumul de factori competitivi: disponibilitatea şi preţul redus al terenurilor, accesul facil la resurse energetice – cu un cost pe MWh comparabil cu cel din alte pieţe din regiune – precum şi un mix energetic favorabil, bazat pe surse regenerabile precum eolian, solar şi hidro. La acestea se adaugă infrastructura solidă de comunicaţii, datorită conexiunilor prin fibră optică ce leagă România de reţelele globale, şi forţa de muncă locală bine pregătită în inginerie, instalaţii si IT. Costurile de construcţie (clădire, utilităţi, infrastructură electro-mecanica şi de securitate, comunicaţii) sunt semnificativ mai mici decât în Europa de Vest – sub 8 milioane euro/MW IT, comparativ cu peste 10 milioane euro/MW în pieţele mature – ceea ce atrage interesul investitorilor mari. Bucureştiul este preferat de investitori importanţi din domeniul imobiliar şi al marilor investiţii, care au achiziţionat deja terenuri amplasate strategic. Comparativ cu alte capitale din regiune, precum Budapesta sau Sofia, Capitala României atrage prin dezvoltarea economică accelerată şi accesul facil la reţeaua naţională de energie. Bucureştiul ar putea creşte de la o capacitate actuală de 20 MW, la 50 MW până în 2027, într-un context în care centrele existente funcţionează aproape la capacitate maximă, cu o rată de neocupare estimată la 5% – sub media de 9,8% din vestul Europei, şi indică o cerere ridicată, care ar putea duce la creşterea preţurilor pentru serviciile de colocare digitală.

Exemple europene: lecţii de urmat

Italia a creat un ecosistem coordonat, sprijinit de agenţii guvernamentale şi sectorul privat. Autorizaţiile se emit în medie în doar 35 de zile. Strategia

include identificarea locațiilor ideale pentru centre de date și crearea unei hărți de oportunități. Cu sprijinul Italian Data Center Association, Italia are în construcție peste 825 MW și planuri pentru proiecte de 1.500 MW. De asemenea, lucrează la reintroducerea energiei nucleare în mixul energetic prin reactoare modulare mici (SMR).

Grecia a lansat „Biblia Digitală" (Strategia de Transformare Digitală 2020–2025), cu 475 de proiecte, dintre care 295 sunt deja în implementare. Grecia a semnat parteneriate cu Emiratele Arabe pentru centre de date și a accesat 4 miliarde EUR din fonduri UE. Statul încurajează crearea de zone de liber schimb și zone economice speciale.

Finlanda oferă cele mai mici taxe pe electricitate din UE. Centrele de date se pot conecta direct la rețeaua națională, fiind scutite de taxele operatorilor locali. Cablul submarin C-Lion1 și proiectul Far North Fiber vor poziționa Finlanda ca un nod digital global.

Norvegia a înființat un Minister al Digitalizării și a introdus în 2025 cerințe speciale pentru centrele de date. De la 1 iulie, acestea devin categorie separată de utilizare a terenurilor. Accesul la rețeaua electrică se face în funcție de maturitatea proiectului, conform unor criterii reglementate.

Spania oferă subvenții investitorilor în centre de date mari și hyperscale, și se implică la nivel guvernamental în atragerea marilor jucători, contribuind astfel la competitivitatea economiei locale în zona de AI si Cloud.

Ce lipsește României: direcție strategică

România are resurse, dar nu are încă o strategie clară pentru AI și infrastructură digitală. Nu există un punct unic de contact pentru investitori, iar procedurile de autorizare sunt lente și birocratice. Lipsa unei entități de promovare și a unui brand digital național face dificilă atragerea de investiții.

Este vital ca România să adopte o strategie națională pentru AI și data center, care să includă:

- Simplificarea legislației și reducerea timpului de aprobare a proiectelor.
- Stabilirea unui cadru fiscal stimulativ (de exemplu, taxe reduse pentru energia utilizată în centrele de date).
- Dezvoltarea de parcuri industriale dedicate tehnologiilor AI și infrastructurii digitale.
- Crearea unui fond național de investiții în infrastructura AI, susținut din fonduri europene și parteneriate public-private.
- Înființarea unei Agenții Naționale pentru AI și Date, care să coordoneze implementarea strategiilor și atragerea de investitori.

Rolul educației și al ecosistemului tech

România are o comunitate tech puternică. Conform Eurostat, peste 100.000 de specialiști IT lucrează în țară, iar universitățile tehnice livrează anual mii de absolvenți bine pregătiți. Totuși, pentru AI, sunt necesare competențe mai avansate – în domenii precum machine learning, procesare de limbaj natural, inginerie de date și cloud computing.

Este esențial să fie dezvoltate programe de masterat și cursuri de reconversie profesională axate pe AI, în colaborare cu marile companii și centre de cercetare. Se pot crea academii de AI susținute public-privat. Modele precum cele din Marea Britanie – în care companiile contribuie la formarea profesională prin internshipuri și stagii – pot fi replicate.

AI în administrație și industrie

Un alt domeniu-cheie este utilizarea AI în administrația publică. De la automatizarea serviciilor, digitalizarea arhivelor și îmbunătățirea interacțiunii cu cetățenii, AI poate face statul român mai eficient și transparent. Ministerele, ANAF, Casele de Asigurări, spitalele pot beneficia semnificativ de pe urma automatizării bazate pe AI.

În industrie, AI poate optimiza logistică, reduce costuri și crește productivitatea. Companiile din energie, transport, sănătate și agricultură pot beneficia semnificativ de pe urma integrării tehnologiilor inteligente. De asemenea, România poate dezvolta aplicații proprii de AI, inclusiv în limba română, adaptate specificului local.

Proiectul SMR de la Doicești

Proiectul de Small Nuclear Reactors derulat la Doicesti pe tehnologie americana NuScale ar putea fi unul dintre atu-uri. România face pionierat în domeniul SMR, o tehnologie care e pe lista scurtă a celor mai mari nume din tech și capital investment. Recent, BlackRock, care administrează peste 10.000 Miliarde USD, a devenit acționar semnificativ la NuScale Power. BlackRock investește însă zeci de miliarde și în Centre de Date, care au nevoie de energie multă ieftină, predictibilă și verde. Conform declarațiilor publice unitatea de la Doicești va intra în producție din 2030. De ce nu ar avea România la Doicești un "DataCenter Zone", așa cum vor să facă și britanicii, adică un parc industrial conectat la toate magistralele posibile de utilități (energie, apă, comunicații) în care operatorii globali DataCenter) să poată dezvolta ușor orice facilitate, cu minim efort de construcție, conectări, aprobări etc ?

Numeroase alte locații din România vor fi extrem de favorabile construcției de centre de date hyperscale sau AI factories. De pildă, în următorii ani se

vor construi parcuri fotovoltaice și eoliene de sute de MW, echipate cu sisteme de stocare in baterii puternice, precum și centrale de co-generare („gas-to-power") capabile să susțină funcționarea semi-autonomă a unor mari consumatori. Aceste oportunități vor fi foarte atractive pentru investitorii în centre de date mari și de tip AI tocmai datorită energiei verzi și de mare putere produse în imediata apropiere a parcurilor, și infrastructurii mari deja disponibile (stații electrice, conectivitate, drumuri).

Concluzie: de la potențial la poziționare

România nu concurează pentru a deveni lider mondial în AI. Dar poate fi un centru regional relevant – o placă turnantă între Europa de Vest și piețele emergente din Est. Are tot ce îi trebuie: energie verde, infrastructură digitală, forță de muncă, locație strategică.

Dar timpul e esențial. Fereastra de oportunitate se închide rapid. Cu un cadru legislativ favorabil, investiții coordonate și o strategie guvernamentală inteligentă, România poate scrie un capitol important în povestea AI a Europei.

Este timpul să transformăm acest potențial într-un plan de acțiune. Nu mai este vorba doar de tehnologie. Este vorba de viitorul economic al țării.

Surse:

Stanford Busienss: Why AI Is the New Electricity (https://www.gsb.stanford.edu/insights/andrew-ng-why-ai-new-electricity)

Deloitte: The Age of AI: What exactly is AI? (https://www.deloitte.com/mt/en/services/consulting/perspectives/mt-age-of-ai-2-what-is-it.html)

FII Institute: AI Impact Report 2024 (https://fii-institute.org/wp-content/uploads/2024/01/AI-Impact-Report-2024.pdf)

International Monetary Fund: The Global Impact of AI: Mind the Gap (https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2025/04/11/The-Global-Impact-of-AI-Mind-the-Gap-566129)

World Economic Forum: **Future of Jobs Report 2025** (https://www.weforum.org/stories/2025/01/future-of-jobs-report-2025-jobs-of-the-future-and-the-skills-you-need-to-get-them/)

International Energy Agency (IEA): Energy and AI (https://www.iea.org/news/ai-is-set-to-drive-surging-electricity-demand-from-data-centres-while-offering-the-potential-to-transform-how-the-energy-sector-works)

McKinsey: The cost of compute: A $7 trillion race to scale data centers (https://www.mckinsey.com/industries/technology-media-and-telecommunications/our-insights/the-cost-of-compute-a-7-trillion-dollar-race-to-scale-data-centers)

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ - ȘANSA DE REINVENTARE A INDUSTRIEI SOFTWARE *MADE IN ROMANIA*

DE LA OUTSOURCING LA HUB-UL EUROPEAN AL INOVAȚIEI INTELIGENTE

Vadim Fîntînari, Tudor Ciuleanu

Acest material se va axa pe 5 teme: contextul actual, semnalul de alarmă, provocarea, reinventarea și, eventual, succesul industriei dezvoltării software.

Contextul

Industria dezvoltării software din România ultimelor decenii și, cu siguranță, în ultimul deceniu în care am activat personal, a fost o industrie a execuției, o execuție riguroasă, calitativă, și accesibilă financiar pentru companiile din vest. În majoritatea cazurilor, era vorba de închiriere de talent educat în diverse centre universitare din țară, fără a exista o viziune de ansamblu sau un impact direct în ceea ce se construiește. Rareori o industrie cu viziune strategică în privința produselor digitale. Mai degrabă locul unde ideile concepute puteau căpăta formă, sub direcția de produs condusă de companii și profesioniști aflați mai sus pe lanțul inovării.

O poziție ce nu era întâmplătoare. Ecosistemul local nu avea experiența necesară pentru a dezvolta produse software complexe de la zero. Lipseau capitalul de risc, cultura antreprenorială matură și, mai important, încrederea că putem fi competitivi la nivel global. Modelul de business dominant era outsourcing-ul, un model ce răsplătește codul de calitate, conform specificațiilor primite. Pentru multe companii acest model a funcționat sau încă funcționează excelent. Companiile din România au crescut rapid, au angajat mii de profesioniști și au atras capital semnificativ. Însă, succesul de până acum ascunde o vulnerabilitate: poziție slabă pe lanțul valoric global - fără proprietate intelectuală, fără mecanisme inovative de consultanță și dezvoltare a tehnologiei ce pot fi scalate, fără control sau "ownership" asupra rezultatelor și fără o relație directă cu clientul final al produselor dezvoltate.

Acest context este pământul fertil în care au început sa apară primele semnale de alarmă.

Semnalul

Lucrurile au început să se miște în ultimii cinci ani. O nouă generație de antreprenori români a înțeles că talentul tehnic de care dispunem poate fi îndreptat către obiective mai ambițioase. Au apărut companii ce nu se mulțumeau cu execuția unor viziuni în care nu credeau și care au văzut că prin preluarea responsabilității și prin creșterea acelui sentiment de "ownership" asupra produselor, lucrurile tind sa avanseze mult mai rapid și există o oportunitate de a genera mai multă valoare. Totodată, făcând asta, deși cu mai multe eforturi și mult mai multă abordare strategică, poziția acestor jucători a devenit mult mai solidă.

Unul dintre semnele evidente ale beneficiilor acestor abordări a fost perioada pandemică și post-pandemică, unde companiile din vest și, practic, beneficiarii industriei software din România, oscilând între profituri absolute și pierderi colosale, au început sa eficientizeze lanțul de valoare rapid și decisiv. Întrucât salariile au crescut semnificativ anual, costurile companiilor locale au crescut, ceea ce a dus la prețuri ridicate, beneficiul costului redus diminuându-se semnificativ. Companiile și echipele aflate în poziții de execuție au început să se contracte iar cele ce reușeau să construiască parteneriate, să dețină și să aducă valoare neelastică (nu s-a contractat în urma schimbărilor) au avut parte de o perioadă de creștere accelerată. Unele companii de outcourcing au evoluat de la simpli furnizori de talent către parteneri strategici, implicându-se în procesele de inovație ale clienților. În loc să primească specificații tehnice definitive, echipele românești au început să participe la sesiuni de descoperire și definire a produsului, să propună arhitecturi alternative și să influențeze roadmap-urile de produs. Altele au mizat pe prototipare rapidă, pe zona de comunicare și branding sau alte puncte importante de valoare ce i-au ajutat să rămână competitivi pe noua piață globală.

Poate una dintre transformările cele mai vizibile a fost în zona companiilor mari (Enterprise), unde furnizorii români au trecut de la implementatori de cerințe către consultanți de transformare digitală si dezvoltatori de soluții.

Provocarea

Așa cum în general problemele nu apar singure, ultimii 5 ani au prezentat diverse provocări: pandemie, război, recesiune, instabilitate politică și, în prezent, industria trece și printr-un ciclu de transformare a modului în care este construită și livrată tehnologia. Dincolo de locul pe scara valorii, există o noua variabilă: cum folosesc echipele inteligența artificială pentru a crește eficiența pe fiecare treaptă?

Am vorbit despre industrie. Însă, care este contextul nostru, al companiei pe care o conducem?

Anii 2023/2024 au fost dificili pentru industria IT românească. Contracția economică globală s-a reflectat direct în reducerea bugetelor pentru tehnologie, iar o mare parte din companiile locale au trecut prin restructurări și reduceri de personal. Însă dincolo de ciclurile economice obișnuite, creșterea incredibilă de capabilități ale modelelor neuronale (inteligență artificială sau AI) au pus la îndoială fiecare componentă din procesul implementării software.

ChatGPT, Claude, Perplexity și alte modele de procesare de limbaj au devenit câteva dintre instrumentele de lucru standard pentru milioane de oameni. Pe când uneltele specifice de programare au devenit și ele incomparabil mai capabile prin Cursor, Windsurf, Claude Code, Lovable și altele.

Punându-mi pentru câteva momente „pălăria programatorului", pot spune ca mi-a fost schimbată percepția a ce înseamnă să construiești produse software astăzi. Modul meu personal de muncă s-a modificat drastic, dacă nu în totalitate. Eficiența mea ca și dezvoltator software a crescut. Disponibilitatea de a mă concentra pe problemele reale, arhitecturale, a crescut, iar latența între modul în care știu ca trebuie sa arate soluția și transformarea ei în realitate a scăzut, pentru că avem mecanisme predictive de text/cod sursă care devin tot mai performante pe măsură ce înveți să le folosești.

Sunt instrumente, nu soluții finale. Nu vor duce soluțiile de la 0% la 100%, cel puțin, nu deocamdată. Eficientizează procesul și îți permit să te concentrezi pe problemele reale, nu înlocuiește procesul în totalitate. **Cred că tocmai de aici vine provocarea.** Faptul că necesită un grad de gândire critică și, cel mai important, personalizare, în funcție de experiența și expertiza fiecărui profesionist, este motivul pentru care companiilor le este, și le va fi, dificil să se adapteze, cel puțin o perioadă. Însă perioadele lungi de "storming" duc la momente critice în viața companiilor. De cele mai multe ori nu avem la dispoziție mult timp pentru adaptare. Iar aceasta este o problema fundamentală și afectează multiple arii de activitate, în același timp.

Această realitate pune sub semnul întrebării premise fundamentale ale industriei noastre. Dacă software-ul poate fi gândit ca o combinație de idei, text și procesare computațională, iar ideația și transformarea în cod pot fi realizate de AI, ce rămâne din valoarea tradițională a dezvoltatorilor software? Capabilitățile acestor modele cresc exponențial. În doar doi ani, am trecut de la sisteme care generau fragmente simple de cod la unele care pot dezvolta funcționalități complete (în funcție de complexitate și dimensiune, bineînțeles). Progresul nu dă semne de încetinire.

Pentru industria românească, această evoluție este deosebit de provocatoare. Modelul nostru de competitivitate s-a bazat în mare parte pe raportul calitate-preț al serviciilor de dezvoltare. Prin servicii de dezvoltare ne referim în principal la scriere de cod. Exact această parte, este cea pe care AI-ul o face tot mai bine pe zi ce trece. Pentru un programator, pentru un tester sau pentru un antreprenor în domeniu este înfricoșător. În același timp, ignorarea realității nu ajută. Exact același lucru s-a întâmplat în fiecare industrie... într-o vreme oamenii săpau manual terenurile agricole, după care totul se făcea cu ajutorul animalelor, iar astăzi nu ne imaginam cum ar putea fi lucrate mari suprafețe de teren fără . In cazul agriculturii evoluția a durat mii de ani, in cazul programării totul se transforma in ani sau chiar luni.

Ce înseamna asta pentru industriile afectate, în principal, industria din care facem parte?

Reinventare

În loc să privim AI-ul ca pe o amenințare, cred că avem în față cea mai mare oportunitate de reinventare a modelului de business și se întâmplă pentru toți „jucătorii" odată. Schimbările disruptive creează întotdeauna spații pentru jucători noi și abordări inovatoare. AI-ul nu înlocuiește gândirea strategică, creativitatea sau capacitatea de a înțelege nevoile complexe ale utilizatorilor. Aceste abilități devin, de fapt, și mai valoroase într-o lume în care execuția tehnică poate fi automatizată. Companiile care vor prospera sunt cele care își vor regândi rolurile de la dezvoltatori la arhitecți ai soluțiilor. Devine un nou nivel de abstractizare. Așa cum, de-a lungul timpului, am trecut prin multiple niveluri de abstractizare: de la cod mașină, la limbaje de programare; de la limbaje de programare, la framework-uri; iar acum, de la framework-uri, la orchestrare de funcționalități și agenți.

Această transformare implică mai multe direcții posibile. Prima este specializarea pe domenii unde expertiza rămâne esențială, în procesele creative sau în sistemele critice.

A doua direcție este cu siguranță adoptarea AI-ului ca instrument de productivitate, **nu ca înlocuitor**. Echipele care învață să folosească eficient aceste tehnologii pot livra rezultate mai rapide și mai bune, consolidându-și locul pe scara valorii. Diferențele vor fi tot mai vizibile cu cât instrumentele devin mai performante. Ne aflăm, practic, prin comparație, în primii ani ai Excel-ului.

Cea de-a treia oportunitate constă în dezvoltarea de produse care extrag valoarea din capabilitățile AI-ului. În loc să concurăm cu aceste tehnologii,

putem construi peste ele. Folosind modele de limbaj fundamentale în rezolvarea unor probleme reale de business. Aplicațiile care integrează natural modele de limbaj, instrumentele care automatizează procese dificil de scalat cu resurse umane și exploatarea unor noi surse de date care poate nu erau disponibile în totalitate în trecut, de exemplu: datele audio din centrele de suport clienți.

Da, antreprenorii vor fi nevoiți să regândească modelul de business întrucât venitul din dezvoltarea unei aplicații va scădea semnificativ, făcând digitalizarea accesibila pe scară largă și numărul de cereri va crește.

Reinventarea nu înseamnă nicidecum abandonarea expertizei tehnice acumulate, ci completarea ei cu noi competențe. Înseamnă adaptare în fața unei realități noi. Înseamnă abordarea unui "Mindset de produs".

Succes?

Cum va arăta succesul în noul peisaj tehnologic? România 2035 în software nu va fi țara outsourcing-ului ieftin, ci hub-ul european al inovației inteligente. Companiile românești vor fi cunoscute nu pentru că execută specificații, ci pentru că rezolvă probleme pe care alții nici nu le-au identificat încă. Aceasta ar fi viziunea.

Pentru o clipă, ar trebui să ne uitam la est de noi. Acum 25 de ani, nu voiam să auzim și ne feream cât puteam de produse „Made in China", iar acum 10 ani a devenit indiferent dacă acestea sunt „Made in China". Astăzi, tot mai multe produse „Made in China" ne surprind și sunt o concurență serioasă pentru produsele vestice. În curând, probabil că vom ajunge să căutăm anumite produse „Made in China". Acum 35 de ani, China făcea execuție iar, între timp, s-au transformat.

În domeniul tehnologiei, cu mici excepții, România a făcut în mare parte execuție. Este timpul să ne transformăm. Noi, am început această transformare în urmă cu câțiva ani, astăzi fiind parteneri de inovație pentru companii vestice cu renume mondial.

Credem că nimeni nu poate prezice cu acuratețe mișcările unei industrii. Facem eforturi semnificative, suntem agili si reziliențI. Avem încredere că o strategie bazată pe conexiune umană, valoare reală, parteneriate, tehnologie, expertiză și eficiență creată de instrumente moderne, puse la un loc, vor da naștere următorului ciclu de creștere.

CERCETARE-DEZVOLTARE ȘI 6G PENTRU SOCIETATEA-VIITORULUI

Răzvan Crăciunescu

România o putere în tehnologie în 2035 – proiectul RO-X

Atunci când mă gândesc la viitor, și mai ales de 10 ani în viitor, mereu mă gândesc plin de optimism-realism.

Astfel, cu acest spirit voi vorbi despre 2 subiecte importante și interesante pentru Romania 2035. Unul din ele va fi domeniul mai larg al Cercetării-Dezvoltării și al doilea va fi legat de rețelele 6G și impactul acestora asupra societății.

Având în vedere că pentru a ajunge la 6G este nevoie de o perioadă de cel puțin 10 ani de cercetare-dezvoltare, cele 2 subiecte sunt legate.

Dar, să începem cu Cercetarea-Dezvoltarea. Acest domeniu este, momentan, o cenușăreasă a societății românești. Nu există încă o înțelegere exactă a ceea ce face, sau a ceea ce poate să facă cercetarea-dezvoltarea și care este impactul acesteia asupra societății. De aceea, în ultimii ani, cercetarea a obținut unele din cele mai mici alocări bugetare din Produsul Intern Brut. Așadar, la ce ajută cercetarea-dezvoltare?

Deși poate rolul său nu este atât de vizibil pentru publicul larg, orice dispozitiv pe care îl folosim pentru a ajunge la utilizatorul final a fost nevoie ca să treacă printr-o etapă de cercetare dezvoltare astfel încât ideea inițială să fie proiectată, dezvoltată, testată, validată atât tehnic cât și comercial.

Astfel, firmele private au propriile divizii de cercetare-dezvoltare pentru a dezvolta noi produse și servicii pentru clienții lor. Și, atunci, de ce ar mai fi nevoie ca Statele să aloce bani pentru cercetare-dezvoltare?

Chiar dacă avem companii private care cheltuiesc foarte mulți bani în cercetare-dezvoltare pentru a dezvolta noi produse sau pentru a îmbunătății produsele existente, statele au un rol primordial în a ajuta domeniul public de cercetare-dezvoltare. Statul este cel care își poate asuma mult mai multe riscuri decât societățile comerciale, care sunt guvernate de economia de piață, și, astfel, poate aloca resurse financiare pentru dezvoltarea de tehnologii care, poate, vor fi comerciale în 15-20 de ani. Acest tip de răbdare este necesară pentru tehnologii care acum ni se par atât de comune dar care erau doar o

idee acum 20 de ani. De exemplu, internetul, cuptorul cu microunde, localizarea utilizând GPS-ul, noi tipuri de medicamente au fost inițial proiecte de cercetare-dezvoltare finanțate de Stat prin granturi de cercetare oferite cercetătorilor din mai multe domenii.

Studii internaționale au arătat că investițiile publice în cercetare stimulează puternic investițiile private ulterioare – de exemplu decodare genomului uman a dus la un impact de 4.75 USD la fiecare 1 USD cheltuit pentru acest proiect.[1] Un alt exemplu este tehnologia 5G, tehnologie în care, începând cu 2010, statele lumii cum ar fi USA, China, India, UE sau Finlanda au investit bani publici pentru cercetare-dezvoltare – se estimează că va genera 13,2 trilioane USD valoare economică și 22 de milioane de locuri de muncă la nivel mondial până în 2035.[2]

De asemenea, Statul este singurul care poate investi în rezolvarea provocărilor societate dar și în cercetarea fundamentală, cum ar fi cercetarea în Fizică sau Matematică, cercetări care sunt baza cercetărilor aplicative și produselor inovative. Mai mult, problemele complexe precum schimbările climatice, crizele de sănătate publică (pandemii), nevoia de energie verde sau siguranța alimentară își pot găsi soluții doar prin cercetare științifică. Cercetarea-dezvoltarea deși nu pare clar la prima vedere, este o investiție în viitor în securitatea și bunăstarea pe termen lung a societății. De aceea, Statul trebuie să susțină acest domeniu. Mai mult, Statele care investesc în cercetare-dezvoltare și care reușesc să valorifice apoi cercetare vor avea un avantaj competitiv asupra altor state care nu fac această investiție. Tehnologia, de la IT la medicină, a devenit un produs extrem de necesar pentru dezvoltarea societății dar și pentru a crește competitivitatea unei țări. Și cu cât se va investi mai mult în cercetare cu atât talentele vor reuși să rămână mai mult în România. Pentru a preveni exodul creierelor („brain drain") trebuie să oferim condiții mai bune în țară, finanțare mai mare pentru proiecte, laboratoare moderne, salarii decente în institutele de cercetare. Iar prezența acestor talente aici s-ar traduce în brevete românești recunoscute intonațional, mai multe startup-uri deep-tech „Made in Romania" și în general o creștere a ecosistemului de inovație locală.

Pentru ca România să conteze pe scara regional a statelor puternice, în următorii 10 ani trebuie să își crească treptat alocarea bugetară pentru cercetare, de la 0,2% din PIB până la măcar media UE de 2-3 % din PIB. Această creștere trebuie coroborată cu o viziune foarte clară despre domeniile în care

[1] https://www.nih.gov/about-nih/impact-nih-research/serving-society/spurring-economic-growth
[2] https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Impact_of_5G_Report.pdf

România are resursele umane, financiare dar și tradiție pentru a deveni un jucător regional și mai apoi global în tehnologie.

Astfel, trebuie sa demaram un proiect similar cu proiectul Manhattan, prin care sa adunam cele mai strălucite minți ale României împreună cu resursele publice și private, pentru a dezvolta o nișă de inovație tehnologica care sa ne pună România pe harta tehnologiilor emergente. Este nevoie de un proiect național, care să nișeze România pe un domeniu strategic in care sa investim toate resursele. Să îi zicem proiectul RO-X pentru a-l referenția mai ușor.

Obiectivul proiectului RO-X:

1. Strângerea laolaltă a celor mai vizionari oameni din domeniul public și privat, într-o comisie națională de știință și tehnologie dual-use, cu puteri executive, pentru a găsi nișa (DUAL-USE) unde Romania ar putea (foresight) să devină o putere în tehnologie în următorii 10 ani. Comisia să aibă durata de 6 luni și să vină cu propunerea de domeniu unde RO poate deveni un jucător primordial pe piața globală Dual-Use și să înființeze o Agenție de inovare DUAL-USE care să implementeze programul.
2. Identificarea de mecanisme prin care putem crește rapid inovație. Înființarea unei agenții, sau transformarea unei agenții existente, într-o agenție de tipul DARPA cu birocrație scăzută și foarte focusată pe rezultate inovatoare.
3. Impulsionarea transferului tehnologic în universități și institute de cercetare și apariția primului unicorn pe domeniul RO-X plecat dintr-o universitate până în 2035

Pași de implementare RO-X:

1. Toate apelurile de proiecte și toate granturile din domeniul civil (UEFISCDI, MEC, Academii, ROSA, StartupNation, Agenția Digitalizare RO etc.) dar și granturile din domeniul militar (MinApărării, etc.) să aibă cel puțin 10% alocați pentru aplicații dual-use în scopul proiectului național RO-X.
2. Fondurile regionale (ADR, Tranziție Justă etc.) să aibă cel puțin o axă de finanțare pe tehnologii dual-use și/sau 10% din proiectele acceptate să fie pe zona de dual-use pe tematica RO-X.
3. Agenția de inovare nou formată să ofere consultanță în scrierea proiectelor, care au ca subiect domeniile RO-X, pentru grant-urile EDF, DIANA, EIC, ERC

4. Orice fond de investiții cu bani din fondurile publice să ofere cel puțin 10% din finanțare proiectelor pe domeniile RO-X
5. Oferirea de facilitați fiscale pentru companiile care își creează divizii de cercetare si dezvoltare cu privire la tehnologiile definite de RO-X.
6. Legi si reglementari cat mai permisive pentru ca orice companie din UE, sau din afara UE, care vrea sa dezvolte tehnologii dual-use pe domeniile RO-X, sa le dezvolte in RO. Romania astfel, în 2030, să devine un sandbox de tehnologii dual-use RO-X.
7. Să se ofere fonduri pentru companiile mari, cifra de afaceri 50+ milioane euro, pentru a dezvolta nișă dual-use din RO-X. Aceste investiții sunt oferite doar celor care dublează sau triplează efortul de cercetare si dezvoltare din domeniul RO-X.
8. Universitățile să aibă programe de studii pe domeniul RO-X.

Astfel 2035 ne va oferi un ecosistem de inovare care va putea oferi României un avantaj competitiv în domeniul RO-X. X poate fi un domeniu de tipul cybersecurity, drone development, AI, Future Networks (6G), Tehnologii Radar, Tehnologii de producere de Hidrogen, Senzori pentru domeniul Nuclear.

6G și societățile conectate

În această a doua parte o să discutăm despre viitorul comunicațiilor mobile, rețelele 6G și cum va arăta societatea viitorului. Marile puteri tehnologice din lume (SUA, UE, China, Japonia, Coreea de Sud) finanțează deja laboratoare și proiecte de cercetare menite să definească 6G[3], deoarece miza este uriașă: cine va reuși să implementeze cel mai repede tehnologia 6G va influența economia și comunicațiile globale pentru anii 2030–2040. Se anticipează că primele rețele comerciale 6G vor apărea în jurul anului 2030, iar până în 2035 6G ar putea deveni din ce în ce mai răspândit la nivel mondial, similar modului în care 4G și 5G au acaparat piața de comunicații.

Pe lângă promiterea de viteze mai mari decât viteza datelor din tehnologia 5G, 6G se dorește a fi o rețea unificatoare, care va oferi conectivitate atât pentru senzori dar și pentru roboți, mașini sau oameni. De asemenea, tehnologia va oferi, folosind comunicațiile satelitar, conectivitate oriunde în lume. Astfel, dacă vei avea un abonament 6G cu acces la satelit, vei putea beneficia de acces la internet în deșert sau pe orice vârf muntos.

[3] https://ts2.tech/en/the-race-to-6g-how-the-next-gen-network-will-revolutionize-connectivity-and-leave-5g-in-the-dust

Inteligența artificială (AI) va fi parte integrată din arhitectura rețelelor 6G, astfel încât multe funcții vor fi optimizate și automatizate cu ajutorul AI. De pildă, stațiile de bază 6G, cele la care se conectează telefoanele noastre pentru a comunica cu rețeaua, ar putea folosi algoritmi de AI pentru a direcționa semnalul optim către utilizatori, pentru a anticipa zonele de congestie și a crește capacitatea rețelei în acele zone sau pentru a aloca resurse eficient în funcție de cerere. Mai mult, datorită frecvențelor foarte înalte (unde milimetrice și chiar sub-milimetrice) pe care le va utiliza, 6G va avea și capabilități de localizare de tip radar: adică aceeași undă radio va fi folosită pentru comunicație dar și pentru a detecta obiecte sau mișcările din mediul înconjurător. Practic, rețeaua 6G va deveni un senzor omniprezent care va detecta prezența și poziția dispozitivelor, vehiculelor, chiar și a oamenilor.

Toate aceste inovații tehnologice vor transforma societate de la comunicații 3D în timp real, la telemedicină avansată la vehicule autonome într-un ecosistem de transport conectat.

6G este o piesă importantă dintr-un puzzle global de dezvoltare a unei societăți conectate.

Conectivitatea aduce beneficii și pentru a avea acces la beneficiile 6G trebuie ca în perioada până în 2035, statul să investească în cercetare în acest domeniu, astfel încât, RO să poată să dezvolte o bucățică din viitorul comunicațiilor mobile.

Cu siguranță societatea în 2035 va fi una în care AI și 6G vor avea prim planul. Și desigur că vor exista și riscuri pe care le vor aborda în finalul acestui articol.

Trendurile globale arată că în perioada 2035-2050:

- Populația și demografie: Populația globului va începe să descrească, mortalitatea va depăși natalitatea, infertilitatea creste. Așadar din ce in ce mai putini oameni vor exista pentru a munci și a consuma ceea ce este creat.
- Singurătatea: Populația este din ce în ce mai singură, iar singurătatea este declarată una din cele mai importante boli ale următoarelor decenii
- AI – omenirea începe să dezvolte din ce în ce mai mulți boți și roboti de tip AI, care pot genera produse și servicii noi, dar care pot și consuma aceste produse și servicii – rezultând o nouă economie și o nouă realitate pentru națiuni.
- Conectivitatea – suntem din ce în ce mai conectați la lumea digitală.

Astfel se pot naște câteva scenarii posibile:

1. Alegerile din deceniile următoare vor fi influențate de cei care au cea mai mare putere de calcul

a. Din ce în ce mai mulți agenți/boți AI sunt creați în social media. Rolul lor va fi să se împrietenească cu oamenii singuri, să îi asculte, să vorbească cu ei, să fie disponibili 24/7 și vor fi antrenați și se vor auto-antrena ca să le ofere oamenilor exact ce au nevoie pentru fiecare perioadă din viața lor
b. În perioadele marilor decizii (alegeri, referendumuri etc.) unii din acești boți vor influența oamenii cu care s-au împrietenit.

Astfel într-o societate 2035+ va fi una în care națiunile cu cea mai mare putere de calcul și cu cea mai bună conectivitatea se vor putea apăra mai bine de astfel de atacuri.

2. Unul din principiile sistemul capitalist este progresul

a. Progresul a fost cheia creșterii pieților de capital, creșterea productivității muncii, creșterea capitalului. DAR, având în vedere trendul viitor de descreștere a populației, vor fi din ce in ce mai putini oameni care să muncească, oameni care sa consume produsele dezvoltate de companii, oameni/studenți care să fie înscriși la facultăți etc.
b. Astfel, trebuie să dezvoltăm o nouă economie, o economie care nu se bazează pe creșterea populației și a consumului/nevoilor asociat acestei creșteri – ca până acum.
c. Pe de altă parte, revoluția conectivității (6G), bani investiți în cercetarea AI și AI + roboti, AI+ boți virtuali, face ca să înceapă să existe o serie de mecanisme, ființe virtuale care pot dezvolta un nou tip de economie. Astfel, se va trece de la o economie în care consumatorii erau CEI NĂSCUȚI, la o economie în care mult mai prezenți vor fi CEI FĂCUȚI. Majoritatea serviciilor și materialelor din acest tip de economie vor fi consumate nu de către oameni, dar de către aceste ființe virtuale. Nu înlocuim oameni cu roboti, ci înlocuim serviciile oamenilor care nu se mai nasc (din diferite cauze) cu ființe virtuale care pot face acele servicii.
d. O astfel de abordare poate fi benefică și putem să creștem calitatea vieții oamenilor, care pot fi beneficiarii acestor sisteme, doar dacă, Statul investește în putere de calcul și conectivitate ca să putem să

întreținem aceste ființe virtuale și, astfel, economia noastră să prospere în continuare.

Astfel, România 2035 va fi o țară importantă pe plan regional pentru că în ultimii 10 ani a făcut următoarele lucruri:

1. Și-a definit un proiect strategic RO-X prin care, în 2035, a ajuns să controleze la nivel global o nișă tehnologică.
2. A crescut bugetul cercetării pentru a avea acces la noile tehnologii și pentru a se proteja de noile tehnologii produse în alte țări.
3. A investit în putere de calcul, folosind energie verde (nucleară), pentru a putea să își protejeze populația de amenințările altor actori cu putere de calcul mare.
4. A crescut alocarea de bani în cercetarea rețelelor viitorului, 6G, pentru a beneficia de beneficiile economice ale celor Făcuți, în condițiile scăderii demografiei.
5. A devenit o țară și mai sigură pentru cetățenii săi.

INFRASTRUCTURĂ DIGITALĂ DEFENSIVĂ

NOUA GAMĂ DE AMENINȚĂRI EMERGENTE ȘI PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA PROTEJAREA CYBERSPAȚIULUI EUROPEAN

Andreea Dinu

Contextul geopolitic actual este, fără îndoială, unul dintre cele mai tensionate și imprevizibile din ultimele decenii. Lumea se confruntă cu o multiplicare a crizelor, în care conflictul armat convențional se împletește cu forme sofisticate de război informațional și cibernetic. Apariția conflictelor hibride – ce combină atacuri cibernetice, campanii de dezinformare, presiune economică și operațiuni subversive – a determinat o schimbare de paradigmă în percepția securității naționale și internaționale. Creșterea tensiunilor între blocuri geopolitice majore și extinderea competiției strategice în spațiul digital au transformat securitatea cibernetică dintr-un domeniu specializat, într-o prioritate esențială pentru state, instituții internaționale și actori economici globali.

Un exemplu relevant în acest sens îl constituie războiul din Ucraina, care a demonstrat cu claritate că atacurile cibernetice pot preceda sau însoți operațiunile militare convenționale. În fazele inițiale ale conflictului, infrastructuri critice ucrainene – inclusiv rețele energetice, instituții guvernamentale, spitale și platforme de comunicații – au fost ținte directe ale unor atacuri cibernetice coordonate. Astfel de acțiuni au avut rolul de a destabiliza statul, de a slăbi capacitatea de reacție și de a semăna panică în rândul populației. Spațiul cibernetic a devenit, astfel, un câmp de luptă invizibil, dar cu efecte profunde și cuantificabile în planul securității reale.

Pe acest fundal geopolitic incert, asistăm la o dezvoltare accelerată a tehnologiei digitale, în special în domenii precum inteligența artificială (IA), internetul obiectelor (IoT), infrastructurile de comunicație de generația a cincea (5G) și serviciile de tip cloud. Această evoluție tehnologică a condus la o interconectivitate fără precedent între sisteme esențiale ale societății moderne: rețele energetice inteligente, infrastructuri de transport digitalizat, sisteme de sănătate bazate pe date în timp real, platforme educaționale la distanță și

administrații publice digitalizate. Cu toate beneficiile incontestabile ale acestei transformări, gradul de interdependență între componentele critice ale unui stat sporește, în mod proporțional, și gradul de vulnerabilitate la atacuri cibernetice. Orice breșă de securitate, oricât de mică, poate fi exploatată cu rapiditate și eficiență de către actori ostili, fie ei statali sau non-statali.

În ultimul deceniu – cu o accelerare semnificativă începând cu anul 2020, anul declanșării pandemiei COVID-19 – transformarea digitală forțată a reprezentat un catalizator pentru modificarea radicală a peisajului cibernetic global. În această perioadă, numeroase sisteme informatice au fost dezvoltate sau extinse în regim de urgență, pentru a susține nevoile societății într-un context de criză. Această expansiune rapidă, adesea nesecurizată corespunzător, a creat o suprafață de atac semnificativ extinsă și a permis apariția unor noi tipuri de amenințări cibernetice, mult mai sofisticate și persistente.

Noua gamă de amenințări cibernetice emergente

Pe măsură ce digitalizarea devine un element omniprezent al funcționării societăților moderne, amenințările cibernetice au cunoscut o evoluție accelerată, atât în complexitate, cât și în impact. Actorii rău intenționați, fie statali, fie non-statali, adoptă metode din ce in ce mai sofisticate, care vizează nu doar infrastructura tehnică, ci și dimensiunile sociale, economice și politice ale statelor. În ultimii ani, au fost identificate trei categorii majore de amenințări cibernetice.

A. Amenințări hibride și geopolitice

Dezinformarea digitală a devenit una dintre cele mai utilizate arme cibernetice în contextul geopolitic. Sprijinite de rețele sociale, algoritmi de recomandare și conturi automatizate (bots), campaniile de influență vizează destabilizarea societăților democratice, subminarea încrederii în instituții și polarizarea opiniei publice. Astfel de operațiuni sunt adesea parte integrantă a unor strategii hibride, desfășurate de actori statali sau organizații afiliate, în scopul influențării percepțiilor, subminării valorilor democratice și compromiterii proceselor electorale sau de guvernare. Exemple concludente în acest sens pot fi identificate în perioada pandemiei COVID-19, când rețele de propagandă digitală au fost implicate în diseminarea masivă de informații false privind vaccinurile, originile virusului sau măsurile sanitare, influențând astfel gradul de conformare socială și încrederea în autorități. De asemenea, în contextul invaziei ruse în Ucraina, s-a constatat utilizarea sistematică a rețelelor

de dezinformare pentru promovarea unor narative pro-Kremlin, care justificau agresiunea militară și delegitimau eforturile de sprijin occidental pentru Kiev.

O altă abordare des întâlnită a amenințărilor cibernetice emergente include **atacurile direcționate asupra infrastructurilor critice**, precum rețele de energie electrică, sistemele de transport, alimentarea cu apă sau serviciile de sănătate. Aceste infrastructuri reprezintă elementele vitale pentru funcționarea unei societăți moderne, iar compromitearea lor în orice fel, poate produce efecte socio-economice devastatoare și poate pune la îndoială capacitatea statului de a-și proteja cetățenii. Un exemplu emblematic în acest sens este atacul cibernetic din anul 2015 asupra rețelei energetice din Ucraina[1], considerat unul dintre primele incidente documentate în care un atac cibernetic a cauzat întreruperea deliberată a furnizării de energie electrică la scară regională. Un alt caz ilustrativ este atacul ransomware din mai 2021 asupra companiei americane Colonial Pipeline[2], principalul operator al conductelor de combustibil din sud-estul SUA. Acest incident a dus la oprirea temporară a distribuției de carburant către milioane de consumatori și a generat un efect în lanț asupra logisticii, comerțului și pieței energetice. Astfel de incidente nu doar că provoacă perturbări logistice și economice, ci pot fi folosite ca instrumente de presiune geopolitică sau de intimidare strategică, în special în perioade de conflict sau tensiune internațională. În acest sens, protejarea infrastructurilor critice devine o prioritate esențială în strategiile de securitate cibernetică ale statelor membre ale Uniunii Europene și NATO, care includ măsuri de prevenție, partajare de informații privind amenințările și simulări regulate de tip „red teaming" pentru testarea rezilienței infrastructurii naționale.

B. Tehnologii emergente ca vectori de risc

Dezvoltarea rapidă a inteligenței artificiale a facilitat implementarea de noi metode și atacuri cibernetice. Utilizarea frecventă a inteligenței artificiale în scopuri malițioase este din ce în ce mai întâlnită și ușurează semnificativ munca atacatorilor. Un exemplu notabil îl reprezintă **deepfake-urile**, conținuturi media false care simulează cu fidelitate trăsăturile unei persoane reale. Acestea pot fi folosite pentru compromiterea reputației, manipulare politică sau fraudă financiară. De asemenea, algoritmii de învățare automată

[1] https://www.cisa.gov/news-events/ics-alerts/ir-alert-h-16-056-01

[2] https://www.cisa.gov/news-events/alerts/2021/05/11/joint-cisa-fbi-cybersecurity-advisory-darkside-ransomware

sunt folosiți pentru automatizarea campaniilor de phishing, generând mesaje adaptate la profilul psihologic sau comportamental al victimei, crescând semnificativ rata de succes a atacurilor.

Totodată, dispozitivele IoT și tehnologia 5G, aduc multiple beneficii, însă aduc și o varietate mare de riscuri. Dispozitivele IoT, de la senzori la dispozitive medicale, sunt în general slab securizate și pot fi o țintă ușoară de compromis. În general acestea sunt ținta atacurilor de tip DdoS sau sunt utilizate pentru infiltrarea în sisteme mai complexe. De asemenea, rețelele 5G prin arhitectura lor distribuită și multitudinea de puncte de acces devin o suprafață de atac considerabilă, în special dacă componentele hardware și software nu sunt rigutos verificate și actualizate.

C. Ransomware-as-a-Service (RaaS) și crima organizată digitală

Ransomware-ul este un tip de program malware care blochează accesul la fișierele sau sistemul unui utilizator și solicită o recompensă pentru a reda accesul. Acest tip de virus a devenit unul dintre cele mai profitabile modele de criminalitate cibernetică. Grupurile infracționale de specialitate dezvoltă aceste tipuri avansate de programe și le închiriază altor atacatori, în schimbul unei părți din beneficiul obținut. Această desfășurare de forțe este cunoscută ca **Ransomeware-as-a-Service.** Grupuri notorii precum Revil, Conti, LockBit și BlackCat au fost implicate în atacuri majore, care au afectat infrastructuri critice și instituții esențiale din întreaga lume.

Totodată, odată cu extinderea pieței economice, a fost fructificată și existența **dark web**-ului, care oferă o infrastructură economică pentru tranzacționarea datelor furate, unelte de hacking, acces la sisteme compromise și criptomonede. Acest mediu susține un ecosistem de criminalitate cibernetică organizată, favorizând diseminarea rapidă a amenințărilor și reducerea barierelor de intrare pentru atacatorii neexperimentați.

Răspunsul Uniunii Europene la amenințările cibernetice emergente și contextul strategic

În fața intensificării amenințărilor cibernetice și a creșterii spațiului digital european, Uniunea Europeană a adoptat o abordare strategică consolidată pentru protejarea infrastructurilor critice, datelor cetățenilor și ecosistemului digital. În acest context, securitatea digitală a devenit un pilon esențial, fiind tratată nu doar ca un aspect tehnologic, ci ca un element fundamental al apărării, economiei și democrației europene.

Un document de referință când discutăm despre securitatea cibernetică europeană este *Strategia de securitate cibernetică a UE pentru deceniul digital*[3] , care definește prioritățile Uniunii în domeniul cibernetic pentru perioada 2021-2030. Strategia promovează o abordare unitară, rezilientă și suverană, în care statele membre colaborează pentru prevenirea, detectarea și reacția eficientă la incidentele cibernetice. Documentul subliniază nevoia consolidării capacităților de apărare cibernetică, a protejării infrastructurilor critice și a stimulării inovației și încrederii în tehnologiile digitale emergente. Strategia este parte integrantă a Busolei Strategice a UE[4] și a Deceniului Digital European[5], fiind aliniată cu obiectivele de autonomie tehnologică și consolidare a rolului UE ca actor global în domeniul cibernetic.

Un instrument esențial în implementarea strategiei este ENISA - Agenția Uniunii Europene pentru Securitate Cibernetică [6] – care oferă expertiză tehnică, sprijină cooperarea dintre statele membre și publică anual evaluări detaliate ale peisajului de amenințări cibernetice. Un alt instrument la fel de relevant este Directiva NIS2[7], adoptată în 2022, care reprezintă un pas important în consolidarea rezilienței digitale a statelor membre. Aceasta extinde domeniul de aplicare față de Directiva NIS inițială (2016), incluzând noi sectoare esențiale (ex: telecomunicații, servicii digitale, administrație publică), impune cerințe stricte de raportare a incidentelor și introduce un regim de sancțiuni pentru nerespectarea obligațiilor.

Un alt pas recent semnificativ este lansarea EU Cyber Solidarity Act[8] (2023), care are ca scop crearea unei capacități comune europene de reacție cibernetică, prin înființarea unei rețele de centre naționale de operațiuni de securitate (SOC) și sprijinirea unui sistem de alertă timpurie și intervenție rapidă în caz de atacuri majore. Actul promovează cooperarea transfrontalieră și consolidarea capacităților locale prin fonduri și asistență tehnică la nivel european.

UE recunoaște că securitatea cibernetică nu poate fi atinsă fără implicarea activă a sectorului privat și a mediului academic. Prin programe precum Digital Europe și Horizon Europe, sunt finanțate inițiative de cercetare,

---

[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0018

[4] https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/strategic-compass/

[5] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_ro

[6] https://www.enisa.europa.eu/

[7] https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/nis2-directive

[8] https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cyber-solidarity

inovare și dezvoltare de tehnologii de securitate de ultimă generație. De asemenea, încurajează centrele de inovare digitală, consorțiile transnaționale și parteneriatele industriale axate pe inteligență artificială, blockchain și criptografie post-cuantică.

Contribuția României la securitatea cibernetică europeană și protejarea spațiului digital

România și-a asumat în ultimii ani un rol tot mai activ în arhitectura europeană de securitate cibernetică, consolidându-și profilul atât din punct de vedere instituțional, cât și strategic. Poziția geografică la granița de est a Uniunii Europene, experiența în domeniul IT&C și angajamentul față de valorile euroatlantice au facilitat implicarea activă a țării în inițiativele de apărare digitală la nivel continental. Contribuția României se reflectă prin acțiuni concrete de cooperare internațională, găzduirea unor instituții-cheie și dezvoltarea unui ecosistem național de competențe și conștientizare cibernetică.

Principalul actor național în domeniul securității cibernetice este Directoratul Național de Securitate Cibernetică (DNSC)[9], înființat în 2021 ca succesor al CERT-RO. DNSC are rolul de a coordona politicile de securitate cibernetică la nivel național, de a gestiona incidentele și de a promova cooperarea cu structuri europene și internaționale relevante. În contextul aplicării Directivei NIS2, DNSC este desemnat autoritate competentă pentru multiple sectoare critice, având atribuții extinse privind reglementarea, monitorizarea conformității și schimbul de informații privind amenințările cibernetice.

Un moment de referință în poziționarea strategică a României în arhitectura digitală europeană l-a constituit decizia de a găzdui Centrul European de Competențe Industriale, Tehnologice și de Cercetare în domeniul Securității Cibernetice (ECCC)[10] la București. Acesta este primul organism al Uniunii Europene cu sediul într-un stat din Europa Centrală și de Est și are o importanță simbolică și strategică majoră, demonstrând încrederea acordată României ca partener în domeniul securității digitale. Misiunea ECCC este de a canaliza fonduri europene (din programele Horizon Europe și Digital Europe) către proiecte de cercetare și inovare în securitate cibernetică, de a stimula parteneriate între mediul academic, industrie și autorități publice, și de a consolida autonomia tehnologică a Uniunii în fața amenințărilor externe.

[9] https://www.dnsc.ro/

[10] https://cybersecurity-centre.europa.eu/centrul-national-de-coordonare-romania_en

Pe plan intern, România derulează o serie de inițiative de conștientizare și pregătire, adresate atât publicului larg, cât și profesioniștilor din domeniul IT. Campanii precum "CyberSmart", lansată de DNSC, promovează comportamente digitale responsabile, iar programe precum „Campionatul Național de Securitate Cibernetică"[11] (organizat în parteneriat cu mediul academic și sectorul privat) susțin formarea noii generații de specialiști.

În paralel, se intensifică colaborarea cu universitățile din România, care dezvoltă programe de licență și masterat dedicate securității cibernetice (ex: Universitatea Politehnica din București, Universitatea Babeș-Bolyai, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca). Prin implicarea în proiecte europene de cercetare și participarea în consorții internaționale, mediul universitar românesc contribuie la consolidarea capacității de apărare digitală și la creșterea capitalului uman specializat.

De asemenea, România este implicată în organizarea și găzduirea unor exerciții cibernetice internaționale – precum "Cyber Europe" și "Locked Shields" – prin care se testează răspunsul instituțional la scenarii realiste de atacuri informatice, consolidând interoperabilitatea cu aliații europeni și NATO.

Concluzii și direcții viitoare

Într-un peisaj geopolitic marcat de instabilitate și competiție strategică, securitatea cibernetică a devenit un pilon fundamental al apărării naționale și europene. Evoluția rapidă a tehnologiilor și sofisticarea continuă a amenințărilor impun o adaptare permanentă a politicilor, infrastructurilor și competențelor, astfel încât să se asigure protejarea eficientă a societății digitale. Dincolo de dimensiunea tehnică, securitatea cibernetică este astăzi o chestiune de suveranitate, de încredere publică și de reziliență colectivă.

România se conturează tot mai vizibil ca un actor strategic în arhitectura europeană de securitate cibernetică, atât prin poziționarea sa geografică la granița estică a Uniunii, cât și prin inițiative concrete asumate la nivel instituțional, educațional și internațional. Găzduirea Centrului European de Competențe în Cybersecurity (ECCC) la București reprezintă o recunoaștere simbolică a acestui rol și o oportunitate majoră de afirmare regională și globală.

Pentru a face față provocărilor viitorului digital, este esențială continuarea și consolidarea investițiilor sustenabile în trei direcții esențiale: (1) dezvoltarea

[11] https://rocsc.ro/

tehnologică și infrastructurală, cu accent pe inovație și securitate by design; (2) formarea unei resurse umane calificate, prin educație formală și instruire continuă; și (3) intensificarea parteneriatelor internaționale, atât la nivel european, cât și transatlantic, în spiritul solidarității și cooperării cibernetice.

În concluzie, succesul în domeniul securității cibernetice nu se va măsura doar prin capacitatea de a respinge atacuri, ci prin abilitatea colectivă de a anticipa, preveni, reacționa și învăța continuu din fiecare incident. România are oportunitatea – și responsabilitatea – de a fi un pilon activ și respectat în efortul european de protejare a spațiului digital comun.

ROMÂNIA – ACTOR RELEVANT ÎN ECOSISTEMUL DE INOVARE ÎN APĂRARE PÂNĂ ÎN 2035

Horia Răzvan Botiș

Scop

Pentru a ne permite să preconizăm viitorul trebuie mai întâi să analizăm prezentul: În contextual evenimentelor din ultima perioadă și ca urmare a invaziei Ucrainei de către Federația Rusă, au fost fundamentate strategii de relansare și dezvoltare a bazelor industriale de apărare din SUA, cât și la nivelul țărilor membre ale NATO. Ecosistemul de inovare în domeniul apărării devine astfel un pilon important în dezvoltarea noilor capacități de producție pentru tehnica militară. În contextual internațional actual, puternic marcat de dezvoltarea competiției geopolitice, creșterea provocărilor de Securitate în spațiul euroatlantic, cu precădere în regiunea bazinului Mării Negre datorat - ca urmare a agresiunii brutale, ilegale a Federației Ruse împotriva Ucrainei, precum și al ritmului alert și fără precedent a unor măsuri urgente pentru ca România să aibă acces la cele mai noi inovații și tehnologii emergente și disruptive în vederea consolidării securității și apărării propria și la nivel aliat, a fost imperios necesară elaborarea planificării bugetare pentru a include contribuția României la Fondul NATO de Inovare și la Acceleratorul de Inovare în domeniul Apărării - DIANA. Având în vedere că Fondul Alianței Nord-Atlantice de Inovare (NIF), denumit Fondul NATO de Inovare, a devenit instrumentul pe care statele membre NATO, îl constituie pentru a identifica cele mai noi tehnologii, indiferent de natura acestora, pentru a consolida sistemul de securitate și apărare naționale în fața amenințărilor, dar și de a crea tehnologii emergente incipiente cu dublă utilizare, prin finanțarea activităților de cercetare și dezvoltare aferente, pentru a asigura accesului prioritar la acest tehnologii, în condițiile accelerării competiției geopolitice la nivel global, și pentru păstrarea avansului tehnologic al NATO necesar în vederea menținerii păcii și asigurării securității și apărării colective.

România întâmpină greutăți în privința absorbției de tehnologii emergente și disruptive (EDT), definite ca tehnologii inovative duale, deoarece:

- **Start-up-urile aflate în stadiu incipient de dezvoltare *(early stage)* de tehnologii *deep tech* se confruntă cu bariere de finanțare.** Start-up-urile care dezvoltă EDT-uri se chinuie adesea să atragă suficiente investiții din cauza termenelor lungi de dezvoltare a nivelului de maturitate tehnologică a produselor, a intensității mari a capitalului și a expertizei necesare pentru efectuarea procesului de *due diligence* tehnologic, adecvată a investitorilor. Acest lucru este incompatibil cu investitorii tradiționali de capital de risc care caută rentabilitate rapidă și substanțială a investiției, iar cercetările arată că verticalele tehnologice profunde sunt subcapitalizate în comparație cu alte verticale tehnologice mai simple (de exemplu, consumatori, *B2B SaaS* etc.).
- **Investițiile în EDT-uri sunt distribuite inegal în întreaga Alianță.** *Venture Capitals* par să nu aibă încredere în investițiile în EDT-uri în afara celor mai consacrate ecosisteme de inovare. Aceasta înseamnă că ecosistemele în curs de dezvoltare cu oportunități de investiții valide - și, prin extensie, potențiale soluții critice pentru provocările de apărare și securitate ale Alianței - sunt trecute cu vederea, în cazul României neînsemnate.
- **Există o deconectare între aparatul guvernamental de apărare și securitate și sectorul privat.** Astăzi, motorul principal al inovației EDT este sectorul privat și, în special, start-up-urile deep tech. Acești actori din sectorul privat nu doresc sau nu pot (din cauza barierelor semnificative) să se angajeze cu actorii guvernamentali din apărare și securitate. Prin urmare, deconectarea rezultată degradează atât adoptarea militară a inovațiilor critice, cât și interoperabilitatea tehnologiilor pentru actorii aliați de apărare și securitate.
- **Inovațiile aliate sunt expuse riscului de investiții străine directe și transferuri de tehnologie de către potențialii noștri adversari și concurenți.** Astfel de actori străini sunt puternic implicați în încercările de a obține acces la sau controlul asupra inovației de ultimă oră aliate *(cutting edge technology)*.

Pentru a rezolva aceste provocări, pilonul schimbării va fi ghidat de trei obiective generale, care pot conduce la îmbunătățirea ecosistemului de inovare din domeniul apărării în România:

- **Adopția Tehnologilor de către Aliați:** Ghidată de investiții bazate pe convingeri ferme, absorbția de Fonduri care vor stimula dezvoltarea EDT-urilor comerciale care ar putea avea o aplicație în contextul apărării

și securității și, prin urmare, să devină mature pentru adoptarea Aliaților și/sau NATO;

- **Dezvoltarea capacităților:** accesarea fondurilor NATO/EU va construi capacitatea antreprenorială și tehnologică în ecosistemele de inovare ale partenerilor săi în comandă, inclusiv prin aglomerarea altor investiții de încredere, direct sau indirect, în start-up-urile Allied EDT; *și:*
- **Succes comercial:** accesarea acestor fonduri va sprijini succesul comercial al portofoliului său de start-up EDT.

Accesul României la Fonduri de Inovare NATO/EU va promova accesul larg la piața transatlantică pentru tehnologiile comerciale românești în curs de dezvoltare, care au potențialul de a rezolva provocările transatlantice de apărare și securitate.

Pentru a orienta investițiile și direcția Start-ups cu obiectivul general stabilit anterior, se propun aplicarea a șapte principii directoare:

- **Produs de impact:** Produsul românesc dezvoltat servește interesele strategice ale partenerilor săi strategici prin absorbția de fonduri (NIF/BEI) și investiții bazate pe merit, determinate de impactul strategic asupra maximizării profitului companiei și de punere în piața a produsului. Nivel de maturitate tehnologic (TRL) 8-9.
- **Răbdare,** penetrarea lentă a pieței: necesară în abordarea accesare pentru fonduri de investiții pentru a susține orizonturile de timp extinse prezentate în dezvoltarea de produse EDT de către portofoliul companiei. Ca atare, se preconizează că fondurile vor avea o toleranță la risc mai mare și vor devenii mult mai accesibile acestui domeniu.
- **Rețele de Promovare:** Accesarea de fonduri/ acceleratoare de inovare din domeniul apărării care promovează accesul larg, transatlantic pe piață, pentru tehnologiile comerciale în curs de dezvoltare, care au potențialul de a rezolva provocările transatlantice de apărare și securitate.
- **Protecția informației:** Fondurile de inovare NATO acționează ca un consilier de încredere pentru start-up-urile și fondurile de portofoliu în ceea ce privește protecția tehnologiilor lor de transferurile tehnologice nedorite, variind de la acceptarea capitalului străin, conformitatea cu controlul exporturilor și cele mai bune practici pentru tehnicile de atenuare a securității cibernetice.
- **Flexibilitatea fondurilor de investiții NATO:** echipele de gestionare a investițiilor fondului vor fi furnizate de către partenerii cu discreție

absolută și autonomie, necesare pentru a gestiona fluxul de tranzacții ale fondului. Acest lucru ar presupune o flexibilitate egală cu standardele din industrie pentru capitaliștii de risc.

- **Responsabilitate comună:** activitățile de investiții ale Fondului de Inovare NATO sunt ghidate de principiile relevante de utilizare responsabilă a EDT atunci când sunt adoptate de NATO pentru apărare și securitate prin intermediul Acceleratorului de Inovare din domeniul apărării DIANA.

Urmând aceste principii, România are șansa să devină un actor important în domeniul apărării bazat pe misiuni reale în beneficiul țării, partenerilor strategici ale Alianței NATO în general.

Pentru a înțelege mai îndeaproape temele de impact, iterez mai jos linii de provocări directoare inovatoare din domeniul apărării cu aplicabilitate dual:

- Energie și electricitate;
- Tehnologii avansate de comunicare;
- Medii Electromagnetice contestate;
- Reziliența umană și biotehnologii;
- Infrastructură critică și logistică;
- Operațiuni în medii extreme;
- Operațiuni maritime;
- Operațiuni spațiale rezistente;
- Autonomie și sisteme fără pilot;
- Luare de decizii asistată de date.

Amintim mai jos, câteva companii care excelează în domeniul inovării cu aplicabilitate dual din România:

A. Grupul de companii *BlueSpaceTechnology, Rannoch Defence și Emi Shielding* prezintă o reală creștere pe piața de *Defence* din România, având în dezvoltare proiecte și produse românești precum*: Model emisie recepție pentru integrare în sisteme de distribuție de chei criptografice cuantice pentru drone* - Key Quantum Distribution, dezvoltat în parteneriat cu Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Microtehnologie și Directoratul Național de Securitate Cibernetică, sau *Dezvoltarea de multi-senzori pentru monitorizarea și protecția Chimică, Biologică, Radiologică și Nucleară a mediului.* Amintim aici, *Platformă mobilă pentru producerea laserilor de mare putere și a echipamentelor de procesare laser,* dezvoltat în colaborare cu Institutul Național pentru Fizică, Lasere, Plasme și Radiație sau produse din cercetarea internă precum: *Blindaje inovativ ușoare cu structură deformabilă.*

B. *Cyber Swarm (Swarm European Services)* este o companie românească care face pionierat, cu un produs românesc, un creier artificial bazat pe inginerie neuromorfă care-i permite inteligenței artificiale să valorifice inteligența naturii pentru a revoluționa inteligența artificială. Produsul lor este market-at ca: *"Brain on a chip"*. Avantajul specific al acestora este serviciul complet oferit, atât producerea de hardware chip, cât și stocarea și interpretarea de date, ca soluție integrată software și adaptabilitatea inteligenței biologice.

C. *Autonomous Flight Technology R&D SRL*, companie românească prezentă pe piața din România de peste 20 de ani în domeniul dronelor aeriene și sistemelor fără pilot. Aceștia dezvoltă în prezent un *Sistem AIoT on-board de localizare a vehiculelor aeriene fără pilot cu algoritmi TinyML pentru aplicații în medii nesigure sau fără conectivitate GPS*. Sistem dezvoltat împreună cu Universitatea Națională de Știință și Tehnologie -București.

Astfel, racordarea cercetării aplicative şi a progresului tehnologic din România la evoluția și cerințele mediului socio-economic internațional și naţional, se poate realiza prin dezvoltarea de produse originale, tehnologii avansate şi servicii competitive cu impact socio-economic major și valorificarea rezultatelor cercetării în vederea creșterii gradului de inovare (transferului către piață).

CĂTRE UN CADRU DE SECURITATE BAZAT PE INTELIGENȚĂ ARTIFICIALĂ MILITARĂ?

Bogdan Ochiana

M-am născut în România la scurt timp după căderea Zidului Berlinului, într-o țară prinsă între două istorii.

Pe de o parte, amintirile și sistemele vechiului bloc comunist persistau în viața de zi cu zi în instituții, în obiceiuri, în modul în care oamenii percepeau riscul și autoritatea. Pe de altă parte, exista promisiunea Vestului: societăți deschise, democrație liberală și o economie capitalistă dinamică. Pentru mulți din generația mea, Vestul nu era doar un loc geografic, era o direcție. Un obiectiv. Un set de valori pentru care merita să lupți.

Am crescut în acest spațiu de tranziție, iar acest lucru mi-a oferit o dublă perspectivă. Am înțeles, poate mai bine decât alții, povara ineficienței și birocrației, rezistența la inovație, corupția de la toate nivelele, frica de eșec care adesea ține în loc societăți întregi. Dar am văzut și ce este posibil atunci când sistemele sunt libere, când stimulentele sunt aliniate cu meritul și când progresul nu este pedepsit, ci așteptat. Am studiat limba engleză de la începutul educației mele și am avut apoi ocazia să învăț franceză, germană și spaniolă în cariera profesională, iar prin aceste limbi am dobândit o înțelegere mai profundă a modului în care funcționează Europa. Către ce aspiră. Și ce temeri are.

Acest context mi-a format viziunea asupra lumii, ca antreprenor și anume mândrie de a fi român, combinată cu o abordare profund europeană, atlantistă și globalistă. Cred în proiectul democratic și federal mai mult decât orice. Cred în responsabilitatea națiunilor libere de a inova pentru a rămâne libere. Iar astăzi, într-o eră în care securitatea, demografia și tehnologia se intersectează într-un mod fără precedent, cred că noi, mai ales în Europa de Est, trebuie să acționăm. Pentru că ceea ce urmează va fi construit nu doar de cei cu capital, ci și de cei cu viziune și curaj.

Formarea mea profesională a început peste ocean, în Statele Unite mai întâi ca student, apoi ca si consultant de management în Utah și California. Acolo am învățat esența antreprenorialului american: acționează, apoi

vorbește. Mișcă-te repede. Testează, rafinează, îmbunătățește. Pentru teorie fără execuție se alocă putină răbdare. Și cu atât mai puțină toleranță pentru a da vina pe sistem în loc să găsești soluții. Această abordare, deși uneori haotică, avea o energie pe care o găseam atât inspiratoare, cât și productivă. Americanii înțelegeau că eșecul nu este fatal, dar ezitarea poate fi.

Totuși, am început să văd și ce are Europa, dar lipsește adesea în SUA: gândirea pe termen lung, crescută dintr-o cultură puternică și o memorie instituțională profundă. Un sentiment că schimbarea trebuie ancorată în consens, nu doar în avânt. Am purtat ambele lecții cu mine când m-am întors în Europa mai întâi pentru studiile de masterat în Olanda și Elveția, apoi pentru a lucra în Germania, Franța, Spania, Italia și Regatul Unit.

În cele din urmă, m-am întors în România cu o idee clară: să construiesc și să încerc să ajut țara să își dezvolte capabilități și competențe manageriale și soft skills. Să creez o companie care să combine agilitatea din Silicon Valley cu răbdarea strategică a Europei. Acea primă afacere a crescut rapid la peste 250 de oameni, peste 100 de milioane RON cifră de afaceri și a demonstrat că România poate fi mai mult decât o destinație ieftină de outsourcing pentru companiile occidentale. Poate fi un loc al inovației. Un spațiu în care talentul, disciplina și ambiția se întâlnesc.

După alte investiții de succes în SaaS din industria de aviație și imobiliare, atenția mea s-a îndreptat către ceva și mai urgent: viitorul autonomiei, roboticii și securității. Orbotix Industries s-a născut din această urgență și din recunoașterea faptului că Europa, și în special Europa de Est, trebuie să se pregătească pentru lumea care vine, nu pentru cea care a apus.

În întreaga Europă și în mare parte din lumea dezvoltată asistăm la una dintre cele mai silențioase, dar profunde transformări ale vremurilor noastre: declinul demografic. Populațiile îmbătrânesc rapid, ratele natalității scad, iar forța de muncă se restrânge. România nu face excepție. De fapt, Europa de Est este una dintre cele mai afectate regiuni, cu o emigrație semnificativă și o rată de dependență în creștere. Aceasta nu este doar o provocare socială. Este una economică și strategică.

Pe măsură ce tot mai puțini tineri intră pe piața muncii, automatizarea nu mai este o chestiune de eficiență este o chestiune de supraviețuire. Întregi sectoare, de la logistică la agricultură și producție, vor trebui să se bazeze masiv pe robotică și inteligență artificială pentru a rămâne viabile. Dar poate cea mai urgentă nevoie de automatizare este în sectorul apărării. Armatele și forțele speciale, la fel ca și afacerile, nu vor mai putea conta pe mase mari de

oameni în viitor. Și, spre deosebire de alte sectoare, costul subperformanței în acest sector este existențial.

Sistemele militare trebuie să evolueze de la a fi dependente de forța de muncă la a fi conduse de mașini, cu oameni în roluri de supraveghere, nu în control operațional direct. Inteligența artificială va juca un rol central în această transformare de la vehicule autonome la analize de câmp de luptă și optimizarea logisticii. Nu va înlocui judecata umană acolo unde contează, dar va extinde capabilitățile umane acolo unde este nevoie. Țările care nu integrează această logică în planificarea apărării vor fi nu doar nepregătite, ci irelevante.

Războiul din Ucraina nu a revigorat doar conștientizarea Europei față de conflictul convențional ci a rescris regulile despre cum se duce și cum se câștigă un război. A arătat limitele presupunerilor învechite și urgența de a adapta gândirea militară la o lume în care tehnologia, logistica și viteza contează mai mult decât amploarea in sine.

Trei factori s-au dovedit decisivi:

1. Capacitate imediat disponibilă → nu ce ai pe hârtie sau în rezervă, ci ce poți desfășura acum.
2. Adaptabilitate în producție → cât de repede poate baza ta industrială, inclusiv sectorul privat, să se reprofileze pentru producție militară, nu în ani, ci în săptămâni și luni.
3. Avantaj tehnologic → abilitatea de a integra AI, autonomie și instrumente bazate pe date care permit actorilor mai mici sau cu resurse limitate să neutralizeze forțe mai mari.

Majoritatea țărilor, inclusiv din NATO, se străduiesc să țină pasul cu aceste noi cerințe. Ciclurile de achiziție în apărare sunt rigide și lente. Producția este centralizată și greu de adaptat. Adoptarea tehnologiilor este întârziată de inerția instituțională. Aici intervine Orbotix Industries.

Lucrăm pentru a remodela toți cei trei piloni ai acestei noi ecuații.

Pe partea de capabilitate, promovăm o nouă filozofie de achiziție: achiziție în etape. În loc să aștepți ani pentru comenzi mari, care riscă să devină învechite până când ajung, promovăm cicluri de livrare continue sisteme actualizate în loturi mici la fiecare 6–12 luni, permițând o iterație constantă și implementarea celor mai bune tehnologii disponibile. Aceasta permite armatelor să învețe și să se adapteze în timp real și obligă sectorul privat să accelereze dramatic ciclul de inovație.

În ceea ce privește producția, am dezvoltat modelul micro fabricii Orbotix centre de producție distribuite și flexibile care pot funcționa aproape de zonele de desfășurare strategică. Aceste facilități necesită investiții CAPEX minime, sunt modulare și pot fi scalate în funcție de necesitate. Crucial, ele permit evitarea fragilității capacității industriale centralizate și contribuie la dezvoltarea expertizei tehnice locale și a lanțurilor de aprovizionare.

Tehnologic, nu investim în replicarea a ceea ce deja există, ci în a face un salt înainte. Cercetarea și dezvoltarea noastră se concentrează pe sisteme de AI în roi, coordonare multi-agent, și platforme semi și complet autonome care pot opera în condiții de comunicații degradate (radio & GNSS denied), teren ostil și incertitudine. Acestea nu sunt concepte abstracte sunt testate, rafinate și construite si adaptate la câmpurile de luptă din viitor.

Nu vedem autonomia doar ca pe un mod de a înlocui soldații, ci ca pe un multiplicator al razei strategice de acțiune. Viitorul apărării constă în autonomie stratificată: sisteme care operează în mod coordonat, cu supervizare umană minimă, capabile de persistență, învățare și reziliență în medii contestate.

Această schimbare introduce și o nouă logică în economia apărării: pe lângă platformele sofisticate și scumpe, națiunile trebuie să investească în sisteme adaptabile și rentabile. Unități care sunt expandabile, ușor de desfășurat în număr mare și ușor de înlocuit. Această abordare reflectă succesul tacticilor asimetrice observate în Ucraina: multe sisteme ieftine și inteligente le pot înlocui cu succes pe cele scumpe și rigide.

Pe scurt, Orbotix nu construiește doar instrumente, ci un nou sistem de operare pentru reziliența militară unul care se potrivește cu scara, viteza și inteligența cerute în lumea de astăzi. Nu așteptăm ca viitorul să se întâmple. Îl proiectăm.

România se află la o răscruce critică, din punct de vedere geografic, politic și strategic. Ca parte a Flancului Estic al NATO, se află în prima linie a oricărei posibile confruntări cu Rusia. Aceasta nu este doar o poziție simbolică. Vine cu responsabilitate, dar și cu oportunitate.

Dacă România nu adoptă și nu integrează noile paradigme ale inovației în apărare, riscă să devină un punct slab în arhitectura de securitate transatlantică. Doctrine învechite, achiziții rigide și reticența de a investi în tehnologii noi pot transforma geografia strategică într-o vulnerabilitate.

Dar și opusul este valabil. România, împreună cu alți actori cheie din Europa de Est, are potențialul de a deveni un lider regional în inovația din

domeniul apărării. Structura noastră de costuri este încă atractivă. Talentul nostru tehnic, în special în software, automatizare și inginerie, este de clasă mondială. Iar proximitatea față de amenințări reale ne oferă un simț al urgenței pe care alții nu îl au.

Imaginează-ți o rețea de micro fabrici Orbotix răspândite în toată țara, oferind locuri de muncă valoroase, centre de instruire, capacitate de producție și poligoane de testare pentru sisteme compatibile cu NATO. Imaginează-ți sute de unități automate de protecție a frontierei, care funcționează cu intervenție umană minimă, dar cu impact strategic maxim. Mentenanță, instruire, lanțuri de aprovizionare toate acestea construiesc nu doar o apărare mai puternică, ci și o economie mai robustă.

Dacă acționăm cu viziune, România poate deveni nu doar un consumator de tehnologie de apărare, ci un contribuitor net la securitatea și inovația alianței. Este o șansă de a ieși din vechia paradigmă a dependenței și de a păși cu adevărat într-un rol de lider.

Viitorul securității nu va fi definit de dimensiune, ci de inteligență, adaptabilitate și viteză. Va fi definit de cei care pot construi și reconstrui mai repede, mai bine și cu scop. Europa nu trebuie să rămână în urmă. Iar România nu trebuie să aștepte să fie trasă înainte de alții.

La Orbotix, obiectivul nostru este simplu: să construim instrumente care să protejeze valorile în care credem libertatea, democrația, suveranitatea folosind tot ce are mai bun de oferit tehnologia. Suntem o companie europeană, formată din istoria românească și europeană, instruită în pragmatismul american, care se folosește de planificarea germană fiind ghidată de o misiune globală. Construim pentru apărare, dar munca noastră este, în cele din urmă, despre pace, pacea pe care doar descurajarea credibilă o poate garanta.

Sarcina este mare. Dar fereastra de oportunitate este deschisă. Și noi suntem pregătiți.

PROGRAMUL SPAȚIAL CIVIL ROMÂNESC: UN MODEL DE CREȘTERE ECONOMICĂ ȘI INSTRUMENT DE SOFT POWER

Andrei Nicolae Popa

România se află la o răscruce în domeniul spațial. După decenii în care contribuțiile noastre la explorarea spațiului au fost modeste, astăzi avem șansa de a propulsa țara într-o nouă eră – **era „România Spațială"**. Această viziune ambițioasă este ancorată în realitate, sprijinită de dovezi tehnice, juridice și statistice solide, și se adresează deopotrivă decidenților politici, publicului larg pasionat de știință, dar și specialiștilor din industria aerospațială. În continuare voi explora pașii esențiali pentru un viitor program spațial românesc: de la reforme instituționale la investiții în cercetarea aplicativă, dezvoltarea industriei autohtone, educație, diplomație spațială și un nou motiv de mândrie națională – **România din nou în spațiu.**

Reforma instituțională: De la ROSA la ARAS

Un prim pas critic este **reorganizarea Agenției Spațiale Române** (**ROSA**) într-o nouă entitate, **Autoritatea Română pentru Activități Spațiale** (**ARAS**), inspirată de modelul marilor agenții precum NASA. În prezent, ROSA funcționează ca instituție publică cu finanțare extrabugetară, fără rol de reglementare direct. ARAS ar trebui înființată ca **autoritate națională cu atribuții extinse**: reglementarea activităților spațiale civile (printr-un cod spațial românesc), coordonarea cercetării fundamentale și aplicative, sprijinirea industriei spațiale și gestionarea integrată a programului spațial național. Prin statutul de autoritate de reglementare, ARAS ar avea puterea de a emite norme și licențe pentru lansări și operațiuni orbitale sub pavilion românesc (în conformitate cu obligațiile tratatelor spațiale internaționale), asigurând totodată și reprezentarea oficială a României în organismele spațiale internaționale.

Modelul NASA ne arată beneficiile unei asemenea structuri unificate: NASA combină sub aceeași umbrelă activități de cercetare științifică, dezvoltare de tehnologii, operațiuni spațiale și coordonarea unui amplu program național. O ARAS puternică, sub autoritatea directă a Guvernului, ar putea

să ghideze strategic eforturile interne, să evite fragmentarea resurselor și să ofere o direcție clară. De exemplu, ARAS își va consolida rolul de **coordonator național** în relația cu Agenția Spațială Europeană (ESA) – rol pe care ROSA îl îndeplinește acum ca reprezentant tehnic – cu un mandat mai ferm și resurse crescute. De asemenea, ARAS ar integra centre de cercetare existente (institute de științe spațiale, laboratoare universitare) într-o structură coerentă, evitând duplicarea proiectelor și aliniind toate eforturile la obiectivele naționale. Această reformă instituțională ar transmite și un **semnal politic**: că România tratează domeniul spațial ca pe o prioritate strategică națională.

Angajamentul față de ESA: Creșterea Contribuției și câștigarea Locului în Prima Linie

Un element central al viitorului program spațial românesc este **raportarea la Agenția Spațială Europeană** (**ESA**). Că stat membru ESA din 2011, România are obligația – dar mai ales oportunitatea – de a contribui financiar la programele spațiale europene și de a culege roadele acestor investiții. În ultimii ani, din păcate, România a avut dificultăți în a-și onora pe deplin angajamentele financiare față de ESA. În 2018, din cauza restanțelor la plata contribuțiilor, țării noastre i s-a suspendat dreptul de vot în Consiliul ESA – o premieră nedorită în istoria ESA. S-au acumulat datorii de peste **102 milioane euro** pe perioada 2019–2022, care au pus în pericol participarea entităților românești la programele spațiale europene. Abia la sfârșitul lui 2022 și începutul lui 2023 Guvernul a reușit să achite aceste datorii și să recupereze drepturile depline de vot, efectuând plăți totale de circa **330 milioane lei** (incluzând și prima tranșă pentru 2023). Această corectare a direcției a fost esențială pentru credibilitatea noastră ca partener european.

Privind înainte, **justificarea majorării contribuției României la programele ESA** este clară. O finanțare consistentă ne va asigura influență sporită la masa deciziilor și **acces la proiecte de vârf**. La reuniunea ministerială ESA din 2022, bugetul total al agenției pentru 2023–2025 a atins un record de **16,9 miliarde €**, iar marile puteri au crescut substanțial miza: Germania a oferit ~3,5 miliarde € (20,8% din total), Franța ~3,2 miliarde € (18,9%), iar Italia peste 3 miliarde € (18,2%). Italia, de pildă, a făcut o investiție istorică de 3,083 miliarde € la acea conferință, devenind principalul contribuitor la programele opționale ale ESA. Prin contrast, contribuția României a fost mult mai modestă, situându-ne în jumătatea inferioară a țărilor ESA ca nivel al subscripțiilor. Ținta propusă ar trebui să fie ca, în ciclul bugetar

ESA **2026–2028**, România să urce în prima jumătate a statelor membre ca volum al contribuției. Acest lucru ar putea însemna dublarea sau chiar triplarea efortului financiar anual, însă este un pas necesar pentru a obține un **rol pe măsura potențialului nostru**.

Argumentele pentru această majorare sunt puternice. În primul rând, **fiecare euro investit** la ESA aduce beneficii multiple înapoi în țară. ESA operează pe principiul „**restituirii geografice**" (geo-return): adică **minim 93%** din contribuția financiară a unei țări se întoarce sub formă de contracte atribuite entităților din acea țară, odată ce statul este la zi cu plățile. Practic, fondurile pe care le plătim se întorc pentru a finanța companii, institute și universități din România, iar **proprietatea intelectuală și industrială generată rămâne în țară**. Până recent, din cauza restanțelor, România a realizat un retur efectiv de ~86% din contribuții; acum, achitând toate datoriile, avem șansa să atingem returul garantat de 93% și chiar să țintim 100%, ceea ce ar reflecta pe deplin capacitatea industriei naționale de a absorbi fondurile. În al doilea rând, participarea sporită la programele ESA aduce **beneficii economice indirecte semnificative** – studiile europene indică un factor multiplicator de cel puțin **6x** în economie pentru fiecare euro investit prin ESA. Cu alte cuvinte, banii investiți generează inovație, locuri de muncă și creștere economică în lanț, de șase ori valoarea inițială. Experiența altor țări din regiune confirmă chiar un randament și mai mare: în Cehia, Ministerul Transporturilor raportează că **fiecare coroană** investită în programele ESA aduce **7–8 coroane înapoi** în economia cehă – un exemplu grăitor de eficiență a investiției în spațiu.

Beneficiile participării la ESA: geo-return, dezvoltare tehnologică și impact economic

Participarea României la Agenția Spațială Europeană nu este un scop în sine, ci un **instrument strategic** pentru dezvoltarea noastră tehnologică și economică. Prin ESA, țara noastră are acces la programe avansate și poate intra în rețele globale de inovație. Să detaliem câteva dintre beneficiile concrete:

- **Contracte și finanțare pentru entități românești:** În prezent, peste **294 de entități** din România – companii private, institute de cercetare și universități – sunt înregistrate și eligibile să semneze contracte cu ESA. Dintre acestea, multe au și făcut-o deja: în ultimii 6 ani, entități românești au derulat peste **250 de contracte** pe fonduri ESA. Aceste proiecte

acoperă o paletă largă: de la dezvoltarea de componente pentru sateliți și instrumente științifice, la software de control și aplicații bazate pe date satelitare. Banii încasați pe aceste contracte **rămân în economia României**, plătind salarii de înaltă calificare și achiziții de materiale, și generând implicit taxe către buget.

- **Transfer de tehnologie și know-how:** Prin proiectele ESA, organizațiile românești au acces la tehnologii de vârf din portofoliul agenției, ceea ce le permite să-și dezvolte propriile capacități de cercetare și producție. Inginerii și cercetătorii noștri lucrează cot la cot cu parteneri europeni, acumulând experiență valoroasă. Mai mult, ESA oferă programe de training, stagii și colaborări internaționale în care tinerii noștri specialiști se pot forma la cele mai înalte standarde. Toate acestea sporesc **capitalul uman** al României în domenii cheie (aeronautică, informatică, materiale avansate, telecomunicații ș.a.).
- **Locuri de muncă și brain gain:** Implicarea în industria spațială creează **noi locuri de muncă de înaltă calificare**. Cele aproape 300 de organizații românești active în sector însumează deja mii de specialiști (ingineri aerospațiali, programatori, analiști de date, tehnicieni), iar extinderea participării la programe ESA va crește cererea de forță de muncă înalt calificată. Acesta este un antidot împotriva exodului de creiere: oferind proiecte interesante și bine plătite acasă, putem reține talentele în țară sau chiar readuce experți români din străinătate. Ecosistemul spațial generează totodată **startup-uri și IMM-uri inovatoare**, încurajând spiritul antreprenorial. Cehia, de exemplu, a înființat un incubator ESA (ESA BIC) care a produs peste 50 de startup-uri high-tech, unele atrăgând deja investiții de sute de milioane – România ar trebui să urmeze o direcție similară.
- **Prestigiu și vizibilitate internațională:** Faptul că România contribuie la misiuni spațiale majore (sateliți, sonde, experimente pe Stația Spațială Internațională) aduce recunoaștere țării noastre. Companiile românești apar ca parteneri în lanțurile de aprovizionare ale unor programe de renume, iar cercetătorii români semnează lucrări științifice la cel mai înalt nivel. Această vizibilitate poate atrage investiții străine și noi colaborări. De asemenea, participarea la deciziile ESA ne permite să **influențăm direcția politicilor spațiale europene**, asigurându-ne interesele (de exemplu, promovând proiecte relevante pentru regiunea noastră).

Pe scurt, implicarea în ESA este un **motor de dezvoltare**. Beneficiile imediate – contracte, joburi, tehnologii – se împletesc cu beneficii pe termen lung: creșterea competitivității economiei, securizarea accesului la infrastructuri critice (sisteme satelitare) și afirmarea României ca **jucător respectat pe scena spațială internațională**.

Impulsionarea cercetării aplicative: Programul STAR și creșterea finanțării prin PNCDI

O **industrie spațială națională** puternică își are fundația în cercetare și dezvoltare (C&D). Nu putem avea inovație tehnologică și produse competitive fără să investim în laboratoare, prototipuri și proiecte de cercetare aplicativă. În România, principalul instrument dedicat C&D-ului spațial a fost Programul **STAR** – „Space Technology and Advanced Research" – derulat sub egida ROSA și încadrat în Planul Național de Cercetare-Dezvoltare și Inovare (PNCDI). Programul STAR a finanțat, în ultimul deceniu, numeroase proiecte ale comunității științifice autohtone: de la dezvoltarea primului satelit românesc de tip CubeSat (*Goliat*, lansat în 2012 în cooperare cu ESA), până la experimente de microgravație, sisteme de comunicații satelitare și tehnologii pentru nanosateliți.

Pentru a stimula următorul salt înainte, propun **lansarea unui nou program ambițios de cercetare aplicativă** în domeniul spațial, utilizând mecanismele STAR și viitorul PNCDI (aflat în pregătire pentru perioada post-2027). Concret, este necesară **creșterea cu 25% a bugetului alocat** acestor competiții de proiecte, comparativ cu nivelurile actuale. Această majorare ar permite finanțarea unui număr mai mare de proiecte și, totodată, a unor proiecte de anvergură mai mare, multidisciplinare. Dacă până acum multe inițiative au fost de scară redusă (de exemplu, experimente școlare sau subsisteme izolate), viitorul trebuie să aducă **proiecte integratoare**: platforme satelitare modulare realizate în țară, instrumente științifice complexe dezvoltate de consorții naționale, sisteme de propulsie inovatoare create de institute românești etc.

Creșterea finanțării cu 25% se justifică și prin nevoia de a alinia România la tendințele internaționale. De pildă, Uniunea Europeană, prin programul Horizon Europe și viitoarea inițiativă *New Space*, alocă fonduri substanțiale cercetării spațiale; dacă noi nu investim intern, riscăm ca institutele și firmele românești să nu fie competitive în accesarea acestor fonduri europene. Un program național robust va pregăti ecosistemul local să **tragă foloase**

maxime din oportunitățile UE și ESA, oferind co-finanțare, infrastructură și expertiză locală.

Obiectivele acestui program de cercetare aplicativă extins ar trebui să includă: dezvoltarea de **noi tehnologii spațiale** (structuri ultraușoare, materiale rezistente la medii ostile spațiale, algoritmi de inteligență artificială pentru procesarea datelor satelitare), îmbunătățirea celor existente (ex. versiuni mai performante ale subsistemelor deja realizate în proiecte anterioare), și mai ales **transferul tehnologic către industrie**. Prin PNCDI, se pot crea scheme de finanțare care să încurajeze parteneriatele între universități și companii, astfel încât prototipurile create în laboratoare să devină produse comercializabile. Un exemplu ar putea fi finanțarea unor demonstratoare tehnologice – mici sateliți complet proiectați și asamblați în România, lansați pentru a valida tehnologii (așa cum face misiunea cehă AMBIC menționată anterior). Un alt exemplu: proiecte prin care institute precum INCAS să colaboreze cu firme locale pentru dezvoltarea unui **motor de rachetă** de mică putere, punând bazele pentru viitoare lansatoare naționale.

Investiția în cercetare aplicativă spațială are și o dimensiune educațională. Prin programe precum STAR, numeroși **tineri cercetători** (masteranzi, doctoranzi, postdoctoranzi) au posibilitatea să lucreze pe teme de frontieră în țară, sub îndrumarea unor experți, fără a fi nevoiți să plece peste hotare. Aceștia devin **specialiștii de mâine** din industria spațială românească. De aceea, alocarea de fonduri suplimentare este de fapt o investiție în **o nouă generație** de ingineri și oameni de știință care vor duce mai departe visul nostru spațial.

Dezvoltarea industriei spațiale naționale: de la sateliți la lansatoare și aplicații downstream

Pentru ca România să devină cu adevărat o putere spațială emergentă, nu este suficient să contribuim financiar și științific; trebuie să construim și o **industrie spațială națională** solidă. Asta înseamnă ca pe teritoriul țării noastre să se proiecteze, fabrice, testeze și opereze componente cheie ale infrastructurii spațiale. Avem deja un început: companii locale și sucursale ale unor firme internaționale produc în România subansamble pentru sateliți, software de zbor, servicii de procesare a datelor etc. Este timpul să trecem la nivelul următor, sprijinind **dezvoltarea pe orizontală și verticală** a sectorului.

Industria spațială românească poate evolua de la furnizarea de componente de nișă la dezvoltarea unor sisteme spațiale complete. În prezent, peste 50 de companii și institute de cercetare autohtone au

activități în domeniul spațial, iar aproape 300 de entități sunt înregistrate la ESA. Acestea participă în principal ca subcontractori în proiecte internaționale, însă unele încep să iasă în evidență prin produse proprii. De exemplu, fabrica **AE Electronics din Bacău** (parte a grupului Elbit Systems) produce plăci electronice ce vor echipa **sateliții ESA PROBA-3**, destinați studiului Soarelui. Astfel de reușite demonstrează că există capabilități locale.

Pentru a extinde industria, trebuie susținute mai multe direcții simultan:

- **Producția de sateliți și platforme orbitale:** În următorii ani România trebuie să nu fie doar utilizator de sateliți străini, ci și **producător de sateliți**. Începând cu nanosateliți (1-10 kg) și microsateliți (până la 100 kg) – folosiți pentru telecomunicații, experimentare sau remote sensing – firmele și institutele românești pot forma consorții care să proiecteze integral astfel de aparate. Un țel ambițios ar fi realizarea unui **satelit românesc de observație a Pământului**, cu instrumente optice sau radar proprii, ce ar putea furniza date pentru agricultură, gestionarea dezastrelor și securitate națională. Beneficiul ar fi dublu: pe de o parte am avea **autonomie** în accesul la date esențiale, pe de altă parte am dezvolta intern cunoștințe în ingineria satelitară. Acest efort ar antrena numeroase companii (structuri, electronică, software, stații de sol), asigurând comenzi consistente pe plan local.
- **Producția de componente hardware și software:** Chiar dacă nu vom putea fabrica imediat întregul satelit, putem excelează în componente critice. Deja fabricăm componente electronice (cum e exemplul AE Electronics Bacău pentru PROBA-3). Alte firme produc piese mecanice de precizie, antene, surse de alimentare, senzori etc. Un segment de succes este cel al software-ului – România are un bazin de talente IT recunoscut, iar acest avantaj trebuie valorificat în **software de zbor** (**on-board**) pentru sateliți, algoritmi de navigație și control, precum și software de sol pentru managementul misiunilor. Există companii românești care au livrat astfel de software către ESA și primesc feedback foarte bun. Continuarea pe acest drum poate transforma România într-un **hub regional de software spațial**.
- **Lansatoare și infrastructură de testare:** Un capitol dificil, dar important, este dezvoltarea capabilităților de lansare. În trecut, inițiative private au încercat, fără succes deplin, conceperea unor rachete suborbitale. Este clar că realizarea unui **lansator orbital național** depășește deocamdată resursele noastre, însă putem începe cu pași mici: **rachete-sondă**

pentru experiențe științifice la altitudini înalte, colaborări cu alte țări UE pentru a dezvolta componente de lansator (motoare, avionică). Aceste proiecte ar pregăti terenul pentru ca, pe termen lung, România să poată contribui semnificativ la programe de lansatoare europene (de exemplu, viitoare versiuni ale rachetei Vega, care oricum are implicație italiană majoră). De asemenea, este esențial să investim în **infrastructură de testare și integrare**: camere de test termovacuum, standuri pentru testarea motoarelor, poligoane de telecomandă. Astfel de facilități pot fi realizate în cooperare cu universități sau cu parteneri industriali și ar servi întregii regiuni, nu doar României, putând genera venituri (dacă devin centre de serviciu pentru clienți externi). Toate aceste sunt recomandabile a se construi în jurul unui nou hub de lansare la Capu Midia care situat **pe țărmul vestic al Mării Negre**, ceea ce permite lansări **spre est și sud-est**, direcții ideale pentru a profita de rotația Pământului.

- **Tehnologii emergente: comunicații cuantice și aplicații downstream:** Viitorul spațial nu se rezumă la hardware tradițional. Domenii noi, precum **comunicațiile cuantice prin satelit** (asigurarea unei securități absolute a comunicațiilor) sau utilizarea inteligenței artificiale pentru gestionarea sateliților și analiza datelor, prind contur. UE are inițiative (ex. EuroQCI – infrastructura cuantică de comunicații) la care România ar trebui să se alăture activ. În plus, țara noastră trebuie să încurajeze **industria downstream**, adică firmele care iau datele de la sateliți (imagini, semnal GPS, date de telecom) și le transformă în servicii utile în economie: agricultură de precizie, monitorizarea mediului, aplicații de smart city, navigație inteligentă etc. Acest segment downstream aduce beneficiile explorării spațiale direct în viața cetățenilor și are potențial comercial enorm.

Toate aceste linii de dezvoltare necesită sprijin guvernamental inițial – sub formă de facilități fiscale, granturi, parteneriate public-privat – dar scopul final este crearea unei **piețe spațiale românești** care să fie sustenabilă și integrată în piața europeană. Odată ce companiile locale capătă experiență și produse proprii, ele vor putea concura la contracte internaționale, crescând exporturile cu valoare adăugată mare ale României. În plus, o industrie spațială vibrantă va atrage în țară marii jucători globali din domeniu (precum Airbus, Thales, Lockheed Martin ș.a.) să investească local, știind că aici există deja o bază industrială și umană competentă. **România Spațială** nu

înseamnă doar rachete și sateliți, ci și **locuri de muncă bine plătite** pentru români, taxe la buget și o transformare structurală către o economie a cunoașterii.

Un nou astronaut român: inspirație națională și participare la misiuni internaționale

Un element de mare impact emoțional și motivațional pentru publicul larg este **trimiterea unui astronaut român în spațiu**. Până acum, un singur român a atins stelele. Au trecut peste 40 de ani de la acea realizare istorică, iar generațiile tinere nu au avut încă șansa să se entuziasmeze urmărind un compatriot ieșind din atmosfera terestră. Este momentul să ne propunem **aducerea acasă a unui nou „erou spațial" român**.

Calitatea de stat membru ESA ne oferă căi concrete pentru ca acest vis să devină realitate. ESA organizează periodic selecții de astronauți din rândul cetățenilor țărilor membre. La selecția din 2022, România, deși a avut numeroși candidați înscriși, nu a obținut un loc în corpul final de astronauți ESA – concurența fiind acerbă, cu mii de aplicanți din toată Europa. Însă soluția nu este să așteptăm pasiv următoarea ocazie, ci să **investim activ** în programele cu echipaj uman ale ESA. Practic, statele care doresc să aibă un astronaut în misiunile viitoare trebuie să contribuie financiar la programele de zbor uman (cum ar fi Programul European de Explorare – care cuprinde zboruri pe ISS și viitoarele misiuni lunare, plus antrenarea astronauților). Așadar, o **majorare a contribuției României dedicată segmentului zborului uman** ar crește șansele ca un român să fie cooptat într-o misiune ESA. De asemenea, România poate urma exemplul Poloniei care, pe lângă contribuțiile la ESA, a încheiat un acord comercial cu Axiom Space pentru un loc al unui astronaut polonez pe ISS. Un parteneriat similar (eventual împreună cu alți parteneri europeni) ar putea garanta prezența unui astronaut român pe Stația Spațială în viitorul apropiat.

Ce ar însemna un **al doilea astronaut român** pentru țară? În primul rând, **un val de inspirație** pentru tineri să urmeze cariere STEM (știință, tehnologie, inginerie, matematică). Apariția unei noi figuri contemporane, cu care tinerii se pot identifica mai ușor, ar fi un catalizator enorm. În al doilea rând, un astronaut român în misiune ar fi un **ambasador formidabil**: ar putea desfășura experimente științifice propuse de universitățile noastre, ar putea vorbi în direct cu elevii din România de pe orbită, ar duce simbolurile identității noastre naționale în microgravația spațiului (gândiți-vă la un tricolor

plutind în cupola Stației Spațiale). Nu în ultimul rând, pregătirea unui astronaut implică și dezvoltarea unor capacități naționale conexe: infrastructură de antrenament (chiar dacă de bază), echipe medicale și științifice care să-l susțină, participarea la experimente internaționale. Toate acestea ar poziționa România ca participant deplin în clubul select al țărilor care trimit oameni în cosmos.

Un posibil calendar ar fi ca, în 2-3 ani, România să aibă un candidat selectionat într-un program de antrenament ESA (sau comercial), iar în orizontul 2030 să vedem primul român de după Prunariu zburând fie spre ISS, fie – de ce nu – chiar spre stația Gateway de lângă Lună, în cadrul unei viitoare misiuni lunare internaționale. Acesta nu este un vis fantezist, ci un obiectiv realizabil prin **voință politică și alocare de resurse**, cu beneficii incalculabile în termeni de imagine și coeziune națională.

Diplomația spațială: promovarea României în structurile internaționale și leadership-ul în ESA

În paralel cu dezvoltarea internă, România trebuie să își joace inteligent cărțile și pe plan extern, folosind **diplomația spațială** pentru a-și crește influența și a deschide uși pentru specialiștii săi. Ministerul Afacerilor Externe (MAE) are deja implicare în reprezentarea României la **Comitetul ONU pentru Folosirea Pașnică a Spațiului Extraatmosferic** (**COPUOS**), contribuind la elaborarea de politici globale în domeniu. Continuând această tradiție, MAE poate promova un **rol activ al României** în inițiativele internaționale privind spațiul: de la colaborarea pentru prevenirea proliferării deșeurilor spațiale, până la adoptarea principiilor de comportament responsabil în spațiu (unde deja România a co-semnat rezoluții ONU alături de partenerii săi).

Un obiectiv important ar fi creșterea prezenței românești în **structurile de conducere ale ESA** și ale instituțiilor spațiale europene. Până acum, românii au ocupat rareori poziții de top în ESA, acestea revenind preponderent țărilor mari. Putem schimba această stare de fapt prin două căi: (1) **susținere diplomatică** pentru candidații români la posturi cheie și (2) **creșterea contribuțiilor financiare**, care întotdeauna aduce și vizibilitate proporțională. Ne putem propune ca, în următorii ani, un român să devină de exemplu **director de program ESA** (din cei ~10 directori ai agenției, care conduc domenii precum telecomunicații, navigație, observarea Pământului, tehnologie etc.). De asemenea, România ar putea candida la **președinția**

Consiliului ESA pentru un mandat – această funcție rotativă între state membre ar fi un prilej de afirmare diplomatică dacă ne pregătim din timp. Similar, în cadrul UE, am putea viza poziții de conducere la Agenția UE pentru Programul Spațial (EUSPA) sau în comitetele care guvernează programul Copernicus și Galileo. Fiecare astfel de poziție ocupată de un român înseamnă atât **influență în decizii**, cât și un exemplu pentru tinerii specialiști că se poate ajunge departe pornind din România.

Diplomația spațială include și **relațiile bilaterale**. România trebuie să încheie noi parteneriate directe cu alte agenții spațiale: de exemplu, un Memorandum de Înțelegere cu NASA pentru participarea la programe educaționale sau științifice, un acord cu Agenția Spațială Italiană (ASI) pentru cercetare comună (Italia deja cooperează bilateral cu state mai mici din ESA, împărtășind expertiză) sau un parteneriat cu noua Agenție Spațială a Poloniei pentru proiecte regionale. Astfel de acorduri ne permit să **folosim complementar resursele și cunoștințele** – partenerii mari ne pot oferi acces la infrastructuri (telescoape, facilități de testare), iar noi putem contribui cu idei proaspete și forță de muncă calificată.

Un alt aspect este **branding-ul internațional**: odată cu implementarea conceptului de „România Spațială", reprezentanțele diplomatice (ambasade, consulate) ar putea promova activ reușitele noastre spațiale în țările gazdă. Imaginile cu experimente românești pe ISS, cu sateliți construiți de studenți români, cu centre de control operaționale la noi în țară ar trebui prezentate la târguri internaționale și expoziții universale. România trebuie percepută nu doar ca țara lui Dracula sau a sportivilor, ci și ca țara inginerilor spațiali talentați. Aceasta va spori atractivitatea pentru investiții străine în high-tech și va poziționa țara noastră ca **partener egal de discuție** în probleme de politică spațială.

În fine, diplomația spațială implică și **contribuția la inițiative globale majore**. Dacă SUA planifică o misiune internațională pe Marte în deceniile următoare, de ce România n-ar aspira să fie parte mai activă? Poate trimițând un instrument științific proiectat aici sau un specialist în echipele de control de la sol. Țări mici ca Belgia sau Țările de Jos au găsit nișe prin care sunt indispensabile în misiuni mari (optică de precizie, sisteme de control de atitudine etc.). Diplomația noastră, în colaborare cu ARAS, ar trebui să **identifice nișa României** – acea capabilitate unde putem aduce valoare adăugată – și să ne promoveze agresiv ca participanți la orice proiect spațial internațional relevant.

Coordonarea unitară a cercetării spațiale sub egida ARAS

Am subliniat anterior importanța creării ARAS și a evitării fragmentării eforturilor naționale. Să detaliem cum anume ar funcționa **integrarea cercetării spațiale naționale** într-o structură coerentă sub conducerea ARAS. În momentul de față, activitățile de cercetare-dezvoltare spațială din România sunt dispersate între diverse instituții: ROSA coordonează programul STAR, însă institute precum **Institutul de Științe Spațiale** (**ISS**) de la Măgurele, **INCAS**, institute ale Academiei Române (pentru astronomie și astrofizică), universități tehnice (Politehnica București, UTCN Cluj etc.) și chiar unele companii private fac cercetare independent. Fiecare entitate își stabilește propriile priorități, adesea fără o aliniere generală. Rezultatul este o **fragmentare** care ne împiedică să atingem masa critică în vreun domeniu.

ARAS, odată constituită, ar trebui să acționeze ca **punct unic de coordonare**. Asta nu înseamnă centralizare rigidă, ci **armonizare strategică**. De exemplu, ARAS poate crea **consilii consultative pe domenii** (ex: științe spațiale, sateliți și platforme, lansatoare, aplicații downstream) în care să reunească experți din toate instituțiile relevante. Aceste consilii ar stabili direcțiile prioritare de cercetare și ar evita situația în care, să zicem, două universități dezvoltă separat două platforme cubesat similare fără să colaboreze. Sub egida ARAS, astfel de proiecte complementare ar putea fi **unificate într-unul singur, mai puternic**.

De asemenea, ARAS ar putea prelua administrarea marilor infrastructuri de cercetare spațială. Dacă de exemplu se construiește o cameră de test termic-vacuum la Măgurele, aceasta ar trebui pusă la dispoziția tuturor actorilor (instituții și companii) prin ARAS, evitând duplicarea investițiilor în alte părți. O altă sarcină ar fi crearea unui **hub național de date satelitare**: în loc ca fiecare instituție să descarce și să proceseze separat date din sateliți, ARAS poate gestiona o platformă comună (poate extinzând colaborarea cu ESRIN-ul ESA de la Frascati, care e centrul european de date EO).

Integrarea cercetării spațiale mai înseamnă și **o singură voce** către decidenți și public. ARAS ar publica rapoarte anuale despre starea programului spațial românesc, ar evidenția realizările tuturor actorilor sub un brand comun. Ar organiza conferințe naționale unde toți cercetătorii spațiali să-și prezinte rezultatele, stimulând astfel schimbul de idei și sinergiile. Cu alte cuvinte, ARAS ar crea sentimentul de **comunitate unificată** – toți lucrăm împreună la *„programul spațial românesc",* nu în mici insule izolate.

România Spațială – un nou brand de țară și un apel la ambiție națională

Visul **României Spațiale** nu este doar despre rachete, sateliți sau astronauți – este despre **identitatea și viitorul nostru ca națiune**. De-a lungul istoriei, mari proiecte științifice și tehnologice au galvanizat țări întregi, au unit generații în jurul unui scop comun și au redefinit modul în care o națiune este percepută în lume. Programul spațial american Apollo a transformat pentru totdeauna imaginea SUA în anii '60, la fel cum sutele de lansări sovietice au făcut din URSS un sinonim al explorării spațiului. Astăzi, puteri emergente precum India sau Emiratele Arabe Unite își construiesc identitatea globală și mândria internă și prin reușitele lor spațiale (vezi sonda indiană pe Marte sau misiunea EAU către Marte).

Pentru România, **lansarea brandului de țară *„România Spațială"*** ar putea fi scânteia care să aprindă un nou sentiment de încredere și ambiție. Imaginați-vă generația tânără crescând nu cu gândul de a pleca neapărat în Silicon Valley, ci știind că și aici, acasă, se lucrează la proiecte cosmice de ultimă oră, că pot contribui la misiuni pe Lună sau la dezvoltarea unui satelit național. Imaginați-vă mândria de a vedea știri internaționale în care România este menționată ca partener important într-o misiune spațială, ca țara care a dat un astronaut nou lumii sau ca locul unde s-a inventat o tehnologie revoluționară folosită pe stația spațială.

Pentru ca **România Spațială** să devină realitate, este nevoie de **susținerea fiecăruia dintre noi**. Decidenții politici trebuie să-și asume curajos aceste obiective pe termen lung, chiar dacă beneficiile politice imediate nu sunt întotdeauna vizibile – investițiile în spațiu dau roade pe ani și zeci de ani, dar odată ce apar, ele pot schimba destinul economic al țării. Publicul larg are și el un rol: să ceară și să sprijine aceste inițiative, să fie mândru de realizările cercetătorilor români, să urmărească lansările și sărbătorească succesele spațiale ca pe succesele echipei naționale. Iar specialiștii din domeniu, cei care zi de zi muncesc la calculator, în laborator sau în ateliere, trebuie să continue să **spere și să inoveze**, știind că munca lor nu este în van, că face parte dintr-un tablou de ansamblu pe care țara îl apreciază.

Eu cred că viitorul program spațial românesc ne așteaptă să-l construim cu ambiție, viziune și responsabilitate, astfel încât peste ani să putem spune: *România și-a revendicat locul printre stele*. În fond, spațiul cosmic nu aparține decât celor care îndrăznesc. Iar noi, românii, nu ducem lipsă de așa ceva.

ROSPIN: CONSTRUIND DE LA ZERO O INFRASTRUCTURĂ PENTRU CARIERE SPAȚIALE ÎN ROMÂNIA

Rareș-Cristian Bișag

Am pornit în 2019, fără acces la resurse, fără parteneriate internaționale și fără garanția că interesul pentru domeniul spațial în România poate fi susținut la scară largă. Ce aveam, în schimb, era o problemă clară: România era membră ESA din 2011, dar contribuia cu sub 1% din bugetul agenției și nu reușea să transforme apartenența la această rețea într-un avantaj pentru propriii săi tineri.

Așa am început ROSPIN: ca o structură care să intervină în golul dintre potențialul educațional și piața spațială globală.

În primii ani, am lucrat fără sediu, fără suport public și cu implicare exclusiv voluntară. Astăzi suntem o echipă activă în 16 orașe, cu un nucleu de peste 200 de voluntari și cu primul nostru sediu-laborator deschis în 2024 la București. În ultimii trei ani, am organizat peste 120 de evenimente, cu 4.500+ participanți. Numărul de participanți anuali a trecut de 2.600 anul trecut.

Am început cu educația, pentru că era singura cale realistă de a forma expertiză.

Niciun ecosistem tehnologic nu funcționează fără oameni pregătiți. România are, în următorii 10 ani, o fereastră demografică importantă: peste 1,4 milioane de tineri vor trece prin liceu și facultate. Dacă măcar 0,5% dintre ei aleg domeniul spațial, asta înseamnă peste 7.000 de potențiali specialiști.

Ne-am concentrat pe structuri educaționale aplicate. **ROSPIN School**, programul nostru intensiv destinat liceenilor, a ajuns la a patra ediție și a implicat peste **1 000 de elevi** din toată țara, având un format hibrid: prelegeri interactive, mentorat și proiect practic. Pentru studenți, **ROSPIN Academy** a format, în patru ediții, **750+ cursanți** din 15 județe; în 2024, cursurile au fost convertite într-un MOOC (Massive Open Online Course) pe platforma *SpacedIn*. Împreună cu Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca am lansat **Satellite Data Processing Masterclass**, un modul opțional pentru studenții interesați de procesarea datelor spațiale de la Comisia Europeană și

nu numai, în vederea rezolvării problemelor comunității. Segmentul practic este completat de competiția națională **ROSDC** (**Romanian Space Design Competition**) unde mai mult de 350 de elevi s-au întrecut în design de așezări spațiale, într-un scenariu futurist, replicând modul de lucru al companiilor din domeniu. Cei mai buni au ajuns la etapa internațională la NASA, alături de alți tineri din toată lumea.

Am urmărit mereu transferul de competențe, nu doar evenimentele în sine. Participanții învață proiectare, integrare hardware, comunicații, analiză de date și navigație – lucruri care lipsesc din curricula formală. Ceea ce am făcut aici nu e popularizare, ci formare.

Am lansat proiecte tehnologice pentru a valida capacitatea de execuție locală.

O altă presupunere SAU IPOTEZĂ pe care am vrut să o testăm: dacă echipele de studenți din România pot construi tehnologie spațială de nivel internațional.

ROSPIN-SAT-1 e un CubeSat 3U aflat în dezvoltare, proiect selectat în ESA Fly Your Satellite! 2022, singurul din Europa de Est. Echipa de peste 50 de studenți lucrează la proiect cu lansare planificată pentru 2027, făcând în același timp lucrările de licență, master sau doctorat în acest cadru. Primele componente ale satelitului au fost achiziționate prin bursa Henri Coandă, de la Ministerul Cercetării – 100.000 de lei atrași direct.

În paralel, am lucrat la SOLDERx – un experiment de lipire în microgravitație, care a zburat pe racheta REXUS, program al ESA, în martie 2025. La Cluj-Napoca, dezvoltăm RIVER Rover, un micro-rover gândit pentru participarea la European Rover Challenge 2026.

Niciunul dintre aceste proiecte nu este de fațadă. Ele respectă standarde de integrare și testare conforme cu cerințele europene și internaționale, se desfășoară în colaborare cu ingineri activi în industrie și urmăresc rezultate aplicabile – nu doar simulări sau machete.

Am investit în comunitate pentru a construi continuitate.

Spațiul e un domeniu greu și, adesea, izolat. Dacă nu creezi context pentru dialog constant, oamenii ies din ecosistem după primul eșec sau după ce finalizează o competiție. De aceea am gândit FAST (Future of Air & Space Technology) – un model de forumuri, expoziții și meet-up-uri care a atras în 2024 peste 380 de participanți, 37 de speakeri și a adus la aceeași masă ingineri, elevi, profesori, cercetători și decidenți.

Caravana ROSPIN, desfășurată în 2025 în trei orașe, a fost un alt model: prezență locală, directă, în comunități care altfel nu ar fi avut acces la astfel de evenimente. Campania noastră #DacăVremPutem, fără un buget de marketing, a strâns peste 200.000 de vizualizări. Nu a fost despre imagine, ci despre vizibilitate – să aducem domeniul spațial în dezbaterile publice.

Concluzie

ROSPIN nu a fost o idee, ci o reacție. O reacție la faptul că România exportă anual sute de tineri care ajung să lucreze în domeniul spațial, fără să construiască premisele pentru ca măcar o parte dintre ei să rămână. În 2024, peste 450 de români lucrau deja în Luxemburg, Germania sau Olanda în proiecte ESA sau private.

Am demonstrat că România poate produce competență, poate executa proiecte în standarde internaționale și poate susține evenimente educaționale cu impact concret. Dar toate acestea depind, în continuare, de inițiative autonome și de eforturi descentralizate.

Până în 2035, noi credem ca România are potențialul de a juca un rol important în industria spațială europeană și internațională. Considerând numărul impresionant de tineri care participă la olimpiada de astronomie, competiții de robotică și inginerie, aceștia au nevoie de infrastructură suport care să îi determine să rămână în țară și să dezvolte potențialul spațial românesc. Suntem determinați să ducem spațiul în fiecare scoală din România, să dezvoltăm programe de aprofundare pentru studenți și tineri, să susținem fondarea de noi companii în acest sector și să demonstrăm utilitatea tehnologiilor spațiale pentru publicul larg. ROSPIN e un pas în această direcție, nu o soluție completă. Dar e un început funcțional, măsurabil, replicabil.

DE LA FIȘE MEDICALE LA REȚELE NEURONALE. SĂNĂTATEA ÎN ERA AI

Elena-Anca Paraschiv

Inteligența artificială în 2035: povestea unei medicine care învață să asculte

Era o dimineață obișnuită de primăvară în anul 2035. Într-un mic spital din România, o pacientă în vârstă de 68 de ani, Maria, își începea ziua cu o consultație care nu semăna deloc cu cele din urmă cu zece ani. Nu mai era nevoie să stea la coadă, să repete simptomele din nou și din nou sau să caute disperată un specialist în alt oraș. Un asistent virtual, alimentat de un sistem AI avansat, deja îi analizase ritmul cardiac, nivelurile hormonale, istoricul medical și chiar tonul vocii pentru a evalua starea ei generală de sănătate și a propune un plan personalizat de tratament. Dar poate cel mai important lucru: inteligența artificială o asculta.

Această scenă nu mai ține de science fiction. Este proiecția firească a traiectoriei accelerate pe care inteligența artificială a urmat-o în ultimul deceniu. Am crescut într-o Românie în care medicina însemna empatie, dar și birocrație. În care medicii lucrau până la epuizare, iar pacienții se pierdeau în sisteme informatice care nu comunicau între ele. Însă în 2035, lucrurile arată diferit. Și nu pentru că am inventat un panaceu universal, ci pentru că am început să folosim mai bine un instrument care învață din date, din erori, din oameni: inteligența artificială.

De la AI care învață, dar și care îngrijește...

În următorul deceniu, vom asista la o schimbare profundă a paradigmei în sănătate, în care inteligența artificială va trece de la statutul de simplu asistent tehnologic la acela de partener activ în procesul de îngrijire. Această transformare nu va însemna doar mai multă tehnologie, ci o reconfigurare a întregii relații medic–pacient, a modului în care se iau deciziile clinice și a felului în care sistemul de sănătate reacționează la provocări.

Până în 2035, algoritmii de inteligență artificială nu vor mai fi utilizați doar pentru automatizarea unor sarcini repetitive, cum ar fi completarea fișelor

medicale sau trierea simptomelor. În loc de asta, ne vom baza pe modele AI capabile să analizeze în timp real milioane de date provenite din dosare medicale, dispozitive purtabile (wearables), imagini radiologice, secvențieri genetice sau chiar voce și mimică – pentru a construi o imagine integrată, precisă și în continuă actualizare a stării de sănătate a fiecărui pacient.

De exemplu, un pacient cu risc de boli cardiovasculare va fi monitorizat în mod constant printr-o combinație de ceasuri inteligente, senzori de pe piele și aplicații de lifestyle tracking. Inteligența artificială va învăța din tiparele comportamentale (cicluri de somn, niveluri de stres, obiceiuri alimentare, sedentarism), din semnele fiziologice (variabilitatea ritmului cardiac, tensiune arterială, saturația de oxigen) și din istoricul familial, pentru a genera predicții privind riscurile iminente. Astfel, va putea trimite alerte medicului curant și pacientului cu mult timp înainte de o potențială criză, reducând semnificativ spitalizările și costurile.

Acești algoritmi nu se vor opri doar la prevenție. În spitale, AI-ul va deveni o „*rețea neurală operațională*" care gestionează fluxurile medicale interne, optimizează utilizarea resurselor (paturi, personal, echipamente) și sprijină medicii în stabilirea diagnosticului. Și, să fim sinceri, acest lucru este esențial pentru un sistem de sănătate care trebuie să funcționeze eficient. Modele de procesare a imaginilor, dezvoltate pe arhitecturi precum Vision Transformers sau rețele convoluționale hibride, vor putea identifica leziuni pulmonare incipiente, microhemoragii retiniene sau tumori milimetrice pe RMN, cu o precizie egală sau chiar mai mare decât a unui radiolog uman, dar într-o fracțiune de timp. Nu, nu va înlocui medicul. Îl va ajuta să ia cele mai bune și mai rapide decizii pentru a salva viața pacientului.

Un alt exemplu este domeniul sănătății mintale, domeniu cu un puternic impact în zilele noastre și o direcție de cercetare care, pe zi ce trece, descoperă noi legături între biologia creierului, factorii de mediu și comportamentele individuale. AI-ul va învăța să recunoască variațiile tonului vocii, expresiile faciale sau structura discursului unui pacient pentru a anticipa o recădere depresivă sau un episod psihotic. Astfel, intervenția terapeutică va fi proactivă, nu reactivă.

Pe partea de interacțiune pacient–medic, interfețele conversaționale (chatboți medicali avansați) vor deveni „primul contact" cu sistemul de sănătate. Acestea nu vor fi simple aplicații automate, ci entități digitale antrenate pe seturi de date medicale, lingvistice și sociale, capabile să înțeleagă nuanțe culturale, să exprime empatie și să personalizeze conversația în funcție de nivelul

de alfabetizare digitală și medicală al utilizatorului. Gândiți-vă la un asistent virtual care poate explica unei persoane în vârstă de la țară, într-un limbaj accesibil, de ce trebuie să-și ia medicamentele la anumite ore, cum funcționează o ecografie sau ce înseamnă o analiză de sânge.

În această nouă realitate, rețelele neuronale nu vor avea doar funcții cognitive – de analiză și decizie –, ci vor integra și semnale afective. Se va vorbi tot mai des despre *Affective AI*, adică inteligență artificială capabilă să interpreteze emoții și să le ia în calcul în procesul medical. De exemplu, un copil bolnav de cancer care interacționează cu o interfață AI prietenoasă poate să exprime mai ușor anxietățile sale, iar acea interfață poate sugera unui psiholog un set de intervenții personalizate în funcție de nivelul de stres și starea emoțională a micuțului.

Importanța nu va fi înlocuirea medicului, ci redarea timpului acestuia pentru ceea ce contează cu adevărat – ascultarea pacientului, conexiunea umană, judecata clinică și deciziile etice. Într-un fel, AI-ul ne va permite să fim mai umani în medicină, tocmai pentru că preia din sarcinile tehnice și repetitive.

În România, aceste schimbări vor necesita o infrastructură digitală robustă, dar și o transformare de mentalitate. Va trebui să ne pregătim nu doar din punct de vedere tehnologic, ci și legislativ, etic și educațional. Medicii vor avea nevoie de competențe în interpretarea deciziilor AI, pacienții vor avea nevoie de încredere în aceste sisteme, iar administrația publică va trebui să susțină această tranziție prin politici coerente și fonduri pentru inovare.

... la tratament, prevenție inteligentă și medicină personalizată ...

Timp de decenii, medicina a fost reactivă. Așteptam ca boala să se manifeste și abia apoi interveneam. În 2035, acest model este deja învechit. Cea mai mare transformare adusă de inteligența artificială va fi mutarea centrului de greutate de la tratament la prevenție inteligentă – și mai ales, la **prevenție personalizată.**

Această schimbare a devenit posibilă odată cu răspândirea dispozitivelor purtabile – brățări, ceasuri, haine inteligente sau chiar plasturi biometrici. În România anului 2035, milioane de oameni poartă aceste dispozitive zilnic, fără a le percepe ca pe o intervenție medicală. Ele devin parte din viața cotidiană, la fel cum a devenit telefonul mobil în urmă cu 20 de ani. Acestea colectează constant date precum ritmul cardiac, tensiunea arterială, nivelul oxigenului, tiparele de somn, mișcarea sau chiar tonul vocii.

Aceste date nu rămân izolate, ci sunt transmise în timp real către sisteme AI capabile să recunoască tipare subtile care preced un episod acut: o fibrilație atrială, o criză hipertensivă, un atac de panică sau o deshidratare severă. Un pacient care merge liniștit la cumpărături poate primi o alertă de la aplicația sa medicală care îi recomandă să se oprească, să își administreze medicația și să contacteze medicul. În loc să ajungă la Urgențe, evită complet criza.

Dar poate cel mai important salt este cel al **medicinii personalizate**. În 2035, medicina nu mai este despre protocoale standard pentru toți. Este despre profiluri individuale de sănătate. Fiecare pacient are un „dosar digital extins" – un model complex care integrează date genetice (genomul), date epigenetice, istoricul familial, stilul de viață, medicațiile luate în trecut, microbiomul intestinal și comportamentul cotidian. Inteligența artificială analizează acest univers de date și poate oferi o **recomandare terapeutică precisă, adaptată la acea persoană** – nu la un „pacient mediu".

Într-un spital universitar din Cluj sau București, atunci când un pacient oncologic este diagnosticat, sistemul AI va recomanda un tratament nu doar pe baza tipului de cancer, ci și a sensibilității genetice la anumite terapii, a reacțiilor adverse anterioare și a compatibilității cu stilul de viață al pacientului. Tratamentul devine, astfel, nu doar eficient, ci și suportabil și uman.

În mediul rural, unde astăzi este greu să găsești un medic de familie disponibil, prevenția inteligentă devine salvatoare. Pacienții vor putea beneficia de **teleconsultații asistate de AI în realitate augmentată**, în care un cadru medical aflat la zeci de kilometri distanță va putea „vedea" pacientul printr-un dispozitiv inteligent, va primi automat interpretările datelor biometrice și va recomanda o intervenție, dacă e nevoie. În cazuri critice, un sistem național de răspuns automatizat va putea trimite drone medicale cu echipamente de prim-ajutor sau medicație, exact acolo unde este nevoie.

Inteligența artificială va permite și predicția bolilor înainte de apariția simptomelor. Să ne gândim la un copil cu predispoziție genetică pentru diabet de tip 1. În 2035, AI-ul va putea detecta schimbări subtile în metabolism, comportament și imunitate care indică o probabilitate crescută de declanșare. Astfel, intervențiile de prevenție – dietă, mișcare, management psihologic – vor fi implementate înainte ca boala să se instaleze. Acesta este adevăratul potențial al inteligenței artificiale: să elimine suferința înainte să înceapă.

Sistemele de sănătate din România vor trebui să învețe să gândească în acest mod anticipativ. În loc să reacționeze la crize, vor putea să le prevină. În loc să trateze complicații, vor putea menține sănătatea. Asta presupune un

nou tip de infrastructură: interoperabilitate între sisteme, standarde comune de date, algoritmi validați, dar și o încredere generalizată a populației că AI-ul lucrează în favoarea ei.

Medicina personalizată nu va mai fi un lux al cercetării, ci o componentă esențială a sistemului public de sănătate. AI-ul va fi coloana vertebrală a acestei tranziții, transformând fiecare interacțiune medicală într-o oportunitate de învățare, adaptare și grijă individualizată.

În 2035, unul dintre cele mai radicale salturi în sănătate nu va veni dintr-un laborator sau o clinică privată, ci din culisele sistemului: **administrația**. De la autoritățile locale până la Ministerul Sănătății, inteligența artificială va deveni o componentă-cheie în luarea deciziilor de sănătate publică – nu doar ca instrument tehnologic, ci ca motor de *predictibilitate, eficiență și transparență.*

Astăzi, multe dintre politicile de sănătate sunt reactive. Se bazează pe date istorice, pe intuiții sau pe calcule bugetare rigide. În 2035, AI-ul va permite o **modelare continuă a realității medicale**, oferind autorităților o imagine în timp real a stării de sănătate a populației și a impactului imediat al deciziilor luate.

Să ne imaginăm o situație concretă: o creștere bruscă a cazurilor de insuficiență respiratorie în mai multe județe. Un sistem AI integrat național poate detecta anomalia, corela datele cu nivelul de poluare, condițiile meteo, comportamentele de consum, nivelul de vaccinare și istoricul pacientului. Apoi, poate **recomanda acțiuni rapide**: suplimentarea numărului de paturi ATI, redirecționarea personalului, campanii de informare localizate sau distribuirea de echipamente de protecție.

Mai mult, politicile de sănătate publică vor fi simulate înainte de implementare. În loc să se adopte un program de prevenție „în orb", autoritățile vor putea rula modele AI care prezic ce se întâmplă dacă intervenția este aplicată doar în mediul urban, la o anumită categorie de vârstă, sau într-un anumit județ. AI-ul va răspunde la întrebări imposibile până de curând: **„Ce impact are o reducere cu 10% a obezității în rândul adolescenților asupra bugetului Casei Naționale de Asigurări de Sănătate în următorii 15 ani?"**

Un alt câștig major va fi **interoperabilitatea sistemelor**. În România anului 2035, datele medicale nu vor mai fi blocate în silozuri închise. Dosarele electronice, analizele de laborator, istoricul de medicație, consultațiile din ambulator, aplicațiile de telemedicină și datele de la dispozitivele purtabile vor putea fi integrate și analizate de AI într-o platformă națională. Aceasta va

permite nu doar urmărirea pacientului în mod continuu, ci și **formularea de politici coerente, pe baza unor date reale, nu pe estimări.**

Un exemplu relevant: planificarea construirii unui nou spital. În loc de a se baza doar pe factori demografici și presiuni politice, decizia va putea fi susținută de AI care evaluează în timp real datele privind incidența bolilor, distanța față de alte unități, timpul de răspuns în urgență, mobilitatea populației și tendințele de îmbătrânire. Rezultatul? Investiții mai inteligente, mai bine plasate, și mai utile pe termen lung.

De asemenea, **AI-ul va sprijini lupta împotriva inegalităților în sănătate**. Algoritmii pot identifica tipare sistemice de excluziune: comunități unde pacienții nu ajung la screening-uri, regiuni unde mortalitatea infantilă rămâne ridicată sau grupuri etnice care nu beneficiază de acces echitabil la terapii. Politicile devin astfel nu doar inteligente, ci și echitabile – adică mai aproape de idealul unei Românii sănătoase pentru toți.

Însă pentru ca toate acestea să devină realitate, este esențial un parteneriat între stat, mediul academic, societatea civilă și sectorul privat. AI-ul nu este o soluție magică, ci un catalizator. El poate amplifica deciziile bune sau, dimpotrivă, poate întări inechitățile dacă nu este corect proiectat. România viitorului trebuie să investească în **guvernanță algoritmică**, adică în reguli clare pentru modul în care AI este antrenată, auditată și reglementată în context public.

Transparența deciziilor luate de AI, explicabilitatea rezultatelor și protecția datelor personale vor fi provocările-cheie ale acestei noi epoci. Iar cetățeanul trebuie să fie în centrul acestei construcții. AI-ul trebuie să lucreze pentru el, nu peste el.

... până la întrebarea *„Dar ce ne rămâne nouă, oamenilor?"*

Este ușor să ne lăsăm fascinați de performanțele tehnologice, dar viitorul nu se scrie doar cu algoritmi. Întrebarea esențială pentru 2035 va fi: cum construim încrederea? Cum ne asigurăm că AI-ul este etic, că nu amplifică inechitățile sau că nu devine o „cutie neagră" imposibil de înțeles?

România viitorului va avea nevoie de o cultură digitală solidă. De profesioniști în sănătate care înțeleg AI-ul nu ca pe o amenințare, ci ca pe un partener. De pacienți care nu se tem de algoritmi, ci se bucură că medicina a devenit mai aproape de nevoile lor. Va trebui să învățăm nu doar să folosim AI, ci și să o întrebăm, să o chestionăm, să o calibrăm la valorile noastre umane.

România 2035 va fi o poveste despre încredere, tehnologie și grijă

Când privesc spre România anului 2035, nu văd un viitor distopic controlat de algoritmi, nici o lume în care medicina devine rece sau impersonală. Văd, mai degrabă, o țară în care tehnologia reușește să redea timp, să repare breșe în acces, să echilibreze diferențe și să aducă speranță. O țară în care inteligența artificială nu este doar o colecție de modele matematice, ci o extensie a dorinței noastre de a avea grijă unii de alții mai bine, mai devreme, mai personal.

O văd pe Maria, pacienta noastră imaginară de la începutul acestei povești, trăind nu doar mai mult, ci mai bine. Simțindu-se în siguranță nu doar în spitale mari, ci și în propriul cămin, știind că are alături un sistem care o ascultă, o înțelege și o respectă. Văd un medic de familie dintr-un sat izolat consultând, în timp real, un pacient oncologic cu sprijinul unui AI care îi sugerează tratamente de ultimă generație. Văd un copil diagnosticat cu autism primind o intervenție timpurie adaptată la nevoile sale unice, datorită unui model AI antrenat pe milioane de cazuri diverse.

Dar mai văd și ceva esențial: o societate care nu s-a grăbit să adopte orbește tehnologia, ci a învățat să o tempereze cu empatie, cu reguli clare, cu discernământ etic. O administrație publică care ia decizii nu din birouri izolate, ci din date reale, din modele testate, dintr-o dorință profundă de a construi un sistem mai just. Un viitor în care sănătatea nu mai este un privilegiu, ci un drept susținut de date, inteligență și solidaritate.

Inteligența artificială nu este, și nu cred că va deveni vreodată, o destinație. Este o unealtă, o infrastructură invizibilă care modelează alegerile noastre, ne provoacă să regândim ce înseamnă să avem grijă unii de alții, ce înseamnă responsabilitate, progres și umanitate.

România puternică din 2035 nu va fi cea care are cei mai avansați algoritmi. Va fi cea care reușește să îi pună în slujba celor mai fragile vieți. Cea care nu va uita că, dincolo de coduri și senzori, medicina este o poveste despre oameni. Iar dacă vom ști să scriem această poveste împreună, cu știință, curaj și încredere, atunci, viitorul va fi nu doar inteligent, ci cu adevărat uman.

ROLUL ROMÂNIEI ÎN DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII EUROPENE DE DATE GENOMICE PROIECTUL GDI[1]

Mihaela Dindere

În anul 2000, la conferința declarării primei versiuni a genomului uman, Francis Collins - directorul Proiectului Genomului Uman - declara: „Învățăm limba în care este scrisă viața." Această afirmație nu era doar un moment de celebrare a științei, ci o proiecție a viitorului medicinei. Genomica promitea să devină un pilon central al cercetării biomedicale și, totodată, al transformării profunde a modului în care înțelegem, diagnosticăm și tratăm bolile.

Astăzi, la mai bine de două decenii distanță, vedem cum această promisiune capătă consistență. Genomica nu mai este doar un domeniu de frontieră, ci o realitate științifică și clinică tot mai prezentă în Europa. Eforturile de a colecta, standardiza și utiliza date genomice într-un mod coordonat la nivel continental au culminat cu inițiativa „1+ Million Genomes" (1+MG), o declarație politică interguvernamentală care reunește douăzeci și cinci de state ale Uniunii Europene, inclusiv România, plus Marea Britanie și Norvegia, în jurul obiectivului comun de a colecta și analiza datele genomice a peste un milion de cetățeni europeni [1].

Integrare strategică în inițiative europene

România este parte a inițiativei 1+MG din vara anului 2023, când Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării a numit primii reprezentanți ai României în aceasta structura, Dr. Marius Geantă, președinte și co-fondator, Centrul pentru Inovație în Medicină și Dr. Octavian Bucur, director general al Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Genomică (ICDG), București [2].

Țările semnatare și-au exprimat intenția de a colabora pentru a asigura accesul la cel puțin un milion de genomuri secvențiate, într-un mod responsabil, etic și interoperabil la nivel transnațional. Demersul presupune atât dezvoltarea unei infrastructuri europene avansate pentru stocarea și partajarea acestor date, cât și armonizarea reglementărilor naționale pentru a permite

[1] Proiectul Genomic Data Infrastructure (GDI) permite accesul la date genomice și fenotipice și clinice aferente în întreaga Europă. Face acest lucru prin stabilirea unei infrastructuri federate, durabile și sigure pentru a accesa datele. (sursa: https://genomica.gov.ro/gdi/)

accesul securizat și federat - un model de partajare a datelor în care seturile de date brute rămân stocate local, în fiecare țară, iar accesul transfrontalier se realizează prin interogări la distanță; doar rezultatele analizei sunt transferate, asigurând astfel suveranitatea datelor și protejarea confidențialității [3].

Structura 1+MG este susținută de o serie de proiecte europene cheie care contribuie împreună la transformarea viziunii 1+MG într-o realitate științifică și clinică funcțională. Printre cele mai importante se numără B1MG (Beyond 1 Million Genomes), care a oferit baza metodologică și strategică pentru operaționalizarea 1+MG, și Genomic Data Infrastructure (GDI), proiect care dezvoltă capacitățile tehnice pentru conectarea și utilizarea colecțiilor naționale de date genomice într-un sistem interoperabil european. De asemenea, Genome of Europe (GoE) contribuie prin realizarea unui atlas genomic pan-european de referință, iar proiectul B1MGPlus sprijină dezvoltarea unui consorțiu digital european (Genome EDIC) pentru infrastructura genomică. Nu în ultimul rând, rețeaua ELIXIR oferă suport bioinformatic și expertiză în standardizarea și interoperabilitatea datelor la nivel european [1].

Ce rol joacă România în structura genomică europeană?

România face parte din aceste proiecte prin implicarea activă a Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Genomică condus de către Dr. Octavian Bucur. Prin activitatea sa de pionierat și efortul colectiv al echipei, institutul consolidează poziția României în rețelele științifice internaționale, contribuind concret la definirea standardelor etice, legale, tehnice și operaționale ale infrastructurii europene de date genomice. Trebuie menționat, de asemenea, sprijinul acordat de către Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, Ministerul Educației și Ministerul Sănătății, precum și sprijinul Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila" (UMFCD) din București, în subordinea căreia se află Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică, rectorul Prof. Dr. Viorel Jinga fiind figura esențială în dezvoltarea institutului, precum și promotorul principal al dezvoltării genomicii în România. Contribuția sa deosebită a facilitat o evoluție exponențială și a fortificat poziția României pe plan european în domeniul genomicii în ultimii ani [2].

În mod particular, România a fost integrată în Genomic Data Infrastructure începând cu luna aprilie 2024 prin Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică împreună cu Autoritatea pentru Digitalizarea României, fiind reprezentată de Adrian-Nicolae Buzatu, director general adjunct al Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Genomică, Prof. Dr. Laurențiu Camil Bohîlțea, Conf. Dr. Radu Eugen, Dr. Mircea Crețu și Răzvan Hoinaru din cadrul Autorității pentru Digitalizarea României [4].

Lansat în 2022 și cu o finanțare de 40 de milioane de euro, GDI reunește organizații guvernamentale, institute de cercetare și reprezentanti din domeniul biotehnologiei din 25 de țări. Acesta valorifică activitatea pregătitoare desfășurată în cadrul grupurilor de lucru ale inițiativei 1+MG, rezultatele proiectului B1MG, precum și investițiile realizate de statele membre ale Uniunii Europene în domeniul genomicii.

Proiectul urmărește crearea unei infrastructuri europene care să permită conectarea și accesul transfrontalier la seturi de date genomice și fenotipice, într-un mod sigur, standardizat, coordonat și federat. Este important de notat că, datele genomice brute vor fi stocate local, în fiecare țară, și nu vor fi transferate în afara acesteia. Partenerii din alte țări vor putea interoga aceste date, însă vor primi doar rezultatele interogărilor, nu și acces la datele brute.

În acest sens, GDI contribuie la aprofundarea înțelegerii genomului uman, facilitând luarea deciziilor clinice într-un mod mai precis și mai rapid, îmbunătățind diagnosticarea și tratamentele medicale, cu beneficii semnificative nu doar pentru sănătatea publică, ci și pentru economia europeană în ansamblu.

Totodată, proiectul este aliniat cu dezvoltările legislative și tehnice din cadrul European Health Data Space (EHDS), sprijinind integrarea genomicii în acest ecosistem digital european. Infrastructura de date genomice este susținută prin utilizarea celor mai avansate tehnologii informatice disponibile - inclusiv inteligența artificială, calculul de înaltă performanță, soluții de tip cloud, blockchain și tehnologii de încredere – pentru a garanta accesul securizat și analiza unor seturi de date complexe [5].

În acest context, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică joacă un rol bine definit în cadrul Pilonilor I și II ai proiectului GDI. În cadrul Pilonului I, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică contribuie la activitățile desfășurate în pachetul de lucru 2 (Work Package 2), dedicat sustenabilității pe termen lung. Experții români participă la elaborarea raportului privind costurile infrastructurii, la definirea recomandărilor pentru menținerea funcțională a acesteia, la identificarea posibilelor surse de finanțare, precum și la evaluarea modelelor de guvernanță și a cadrelor legale compatibile cu legislația europeană. În cadrul Pilonului II, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică este implicat în pachetul de lucru 3 (Work Package 3), care urmărește dezvoltarea nodului național de date genomice și asigurarea progresului său prin etapele de integrare, implementare și operaționalizare. Aceste faze sunt în concordanță cu nivelurile de pregătire tehnologică stabilite de EMBL-ELIXIR și urmăresc integrarea României într-un sistem european coerent, interoperabil și funcțional de acces la date [4].

Ca parte a angajamentului său extins în GDI, Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Genomică și-a consolidat rolul prin organizarea, alături de Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila" (UMFCD) și cu sprijinul Comisiilor pentru Sănătate din Senatul României și Camera Deputaților, a primei conferințe a proiectului european Beyond 1 Million Genomes Plus (B1MGPlus). Evenimentul, desfășurat la Palatul Parlamentului în perioada 10 - 13 martie 2025, marchează un pas esențial în continuarea și extinderea inițiativelor GDI, vizând în mod special lansarea Genome EDIC - o nouă structură europeană în domeniul genomicii, care își propune să reglementeze transferul de date genomice și să coordoneze cooperarea între statele membre în acest domeniu de importanță strategică. Cu atât mai mult, România este una din primele țări care s-a implicat în Task Force-ul proiectului pentru definirea statutului noului EDIC, prin Prof. Sorin Hostiuc, membru UMFCD [6].

De la infrastructură la impact medical concret

Aderarea României la inițiativa europeană „1+ Million Genomes" și implicarea sa în proiectul Genomic Data Infrastructure (GDI) reprezintă un pas fundamental în modernizarea sistemului național de sănătate și în îmbunătățirea calității serviciilor medicale adresate cetățenilor. Prin accesul la o infrastructură genomică avansată, bazată pe colectarea, stocarea și analiza unor volume masive de date genomice și clinice, medicina personalizată devine o realitate tangibilă, facilitând dezvoltarea unor strategii terapeutice adaptate caracteristicilor genomice individuale.

Pentru cetățeanul român, aceste inițiative europene devin relevante în momentul în care se traduc în beneficii concrete: posibilitatea de a primi un diagnostic genetic rapid și precis pentru o boală rară; alegerea unei terapii personalizate în cancer, bazate pe profilul genomic; monitorizarea riscului individual de boli cronice sau ereditare; și, poate cel mai important, includerea într-un sistem de sănătate modern, echitabil și proactiv. Genomica nu înlocuiește medicina clasică, ci o completează, o rafinează și o umanizează.

Pentru cercetători, participarea la o rețea pan-europeană de date genomice înseamnă acces la un volum fără precedent de informații științifice, standardizate și comparabile, care pot genera ipoteze noi, validări robuste și soluții inovatoare. Astfel, România devine un contributor activ nu doar un beneficiar - la progresul științific european.

De asemenea, prin facilitarea accesului la baze de date europene interoperabile, sistemul medical românesc va putea beneficia de cunoștințe și tehnologii de ultimă oră, promovând schimbul de informații și colaborarea între

centrele de cercetare și instituțiile clinice din diverse țări. Integrarea transnațională are potențialul de a accelera procesul de inovare în domeniul sănătății, de la cercetarea fundamentală până la aplicarea clinică, generând beneficii directe pentru pacienți și pentru întregul sistem de sănătate. Astfel, aceste date sunt o resursă strategică: ele permit prognoze mai exacte, planificare eficientă și politici bazate pe dovezi reale.

Nu în ultimul rând, participarea României la această inițiativă europeană implică asumarea unui cadru etic și legal riguros, menit să protejeze drepturile individuale privind confidențialitatea și securitatea datelor cu caracter personal. Această dimensiune este esențială pentru consolidarea încrederii publice în utilizarea datelor genomice în cercetare și practica medicală, condiție indispensabilă pentru succesul pe termen lung al proiectului[4].

Astfel, pentru cetățenii români, integrarea în rețeaua europeană de date genomice oferă perspective reale de îmbunătățire a sănătății individuale și colective, prin acces la servicii medicale mai precise, personalizate și eficiente. Pentru sistemul de sănătate, această inițiativă reprezintă o oportunitate strategică de reformă și modernizare, care poate conduce la optimizarea alocării resurselor, la creșterea capacității de răspuns în fața provocărilor epidemiologice și la consolidarea poziției României în cadrul spațiului european de cercetare și inovare.

Într-un moment în care medicina intră într-o nouă epocă - una bazată pe date, modele predictive și terapii adaptate individului - România face un pas decisiv pentru a nu rămâne la periferia revoluției genomice. Mai mult, prin activitatea Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Genomică și a partenerilor săi instituționali, inclusiv cei 20 de parteneri din cadrul Retelei Nationale de Medicină Genomică creată prin proiectul de cercetare ROGEN, destinat dezvoltării cercetării genomice în Romania, țara noastră nu doar că se aliniază la standardele europene, ci își asumă un rol activ în modelarea viitorului infrastructurii pan-europene de date genomice.

Referințe:

1. https://framework.onemilliongenomes.eu/about-the-framework
2. https://genomica.gov.ro/romania-apreciata-pentru-progresele-in-domeniul-genomicii-dupa-aderarea-la-initiativa-europeana-1-million-genomes/
3. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/1-million-genomes
4. https://genomica.gov.ro/gdi/
5. https://gdi.onemilliongenomes.eu/
6. https://genomica.gov.ro/prima-conferinta-a-proiectului-european-beyond-1-million-genomes-plus-la-palatul-parlamentului/

ECOSISTEME DE INOVARE EFICIENTE - CE-I LIPSEȘTE ROMÂNIEI? ROLUL EIT COMMUNITY HUB

Silvia Ursu

Construirea unui ecosistem de inovare eficient în România presupune depășirea unor bariere sistemice, dar și valorificarea unor oportunități concrete, așa cum am observat direct, gestionând proiecte la interfața dintre mediul public, privat și european.

România se confruntă cu un paradox: deși dispune de un potențial tehnologic și uman semnificativ, se clasifică persistent pe ultimul loc în Uniunea Europeană la capitolul inovație, conform European Innovation Scoreboard 2024[1]. Pentru a construi ecosisteme eficiente, trebuie să abordăm trei dimensiuni critice: colaborarea dintre mediul academic, privat și guvernamental (modelul „triple helix"), finanțarea strategică și includerea de perspective diverse.

EIS nu măsoară doar infrastructura digitală (unde România stă relativ bine), ci și calitatea capitalului uman, capacitatea de inovare a IMM-urilor, investițiile în R&D, colaborarea public-privată și impactul economic al inovației. Acestea sunt exact domeniile unde România are cele mai mari provocări, iar scorul EIS reflectă fidel aceste realități.

România este clasificată ca „Emerging Innovator", adică se află în grupul țărilor cu performanță de inovare sub 70% din media UE, având în 2024 un scor de doar 34% din media europeană.

Performanța României este sub media grupului de „Emerging Innovators" (48%) și a crescut foarte puțin față de 2017 (doar +1,5 puncte procentuale), mult sub ritmul de creștere al UE (+10% în aceeași perioadă).

Ca puncte forte se remarcă nivelul de penetrare broadband peste medie UE – sigur, aici putem vira spre o altă discuție – cât de relevant este acest indicator fără context și, mai ales, fără alfabetizare digitală, gândire critică și ceva abilități de a depista fake news.

---

[1] Comisia Europeană, European Innovation Scoreboard 2024, Publications Office of the EU, 2024, disponibil online: ttps://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8a4a4a1f-3e68-11ef-ab8f-01aa75ed71a1/language-en[]

Dacă tot am atins acest subiect și, încă marcați de procesul ultimelor alegeri prezidențiale, să ne uităm la câteva date.

Penetrarea TikTok în România este printre cele mai ridicate din Uniunea Europeană, dar nu este cea mai mare din blocul comunitar. Conform datelor TikTok și analizelor Statista[2] pentru începutul anului 2025, TikTok avea 8,51 milioane de utilizatori adulți (18+) în România, ceea ce reprezintă 55,4% din totalul adulților și aproximativ 47,7% din totalul utilizatorilor de internet din țară la acea dată.

Comparativ cu alte țări UE, România se află în topul statelor cu cea mai mare rată de penetrare a TikTok, depășind Polonia (12,6 milioane utilizatori), dar fiind sub marile piețe precum Franța (25,1 milioane), Germania (24,2 milioane), Italia (22,8 milioane) și Spania (21,9 milioane). Totuși, dacă ne raportăm la procentul din populația adultă sau la baza de utilizatori de internet, România este peste media europeană și printre lideri regionali.

O categorie la care suntem mai performanți, din perspectivă EIS, se referă și la exporturile de produse de tehnologie medie și înaltă care sunt la un nivel relativ bun comparativ cu alte state din aceeași categorie.

Punctele la care nu performăm se referă la procentul populației cu studii superioare care este sub media UE, ceea ce afectează calitatea capitalului uman; procentul IMM-urilor care introduc inovații de proces sau produs este foarte scăzut, semnalând o lipsă de dinamism antreprenorial și de transfer tehnologic. Corelat cu acest subiect, colaborarea între universități și industrie care este slab dezvoltată, iar numărul de brevete sau inovații cu impact economic este redus. Și, desigur, investițiile în cercetare-dezvoltare (R&D) rămân la niveluri foarte mici (sub 0,5% din PIB), față de media UE de peste 2%.

Iar fragmentarea ecosistemului nu este arătată doar de EIS, ci este resimțită aproape zilnic, de fiecare dintre noi.

Un alt blocaj important este fragmentarea sistemului de inovare. Programele de sprijin pentru startup-uri, granturile europene, fondurile pentru digitalizare sau inovare industrială sunt gestionate de instituții diferite, fără coordonare, fără obiective comune și, adesea, fără transparență.

În plus, birocrația excesivă și lipsa capacității administrative afectează direct absorbția fondurilor europene. Multe organizații se descurajează în fața proceselor greoaie de aplicare, lipsa de sprijin pentru scrierea și managementul proiectelor, sau condițiile rigide de cofinanțare.

[2] Statista, TikTok penetration in selected countries and territories 2025, februarie 2025, accesat la 30 iunie 2025, disponibil online: https://www.statista.com/statistics/1299829/tiktok-penetration-worldwide-by-country/

Auzim adesea, mai ales din partea IMM-urilor inovative sau a organizațiilor de cercetare că proiectele „finanțate direct de la Bruxelles" se implementează ușor, focusul fiind pe rezultate și impact, în timp ce, cele care au (și) finanțare/ cofinanțare națională sunt o olimpiadă a birocrației.

Un alt aspect important este slaba capitalizare a startup-urilor și absența unui ecosistem puternic de venture capital. Deși în ultimii ani au apărut fonduri locale de tip VC, acestea sunt încă mici ca dimensiune și nici nu acoperă suficient zona de pre-seed. Mai grav, România nu are o strategie națională clară pentru a stimula investițiile în deeptech sau scale-up-uri, deși acestea sunt priorități strategice la nivel european. Astfel, multe startup-uri promițătoare ajung să se încorporeze în alte țări pentru a accesa investiții sau piețe mai mature.

Și de ce ar fi relevant să ne uităm la aceste procente?

Pentru că România seamănă cu un laborator de idei neconectat la rețelele de putere. Deși avem universități solide și un sector IT dezvoltat, transferul tehnologic rămâne un vis îndepărtat. Cercetătorii lucrează în „bule" izolate, iar antreprenorii nu au capacitatea de a crea *breakthrough innovation.*

În orașe precum Cluj, Timișoara sau Brașov, hub-urile regionale au început să creeze punți între universități, companii și administrație, dar acestea trebuie susținute și replicate pentru a forma un lanț valoric coerent. Fragmentarea ecosistemului și lipsa unei culturi colaborative sunt obstacole majore în calea inovării durabile.

Gender gap în investițiile VC: o problemă globală cu ecouri locale

Un aspect esențial al acestei fragilități este disparitatea de gen în accesul la capitalul de risc. La nivel global, femeile fondatoare primesc o parte infimă din investițiile VC[3]: doar aproximativ 2-3% din totalul capitalului de risc la nivel mondial merge către echipe conduse exclusiv de femei. În Europa, startup-urile fondate de femei au atras doar 1.8% din capitalul VC în 2023, iar în SUA procentul este de 2%. Această situație reprezintă nu doar o problemă de echitate, ci și o oportunitate economică pierdută, estimată la peste 5 trilioane de dolari la nivel global.

În România, această problemă este amplificată de lipsa reprezentării femeilor în poziții de decizie din firmele de investiții, unde doar 18% dintre

[3] FF.co, Women in VC & Startup Funding: Statistics & Trends (2025 Report), 17 iunie 2025, accesat la 30 iunie 2025, disponibil online: https://ff.co/women-funding-statistics-2025/

decidenți sunt femei, deși acestea sunt de două ori mai predispuse să investească în fondatoare. Mai mult, startup-urile conduse de femei au demonstrat o performanță superioară: acestea înregistrează un randament al investiției (ROI) cu 35% mai mare decât cele conduse de bărbați.

Ce pierdem, de fapt, atunci când nu investim serios în inovare? Nu e doar o problemă de clasamente sau scoruri – deși nici acelea nu ne onorează. Ceea ce pierdem cu adevărat e o parte din potențialul nostru uman, din creativitatea și energia oamenilor care ar putea construi soluții valoroase aici, acasă. România are minți sclipitoare, fondatori curajoși, cercetători respectați internațional. Dar prea des, acești oameni aleg să plece sau să-și crească ideile în alte ecosisteme, pentru că aici nu găsesc terenul potrivit: lipsesc finanțările, sprijinul, conexiunile, infrastructura de bază.

Asta nu se întâmplă cu zgomot, ci într-un fel tăcut și constant – o uzură a speranței. Iar ceea ce numim "inovare" rămâne, în lipsa unui cadru real care să o susțină, ceva ocazional, reacțional, izolat de nevoile adevărate ale economiei sau ale comunităților. În loc să devină motor de progres, ajunge să fie un efort al câtorva, nu o mișcare națională.

Ok, și ce e de făcut?

Pe baza experienței mele, cred cu tărie că schimbarea începe „de jos în sus", dar într-un ecosistem care are ingredientele necesare pentru a susține cicluri de inovare.

Educația și pregătirea antreprenorială rămân mai degrabă atribute ale universităților cu profil economic sau sunt asumate de organizații non profit care nu pot scala astfel de programe.

Dar primul pas spre scalare – a inovației, programelor, viziunii – este concetarea la ecosisteme europene și internaționale.

O astfel de rețea este și EIT (European Institute of Innovation and Technology) - cea mai mare rețea europeană de inovare, fiind un organism al Uniunii Europene creat special pentru a întări capacitatea Europei de a inova. EIT funcționează ca o veritabilă punte între mediul academic, sectorul privat și cercetare, reunind peste 2.900 de parteneri – companii, universități și institute de cercetare – în peste 60 de hub-uri de inovare răspândite pe tot continentul.

EIT este finanțat direct prin Horizon Europe, cel mai mare program-cadru european pentru cercetare și inovare, cu un buget de 95,5 miliarde de euro. În cadrul acestui program, EIT gestionează propriul buget de 3 miliarde de euro pentru a susține ecosisteme de inovare sustenabile,

educație antreprenorială și accelerarea transferului de soluții inovatoare către piață.

Mai mult decât centre de inovare izolate, avem nevoie de rețele interconectate, cu roluri clare și complementare, susținute de o viziune națională. Universitățile nu ar trebui să fie doar furnizori de resursă umană, ci parteneri strategici în cercetare aplicată, iar primăriile și consiliile locale ar trebui să devină actori proactivi în dezvoltarea de huburi regionale care conectează ideile cu capitalul și infrastructura.

Un alt pas crucial este crearea unui cadru financiar inteligent. România trebuie să meargă dincolo de distribuția de granturi. Avem nevoie de politici publice care să creeze încredere pentru investitori privați, oferind predictibilitate fiscală, stimulente pentru coinvestiții și un cadru legal prietenos pentru instrumente precum equity, convertibile sau fonduri de tip gender lens.

În același timp, trebuie să ne asumăm curajul de a experimenta, inclusiv la nivel legislativ. Politicile de inovație nu pot fi scrise doar în birouri. Ele trebuie testate în practică, prin mecanisme precum „regulatory sandboxes" — spații sigure pentru testarea de tehnologii emergente în domenii precum fintech, energie verde sau medtech, cu implicarea activă a autorităților de reglementare. Ar fi esențial să creăm și laboratoare de politici publice, în care administrația colaborează cu experți, startup-uri și universități pentru a co-crea măsuri adaptate realității în continuă schimbare.

Dincolo de infrastructură și finanțare, însă, probabil cea mai dificilă, dar și cea mai importantă transformare este cea culturală. România are nevoie de o cultură a colaborării, a învățării continue și a asumării eșecului ca parte integrantă din procesul de inovație. Educația antreprenorială trebuie introdusă din liceu și consolidată în universități, nu ca materie teoretică, ci ca practică aplicată. Fondatorii ar trebui încurajați să testeze, să greșească, să învețe și să încerce din nou — fără stigmat, ci cu sprijin.

Iar pentru ca tot acest efort să fie cu adevărat incluziv, trebuie să corectăm dezechilibrele sistemice care limitează accesul femeilor la resurse și finanțare. Nu este suficient să vorbim despre diversitate, trebuie să o integrăm concret în criteriile de finanțare, în structura echipelor de decizie și în vizibilitatea celor care reușesc. România poate deveni un model regional dacă încurajează fonduri de investiții care includ și susțin femei, dacă dezvoltă programe de mentorat dedicate și dacă normalizează prezența femeilor în roluri cheie din ecosistemul de inovație. Am văzut deja ce pot construi echipele mixte — ceea ce lipsește este oportunitatea de a o face la scară largă.

Toate aceste elemente nu sunt doar „nice to have", ci condiții necesare pentru ca România să devină un jucător activ și relevant în Europa inovării. Ne aflăm la un moment în care putem alege între stagnare și salt. Și acest salt nu va fi despre tehnologie în sine, ci despre oamenii care o fac posibilă. Despre viziune, curaj și capacitatea de a construi împreună.

Privind în urmă la toate conversațiile, proiectele și oamenii cu care am lucrat în ultimii ani, îmi dau seama că România nu duce lipsă de idei, nici de talente. Avem fondatori curajoși, cercetători pasionați, femei care conduc startup-uri în domenii grele, deeptech sau climă, și o generație nouă care nu mai acceptă status quo-ul. Ceea ce ne lipsește este un ecosistem care să-i sprijine coerent, în mod constant, și care să le ofere condițiile reale pentru a reuși.

Nu avem nevoie de încă o strategie uitată într-un sertar sau de inițiative pilot fără continuitate. Avem nevoie de viziune națională, de voință politică, de finanțare curajoasă și de lideri — din toate sectoarele — care își asumă rolul de catalizatori ai schimbării. Și da, avem nevoie ca vocea femeilor din inovație și investiții să fie auzită, respectată și integrată la fiecare nivel. Nu ca o formă de echilibru de fațadă, ci pentru că știm – din date, din experiență, din viață – că diversitatea creează valoare.

Cred cu tărie că România poate deveni un exemplu în Europa Centrală și de Est, nu doar pentru ce construim tehnologic, ci pentru felul în care o facem: incluziv, colaborativ, și cu sens. Transformarea nu se face peste noapte, dar se face cu pași clari și consecvenți. **Și se face împreună.**

SPECIAL

PRODUCȚIA ÎN MICROGRAVITAȚIE: CUM POT DATELE ȘI INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ACCELERA ECONOMIA SPAȚIULUI?

Ioana Cozmuța

Timp de decenii, explorarea spațiului a fost apanajul exclusiv al guvernelor. Însă, în ultimele decenii, sectorul privat și societatea civilă au dobândit un loc central in ecosistemul spațial. Astăzi, investitori din întreaga lume susțin startup-uri și companii din noua economie spațială "New Space" democratizând accesul la orbita joasă și deschizând un nou capitol în aventura umanității dincolo de atmosferă spre o oportunitate globală pentru progres științific, tehnologic și economic. Aceste investiții private depășesc 10 miliarde de dolari anual, iar companii precum SpaceX sau Rocket Lab continua să reducă spectaculos costurile de acces în orbita Pământului. În centrul acestei transformări se află microgravitația, o condiție unică mediului orbital, dar care deschide drumuri noi pentru cercetare și producție.

1. Conceptul de microgravitație și oportunitățile sale

Atunci când ne gândim la marii pași ai științei, deseori aceștia s-au născut din explorarea unor condiții extreme: temperaturi ultrajoase, vid, câmpuri magnetice intense, etc. Majoritatea oamenilor înțeleg cum temperatura sau presiunea schimbă comportamentul materialelor. Mult mai puțini își pun întrebarea: ce se întâmplă dacă eliminăm gravitația? În lipsa gravitației nu mai există o direcție privilegiată, prin urmare fenomenul de stratificare nu mai are loc, nu mai există curenți de convecție, iar starea de energie minimă este cea de imponderabilitate. Condiția de microgravitație, ca și stare permanentă, poate fi experimentată în orbita Pământului, pe Stația Spațială Internațională sau în alte laboratoare orbitale, deschizând un nou teritoriu de cunoaștere și aplicații. Înlăturarea forței gravitaționale la nivel macroscopic are însă efecte transformative și la nivel microscopic. Acest fenomen are loc deoarece, prin eliminarea forței gravitaționale, se deschide accesul la noi minime de energie în relieful energiei libere la nivel molecular. Diagrama de fază a multor sisteme include prin urmare gravitația ca o variabilă suplimentară care poate fi

explorată. Experimente de creștere a cristalelor, fie că vorbim de proteine sau semiconductori, demonstrează o structură diferită, de cele mai multe ori mult mai uniformă și cu mai puține defecte sau chiar poate duce la descoperirea unor structuri cristaline noi. Sticlele speciale (precum florurate cu metale grele ca si ZBLAN) își extind zona de stabilitate, ducând la stabilizarea unor compoziții noi și, consecvent, la fibre optice cu performanțe superioare. Studiile biomedicale (atrofie musculară, degradarea osoasă, efectele asupra vederii) oferă indicii pentru tratarea bolilor pe Pământ. Procese biologice fundamentale, de la multiplicarea celulară la structura țesuturilor și adaptarea plantelor, se comportă și ele diferit, dezvăluind mecanisme ascunse de adaptare și reziliență pe care altfel gravitația le maschează. Pe lângă cunoaștere și descoperire științifică, microgravitația devine un mediu catalizator pentru o noua revoluție industriala: producția în spațiu.

2. Producția în spațiu

Producția în spațiu se referă la fabricarea de materiale și produse direct în orbita Pământului. Ceea ce odinioară părea de domeniul științifico-fantastic devine astăzi realitate. Experimente și prime forme de comercializare au avut deja loc pe Stația Spațială Internațională, iar companii private dezvoltă și lansează nave și stații comerciale special concepute pentru cercetare și producție. Spațiul oferă condiții și resurse fizice care pot fi valorificate pe Pământ pentru descoperiri în mai multe industrii. Dincolo de avantajele microgravitației, spațiul oferă beneficii suplimentare legate de sustenabilitate. Vidul natural al spațiului permite procese ultra-pure, condiție care pentru a fi creată pe Pământ, necesită surse importante de energie și de asemenea resurse atât regenerabile cât și neregenerabile. Energia solară spațială, disponibilă constant, asigură o sursă nelimitată de energie pentru fabricile orbitale. Astăzi exista companii care lansează tehnologii în spațiu care să capteze sau să redirecționeze energia solara pentru a suplimenta rețelele terestre. Pe Pământ, multe procese de producție avansată necesită condiții extreme de răcire, iar pentru a le obține consumăm cantități uriașe de energie. În spațiu, aceste temperaturi există în mod natural, transformând orbita într-un laborator deschis unde pot fi valorificate „resurse native" pentru producție. Acest lucru este cu atât mai important cu cât industria materialelor reprezintă astăzi una dintre cele mai mari surse de poluare de pe Pământ. Mutând o parte din aceste procese în afara planetei, nu doar că deschidem noi posibilități, dar reducem și povara asupra mediului terestru.

Infrastructura actuală este încă în fază incipientă, dar se dezvoltă rapid. Stația Spațială Internațională rămâne centrul majorității experimentelor, de la retine artificiale la cristalizarea proteinelor și producția de fibre optice. Între timp, companii private precum Voyager Space, Axiom și Varda Space construiesc module independente („free flyers") și viitoare stații spațiale concepute special pentru producție la scară. Platformele autonome sunt prototipate pentru a adăuga flexibilitate și capacitate, iar furnizorii de lansări, precum SpaceX și Rocket Lab, extind accesul. Ceea ce cu decade în urmă a început ca demonstrații științifice, evoluează într-o industrie cu clienți, venituri și investiții. Pe măsură ce infrastructura se maturizează și costurile scad, producția în spațiu nu va mai fi un experiment la marginea științei. Ea va deveni un motor al inovației, sustenabilității și creșterii economice, la fel cum marile revoluții industriale au transformat umanitatea în trecut, doar că de această dată, „hala de producție" se extinde dincolo de planetă. Un aspect foarte important al acestei tranziții de la „experiment" la „producție" îl reprezintă datele.

Istoric, știința microgravitației a urmat un ciclu lent: lansarea unei încărcături utile, colectarea datelor, analiza acestora luni sau chiar ani mai târziu și abia apoi formularea concluziilor. Fără un mod sistematic de a analiza ce se întâmplă în microgravitație, rezultatele rămân fragmentate, izolate și greu de reprodus si comparat intre misiuni și condiții. Acest fapt reprezintă o bariera majoră în accelerarea descoperirilor științifice, transpunerea lor în aplicații practice și în scalarea producției în microgravitație.

3. Valoarea datelor de microgravitație și platforma G-SPACE

Seturile de date existente din microgravitație sunt rare și costisitoare. Fiecare experiment trimis în spațiu costă milioane de dolari, iar cunoștințele obținute sunt extrem de valoroase. Totuși, o mare parte din aceste informații rămân nevalorificate, inaccesibile sau analizate inconsistent. Cercetătorii se văd adesea nevoiți să pornească experimente noi de la zero, fără posibilitatea de a construi în mod sistematic pe baza celor realizate anterior. Pentru a reduce redundanța, a accelera descoperirile și a asigura ca fiecare nou experiment să înceapă de pe o fundație mai solidă e important să se poată exploata aceste seturi de date existente mai eficient. Ceea ce a lipsit până acum este instrumentul capabil să extragă și să cuantifice schimbările induse de microgravitație. Platforma G-SPACE umple acest gol prin oferirea unui cadru analitic unificat, care asigură repetabilitate și comparabilitate între cele doua medii. Acest lucru este esențial pentru izolarea efectelor gravitației și obținerea de rezultate

reproductibile pe parcursul mai multor zboruri. Deoarece diferite echipe de cercetare utilizează acum aceeași platformă analitică, devine mult mai ușor să reproducă, să valideze și să construiască pe baza datelor anterioare. Aceasta nu doar că accelerează descoperirile colaborative, ci și crește încrederea în valoarea și fiabilitatea cercetărilor din microgravitație. Platforma software G-Space, utilizează algoritmi specializați bazați pe Inteligență Artificială și Machine Learning pentru a extrage, cuantifica și interpreta caracteristicile fizice din seturile de date experimentale obținute în spațiu, permițând o analiză standardizată, de înaltă fidelitate. Cu acest instrument, cercetătorii pot extrage informații cantitative riguroase direct din datele lor, obținând o înțelegere mai rapidă și mai profundă a mecanismelor care guvernează procesele fizice, chimice și biologice în microgravitație.

Multe seturi de date experimentale conțin schimbări subtile, dar critice, în structură sau comportament care sunt ușor de trecut cu vederea prin analiza manuală. Platforma permite procesarea consistentă a datelor, comparații fiabile și detectarea de tipare noi cu un nivel de precizie și viteză imposibil de atins anterior. Oamenii de știință pot interacționa direct cu datele lor, descoperind structuri și relații care nu erau vizibile prin metodele tradiționale. Aceasta promovează o abordare structurată, sistematică și repetabilă de observare și interpretare a rezultatelor, accelerând testarea ipotezelor, scurtând drumul către publicare și deschizând noi direcții de cercetare. Instrumentul este la fel de important și în faza de pregătire terestră, unde protocoalele consecvente sunt esențiale pentru obținerea unor rezultate interpretabile. Prin alinierea pregătirii de pe Pământ cu analiza din timpul și după zbor, platforma creează un flux continuu de la proiectare la descoperire ceea ce încurajează comparațiile între studii și accelerează schimbul de cunoștințe între discipline. Ea susține transparența și progresul colectiv, permițând unui spectru larg de cercetători, de la oameni de știință aflați la început de carieră până la echipe interdisciplinare, să contribuie semnificativ la știința microgravitației.

4. De la utilitate științifică la impact comercial

Noi percepem platforma G-Space ca pe un instrument integrant al ecosistemului microgravitației. El sprijină planificarea pre-zbor, analiza în timpul misiunii și validarea post-zbor. Una dintre cele mai puternice capabilități ale sale este aceea de a permite utilizatorilor să vizualizeze și să cuantifice schimbările induse de microgravitație, reducând barierele pentru noi-veniți, curioși să descopere și să înțeleagă microgravitația. Pentru utilizatorii comerciali,

aceasta înseamnă capacitatea de a identifica și de a selecta doar acele produse care merită fabricate în spațiu, în loc să se bazeze pe un proces costisitor de trial-and-error. Posibilitatea de a prezice și analiza rezultatele din timp permite proiectarea mai bună a produselor, iterarea mai rapidă și misiuni mai rentabile. Aceasta este o diferență cheie: platforma noastră susține întregul flux, de la explorare și învățare la vizualizare, predicție și optimizare. Odată ce utilizatorii înțeleg cum se comportă un material sau un sistem în microgravitație, pot proiecta zboruri ulterioare cu parametrii mult mai clari, știind că trei sau patru misiuni bine concepute pot fi suficiente pentru a obține un produs sau un rezultat de mare impact. La fel de important, platforma creează fundamentul pentru analize în timp real. Cercetătorii pot surprinde fenomene unice și adesea tranzitorii pe măsură ce acestea se întâmplă în mediul microgravitațional. Această capacitate de a acționa pe moment, schimbă fundamental ritmul și natura cercetării în microgravitațieși va permite o schimbare de paradigmă în care captarea și cuantificarea modificărilor datorate microgavitației se întâmplă în-real-time. În acest fel rezultatele devin obiectivul central al experimentului, cu hardware-ul, sistemele de imagistică și arhitectura misiunii optimizate pentru a le surprinde. In viitor, platforma G-Space va permite inovatorilor să prezică modul în care materialele, sistemele biologice și procesele se comportă în microgravitație înainte de a zbura și le va oferi capacitatea de a proiecta experimente cu precizie, de a reduce riscurile misiunilor, de a diminua numărul de zboruri necesare și de a economisi zeci de milioane în costuri de dezvoltare. Viziunea noastră este să transformăm microgravitația dintr-un domeniu imprevizibil, bazat pe încercări și erori, într-un domeniu sistematic, ghidat de informații, unde produse revoluționare pot ajunge pe piață de 10 ori mai repede și la jumătate din costuri**.**

5. Relevanța pentru România și strategia națională

Microgravitația nu mai este doar un concept științific abstract. Ea devine infrastructura unei noi economii globale pentru un viitor mai sustenabil și mai prosper. Datele și inteligența artificială sunt cele care pot transforma experimentele izolate în procese industriale scalabile oferind oportunitatea unică de a muta procesele industriale poluante de producție în afara suprafeței Pământului, valorificând direct atât energia solara neîntrerupta din spațiu cât și efectului natural de răcire, reducând impactul asupra mediului.

Ce legătură are însă România cu toate acestea? De ce ar trebui să ne preocupe producția în spațiu când problemele țării noastre sunt adânci și

așteptările populației sunt de natura mult mai practică? A investi în spațiu nu înseamnă doar a trimite oameni pe orbită, ci a folosi infrastructura spațială pentru a genera valoare pe Pământ, a deschide noi orizonturi în inovație și a inspira generațiile care ne urmează. Într-o lume în care competitivitatea economică depinde tot mai mult de tehnologie și inovație, ignorarea spațiului ar fi echivalentă cu pierderea unei oportunități istorice.

România poate valorifica creșterea economiei spațiale globale pentru a stimula educația, inovația, crearea de locuri de muncă în tehnologie avansată și o creștere economică sustenabilă, devenind un lider regional în această nouă frontieră. Începând cu 2010, peste 20 de țări, precum Noua Zeelandă și Emiratele Arabe Unite, au lansat agenții spațiale ca parte a unei strategii naționale pentru reziliență, securitate, inovare și creștere economică. Inițiativa Luxemburgului privind resursele spațiale a atras peste 50 de companii din domeniu, contribuind la diversificarea economică si creșterea PIB cu 2%. În SUA, sectorul spațial generează 0.5% PIB prin telecomunicații, observații ale Pământului și servicii digitale. Tehnologiile spațiale ne influențează deja viața de zi cu zi prin GPS, prognoze meteo, comunicații prin satelit, monitorizarea dezastrelor și agricultura de precizie. Serviciile satelitare extind accesul la internet în zone izolate, susțin agricultura, gestionarea resurselor și răspunsul la dezastre. Datele satelitare sunt valorificate economic în meteorologie, navigație și monitorizare de mediu, contribuind la creșterea veniturilor naționale într-o piață globală estimată la 84 miliarde USD în 2023.

Mai mult decât atât, spațiul are potențialul de a cataliza industriile de înaltă tehnologie și de a crea locuri de muncă de viitor. Investițiile în sectorul spațial generează inovații în știința materialelor, robotică și inteligență artificială. Ele stimulează apariția de startupuri prin incubatoare și programe de finanțare, activând ecosisteme antreprenoriale și economice. Guvernele pot sprijini acest sector prin granturi, stimulente fiscale și politici favorabile participării sectorului privat. Parteneriatele internaționale cu agenții precum NASA, ESA și companii private pot accelera dezvoltarea capabilităților locale și accesul la piețe globale.

Romania are un avantaj considerabil datorită contribuției remarcabile a cosmonautului Dumitru Dorin Prunariu, care a pus bazele agenției spațiale naționale, ROSA cu mult înaintea valului global care a dus la înființarea a peste 20 de agenții noi în ultimul deceniu. Țara noastră dispune de relații, expertiză și un potențial valoros intern și extern (diaspora academică și tehnologică, prezentă în centre de excelență din SUA și Europa), considerabil mai

avansate decât ale multor alte state aflate abia la început de drum. Însă dacă aceste avantaje nu sunt conștientizate, valorificate și integrate într-o strategie coerentă, riscăm să le pierdem. Este o moștenire construită cu efort și viziune, una care trebuie consolidată, nu neglijată. Dacă alte state pot adăuga procente semnificative la PIB printr-o strategie spațială, de ce nu ar putea România să aspire la un plus de 1-2% în următorul deceniu?

Trăim un momentul unic in istoria umanității, cu semnificație globală și potențialul de a ne redefini viitorul ca specie prin expansiunea în spațiul cosmic. România are o șansă rară de a se poziționa strategic și de a realiza un salt semnificativ în dezvoltare sa economică dacă își direcționează atenția către sectorul spațial și adoptă măsuri concrete pentru a-l susține. Dacă vrem ca România să conteze, acum este momentul să plantăm semințele: prin politici curajoase, prin parteneriate internaționale, prin sprijinirea antreprenorilor și prin educația tinerilor.

REINDUSTRIALIZARE 4.0: POLITICI PUBLICE PENTRU O ECONOMIE ROMÂNEASCĂ COMPETITIVĂ ȘI REZILIENTĂ ÎN URMĂTORUL DECENIU

Andrei Nicolae Popa

România are nevoie de o **viziune ambițioasă de reindustrializare** pentru următorul deceniu, fundamentată pe două direcții strategice esențiale: (1) un **aparat de stat robust și bine plătit**, capabil să ghideze dezvoltarea economică, și (2) un **nou contract social fiscal** cu cetățenii și investitorii, bazat pe taxe mai reduse și stabile, care să recâștige încrederea în stat. În plus, aceste direcții trebuie dublate de o **dereglementare inteligentă** – reducerea birocrației excesive și recalibrarea reglementărilor de mediu – astfel încât economia românească să devină cu adevărat competitivă și reziliență. Numai prin aceste măsuri coroborate vom putea construi o economie națională puternică, atractivă pentru investiții, capabilă să țină pasul cu marile puteri economice ale lumii și să asigure bunăstarea cetățenilor.

Un stat puternic, cu experți bine plătiți, pentru o economie puternică

O economie nu poate fi mai puternică decât instituțiile care o guvernează. Pentru a atrage investiții și a genera politici publice coerente, **statul trebuie să dispună de experți de calibru în sectoare-cheie** – energie nucleară, inteligență artificială, securitate cibernetică, tehnologii cuantice, managementul resurselor naturale (precum rezervele de cărbune sau gaz) etc. Numai cu specialiști competenți și bine remunerați în administrația publică vom putea elabora strategii eficiente de dezvoltare, programe de guvernare robuste și scheme de stimulente care să catalizeze reindustrializarea. Din păcate, realitatea de astăzi arată că România nu are încă acest **aparat de stat dezvoltat** – ba chiar dimpotrivă. Propaganda curentă despre „*prea mulți bugetari*" se dovedește nefondată: **România are un număr relativ mic de angajați la stat în comparație cu majoritatea țărilor UE**, raportat la populație și la multitudinea de servicii publice pe care statul (prin Constituție, art. 1 alin. (3), definit ca stat social și economic) trebuie să le asigure.

Statisticile recente confirmă această situație. În octombrie 2024, numărul total al angajaților din sectorul public românesc a depășit pragul de 1,3 milioane, ceea ce înseamnă **aproximativ 68 de bugetari la fiecare 1.000 de locuitori**[1]. Acest raport plasează România printre țările cu **cei mai puțini angajați publici pe cap de locuitor din Europa.** Prin contrast, țări ca Danemarca aveau 180 de bugetari/1000 locuitori, Letonia 152, Suedia 146 – adică de 2-3 ori mai mulți funcționari publici per capita decât noi[2]. În Uniunea Europeană, angajații *„la stat"* reprezintă ~16% din totalul angajaților. Țări nordice precum Suedia ajung la ~29-30%, iar în Franța, Finlanda sau țările baltice ~22-24%. La polul opus, România abia ajunge la 15-16%, fiind pe locul 18 din 27, sub țări comparabile ca Cehia, Polonia sau Ungaria.

Cu alte cuvinte, **administrația românească este mai mică decât a majorității țărilor UE**, deși sarcinile sale nu sunt deloc mai reduse; ca stat social, România trebuie să furnizeze educație, sănătate, ordine publică, infrastructură, protecție socială etc. pentru ~19 milioane de cetățeni + ~3,1 milioane de români din diaspora. O administrație subdimensionată și subfinanțată se traduce, inevitabil, în **supraîncărcarea acelor puțini experți existenți** – adesea vedem în ministere că la ședințe dificile pe teme diverse participă aceiași oameni, forțați să acopere multiple domenii. Rezultatul? Politici publice incoerente sau întârziate, **incapacitatea statului de a ține pasul cu nevoile economiei**.

Soluția este **creșterea capacității instituționale a statului** (**cu până la 2.5 ori față de numărul actual**): angajarea mai multor profesioniști în domenii strategice și motivarea lor prin salarii competitive, stabilite la nivel de ordonator principal de credite. Un stat atractiv pentru specialiști va putea, la rândul său, să fie atractiv pentru investitori. Dacă vrem investiții în reactoare nucleare noi, în inteligență artificială sau în tehnologii cu stocare de CO2, trebuie să avem în ministere și agenții **oameni care înțeleg aceste domenii și pot oferi rapid autorizațiile, avizele și reglementările corecte**. Astăzi, din nefericire, investitorii se lovesc adesea de lipsa de personal sau de competențe în administrație, ceea ce duce la întârzieri birocratice și nesiguranță.

---

[1] Disponibil la: https://hotnews.ro/suntem-la-egalitate-cu-luxemburg-la-numarul-de-bugetari-la-mia-de-locuitori-cati-bugetari-are-romania-si-unde-s-au-facut-cele-mai-multe-angajari-1853037#:~:text=Num%C4%83rul%20bugetarilor%20a%20dep%C4%83%C8%99it%20%C3%AEn,bugetari%20la%20mia%20de%20locuitori; accesat la data de 12.07.2025.

[2] Disponibil la: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/european_economy/bloc-4d.html?lang=en; accesat la data de 12.07.2025.

În egală măsură, un stat puternic presupune și **instituții de forță puternice** – armată și servicii de informații – care să garanteze siguranța și confortul strategic al cetățenilor și a mediului de afaceri. Lecțiile geopolitice recente (războiul din Ucraina, instabilitatea din Orientul Mijlociu) arată că investițiile și dezvoltarea economică depind și de sentimentul de securitate. România a recunoscut această realitate, angajându-se să majoreze cheltuielile militare la 2,24% din PIB începând cu 2025, ceea ce va permite înzestrarea și modernizarea armatei. Este un pas necesar – fără securitate națională fermă, niciun investitor serios nu va vedea România ca pe o destinație stabilă. În plus, intelligence-ul economic și protecția infrastructurilor critice (rețele energetice, transport, comunicații) sunt esențiale într-o lume în care competiția economică globală are și o dimensiune hibridă (atacuri cibernetice, spionaj industrial etc.). **Un stat mare și puternic nu înseamnă birocrație inutilă, ci înseamnă capacitatea de a oferi servicii publice de calitate și de a proteja interesele naționale**. Investiția în resursa umană a statului – de la experți în digitalizare până la ofițeri de informații bine plătiți– este o condiție a reindustrializării. Fără un partener public competent, nici sectorul privat nu poate prospera pe termen lung.

Un nou contract social fiscal: taxe mai puține și mai mici, pentru a recâștiga încrederea și a lărgi baza de contribuabili

Al doilea pilon al strategiei de reindustrializare 4.0 este **reforma profundă a sistemului fiscal**, în sensul unui **"*nou contract social-fiscal*" cu cetățenii și companiile**. În prezent, relația contribuabililor cu statul este marcată de neîncredere și percepția de povară excesivă: foarte mulți consideră că plătesc mult și primesc puțin în schimb, iar statul îi privește pe mulți ca evazioniști potențiali. Această **dinamică negativă** trebuie ruptă și transformată într-un cerc virtuos al încrederii reciproce. Soluția propusă este **scăderea poverii fiscale simultan cu simplificarea sistemului de taxe**, pentru ca plata impozitelor să devină **mai rentabilă și mai predictibilă** decât evaziunea sau optimizarea agresivă.

De ce este necesar acest nou contract fiscal? **Experiența ultimelor decenii a demonstrat eșecul modelului actual**. România are astăzi unul dintre cele mai neperformante sisteme fiscale din UE ca eficiență a colectării. Deși cotele nominale de impunere nu sunt neapărat cele mai mici, statul reușește să colecteze efectiv doar o parte din veniturile potențiale. **Veniturile bugetare totale ale României se situează în jurul a 27-28% din PIB**,

mult sub media UE, care este în jur de 40%[3]. Deși în **2024**, veniturile totale reprezentau 32% din PIC, **veniturile fiscale au fost de 15,5%**[4]. Altfel spus, ca pondere în economie, statul român adună doar o treime din cât adună în medie celelalte state europene – resurse mult mai puține pentru infrastructură, educație, sănătate. Această situație are două cauze majore: pe de o parte, **evaziunea fiscală și economia subterană extinsă**, pe de altă parte, **politicile fiscale inconstante și impredictibile** care subminează conformarea voluntară și alungă investitorii serioși.

Radiografia evaziunii este grăitoare. România înregistrează an de an **cel mai mare *"gap"* de TVA din Uniunea Europeană**, adică diferența dintre TVA-ul teoretic de colectat și cel efectiv colectat. În 2022, acest decalaj al conformării la TVA a fost de circa **30,6%** – cu mult peste media UE de ~7%[5]. Cu alte cuvinte, aproape **o treime din TVA-ul datorat nu ajunge la buget**, fie din cauza evaziunii, fie a optimizărilor fiscale sau incapacității administrative de colectare. Nici la celelalte impozite situația nu este foarte diferită. Dimensiunea economiei subterane în ansamblu este estimată la **aproape 29% din PIB** (2022), a doua ca mărime din UE, după Bulgaria[6]. Aceste cifre confirmă un adevăr incomod: **mulți români și firme preferă să se sustragă de la taxare**, considerând fie că povara fiscală este prea mare, fie că „*așa face toată lumea*", fie că statul oricum nu le oferă mare lucru în schimb. Totodată, investitori străini importanți au ezitat să mai vină sau chiar s-au retras, invocând mediul fiscal impredictibil și costisitor.

Instabilitatea legislativ-fiscală a devenit notorie. De prea multe ori, guvernele au introdus sau modificat taxe în timpul exercițiului bugetar, fără consultare și fără studii de impact, generând șoc și incertitudine în mediul de afaceri. Un exemplu recent: în iulie 2025, Guvernul și-a asumat răspunderea asupra unui proiect de lege prin care majorează TVA, majorează anumite impozite și taxe în industrii cheie care aveau o rată de peste 90% de plată a impozitelor și taxelor, toate cu aplicare de la data intrării în vigoare. Astfel de practici

---

[3] Disponibil la: https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vm3clgiz3hyx; accesat la data de 12.07.2025.

[4] Disponibil la: https://romania.europalibera.org/a/romania-a-incheiat-2024-cu-un-minus-de-30-de-miliarde-de-euro-cele-mai-mari-cheltuieli-cele-cu-pensiile-si-asistenta-sociala-13-din-pib/33297148.html; accesat la data de 12.07.2025.

[5] Disponibil la: https://taxfoundation.org/blog/eu-vat-compliance-gap/#:~:text=In%202022%2C%20the%20largest%20compliance,all%20below%202%20percent; accesat la data de 12.07.2025.

[6] Disponibil la: https://www.romania-insider.com/romania-shadow-economy-europe-report#:~:text=insider.com%20%20Estimated%20at%2029,and%20Croatia%20%2829.7; accesat la data de 12.07.2025.

– schimbarea regulilor în timpul exercițiului fiscal, introducerea de noi impozite speciale (precum taxa minimă pe cifra de afaceri sau reintroducerea unor taxe eliminate anterior) – au erodat grav încrederea investitorilor. **Cine ar vrea să investească pe termen lung într-o țară unde regulile jocului fiscal se schimbă peste noapte?** Nu e de mirare că **investițiile străine directe au scăzut cu 7% în primele zece luni ale anului 2024 față de aceeași perioadă din 2023**, conform datelor BNR – un semnal de alarmă că trebuie să ne schimbăm abordarea.

Noul contract social fiscal propus presupune **o reconciliere între stat și contribuabili**: statul se angajează să simplifice și să reducă povara fiscală, iar cetățenii și companiile, în schimb, vor avea mai puține motive să ocolească plata impozitelor. Ideea centrală este trecerea **de la un model care nu funcționează** (**taxe mari pe o bază îngustă, cu multe scutiri și excepții**) **la un model în care taxele sunt mici, dar plătite de mult mai mulți**. **Lărgirea bazei de contribuabili** se poate face nu prin constrângere suplimentară, ci **prin stimulente pozitive**: dacă impozitele sunt rezonabile și stabile, conformarea voluntară va crește, iar economia „*la negru*" se va reduce în mod natural. Este, în fond, principiul **curbei Laffer** aplicat cu inteligență: un nivel mai scăzut al impozitării poate aduce, paradoxal, venituri mai mari la buget, dacă stimulează activitatea economică și crește gradul de colectare. Exemple concrete există. Introducerea cotei unice de 16% în 2005, de pildă, a simplificat sistemul și a eliminat progresivitatea ridicată care îi făcea pe mulți să evite declararea veniturilor; în anii următori, România a cunoscut o perioadă de creștere economică accelerată și de creștere a investițiilor, parțial atribuită acelui șoc pozitiv de fiscalitate redusă. Alte țări din Europa Centrală (precum Croația, Estonia sau Slovacia) au avut succese similare cu regimuri fiscale prietenoase, reușind să atragă investiții și să crească veniturile bugetare ca procent dintr-o economie în expansiune.

Concret, un **sistem cu mai puține taxe și impozite, dar cu baze de calcul mai largi** și fără excepții arbitrare, ar putea reduce dramatic costurile de conformare și tentația evaziunii. De exemplu, în loc să avem zeci de mici taxe, parafiscalități și contribuții speciale (care adesea costă mai mult să fie administrate decât încasează statul), mai bine să le comasăm în 4-5 impozite principale, ușor de înțeles și de colectat. **Predictibilitatea** trebuie și ea asigurată legal – de pildă prin mai vechea jurisprudență a CCR care sancționa cu declararea neconstituționalității orice modificare a cotelor de impozit în timpul anului fiscal.

Un capitol special îl merită **impozitarea muncii**. În prezent, forța de muncă în România este taxată destul de puternic (ridică „povara fiscală a muncii" la peste 40% din costul total cu un angajat) iar acest lucru descurajează munca declarată, mai ales în sectoarele cu salarii mici, și alimentează munca la negru, optimizarea fiscală prin impozite aplicate SRL-urilor sau prin drepturi de autor și în final, chiar migrația forței de muncă în străinătate. **Reducerea impozitării muncii**, în special pentru nivelurile de venit inferioare, ar avea efecte benefice imediate: ar încuraja angajările, ar crește consumul intern (deoarece oamenii ar avea mai mulți bani disponibili) și ar reduce exodul talentelor.

România este deja o **economie bazată pe consum intern** – consumul gospodăriilor reprezintă componenta majoritară a PIB-ului. În ultimii ani, creșterea economică a fost susținută aproape integral de **cererea internă**: chiar și în 2024, când PIB-ul a încetinit la +0,9%, consumul privat a rămas principalul motor de creștere, susținut de creșteri salariale și de pensii. De fiecare dată când politicile au contractat puternic consumul (cum s-a întâmplat în 2010, când s-au tăiat salariile bugetare cu 25% și s-a majorat TVA), economia a intrat în recul sever. A devenit clar că ***„statul minimal"*** **– care taie cheltuieli și lasă totul pe seama pieței – nu funcționează în România**. Țara noastră s-a dezvoltat cel mai bine în perioadele în care **statul a jucat un rol activ în economie**: fie prin politici fiscale stimulative (reduceri de taxe, scutiri pe zone strategice, precum IT-ul), fie prin investiții publice, fie prin programe de susținere a consumului (majorări de venituri, subvenții). Desigur, excesele trebuie evitate, dar principiul rămâne: **un stat inteligent, care taxează moderat și stimulativ, poate genera mult mai multă prosperitate decât un stat lacom și haotic**. Noul contract fiscal propus exact asta promite: taxe mai mici și mai simple în schimbul unei conformări fiscale mai bune și a relansării economice pe termen lung, spre beneficiul tuturor.

Dereglementare inteligentă: mai puțină birocrație și reglementări de mediu raționale, pentru a debloca marile proiecte

După ce vom fi pus bazele unui stat puternic și ale unui sistem fiscal prietenos, mai rămâne un pas critic: **tăierea lanțurilor birocratice care îngenunchează investițiile**. Reindustrializarea nu se poate realiza dacă fiecare investitor sau antreprenor este nevoit să treacă printr-un calvar administrativ de avize, autorizații, certificate și aprobări înainte de a putea construi ceva. **România suferă de o birocratizare excesivă a investițiilor**, adesea

auto-impusă, care frânează chiar proiectele de care economia are disperată nevoie.

Situația proiectelor hidroenergetice este emblematică. În prezent, pentru a construi o nouă hidrocentrală în România, sunt necesare **peste 200 de avize și autorizații** de la diverse instituții[7]. Această cifră șocantă a fost făcută publică de fostul ministru al Energiei – și explică de ce atâtea proiecte au rămas blocate. **De peste 35 de ani „ne învârtim în cerc"** în domeniul hidroenergetic: nu reușim să finalizăm capacități începute înainte de 1990, din cauza junglei de avize și proceduri. Zece hidrocentrale aproape finalizate (totalizând ~760 MW putere instalată) au rămas **blocate decenii la rând** din acest motive. Între timp, România importă energie inclusiv din capacități poluante, în loc să folosească aceste resurse interne. **Fiecare zi de întârziere înseamnă facturi mai mari, locuri de muncă pierdute și vulnerabilitate energetică sporită**, după cum sublinia același ministru al Energiei. Nu ne mai permitem acest lux al ineficienței.

Numărul de avize, acorduri și autorizații necesare pentru demararea unui proiect major de transport, energie, digitalizare sau agricultură trebuie înjumătățit sau chiar redus la o treime, prin comasarea procedurilor și eliminarea redundanțelor. Adesea, documentații diferite cerute au **conținut similar sau identic** – de pildă, certificatul de urbanism, autorizația de construire și planul urbanistic de detaliu repetă multe informații între ele. Se pot implementa proceduri **"one-stop-shop"**, unde un singur dosar integrat, depus electronic, să circule spre toate avizările necesare, fără ca investitorul să fie trimis din ușă în ușă. De asemenea, **termenele legale de avizare trebuie scurtate și, mai important, respectate** – nu e acceptabil ca obținerea unui acord de mediu să dureze 2-3 ani, sau autorizația de construire peste un an, cum se întâmplă uneori acum.

Un alt aspect crucial este **regândirea reglementărilor de mediu într-o cheie "smart deal"**. România, ca parte a UE, a adoptat în ultimii ani standarde de mediu foarte înalte – în sine un lucru bun, pentru că ne dorim cu toții un mediu curat și dezvoltare durabilă. Însă problema apare când **transpunerea acestor norme devine mult prea oneroasă**, adică impunem la nivel național cerințe și mai stricte decât cele cerute la nivel european, fără

[7] Disponibil la: https://e-nergia.ro/finalizarea-hidrocentralelor-incepute-si-blocate-devine-o-prioritate-de-siguranta-nationala-ministrul-energiei#:~:text=%C3%8En%20opinia%20sa%2C%20de%2035,contesta%C5%A3iile%20sunt%20f%C4%83r%C4%83%20interes%20legitim; accesat la data de 12.07.2025.

a ține cont de contextul local. S-a ajuns astfel ca legislația de mediu românească să fie printre cele mai draconice, **exagerând peste limite rezonabile** obligațiile investitorilor. Aproape orice mare proiect de infrastructură – fie el autostradă, cale ferată, centrală electrică sau exploatare de resurse – se lovește de **studii de impact stufoase, avize nenumărate și contestări interminabile** în instanță pe motive de mediu. Desigur, protejarea naturii e esențială, dar trebuie găsit un echilibru între aceasta și nevoile de dezvoltare. **Green Deal-ul european** (Pactul Ecologic) era o inițiativă benefică în principiu, dar implementarea lui orbească, fără nuanțe, a distrus economia UE. România are datoria să promoveze la nivel UE un **Smart Deal** – o abordare inteligentă, care să reconcilieze obiectivele climatice cu realitățile economice și de securitate.

Spre exemplu, **energia hidro, gazele naturale, energia nucleară** – toate acestea sunt esențiale pentru tranziția noastră energetică și pentru securitatea energetică națională. Nu le putem bloca la infinit invocând exclusiv considerente ecologiste, mai ales când **aportul României la emisiile globale de carbon este foarte mic**. Întreaga UE27 contribuie azi la sub 5% din emisiile de CO_2 ale lumii, iar România în sine are o pondere și mai mică. **Nu noi suntem marii poluatori ai planetei**, și totuși acționăm uneori ca și cum am fi, punându-ne singuri piedici economice drastice. În același timp, marii poluatori globali (China, SUA, India) continuă să ardă combustibili fosili în ritmuri crescute. Evident că trebuie să ne facem partea în lupta contra schimbărilor climatice, dar **să fim inteligenți și proporționali**. Putem trece de la un **ecologism dogmatic la un ecologism pragmatic**: să protejăm mediul în același timp cu dezvoltarea industrială. Asta înseamnă, de pildă, să permitem derogări punctuale de la anumite proceduri de mediu pentru proiecte strategice (cum s-a și propus recent, declarând unele hidrocentrale ca proiecte de securitate națională), să accelerăm evaluările de mediu fără a le superficializa și să **nu adăugăm cerințe suplimentare inutile față de normele UE**. De asemenea, invocarea **consultărilor transfrontaliere Espoo** (procedură prin care anunțăm țările vecine și le cerem acordul implicit pentru proiectele noastre cu potențial impact transfrontalier) trebuie făcută cu discernământ. România nu ar trebui să se auto-blocheze solicitând avize de la toate statele vecine pentru orice baraj sau termocentrală – dacă alții nu o fac în situații similare, nici noi nu trebuie să exagerăm cu zelul birocratic.

În prezent, **Europa însăși începe să își pună problema reglementărilor excesive** și a competiției cu marile puteri. În raportul coordonat de

Mario Draghi asupra viitorului competitivității UE se arată că **Europa a pierdut teren în inovare și industrie față de SUA și China**, în parte din cauza propriilor rigidități. Draghi avertizează că *„Europa este blocată într-o structură industrială statică… inovația este blocată pentru că nu reușim să transpunem inovația în bunuri comerciale, iar companiile inovatoare care doresc să se extindă în Europa se lovesc de multe piedici… din cauza unor reglementări inconsecvente”*. El dă exemplul elocvent al marilor companii de tehnologie: **niciuna fondată de la zero în UE în ultimele 5 decenii nu a atins o capitalizare de peste 100 miliarde euro**, pe când în SUA au apărut șase companii de peste 1 trilion dolari în același interval. Această **lipsă de dinamism** economic european este auto-indusă de suprareglementare și hiper-birocratizare. Mesajul este clar: dacă nu **simplificăm legislația** și nu stimulăm spiritul antreprenorial, riscăm să rămânem irelevanți în economia globală a secolului XXI.

România, ca parte a UE, trebuie să fie în avangarda acestei schimbări de paradigmă. **Nu mai putem accepta să ne sufocăm în propria birocrație și în propriile reguli**. Raportul Draghi și inițiative precum Declarația de la Anvers a industriașilor europeni subliniază nevoia de a pune industria în centrul agendei și de a relaxa anumite constrângeri pentru a crea *campioni europeni competitivi*. Țări ca Franța sau Germania deja caută modalități de a-și proteja industriile strategice oferindu-le scutiri și ajutoare de stat, chiar dacă asta înseamnă să ajusteze temporar țintele de mediu. Și noi trebuie să avem curajul să punem piciorul în prag atunci când o reglementare europeană, aplicată orbește, ne face mai mult rău decât bine. “Green Deal”-ul trebuie aplicat cu cap, nu cu un zel autodistructiv. **Smart Deal** înseamnă să ne atingem obiectivele climatice prin inovație și flexibilitate, nu prin **auto-sabotarea reindustrializării**.

În concluzie, **Reindustrializarea 4.0 a României** presupune un efort coordonat pe multiple planuri, dar direcțiile sunt clare și complementare. Avem nevoie de **un stat modernizat, puternic prin oamenii săi**, care să ghideze economia și să ofere stabilitate și securitate. Avem nevoie de **un nou pact fiscal**, care să elibereze energia antreprenorială și să restabilească încrederea cetățean–stat, făcând din plata taxelor o normalitate, nu o corvoadă. Și avem nevoie să **curățăm jungla birocratică**, să lăsăm inițiativa privată să respire și să crească. Toate aceste schimbări, făcute simultan, vor transforma România într-o **economie competitivă și rezilientă** în următorii zece ani.

Provocările nu sunt mici, însă **recompensele sunt uriașe**. O Românie reindustrializată inteligent va însemna locuri de muncă mai multe și mai bune,

un standard de viață mai ridicat, o prezență mai puternică pe piețele globale și, nu în ultimul rând, **mândria națională de a fi recuperat decalajele și de a juca în prima ligă economică a Europei**. Acesta nu este un simplu vis – este un obiectiv realizabil, dacă există voință politică și societală. Generația „noului val" are șansa și responsabilitatea de a-și asuma această viziune. Să construim așadar, cu curaj și înțelepciune, **România următorului deceniu** – o țară în care statul și economia merg mână în mână, spre prosperitate comună. Calea reindustrializării 4.0 stă înaintea noastră; depinde doar de noi să o parcurgem până la capăt.

DE LA E-GUVERNARE LA GUVERNARE AUGMENTATĂ

TRANSFORMAREA ACTULUI DE GUVERNARE PRIN INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ

Gheorghe Sârbu

Oricare cronicar al evoluției tehnologiei informației din ultimele decenii care are și temeritatea de a încerca predicții într-un domeniu notoriu prin impredictibilitatea sa, are datoria morală și profesională de a porni discuția de la „vinovații" acestui aparent „miracol digital":

1. Fundamentele teoretice solide ale informaticii – Știința și tehnologia informației își au rădăcina în matematică. Primul departament de informatică din lume, cel de la Universitatea Cambridge, s-a format din departamentul de matematică. În primele decenii de viață ale acestei noi ramuri științifice, teoreticieni de mare clasă, precum Turing, Church, Shannon, von Neumann, Gödel, Post, Knuth sau Dijkstra au abordat cu mare rigoare teoretică multe chestiuni seminale, pentru care abia mai târziu am reușit să construim capacități de calcul care să le pună în valoare.
2. Legea lui Moore - Timp de foarte mulți ani, densitatea tranzistorilor pe unitatea de suprafață a unui chip a putut fi dublată, raportat la o unitate de timp. Observăm o încetinire a acestei legi, cu unitatea de timp crescând gradual de la 12 luni la doi ani și chiar mai bine, dar efectul a fost și continuă să fie unul transformator. Menținerea ca aplicabilă a acestei „legi" s-a realizat cu efort colosal, ingineresc și de capital. Având la dispoziție acest spațiu de lucru în continuă creștere, arhitecții hardware ne-au putut și ei oferi noi structuri, capabile să valorifice multe dintre rezultatele obținute de teoreticienii deceniilor anterioare (sisteme-pe-chip, stratificare, neuroni hardware etc).
3. Sistemele de operare – De foarte timpuriu, comunitatea de profesioniști a înțeles importanța foarte mare a dezvoltării unei interacțiuni adecvate între om și aceste mașini aflate în expansiune rapidă. Inventarea și perfecționarea sistemului de operare, în particular a celui cu interfață grafică intuitivă, ajungând până la plasarea, în prezent, a experienței de utilizare

(UX) în centrul evaluării calitative a unui produs digital, a constituit un facilitator-cheie al „exploziei digitale".

4. Uneltele de productivitate – Sub imperiul înmulțirii nevoilor identificate drept potențial a fi deservite de tehnologia digitală și sub presiunea economiei de piață, care a urmărit să livreze soluții rentabile pentru rezolvarea acestor probleme, cercetătorii și mediul antreprenorial au conlucrat pentru a produce constant noi paradigme de programare, noi limbaje de programare și noi unelte menite a fi utilizate de către dezvoltatori. Treptat, de la programare în cod mașină, am reușit să ajungem la paradigme curente precum low-code sau no-code, care fac dezvoltarea de noi aplicații accesibilă și extrem de rapidă chiar și pentru cei fără pregătire, democratizând tehnologia.

Toate elementele enumerate se aplică evoluției inteligenței artificiale, care a trecut printr-o fază teoretică excepțională, apoi printr-o „iarnă" caracterizată de incapacitatea de a utiliza practic acele rezultate teoretice, pentru ca, în cele din urmă, să ajungem la situația de astăzi, când capacitatea de calcul, nivelul crescut de cunoaștere teoretică, interfețe intuitive bazate pe procesare de limbaj natural și unelte de productivitate excepționale fac posibilă, în sfârșit, apariția primilor agenți inteligenți, care pot construi, la rândul lor, alți agenți inteligenți.

Din acest „pisc" atins de tehnologie putem acum porni discuția noastră despre actul de guvernare în deceniul care urmează: riscurile, provocările, oportunitățile și necesitatea de acțiune a societății, în ansamblu, în raport cu inteligența artificială, care va fi treptat conexată cu toate celelalte tehnologii digitale și pe care le va turbo-accelera.

De la e-guvernare la guvernare augmentată

Raportat la administrațiile publice, **gândirea despre impactul tehnologiei trebuie structurată pe trei mari axe**:

I. Organizarea proceselor interne (i.e., back-office),
II. Furnizarea serviciilor publice (i.e., front-office),
III. Elaborarea politicilor (i.e., actul decizional).

În acest context, parcursul administrațiilor publice, pe cele trei axe, în ultimele decenii, poate fi sintetizat prin tripletul digitizare – digitalizare – transformare digitală. În mai multe cuvinte, am pornit de la simpla trecere în format binar a unor documente și a unor date, urmată de procesarea tranzacțională a unor documente digitale și am ajuns la fluxuri complet digitale bazate pe date

pentru organizarea proceselor interne, pentru furnizarea de servicii electronice centrate pe cetățean și pentru susținerea actului decizional și elaborarea politicilor publice. (Putem discuta în detaliu și, fără îndoială, argumenta contradictoriu despre câte dintre deziderateле noțiunii de „transformare digitală" au fost atinse de administrația publică din România, dar trebuie să fim de acord, principial, că aceasta a fost, în linii mari, evoluția statelor mai avansate decât al nostru.)

Valul de inovare al ultimului deceniu a făcut foarte accesibil publicului larg un fascicul de tehnologii cunoscut sub numele de „realitate augmentată", cu exponenți precum ochelarii Meta deja pregătiți pentru lansare generală. Pornind de la această noțiune și făcând o paralelă terminologică, putem astăzi vorbi, sub imperiul **accelerării adoptării inteligenței artificiale** pe toate cele trei axe, despre „**guvernanță/guvernare augmentată**": fluxuri interne automatizate, servicii publice hiper-personalizate și procese decizionale asistate de algoritmi.

La nivel mondial, adoptarea de soluții bazate pe AI a depășit stadiul experimentelor. Studii precum *Stadiul AI*[1] al McKinsey (martie 2025) arată că 71% dintre organizațiile private chestionate deja folosesc lucrativ modele generative pentru cel puțin una dintre funcțiile de business.

La rândul lor, administrațiile publice au făcut progrese semnificative, ajungând ca *Raportul privind Pregătirea Guvernelor pentru AI*[2] al Oxford Insights (2024) să plaseze nu mai puțin de 63 de state în categoria „pregătite pentru implementare la scară", construind pe facilitatori-cheie precum datele deschise, adopție de servicii de cloud și elaborare de strategii naționale și de cadre pentru reglementarea eticii aferente.

Raportul privind Benchmark-ul pentru e-Guvernare[3] al Comisiei Europene aferent anului 2025 indică, de asemenea, o creștere a activităților induse de AI în materie de servicii publice, cu nu mai puțin de 29% dintre portalurile pentru evenimente de viață[4] identificate ca oferind suport live prin intermediul unei funcționalități bazate pe AI. De asemenea, raportul

---

[1] https://www.mckinsey.com/capabilities/quantumblack/our-insights/the-state-of-ai, accesat iunie 2025

[2] https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2024/12/2024-Government-AI-Readiness-Index-2.pdf, accesat iunie 2025

[3] https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/147b28f5-4740-11f0-85ba-01aa75ed71a1/language-en, accesat iunie 2025

[4] „Evenimentul de viață" este noțiunea cheie a Uniunii Europene în materie de structurare a serviciilor publice pentru a obține centrarea lor pe cetățean.

subliniază preocuparea deosebită a Uniunii și a Statelor Membre cu privire la etica AI, existând eforturi de reglementare care să alinieze instanțele AI operate la valori comune europene precum protecția vieții private, eliminarea tendințelor discriminatorii sau suveranitatea digitală.

În raportul *Guvernarea cu Inteligență artificială*[5] (2024), Organizația Economică pentru Cooperare și Dezvoltare (OECD) stabilește ca viziune generală de adoptare a AI faptul că această tehnologie va servi simultan ca un motor de creștere a productivității/eficienței funcționări administrațiilor publice, ca un amplificator al calității serviciilor publice, dar și ca un instrument esențial pentru responsabilizarea, legitimarea și controlul instituțiilor publice.

Vorbim, deci, despre o trecere de la digitalizarea proceselor existente la o rescriere completă a lor în jurul unor capabilități algoritmice sau euristice: predicție, generare de conținut și dialog natural. Aceste noi sisteme vor putea răspunde în timp real evoluțiilor datelor economice, climatice sau demografice și vor putea face recomandări înainte ca eventualele probleme să devină crize.

Tehnologii emergente pentru atingerea guvernării augmentate

Fără a urmări o trecere în revistă exhaustivă, de altfel imposibilă pentru un orizont de timp atât de îndelungat precum un deceniu, voi puncta în cele ce urmează câteva tehnologii emergente care fie utilizează AI drept componentă centrală, fie rezultă din conexarea cu AI a unor tehnologii existente, pentru turbo-accelerarea capacităților și a adopției.

Identitate digitală descentralizată

Ecosistemele de credențiale verificabile (eventual stocate pe blockchain) vor fi îmbinate cu scoruri de risc la fraudă bazate pe AI. Acestea vor permite verificarea instantanee a eligibilității pentru servicii sociale sau chiar și pentru vot electronic, fără a expune date sensibile (e.g., verificarea vârstei legale fără a divulga vârsta propriu-zisă). Progresele recente în semnături criptografice și scoruri de manipulare identitară arată deja eficiența acestor sisteme în domeniul bancar și pot fi transferate sectorului public, ceea ce deja constituie o componentă cheie a filosofiei UE privind utilizarea portofelul electronic pentru identitate digitală (*EUDI wallet*).

[5] https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/governing-with-artificial-intelligence_f0e316f5/26324bc2-en.pdf, accesat iunie 2025

Tehnici de confidențialitate avansată

Abordări precum învățarea federată[6] și *differential privacy*[7] vor permite antrenarea modelelor pe date sensibile (sănătate, fiscalitate, justiție). Proiectul European Health Data Space 2 Pilot (2022-2024) a demonstrat acest concept, anume că modelele predictive pot fi antrenate pe date medicale distribuite, păstrându-le local și partajând doar parametrii grupați. Replicarea unor astfel de arhitecturi de spații de date europene va fi esențială pentru transpunerea în practică a abordărilor inovative în materie de guvernanță descrise mai jos.

Agenți autonomi multimodali

Modelele generative de uz general evoluează spre agenți capabili să execute lanțuri de sarcini: direcționarea cetățenilor către serviciile publice relevante, completarea formularelor, elaborarea răspunsurilor, monitorizarea termenelor legale etc. Prototipuri precum asistentul „Burokratt"[8] din Estonia oferă o idee incipientă despre ce putem aștepta de la un astfel de sistem: un asistent virtual bazat pe AI care va opera ca un „funcționar digital" disponibil 24/7.

Gemeni digitali pentru cetățeni

Un concept-cheie aflat încă în fază incipientă, dar cu potențial disruptiv pentru serviciile publice, este „geamănul digital al cetățeanului" – o reprezentare virtuală, dinamic actualizată (colectare continuă) a datelor administrative, biometrice și contextuale ale fiecărei persoane, orchestrată pe o platformă securizată de identitate digitală. Într-un astfel de model, un agent AI va putea simula consecințele fiscale, sanitare sau de protecție socială pentru scenarii individuale (de pildă, schimbarea locului de muncă sau nașterea unui copil), pre-completând formulare și declanșând automat drepturile, fără a plimba cetățeanul între agenții. Literatura recentă[9] subliniază că „gemenii digitali" pot crește participarea civică, permițând oamenilor să testeze efectele unor politici asupra propriei persoane înainte de adoptare și să voteze în deplină cunoștință de cauză. În mod categoric, printre beneficiile unui astfel de geamăn digital se numără și capacitatea de a construi servicii publice hiper-personalizate,

[6] Dezvoltarea de modele ML prin antrenare locală și partajarea doar a parametrilor cu celelalte noduri

[7] Adăugarea de zgomot peste setul de date pentru a obstrucționa identificare unui anumit data point

[8] https://www.ria.ee/en/state-information-system/personal-services/burokratt, accesat iunie 2025

[9] https://research.utu.fi/converis/portal/detail/Publication/387534831?lang=en_GB, accesat iunie 2025 – capitolul 10, în particular; autorii prezintă, printre altele, rețeaua AuroraAI a guvernului finlandez

inclusiv în ceea ce privește parcursul educațional, dar și capacitatea de a face recomandări cotidiene.

Gemeni digitali pentru a instituțiile publice

Supranumite și „instituții de cristal", acești **gemeni digitali organizaționali** vor permite managementului să simuleze în detaliu efectele unor decizii administrative asupra funcționării entității pe care o coordonează, să identifice problemele de flux și să valorifice oportunitățile de optimizare. De asemenea, ca un concept derivat din cele expuse anterior, vor exista și **gemeni digitali ai anumitor funcționari** cheie din instituții, care vor putea interacționa avizat cu ceilalți colegi sau cu cetățenii, crescând astfel capacitatea administrativă a instituției la niveluri imposibil de atins prin simpla adoptare a automatizării de tip RPA (în înțelegerea curentă a *robotic process automation*).

Gemeni digitali pentru așezările umane

Administrațiile unor orașe precum Houston, Amsterdam sau Singapore au implementat deja gemeni digitali care integrează date IoT, imagistică satelitară și ML pentru a simula scenarii de inundații sau trafic. Fujitsu a lansat în 2024 conceptul „Policy Twin"[10], orientat spre evaluarea ex-ante a impactului politicilor publice locale (cu focalizare de sănătate), construind pe serviciul mai general pe care deja îl oferă, de „gemeni digital sociali".

Relevant pentru discuție este un studiu recent care își propune să introducă o scară pentru clasificarea nivelului de maturitate al gemenilor digitali pentru așezări umane. Publicat în 2024, articolul[11] propune patru niveluri de sofisticare pentru astfel de sisteme, dintre care ultimele două ar trebui să permită *stress-testing* legislativ cu buclă temporală de doar câteva ore.

Simulatoare de politici publice

Forme mai puțin sofisticate ale gemenilor digitali ai unui sistem vor fi implementate ca simulatoare de politici publice bazate pe analiza cauzală structurală realiză cu ML pe seturi de tip *Big Data*. Astfel de simulatoare pot identifica anumite corelații, chiar și cauzalități, și pot servi ca suport pentru decizii, de la cele mai (aparent) simple, până la cele mai complicate.

---

[10] https://www.fujitsu.com/global/about/resources/news/press-releases/2024/1126-01.html, accesat iunie 2025

[11] https://ual.sg/publication/2024-tfsc-dt-maturity/2024-tfsc-dt-maturity.pdf, accesat iunie 2025

Sigur, o condiție esențială pentru funcționarea adecvată a tuturor acestor gemeni/simulatoare este ca datele utilizate pentru antrenare, ca și cele utilizate pentru a sugera decizii (pentru că se preconizează păstrarea unei abordări bazate pe „***human in the loop***", deci vorbim doar despre decizii asistate, nu despre decizii automate) să treacă printr-un proces riguros de asigurare a robusteții (veridicitate, consistență, eșantionare uniformă, eliminare de bias etc).

Edge AI pentru inspecție și monitorizare

Combinarea dronelor cu rețele neuronale pe dispozitiv a redus drastic costurile de supraveghere a infrastructurii. Spre exemplu, în Japonia, NTT folosește drone autonome cu AI pentru detectarea coroziunii pe poduri, scurtând timpul de inspecție de la săptămâni la ore[12]. Piața globală a serviciilor de inspecție cu drone ar urma să crească de șapte ori până în 2035[13]. Similar, foarte multe procese de inspecție (inclusiv cele desfășurate de instituții precum ANPC), care sunt extrem de consumatoare de timp și de resursă umană pentru autorități, vor ajunge să fie realizate aproape exclusiv în mod autonom, doar cu supraveghere minimală de către un operator/inspector (dar cu păstrarea factorului uman ca element de arbitraj, în cazul unor contestații, conform filosofiei amintite de *„human in the loop"*).

Concluzii

Adoptarea AI în sectorul public va aduce o serie de **beneficii**, dar vine și cu numeroase **provocări și riscuri sistemice**.

Printre beneficii am menționat deja eficientizarea cheltuielilor operaționale ale instituțiilor publice, auditabilitatea și încrederea sporită. De asemenea, creșterea capacității administrative și furnizarea de servicii electronice personalizate, dar și inclusive geografic (prin reducerea costurilor pentru categorii defavorizate, precum populația care trăiește în mediul rural, unde nu are acces facil la ghișee). Desigur, nu în ultimul rând, beneficii substanțiale vor fi obținute prin dezvoltarea și utilizarea de modele predictive care să informeze politici publice de calitate superioară.

Printre provocări și riscuri sistemice, cele mai importante sunt (i) calitatea și cantitatea seturilor de date la dispoziția autorităților pentru antrenarea

[12] https://dronelife.com/2024/10/07/ntt-uses-ai-and-drones-to-detect-and-address-corroded-steel-on-bridges/, accesat iunie 2025

[13] https://www.factmr.com/report/drone-bridge-inspection-services-market, accesat iunie 025

modelelor, (ii) posibila imparțialitate (*bias*) a modelelor AI, (iii) insuficienta capacitate de explicabilitate a modului în care anumite modele AI trag concluzii, (iv) dependența tehnologică de un anumit furnizor de modele AI (și, eventual, și de cloud pentru rularea acelor modele), (v) deficitul de personal cu înaltă pregătire (în special în administrația publică) capabil să proiecteze, să antreneze și să încorporeze modele AI în aplicații, și, mai presus de toate, (vi) chestiunea spinoasă a **legitimității democratice** sau a asumării **responsabilității** pentru deciziile luate de AI sau la recomandarea unui model AI.

Pentru depășirea acestor provocări și maximizarea beneficiilor, soluția o reprezintă operaționalizarea oficială a unor structuri naționale certificate de tip ***AI sandbox*** prin care orice nou sistem bazat pe AI va fi obligat să treacă înainte de adoptare. Având un astfel de *sandbox* legiferat încă din 2022, avem toate semnalele că Estonia va continua să dea tonul în materie de transformare digitală guvernamentală și în deceniul care urmează.

Toate indiciile, în acest moment, sunt că fereastra de oportunitate este larg deschisă – tehnologia a atins un nivel rezonabil de maturitate, politicile publice au stabilit cadrul preliminar de adoptare, iar instituțiile publice au dezvoltat apetitul necesar pentru AI (certific și eu empiric acest ultim aspect pe baza activității mele de asistență tehnică oferită administrației publice centrale, din partea Autorității pentru Digitalizarea României). Avem, deci, toate premisele ca, până la finalul următorului deceniu, să vedem implementată guvernarea augmentată.

FINANȚĂRI PENTRU REINDUSTRIALIZAREA ROMÂNEASCĂ 4.0

Ștefan Corcodel

Conceptul de Industrie 4.0 se referă la transformarea fundamentală a proceselor de producție și a lanțurilor valorice, prin integrarea tehnologiilor digitale avansate în mediul industrial[1]. Nu este vorba doar de automatizare, ci de crearea unor sisteme ciber-fizice capabile să comunice, să analizeze date și să ia decizii în mod autonom.

Industria 4.0 nu este doar o tendință tehnologică, ci o direcție strategică vitală pentru economiile moderne[2], din mai multe motive: (i) creșterea productivității și a eficienței; (ii) sporirea competitivității; (iii) dezvoltarea unor noi modele de afaceri; (iv) transformarea forței de muncă; (v) implementarea principiilor dezvoltării durabile.

Industria românească se află într-o etapă de tranziție, marcată de un potențial considerabil, dar și de provocări structurale semnificative. Contextul actual este influențat de tendințele globale (cum ar fi tranzițiile gemene, din domeniul digital și din domeniul sustenabilității, promovate intens la nivelul Uniunii Europene) și de necesitatea stringentă de adaptare pentru a rămâne competitivă în acest mediu.

Pentru a putea stabili care sunt cele mai eficiente modalități de finanțare a procesului de reindustrializare din România, este important să înțelegem, pentru început, care sunt cele mai importante puncte forte și puncte slabe ale industriei țării noastre, la acest moment.

În ceea ce privește punctele forte, cele mai semnificative sunt următoarele:

- costuri competitive în ceea ce privește piața forței de muncă – țara noastră beneficiază de o bază de specialiști cu o vastă experiență tehnică, în special în domeniile industriale tradiționale. Deși dinamica recentă a diminuat gap-ul față de costurile salariale din economiile vest-europene, nivelul actual de salarizare este încă unul competitiv, care, cel puțin în teorie, atrage investiții străine[3];

[1] Klaus Schwab, "*The Fourth Industrial Revolution*", Crown Business – New York, 2017, pag. 9-10.
[2] Idem.
[3] Comisia Europeană, Direcția Generală Afaceri Economice și Financiare, "*European Economic Forecast – Spring 2025*", 2025, pag. 42 și pag. 142-143.

- accesul la fonduri europene și la alte surse de finanțare pentru investiții în domeniul industrial (atât pentru investiții în retehnologizare, cât și pentru investiții dedicate extinderilor de capacități de producție) – subiect pe care îl vom trata în mod specific în secțiunile următoare din acest articol;
- poziție geografică strategică – aflată la intersecția mai multor rute comerciale de importanță majoră, țara noastră oferă avantaje logistice pentru producție / distribuție.

Lista punctelor slabe asociate situației actuale a industriei românești include semnificativ mai multe elemente, respectiv:

- dependența, în majoritar, de o valoare adăugată redusă – o mare parte a industriei din țara noastră se bazează încă pe procese cu o valoare adăugată relativ scăzută, fiind concentrată pe producția de componente sau sub-ansamble, cu o importanță mai redusă acordată activității de cercetare-dezvoltare și inovare în cadrul companiilor;
- echipamente și tehnologii uzate moral – multe unități de producție, în special cele din domenii tradiționale, utilizează tehnologii și echipamente depășite, care limitează eficiența, calitatea și capacitatea de inovare;
- deficit de forță de muncă calificată (în domenii noi) – decalajul dintre cerințele pieței forței de muncă pentru competențe digitale și cele ale forței de muncă disponibile este tot mai mare (există o lipsă acută de meseriași și tehnicieni cu pregătire modernă)[4];
- acces dificil la finanțare – întreprinderile mici și mijlocii se confruntă adesea cu dificultăți în accesarea creditării bancare sau a fondurilor europene, din cauza birocrației, lipsei de proiecte mature sau a capacității reduse de cofinanțare[5];
- infrastructură deficitară – calitatea infrastructurii de transport și, în unele zone, a celei digitale, rămâne un impediment pentru dezvoltarea industrială eficientă;
- birocrație și lipsă de predictibilitate – mediul de afaceri este adesea afectat de complexitatea și schimbările frecvente ale legislației, ceea ce descurajează investițiile pe termen lung.

În acest context, modernizarea industriei românești este imperativă, implicând o transformare integrată, mai profundă decât simpla achiziție a

[4] Ovidiu Nicolescu et. al., „*Carta Albă a IMM-urilor din România 2025*", CNIPMMR, 2025, pag. 456.

[5] Ovidiu Nicolescu et. al., „*Carta Albă a IMM-urilor din România 2025*", CNIPMMR, 2025, pag. 212-255.

unor utilaje sau echipamente noi. Aceasta vizează digitalizarea completă a proceselor, automatizarea și robotizarea pentru eficiență sporită, integrarea tehnologiilor inteligente (cum ar fi AI sau Big Data) pentru optimizarea deciziilor, investiții majore în cercetare-dezvoltare și inovare pentru valoare adăugată, și dezvoltarea competențelor forței de muncă, adaptând-o cerințelor Industriei 4.0. Desigur, toate aceste investiții trebuie susținute cu resurse financiare, subiect pe care îl vom trata în continuare.

Mecanisme și surse de finanțare – stadiul actual

Analizând piața din ultimii ani a surselor de finanțare pentru investiții care pot fi încadrate în categoria celor care susțin reindustrializarea întreprinderilor care desfășoară activități productive în România și tranziția acestora către Industria 4.0, putem observa că există două mari categorii de programe de finanțare cu componentă nerambursabilă (de tip grant):

- fondurile europene clasice, finanțate din Politica de Coeziune, dar și din Politica Agricolă Comună a Uniunii Europene (în cazul industriei agroalimentare), care au asigurat o sursă importantă de finanțare a investițiilor de acest tip în cadrul IMM-urilor, atât în perioadele precedente de programare, cât și în perioada 2021-2027. În special în cazul programelor susținute prin Politica de Coeziune, întreprinderile mari nu au fost eligibile pentru obținerea de finanțări nerambursabile pentru astfel de investiții, conform criteriilor de eligibilitate stabilite de către autoritățile finanțatoare;
- schemele de ajutor de stat regional, finanțate de la bugetul de stat al României și gestionate de mai multe ministere din cadrul Guvernului, au asigurat finanțarea nerambursabilă în special în rândul întreprinderilor mari. Chiar dacă și IMM-urile au fost eligibile în cadrul acestor programe, criteriile de selecție a proiectelor au determinat existența unei ponderi mai mari a întreprinderilor cu peste 250 de angajați care au obținut finanțare sub formă de ajutor de stat regional.

Raportat la scopul acestui articol, cele două mari categorii de programe de finanțare prezentate anterior sunt caracterizate de o trăsătură comună, respectiv existența unor resurse financiare publice limitate pentru susținerea proiectelor de investiții. În cele mai multe cazuri, concurența în cadrul apelurilor de proiecte lansate de către autoritățile publice finanțatoare este una acerbă, cu cereri de finanțare depuse pentru sume de câteva ori mai mari decât alocarea disponibilă. În plus, în cazul schemelor de ajutor de stat regional,

cadrul european legislativ favorizează implementarea unor scheme de ajutor de stat care acordă un maxim de 150 de milioane de Euro pe an bugetar, sumă suficientă pentru finanțarea a 4-5 proiecte de investiții pe an, conform experienței recente din scheme de acest tip (cum ar fi schema instituită în baza HG nr. 300/2024, gestionată de Ministerul Finanțelor, sau schema instituită în baza OUG nr. 65/2023 – programul InvestAlim, gestionat de Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale).

Astfel, experiența ne arată faptul că foarte multe proiecte de investiții pregătite în mod riguros de către companiile din țara noastră rămân neimplementate ca urmare a lipsei resurselor financiare necesare, grant-ul fiind esențial pentru realizarea respectivului proiect.

În plus, raportat la natura investițiilor care susțin reindustrializarea, trebuie evidențiat faptul că, de regulă, autoritățile publice finanțatoare au optat să susțină în mod separat investițiile pentru cercetare-dezvoltare-inovare, raportat la cele pentru investiții productive (respectiv trecerea în producție de masă). Deși riscurile pentru autoritățile finanțatoare în ceea ce privește îndeplinirea indicatorilor asumați prin programele respective sunt mai reduse în această abordare, rezultate reale, respectivul impactul economic al finanțărilor nerambursabile de acest tip, este unul semnificativ mai redus, având în vedere faptul că nu exista o certitudine cu privire la existența finanțării pentru trecerea în producție a proiectelor de succes din domeniul cercetării-dezvoltării și al inovării, la momentul finalizării respectivelor proiecte. Iar o perioadă de timp mai lungă scursă între momentul finalizării proiectului de cercetare-dezvoltarea și momentul trecerii în producție nu a făcut decât să determine o scădere a valorii reale economice a rezultatelor proiectelor de cercetare-dezvoltare.

Având în vedere cerințele pentru implementarea unei reindustrializări 4.0 la nivelul țării noastre, o abordare holistică ar fi fost una de dorit, sub forma unor proiecte care susțin întregul demers de cercetare-dezvoltare și inovare în domeniul tehnologic, inclusiv finanțarea ultimelor trepte de maturitate tehnologică (TRL 7-9[6]), respectiv realizarea investițiilor productive necesare pentru fructificarea rezultatelor cercetării.

Un alt mecanism de finanțare utilizat în mod mai intens în special începând cu perioada pandemică, ca urmare a relaxării temporare a cadrului european legislativ cu privire la acordarea ajutorului de stat, vizează instrumentele financiare – respectiv diversele programe de garantare a creditelor acordate în

[6] TRL se referă la treptele / nivelul de maturitate tehnologică, implementate la nivelul Uniunii Europene.

special către întreprinderile mici și mijlocii din România. Principalul deficit al programelor de acest tip se referă la faptul că cele mai multe finanțări bancare garantate în acest mod au vizat creditele pentru finanțarea activității curente și nu pe cele de investiții, care ar fi putut asigura o multiplicare mult mai amplă a resurselor publice alocate acestor programe de finanțare.

În susținerea acestei afirmații, cele mai relevante informații sunt, din punctul meu de vedere, cele asociate programului IMM PROD, gestionat de FNGCIMM începând cu anul 2022, un program de garantare dedicat actorilor din sectorul industrial / al producției, prin care aceștia ar fi putut obține credite de investiții garantate de stat, cu un plafon maxim de 10 milioane de lei. Rezultatele programului până la finalul anului 2024 relevă însă faptul că ponderea creditelor de investiții a fost de doar 10-15% din total (din perspectiva volumelor creditelor acordate în cadrul acestui program).

Concluzia pe care o putem extrage din cele prezentate mai sus se referă la faptul că pentru a implementa în mod real conceptul de Industrie 4.0 în cadrul companiilor din țara noastră, din perspectiva finanțării acestui demers, este necesar un factor de multiplicare mult mai crescut al resurselor financiare publice disponibile. Utilizarea la scară largă a programelor bazate exclusiv pe grant-uri nu mai este o abordare eficientă, fapt confirmat și de schimbarea amplă de abordare de la nivelul Comisiei Europene. Conform celor menționate mai sus, impactul asupra dezvoltării economice este unul destul de limitat, raportat la nevoile companiilor din România, motiv pentru care în secțiunea următoare vom analiza noi opțiuni de finanțare a investițiilor de acest tip.

Propuneri de mecanisme și surse de finanțare pentru reindustrializare 4.0

Raportat la cele menționate în secțiunea anterioară a acestui articol, pentru a crește impactul real al finanțărilor publice disponibile pentru investiții în domeniul industrial și pentru a multiplica resursele financiare disponibile, autoritățile publice finanțatoare ar trebui să aibă în vedere utilizarea unor instrumente de finanțare mixte, care să combine anumite caracteristici ale programelor de finanțare de tip cu grant cu cele ale instrumentelor financiare.

Pornind de la această ipoteză, un astfel de mecanism de finanțare ar putea include acordarea prin intermediul instituțiilor financiare (a băncilor) a unor finanțări de tip capital rebate, cu o pondere mai redusă a finanțării nerambursabile acordate pentru un proiect de investiții (față de situația actuală a programelor de finanțare de tip grant). Foarte succint, o finanțare de tip capital

rebate presupune acordarea unui credit pentru investiții, conform cerințelor interne ale băncii respective, urmând ca plata ajutorului financiar nerambursabil să fie realizată la momentul atingerii anumitor indicatori de etapă sau indicatori finali, după caz. Suma primită de către respectiva companie drept finanțare nerambursabilă va fi utilizată exclusiv pentru rambursarea parțială a creditului de investiții acordat inițial. În plus, creditul poate beneficia de o garanție din partea statului, fapt ce ar asigura un confort suplimentar instituțiilor financiare și un cost mai redus de finanțare pentru companiile care ar aplica pentru o astfel de finanțare.

Pentru a maximiza relevanța instrumentului propus, acest instrument trebuie să fie unul nișat, dedicat reindustrializării 4.0, și nu unul general, dedicat mai multor tipuri de investiții. Acest deziderat poate fi obținut prin stabilirea unor cheltuieli eligibile care să fie unele strict asociate dezvoltării unor proiecte complexe de reindustrializare, care să includă atât o componentă de cercetare industrială și dezvoltare experimentală, cât și o componentă pentru investiții productive (de fructificare a rezultatelor cercetării în plan comercial). Ambele etape ale unui proiect de investiții de acest tip vor fi atent monitorizate de instituția financiară care a acordat respectivul credit, fiind posibilă acordarea respectivului capital rebate în două tranșe, la finalul fiecărei etape (o tranșă la validarea rezultatelor cercetării și o tranșă la momentul finalizării investiției productive).

Având în vedere natura complexă a unor proiecte de acest tip, evaluarea viabilității acestora și a implementării lor ar trebui asigurată prin intermediul unor entități mixte, care să reunească expertiza de la nivelul autorităților publice finanțatoare, a băncilor implicate și a unor institute de cercetare-dezvoltare cu expertiză relevantă. Implicarea primilor este relevantă pentru a asigura eligibilitatea administrativă a proiectelor, în timp ce analiza realizată de experții din domeniul bancar și de cei din domeniul cercetării-dezvoltării se va concentra asupra realismului propunerii de cercetare, asupra metodologiei de implementare a proiectului și asupra sustenabilității financiare a întregului demers, ținând cont și de istoricul financiar al respectivei companii.

Din perspectiva criteriilor de eligibilitate pentru companii, cele mai importante trei criterii ar trebui să se refere la (i) încadrarea într-o anumită limită în ceea ce privește raportul dintre valoarea proiectului de investiții și cifra de afaceri din ultimul an fiscal încheiat (ideal, acest raport ar trebui să se situeze între 30% și 50%), (ii) probarea experienței și a capacității tehnice de implementare a proiectului (fie prin resurse deja existente, fie prin resurse care pot fi atrase)

și (iii) probarea capacității financiare de a susține implementarea proiectului și operaționalizarea sa pentru minimum 5 ani de la finalizarea fazei de trecere în producție. Raportat la dimensiunea întreprinderilor, nu consider că este utilă o limitare a tipurilor de întreprinderi eligibile în cadrul acestui program, dar alocarea unor bugete distincte pentru IMM-uri și întreprinderile mari ar asigura o concurență corectă în cadrul proceselor de selecție din acesta.

În final, din perspectiva surselor de finanțare pentru programul propus, cel puțin până la finalul perioadei actuale de programare (final de 2029), fondurile europene clasice ar putea reprezenta varianta optimă pentru operaționalizarea unui astfel de program. Abordarea eficientă din perspectiva gestionării programului ar putea fi cumularea resurselor financiare disponibile în cadrul programelor deja aprobate într-un singur fond, administrat de o singură entitate publică (cum ar fi recent înființata Bancă de Investiții și Dezvoltare), care va realiza un proces de selecție a băncilor implicate în program în calitate de entități partenere. Continuitatea programului poate fi asigurată prin intermediul fondurilor europene de care țara noastră va beneficia în următoarea perioadă de programare de la nivelul UE (2028-2034), negocierile cu privire la modul în care fondurile respective vor fi alocate fiind în prezent într-un stadiu incipient.

Concluzii

Cheia succesului pentru tranziția industriei din România către una de tip 4.0 stă în abilitatea țării noastre de a multiplica în mod eficient resursele financiare disponibile pentru acest demers. În acest articol am realizat o succintă analiză a situației actuale a mecanismelor de finanțare existente pentru investiții de acest tip și, pe baza experienței proprii din domeniul fondurilor nerambursabile și din domeniul bancar, am propus un model de program de finanțare care cred că va avea un impact semnificativ în îndeplinirea acestui deziderat.

Având în vedere amploarea acestui demers, precum și importanța sa pentru menținerea competitivității economice a țării noastre, este vital ca toți actorii menționați anterior, din mediul public și din cel privat, să fie implicați de la bun început în configurarea unui program de finanțare de acest tip și, ulterior, în faza sa de operaționalizare / implementare.

- III -

LIDERI EMERGENȚI ȘI LEADERSHIP ROMÂNESC PENTRU URMĂTORUL DECENIU

Coordonator:
RADU PIȚURLEA

PUTEM CONSTRUI ÎN ROMÂNIA UN STAT AUGMENTAT?

Andreea-Roxana Gheorghiță

De-a lungul istoriei, capacitatea umanității de a utiliza și a organiza informația, pentru a construi sisteme de guvernanță s-a bazat pe un element esențial: limbajul. Aristotel definea omul drept „animalul care are logos", sugerând că rațiunea și comunicarea simbolică sunt fundamentele civilizației. Astăzi însă, această supremație cognitivă este în mod fundamental provocată și pentru prima dată în istorie, **actul de guvernare – procesul prin care definim reguli, luăm decizii și administrăm resurse publice – poate fi asistat de entități non-umane**: **sistemele algoritmice** și **inteligența artificială** (AI).

În era digitală, orice interacțiune socială, economică sau administrativă generează date iar amprentele digitale create zilnic, formează fluxuri informaționale masive, imposibil de procesat în timp real de factorul uman. În contrast, inteligența artificială poate analiza aceste volume de date, identifica modele și susține decizii administrative cu o viteză și precizie care depășesc capacitatea biologică umană și a instituțiilor clasice.

Acest context redefinește în mod radical paradigma guvernării. Astfel, **în prezent nu se mai vorbește despre o administrație construită exclusiv pe rațiunea umană, ci despre o administrație augmentată, în care decizia poate fi asistată algoritmic, iar datele devin infrastructură critică**. În această nouă realitate, nu limbajul în sine, ci capacitatea de a guverna date și algoritmi va determina eficiența și legitimitatea administrației publice. În fața acestei transformări, întrebarea strategică nu este dacă vom integra inteligența artificială în guvernare, ci cum o vom face și, mai ales, cine va controla această integrare. În fond, **guvernarea augmentată** nu înseamnă renunțarea la factorul uman, ci dimpotrivă, înseamnă recunoașterea limitelor acestuia și utilizarea tehnologiilor emergente pentru a le depăși, fără a compromite principiile fundamentale ale statului democratic.

Privind mai aplicat, această nouă paradigmă a digitalizării și inteligenței artificiale, la nivelul României și al momentului actual, putem afirma că în ultimele două decenii, digitalizarea administrației publice a fost privită ca un

indicator al modernizării statului român și a reprezentat un obiectiv prioritar privit și ca un mecanism de creștere a eficienței statului. Ghișeele electronice, serviciile online și semnătura digitală au devenit repere uzuale în discursul public despre reformă și au fost marcate drept borne ale progresului, iar adoptarea lor, a reprezentat un semn că România avansează spre standardele europene. Cu toate acestea, întrebarea generală de la care am pornit este cu atât mai presantă în dinamica prezentului: ***Este România pregătită să treacă de la e-guvernare la guvernare augmentată, folosind inteligența artificială ca infrastructură critică de suport în actul de guvernare?***

Pornind din acest punct, putem afirma că, digitalizarea, așa cum a fost concepută și implementată până în prezent, a vizat în special transpunerea proceselor tradiționale în format electronic, fără o regândire structurală a modului în care statul își exercită funcțiile.

În consecință, realitatea practică indică un fapt esențial: **România a digitalizat proceduri, dar nu a schimbat fundamental modul în care guvernează**. În esență, birocrația a fost digitalizată, dar nu transformată. Așadar, în prezent, tehnologiile emergente – în special inteligența artificială – pun în discuție această abordare incrementală. Nu mai vorbim despre instrumente digitale auxiliare, ci despre capacități algoritmice care pot susține luarea deciziilor administrative, optimizarea serviciilor publice și anticiparea nevoilor societății.

Revenind la teza principală, considerăm că întrebarea rămâne una esențială pentru viitorul administrației publice românești. **Un viitor în care tehnologia nu va înlocui factorul uman, ci îl va amplifica, un viitor în care statul ar putea deveni nu doar digital, ci mai inteligent datorită noilor tehnologii**. Schimbările tehnologice accelerate, în special avansul AI, obligă statele să își redefinească raportul cu cetățenii și modul de exercitare a autorității. Așadar, în societățile avansate, nu se mai vorbește doar despre servicii online, ci despre capacitatea statului de a anticipa nevoile societății, de a aloca resurse mai eficient și de a sprijini deciziile administrative prin tehnologii algoritmice.

Astfel, dacă privim prin comparație cu statele dezvoltate tehnologic, România se află astfel într-un moment strategic: **între consolidarea unui model de e-guvernare minimalist și oportunitatea de a adopta un model de guvernare augmentată**, în care AI devine infrastructură critică pentru decizie, execuție și control administrativ. Această alegere nu este una pur tehnologică, ci mai degrabă este o **alegere strategică de politică**

publică, cu implicații asupra eficienței instituțiilor, calității serviciilor publice și, în final, asupra relației dintre stat și cetățean. Pe fondul noilor strategii europene privind AI și digitalizarea serviciilor publice, precum și al programelor de finanțare dedicate transformării digitale, **România se află în prezent într-un contextul favorabil în care poate să își regândească viziunea asupra modernizării administrației**. Însă timpul de reacție este limitat, iar decalajele tehnologice deja vizibile între statele europene pot deveni în următorii ani decalaje de guvernanță.

Cu toate acestea, este România pregătită să facă pasul de la un stat digitalizat la un stat inteligent?

Considerăm că aceasta este întrebarea fundamentală a prezentului, și, poate, provocarea strategică a următorului deceniu. Pornind de la această constatare, este evidentă diferența **dintre modelul de e-guvernare aplicat** și **paradigma guvernării augmentate** care nu rezidă din tehnologie în sine, ci în **viziunea strategică care guvernează utilizarea acesteia**. Dacă digitalizarea a însemnat, în esență, optimizarea interacțiunii cu cetățeanul și automatizarea unor fluxuri procedurale, **guvernarea augmentată** presupune o **redefinire structurală a modului în care statul construiește decizia publică**, **administrează resurse** și își **organizează serviciile**.

În acest model emergent, **datele devin infrastructură critică**, iar inteligența artificială capătă un rol activ în conturarea soluțiilor administrative, nu doar în procesarea cererilor. Vorbim despre instituții capabile să anticipeze nevoi sociale pe baza analizei predictive, să aloce resurse în mod optimizat, să susțină decizia publică prin sisteme algoritmice și să implementeze mecanisme de audit inteligent, inclusiv prin integrarea de tehnologii blockchain în lanțurile decizionale sensibile. În fond, reprezintă, tranziția de la o **administrație reactivă** la una **anticipativă, adaptivă și algoritmic susținută**. Această transformare nu este imaginară iar modelele europene deja funcționale ne oferă referințe clare. Spre exemplu, în Estonia, interacțiunea dintre instituții se bazează pe infrastructura **X-Road**, care permite schimbul securizat de date între sisteme guvernamentale fără duplicare sau solicitări repetate către cetățean[1]. De asemenea, Finlanda a implementat algoritmi integrați în planificarea serviciilor sociale care contribuie deja la alocarea echitabilă a resurselor, iar Olanda, are funcționale toate sistemele algoritmice utilizate în

[1] e-Estonia, 2023, https://e-estonia.com/solutions/interoperability-services/x-road/;

administrație, sisteme care sunt înregistrate public, într-un registru dedicat, auditat și deschis dezbaterilor[2].

Prin urmare, putem afirma că aceste exemple nu demonstrează superioritatea tehnologică a acestor state, ci mai degrabă **capacitatea lor de a construi arhitecturi instituționale în care AI este integrată etic, transparent și funcțional**. În toate aceste cazuri, tehnologia nu a fost aplicată înaintea guvernanței, ci în interiorul unui cadru reglementat și instituțional solid, construit în jurul ideii de responsabilitate administrativă augmentată. România, în schimb, se află încă într-o fază în care datele publice sunt dispersate, adesea inaccesibile interinstituțional, iar infrastructura digitală este sectorială și fragmentară. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică remarcă în revizuirea sa din anul 2023 privind guvernarea digitală în România faptul că lipsa interoperabilității și a unei guvernanțe centralizate a datelor reduce capacitatea țării de a beneficia de instrumentele AI la scară sistemică[3].

Așadar, ținând cont de ritmul de dezvoltare al României în ceea ce privește digitalizarea administrației, o altă întrebare esențială capătă greutate și devine legitimă: ***Va reuși România să-și construiască un model propriu de guvernare augmentată sau va importa, în contratimp, soluții dezvoltate în alte state, fără capacitatea reală de a le controla sau înțelege pe deplin?***

Putem afirma cu convingere, că fără o strategie națională clară, România riscă să devină **consumator de infrastructură algoritmică dezvoltată extern**, cu toate implicațiile de dependență instituțională, fragilitate juridică și lipsă de suveranitate digitală. Guvernarea augmentată nu este despre a înlocui funcționarul public, ci despre a-l dota cu **instrumente algoritmice de sprijin decizional**, care să îi permită să acționeze mai rapid, mai eficient și mai aproape de realitatea cetățeanului. În fond, reprezintă modalitatea prin care putem construi **o administrație inteligentă**, capabilă să treacă de la reacție la anticipare, de la fragmentare la coordonare, de la tehnologie aplicată punctual la infrastructură digitală sistemică. Astfel, adoptarea unei abordări proactive, prin care datele devin infrastructură națională, algoritmii sunt integrați transparent, iar guvernanța este reconstruită în jurul principiilor etice și anticipative, poate transforma fundamental administrația publică.

---

[2] Government of the Netherlands, 2024, https://algoritmes.overheid.nl;

[3] OECD, 2023, https://www.oecd.org/en/publications/digital-government-review-of-romania_68361e0d-en.html?utm_source=chatgpt.com;

Dar, suntem pregătiți să gestionăm riscurile guvernării augmentate?

Dacă oportunitățile pe care le oferă guvernarea augmentată devin tot mai evidente, întrebarea pe care România nu o poate evita este dacă suntem, ca stat, pregătiți să gestionăm și **riscurile profunde** asociate acestui model emergent. În absența unei arhitecturi instituționale solide, integrarea tehnologiilor algoritmice în procesele administrative riscă să genereze noi vulnerabilități, care pot compromite atât încrederea cetățenilor în stat, cât și coerența actului de guvernare. Așadar, un prim risc major îl poate constitui **opacitatea decizională**. În momentul în care deciziile administrative sunt asistate de algoritmi, fără existența unor mecanisme clare de audit și transparență, statul poate intra în ceea ce literatura de specialitate definește drept „black-box governance", în care deciziile devin dificil de explicat sau contestat. Studiile recente arată că administrațiile care nu reglementează explicit utilizarea algoritmilor ajung să genereze decizii eronate, discriminatorii sau inechitabile. Pentru România, care nu dispune în prezent de un registru public al algoritmilor utilizați în procese administrative, acest risc este major. De asemenea, apare și riscul **transferului de responsabilitate decizională**. Chiar dacă, teoretic, funcționarul rămâne responsabil pentru deciziile administrative, în practică, recomandările generate de sisteme algoritmice pot deveni determinante în adoptarea deciziei, fără ca acestea să fie evaluate critic. Ca atare, fără un cadru juridic clar care să stabilească responsabilitatea în cazul deciziilor asistate de AI, administrația românească riscă să se confrunte cu blocaje, abuzuri sau decizii imposibil de atribuit clar unui responsabil administrativ. O altă vulnerabilitate critică, insuficient conștientizată, o reprezintă **dependența tehnologică externă**. În lipsa unor soluții dezvoltate și guvernate la nivel național, România riscă să devină dependentă de infrastructuri AI furnizate de entități private internaționale. Aceasta poate conduce la pierderea controlului asupra logicii algoritmice, la constrângeri tehnice și comerciale externe și, pe termen lung, la pierderea suveranității administrative asupra propriilor procese decizionale[4].

Nu în ultimul rând, trebuie recunoscut riscul real al **incapacității instituționale**. Integrarea responsabilă a AI în administrație necesită competențe specializate în domenii precum guvernanța datelor, etica algoritmică, auditul sistemelor AI și securitatea infrastructurilor critice. Or, în prezent, administrația publică românească nu deține aceste competențe în mod sistematic. Lipsa

[4] Comisia Europeană, 2024, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/artificial-intelligence.

unor unități administrative specializate și a unor programe de formare dedicate transformării digitale avansate constituie un obstacol major în operaționalizarea guvernării augmentate.

În concluzie, nu tehnologia în sine reprezintă riscul. Riscul real constă în **integrarea prematură, necontrolată și nereglementată** a inteligenței artificiale în procesele administrative ale statului. Drept urmare, în lipsa unui cadru instituțional adaptat, România riscă să treacă de la **birocrația digitalizată** la o **birocrație algoritmică opacă, dependentă și ineficientă**. Astfel, în mod paradoxal, utilizarea prematură și nereglementată a inteligenței artificiale ar putea nu doar să încetinească modernizarea administrației publice, ci să submineze tocmai obiectivele de eficiență și transparență care justifică implementarea acestor tehnologii.

Către o strategie națională integrată pentru tranziția la guvernarea augmentată

În fața acestei duble provocări – **a oportunităților și a riscurilor** – devine evident că România nu poate aborda tranziția către guvernarea augmentată în mod fragmentar sau pur tehnologic. O administrație augmentată nu se construiește prin simple proiecte IT implementate izolat, ci printr-o **strategie națională integrată**, care să combine infrastructura digitală, guvernanța datelor, reglementarea etică a inteligenței artificiale și dezvoltarea de capacități administrative specializate. În consecință, această transformare nu este un proiect al tehnicienilor, ci reprezintă un proiect de **reformă instituțională și de leadership administrativ**.

Considerăm așadar, că una dintre primele condiții pentru ca România să devină un stat augmentat este **reconstrucția guvernanței datelor publice**. Datele trebuie tratate ca infrastructură strategică a statului, cu standarde unitare, interoperabilitate reală și o guvernanță clară. Fără o bază de date coerentă și accesibilă între instituții, orice încercare de integrare a sistemelor AI în procesele administrative va rămâne un exercițiu teoretic. În paralel, considerăm oportună instituirea **unui cadru juridic specific pentru utilizarea algoritmilor în administrația publică**. Acesta trebuie să reglementeze explicit responsabilitatea decizională în cazul proceselor asistate de AI, să asigure transparența logicii algoritmice și să permită contestarea deciziilor automatizate. În lipsa unei arhitecturi legale, încrederea cetățeanului în stat va fi inevitabil afectată.

Un alt pilon esențial al acestei strategii îl reprezintă **crearea unei infrastructuri publice naționale de inteligență artificială**, accesibilă și controlată de statul român. Modele deschise, API-uri standardizate, sisteme auditate etic – toate acestea trebuie să devină parte integrantă a ecosistemului administrativ, nu servicii contractate în regim privat de către fiecare instituție în parte. Totodată, este necesară **instituționalizarea guvernanței AI**, prin înființarea unei structuri dedicate – un **Chief AI Officer guvernamental** sau o unitate administrativă cu rol de coordonare strategică, monitorizare și reglementare a utilizării algoritmilor în sectorul public. Fără o astfel de funcție centrală, riscul de fragmentare și dublare a inițiativelor rămâne ridicat.

În final, dar esențial de punctat este faptul că, România trebuie să investească în **dezvoltarea competențelor administrative** necesare guvernării augmentate. Această tranziție necesită funcționari capabili să înțeleagă, să controleze și să monitorizeze sistemele AI, nu doar să le utilizeze pasiv. Formarea profesională în domeniul guvernanței datelor, eticii algoritmice și auditului AI trebuie să devină o prioritate strategică. Dacă aceste condiții nu sunt îndeplinite, România riscă să rateze o oportunitate istorică. Vom rămâne un stat digitalizat, dar dependent, un simplu utilizator de tehnologii externe, incapabil să își controleze propriul model administrativ. În schimb, prin asumarea unui **proiect național de construcție a guvernării augmentate**, România poate deveni nu doar un beneficiar al progresului tehnologic, ci un actor relevant în arhitectura administrativă europeană a viitorului.

Guvernarea augmentată nu este despre tehnologie. Este despre **un stat inteligent, etic și eficient**, în care decizia publică este asistată, dar nu înlocuită de algoritmi. Un stat care **anticipează, învață și acționează, nu doar reacționează**. Aceasta este, din perspectiva noastră, direcția strategică pe care România trebuie să o adopte dacă dorește să devină **un stat modern în sens autentic – nu doar digitalizat, ci și inteligent**.

ROMÂNIA, CĂTRE STATUTUL DE LIDER EUROPEAN ÎN DOMENIUL GUVERNĂRII AUGMENTATE

Eduard-Tatian Mititelu

În ultimii ani, asistăm la o explozie a inteligenței artificiale (IA), care își face simțită prezența în tot mai multe domenii, de la aplicații complexe până la instrumente aflate la îndemâna tuturor și accesibile în mod facil, precum ChatGPT. Deși putem vorbi de algoritmi de machine learning încă din anii 1952[1], adevăratul avânt tehnologic s-a produs abia după 2010, odată cu creșterea volumului de date disponibile (*big data*), dezvoltarea exponențială a capacității de procesare prin GPU-uri și perfecționarea algoritmilor de rețele neuronale profunde (*deep learning*).

Acest avânt tehnologic nu influențează doar industria și viața cotidiană, ci începe să transforme profund și modul în care funcționează instituțiile statului. Inteligența artificială (IA) devine un instrument strategic pentru administrațiile publice, oferind soluții pentru eficientizarea proceselor, îmbunătățirea serviciilor publice și fundamentarea deciziilor pe baze obiective și predictive. Astfel, IA deschide calea către o nouă etapă a digitalizării statului – **guvernarea augmentată**[2] –, în care tehnologia nu doar sprijină, ci participă activ la actul de guvernare.

La nivel global au început să apară inițiative curajoase în guvernarea augmentată, printre exemplele cele mai îndrăznețe se numără Emiratele Arabe Unite, care vor introduce, din 2026[3], primul ministru AI din lume, cu rol consultativ în cadrul guvernului și al companiilor de stat – un semnal clar că IA devine un actor politic. În paralel, în Brazilia o inițiativă open-source „Operation Serenata de Amor"[4] analizează cheltuielile publice pentru a detecta abuzuri, iar în Regatul Unit, statul a lansat parteneriate cu Meta și

[1] Arthur Samuel dezvoltă un program care învață să joace jocul de dame (checkers). Acesta este considerat unul dintre primele exemple de machine learning, folosind o formă primitivă de învățare bazată pe experiență (learning by playing)

[2] Guvernare augmentată - integrarea inteligenței artificiale în luarea deciziilor, furnizarea de servicii publice și interacțiunea stat-cetățean

[3] UAE AI Minister

[4] Serenata de Amor este un proiect deschis care utilizează inteligența artificială pentru controlul social al administrației publice.

Google pentru a instrui funcționari publici și a dezvolta instrumente GenAI în educație și sănătate.

În România, unul dintre primele proiecte relevante în domeniul guvernării augmentate a fost robotul ION, conceput ca un consilier al prim-ministrului. Acesta colecta idei, probleme și nevoi din partea populației, pe care le transpunea într-un *dashboard* accesibil factorilor decidenți. Ulterior, prin conectarea sa la Catalogul Național al Serviciilor Publice, ION s-a dovedit a fi un proiect-pilot de succes la nivel european, devenind capabil să furnizeze cetățenilor informații despre serviciile publice oferite de statul român, consolidându-și astfel rolul de funcționar public digital bazat pe inteligență artificială.

După adoptarea AI Act la nivel european, România a fost prima țară ce a venit cu o Strategie Națională în domeniul Inteligenței Artificiale, care prin felul în care a fost creată, dar și prin natura prevederilor sale, este o strategie orizontală, trans-sectorială, care își propune „să direcționeze și să faciliteze integrarea IA în toate domeniile de activitate, lăsând la decizia autorităților și actorilor principali din fiecare sector cum să organizeze și să valorifice pătrunderea IA în fiecare domeniu, conform propriilor direcții strategice și politici".[5]

Printre principiile ce stau la baza Strategiei Naționale pentru Inteligența Artificială se numără următoarele:

- Respectarea drepturilor omului și a valorilor democratice.
- IA centrată pe om, incluzivă, nediscriminatorie și imparțială.
- Diversitate, egalitate de șanse și de gen.
- Transparență și încredere.
- Robustețe, securitate și siguranță.
- Responsabilitate.
- Parteneriat.

Având în vedere pașii făcuți de România în acest domeniu, utilizarea inteligentă a instrumentelor deja existente ne oferă o oportunitate unică de a recupera decalajul față de state avansate în e-guvernare, precum Estonia, și de a ne poziționa ca un potențial lider european în domeniul guvernării augmentate.

Pentru atingerea acestui deziderat, sunt necesari o serie de pași esențiali:

- **Aplicarea unitară a normelor de interoperabilitate** în întreaga administrație publică, prin adoptarea standardului API Ready și conectarea sistemelor insulare la o magistrală de date națională, astfel încât informațiile să devină accesibile și reutilizabile de către sistemele bazate pe inteligență artificială;

[5] SN-IA

- **Normalizarea și structurarea uniformă a datelor și metadatelor** din administrație, pentru a permite procesarea automată și integrarea coerentă a informațiilor din surse multiple;
- **Clarificarea guvernanței AI în România**, prin definirea clară a responsabilităților instituționale, a cadrului legal și a principiilor etice care trebuie respectate în utilizarea sistemelor de inteligență artificială în sectorul public;
- **Asigurarea unei coordonări strategice la nivelul prim-ministrului**, care să garanteze coerența politicilor publice în domeniul AI, integrarea eforturilor transministeriale, aplicarea Strategiei Naționale în domeniul Inteligenței Artificiale și respectarea interesului public în toate inițiativele digitale majore.

În mod evident, pe lângă toți acești pași este nevoie de curaj și dedicare pentru a ușura viața fiecărui cetățean prin implementarea de instrumente IA în toate serviciile publice prestate de stat.

Un alt aspect esențial, adesea neglijat în dezbaterile tehnice, este reticența publicului față de inteligența artificială, alimentată de temeri legate de supravegherea excesivă, pierderea controlului sau lipsa protecției datelor ce au caracter personal. Deși aceste temeri sunt uneori amplificate de narative exagerate, ele reflectă o îngrijorare legitimă privind transparența și responsabilitatea în utilizarea tehnologiei.

Din aceste motive, adopția guvernării augmentate trebuie să fie treptată, transparentă și fundamentată pe încredere. Cetățenii trebuie informați clar despre capabilitățile unui sistem IA, modul de funcționare, tipurile de date procesate și persoanele responsabile pentru luarea sau verificarea deciziilor automatizate. Mai mult, guvernul ar putea contribui la creșterea încrederii publice prin publicarea unor componente ale aplicațiilor utilizate sub formă de cod open-source, acolo unde este posibil, și prin organizarea de consultări publice sau audituri externe. Doar printr-o astfel de abordare deschisă și participativă, guvernarea augmentată va putea deveni nu doar eficientă, ci și democratic legitimă.

De aceea, putem vedea la nivelul Regulamentului UE privind IA o preocupare clară pentru stabilirea unor standarde etice, transparente și centrate pe om în utilizarea inteligenței artificiale. Regulamentul propune o clasificare a sistemelor de inteligență artificială în funcție de riscul pe care îl prezintă (scăzut, mediu, ridicat sau inacceptabil) și impune cerințe stricte pentru acele aplicații utilizate în domenii sensibile, precum justiția, sănătatea sau administrația

publică. Această abordare reflectă nevoia de echilibru între inovație și protecția drepturilor fundamentale, dar și importanța unei guvernanțe clare și responsabilizatoare în domeniul inteligenței artificiale.

Unde vom putea vedea din ce în ce mai mult folosirea instrumentelor de inteligență artificială?

- **Sănătate:** diagnosticare și triaj, alocarea eficientă de resurse;
- **Servicii sociale:** analiza automată a cererilor de servicii sociale, recomandări personalizate de servicii sociale pentru cetățeni;
- **Urbanism și mobilitate:** Optimizarea traseelor de transport public în funcție de fluxuri reale, IA în planificarea urbană: simulări pentru dezvoltări imobiliare, rețele de utilități, semnalizare inteligentă pe baza analizei video și a datelor de trafic;
- **Fiscalitate și alocare bugetară:** Detectarea automată a evaziunii și anomaliilor în declarațiile fiscale, generare automată privind execuția bugetară la nivel de ordonator de credite, detectare de fraudă;
- **Democrație participativă și interacțiunea stat – cetățean:** chatbot guvernamental și sisteme de consultare publică (ex. ION).

În concluzie, România are o șansă reală de a deveni un vârf de lance la nivel global în domeniul guvernării augmentate. Statul dispune de specialiști valoroși atât în zona tehnologică, cât și în cea a elaborării de politici publice, are experiență prin proiecte-pilot de impact internațional, iar ecosistemul startup-urilor din domeniul AI este din ce în ce mai solid. Tocmai de aceea, în cadrul proiectului ION s-a avut în vedere interacțiunea cu un sistem fizic (o oglindă) și transmiterea unui mesaj clar că inteligența artificială este despre și pentru noi (ION – NOI, oglinda în care cetățenii se puteau vedea).

Ceea ce mai lipsește este coordonarea strategică, viziunea pe termen lung și, desigur, obiectivele îndrăznețe. Un astfel de obiectiv, în viziunea mea, ar putea fi ca până în anul 2035, toate serviciile publice oferite de statul român să integreze instrumente de inteligență artificială care să simplifice, să accelereze și să îmbunătățească relația dintre stat și cetățean.

Pentru ca acest viitor să devină realitate, este nevoie de curaj, de leadership autentic și de încredere în potențialul românesc. Guvernarea augmentată nu înseamnă doar tehnologie — înseamnă o administrație mai aproape de oameni, o democrație mai transparentă și un stat mai inteligent în slujba cetățeanului. România are tot ce îi trebuie pentru a fi un model. Trebuie doar să creadă și să acționeze în consecință.

UN NOU MODEL DE LEADERSHIP ÎN ADMINISTRAȚIA LOCALĂ. CONCEPTE ȘI INSTRUMENTE OPERAȚIONALE PENTRU UN SERVICIU PUBLIC PERFORMANT

Alexandru Lazarov

Mereu s-a spus că administrația locală este cea „de la firul ierbii", nu doar prin natura activității unei primării, sau a unui consiliu județean, ci și prin faptul că aleșii locali sunt cei care interacționează cel mai des cu cetățenii, beneficiari ai serviciilor publice, dintre toți cei ce reprezintă aparatul de stat. În cei aproape 10 ani de activitate a mea în primărie atât ca consilier local, director general și acum viceprimar pot spune că noi, cei din administrația locală chiar suntem cei care suntem cei mai aproape de oameni.

Această apropiere se manifestă atât prin faptul că reprezentanții unei administrații locale, sau județene, sunt, sau ar trebui să fie, mereu în teren, pentru a superviza diferite lucrări de infrastructură, salubrizare, investiții in zona edilitară etc. dar și prin faptul că cetățeanul interacționează cu administrația pentru a-și rezolva diverse probleme ce țin de educație, stare civilă, taxe locale, locuri de parcare, edificări, urbanism, relația asociație de proprietari – primărie, servicii medicale etc. Toate aceste aspecte se subsumează misiunii unei primării, sau a unui consiliu județean, de a oferi servicii publice care să asigure confortul oamenilor în locul pe care aceștia îl consideră „acasă" (stradă, cartier, sector, oraș, județ).

Atunci când am intrat prima dată, din postura de consilier local, in primărie, am găsit o autoritate care încă avea doar registru analog de intrare și ieșire a documentelor din primărie, câteva mii de persoane care aveau același CNP, zeci, sau chiar sute de persoane, care scriptic aveau același domiciliu, peste 20.000 de construcții realizate doar pe baza unor chitanțe de mană, sau nici măcar atât și exemplele pot continua. Un alt lucru care m-a marcat a fost acela că, atunci când un cetățean venea la primărie pentru a interacționa cu un funcționar, dialogul se purta la ghișee delimitate de câte un geam, cu o mică scobitură, la mică înălțime, fapt ce-l obliga pe cetățean să stea efectiv aplecat, ca într-o plecăciune, pentru a putea interacționa cu primăria. Despre

folclorul urban conform căruia, pentru orice fel de demers, perfect legal și care i se cuvine unui locuitor, trebuie să ai pregătită o cutie de cafea, bomboane, sau chiar și anumite tipuri de hârtii, de regulă înseriate, s-ar putea scrie multe. În egală măsură am găsit și mulți oameni bine pregătiți, dedicați meseriei, dornici să facă sectorul să se dezvolte, să ofere servicii de calitate oamenilor, o interacțiune plăcută a acestora cu primăria, dar, din păcate, percepția generală era mai mult influențată de cei mai puțin profesioniști dintre colegi, decât de cei cu care ne mândream.

Pe măsură ce anul 1989 devine din ce în ce mai îndepărtat, societatea se transformă, mentalitatea cetățenilor odată cu ea iar accesul tuturor la informație este din ce în ce mai facil, coroborat cu faptul că libera circulație oferită de apartenența la Uniunea Europeană, așteptările tuturor la modul în care aparatul de stat trebuie să funcționeze, având și modelele celorlalte state europene, sunt într-o, consider eu justificată, creștere. Devine din ce în ce mai greu, într-o lume în care tehnologia se dezvoltă extrem de rapid, inteligența artificială este deja disponibilă aproape tuturor, unde aproape totul se poate rezolva printr-o aplicație pe smartphone, să existe încă noțiunea de „dosar cu șină".

Din punct de vedere conceptual, eu am fost mereu de părere că o primărie nu este despre drumuri, blocuri sau parcuri ci este despre oameni. Este despre acel "acasă" al fiecăruia din noi. Așa cum tuturor le place să aibă ordine și curățenie în casă, toate facturile plătite, toate obiectele in stare bună de funcționare, așa este normal să ne simțim bine în cadrul comunității în care locuim. Pentru existența acestui efort este nevoie ca autoritatea locală să trateze UAT-ul pe care îl păstorește ca pe propria casă, iar bugetul local cu aceeași chibzuință și responsabilitate ca pe bugetul familiei proprii.

Chiar si din punct de vedere politic, anul 2024 ne-a arătat tuturor ca mentalitatea oamenilor începe sa se schimbe din ce in ce mai mult iar asta se reflecta inclusiv in primării. Până acum, cu o excepție notabilă în 2012 când a existat un puternic val anti-PDL, rezultatele de la alegerile locale nu erau atât de mult influențate de politica mare, să-i spunem așa. Oamenii își alegeau, mai ales in comunitățile mici, edilul pe care îl cunoșteau, cel pe care îl considerau gospodar, mai puțin important era partidul din care face parte. Sistematic, mai ales in urbanul mare, in centrele universitare, din 4 in 4 ani se observa o ingerință din ce in ce mai mare a trendului politic macro si in rezultatele locale, fapt ce a determinat mai multe surprize la alegerile din ultimii ani. Dorința, mai ales a celor tineri, de schimbare a determinat câștigarea unor mandate de edili care a „trimis acasă" primari in funcție, unii din ei,

consider eu, primari buni, care n-au generat însă suficientă mobilizare la vot, in comparație cu cei care doresc "oameni noi". Mai mult decât atât, mai ales la turul 1, „dubla 1", a alegerilor prezidențiale din 2024 ne-a arătat ca, deși primarii s-au mobilizat in campanie, influenta lor asupra alegătorilor n-a fost deloc aceeași ca la alegerile locale, fapt ce a dat un câștigător neașteptat, in persoana lui Călin Georgescu. Din experiența proprie pot sa spun ca, pe teren fiind, discutam cu cetățeni din sectorul meu, oameni care m-au votat, care mi-au spus ca „primăria e primărie, suntem cu dumneavoastră in continuare, dar la prezidențiale știm noi mai bine ce e pentru noi", de cele mai multe ori având telefonul in mana, cu Tik Tok deschis.

Consider ca și votul din decembrie 2024 a fost o altă dovadă a faptului că oamenii vor, sau cred că vor, schimbare, fețe noi, indiferent ce se ascunde in spatele acestor fețe. Pot fi subiectiv, dar consider că această gândire, deși in mare măsură justificată, nu a generat mereu rezultatele dorite, deoarece am avut primari care, odată ajunși in primărie, efectiv nu au reușit să se ridice la nivelul așteptărilor votanților lor.

Cum facem, totuși, să aducem administrația locală la nivelul anului 2025, să țină pasul atât cu cerințele oamenilor, cu viteza evoluției în zona digitală dar și cu dinamica din câmpul muncii, care se resimte mai mult în zona privata?

Un concept care cred că ar trebui să și-l însușească absolut toți cei care lucrează în administrație, de la nivel de funcționar public debutant până la primar, este acela că toți să trateze fiecare caz, fiecare cetățean așa cum și-ar plăcea și ei și problemele lor să fie tratate. Dincolo de proceduri, hârtii și dosare cu șină, lucrul in administrație este realizat de către oameni pentru oameni și acest lucru trebuie să se vadă. Consider că, bineînțeles, în limitele legislației în vigoare, nimeni nu ar trebui să semneze un document care reprezintă un răspuns către un cetățean care să sune altfel decât un răspuns pe care le-ar plăcea să îl primească chiar ei, la o speță a lor. Există o mare fugă de asumare a semnăturii și a unui răspuns din partea funcționarilor, de cele mai multe ori total nejustificate, care generează niște documente atât de vagi și abstracte încât nici eu nu înțeleg mereu ce vor să spună, dar un cetățean lipsit de experiență administrativă?

Modul în care autoritatea, prin angajații și demnitarii ei, interacționează cu comunitatea cred că este unul extrem de important, deoarece el statuează și parteneriatul pe care cele două părți îl au. Cât timp există o comunicare aplicată, umană și constructivă între cele două parți, actul de administrare devine unul eficient, fapt ce crește calitatea vieții celor din comunitate.

Un alt aspect pe care aș vrea să-l ating este acela al digitalizării și eficientizării reale al fluxului operațional din administrație. Digitalizarea a fost mereu folosită ca temă de campanie în ultimul timp, dar punerea ei în practică, din punctul meu de vedere, nu s-a ridicat deloc la nivelul așteptărilor. Cât timp încă avem afișe prin instituții publice care spun că formularele online se depun la ghișeul X, eu cred că digitalizarea a eșuat. Consider că digitalizarea trebuie să se implementeze pe 3 paliere, astfel încât ea să fie cu adevărat eficientă:

1. Digitalizarea la nivelul unei administrații. Tot fluxul informațional, de la registratură, pontaj, mapare GIS a întregului patrimoniu (blocuri,străzi, trotuare, mobilier stradal, etc) până la un workflow care să poată fi realizat și urmărit 100% digital ar trebui integrat într-o singură platformă, la care să aibă acces toți angajații primăriei, astfel încât comunicarea între departamente să fie mult mai rapidă și conducătorii instituției să aibă în timp real informații de la nivelul întregului aparat.
2. Digitalizarea la nivelul întregului aparat de stat. Cât timp există instituții ale statului român care le cer cetățenilor copii xerox, puse într-un dosar cu șină, ale unor documente emise de alte instituții publice, digitalizarea, din punctul meu de vedere, nu există. În mod ideal, pentru eficiență și transparență maximă, consider că toate instituțiile statului să aibă platformele digitale interconectate și compatibile unele cu altele, astfel încât fluxul de documente să fie instant, iar durata oricărui demers a unui cetățean să fie mult mai mică astfel.
3. Digitalizarea in raport cu cetățeanul. Cât timp ai aplicații care folosesc inteligența artificială care funcționează pe un smartphone de 50 de euro devine greu de înțeles pentru un cetățean de ce aparatul de stat nu poate ține pasul cu tehnologia. În atare condiții, consider că orice solicitare a unui cetățean de la administrație ar trebui să poată fi făcută chiar și de acasă, din fotoliu, sau maxim cu o singură deplasare la instituția publică. Fără copii xerox de la documente emise tot de stat, fără dosare cu șină, fără stat la cozi în soare, fără nervi, fără funcționari care poate au o zi mai proastă.

Nu trebuie ignorat însă faptul că avem o parte mare a populației care nu are competențe digitale și trebuie păstrată și interacțiunea umană instituție-cetățean, pentru a le putea asigura tuturor accesul la serviciile publice.

Un alt concept consider că stă la baza furnizării unor servicii publice de bună calitate este comunicarea cu cetățenii și consultarea acestora.

„Administrația nu se face din birou" este o vorbă pe care toți cei care lucrează în primărie o cunosc, dar mulți aleg să o ignore. Activitatea într-o primărie este, dintr-un anumit punct de vedere, împărțită în două zone, cred eu. Una este cea birocratică, unde administrația se ocupă de subiecte cum ar fi taxele și impozitele, evidența populației, juridicul, economicul, starea civilă, etc. Acestea sunt niște operațiuni ce funcționează binar, pe baza unor protocoale, unde administrația generează situații, hârtii, răspunsuri, etc. O altă dimensiune a administrației este cea din stradă, unde discutăm despre lucrări de infrastructură, salubrizare, spații verzi, clădirile școlilor, parcări, blocuri, etc. Consider că un edil gospodar este obligat să stea zilnic pe teren, pentru a vedea cu proprii ochi evoluția șantierelor în desfășurare, modul în care operatorii de salubrizare își fac treaba, dacă polițiștii locali patrulează pe teren, etc. Acestea sunt elementele administrației care influențează mult mai mult viața de zi cu zi a oamenilor, care le generează confort sau disconfort. În aceeași notă, prezența pe teren, printre cetățeni te ajută să afli direct de la ei care sunt problemele cu care se confruntă, ce îi mulțumește, ce îi nemulțumește ce ar trebui făcut pentru ca comunitatea lor să aibă un confort al vieții sporit.

În aceeași notă, cu o metodologie bine pusă la punct, pentru a asigura aplicabilitatea soluțiilor, cred că bugetarea participativă este extrem de benefică pentru comunitate. Pe lângă faptul că este normal ca oamenii să poată avea un cuvânt de spus pe modul în care comunitatea în care locuiesc și unde plătesc taxe și impozite se dezvoltă, și pentru administrație este un input extrem de util în a găsi uneori soluții pentru unele problemele pe care nici nu știau că le au, dar cei din respectiva zonă, cartier, etc resimt. Totodată, cred că conceptul de bugetare participativă, unde se poate implementa și un sistem de vot pentru alegerea celor mai bune proiecte generează si un sentiment frumos de apartenență a oamenilor la urbea lor și aproprie și mai mult oamenii de primării.

Un aspect al administrației este acela al birocrației, legislației ponosite, anacronice și lipsei de asumare și implicare a unora. La fiecare 4 ani, aleșii locali dau un fel de interviu de angajare în fața angajatorilor lor, cetățenii, pe care încearcă să-i convingă să le dea votul, banii și încrederea lor pentru a le face viața, în măsura prerogativelor legale, mai bună. Orice om politic experimentat spune, după câștigarea unor alegeri, mai ales la nivel local, campania electorală începe din prima zi a ocupării funcției de demnitate publică. Nivelul așteptărilor oamenilor este unul foarte mare și trebuie cât mai repede să livrezi rezultate concrete, palpabile, care să dovedească faptul că alegerile electorale au generat cel mai bun rezultat pentru comunitate.

Ce face, însă, un edil fără o echipă? Cum își poate implementa viziunea, proiectele, promisiunile făcute în campania electorală fără să aibă un aparat de lucru care să lucreze necontenit în această direcție? Ce facem cu oamenii care vor, din motive personale, politice, să încurce, nu să ajute? Ce facem cu oamenii plafonați, blazați, care se uită din 15 in 15 minute la ceas, nerăbdători să plece acasă? Ce facem cu toți oamenii care refuză să semneze documente fără nici un motiv legal? Teoria ne arată că există acele evaluări anuale, că se poate modifica organigrama, etc. Toate aceste metode sunt extrem de cronofage și nu vin în sprijinul celui care și-a asumat niște lucruri față de angajatorii săi și vrea sa livreze. Coroborat cu asta, există și legislația în vigoare, care este pe multe subiecte contradictorie, sau extrem de depășită de situația anului în care ne aflăm, care vine să îngreuneze și mai rău activitatea unui edil. Putem da oricâte exemple cu proceduri de achiziții care durează ani întregi din cauza contestațiilor. Putem să ne uităm și la proiecte enorme de dezvoltare blocate ani întregi din cauza unei veverițe, unui bănuț dintr-o perioadă îndepărtată, sau din cauza unei frunze de arbore dintr-o specie considerată mai specială.

Acestea sunt probleme sistemice, care transcend inclusiv administrația locală, dar o afectează direct. Aceste probleme duc și la lipsa unor rezultate din partea aleșilor, dar nu le și scuză, deoarece atunci când cineva a candidat pentru o poziție, știa exact legislația, situația și provocările pe care funcția de primar, viceprimar, președinte de consiliu județean le aduce. Oamenii nu mai au răbdare de scuze, oamenii vor rezultate, iar pentru rezultate consider că, într-un viitor deloc îndepărtat, aparatul de stat trebuie să treacă printr-un proces extrem de amplu de reformare și optimizare. Acest proces trebuie să includă inclusiv modificarea legilor care asigură funcționarea parlamentului, guvernului, primăriilor, astfel încât ele să lucreze pentru a ajuta și proteja cetățenii și dezvoltarea comunităților, nu pentru a oferi mecanisme de blocaj. Această reformă ar trebui să genereze modalități prin care funcționarii publici, angajați ai cetățenilor români, să fie protejați de lege, dar responsabilizați cu niște indicatori de performanță extrem de riguroși. Această reformă trebuie să plece din ultimul sat uitat de lume până la Palatul Cotroceni, Palatul Victoriei sau Palatul Parlamentului. Această reformă trebuie să crească calitatea vieții fiecărui român de pe teritoriul țării și trebuie să ajute România să-și atingă potențialul extrem de mare pe care poziția, resursele dar și poporul ni-l dau.

Ar mai fi multe de spus despre viața dintr-o primărie, dintr-o comunitate, despre provocările pe care fiecare zi ți le aduce, despre bucuria de a vedea părinți care au unde să-și scoată copiii la joacă in aer liber, despre bucuria de

a vedea spații verzi bine întreținute, despre frustrarea de a nu avea pe unde să plimbi căruciorul pe trotuar din cauza mașinilor parcate abuziv, despre oameni care vin să doarmă in fața primăriei deoarece nu au un acoperiș deasupra capului, despre mândria de a avea in sector cel mai bun liceu din țară, dar și multe altele. Primăria face parte din viața de zi cu zi a oamenilor și trebuie făcut tot ce e necesar, cred eu atât la nivel legislativ dar și ca conștientizare publică, astfel încât actul de administrație publică să fie cât mai eficient.

LEADERSHIP PARTICIPATIV ȘI ROLUL ALEȘILOR LOCALI ÎN PROCESELE COLABORATIVE

Georgiana Sima

Administrația publică din România traversează o perioadă de transformare profundă, în care modelul tradițional de leadership este tot mai frecvent contestat. Modelul birocratic tradițional – rigid, liniar și închis – nu mai asigură funcționarea eficientă a administrației în fața provocărilor multiple – de la constrângeri financiare și nevoia de redresare economică, până la crize sociale și schimbări rapide în societate.

Criza de leadership vizibilă atât la nivel local cât și central, derivă în mare parte din limitele modelului de tip „New Public Management". Acesta a pus accentul pe control managerial, standardizare și eficiență internă, neglijând complexitatea și caracterul dinamic al societății contemporane. Asumarea predictibilității și liniarității în procesul de guvernare „nu mai ține" în era actuală a incertitudinii[1].

În acest context, atribuțiile funcțiilor publice de conducere nu mai pot fi reduse la simpla supervizare sau coordonare a activității instituției sau la controlul proceselor interne. Liderii locali trebuie să dezvolte competențe care depășesc granițele organizaționale, să fie capabili să genereze coeziune socială, să cultive colaborarea interinstituțională și să inspire încredere prin deschidere.

Cetățenii cer mai multă transparență, posibilitatea de implicare în deciziile publice și rezultate concrete din partea administrației. Încrederea în instituții nu se mai obține prin autoritate formală, prin disponibilitatea administrației de a interacționa în mod deschis și constant cu comunitatea. Astfel, apare necesitatea unui nou model de leadership în administrația locală, unul participativ, orientat către comunitate și performanță în serviciul public.

[1] Jessica Studdert, "A New Leadership Model Is Transforming Local Government", *New Local*, martie 2023, accesat la 18 iunie 2025, https://www.newlocal.org.uk/articles/new-leadership-model-transforming-local-government/

Guvernanța participativă – concept și beneficii

La baza noului model de leadership în administrația publică stă conceptul de „guvernanță participativă". Pe scurt, guvernanța participativă este o abordare care pune accent pe implicarea cetățenilor în procesul decizional, în special prin practici consultative și deliberative[2]. Cu alte cuvinte, administrația nu mai ia decizii închisă în birouri, ci în dialog cu comunitatea pe care o deservește. Această abordare extinde semnificativ ideea de democrație, dincolo de votul odată la patru ani, și încurajează implicarea activă a cetățenilor în identificarea și rezolvarea problemelor prin formularea de politici publice.

Guvernanța participativă presupune o schimbare de paradigmă în ceea ce privește autoritatea și luarea deciziilor. Așa cum subliniază Donahue, „colaborarea creează sinergii între guverne și actori privați, permițându-le să producă împreună mai mult decât ar putea obține fiecare separat"[3]. Acest model de colaborare nu doar eficientizează procesul administrativ, ci modifică natura guvernării: de la decizii centralizare, la decizii construite prin consens. Ansell susține că „acest mod de guvernare aduce împreună mai mulți actori într-un cadru comun cu instituțiile publice pentru a se implica într-un proces decizional bazat pe consens"[4].

Implicarea publicului în activitățile guvernării locale aduce beneficii multiple pentru toate părțile implicate. Participarea cetățenilor la procesul decizional este corelată cu o creștere a eficienței, a responsabilității și calității serviciilor publice, contribuind în același timp la consolidarea unei guvernări mai incluzive[5]. Cu alte cuvinte, atunci când administrația lucrează împreună cu oamenii, deciziile răspund mai bine nevoilor reale ale comunității, resursele sunt folosite mai eficient, iar rezultatele sunt durabile. Totodată, transparența și colaborarea cu cetățenii sporesc responsabilitatea aleșilor publici și a funcționarilor din instituții, întrucât aceștia știu că deciziile lor sunt supuse ochiului public și feedback-ului direct din partea comunității.

Un alt aspect esențial este și recâștigarea încrederii publice. Atunci când o administrație invită cetățenii să se implice activ în procesul decizional și

---

[2] Frank Fischer, *Participatory Governance: From Theory to Practice*, 2012.

[3] John D. Donahue, *Collaborative Governance: Private Roles for Public Goals in Turbulent Times*, Princeton University Press, 2012.

[4] Chris Ansell, "Collaborative Governance in Theory and Practice", *Journal of Public Administration Research and Theory* 18, nr. 4 (2007): 543–571.

[5] Michael Galukande-Kiganda și Loraine Boitumelo (Tumi) Mzini, "Evaluation of Participatory Governance for Enhancing Quality of Local Governments: Towards a New Model", *Smart Cities and Regional Development Journal* 3, nr. 1 (2019): 103–124.

comunică ulterior, transparent, modul în care contribuția lor este valorificată, aceasta capătă legitimitate și este percepută ca fiind demnă de încredere[6]. Mai mult decât atât, atunci când cetățenii se simt ascultați și pot vedea rezultatele concrete ale implicării lor, ei dobândesc un sentiment de apartenență și devin susținători ai inițiativelor locale. Cultura participativă creează o responsabilitate reciprocă: cetățenii îi pot trage la răspundere mai ușor pe decidenții publici, iar aceștia, la rândul lor, învață să aibă încredere în cetățeni și să valorifice efortul comun al tuturor părților implicate. Toate aceste mecanisme conduc, în final, la un serviciu public mai performant, prin măsuri mai transparente, alocări eficiente a resurselor și un angajament civic sporit.

De la management autocratic la leadership colaborativ. Trecerea către guvernanța participativă presupune implicit și o schimbare de mentalitate la nivelul leadershipului. Practicile specifice unui model de conducere autocrat, bazat pe control și luarea unilaterală a deciziilor, limitează capacitatea administrației publice de a performa eficient într-un context dinamic. În schimb, leadershipul participativ pleacă de la convingerea că „oamenii sunt capabili și dispuși să ofere un serviciu de calitate”[7], ceea ce presupune încredere în potențialul angajaților și inclusiv al cetățenilor. Aceștia pot contribui activ cu idei, energie și creativitate într-un cadru favorabil, construit pe consultare și colaborare. Astfel, în acest model, liderul nu mai este un simplu conducător sau supervizor care dă ordine, ci devine facilitator al proceselor colaborative, capabil să inspire, să mobilizeze și să valorifice resursele umane și instituționale.

Principiile noului model de leadership local

Noul model de leadership în administrația locală se conturează în jurul unor principii de bază care îl deosebesc de vechile abordări tradiționale. Acest tip de leadership emergent a fost observat atât în teorie, cât și în practică, iar experții îl descriu prin câteva schimbări fundamentale de paradigmă[8]:

[6] Anna Figliola, “The Psychology of Citizen Participation: What Makes Citizens Engage?”, *GovPilot Blog*, accesat la 18 iunie 2025, https://www.govpilot.com/blog/the-psychology-of-citizen-participation-what-makes-citizens-engage.

[7] Don Jarrett, cu Patty Gentrup, ”High Performance in Local Government, Part 6: Growing Culture, CultivatingChange”,*PMMagazine*,1noiembrie2021,accesatla18iunie2025,https://icma.org/articles/pm-magazine/high-performance-local-government-part-6-growing-culture-cultivating-change.

[8] Jessica Studdert, ”A New Leadership Model Is Transforming Local Government”, *New Local*, martie 2023, accesat la 18 iunie 2025, https://www.newlocal.org.uk/articles/new-leadership-model-transforming-local-government/

- **Orientare către comunitate**. Liderul local din noua generație își extinde aria de acțiune dincolo de organizația pe care o conduce (primărie, consiliu județean), dezvoltând relații și colaborări la nivelul întregului oraș sau județ, prin implicarea cetățenilor, a grupurilor civice, a mediului economic, universitar și instituțiile partenere. Acest tip de lider acceptă incertitudinea asociată cu implicarea comunității. Cu alte cuvinte, e dispus să asculte opinii diverse, adaptând direcția și strategia în funcție de feedback-ul primit de la oameni, chiar dacă acest lucru înseamnă renunțarea la controlul absolut asupra deciziei. O astfel de abordare creează un sentiment de colectivitate – mai exact, problemele orașului devin o responsabilitate împărtășită, iar soluțiile sunt co-create împreună cu cei afectați de decizii.
- **Mobilizare, nu doar management.** Resursele financiare și umane din administrațiile locale sunt adesea limitate. De aceea, noul model de leadership pune accent pe mobilizare: liderii „transformatori" operează cu o „mentalitate a abundenței" și chiar dacă resursele sunt limitate, ei caută să amplifice impactul prin motivarea și mobilizarea activelor locale: angajații instituțiilor, partenerii din alte organizații și, cel mai important, cetățenii. Practic, în loc să încerce să facă singur totul cu resurse puține, rolul liderului devine acela de a inspira și de a motiva comunitatea să lucreze împreună, creează parteneriate, rețele și echipe extinse, canalizând energia colectivă spre proiecte de interes public. Această abordare sporește considerabil capacitatea de acțiune a administrației, pentru că valorizează ceea ce există deja în comunitate – idei, voluntariat, expertiză locală – și transformă administrația dintr-un furnizor izolat de servicii într-un catalizator al inițiativei publice și civice.
- **Compasiune, alături de fermitate.** Deciziile dificile fac parte din activitatea oricărui conducător în sectorul public: de la gestionarea alocărilor bugetare până la măsuri nepopulare, dar necesare. Noul model de leadership nu neagă necesitatea fermității, însă integrează empatia în procesul decizional. De aceea, un lider modern va lua decizii dificile ținând cont de impactul uman și comunică cu empatie și respect față de cei afectați. Compasiunea devine o trăsătură la fel de importantă ca și decizia fermă. Un stil de conducere empatic va consolida capitalul de încredere și bunăvoință al comunității. Oamenii pot să nu fie întotdeauna de acord cu deciziile luate, dar dacă văd că

liderul este preocupat de binele colectiv și explică transparent de ce ia o anumită măsură, vor fi mai predispuși să o accepte.

- **Reziliență, nu doar eficiență.** Vechea paradigmă administrativă, influențată de New Public Management, punea un mare accent pe eficiență, adică pe a face „mai mult cu mai puțin". Noul model valorizează însă și capacitatea organizației de a învăța, de a se adapta și de a inova. Eficiența excesivă, în lipsa investițiilor și a flexibilității, poate epuiza administrația și reduce performanța pe termen lung. De aceea, noul model de lider pune accent pe inovare și rezolvarea transparentă a problemelor: încurajează gândirea creativă, permite experimentarea unor modalități noi de furnizare a serviciilor (de tip e-government, colaborări publice-private etc.) și învață din eșecuri.

Prin asumarea acestor principii - orientarea spre comunitate, mobilizare, empatie și reziliență – noul model de leadership contribuie la construirea unei administrații locale mai deschise, mai umană și mai eficace. Acest model nu este pur teoretic, el se regăsește deja în practică, atât la nivel internațional, cât și local, fiind adoptat în special de liderii tineri și reformatori care înțeleg nevoia de transformare instituțională profundă.

Concepte și instrumente operaționale pentru un serviciu public performant

Pentru ca principiile menționate anterior să devină realitate, liderii din administrația locală au la dispoziție o serie de instrumente operaționale concrete. Acestea facilitează participarea efectivă a cetățenilor la guvernarea locală și contribuie direct la îmbunătățirea serviciilor publice. În continuare, voi trece în revistă câteva astfel de metode și concepte-cheie care pot fi implementate în activitatea de zi cu zi a administrației locale:

- **Bugetarea participativă.** Un exemplu emblematic de instrument de guvernanță participativă este bugetarea participativă – procesul prin care cetățenii decid în mod direct cum este utilizată o parte din bugetul public local. Implementată pentru prima dată în România la Cluj-Napoca, în 2013, ca proiect pilot, această metodă a fost preluată ulterior și de alte orașe. Practic, autoritățile locale alocă fonduri pentru investiții mici sau medii, iar cetățenii sunt invitați să propună și să voteze proiecte – de la modernizarea unei străzi până la locuri de joacă sau inițiative educative. Astfel, pe lângă realizarea efectivă a unor proiecte, acest proces oferă o înțelegere mai clară a nevoilor

comunității și consolidează relația dintre administrație și cetățeni. Cu toate acestea, implementarea bugetării participative nu este lipsită de provocări. În 2023, doar 14 municipii reședință de județ și un singur sector al Capitalei desfășurau astfel de procese[9], semn că multe administrații ezită încă să împartă responsabilitatea decizională cu publicul sau întâmpină dificultăți în mobilizarea oamenilor. Cu toate acestea, orașele care au aplicat constant acest mecanism raportează beneficii pe termen lung în ceea ce privește transparența decizională și mulțumirea cetățenilor. Bugetarea participativă rămâne, așadar, un instrument de bază pentru noul leadership, care presupune împărțirea reală a puterii cu comunitatea.

- **Platforme digitale de implicare civică.** Tehnologia modernă oferă liderilor locali instrumente eficiente pentru a conecta administrația cu cetățenii. De la aplicații de raportare a problemelor urbane până la platforme de consultare publică și sondaje online, aceste soluții digitale facilitează participarea largă și accesibilă, depășind barierele clasice precum distanța, programul încărcat sau lipsa informației[10]. Exemple relevante includ platformele de e-guvernare participativă, folosite pentru colectarea de idei privind dezvoltarea locală sau organizarea de dezbateri online. Totodată, bugetarea participativă în format digital – aplicată în orașe precum Cluj-Napoca, Brașov sau Sibiu – permite cetățenilor să propună și să voteze proiecte direct pe site, atrăgând în special segmentul tânăr al populației. Pentru noul model de leadership, adoptarea instrumentelor GovTech (tehnologie pentru guvernare) nu este doar o chestiune de eficiență, ci și una de incluziune: prin digitalizare, vocea cetățenilor devine parte integrantă a procesului decizional în timp real, întărind sentimentul că administrația lucrează în mod transparent și colaborativ.
- **Consultări publice și foruri deliberative.** Pentru ca administrația să răspundă eficient nevoilor reale ale comunității, este esențial să integreze consultările publice în procesul decizional. Noutatea pe care

[9] Centrul Român de Politici Europene (CRPE), *Bugetarea participativă în România: De ce administrațiilor locale din România le este atât de greu să lucreze cu cetățenii*, februarie 2024, accesat la 18 iunie 2025, https://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2024/02/crpe_raport_bugetare_participativa_2023_compressed.pdf.

[10] Anna Figliola, "The Psychology of Citizen Participation: What Makes Citizens Engage?", *GovPilot Blog*, accesat la 18 iunie 2025, https://www.govpilot.com/blog/the-psychology-of-citizen-participation-what-makes-citizens-engage.

o aduce noul leadership este orientarea spre deliberare autentică: nu consultare de formă, ci dialog real și decizii formulate împreună cu cetățenii. În acest sens, noul leadership promovează forme de deliberare participativă – precum dezbateri publice, audiențe publice deschise, adunările cetățenești sau jury-urile de cetățeni – în care locuitorii analizează în profunzime teme de interes public și contribuie activ la formularea soluțiilor. Aceste instrumente sporesc legitimitatea deciziei și creează politici mai bine ancorate în realitățile locale.

- **Parteneriate comunitare și co-producerea serviciilor.** Noul leadership recunoaște că administrația locală nu poate răspunde singură tuturor nevoilor și caută soluții prin colaborarea strânsă cu ONG-uri locale, grupuri de inițiativă cetățenească, instituții de învățământ, companii și chiar cetățeni. Astfel de parteneriate aduc expertiză externă, inovație și legitimitate sporită acțiunilor administrației. Mai mult, ele întăresc sentimentul de comunitate: cetățenii nu mai sunt simpli beneficiari ai serviciilor publice, ci devin colaboratori activi în crearea acestora. Pentru ca aceste colaborări să funcționeze, liderii locali trebuie să fie deschiși și să ofere sprijin (logistic, financiar sau instituțional) inițiativelor venite din societatea civilă. Când co-creează politici și servicii alături de comunitate, administrația își extinde practic capacitatea de acțiune și poate aborda provocări pe care, altfel, nu le-ar fi putut gestiona singură.
- **Transparență, date deschise și evaluarea performanței.** Un serviciu public performant cere nu doar implicare și colaborare, ci și măsurare constantă și responsabilizare. De aceea, publicarea și comunicarea clară a informațiilor despre bugete, cheltuieli, contracte publice sau indicatori de performanță (ex: timpul de așteptare pentru eliberarea actelor, numărul de solicitări soluționate într-un interval de timp etc.) contribuie la creșterea transparenței și a încrederii publice. Orașele care adoptă politici de date deschise (open data), oferă acces la seturi de date relevante privind traficul, calitatea aerului, siguranța publică etc., ceea ce permite dezvoltatorilor IT și cetățenilor să creeze soluții inovatoare. În paralel, liderii locali trebuie să instituie mecanisme de monitorizare a performanței și să comunice periodic rezultatele, inclusiv prin publicarea de rapoarte sau panouri de bord online, care arată în timp real nivelul de performanță pe diverse servicii. Astfel de practici transmit mesajul că administrația se autoevaluează

constant și este dispusă să ajusteze politicile atunci când este necesar. Pentru cetățeni, aceste instrumente sunt o dovadă că liderii locali iau în serios calitatea serviciilor și că au nimic de ascuns – ceea ce, din nou, crește încrederea și dorința publicului de a se implica constructiv în guvernarea locală.

Către un nou model de leadership în administrația locală nu este doar un titlu, ci o chemare la acțiune. Pe măsură ce vechile paradigme ierarhice cedează locul unor modele mai deschise și incluzive, administrația locală are șansa de a deveni partener autentic al cetățeanului.

Din perspectiva mea de ales local, una dintre cele mai importante lecții a fost aceasta: schimbarea pornește cu adevărat atunci când îi aduci pe toți la masă. Asta înseamnă să depășești confortul biroului și să mergi în mijlocul oamenilor, să le asculți direct problemele, să colaborezi cu cei dornici să se implice, să reunești expertiza locală și energia civică pentru a co-crea soluții. Fie că a fost vorba de campanii la firul ierbii sau de proiecte europene implementate împreună cu comunitatea, am văzut cum ideile valoroase pot veni de oriunde, iar simplul fapt că oamenii sunt întrebați, le schimbă complet percepția asupra administrației: nu o mai privesc ca pe o instituție închisă, ci ca pe un aliat.

Leadershipul participativ nu slăbește autoritatea, ci o legitimează. Ne putem imagina o nouă generație de lideri care acționează ca agenți ai schimbării – lideri care nu pretind că știu totul, ci îndrăznesc să spună: „hai să găsim împreună răspunsul". Și, poate cel mai important, își folosesc vocea publică pentru a-i inspira și pe alții să își asume acest rol, demonstrând că administrația poate fi un spațiu al creativității și colaborării. Leadershipul autentic înseamnă servicii publice mai bune și comunități mai puternice. Transformarea nu este ușoară, dar este posibilă – și profund necesară. Fiecare pas către participare, colaborare și deschidere ne aduce mai aproape de o administrație locală eficientă, empatică și demnă de încrederea cetățenilor.

Notă: Prezentul articol a fost realizat ca parte a programului Școlii Doctorale Administrație și Politici Publice, Universitatea Babeș-Bolyai.

Bibliografie

1. Ansell, C. (2007). What do we know about collaborative governance? C. Ansell & A. Gash (Eds.), Collaborative Governance: A New Era of Public Policy. Journal of Public Administration Research and Theory, 18(4), 543–571. https://doi.org/10.1093/jopart/mum032
2. Centrul Român de Politici Europene. (2024, februarie). Bugetarea participativă în România: De ce administrațiilor locale din România le este atât de greu să lucreze cu cetățenii. Retrieved June 18, 2025, https://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2024/02/crpe_raport_bugetare_participativa_2023_compressed.pdf
3. Donahue, J. D. (2012). *Collaborative Governance: Private Roles for Public Goals in Turbulent Times*. Princeton University Press.
4. Figliola, A. (2023). The Psychology of Citizen Participation: What Makes Citizens Engage? GovPilot. Retrieved June 18, 2025,
https://www.govpilot.com/blog/the-psychology-of-citizen-participation-what-makes-citizens-engage
5. Fischer, F. (2012). Participatory Governance: From Theory to Practice. D. Levi-Faur (Ed.), The Oxford Handbook of Governance. Oxford University Press.
6. Galukande-Kiganda, M., & Mzini, L. B. (2019). Evaluation of participatory governance for enhancing quality of local governments: Towards a new model. Smart Cities and Regional Development Journal, 3(1), 103–124.
7. Jarrett, D., & Gentrup, P. (2021). High Performance in Local Government, Part 6: Growing Culture, Cultivating Change. PM Magazine. Retrieved June 18, 2025, https://icma.org/articles/pm-magazine/high-performance-local-government-part-6-growing-culture-cultivating-change
8. Studdert, J. (2023). A New Leadership Model: Transforming Local Government. New Local. Retrieved June 18, 2025, https://www.newlocal.org.uk/articles/new-leadership-model-transforming-local-government/

REFORMA ADMINISTRAȚIEI PRIN MICRO-SCHIMBĂRI STRATEGICE

Răzvan Popescu

Administrația publică din România se confruntă cu o criză de încredere din partea cetățenilor, constant descrisă ca fiind ineficientă, nepăsătoare, incompetentă, leneșă sau absurdă. Mass-media, spre exemplu prin emisiunea „Statul la Stat”[1] oglindește pe bună dreptate problemele sistemice pe care administrația publică le are. Într-o lume marcată de viteză, gratificare instantanee, avans tehnologic accelerat, riscuri cibernetice și un context geopolitic instabil, administrația publică din România se confruntă, pe de o parte, cu stagnarea internă, iar pe de altă parte, cu presiunea de a ține pasul cu digitalizarea, automatizarea și securizarea propriilor sisteme.

Soluțiile simpliste promovate în spațiul public de către o parte a entităților care promit schimbarea din temelii a administrației publice (fără a avea o vastă experiență în profunzimea acesteia), precum înlocuirea oamenilor incompetenți, neproductivi și nepăsători din sistem cu alți oameni noi, competenți și muncitori sunt nerealiste și nu țin cont de provocările angajării acestor tipologii de oameni în administrația publică. Dacă aceste soluții s-ar pune în aplicare, ar produce blocaje și bruiaje semnificative funcționării sistemului public și, îndrăznesc să spun, ar vulnerabiliza statul român, într-o perioadă deosebit de sensibilă.

Administrația publică poate fi comparată cu un motor auto: pistoanele, cilindrii, blocul motor, volantul și arborele cotit corespund instituțiilor, direcțiilor, serviciilor, birourilor, compartimentelor și a oamenilor cu funcții de execuție. Împreună, așezate într-o structură coerentă, acestea formează ansamblul sistemului public. Dar ce este un motor, fără combustibil, dacă nu o construcție logică, aparent funcțională, dar inactivă? În administrația publică, combustibilul este reprezentat de lideri și manageri, iar calitatea acestora, la fel ca în cazul unui motor, determină performanța, viteza și durabilitatea întregului sistem.

[1] https://www.digi24.ro/special/statul-la-stat

Având în vedere că vorbim despre un sistem cu o structură complexă și puternic ierarhizată, în care relațiile de subordonare sunt bine definite, importanța leadershipului în administrația publică devine esențială pentru a putea face față provocărilor contemporane. Desigur, pot exista atât lideri buni, cât și manageri buni. Aceste două roluri se diferențiază clar: liderul inspiră, motivează și oferă direcție echipei prin prisma valorilor și principiilor personale; în schimb, managerul – cu o abordare mai analitică – administrează procese și resurse, coordonează prin reguli, proceduri și organigramă, asigurând buna funcționare a sistemului în direcția stabilită de lider. Ele reprezintă, în fond, două fațete ale aceluiași concept – leadershipul – iar identificarea și susținerea profesioniștilor care îmbină armonios aceste două dimensiuni ar trebui să devină o prioritate pentru administrația publică.

Istoria a arătat că marile crize – economice, sanitare, geopolitice – pot accelera reformarea statului. Pandemia a demonstrat că, în situații limită, administrația românească este capabilă să reacționeze rapid și eficient. Criza sanitară a trecut, însă astăzi ne confruntăm cu o dublă provocare – geopolitică și economică – care poate, la rândul său, să devină un catalizator pentru transformarea profundă a administrației publice.

Așa cum menționam mai sus, o soluție simplistă de înlocuire a resursei umane actuale cu o altă resursă presupusă a fi mai bună, este nerealistă într-un sistem atât de vast și de complex. De asemenea, nu sunt un susținător al micșorării aparatului administrativ, ci al eficientizării celui existent prin inserția unor actori-cheie într-o cantitate suficientă cât să producă o schimbare în mediul în care activează. Acest proces începe prin aducerea în administrația publică a persoanelor care îmbină atât calitățile unui lider cât și pe cele ale unui manager.

Aș descrie pe scurt caracteristicile noului leadership în administrație, cu o mențiune asupra faptului că aici mă refer strict la acele funcții care nu au un caracter politic. În mod ideal, reprezentanții politici ai administrației publice ar trebui să respecte și ei aceste criterii, dar votul, negarantând neapărat un leadership excelent, face ca variabilitățile să fie prea mari pentru a ține cont de aceștia.

Avem așadar următoarele caracteristici:

1. Experiență profesională – accentul pe o experiență profesională vastă, mai cu seamă acumulată în domeniul privat, este deosebit de important. Modul de gândire, de formulare a problemelor și de aplicare a legii este profund diferit în mediul privat (ghidat, de cele mai multe ori, de principiul

maximizării profitului), față de sectorul public (responsabil pentru stabilirea unui echilibru între interesul public și cel privat).

2. Viziune strategică – în combinație cu experiența profesională, capacitatea de a gândi pe termen lung măsurile care să îmbunătățească serviciul public, aliniat cu nevoile reale ale cetățenilor – fie ei simpli oameni sau mari investitori – este necesară.
3. Empatie și comunicare – pe de o parte, pentru înțelegerea problemelor și nevoilor reale ale cetățenilor, iar pe de altă parte pentru a realiza punți între membrii echipelor coordonate.
4. Integritate și responsabilitate – prin inspirarea către persoanele din subordine a valorilor, a principiilor, a motivațiilor și de asemenea, pentru a le responsabiliza.
5. Inovație operațională – deschiderea către digitalizare, către securizarea proceselor digitalizate, puterea de a diagnostica procesele administrative, de a le eficientiza în folosul cetățeanului și de a colecta feedback real pentru îmbunătățirea acestora.
6. Colaborare interinstituțională – depășirea teritoriului din subordinea sa și crearea de legături, conexiuni interdepartamentale și interinstituționale, în vederea asigurării unei coerențe în procesele decizionale, în realizarea marilor proiecte publice sau în uniformizarea modului de relaționare cu cetățeanul.

Exemple de bună practică există, chiar dacă rezultatele, în lipsa unei coordonări de ansamblu la nivelul întregii instituții, s-au limitat la nivelul direcției. În cadrul Instituției Arhitectului Șef, din care fac parte, Arhitectul Șef îndeplinește caracteristicile noului leadership pe care le-am enumerat mai sus. A intrat în administrația publică având o experiență de peste 20 de ani în sectorul privat, în domeniul arhitecturii și urbanismului și a atras un număr redus de persoane din același domeniu – tinere, cu inițiativă, principii similare cu ale sale și cu un simț al responsabilității puternic – în funcții de execuție. Acel număr restrâns de persoane, sub coordonarea sa, a reușit să aducă o schimbare în bine a modelului de comportament al celorlalți membri din corpul de execuție al direcției. S-au eficientizat, astfel, o serie de procese, care anterior ridicau dificultăți precum: termene mai reduse de răspuns, comunicare mai clară dinspre instituție spre cetățeni, îmbunătățirea regulamentelor și a procedurilor etc.

Acest exemplu întărește ideea că prin introducerea unor oameni-cheie în anumite puncte nevralgice ale administrației publice, poate produce o schimbare de paradigmă și poate îmbunătăți serviciul public.

Revenind la analogia de la început, în cazul unui motor cu piese actualizate, dar alimentat cu combustibil de calitate slabă, performanța va fi compromisă. Inversul este la fel de valabil: chiar și cu un combustibil excelent, dacă piesele nu sunt întreținute sau modernizate constant, motorul nu va putea atinge potențialul său maxim. În termeni administrativi, aceasta înseamnă că un leadership performant nu poate compensa la nesfârșit disfuncțiile structurale ale sistemului, așa cum nici o instituție modernă nu poate funcționa eficient fără oameni bine pregătiți. Performanța reală apare doar atunci când cele două componente – structura și resursa umană – evoluează în același ritm.

Aș putea spune că administrația publică a dezvoltat în timp o cultură proprie, individuală în modul în care gestionează și duce la bun sfârșit sarcinile zilnice. Din păcate, un procentaj semnificativ din aparatul administrativ se bazează pe adaptări personale ale procedurilor operaționale, în baza experiențelor pozitive sau negative avute în exercitarea profesiei. Avem așadar un cadru procedural, deseori atemporal, neactualizat și greu de pus în aplicare. Rezultatul este o disfuncționalitate sistemică: fiecare acționează după propriile convingeri, ceea ce afectează coerența serviciului public.

La nivel macro, în materie de cadru legislativ, este necesară promovarea de politici publice pentru digitalizarea administrației, atât în ceea ce privește relația cu cetățeanul cât și în ceea ce privește organizarea internă. La nivel micro, procedurile interne ar trebui să facă obiectul unui proces de cercetare pentru a înțelege motivele pentru care ele sunt prezente, urmat de un proces de diagnostic pentru a înțelege dacă aceste proceduri mai sunt de actualitate, pentru ca mai apoi întreg cadrul procedural să fie eficientizat, digitalizat, iar acolo unde este cazul, automatizat. În baza unor proceduri digitale, automatizate și optimizate, se pot stabili indicatori clari și transparenți de performanță, indicatori ce stau la baza evaluărilor anuale ale corpului administrativ.

Pe lângă aceste aspecte de tip „hard", instrumentele de tip „soft" joacă și ele un rol important în profesionalizarea continuă a personalului administrativ. Formarea continuă în materie de instrumente digitale, însoțite de mentorat intern pentru transfer de know-how și creștere organizațională, ajută pe de o parte la dobândirea de abilități în mediul digital și însușirea de către funcționarul public, a instrumentelor digitale, iar pe de altă parte încurajează comunicarea și coagularea echipelor diverse ca profil de vârstă și experiență. Dacă un tânăr, mai puțin experimentat în mediul administrativ, învață de la colegii săi mai în vârstă, dar cu experiență bogată, la fel, cei aflați de mai mult timp în administrație, obișnuiți cu „hârtia și ștampila", pot învăța de la colegii mai tineri cum să folosească aplicațiile digitale, care le pot ușura munca.

Țin să amintesc și de necesitatea deschiderii administrației publice către atragerea tinerilor funcționari, prin construirea unui plan de carieră predictibil, corelat cu o dezvoltare a caracteristicilor de leadership și o remunerație proporțională cu responsabilitățile asumate.

Deși toate conceptele și instrumentele operaționale descrise anterior, în teorie pot funcționa, punerea lor în practică scoate inevitabil la iveală dificultăți majore. Rezistența – uneori chiar frica – față de schimbarea instituțională, reglementările de multe ori contradictorii sau care permit o digitalizare limitată a aparatului administrativ, birocrația excesivă și lipsa unei autonomii locale reale îngreunează, uneori chiar blochează, procesul de transformare a administrației într-un aparat eficient și adaptat realităților contemporane. Acestor obstacole li se adaugă uneori și lipsa unui sprijin real pentru inițiativele interne de reformă. Funcționarii care vor să inoveze riscă, nu de puține ori, să se lovească de plafonări sistemice, de proceduri rigide sau de lipsa unui cadru care să le încurajeze acțiunea. Aici intervine importanța leadershipului din interiorul sistemului – cei care înțeleg jocul instituțional, dar au curajul să-l remodeleze. Tocmai din acest motiv subliniez importanța inserării aproape acupuncturale a actorilor capabili să producă fisuri în acest „zid al rezistenței". Nu e nevoie de revoluții bruște, ci de micro-schimbări strategice, susținute consecvent, până ce sistemul se transformă din interior.

Concluzionez așadar spunând că noul model de leadership va deveni în timp catalizatorul performanței din administrația publică și va avea capacitatea de a o transforma nu doar într-un aparat, ci într-o comunitate motivată de livrarea unui serviciu public performant.

REPERE PENTRU DEZVOLTAREA UNEI CULTURI DE ORGANIZAȚIE ÎN ADMINISTRAȚIA ROMÂNEASCĂ

Cristian Vasilache

Dezvoltarea unui nou model de leadership în administrația publică din România nu reprezintă un concept unic sau nou, pentru sectorul public din țara noastră.

În general, România, precum și alte state au constatat că există o diferență foarte mare între cum este perceput sectorul public în prezent și cum ar trebui să arate relația sa cu interesul cetățenilor din prezent sau din viitorul apropiat. Astfel, o posibilă cauză a acestei discrepanțe dintre cum este perceput sectorul public și cum este reprezentat interesul fiecărui cetățean este determinată în principal de lipsa dezvoltării unui model de leadership care să stimuleze cel mai bine structurile administrative de la nivel național, în raport cu fiecare cetățean în parte.

Cu toate că există o literatură vastă care tratează conceptul de leadership, dezvoltarea acestei teme cu aplicare la nivelul sectorului public a constituit până în prezent obiectul unor cercetări izolate, bazată în principal pe experiența fiecărui actor din cadrul administrației publice. De aici putem concluziona faptul că nu există un model anume de leadership în administrația publică, ci putem regăsi diferite forme de leadership care se pretează la un moment dat, pe un anumit segment din cadrul sectorului public, în funcție de schimbările produse la nivelul societății.

În concepția mea, bazată în principal pe experiența zilnică din cadrul administrației publice centrale, liderul poate fi un pion esențial în cadrul oricărei organizații. Evoluția sau eșecul de la nivelul fiecărei organizații, de cele mai multe ori este asociată cu capacitatea sau incapacitatea liderului de a o conduce și de a gestiona situațiile curente sau / și cele de criză. În acest sens, se poate menționa faptul că performanța instituțională se află într-o relație direct proporțională cu modelul de leadership, acesta din urmă fiind cel mai vizibil în piață, mai ales când vine vorba de succes sau de eșec. În ceea ce privește performanța serviciului public furnizat către cetățean, aceasta este la rândul lui în strânsă legătură cu activitatea liderului din cadrul instituției. Efectele produse de către acesta prin capacitatea sa de a lua decizii sau de a gestiona

activitatea sectorului în care activează reprezintă direcții esențiale în dezvoltarea serviciului public furnizat, mai ales când vine vorba de un serviciu care se dorește a fi performant.

Un alt factor important în ceea ce privește modelul de leadership în administrația publică este reprezentat de relația liderului cu subordonații săi. Această relație de cele mai multe ori este bazată pe un respect reciproc, pe existența unei transparențe decizionale, comunicare eficientă și pe un sprijin real și o dezvoltare profesională durabilă. Această relație, fie ea și de subordonare prezintă un interes ridicat în ceea ce privește eficiența și calitatea serviciilor publice furnizate. Cu cât este mai solidă și mai sigură, relația dintre lider și subaltern asigură un climat organizațional puternic, motivând angajații din cadrul instituției respective să furnizeze servicii performante care să răspundă cerințelor cetățenilor. De asemenea, din experiența personală din cadrul administrației publice, care este una destul de variată în ceea ce privește modelul de leadership, pot menționa faptul că această relație dintre lider și subaltern pentru a fi eficientă, trebuie să fie construită pe un respect reciproc, pe încredere, pe o comunicare deschisă și pe o implicare activă, cu scopul de a încuraja participarea tuturor angajaților la procesul decizional.

În acest context, o să prezint o serie de situații întâlnite la nivelul administrației publice unde am activat de-a lungul anilor, situații care pot reprezenta repere generale pentru întregul sector public, care cu siguranța pot influența într-un mod pozitiv demararea procesului de schimbare a culturii instituționale, a modului de lucru în cadrul administrației prin punerea la dispoziția cetățeanului a unui pachet accesibil, eficient și echitabil de servicii publice.

Astfel, un prim aspect pe care vreau să îl prezint este reprezentat de relația interumană din cadrul instituțiilor – locul de muncă. Relația dintre oameni la locul de muncă este una esențială pentru bunul mers al activităților și pentru sănătatea organizațională.

O relație sănătoasă între colegi ajută la creșterea productivității instituției, la asigurarea unui climat de încredere și respect reciproc. De-a lungul timpului, am constatat că la nivel personal aceste relații dintre colegi joacă un rol esențial în dezvoltarea personală a fiecărei persoane, asigurând o atmosferă de lucru plăcută care se concretizează la finalul zilei în rezultate pozitive în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu pe care le ai. La nivel instituțional existența unor relații pozitive între colegi ajută la creșterea productivității în cadrul instituției respective, la creșterea nivelului inovativ și de creativitate, la reducerea stresului și fluctuației de personal, precum și la asigurarea unei comunicări eficiente atât în rândul angajaților, cât și la nivel de arhitectură instituțională.

În această ordine de idei, pot trage următoarea concluzie: de multe ori, locul unde îți desfășori activitatea profesională este conceput ca un cămin de familie, atât din prisma timpului îndelungat petrecut la locul de muncă, cât și din prisma nivelului relațional dintre angajați – relații care ajung să dezvolte sentimentul de apartenență față de instituția respectivă.

Din acest motiv leadershipul din cadrul administrației publice trebuie să fie unul adaptat, atât la nevoile fiecărei persoane, în raportul cu atribuțiile sale de serviciu și cu relațiile interumane din activitatea zilnică, cât și la îndeplinirea obiectivelor generale din cadrul instituției respective care au drept scop să ofere un serviciu public performant, care să răspundă cerințelor cetățeanului.

O altă componentă, care confirmă importanța esențială pe care o are relația interumană la nivel instituțional în administrația publică este reprezentat de mobilizarea personalului în situații de criză. Astfel, un grup unit la nivelul unei instituții se poate mobiliza mult mai ușor și unitar în gestionarea acestor situații de criză, care aparent îngreunează atât nivelul decizional, care aparține persoanelor de conducere, cât și nivelul de execuție, unde deciziile luate de conducere sunt puse în practică. Comunicarea este una clară și rapidă, atribuțiile sunt corect stabilite și înțelese și într-un final solidaritatea și colaborarea întregului personal fie el de execuție, sau de conducere va ajuta la depășirea acestor situații de criză, care sunt atât de greu de gestionat.

Al doilea aspect bazat pe experiența personală din cadrul administrației publice care este esențial în furnizarea serviciului public către cetățean este reprezentat de existența resurselor instituționale. Resursele instituționale sunt mijloacele, structurile și capacitățile organizatorice ale unei instituții care îi permit să funcționeze eficient și să-și atingă obiectivele. Acestea includ cadrele legale, organizaționale, umane și materiale care definesc modul de funcționare a instituției.

Dacă în cazul relațiilor instituționale reprezentate de cadrele legale imaginea este una clară, reglementată în mod direct de normele juridice adoptate de organul legislativ, în cadrul relațiilor organizaționale, umane și materiale rolul unui leadership este unul esențial în asigurarea îndeplinirii misiunii instituției respective.

Un lider eficient valorifică resursele organizaționale, umane și materiale pentru a optimiza funcționarea instituției. De asemenea, un leadership performant implică gestionarea strategică a resurselor pentru implementarea politicilor și proiectelor. În acest sens capacitatea instituțională depinde în mod direct de calitatea leadeshipului și de modul în care sunt mobilizate și administrate resursele.

Provocarea cea mai mare, am constat că există atunci când nivelul acestor resurse instituționale este unul scăzut față de costurile asigurării unui serviciu public performant în rândul cetățenilor. La nivelul administrației publice am remarcat că bugetele sunt insuficiente, personalul este unul subdimensionat sau slab motivat, echipamentele sunt învechite și nivelul birocrației este unul ridicat.

În acest context, de multe ori la nivel de leadership, dar mai ales la nivelul personalului de execuție îndeplinirea sarcinilor, în vederea atingerii obiectivelor generale ale instituției devine nu doar o abilitate, ci o necesitate pentru menținerea funcționalității și a încrederii publice. Aceste efecte reduse asupra leadershipului constau în principal în limitarea capacității de acțiune la nivel instituțional, dificultăți în motivarea personalului, imaginea publică a instituției fiind afectată. De asemenea, există în multe cazuri un risc crescut de burnout și de demisie, atât în rândul liderilor, cât și în rândul funcționarilor. Consider că pentru depășirea acestor situații un model de leadership în administrația publică trebuie în primul rând să înțeleagă problema cu care se confruntă, să aplice anumite strategii pentru evitarea efectelor negative existente (prioritizarea activităților esențiale) și să se adapteze la nevoile momentului.

Astfel, se poate spune că la nivelul administrației publice un lider nu trebuie să aștepte condiții ideale de existență instituțională. Într-un mediu cu resurse instituționale reduse, leadershipul capătă o valoare strategică esențială, fiind singurul capabil să transforme limitele în oportunități, să inspire încredere și să asigure un serviciu public funcțional și orientat spre cetățean.

Ca o concluzie finală, pot spune că există, desigur, și alte numeroase aspecte pe care le-am întâlnit în activitatea mea desfășurată în cadrul administrației publice care pot aduce o schimbare pozitivă în cultura instituțională, în modul de lucru și în relația cu cetățeanul. Cu toate acestea, consider că cele două aspecte prezentate anterior și „trăite pe viu", care se referă pe de o parte la relația interumană dintre funcționari și conducere, iar pe de altă parte la nivelul resurselor instituționale existent în organizație, reprezintă piloni esențiali în construirea unei structuri solide pentru un nou model de leadership în administrația publică din România.

Ca argument suplimentar pentru cele enunțate mai sus, pot afirma cu toata convingerea următorul lucru: cel puțin din interiorul ei, administrația publică este percepută ca o familie în care fiecare membru al ei are o contribuție vitală pentru îndeplinirea cu succes a misiunii sale – servirea interesului public.

DE LA CENTRALIZAREA PUTERII LA PUTEREA REȚELELOR URBANE. REȚETA *NEW LOCALISM* PENTRU TRANSFORMAREA COMUNITARĂ

Vlad Andrei Boțîrcă

Pentru început, vreau să vă împărtășesc o trăire personală. Au trecut zece ani de când pășeam pentru prima dată în Programul Oficial de Internship al Guvernului României. Eram atunci un tânăr aflat la început de drum, curios să înțeleagă cum funcționează administrația publică și dornic să îmi găsesc locul într-o lume care părea, la vremea aceea, mult prea mare. Astăzi, privind în urmă, realizez cât de repede a trecut timpul și cât de mult m-a format acea experiență.

Coincidența face ca, la împlinirea acestui deceniu, să primesc două invitații care se completează una pe cealaltă: pe de o parte, să revin la Programul de Internship ca invitat la ceremonia oficială de deschidere a ediției 2025 și să le vorbesc noilor generații despre drumul parcurs; pe de altă parte, să contribui la volumul „România puternică – Noul val 2035", un exercițiu colectiv care ne provoacă să privim înainte, spre viitor. Această dublă întoarcere are pentru mine un caracter profund personal. Ea marchează nu doar trecerea timpului, ci și maturizarea mea ca om, ca profesionist și ca parte a unei comunități. Simt bucurie și recunoștință că pot fi din nou prezent, acum nu ca debutant, ci ca martor al propriului parcurs și al generației mele.

În toți acești ani am înțeles că leadershipul în administrația locală nu mai poate fi redus la noțiunea clasică de autoritate. Adevăratul lider nu este cel care impune, ci cel care inspiră și creează cadrul pentru colaborare. Leadershipul de mâine trebuie să fie participativ și orientat spre comunitate. Într-o societate în care cetățenii sunt tot mai informați și mai dornici de implicare, administrația locală nu își mai permite să decidă unilateral. Este nevoie de un model care să transforme instituțiile din spații opace în spații deschise, transparente, unde fiecare om simte că vocea lui contează.

Prietenul meu și profesorul Dumitru Borțun observa că „fără o cultură a dialogului, nu putem vorbi despre democrație autentică”[1]. Această frază exprimă exact convingerea mea: dialogul permanent, autentic și neintermediat de filtre birocratice trebuie să devină regula în administrația locală. Un nou model de leadership presupune, așadar, o etică a responsabilității, o cultură a respectului față de cetățean și un efort constant de a uni oamenii în jurul unor obiective comune. De la calitatea infrastructurii până la modul în care sunt gestionate serviciile publice, totul trebuie să transmită un mesaj simplu: „Ești important pentru comunitatea ta, iar comunitatea ta este importantă pentru tine.”

Am înțeles, de asemenea, că administrația locală nu poate funcționa doar prin reguli, organigrame și hotărâri. Ea are nevoie de instrumente vii, care să creeze legătura reală dintre instituție și cetățean. Primul și cel mai important este dialogul direct: consultări publice reale, dezbateri deschise, întâlniri cu oamenii din cartiere. Oamenii își doresc să fie ascultați și să știe că părerea lor contează. Al doilea este puterea exemplului: nu putem cere oamenilor să respecte reguli, să se implice sau să aibă grijă de spațiul comun dacă noi, cei aflați în funcții de reprezentare, nu arătăm aceleași lucruri prin comportamentul nostru.

Un exemplu care m-a inspirat este modelul de buget participativ, aplicat deja în orașe europene precum Porto sau Paris. Administrația rezervă anual o parte din buget, iar cetățenii decid direct, prin vot, ce proiecte comunitare să fie implementate. Este o formă de democrație locală care întărește încrederea și responsabilitatea de ambele părți. În România, unele orașe au început timid acest exercițiu, dar cred că adevăratul potențial al conceptului încă nu a fost valorificat. În opinia mea, bugetul participativ ar putea deveni un instrument puternic de educație civică și de consolidare a legăturii dintre administrație și comunitate. Alte modele europene pot completa acest tablou: administrația digitală din Tallinn, unde majoritatea serviciilor publice sunt online, sau orașele verzi precum Freiburg, unde cetățenii și instituțiile colaborează direct pentru protejarea mediului. Toate aceste exemple ne arată că este posibil ca administrația să fie nu doar eficientă, ci și apropiată de oameni.

Un alt concept care cred că poate inspira viitorul administrației locale din România este New Localism, dezvoltat de urbanistul american Bruce Katz. El vorbește despre faptul că orașele și comunitățile sunt, de fapt, motoarele reale

[1] Dumitru Borțun, *Comunicare și comunitate. Fundamente pentru o cultură a dialogului,* Editura SNSPA, 2019

ale schimbării, pentru că se află cel mai aproape de oameni și de nevoile lor. Ideea lui că „puterea se mută din ce în ce mai mult înspre orașe și regiuni”[2] mi se pare extrem de actuală pentru România anului 2035.

De prea mult timp am așteptat ca schimbarea să vină doar de la centru, de la guverne și instituții naționale. Experiența mea în administrația locală mi-a arătat însă că transformarea reală începe acolo unde oamenii și liderii se întâlnesc față în față, unde problemele sunt concrete și unde soluțiile pot fi aplicate imediat. În discuțiile mele cu cetățenii – fie că vorbim despre infrastructură, educație sau spații verzi – am simțit mereu aceeași nevoie: apropiere, transparență și colaborare. Această energie comunitară este, de fapt, esența New Localism: atunci când cetățenii și instituțiile se unesc pentru un ideal comun, soluțiile apar mai repede și au șansa să fie durabile.

Totodată, cred că a venit timpul să depășim discursul conflictual dintre cetățeni și instituții. Prea mult timp, în România s-a cultivat o formă de neîncredere și chiar de ostilitate față de instituțiile publice, ca și cum acestea ar fi inamicul societății. Este o paradigmă întreținută de factori multipli – politic, mediatic, dar și de anumite experiențe personale negative – care nu aduce niciun beneficiu comunității. Instituțiile sunt alcătuite din oameni, iar mulți dintre aceștia își fac treaba cu profesionalism și respect față de cetățeni. Am întâlnit funcționari și colegi din administrația locală care muncesc zi de zi, fără vizibilitate, pentru ca lucrurile să funcționeze. A-i ignora înseamnă a perpetua nedreptatea și a sabota șansa unei administrații sănătoase.

În același timp, și cetățeanul are atribuții și responsabilități clare. Nu putem vorbi despre colaborare autentică fără ca fiecare să își cunoască îndatoririle și să le respecte. Participarea la viața comunității nu se reduce la critici, ci implică disponibilitatea de a contribui: prin respectarea regulilor, prin implicarea în inițiative civice sau prin propuneri constructive. O administrație performantă nu se naște dintr-un monolog, ci dintr-un dialog echitabil: instituțiile pun la dispoziție expertiza și cadrul legal, iar cetățenii aduc dorința comună și energia comunității. Numai împreună putem construi orașe în care respectul și responsabilitatea să fie valori împărtășite.

Mai mult, cred că în următorul deceniu vom asista la apariția unui nou val de lideri, diferiți de ceea ce am cunoscut în ultimele decenii. Așa cum societatea se schimbă extrem de repede, la fel se vor schimba și calitățile liderilor. Ei vor fi mai bine ancorați în realitatea digitală, mai obișnuiți să comunice transparent

[2] Bruce Katz & Jeremy Nowak, The New Localism: How Cities Can Thrive in the Age of Populism, Brookings Institution Press, 2018.

și să își asume responsabilitatea împreună cu cetățenii. Nu îi văd ca pe niște conducători distanți, ci ca pe niște facilitatori ai dialogului, oameni care intră în administrație cu dorința de a construi comunități solide și incluzive.

Așa cum spunea Lucian Boia, „România nu este predestinată, ci modelată de oamenii ei”[3]. Dacă oamenii unei comunități decid să se unească pentru binele comun, atunci orașul lor poate deveni reper național și chiar european. În acest sens, administrația locală are șansa să devină nu doar un mecanism birocratic, ci o școală a responsabilității civice. Văd România anului 2035 ca o rețea de comunități urbane în care transparența și respectul devin norme, iar administrația și cetățenii învață împreună că, uniți, pot schimba realitatea.

[3] Lucian Boia, De ce este România altfel?, Editura Humanitas, 2012.

A CONSTRUI UN VIS

Ioana Andrada Tudorie

Când suntem tineri suntem prea iubiți. Trăim miraculos, hrănindu-ne cu puțin și visând imens.

Cu 15 ani în urmă, eram o elevă silitoare, mergeam la un liceu foarte bun, într-un oraș de mărime medie din România. Un oraș profund marcat de trecutul comunist, cu rămășite de combinat siderurgic, oameni mohorâți și posibilități limitate.

Visam să mă fac mare.

Visam să ajung în capitala țării, care mi se părea o poartă deschisă către marele univers, un spațiu al tuturor oportunităților. Visam să schimb lumea.

1. Rădăcinile

Am simțit anii de liceu ca un corset strâns - strâns din care am încercat în fiecare clipă să schițez evadarea. Eram într-o clasă cu profil de matematică informatică și totuși ce iubeam mai mult erau literatura, muzica și artele vizuale. Participam la ateliere de jurnalism și mă înscriam la orice concurs de creație care îmi dădea posibilitatea să ajung într-un alt oraș, să văd ceva diferit, să învăț ceva nou. Scriam mult, eram parte a cenaclului literar din Galați, lucram în weekend la radioul local și învățam franceza cu multă implicare pentru că doar așa îmi simțeam sufletul împlinit.

În esență, căutam să aflu instrumentele potrivite cu care să pot cuceri lumea, precum visam.

În 2013 am plecat la facultate. Am ales să studiez Comunicare și Relații Publice la SNSPA în București. Mi-am imaginat că este pasul necesar pentru a putea construi o carieră în jurnalism cultural, că voi putea citi și călători și lucra într-un radio pe care să-l iubesc necondiționat.

Dar drumul era altul.

În al doilea an de facultate am plecat cu o bursă Erasmus la Universitatea Lyon 2 în Franța. Acolo am gustat cu adevărat lumea. Am cunoscut oameni din mai toate țările, am citit mult, m-am plimbat și mai mult.

Am înțeles că fiecare pas în afară aduce cu sine nenumărate drumuri posibile. M-am îndrăgostit de ideea de a putea face orice, alege orice direcție,

încerca orice profesie. La 21 de ani este seducător gândul că nimic nu e imposibil, că poți ajunge oriunde și poți atinge vârful oricât de înalt sau inaccesibil ar părea.

După acel an am revenit în România cu inima strânsă, gândindu-mă că întoarcerea la București însemna îndepărtarea de toate acele posibilități deschise.

Dar am aplicat și am fost acceptată în programul de Internship al Guvernului României. Cu toate acestea, în primul moment m-am simțit copleșită, credeam că nu am ce căuta acolo, să lucrez într-o instituție publică – și tocmai instituția aflată în fruntea Executivului – tocmai eu, acest om visător și rebel, cu idei de hippie întârziat și îndrăgostit de creația artistică, nicidecum de cadre legislative sau ordonanțe guvernamentale.

În realitate, acolo mi-am întâlnit primul (și singurul, până în prezent) mentor – omul care mi-a deschis ochii și mintea și mi-a arătat cât de importantă este comunicarea publică și cât de mult poate ajuta munca mea relația dintre instituții și publicul larg. Am aflat atunci că pot face lucruri care să conteze pentru țara mea, pot sluji cuvintele și binele public și pot căuta să construiesc și să consolidez legăturile atât de fragile și lipsite de încredere dintre cetățeni și instituțiile publice.

Aflasem drumul.

Visam mai departe, mai intens ca niciodată – să schimb lumea.

Astăzi, exact asta fac. Lucrez pentru cea mai de succes alianță politico-militară din istorie - NATO. Și prin munca mea, ajut NATO să fie mai aproape de cetățenii pentru care lucrează, iar oamenii să îi înțeleagă scopul, să fie mai bine informați și implicați în ceea ce reprezintă securitatea țărilor aliate.

Lecția mea din toate acestea a fost să nu uit nicicând care îmi sunt rădăcinile și am ales să le prețuiesc cum se cuvine. Sunt mândră de locul de unde vin, de Galați, tradiții, Dunăre, familie și de tot ce alcătuiește inima mea românească.

Sunt un produs al educației și formării românești. O educație despre care se pot spune multe critici și care are multe de îmbunătățit pentru generațiile ce vin. În schimb, în acest mediu se află, pentru mine, - fundamentul cunoașterii teoretice și practice; mentalitatea de a fi serioasă, responsabilă și mereu conștientă că există ceva mai mult decât se vede cu ochiul liber. Dar mai presus de toate ambiția de a deveni mai bună.

Rădăcinile noastre ne determină creșterea.

2. Oportunitățile

Dar cum am ajuns la Bruxelles este o poveste despre oportunități. Și mai ales despre oportunități atunci când nu te naști cu ele, ci trebuie să le găsești sau să le creezi.

În cele 5 luni petrecute la Guvernul României am învățat enorm, am crescut și am continuat să fiu ambițioasă. Am lucrat ulterior pentru unul dintre ministerele sale timp de aproape un an. Și, între timp, căutam oportunități de a face mai mult.

Într-o zi, am avut un interviu pentru un stagiu de practică la un think-tank din Bruxelles. Aveam speranțe atât de mari, eram atât de nerăbdătoare să mă mut la Bruxelles și să intru în lumea instituțiilor europene, să fac următorul pas în cariera mea. Însă după ce am aflat că am fost selectată, s-a dovedit că stagiul de practică era neplătit. Am refuzat, pentru că nu îmi permiteam să trăiesc și să lucrez la Bruxelles fără un salariu.

Un prieten foarte bun mi-a spus atunci că vor fi și alte oportunități profesionale pentru a ajunge la Bruxelles – dacă reușisem să fiu selectată o dată, voi reuși cu siguranță și a doua oară. Atunci, gândul acesta a fost singurul lucru care m-a făcut să mă simt mai bine și să continui să caut.

În acea perioadă am aplicat pentru programul de internship al NATO. 7 luni mai târziu, am aflat că am fost acceptată în acest program, urma să lucrez în biroul de presă, parte din divizia de diplomație publică.

Când am început să lucrez la NATO, aveam foarte multe speranțe, dar chiar mai multe temeri. Ce se întâmplă dacă nu mă potrivesc? Dacă accentul meu în engleză este prea est-european? Dacă nu înțeleg ce se așteaptă de la mine? Dacă nu sunt suficient de bună pentru că am studiat la București și nu la o universitate de renume mondial?

Dar în a doua lună de stagiu lucram deja cu echipa de organizare a Summitului din 2017. Apoi, până la sfârșitul stagiului meu, am organizat un tur de presă cu 12 jurnaliști internaționali la un exercițiu militar, aducând pentru prima dată un creator de conținut într-un tur de presă NATO; am coordonat conturi de social media pentru înalți oficiali NATO și am organizat o conferință pentru toți comunicatorii din structurile NATO din întreaga lume.

Așadar, ideea mea despre oportunitate este simplă – noi o creăm. Fiecare dintre noi suntem responsabili de oportunitățile pe care le urmărm, iar atunci când ne dorim ceva cu adevărat, ne suntem datori de a face tot ceea ce este omenește posibil pentru a ajunge acolo.

Ambiția este esențială. Dar perseverența este la fel de importantă. Fiecare eșec conține o lecție care poate duce la succes.

După stagiul meu la NATO și o serie de contracte temporare, am aplicat de 17 ori până am obținut poziția permanentă pe care o ocup în prezent. Da, asta înseamnă că de 16 ori am eșuat. Dar nu am renunțat. Și oportunitatea și succesul se ating doar cu multă muncă și perseverență.

3. Visul

Nu în ultimul rând - mai rămâne o întrebare - de ce?

Să am un impact, să fac ceva care contează. Să schimb lumea – acesta era visul.

Dar mai este ceva. Ca tânăr într-o organizație internațională, am o voce – și asta înseamnă că nu doar munca mea contează, ci și eu contez.

O instituție națională sau internațională este un loc cu o putere incredibilă de a transforma un bun profesionist într-unul excepțional. Și mai ales atunci când ești tânăr - ai atât de mult entuziasm și atât de mult spațiu pentru a te îmbogăți profesional și personal, încât nu știu un loc mai bun unde să crești lucrând la ceea ce contează pentru întreaga societate.

Aceasta nu este o odă adusă instituțiilor publice - este doar modul meu de a spune că avem nevoie de mai mulți tineri cu mințile deschise și care aduc idei noi în domeniul public. Este nevoie de prospețime și istețime pentru a modela lumea așa cum ne-o dorim pentru generațiile viitoare.

Când suntem tineri suntem prea iubiți. E de datoria noastră să întoarcem iubirea aceasta, către rădăcinile care ne-au făcut ce suntem și să continuăm să realizăm visul că vom schimba lumea în bine.

HUB-URILE ZBOR: SPAȚII TERȚIARE CARE CRESC OAMENI – URMĂTORII 10 ANI –

Tudor Ilarian Ogner

Într-o lume în care spațiul public și societățile se fragmentează, încrederea socială scade, iar oportunitățile de învățare relevantă pentru viață sunt tot mai inegale, hub-urile ZBOR vin ca un răspuns pragmatic și vizionar. Sunt „spații terțiare", adică locuri care nu sunt nici acasă, nici școală, nici loc de muncă. Sunt intersecții vii între educație, comunitate și dezvoltare personală. Sunt locuri unde tinerii din România învață să fie oameni completi, nu doar elevi/studenți sau viitori angajați.

Ca unul dintre inițiatorii programului ZBOR, alături de echipa BCR, și manager al programului național ZBOR – Spațiu de explorat, am avut șansa de a urmări îndeaproape cum această idee s-a transformat într-o rețea națională de infrastructură socială vie, în doar un an de la lansarea oficială, în septembrie 2024. Împreună cu partenerii noștri locali, am deschis opt hub-uri în orașe-cheie din România (Brașov, Baia Mare, Cluj-Napoca, Constanța, Iași, Ploiești, Târgu Jiu, Vaslui), iar până la finalul anului 2025 ne propunem să ajungem în cincisprezece.

Zborul este adesea folosit pentru a exprima libertatea, curajul și aspirațiile și reprezintă perfect ceea ce ne propunem să facem prin acest program pentru tinerii din România. Simbolizează începutul unei călătorii personale, în care tinerii își caută identitatea și sensul. Zborul înseamnă curajul de a ieși din zona de confort, de a risca, de a încerca lucruri noi și de a crește, zborul nu urmează o cale fixă; e despre alegere, orientare, explorare, ZBOR este un spațiu de explorat, așa cum îți dorește și are nevoie fiecare. Un tânăr care „învață să zboare" e un tânăr care își revendică vocea, viitorul și locul său în lume.

Ce este, de fapt, un hub ZBOR?

Modelul ZBOR, este un spațiu creativ, accesibil și animat, unde tinerii din generația Z pot învăța, crea, colabora și testa idei. Dar mai mult decât atât, este o comunitate în creștere, una care se bazează pe încredere, pe colaborare

și pe ideea că fiecare tânăr merită să fie văzut, ascultat și sprijinit dar mai ales este încurajat să-și ia "zborul". Este un spațiu în care educația se întâmplă informal, prin experiențe directe: ateliere, evenimente, laboratoare de idei și acțiune comunitară.

ZBOR nu este un model „de sus în jos", ci o platformă cu ADN local. Fiecare hub este gestionat împreună cu parteneri din comunitate care au deja experiență și legitimitate în proiecte pentru tineri. Împreună cu aceștia construim o rețea națională coerentă, dar adaptată specificului fiecărui oraș, pentru că așteptările și nevoile tinerilor sunt diverse, iar locul pe care îl are ZBOR în fiecare comunitate este dat de echipa care îl pune în valoare și care este în permanentă consultare cu tinerii.

ZBOR este un "living lab", este laboratorul viu al tinerilor, un spațiu real de co-creare, testare și creștere, în care ideile lor devin acțiuni, iar acțiunile schimbă comunitatea. Învățăm împreună cu fiecare partener, cu fiecare trainer, cu fiecare om care își dorește să ofere ceva generației tinere, cu fiecare tânăr care acceptă să-i treacă pragul cum să construim împreună un program cu sens, iar în fiecare zi este diferită în ZBOR pentru că în fiecare zi știm mai mult decât am știut ieri.

Un alt element unic al programului este accentul pe comunicare. Am dezvoltat o prezență activă și relevantă pe rețelele sociale, cu peste 30 de pagini care vorbesc „limba" generației Z. Mai mult, lansăm oficial aplicația ZBOR, un spațiu digital hibrid care funcționează ca organizator de evenimente, platformă de învățare și catalizator de comunitate, oglindă și extensie a rețelei noastre fizice. Aplicația devine astfel hub-ul nostru digital, locul în care tinerii găsesc informație, evenimente și comunitate. Ea reușește să lege spațiul virtual de cel fizic, răspunzând unei nevoi tot mai acute: aceea de a avea spații reale de întâlnire, susținute de tehnologia fără de care nu ne putem imagina viitorul.

Ce am realizat până acum?

De la lansarea programului și până la finalul lunii iunie 2025, am găzduit peste 1.800 de activități, cu mai mult de 51.000 de participanți în hub-urile noastre. Aceste cifre vorbesc nu doar despre amploare, ci despre nevoia reală pe care ZBOR o adresează: aceea de spații sigure, libere și inspiraționale, unde tinerii pot învăța despre ei înșiși și despre lume, în ritmul și în limbajul lor.

Am văzut adolescenți care și-au descoperit vocația, studenți care au început să faciliteze ateliere pentru alți tineri, echipe de voluntari care au organizat evenimente de impact pentru comunitate. ZBOR nu este un loc unde se

vine doar „ca participant", ci un spațiu unde tinerii devin co-creatori și fiecare pune umăr de la umăr și idee cu idee ca lucrurile să se întâmple.

Am reușit să construim o echipă puternică în jurul hub-urilor Zbor – o echipă aflată într-o creștere accelerată, care aduce laolaltă expertize diverse și complementare. Avem colegi cu experiență solidă în lucrul cu tinerii, direct la firul ierbii, dar și oameni care au coordonat programe precum Capitala Tineretului din România, au condus organizații de elevi, studenți și tineri la nivel local și național. Sunt oameni care au visat – și continuă să viseze în fiecare zi – și alături de care simți motivația reală de a crede cu putere că orice este posibil.

Totodată, în echipă se regăsesc numeroși reprezentanți ai generației Z, alături de care lucrăm cot la cot. Pot afirma cu toată convingerea că sunt extraordinari: pasiunea lor, setea de cunoaștere și dorința de a construi lucruri valoroase sunt pentru mine un combustibil continuu și o confirmare că suntem pe drumul cel bun. Nu luăm nicio decizie strategică fără să o trecem prin filtrul Gen Z din echipă și consider că acesta este unul dintre punctele forte ale programului.

Prin parteneriatul dintre sectorul ONG și mediul privat reușim să aducem un plus de valoare unic în modul de funcționare, luare a deciziilor și co-creare. Faptul că un partener precum BCR a ales să inițieze un astfel de program la nivel național oferă atât greutate, cât și credibilitate proiectului. În plus, expertiza și resursele pe domenii-cheie pe care le aduce mediul privat la masă contribuie substanțial la profesionalizarea și scalarea sustenabilă a programului.

Privind spre 2035: o Românie cu 100+ hub-uri ZBOR

Imaginați-vă o Românie în care, în fiecare județ, există cel puțin un hub ZBOR – un nucleu de educație alternativă, un spațiu în care tinerii sunt sprijiniți să devină autonomi, să viseze, să greșească și să crească.

Mai mult decât atât, imaginați-vă rețele de hub-uri mobile ZBOR care ajung în comunități rurale și în orașe mici, ducând cu ele activități educaționale relevante, acolo unde, de cele mai multe ori, oportunitățile ajung ultimele. Aceste hub-uri devin punți vii între urban și rural, între generații, între lumi care rareori ajung să comunice cu adevărat.

Studenți din marile orașe devin mentori pentru adolescenții din sate. La rândul lor, tinerii din urban învață despre agricultură sustenabilă, meșteșuguri locale direct de la părinții și bunicii celor din rural. Un schimb autentic de cunoaștere, în care fiecare are ceva valoros de oferit.

Aceasta este viziunea ZBOR: o rețea națională care reduce inechitatea, cultivă comunități și oferă fiecărui tânăr din România șansa de a-și găsi vocea, drumul și locul în lume.

Viziunea noastră pentru 2035 este clară: o rețea de peste 100 de hub-uri fizice, completată de hub-uri mobile și o platformă digitală solidă, toate conectate într-un sistem coerent, incluziv și viu. Un sistem care transformă ZBOR în cel mai important proiect educațional din Europa. Un model internațional de educație alternativă, ancorat în realitate și orientat spre viitor. Un model pregătit și testat pentru a anticipa nevoile generației Alfa.

Concluzie: creștem oameni, nu doar programe

ZBOR înseamnă încredere, apartenență și curajul de a imagina altceva. Mai mult decât ateliere sau resurse, este un spațiu de siguranță emoțională și explorare autentică. Dincolo de conținut, construim relații și cultivăm comunități vii. Nu urmărim rezultate imediate, ci punem bazele unor angajamente pe termen lung.

Nu este suficient doar să răspundem nevoilor actuale. Realitatea se schimbă într-un ritm atât de rapid, încât oricât de repede am construi și oricât de bine am reacționa, tot am ajunge cu un pas în urmă. De aceea, miza noastră nu este doar reacția, ci anticiparea. Avem nevoie de capacitatea și curajul de a ne uita dincolo de prezent, de a construi pentru ceea ce urmează, nu doar pentru ceea ce este. Sunt convins că, împreună, vom reuși să facem acest lucru pentru generația Alfa. O generație care va trăi într-o lume diferită de ce este avem astăzi, dar care are nevoie la fel ca toate celelalte de sens, de comunitate, de spații în care să crească liberă și pregătită pentru necunoscut.

România puternică din 2035 va fi, sper, una în care fiecare tânăr știe că nu e singur, că există un loc unde poate merge, întreba, crea și contribui. Iar dacă ZBOR poate fi acel loc pentru cât mai mulți dintre ei, atunci știu că efortul nostru de azi își va fi găsit rostul.

MODELAREA VIITORULUI: TINERII + AI = ECUAȚIA CU SENS POZITIV

Alexandru Bogdan Miron

Inteligența artificială (AI) transformă rapid industriile, societățile și modul în care ne trăim viața. Pe măsură ce trecem mai departe în secolul XXI, următorul deceniu promite progrese fără precedent în tehnologiile AI, de la procesarea limbajului natural și viziunea computerului până la sisteme autonome și asistență medicală personalizată. În timp ce o mare parte din acest progres este determinat de cercetători consacrați, corporații și guverne, generația tânără-care îndeplinesc studenți, profesioniști din carieră timpurie și tineri antreprenori, deține un potențial imens de a modela dezvoltarea, etica și desfășurarea AI în moduri transformatoare. Acest articol explorează modul în care tinerii pot juca un rol critic în evoluția AI în următorii 10 ani și de ce implicarea lor este vitală pentru construirea unui viitor AI incluziv, etic și inovator.

În peisajul tehnologic actual, aflat în continuă evoluție, Inteligența Artificială (AI) nu este doar un instrument, ci o forță motrice în spatele inovației și creșterii globale. AI, care se concentrează pe crearea de sisteme care îndeplinesc sarcini care necesită inteligență umană, cum ar fi învățarea, raționamentul și autoperfecționarea, a evoluat semnificativ de la apariția sa la mijlocul secolului al XX-lea, realizând progrese remarcabile, determinate de progresele în ceea ce privește capacitățile computerelor și disponibilitatea datelor. AI și-a extins continuu orizonturile capacităților și aplicațiilor sale și a devenit un instrument esențial în majoritatea activităților zilnice și a operațiunilor comerciale.

În consecință, AI a captat atenția globală datorită potențialelor sale contribuții la îmbunătățirea performanței economice, creșterea productivității, reducerea costurilor și îmbunătățirea eficienței produselor și serviciilor în diverse sectoare. Conform studiilor, se așteaptă ca AI să aducă un aport financiar de circa 15,7 trilioane de dolari la economia globală până în 2030.[1] La

[1] PWC, *Global Artificial Intelligence Study: Sizing the Prize*, 2017, disponibil online la adresa de internet www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf, accesat 26.05.2025

nivel sectorial, aplicațiile AI ar putea reduce anual cu 5% până la 10% din cheltuielile din sectorul sănătății[2], în timp ce orașele inteligente bazate pe AI ar putea îmbunătăți viața urbană prin gestionarea inteligentă a traficului și un consum optimizat de energie.

Liderii mondiali, din domeniul IT, se întrec în implementarea AI, extinderea utilizării învățării automate și a algoritmilor de inteligență artificială pentru a îndeplini sarcinile zilnice în mod eficient și eficace, adaptându-se la ritmul cererii din mediul de afaceri prin supercomputing, open models-modele deschise, cipuri de înaltă tehnologie, și valorificarea AI (generativă, autonomă, științifică), echilibrând în același timp inovația cu reglementarea.

În prezent, liderii globali în domeniul inteligenței artificiale, inclusiv SUA, China, Arabia Saudită, UE și giganți din sectorul privat, precum Google, OpenAI, Microsoft și Alibaba, implementează, scalează și valorifică în mod agresiv inteligența artificială în diverse industrii, guvernanță și apărare. China folosește inteligența artificială pentru ceea ce numește strategia națională „AI+" (orașe inteligente, supraveghere, fuziune militară-civilă, prin intermediul unor companii precum SenseTime, Huawei),[3] în timp ce UE se concentrează pe inteligența artificială etică (Legea AI) și automatizarea industrială (Industria 4.0 din Germania).

România se află într-o poziție emergentă în cursa globală pentru implementarea inteligenței artificiale, cu un potențial semnificativ, dar cu decalaje importante față de marii jucători precum SUA, China sau Rusia. În timp ce Statele Unite domină inovația și cercetarea în AI prin giganți tehnologici (Google, OpenAI, Microsoft), China investește masiv în dezvoltarea AI pentru scopuri economice și guvernamentale, iar Rusia o integrează mai ales în domenii strategice precum securitatea și apărarea, România, deși are un sector IT performant și o forță de muncă bine pregătită, se confruntă cu provocări în ceea ce privește infrastructura digitală, investițiile publice și private în AI, precum și implementarea unei strategii naționale coerente. Cu toate acestea, inițiativele din mediul academic, startup-uri inovatoare și implicarea în proiecte europene (cum ar fi Horizon Europe) oferă un cadru promițător pentru recuperarea decalajelor. România nu este un lider global, dar poate

[2] Nikhil Sahni și alții, *The Potential Impact of Artificial Intelligence on Healthcare Spending,* în publicația online NBER Working Paper Series, Cambridge, ediția online din data de octombrie 2023, disponibil la adresa de internet https://www.nber.org/system/files/working_papers/w30857/w30857.pdf, accesat la 23.05.2025

[3] Air Force Association, *CyberPatriot: The National Youth Cyber Education Program*, 2023, disponibil la adresa de internet https://www.uscyberpatriot.org/, accesată online la 29.05.2025

deveni un actor regional relevant dacă valorifică corect resursele umane și sprijinul european.

Dezvoltarea AI în următorii 10 ani va modela cursul istoriei. În timp ce cercetătorii și instituțiile experimentate vor juca roluri vitale, tânăra generație este cea care deține puterea de a orienta AI în direcții noi, etice și de impact. Prin educație, leadership etic, incluziune, implicare politică și antreprenoriat, tinerii pot influența nu doar modul în care sunt construite tehnologiile AI, ci și pe cine servesc și modul în care remodelau societatea.

Abilitarea tinerilor astăzi înseamnă să investești mâine într-o lume mai bună bazată pe AI. Creativitatea, valorile și viziunea lor vor fi busola care ne ghidează într-un viitor în care inteligența artificială îmbunătățește cu adevărat potențialul și bunăstarea umană.

Inteligența Artificială (AI) revoluționează fiecare aspect al vieții moderne, iar cea mai controversată, dar cu impact, aplicație a sa se află în sectorul militar. De la drone autonome și analize pe câmpul de luptă până la sisteme de apărare cibernetică și luare a deciziilor, AI devine o piatră de temelie a războiului modern. În timp ce guvernele și contractorii din domeniul apărării domină de obicei acest spațiu, generația tânără, formată din studenți, tehnicieni aflați la începutul carierei, ingineri și susținători ai eticii, are un rol unic și tot mai mare de jucat.[4]

În următorul deceniu, influența lor ar putea determina nu doar modul în care AI este implementată în zonele de conflict, ci și implicațiile etice, strategice și umanitare ale utilizării sale. Acest articol explorează diferitele moduri în care tânăra generație poate influența dezvoltarea AI în toate sectoarele societății civile, dar și în cel al apărării și securității naționale, și de ce participarea tinerilor este pe cât de necesară, pe atât de inovatoare.

1. Conducerea inovației prin educație și dezvoltarea abilităților

Unul dintre cele mai directe moduri în care generația tânără poate influența AI este prin educație. Cu un acces pe scară largă la resurse online, participarea la cluburi și boot-campuri de codare, și folosirea instrumentelor open-source, tinerii pot începe să învețe elementele fundamentale AI din timp. Universitățile și liceele încorporează din ce în ce mai mult AI în programele lor, permițând elevilor să lucreze cu seturi de date din lumea reală, să dezvolte modele de învățare automată și să înțeleagă teoria AI.

[4] National Security Innovation Network (NSIN). (2022), https://www.nsin.mil/

În următorul deceniu, pe măsură ce AI devine și mai integrată în societate, cererea de talent va crește. Persoanele tinere care dobândesc proactiv abilități în știința datelor, rețele neuronale, robotică și gândire algoritmică vor fi în măsură să conducă proiecte AI, să înceapă propriile companii și să contribuie în mod semnificativ la cercetarea științifică. Platforme precum GitHub, Kaggle și instrumentele OpenAI democratizează accesul la dezvoltarea AI[5] și fac posibil ca studenții să contribuie la proiecte globale, uneori chiar și din dormitoarele lor. Mai mult, mințile tinere tind să gândească "outside the box". Curiozitatea lor și modelele de gândire mai puțin rigide le fac bine potrivite pentru inovație. Noile idei în AI provin adesea din punerea în discuție a metodelor tradiționale - ceva care este în mod deosebit de adept.

2. Formarea și dezvoltarea unei Etici AI

Pe măsură ce AI devine mai puternic, considerațiile etice devin fundamentale. Folosirea algoritmilor în tehnicile de profiling, problemele legate de supravegherea indivizilor și populației, dislocarea forței de muncă datorită transformărilor generate de AI în industrie, și tratamentul etic al conținutului generat de AI, sunt toate probleme presante. Tânăra generație, care crește cu o conștientizare sporită a justiției sociale, a incluziunii și a drepturilor digitale, este bine poziționată pentru a cere și implementa o dezvoltare responsabilă de AI.

Activismul tinerilor influențează deja companiile mari de tehnologie și organismele de elaborare a politicilor. În următorii 10 ani, generația tânără poate servi drept modelatori și inovatori etici, impunând transparența în algoritmi, pledând pentru corectitudinea AI și creând tehnologii care acordă prioritate bunătății societății asupra profitului. Tinerii pot influența reglementarea în domeniul AI prin participarea la inițiative civice tehnologice, stagii de practică în domeniul politicilor și consilii consultative.

De asemenea, pot lansa campanii de promovare și susținere, pot scrie articole de opinie și pot crea conținut care să educe publicul și factorii de decizie politică cu privire la implicațiile tehnologiilor AI emergente. Inițiative educaționale precum AI4All și grupuri conduse de tineret, cum ar fi Tech for Good[6], arată modul în care adolescenții și studenții de la colegiu se angajează în discuții în jurul eticii AI. Participând la hackathon-uri, think tank-uri și laboratoare de cercetare, tinerii își pot face vocea auzită și contribuie la proiectarea

[5] https://www.turing.com/kb/ultimate-guide-to-democratization-in-ai
[6] https://www.techforgood.net/casestudies

unor sisteme AI performante, dar , în același timp, responsabile și aliniate la valorile umane.

3. În încurajarea diversității și a incluziunii în AI

Dezvoltarea AI a fost dominată istoric de un profil demografic restrâns, predominant masculin și adesea dintr-un număr limitat de țări sau medii socioeconomice. Tânăra generație are puterea de a schimba această traiectorie prin promovarea diversității și a incluziunii în comunitatea AI. Cei mai mulți tineri din grupuri subreprezentate urmăresc cariere în STEM și AI, ei aducând cu ei perspective unice, experiențe și abordări de rezolvare a problemelor. Echipele diverse sunt mai susceptibile să producă soluții AI care să fie incluzive, conștiente din punct de vedere cultural și în mare măsură aplicabile. De exemplu, modelele de limbă instruite de echipe diverse din punct de vedere lingvistic sunt mai bune în înțelegerea limbilor și dialectelor globale. Tânăra generație poate crea noi căi pentru voci marginalizate pentru a contribui la AI, asigurându-se că tehnologia reflectă bogăția și complexitatea societății umane.

4. Influențarea politicii și reglementării

O altă cale puternică pentru tineri pentru a modela dezvoltarea AI este prin politici publice și guvernare. Guvernele din întreaga lume se confruntă acum cu modul de reglementare AI în mod eficient - inovația de elaborare cu siguranță și etică. Generația mai tânără, ca nativi digitali și părți interesate în viitorul AI, are o perspectivă unică care trebuie reprezentată în aceste conversații. Tinerii pot influența reglementarea AI prin participarea la inițiative de tehnologie civică, stagii de politici și consilii consultative. De asemenea, pot lansa campanii de promovare, pot scrie articole și crea conținut de opinie care educă publicul și factorii de decizie cu privire la implicațiile tehnologiilor AI emergente.

În plus, în calitate de alegători și viitori lideri, tinerii vor avea o influență din ce în ce mai mare asupra direcțiilor legislative. Accentul lor pe acțiunea climatică, echitatea și utilizarea tehnologiei responsabile ar putea modela modul în care AI este guvernat la nivel global. Rămânând informați și angajați, ei pot solicita legi care asigură că AI servește umanității, mai degrabă decât să le facă rău.

5. Fondarea startup-urilor

Antreprenoriatul este un alt domeniu critic în care tinerii pot conduce inovația AI. Multe dintre cele mai influente companii de tehnologie de astăzi, Google, Facebook, Airbnb - au fost fondate de tineri antreprenori. În următorul deceniu, startup-urile conduse de tineret pot valorifica AI pentru a aborda provocări globale precum schimbările climatice, accesul la asistență medicală, lacunele de educație și securitatea alimentară.

Spre deosebire de corporațiile tradiționale, care pot acorda prioritate profitului, tinerii antreprenori își concentrează adesea întreprinderile în jurul scopului și impactului. Această mentalitate este deosebit de importantă în AI, unde consecințele deciziilor pot afecta milioane. Întreprinderile sociale care integrează AI în bine-cum ar fi instrumente pentru a detecta bolile de culturi, pentru a îmbunătăți sănătatea mintală sau pentru a combate dezinformarea-pot veni din tinerețe care sunt atât conștiente de tehnologie, cât și conștientă din punct de vedere social.

Startup-urile, acceleratoarele universitare și investitorii, caută din ce în ce mai mult să sprijine tinerii fondatori cu idei AI. Cu sprijinul potrivit, tânăra generație poate crea următorul val de afaceri și platforme transformatoare AI.

6. Implicarea tinerei generații în inovarea tehnologiile militare de AI

În noiembrie anul trecut, Meta a modificat regulile de utilizare ale modelelor sale AI pentru a permite colaborarea cu firme din sectorul apărării americane, precum Lockheed Martin, Palantir Technologies sau Booz Allen Hamilton. Astfel, compania americană a deschis oficial ușa folosirii inteligenței artificiale în proiecte militare, pe fondul unei competiții globale intense în acest domeniu, în care și alți giganți tehnologici precum Microsoft, Google sau Amazon s-au implicat deja. Gigantul american Meta va proiecta sisteme inovatoare pentru forțele armate americane bazate pe AI în parteneriat cu Anduril Industries, companie specializată în tehnologii militare autonome.[7] Parteneriatul dintre Meta și Anduril reflectă o tendință mai amplă, și anume fuziunea dintre inovația tehnologică și industria de apărare.

Pe fondul escaladării competiției geopolitice și a nevoii tot mai mari de superioritate tehnologică, astfel de colaborări devin tot mai frecvente, accelerând militarizarea inteligenței artificiale în lume. Acest parteneriat reprezintă o mișcare strategică importantă care reflectă avansul tot mai accelerat

[7] https://www.cbsnews.com/news/meta-ai-military-products-anduril/

al inteligenței artificiale în sectorul global al apărării. Printre primele produse pe care cele două părți le vor dezvolta se numără o cască de luptă cu aspect futurist, inspirată din universurile SF.[8]

Tinerii ingineri, programatori și oameni de știință în domeniul datelor se află adesea în avangarda inovației tehnologice. Având acces la instrumente moderne, platforme de AI open-source și programe educaționale în creștere în domeniul învățării automate, tinerii pot contribui semnificativ la dezvoltarea aplicațiilor militare de AI de generație următoare. Se pot da ca și exemple, dronele autonome, la care studenții de inginerie aerospațială și robotică pot dezvolta algoritmi avansați de navigație și direcționare, așa cum dealtfel se întâmplă în România cu firma Quantum, care a va livra drone de luptă armatei române[9].

De asemenea, în domeniul sistemelor de supraveghere, tinerii dezvoltatori pot construi sau optimiza sisteme de viziune computerizată pentru recunoaștere, analiza imaginilor satelitare și detectarea obiectelor în timp real, pot crea algoritmi pentru a anticipa mișcarea inamicului, a optimiza lanțurile de aprovizionare sau a evalua riscurile în operațiunile de luptă. Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca are un parteneriat în acest domeniu cu firma americană Lockheed-Martin[10], producătoare de tehnologie militară avansată, iar mai multe firme de IT din țară dezvoltă software-uri pe bază de AI pentru industria militară din SUA și din alte țări din emisfera vestică.

De asemenea, universitățile clujene, au introdus, începând cu anul universitar 2023-2024, la nivel de licență și master, specializări AI[11]. Hackathoanele, incubatoarele de tehnologie de apărare și parteneriatele academice-industriale oferă un teren fertil pentru tinerele talente pentru a contribui la inovația militară bazată pe inteligență artificială. Țări precum SUA, Israel, China și India înregistrează deja o creștere a numărului de startup-uri de tehnologie de apărare conduse de tineri care colaborează cu forțele armate.

De asemenea, în domeniul războiului și securității cibernetice, tânăra generație este deosebit de potrivită pentru a contribui. Mulți tineri posedă

---

[8] Morcovescu, Mihai, "Tendințe globale în „militarizarea" AI", în *Puterea Financiară*, ediția din 30.05.2025, accesată la adresa de internet https://www.putereafinanciara.ro/tendinte-globale-in-militarizarea-ai-meta-isi-uneste-fortele-cu-anduril-pentru-a-crea-echipamente-militare-axate-pe-inteligenta-artificiala-7895.html, la data de 30.05.2025

[9] https://www.defenseromania.ro/romania-comanda-uav-urile-germane-vector_628799.html

[10] https://www.utcluj.ro/media/documents/2024/contract_Lockheed_Martin.pdf

[11] https://cluju.ro/universitatea-babes-bolyai-introduce-din-toamna-un-program-de-licenta-in-inteligenta-artificiala/

abilități aprofundate, încă de la o vârstă fragedă, în securitatea cibernetică, criptografie și sisteme de rețea, abilități esențiale în operațiunile militare moderne. Tinerii profesioniști din domeniul cibernetic pot contribui lucrând în agențiile de apărare, participând la competiții naționale de securitate cibernetică sau chiar formând grupuri de hacking white-hat care ajută guvernele să identifice vulnerabilitățile. Mai mult, înțelegerea lor a tehnologiilor descentralizate, cum ar fi blockchain, poate ajuta la construirea unor sisteme de inteligență artificială mai sigure și la protejarea integrității datelor.

Următoarea generație de lideri politici, strategi și analiști în domeniul apărării va proveni din tinerii de astăzi. Mulți dintre ei intră deja în academii militare, școli de politici și programe de relații internaționale, cu accent pe inteligență artificială și tehnologii emergente. În următorii 10 ani, acești lideri pot promova strategii de apărare națională care să echilibreze implementarea AI cu stabilitatea internațională, dialoguri privind controlul armelor bazate pe AI între marile puteri, și doctrine care guvernează utilizarea AI în războiul hibrid și asimetric. Grupurile de reflecție conduse de tineri, bursele de politici și forumurile internaționale oferă platforme pentru ca tinerii să își exprime opiniile cu privire la strategia militară în domeniul AI. Contribuția lor va fi crucială în elaborarea regulilor de angajament, a protocoalelor de gestionare a escaladării și a colaborărilor transfrontaliere în domeniul AI.

Pe măsură ce inteligența artificială remodelează peisajul războiului modern, tânăra generație deține o poziție paradoxală, dar puternică. Pe de o parte, ei sunt inginerii, programatorii și strategii care pot împinge limitele a ceea ce poate face inteligența artificială în armată. Pe de altă parte, ei reprezintă conștiința morală a unei lumi care se confruntă cu implicațiile războiului autonom. În următorii 10 ani, influența tinerei generații se va face simțită în laboratoare, în legislative, pe câmpurile de luptă și în sălile de consiliu. Fie că lucrează în cadrul sistemului pentru a implementa schimbarea, fie că o contestă din exterior, rolul lor va fi esențial în a determina dacă AI în război devine o forță de descurajare și apărare, sau o sursă de conflicte incontrolabile și de declin etic. Prin îmbrățișarea inovației și a responsabilității, tinerii de astăzi se pot asigura că viitorul AI militară nu este doar puternic, ci și bazat pe principii.[12]

Poate cel mai important rol pe care tânăra generație îl poate juca în inteligența artificială militară nu constă în ceea ce construiesc, ci în modul în

[12] Lin, P., Abney, K., & Bekey, G. (2020). *Autonomous military robotics: Risk, ethics, and design*, Naval Postgraduate School, Ethics and Emerging Sciences Group

care influențează valorile și limitele etice care ghidează această dezvoltare. Pe măsură ce armele autonome letale, așa numitele LAW, și lanțurile de ucidere bazate pe inteligență artificială devin mai fezabile, apar întrebări urgente cu privire la responsabilitate, proporționalitate și supraveghere umană. Tinerii de astăzi sunt, în general, mai vocali și mai conștienți de normele umanitare globale, dreptul internațional și etica digitală. Mulți sunt profund îngrijorați de implicațiile utilizării AI pentru a lua decizii de viață și de moarte fără judecata umană.

Prin dezbateri universitare, consilii de etică și grupuri de promovare, tinerii deja modelează discursul în sfera interzicerii armelor letale autonome (de exemplu, prin campanii precum Stop Killer Robots), asigurării controlului uman pentru toate armele bazate pe AI, promovării tratatelor internaționale care limitează capacitățile de război ale AI și integrării eticii în procesele de proiectare a AI încă din prima zi.[13] Prin influențarea contractorilor militari, consilierea factorilor de decizie sau refuzul de a participa la anumite proiecte de apărare, tinerii dezvoltatori pot stabili standarde etice pentru utilizarea AI în război.

Concluzii

Inteligența artificială se anunță revoluționară în toate domeniile și sectoarele de activitate, , remodelând modul în care trăiesc oamenii, modul în care operează afacerile și modul în care funcționează guvernele. AI va îmbunătăți viața de zi cu zi prin servicii hiperpersonalizate (de exemplu, consilieri de sănătate bazați pe AI, tutori educaționali și asistenți inteligenți pentru case).

Deși AI va automatiza multe locuri de muncă de rutină, va crea și noi roluri în managementul AI, etică și domenii creative. Recalificarea profesională va fi crucială. Diagnosticarea bazată pe AI, descoperirea de medicamente și medicina personalizată vor îmbunătăți rezultatele tratamentelor și longevitatea. Preocupările legate de supraveghere, deepfake-uri și prejudecăți vor impulsiona cererea de cadre și reglementări etice privind AI.

În afaceri, AI va optimiza lanțurile de aprovizionare, serviciul clienți (prin chatbots) și luarea deciziilor (analiză predictivă). Serviciile bazate pe AI (de exemplu, inteligența artificială generativă pentru crearea de conținut, vehicule autonome și AI-as-a-Service) vor schimba modul de lucru al diverselor industrii. Companiile care utilizează AI pentru informații despre date își vor

[13] Docherty, B. (2019). *Stopping killer robots: Country positions on banning fully autonomous weapons and retaining human control*. Human Rights Watch. https://www.hrw.org

depăși concurenții în marketing, cercetare și dezvoltare și operațiuni. AI va îmbunătăți atât detectarea amenințărilor, cât și va prezenta riscuri (de exemplu, hacking-ul bazat pe AI). Companii precum Microsoft (Azure AI), Google (DeepMind, Gemini) și Meta (Llama) integrează inteligența artificială în platforme cloud, instrumente de productivitate și aplicații pentru consumatori. SUA au stimulat implementarea apărării bazate pe inteligență artificială (DARPA, Project Maven), a asistenței medicale (inițiativele NIH-AI).[14]

În societate, AI va îmbunătăți planificarea urbană (orașe inteligente), răspunsul la dezastre și detectarea fraudelor în programele sociale. Guvernele vor trebui să echilibreze inovația cu măsurile de siguranță (de exemplu, Legea UE privind AI, cadrele de gestionare a riscurilor în cazul AI din SUA). În domeniul securității naționale, armele autonome, supravegherea bazată pe AI și războiul cibernetic vor deveni preocupări critice. Dar, în același timp, ar putea avea loc unele efecte provocatoare. Diviziunea în domeniul AI ar putea lărgi decalajele dintre națiunile avansate în tehnologie și cele care nu au infrastructură, necesitând cooperare globală în gestionarea tranzițiilor forței de muncă sau inițiative de recalificare.

Viitorul AI va fi un amestec de oportunități masive și riscuri serioase. Succesul depinde de dezvoltarea responsabilă, o guvernare puternică și accesul incluziv pentru a asigura beneficii pentru întreg spectrul AI, și al civilizației umane, în ansamblul ei. Următoarea „frontieră" include cercetarea în inteligența artificială cuantică și războiul augmentat prin inteligență artificială.

În următorul deceniu, AI va juca un rol din ce în ce mai central în strategia și operațiunile militare. În timp ce actorii consacrați din domeniul apărării continuă să conducă această transformare, tânăra generație aduce perspective noi, agilitate tehnică și un angajament față de dezvoltarea etică. Fie prin inovație, promovare și susținere publică, implicare politică sau antreprenoriat, tinerii vor modela viitorul AI și în domeniul militar și al securității naționale în moduri semnificative și durabile. Pentru a asigura un viitor responsabil, este esențial să includem vocile tinerei generații în fiecare aspect al dezvoltării AI în domeniul apărării, securității naționale și ordinii publice, de la pupitrul din laborator până pe scena politică.

[14] Altmann, J., & Sauer, F. (2017). *Autonomous weapon systems and strategic stability. Survival*, *59*(5), 117–142. https://doi.org/10.1080/00396338.2017.1375263

ECHIPA QUANTUM BITS – CAMPIONI ÎN PROIECTAREA TEHNOLOGIILOR VIITORULUI

Sandra Paul, Matei Stoica, David Becheru,
David Noah Diaconu, Ioan Cristian Chelaru,
Andrei Banu, Levin Mircea

Noi suntem echipa Quantum Bits și avem bucuria de a împărtăși cu voi o parte din povestea noastră. Suntem un grup de elevi de gimnaziu pasionați de tehnologie, curioși din fire și puși pe fapte mari. Ne leagă nu doar orele petrecute împreună în laboratorul de robotică, ci și o dorință profundă de a înțelege și modela lumea din jurul nostru prin știință și inovație.

Ne-am format în 2019, dintr-o pasiune comună pentru robotică, dar și dintr-o curiozitate care ne împingea constant să punem întrebări și să căutăm soluții. Într-un fel, ne-a unit o întrebare pe care ne-o punem mereu: „Cum putem face viitorul mai bun?"

De-a lungul anilor, am trecut prin experiențe care ne-au transformat – competiții naționale și internaționale, proiecte complexe, sute de ore de testare, programare, documentare și multe momente în care ne-am dat seama că fiecare eroare e, de fapt, o oportunitate. Alături de mentorii noștri, Mihai Popescu[1] și liceanul Theodor Ciobanu[2], am învățat că nu există rețetă perfectă, dar există voință, disciplină și creativitate – ingredientele fără de care nimic din ce am reușit nu ar fi fost posibil.

În robotică ai nevoie de cunoștințe solide de matematică, informatică și fizică. Matematica este esențială pentru formulele de calcul, informatica ne permite să programăm un robot și sistemul de navigație al dronei, inclusiv modelul de inteligență artificială. Fizica ne ajută să înțelegem cum să construim un robot precis și principiile de funcționare ale unei drone.

[1] Mihai este mentorul echipei Quantum Bits. Împreună cu acești tineri extraordinari, construiește nu doar roboți, ci și caractere, încredere și viziuni pentru un viitor mai bun. Este convins că România poate deveni un lider tehnologic, iar totul începe aici – cu pasiune, muncă și curaj.

[2] Theodor are 17 ani și este elev în clasa a XI-a. Face parte din echipa Quantum Bits din 2019 – timp de patru ani ca membru și, mai recent, ca mentor. Pasiunea lui pentru LEGO a început la vârsta de 2 ani și a crescut odată cu interesul pentru robotică, informatică și lucrul în echipă. Se pregătește pentru o carieră în domeniul tehnologiei și este mândru să contribuie la dezvoltarea următoarei generații de inovatori.

Am dezvoltat proiectul în afara orelor de curs, în timpul nostru liber, dar cunoștințele dobândite la școală au fost fundația pe care am construit. Noi, Sandra Paul, Andrei Banu, David Becheru, Matei Stoica, Noah Diaconu, Levin Mircea și Ioan Chelaru, am petrecut multe ore după școală lucrând la acest proiect, ghidați de mentorul nostru, Mihai Popescu. A fost o experiență care ne-a arătat cum educația primită la școală și pasiunea se pot transforma în soluții practice cu impact real.

Cel mai recent și cel mai valoros rezultat l-am obținut la FLL Open International Championship din Grecia, unde am câștigat Marele Trofeu al Campionilor (Champion's Award), cu punctajul maxim din concurs: 600 de puncte. Pentru noi, nu a fost doar o medalie, ci confirmarea că munca noastră poate avea impact și putere de inspirație.

FIRST LEGO League este o competiție internațională de robotică ce îmbină știința, tehnologia, ingineria și matematica cu inovația și spiritul de echipă. Competiția are două componente principale: construirea și programarea unui robot LEGO care rezolvă autonom misiuni pe o masă de joc, iar cea de-a doua se referă la dezvoltarea unui proiect de inovare pe tema de anul acesta – „SUBMERGED" (n.r. Scufundare), axată pe explorarea mărilor și oceanelor.

În fiecare an, competiția FIRST LEGO League propune o temă nouă, pe care echipele trebuie să o aprofundeze și să identifice probleme reale ce pot fi rezolvate prin soluții inovatoare. După ce fiecare membru al echipei a analizat tema, a venit cu propriile idei, care au fost apoi discutate și evaluate în echipă. La final, am votat propunerea care ni s-a părut cea mai valoroasă și cu cel mai mare potențial. Printre ideile luate în considerare s-au numărat plase de pescuit inteligente, bariere anti-inundație și sisteme de avertizare timpurie pentru calamitățile naturale, inspirate de problemele recente de pe litoralul românesc. În cele din urmă, am decis să dezvoltăm proiectul AIDRONe – soluția aleasă de întreaga echipă.

Proiectul nostru de suflet – o dronă echipată cu AI, capabilă să detecteze și să intervină în cazurile de înec – a pornit de la o realitate dureroasă: numărul tot mai mare de accidente de acest gen în Europa. Am simțit că avem responsabilitatea să facem ceva. Așa că am căutat date, am vorbit cu specialiști în salvare, am colaborat cu firme precum Autonomous Flight Technologies, Oracle, Raiffeisen Bank și cu autorități relevante. A fost primul nostru contact profund cu ideea de inovație aplicată – și ne-a schimbat perspectiva complet.

Am pornit de la ideea de a crea o dronă care să poată patrula autonom deasupra plajelor și să detecteze persoane aflate în pericol de înec. Primul pas a fost să găsim o dronă programabilă, capabilă să zboare autonom pe o rută predefinită. Ne-am oprit inițial la modelul DJI Tello, care ne-a permis să testăm rapid conceptele de bază. Apoi, ne-am concentrat pe partea de inteligență artificială, căutând modele capabile să recunoască persoanele aflate în dificultate în apă. Pentru antrenarea AI-ului, am folosit un dataset de peste 15.000 de imagini, grupate în trei categorii: persoane în dificultate, persoane în siguranță și persoane în afara apei. Modelul a fost rulat pe un calculator conectat la dronă, iar rezultatele au fost încurajatoare.

La etapa națională a competiției, am prezentat un prototip funcțional, în format redus, care demonstra ideea de bază. După calificarea la etapa internațională, ne-am propus să construim un prototip cât mai apropiat de aplicabilitatea reală. Cu sprijinul domnului Florin Stana, am realizat o dronă custom, cu o platformă de zbor mai performantă. Am integrat și o aplicație dezvoltată de noi, prin care drona trimite automat către salvamar coordonatele GPS și o imagine în timp real atunci când detectează o situație de urgență. Această soluție scurtează timpul de reacție și crește șansele de salvare în zonele aglomerate sau greu de supravegheat.

Drona noastră este concepută să patruleze deasupra plajelor și să detecteze persoanele aflate în pericol de înec. Am dotat-o cu o cameră video și un sistem de inteligență artificială pe care l-am antrenat să recunoască semnele specifice ale persoanelor aflate în dificultate în apă. Când identifică o situație de risc, drona trimite automat coordonatele GPS și imaginea către cel mai apropiat salvamar, folosind aplicația noastră personalizată, permițând astfel o intervenție rapidă.

Ce face drona noastră specială este că nu doar identifică persoanele în pericol, ci poate și să lanseze un colac de salvare ce se umflă automat la contactul cu apa. Am fost motivați să dezvoltăm această soluție când am aflat că România se află pe primul loc în UE la decesele cauzate de înec. Ne-am gândit că tehnologia pe care o dezvoltăm ar putea salva vieți în mod real, iar asta ne-a dat un sentiment de responsabilitate și sens.

A fost un efort de echipă. Am colaborat cu mai mulți specialiști care ne-au ajutat enorm. Adrian Ripa, de la școala de salvamari, ne-a oferit o perspectivă practică asupra potențialelor probleme întâmpinate în teren. Am avut șansa să lucrăm cu Andrei Dragoș, de la GeoEcoMar, care ne-a asistat în planificarea zborurilor autonome ale dronei. Andrei Badea, un doctorand din Olanda,

ne-a sugerat să adăugăm stații de încărcare automată, iar colegul nostru de școală, Filip Buscu, a venit cu ideea camerelor termice pentru detecția în condiții de vizibilitate redusă.

Pentru a ne îmbunătăți proiectul, am solicitat sprijinul mai multor instituții de cercetare, organizații și companii implicate în astfel de proiecte cu drone sau legate de inteligență artificială. Am fost încântați când Oracle, Raiffeisen Bank, GeoEcoMar, Autonomous Flight Technologies, SUMAL 2.0 și Asociația de Salvamari ne-au oferit feedback pozitiv și s-au implicat în fazele de dezvoltare ale proiectului. Ne-am bucura să vedem mai multe companii care se implică în dezvoltarea ideilor bune și susținerea tinerilor, nu doar a start-up-urilor. A fost o experiență uimitoare să prezentăm soluția noastră domnilor miniștri Daniel David și Mircea Fechet, care au arătat un interes real și încredere în ceea ce poate face proiectul nostru.

Misiunea noastră e simplă, dar puternică: vrem să construim tehnologii care ajută. Nu ne dorim să inovăm doar ca să impresionăm, ci ca să oferim soluții reale, care răspund la nevoi autentice ale societății. Dincolo de latura tehnică, vrem să ne implicăm civic, să învățăm continuu și să-i inspirăm și pe alții să creadă că este posibil. În fiecare întâlnire de echipă ne amintim că ceea ce facem contează. Și că avem privilegiul de a învăța făcând.

Valorile care ne definesc sunt:

- Învățarea constantă – fiecare pas înseamnă o lecție, chiar și (sau mai ales) atunci când greșim.
- Colaborarea – pentru că ideile cele mai bune se nasc în echipă.
- Inovația cu scop – să creezi nu doar ce e nou, ci ce e necesar.
- Respectul pentru oameni – fie ei colegi, mentori sau utilizatori ai soluțiilor noastre.

Cum vedem România anului 2035?

O Românie conectată și deschisă. O țară în care educația se face și cu ajutorul inteligenței artificiale, în care spitalele folosesc robotică pentru intervenții mai sigure, iar administrația publică este digitalizată și transparentă. În care zonele rurale sunt conectate la infrastructură inteligentă, iar tinerii sunt implicați direct în dezvoltarea comunităților lor.

Știm că tehnologiile emergente – AI, robotică, realitate augmentată – vor deveni ceva normal. Dar mai știm și că, în acest context, rolul nostru ca oameni devine și mai important. Creativitatea, empatia, deciziile morale

– toate acestea nu pot fi replicate de un algoritm. De aceea, noi credem cu tărie că viitorul e al colaborării dintre om și mașină, nu al concurenței.

Credem că da, proiectul nostru poate fi implementat mai repede decât am fi crezut. Următorul pas va fi să testăm drona într-un mediu real. În urma discuțiilor cu Ministrul Mediului, Apelor și Pădurilor, domnul Mircea Fechet, avem ocazia să testăm drona pe o plajă de pe litoralul românesc. Mai apoi, ne gândim serios să dezvoltăm un plan de afaceri în jurul proiectului, poate chiar să creăm un start-up.

Suntem recunoscători Asociației INACO pentru facilitarea fundraising-ului dedicat acestui proiect și sponsorilor – BCR Leasing, TAROM, Infosys și F64 Studio – care ne-au sprijinit și ne-au făcut posibilă participarea la această competiție internațională.

Noi, tinerii de azi, avem un loc esențial în această ecuație. Nu doar ca utilizatori ai tehnologiei, ci ca arhitecți ai ei. Credem că România poate deveni un hub regional de inovație, dar pentru asta avem nevoie de acces la educație de calitate, mentori dedicați și o cultură care încurajează curajul și creativitatea. Noi am avut norocul să fim înconjurați de astfel de oameni și vrem să devenim, la rândul nostru, surse de inspirație.

Viitorul nu este al roboților, ci al oamenilor care știu cum să folosească roboții. Iar asta ne motivează să învățăm zi de zi. Pentru că în spatele fiecărui senzor, algoritm sau motor este o echipă de oameni care visează, planifică, testează și creează. Și da, de multe ori greșim. Dar ne ridicăm și mergem mai departe. Pentru că asta fac campionii.

Pentru noi, Quantum Bits nu este doar o echipă. Este o stare de spirit. Este locul unde ideile prind viață și unde prietenia se îmbină cu tehnologia. Este visul nostru comun că putem schimba lumea – pas cu pas, proiect cu proiect, întrebare cu întrebare.

Celorlalți copii am vrea să le transmitem să aibă curaj și să nu le fie teamă să viseze – dream big! Cu un an în urmă, nici noi nu ne imaginam că vom reprezenta România și vom câștiga Marele Trofeu într-o competiție internațională cu 50 de echipe din 43 de țări.

Nu contează de unde vii, ci cât de mult îți dorești să înveți și ești dispus să faci ceva util. Dacă muncești, ceri ajutor când ai nevoie și lucrezi în echipă, poți ajunge departe. Și, mai ales, nu credeți că trebuie să fiți cei mai buni de la început — totul se învață! Fiecare dintre noi a început de la zero în robotică.

Când lucrezi la ceva în care crezi cu adevărat, motivația ta crește. Vă încurajăm să căutați „problemele” și să încercați să le rezolvați cu ceea ce știți

de la școală și prin metode neconvenționale – out-of-the-box. Veți fi surprinși de cât de departe puteți ajunge!

În spatele fiecărei reușite se află oameni. Tineri cu visuri mari, curiozitate, perseverență și energie. Quantum Bits este o echipă formată din elevi de gimnaziu și liceu, uniți de pasiunea pentru tehnologie, robotică și inovație. Iată cine sunt:

Mulțumim că ne-ați oferit această oportunitate să visăm cu voce tare.

Cu gândul la viitor,
Echipa Quantum Bits

RECICLAREA, ÎNTRE SERVICIU SOCIAL ȘI BUSINESS AL VIITORULUI

Cosmin Sava

Sunt astăzi antreprenor în industria managementului deșeurilor reciclabile, o industrie atipică pentru un tânăr de 24 de ani. În timp ce mulți dintre colegii mei de generație aleg business-uri din entertainment, social media sau marketing, eu am ales să mă aliniez, la 21 de ani, unui megatrend în care credeam: reciclarea.

Povestea afacerii mele, începută cu 0 experiență în deșeuri sau reciclare, are ca scop să prezinte o perspectivă asupra viitorului acestei industrii. Evident, perspectiva unui mic antreprenor poate fi limitată, dar importantă pentru a înțelege întregul peisaj al domeniului.

Cum și de ce ar începe un tânăr de 21 de ani, de la 0, o afacere în managementul deșeurilor reciclabile?

Povestea mea în industria economiei circulare a început în 2022, proaspăt întors în România după 6 luni în care am parcurs un modul de „Antreprenoriat Social și Inovație" în Danemarca. Am experimentat atunci un internship într-o companie românească de distribuție de echipamente electronice, clădită de un antreprenor care rămâne pentru mine și azi o inspirație, și care avea un stil de viață pe care îl apreciam: călătorea mult, avea conexiuni în toată lumea și o marfă pe care o tranzacționa internațional.

Mi-am promis atunci că asta vreau să fac, iar pentru mine „marfa" erau granulele de PET reciclat. Venit dintr-o țară vestică, unde era activ un sistem de garanție-returnare, cu zvonurile că sistemul Returo avea să fie implementat, am decis că este un timing optim. Totuși, când mi-am propus această destinație, nu eram conștient de costurile unui business de reciclare PET, de ordinul milioanelor de euro, sume la care nu aveam acces.

A apărut atunci "Innotech Student" – unul dintre cele mai avantajoase programe de finanțare prin fonduri europene, destinat studenților. Cu experiență în redactarea de planuri de afaceri, am scris zi și noapte la proiectul meu care avea ca scop să mă introducă în industria reciclării, cu cei 100.000 de euro disponibili. Acela era un centru de colectare a deșeurilor reciclabile, în

orașul meu natal, Bârlad - zonă care se încadra în aria programului de fonduri europene, fiind adresat afacerilor din afara București-Ilfov.

Așteptări versus realitatea din teren: motivul pentru care eșuează tinerii în antreprenoriat

Am intrat în această industrie cu previziuni făcute când prețurile deșeurilor de ambalaje erau la maxime istorice, însă de la planificare la execuție, situația s-a schimbat radical.

Până când afacerea a devenit operațională, prețurile de vânzare ale deșeurilor erau la jumătate, iar AFM introdusese o garanție substanțială impusă oricărui colector care voia să continue afacerea. Noul sistem de garanție-returnare amenința un procentaj din veniturile colectorilor, prin capturarea deșeurilor de ambalaje ale băuturilor, iar salariul minim pe economie avea să crească de la 2550 de lei brut, treptat, la 4050 lei brut, astăzi.

Am reușit din februarie 2023 să asigur un flux de deșeuri care să mențină afacerea pe linie de plutire. Am creat parteneriate cu cele mai mari firme din industrie și să dezvolt sisteme care să îmi permită să conduc afacerea în timp ce țineam cursuri de educație antreprenoriala în toată țara, pentru liceeni și studenți, prin proiectul Vreau să fiu Antreprenor.

Apariția afacerii mele a crescut calitatea serviciilor în piața locală, inclusiv din partea competitorilor care până atunci erau singurii jucători din zonă. Am determinat mai mulți generatori de deșeuri să înceapă să colecteze separat: farmacii sau magazine mici care până atunci nu au fost de interes pentru nimeni. Impactul a fost sesizabil, din feedbackul primit de la cei care îmi sunt astăzi parteneri locali.

Reciclarea: business-ul viitorului sau un serviciu social?

Din interiorul industriei, reciclarea apare ca un domeniu cu o barieră de intrare foarte ridicată, mai ales dacă vorbim despre reciclarea materialelor de larg consum (plastic, sticlă, hârtie etc.).

Marile afaceri din industrie fondate de antreprenori români vor trebui fie vândute către holdinguri internaționale, fie acei antreprenori vor trebui să creeze echipe de management foarte competente, fiindcă ne apropiem de un ciclu de schimbare de generații. Probabil o mică parte vor avea moștenitori care să își dorească preluarea afacerii, deși numărul este din ce în ce mai mic.

Cel puțin pentru o perioadă, mă aștept la foarte puțini tineri care să își dorească să intre în industria deșeurilor. Deși încă pare un megatrend de care te poți folosi, atât reciclarea, cât și managementul deșeurilor devin domenii

atractive când apare economia de scală - iar până atunci rămân business-uri de supraviețuire. Până atunci, antreprenorii bine intenționați sunt adesea descurajați prin birocrația excesivă cauzată de antecedentele afacerilor cu deșeuri.

Totuși, consider că problema reciclării devine din ce în ce mai vizibilă și pentru societate în general. În ultimii ani, consumatorul de rând a început să experimenteze pe propria piele efectele încălzirii globale: veri sufocante, incendii, anomalii meteorologice.

De la un semnal de alarmă tras de Uniunea Europeana și de alte instituții internaționale legate de importanța economiei circulare, atât prin campanii de informare, dar și prin directive și reglementări pentru producătorii de deșeuri, problema devine acum parte din dialogul colectiv - și asta ar putea deveni un avantaj pentru industrie.

Reciclarea, ca orice afacere, se bazează astăzi pe mecanismele de cerere și ofertă. Astăzi, pentru unele materiale, este încă mai ieftin să produci ambalaje din materie primă, și nu din materie reciclată. Pentru producătorii de ambalaje, decizia este pur economică și orientată către profit, în timp ce respectă legile Uniunii Europene.

Cum s-ar schimba însă dinamica atunci când o generație nouă, conștientă de impactul deciziilor mici asupra întregului ecosistem, va alege de pe raft o sticlă mai scumpă cu 5%, dar cu ambalaj 100% reciclat din ambalaje locale, în detrimentul uneia cu doar 30% plastic reciclat produs în Europa de Vest sau Orientul Mijlociu?

Acela va fi momentul când va avea loc o schimbare de paradigmă. Când reciclarea nu va mai fi doar o altă normă pe care afacerile trebuie să o respecte, ci va fi o decizie de business, cu impact în vânzări și profit.

Cred că până în 2035 va avea loc o astfel de schimbare, însă până atunci, reciclarea este pentru mine un business cu foarte multe necunoscute și riscuri, în care ai nevoie de multe resurse pentru a rezista în perioadele nefavorabile.

Managementul deșeurilor, pe de altă parte, făcut cu valorile corecte, este astăzi un business greu profitabil. Este strâns legat de volumele administrate și depinde complet de ciclicitatea pieței de reciclare. Piața de colectare este foarte fragmentată, în timp ce prea multe afaceri sănătoase din colectarea de deșeuri din România au încă antreprenorul și familia lui în mijlocul operațiunilor, pentru că înlocuirea lor înseamnă, uneori, sacrificarea profitabilității. La acestea se adaugă și firmele mari, ce au ecosistemul complet, pentru care pierderea din colectarea deșeurilor este strategică.

Și aici este necesară o schimbare de paradigmă, pentru a deveni un business atractiv. Costurile crescute din ultimii ani (salarii, combustibil, leasing)

au pus o presiune majoră pe industrie, fiind riscant și greu să transferi costurile mai departe la generatori, care au devenit „furnizori de marfă" pentru colector.

Parteneriatul colector-generator trebuie să se schimbe pentru a lăsa loc pentru dezvoltare, creșterea calității serviciilor și inovație - fenomene care au nevoie de prosperitate economică pentru antreprenor, dacă vrem să aibă loc.

Ce rol va juca economia circulară în viitor?

După expuneri repetate la discuții cu reciclatori, colectori, producători și alte business-uri conexe, cred că economia circulară va avea sens doar când va fi și profitabilă pentru antreprenori, în general. Cât timp înseamnă costuri crescute, va fi respinsă sistematic sau privită ca pe o obligație, deci adopția va fi îngreunată. Însă în momentul în care cererea de produse reciclate sau de servicii sustenabile va crește din partea consumatorului (deja se observă un trend în SUA și Europa de Vest), tehnologia va transforma toate deșeurile din producție în materie primă pentru alte activități, devenind o linie de venit, conceptul de economie circulară va căpăta sens.

Europa nu poate duce singură această luptă. Nu o va abandona, dar o va adapta pentru a nu pune presiune ridicată pe marile industrii care concurează la nivel internațional. Așadar tot ce până de curând era „pentru planetă", va începe să capete raționamente economice pentru business-uri.

Acest fenomen a putut fi observat în activitatea mea cu furnizorii cărora le plătim deșeurile reciclabile: ei devin mai responsabili, mai interesați să investească în echipamente, pentru că devine o linie de venit.

Trebuie să acordăm atenție și către 2 dintre punctele importante din conceptul economiei circulare: *Reduce* (a reduce) și *Repair* (a repara). Ele sunt în contradicție cu economia consumeristă care vrea să cumperi cât mai mult, deci mă aștept să observăm rezistențe, dar și oportunități pentru noi afaceri. Conceptul de „a reduce" se va reflecta într-o doză de minimalism adoptat de afaceri: ambalaje mai simple, produse create din start cu scopul de a consuma mai puține resurse.

În România, adoptarea sustenabilității de către cetățean este tot un raționament economic

O mare diferență în activitatea noastră este între colectarea de la persoane fizice și cea de la persoane juridice. Asta pentru că, de cele mai multe ori, pentru ca o persoană să sorteze și să aducă la centrul nostru deșeurile, petrece mai mult timp și cheltuie mai mulți bani decât îi putem oferi noi.

Dacă vom compara totuși cu sistemul de garanție-returnare (recompensă economică) sau cu alte activități legate de sustenabilitate (reducerea consumului, transport în comun etc.) - vom observa că tot ce are sens din punct de vedere economic este mai ușor adoptat și de omul de rând.

Suntem încă o societate care are grija lunii viitoare, iar mentalitatea noastră este de supraviețuire. Nu ne putem orienta atenția către „vitamine", lucruri pe care ne-ar plăcea să le avem, când suntem în căutare continuă după „pastile pentru dureri", strictul necesar.

Așadar putem trage concluzia că, cel puțin pentru o perioadă, în România, este puțin probabil ca un consumator de rând să aleagă sticla mai scumpă cu 5%, dar sustenabilă, pentru că prețul este criteriul principal pentru el. Mâine copilul său merge la școală și va avea nevoie de un penar nou, pentru care va face un efort financiar.

Nu ne putem aștepta de la o societate capitalistă, dar în care o bună parte câștigă salariul minim, să acorde atenție problemelor abstracte. Totuși, ne aliniem treptat la standardele europene, motiv pentru care tind să cred că vom începe să ieșim din maratonul de supraviețuire, ca societate, iar atenția către sustenabilitate va crește gradual.

Concluzie

Reciclarea rămâne, pentru moment, un teritoriu la granița dintre serviciu social și oportunitate economică. Experiența ultimilor trei ani mi-a arătat cât de repede se pot schimba regulile jocului, de la volatilitatea prețului materialelor, până la presiunile salariale și noi garanții impuse de stat.

Domeniul va deveni cu atât mai atractiv cu cât cererea și oferta la nivel regional se vor întâlni într-un echilibru profitabil. Atunci, reciclarea va deveni o rutină economică, parte din normalitatea unei societăți capitaliste, și nu un sacrificiu pentru toate părțile implicate.

Până atunci, totuși, rămâne datoria noastră, a antreprenorilor de astăzi, să navigăm perioadele de incertitudine, să construim modele de business scalabile, să înțelegem piața și ce e important pentru partenerii noștri. Dacă reușim, în 2035 vom vorbi despre reciclare nu ca despre un pariu riscant, ci ca despre un pilon matur al economiei circulare românești, unul capabil să genereze valoare, locuri de muncă și un impact economic și social real.

QUESTO – TURISMUL VIITORULUI: GAMIFICATION, REALITATE HIBRIDĂ ȘI EXPLORARE URBANĂ PERSONALIZATĂ

Alexandru Govoreanu

1. Povestea mea personală

M-am născut în Cisnădie, un mic oraș săsesc, așezat lângă munți, unde timpul părea să curgă mai încet. Copilăria mea nu a fost una zgomotoasă sau plină de găști de prieteni pe stradă. A fost mai degrabă o copilărie petrecută în camera mea, doar eu, atlasul și cutiile de LEGO. Cu atlasul călătoream în gând pe continente întregi, descopeream orașe pe care nu le văzusem niciodată și îmi imaginam cum ar fi să le explorez cu adevărat. Cu LEGO-urile construiam și reconstruisem la nesfârșit orașe inventate, fiecare cu străzile, clădirile și poveștile lor.

Acel spațiu mic din camera mea devenise universul în care puteam fi arhitect, explorator și ghid turistic în același timp. Mă plimbam imaginar prin piețe aglomerate, prin muzee, pe străzi lăturalnice, și mă întorceam mereu cu un sentiment de descoperire. Încă de atunci, știam că atunci când voi fi mare, voi căuta să explorez lumea, nu doar în fotografii sau în povești, ci cu pașii mei, cu ochii mei, cu emoția directă a locului.

Anii au trecut, și în loc să mă pregătesc pentru a deveni explorator, m-am pregătit pentru o carieră serioasă: management și consultanță. Am primit chiar o ofertă de angajare în Viena. Era, pentru mulți, un început de drum ideal. Doar că, înainte să o accept, am primit de la singurul meu șef din timpul unui internship, Ionuț Stanimir, de la BCR un feedback care mi-a schimbat viața: „Nu ești angajabil. Tu ești antreprenor." A fost poate cel mai valoros „nu" pe care l-am primit vreodată.

Așa a început primul meu startup, alături de mentorul meu, Daniel Enescu, fondatorul Daedalus. Am creat împreună o platformă care îi ajuta pe români să cumpere mașini second-hand fără să fie păcăliți. A fost pentru mine un MBA practic: am învățat cum construiești un produs, cum îl duci la clienți, cum îți gestionezi echipa, și cum faci să nu renunți atunci când pare că totul merge greu.

2. Cum a venit ideea Questo

După câțiva ani de muncă intensă, am plecat în primul meu concediu plătit din banii mei. Am ales Roma. Aveam în minte imaginea exploratorului din copilărie, pregătit să descopere misterele orașului. Doar că realitatea era alta: oameni stând la cozi interminabile la atracții, înghesuială pe străzile cele mai populare, restaurante aglomerate și turistice. Totul părea previzibil și lipsit de autenticitate.

Nu era nimic din ceea ce visasem în camera mea din Cisnădie. Acel vis al meu era despre descoperire: locuri ascunse, povești uitate, oameni pe care nu îi întâlnești în ghidurile de călătorie. O explorare în care tu ești protagonistul.

În acel moment, în Roma, am știut că trebuie să creez un mod nou de a explora orașele. Nu ca un turist, ci ca un explorator. Și așa a început Questo.

3. Cele mai mari provocări

Primii ani au fost o aventură în sine. Dacă ar fi să extrag trei lecții din provocările pe care le-am trăit, acestea ar fi:

- **Ai răbdare.**

Când construiești o platformă globală pentru consumatori, mai ales una care creează un obicei nou, lucrurile nu se întâmplă peste noapte. Eu nu am creat un nou Instagram sau un nou ChatGPT. Am creat un tip de produs care nu exista: o alternativă între turul ghidat și explorarea pe cont propriu. A fost nevoie de timp ca oamenii să înțeleagă și să adopte acest mod de a explora.

- **Alege-ți echipa cu atenție.**

Dacă ai nevoie de timp, ai nevoie și de oamenii potriviți lângă tine. Trebuie să fie oameni construiți ca tine: motivați de viziune, dornici să construiască, nu doar să „muncească". Nu poți forța pe cineva să iubească ceea ce faci, și nu poți schimba fundamental un om. Mai bine găsești pe cineva care este deja aliniat cu misiunea ta.

- **Găsește-ți motivația profundă.**

Pentru mine, aceasta a fost revelația: că ceea ce fac nu e doar un business, ci menirea mea. În copilărie, exploram singur. Prin Questo, creez acum un mod prin care oamenii ies afară, explorează și se joacă împreună. Și nu doar în vacanțe, ci și acasă, în propriile lor orașe. Această motivație m-a ținut în picioare în toate momentele dificile.

4. Ce face Questo azi și cum arată viitorul (extins)

Azi, Questo e răspunsul nostru practic la o realitate simplă: oamenii au nevoie să fie împreună, în același loc, făcând ceva memorabil. Nu „împreună" într-un call, nu „împreună" într-un chat, ci împreună în oraș, pas lângă pas. Iar asta nu e doar poetic; e măsurabil.

De ce „împreună" contează pentru cupluri

Cercetările din psihologie arată că **activitățile trăite împreună, mai ales cele noi și ușor provocatoare, cresc calitatea relației**. Arthur Aron și colaboratorii au demonstrat experimental că **participarea în activități comune „novel & arousing"** produce creșteri semnificative ale satisfacției relaționale, nu doar corelații, ci efecte cauzale observate în laborator.

Pe scurt: când faceți ceva nou împreună (nu doar „plăcut", ci și ușor „palpitant"), relația se oxigenează, scade plictisul, crește sentimentul de conexiune. Exact genul de experiență pe care îl generează un quest bun în oraș.

Acesta e motivul pentru care am construit questuri care creează **„micro-aventuri" pentru oameni**: puzzle-uri care cer cooperare, decizii de luat la fața locului, orientare în spațiu, toate aceste lucruri activează mecanismele pe care știința le leagă de creșterea apropierii în cuplu.

De ce „împreună" contează pentru familii cu copii

Academia Americană de Pediatrie spune clar: **joaca nu e frivolă**, ci susține dezvoltarea creierului, autoreglarea emoțională, limbajul, funcțiile executive și legăturile sociale. Joaca cu părinții și cu semenii construiește „lipiciul" relațional și reduce stresul toxic. Când joaca se întâmplă **afară**, pe traseu, cu corpul în mișcare, beneficiile cognitive și emoționale cresc. Asta fac questurile noastre: transformă un mers prin oraș într-o **lecție vie** de curiozitate, cooperare și reziliență.

Mai mult, contextul social mai larg e alarmant: **lipsa conexiunilor sociale crește riscul de boală și mortalitate prematură**, cu efecte comparabile cu fumatul a până la 15 țigări pe zi. Asta nu e o metaforă dramatică, e concluzia Raportului Surgeon General (SUA) privind epidemia de singurătate. Mesajul e simplu: **conexiunile reale sunt o nevoie biologică**. Orice platformă care ajută oamenii să se vadă în carne și oase, să facă ceva împreună, are impact de sănătate publică, nu doar de entertainment.

Unde este Questo azi

Astăzi **suntem prezenți în peste 1000 de orașe** și **am plimbat deja mai bine de 1.000.000 de oameni** prin toată lumea, la întâlniri, la activități

de familie, la ieșiri cu prietenii sau la sesiuni ghidate de profesori cu elevii. În fiecare dintre aceste contexte, produsul e același la bază: **o experiență de joc în oraș, pe care o trăiești împreună cu cineva**.

Fiecare quest e construit să aibă un fir narativ ușor de urmărit, puzzle-uri care cer colaborare și „momente foto" autentice, nu doar în fața unui monument, ci și în fața unei reușite comune.

De ce e Questo relevant mâine? Gamification, realitate hibridă, personalizare

- **Gamification cu sens.** Puncte, streak-uri, insigne - da. Dar adevărata gamificare e „core gameplay-ul": alternanța „mergi–observi–deduci–reușești", bucle scurte de feedback pozitiv care cresc motivația intrinsecă. Pentru cupluri, asta arată ca „noi doi vs. puzzle"; pentru familii, „noi toți vs. orașul". E acea „aventură suficient de scurtă pe care să o termini azi și suficient de memorabilă ca să o povestești mâine."
- **Realitate hibridă (digital + fizic).** Noi nu „băgăm" realitatea în ecran; **lipim un strat de poveste și mecanici de joc peste orașul real**. Telefonul e telecomanda, nu destinația. Fiecare capitol te mută, literalmente, în alt loc. Într-o lume care se duce accelerat în digital, **fiecare motiv bun de a ieși din casă contează**. (Din nou, datele despre sănătate și conexiuni sociale o cer.)
- **Explorare urbană personalizată.** Cu AI, adaptăm misiunile la ritmul utlizatorilor (de cuplu, cu copil mic, cu bunici), la vreme, la timpul disponibil, la interese (mai multe povești, mai multă acțiune, mai multe puzzle-uri vizuale). Pentru un copil nerăbdător, scurtăm distanțele și punem provocări mai frecvente; pentru un cuplu care vrea un „date" mai intens, creștem doza de noutate și cooperare (mecanismele validate științific care susțin satisfacția relațională).

Ce construim pe termen lung

- **Orașul ca teren de joacă permanent.** Vrem ca fiecare cartier să aibă questuri potrivite pentru „acum și aici": 10–60 de minute, jucabile după școală, înainte de masă, în pauza de prânz, în weekend.
- **Ritualuri sociale recurente.** Pentru cupluri: „o nouă micro-aventură în fiecare săptămână." Pentru familii: „duminica este zi de quest." Nu doar „o activitate", ci **un obicei sănătos de conexiune**. (Și da, obiceiurile sociale consistente reduc riscurile asociate izolării și susțin sănătatea pe termen lung.)

- **Educație prin mers și joacă.** Pentru copii, questurile vor să rămână „clasa mobilă" în care înveți să observi, să colaborezi, să-ți reglezi emoțiile – exact lucrurile pe care AAP le pune sub umbrela „puterea jocului".
- **Design pentru apropiere, nu pentru ecran.** Vom continua să optimizăm produsul pentru **interacțiunea dintre oameni**, nu pentru timpul petrecut în aplicație. Dacă vă uitați mai puțin la ecran și vorbiți mai mult între voi, ne-am atins scopul.

Într-o propoziție: **cu cât viața devine mai online, cu atât întâlnirile reale devin mai valoroase**: pentru cupluri, pentru copii, pentru sănătatea comunităților.

Questo există ca să facă aceste întâlniri să se întâmple mai des și să conteze mai mult. Iar faptul că **suntem deja în 1000+ orașe** și **am plimbat peste 1.000.000 de oameni** îmi confirmă intuiția din copilăria din Cisnădie: e fain să te joci prin orașe.

EDUCAȚIA, CA SUPORT PENTRU PERFORMANȚA SPORTIVĂ

Diana Pirciu Vasile

Sportul are puterea de a ne salva. Aceasta este convingerea mea profundă. Prin sănătate, spirit de echipă, disciplină și un sentiment de apartenență, el ne modelează. Însă **sportul educat** poate, cu adevărat, schimba lumea. Generând emoții autentice, creând comunități puternice și promovând incluziunea socială, el depășește barierele. Nu ai nevoie de mult pentru a juca fotbal, de exemplu: o minge, un teren și câțiva prieteni sunt suficiente. Statutul social? Complet irelevant. Ceea ce contează este prezența ta și un **cadru organizat** în care să te dezvolți.

Aici intervine rolul esențial al federațiilor sportive: acela de a crea și susține un mediu propice pentru ca un număr cât mai mare de oameni să practice sportul. Aceasta înseamnă **infrastructură modernă**, **formate competiționale adaptate** și, mai presus de toate, **educație de calitate**.

Adesea, avem tendința de a ne baza pe alții să ne ofere soluții, să vină ca o mână salvatoare. Dar nu mai putem aștepta. La Federația Română de Fotbal (FRF), am luat inițiativa și am construit un cadru solid: **Academia Națională de Fotbal**. Aici, nu doar așteptăm, ci ne implicăm activ în educația celor care fac ca fotbalul să existe. Din 2021, am reușit să formăm peste 5000 de specialiști, de la antrenori și manageri sportivi, la preparatori fizici și scouteri, care activează în cluburile din România. Prin aplicarea principiilor de **adult learning** și prin colaborarea cu **experți internaționali**, am început să plantăm semințele unei **performanțe administrative durabile** în fotbalul românesc. Din fericire, acum, începem să vedem rezultatele.

Ceea ce admirăm la televizor sau pe stadioane este consecința unei munci dedicate, depuse de oameni și sisteme bine puse la punct. Cu cât acești oameni sunt mai bine pregătiți, cu atât rezultatele vor fi mai bune. Practic, transformăm „outputs" (rezultatele vizibile) prin introducerea unor noi „inputs" (cunoștințe, competențe) și „processes" (metode de lucru eficiente).

Educația: Un Partener Strategic în Sport

Considerăm educația un **partener de business esențial**, nu o simplă obligație. Ne dorim ca produsul sportiv, fie că vorbim despre fotbalul de masă (grassroots) sau de cel de înaltă performanță, să fie de o **calitate superioară**. De asemenea, este vital ca acest produs să fie **sigur** – atât pe terenul de joc, cât și în tribunele stadioanelor.

La FRF, am construit programul BRAVO unde ne propunem să educăm și să conștientizăm întreaga comunitate fotbalistică – de la antrenori, la părinți, oficiali și chiar sportivi – cu privire la importanța protejării copiilor împotriva oricărei forme de abuz, neglijare sau exploatare. Oferim instrumente, resurse și proceduri clare pentru a preveni și a interveni eficient, asigurându-ne că fiecare copil care intră pe un teren de fotbal se simte în siguranță și își poate dezvolta potențialul într-un cadru de încredere și respect reciproc. Această inițiativă este o dovadă a angajamentului nostru ferm de a construi nu doar sportivi de performanță, ci și cetățeni echilibrați și protejați.

Educația a devenit indispensabilă într-o lume dominată de pasiune. Pasiunea, deși necesară, nu este suficientă și nici durabilă. Este scânteia care aprinde focul, dar nu îl poate întreține. Fără cunoștințe și structură, pasiunea se stinge.

Lecțiile Trecutului și Viziunea Pentru Viitor

Îmi amintesc perfect acum 20 de ani, când practicam tenis de performanță și mă pregăteam să merg la un liceu de top. Sistemul era total nepregătit. Parcă nu aveai voie să fii bun. Trăiam într-o improvizație continuă și o adaptare zilnică. Nimic nu era în acord cu nevoile unui sportiv de performanță. Mâncam paste pentru că «așa era bine», făceam 40 de ture de stadion pentru că «domn› profesor era supărat», ne antrenam la 40 de grade pentru că «doar atunci era terenul disponibil», și făceam temele noaptea pentru că «doar atunci mai era timp». La școală, nefiind un liceu sportiv, nu aveai voie să lipsești, chiar dacă mergeam la Campionatele Naționale. Îmi amintesc programarea meciurilor după ora 18:00, în alt oraș, doar pentru a avea timp să ajung cu autocarul. De la 6 la 18 ani, zi de zi. Desigur, a contribuit la dezvoltarea rezilienței, dar, în egală măsură, a dus la distrugerea încrederii în sine, la burnout și la un sentiment constant de haos.

Contrastul a fost izbitor când am primit o bursă pentru a juca tenis la universitate în Statele Unite. Acolo am înțeles cu adevărat ce înseamnă un **sistem educațional care susține performanța sportivă**, nu o îngreunează

sau o constrânge. Prin calendare de antrenament adaptate nevoilor fiziologice, un program școlar flexibil și corelat cu antrenamentele, programe de mentorat și acțiuni de responsabilitate socială (CSR), precum și prin implicarea activă a comunității în susținerea echipelor sportive. Era un firesc, o normalitate care, aveam să aflu mai târziu, era de fapt o **viziune clară, pusă în aplicare**. O viziune care în România anilor 2000 nu exista, dar pe care acum începem să o construim cu dedicare.

Educația Sportivă a Anului 2035: Un Ecosistem Integrat

Performanța sportivă este (sau ar trebui să fie) rezultatul unui **sistem coerent** centrat în jurul sportivului sau al echipei. Vorbim despre:

- **Antrenori bine pregătiți**, cu abordări pedagogice moderne.
- **Infrastructură accesibilă și sigură**, care să permită dezvoltarea optimă.
- **Părinți informați**, capabili să ofere suportul necesar fără a pune presiune excesivă.
- **Analiști video**, **preparatori fizici** și **kinetoterapeuți**, esențiali pentru optimizarea performanței și prevenirea accidentărilor.
- Un **sistem educațional adaptat** programului de antrenamente, care să nu forțeze sportivii să aleagă între studiu și sport.
- **Psihologi sportivi**, care să ofere suport mental și să contribuie la dezvoltarea echilibrată a sportivilor.

Tot acest ecosistem trebuie să lucreze împreună, împărtășind aceeași viziune și strategie. Toți acești specialiști, fiecare în domeniul său, trebuie să colaboreze pentru a îndeplini o misiune comună: **performanța la cel mai înalt nivel**.

Ne dorim o Românie în care oricine are acces la sport și se simte în siguranță practicându-l. O Românie în care, dacă ai resursele și talentul necesar, poți atinge performanța, fără să sacrifici educația. Acest lucru înseamnă:

- Un **sistem educațional flexibil**, adaptat nevoilor sportivilor de performanță.
- **Sisteme de mentorat** și **suport psihologic** bine structurate.
- **Programe de carieră dual**ă pentru sportivi, care să le ofere perspective clare după încheierea carierei sportive.
- Dezvoltarea de **programe universitare de management sportiv** unde teoria se împletește armonios cu practica, formând lideri competenți.

Până în 2035, mediile academic, sportiv, social și antreprenorial vor face echipă pentru a crea **sisteme solide**, care să lucreze pentru sportiv, nu împotriva lui. Va exista o **colaborare deschisă** și o **strategie comună** între toți stakeholderii implicați, vorbind un **limbaj comun** al dezvoltării.

Dincolo de Performanța de Elită: Investiția în Cei 99%

Sportul de performanță este adesea perceput ca fiind destinat elitelor, acelui 1% care pornește cu dorința și resursele necesare. Însă în România anului 2025, vorbim și despre **ceilalți 99%** care, deși au investit ani de zile în sportul de performanță, nu ajung să-și câștige existența din el. Pentru acești sportivi, România va avea **sisteme de carieră duală și programe educaționale** care îi însoțesc pe tot parcursul vieții, oferindu-le alternative profesionale și continuitate în dezvoltare.

Viitorul: O Societate Mai Sănătoasă și Mai Coezivă

Prin programe de **leadership sportiv**, precum Youth Council FRF, vom forma tineri cu viziune, bine pregătiți, care vor implementa idei inovatoare și practice pentru dezvoltarea fotbalului și a sportului în general.

Sunt profund încrezătoare că **educația va avea un rol reformator în sport**, dar, la fel de important, **sportul va influența pozitiv educația**. În România noastră, elevii vor fi stimulați sportiv cât mai mult, învățarea se va face prin joacă, iar clasele vor fi modulare, favorizând mișcarea. Copiii noștri vor fi sănătoși, iar mișcarea va fi un firesc, nu un lux. Vor învăța să lucreze în echipă și vor avea un scop comun – exact ca în sport.

În comunitățile mici, echipele sportive vor juca un **rol inspirațional**, dar și de **incluziune socială**. Vor dezvolta programe dedicate comunității, consolidând legăturile și oferind modele pozitive.

Vom forma și susține tinerii, construind un viitor în care sportul și educația merg mână în mână, deschizând drumuri către performanță și o viață împlinită.

De asemenea, în 2035, digitalizarea va fi un accelerator esențial în sportul modern. Vom avea acces la baze de date cu toate cluburile sportive, portal al profesioniștilor, infrastructură și platforme de e-learning accesibile pentru comunități.

Nu putem vorbi despre performanță sustenabilă fără a pune **wellbeing-ul** ca unul din obiective. Depășind paradigma antrenamentului exclusiv fizic, înțelegem acum că un sportiv cu adevărat performant este un sportiv echilibrat. Aceasta înseamnă investiție în **sănătatea mentală**, prin acces la

psihologi sportivi și programe de dezvoltare a rezilienței emoționale; în **nutriție personalizată** și **strategii de recuperare avansate**, care să prevină suprasolicitarea și accidentările; și, crucial, în promovarea unui **echilibru sănătos între viața sportivă, educație și cea personală**. Doar atunci când sportivul se simte împlinit ca om, când este susținut să-și exploreze multiplele fațete ale identității sale, poate atinge și menține excelența pe teren și, mai important, poate prospera într-o viață împlinită dincolo de cariera sportivă. Wellbeing-ul nu este un lux, ci o **strategie fundamentală** pentru a construi campioni ai prezentului și modele ale viitorului.

În esență, cred cu tărie că **educația este fundamentul oricărei performanțe durabile**, nu doar pe terenul de sport, ci și în viața de zi cu zi. Ea transcende simpla acumulare de cunoștințe, devenind un **partener strategic** pentru fiecare actor implicat în fenomenul sportiv – de la sportivi, antrenori și arbitri, până la manageri, părinți și suporteri. Prin programe educaționale continue, dezvoltăm nu doar abilități tehnice și tactice, ci și gândirea critică, reziliența mentală, inteligența emoțională și adaptabilitatea necesare pentru a face față provocărilor. Ne asigurăm astfel că fiecare individ își poate atinge potențialul maxim, atât în cariera sportivă, cât și în parcursul profesional și personal.

Viitorul se Construiește Împreună: Sportivul în Centrul Ecosistemului Colaborativ

Un viitor mai bun pentru sportul românesc nu este o simplă aspirație, ci un obiectiv tangibil, atins prin **colaborare necondiționată** și o viziune unitară. Este necesar să aducem la aceeași masă toți actorii relevanți – federații, cluburi, instituții de învățământ, autorități locale, mediul de business, părinți și, bineînțeles, sportivii înșiși. Doar atunci când fiecare parte înțelege și acceptă că **sportivul se află în centrul acestui ecosistem**, și nu interesele particulare, vom putea construi cu adevărat o fundație solidă.

Aceasta necesită o schimbare de paradigmă, o înlocuire a mentalității de „adversari" cu cea de **„coechipieri"**. Fiecare decizie, fiecare inițiativă educațională sau strategică trebuie să aibă ca scop final bunăstarea și dezvoltarea optimă a sportivului, atât pe plan sportiv, cât și personal. Premiul acestei abordări colaborative nu este doar o medalie sau un trofeu, ci **succesul întregii comunități naționale**: o populație mai sănătoasă, tineri mai rezilienți, valori etice consolidate și o Românie care performează la cele mai înalte standarde, demonstrând că unitatea și viziunea comună sunt cele mai puternice atuuri.

O Românie a Performanței Conștiente: Medaliile din 2035, o Consecință a Muncii Noastre Comune

Privim spre anul 2035 cu o convingere fermă: în România sportivă, medaliile nu vor mai fi considerate surprize efemere, ci o **consecință directă și o încununare firească a muncii sistematice** depuse de fiecare actor implicat în dezvoltarea sportului. Ele vor reprezenta punctul culminant al eforturilor noastre comune – de la investițiile în educația antrenorilor și a staff-ului, la dezvoltarea infrastructurii moderne, la programele de protecție a copiilor și la cultivarea unei culturi a bunăstării. Cu cât mai mulți oameni, de la copii la adulți, vor fi încurajați să practice sportul într-un cadru sigur și educat, cu atât **baza de selecție se va extinde exponențial**, sporind șansele noastre de a identifica și dezvolta talente excepționale. Astfel, victoriile și performanțele de top vor deveni o normalitate, o expresie a unui ecosistem sportiv robust, bine gândit și unit, în care succesul este rodul unei strategii pe termen lung și al dedicării fiecăruia dintre noi.

Sunt optimistă că lucrurile încep să se miște în direcția corectă, iar viitorul, departe de a fi o destinație îndepărtată, este de fapt construit aici și acum. Este un viitor promițător, pe care îl modelăm fiecare dintre noi, pas cu pas și punct cu punct, prin dedicare, colaborare și o viziune comună pentru un sport mai bun.

PROGRAMARE PENTRU COMUNITATE

APLICAȚIA DE TRAVELLING „VISIT BRĂILA” – UN EXEMPLU CĂ SE POATE!

Mario Vlaviano

Sunt Mario Vlaviano, am 20 de ani și studiez la Facultatea de Matematică și Informatică din cadrul Universității din București. Pasiunea pentru programare și tehnologie mi-am descoperit-o încă de mic, însă nu aș ști să zic cum, simt că este mai degrabă un lucru cu care m-am născut, o chemare interioară ce mă împinge să fac asta.

De la vârsta de 13 ani am urmat câteva cursuri, iar apoi, simțind că nu mă atrag subiectele dezbătute acolo, am început să învăț singur limbajele de programare pe care le consideram utile cu adevărat. În ultimii 4 ani am alocat o bună parte din timp actelor de voluntariat prin organizarea unor evenimente dedicate tinerilor din orașul meu natal, Brăila, și nu numai. Printre acestea se numără: FlutterLab (organizator și lector) - un curs de programare de aplicații de mobil dedicat elevilor de liceu din Brăila și BrăilaTechSprint (co-organizat alături de Biblioteca Județeană Panait Istrati) - un hackathon de 24h adresat pasionaților de IT din regiunea de sud-est a României. De asemenea, o validare importantă a venit din partea CONAF România odată cu câștigarea marelui premiu al primei ediții a Maratonului pentru Educație Antreprenorială.

Toate acestea fac ca în prezent să mă ocup cu dezvoltare software pentru companii mici și mijlocii din România. În paralel am conceput o aplicație de mobil destinată îmbunătățirii experienței turistului în călătoriile de tip city break. Conceptul a fost deja validat de către Primăria Muncipiului Brăila alături de care am creat platforma “Visit Brăila” ce poate fi acum descărcată din AppStore sau GooglePlay.

În viitor intenționez să urmez un master în domeniul managementului și afacerilor, pentru a marca exact ceea ce mă definește profesional: un mixt dintre business și programare.

Dintotdeauna mi-a plăcut să stau pe lângă oameni mai mari de vârstă decât mine pentru că știam că de la ei am ce învăța. Așa se face că la vârsta de 14 ani, sufocându-mi unchii cu întrebări de fiecare dată când reparau vreo componentă electronică, eram capabil să repar laptop-uri și calculatoare.

Așa cum am menționat și în cazul pasiunii pentru programare, antreprenoriatul pentru mine a fost pur și simplu singura cale pe care am văzut-o pentru a mă dezvolta și a-mi fructifica această abilitate. Timp de 3 ani, din apartamentul părinților mei, am creat, promovat si crescut cel mai bine cotat service de calculatoare din Brăila. 3 ani în care am învățat să comunic, să vând, să îmi respect promisiunile față de fiecare client. Cred că aceasta a fost o perioadă fundamentală parcursului meu ulterior, învățând niște lucruri pe care doar prin practică o puteam face și care îmi folosesc și în momentul de față.

Consider că antreprenoriatul este un stil de viață, este o formă de punere în practică a abilităților tale fără nicio constrângere. Simt că în acest mod pot aduce mai mult impact prin ceea ce știu să fac și că este singura cale prin care pot ajunge să îmi fac vocea auzită.

Libertatea este pentru mine principalul motiv pentru care merg pe acest drum, faptul ca pierd sau câștig în funcție doar de alegerile mele.

Spre deosebire de un angajat, setul de abilități necesare antreprenorului în 2025 este unul semnificativ mai amplu. Skill-urile tehnice sunt în plan secundar față de cele dedicate interacțiunii cu clientul. Comunicarea, marketingul, negocierea, vânzarea și leadership-ul sunt doar câteva competențe fundamentale în business, indiferent de domeniul de activitate al acestuia. Un produs sau un serviciu bun nu valorează nimic fără promovare și oferirea unei experiențe plăcute clientului.

Cred cu tărie că, pentru mine, tocmai modul de relaționare cu cei din jur m-a ajutat să am parte de un succes timpuriu. Cu siguranță există mulți profesioniști la noi în țară, dar ce face diferența dintre un angajat bun și un antreprenor de succes este acest echilibru dintre competențele tehnice și cele sociale.

Lipsa de specialiști în câmpul muncii este cauzată de lipsa atelierelor de orientare vocațională în școli. Din punctul meu de vedere, cea mai gravă problemă a sistemului educațional din prezent este numărul prea mare de materii studiate în învățământul preuniversitar. Din clasa 0 până în clasa a XII-a lista acestora ar trebui să se scurteze gradual prin intermediul unor consultații 1:1 cu elevul odată la 2 sau 4 ani în care acesta să conștientizeze care sunt disciplinele de interes pentru el, ce drum poate urma mai departe în funcție de

calitățile sale. Având elevi de liceu canalizați pe doar câteva subiecte, nu vom mai fi în situația în care doar 30-40% din absolvenții unei facultăți profesează mai târziu în acel domeniu.

Spun toate acestea în urma unei experiențe personale avută în cadrul facultății la care studiez acum. Am constatat cu tristețe că marea majoritate a colegilor mei urmează această facultate fie la îndrumarea părinților fie pentru că au auzit că „vor câștiga bine". Doar un procent de ~20% sunt într-adevăr pasionați de programare și doresc să facă o carieră din asta în primul rând din plăcere și abia apoi pentru rezultatele financiare.

Facultatea este responsabilă pentru construcția de specialiști, dar ca aceasta să aibă rezultate, este nevoie ca anterior examenului de bacalaureat, elevul să fie capabil să aleagă corect pentru viitorul lui. Prima meserie care va fi înlocuită de AI va fi cea de programator, iar după ea vor urma altele. AI-ul este deja destul de avansat astfel încât unii absolvenți nu își mai găsesc de muncă. Ce le repet celor care încep acum facultatea și nu au o aplecare deosebită pentru domeniu este că peste 3-4 ani avansul tehnologic va fi imens și se va ajunge în situația în care la finalizarea studiilor să conștientizeze că ceea ce au învățat nu mai este valid la momentul curent. Este limpede că în piață vor rămâne cei cu experiență, cei care înțeleg concepte în profunzimea lor și care fac inteligența umană să primeze în fața celei artificiale.

Antreprenoriatul dă sens vieții multor români. Mă repet când spun că antreprenoriatul este un stil de viață, dar chiar asta este ceea ce cred. Cunoscând de-a lungul timpului o mulțime de oameni de afaceri, care conduc firme de toate dimensiunile, am observat un tipar, o trăsătură comună printre aceștia: prezența constantă înăuntrul lor a dorinței de evoluție.

Provocarea în antreprenoriat este, așadar, această auto-depășire permanentă, voința ca de la an la an să fie mai buni în ceea ce fac și implicit business-ul lor să crească. Pentru cei mai mulți, iar aici mă includ și eu, lucrul ăsta devine un motiv pentru care să se trezească dimineața, devenind în felul acesta un beneficiu.

Pe de altă parte, lăsând la o parte beneficiile financiare care sunt evidente, antreprenoriatul m-a adus în niște locuri și contexte ce mi-ar fi fost total străine din postura de angajat. Datorită proiectelor pe care le-am inițiat de-a lungul timpului am întâlnit persoane cu povești de viață incredibile, legând cu unele chiar prietenii de durată.

O contribuție notabilă în procesul evoluției mele au avut-o și eșecurile pe care le-am întâmpinat. Invalidarea ideilor sau convingerilor marchează un

moment de cotitură, de conștientizare a direcției în care te îndrepți. Ca antreprenori, deseori tindem să devenim fani înfocați ai propriilor noastre produse, devenim atât de îndrăgostiți de creația noastră încât omitem complet anumite detalii. Așadar, eșecul poate fi privit drept o materializare a unei perspective obiective.

Reziliența este o virtute esențială, ce determină un proces din care întotdeauna am ieșit un om mai puternic. Efectul pozitiv vine tocmai din abilitatea de a face acest salt, care nu doar că te restabilește la starea inițială, dar te și propulsează la un nivel superior în procesul tău de dezvoltare.

În termeni generali, succesul se poate asocia cu o formă de validare a muncii, a efortului depus ce rezidă adesea în obținerea unor avantaje materiale și a recunoașterii publice. Pentru unii asta poate fi o frânare a procesului de evoluție cauzată de apariția stării de auto-suficiență, iar pentru alții reprezintă o sursă de motivație pentru a continua ceea ce au început. Consider că mă situez în cea de-a doua categorie și mai mult de atât privesc aceste momente ca pe un prilej de manifestare a recunoștinței față de toți cei care, în decursul anilor, și-au pus bazele în mine și m-au ajutat necondiționat, fără a aștepta vreodată ceva în schimb. Orice victorie le-o datorez acestor oameni, este modul meu de a le mulțumi.

Următorii 10 ani pentru mine sunt imprevizibili, viitorul este incert și cu atât mai mult parcursul meu. Fiecare an mi-a depășit așteptările și sper ca acest trend să se continue. Cert este că mă voi ține cu dinții de antreprenoriat.

Îmi doresc să scalez business-ul de software development, iar asta nu este posibil fără a crea o echipă de oameni pasionați alături de care să construiesc noi și noi proiecte pentru companii la cele mai înalte standarde. Conceptul de aplicație de turism pe care l-am dezvoltat este un alt vis de-al meu. Produsul este finalizat, iar provocarea actuală este replicarea lui în cât mai multe orașe și județe din România prin sprijinul primăriilor și consiliilor județene. Caut în permanență sectoare în interiorul administrațiilor publice care pot beneficia de pe urma digitalizării pentru a dezvolta soluții software demne de o țară membră UE.

Pe lângă business îmi doresc să mai creez și alte proiecte destinate educației tinerilor. Mi-am propus ca voluntariatul să reprezinte o constantă în viața mea, deoarece mă împlinește, mă bucură să văd că ajutorul meu poate influența în bine traiectoria cuiva.

Țara noastră a progresat mult în ultimii ani, dar în continuare este loc de mai bine. Ca următorul deceniu să marcheze un progres semnificativ este

esențială o schimbare generală de abordare. România are nevoie de un plan concret de acțiune, împărțit pe mai mulți piloni: social, financiar, educațional și cultural. Odată stabilită direcția, pentru a porni la drum este fundamental să existe repere, grupuri de lideri din toate categoriile sociale: profesori, antreprenori, tineri etc. astfel încât luarea unei decizii să fie rezultatul confruntării mai multor viziuni. Este vital pentru noi toți să vedem în jurul nostru lideri care să ne inspire, să ne ridice în picioare pentru a trece la acțiune acum, iar țara noastră dispune de acești oameni, doar că trebuie puși mai des în lumina reflectoarelor.

Înalta calitate a resursei umane este principalul avantaj al României. Deși avem nenumărate probleme în sistemul de învățământ, țara produce totuși mulți specialiști, olimpici, genii ale căror rezultate le sunt recunoscute la nivel internațional. Lupta grea în aceste momente este de a-i ține pe aceștia în țară, de a le pune la dispoziție mijloace prin care să aducă impact în societate, valorificând astfel capacitățile lor.

Pentru a vedea schimbări rapide se impune un efort colectiv în reconstrucția României. Schimbarea trebuie să pornească din proximitatea noastră, fără a mai aștepta ca marile instituții să facă ceva pentru noi sau ca următoarele alegeri să aducă un erou salvator al națiunii. În acest sens este relevantă și implicarea tinerilor în societate. Deși voluntariatul social a căpătat o creștere semnificativă în ultimii ani, este necesară implicarea la un nivel mai înalt a celor ce au puterea să o facă. Mi-aș dori ca fiecare tânăr să se întrebe: ce ar putea moderniza sau crea pentru comunitatea sa, iar apoi să înceapă să lucreze la asta.

PLEDOARIE PENTRU O TEHNOLOGIE UTILĂ, SIMPLĂ ȘI ACCESIBILĂ

Adrian Hănțăscu

Mă numesc Adrian Hănțăscu, am 20 de ani și sunt din Suceava. Spun asta cu mândrie, pentru că de aici a pornit totul: dintr-un oraș de provincie, dintr-un liceu obișnuit, dintr-un colț de sală unde am văzut pentru prima dată cum se mișcă un robot construit cu ajutorul meu. N-a fost nimic spectaculos la început. Doar niște fire, un motor și multă curiozitate. Dar acolo s-a aprins scânteia.

Am fost timp de trei ani team leader în echipa de robotică AutoVortex, cu care am trăit experiențe pe care nu le pot descrie în câteva rânduri – competiții internaționale, nopți nedormite, bucurii uriașe și lecții dure. Am câștigat concursuri, dar mai important decât trofeele au fost oamenii de lângă mine, modul în care am învățat să gândesc, să conduc, să caut soluții când totul părea blocat. În acei ani, am simțit ce înseamnă să construiești ceva cu sens.

Dar adevărata transformare a început când am decis să duc tot ce știam din robotică într-o zonă mai utilă pentru alții. Împreună cu fratele meu, am început să lucrăm cu companii românești. Am pus cap la cap idei, cod și cabluri, și am început să construim aplicații care chiar rezolvă probleme reale. Suntem o echipă mică, dar unită, și lucrăm din convingerea că tehnologia nu trebuie să fie complicată sau scumpă ca să fie utilă. De multe ori ajungem să înțelegem mai bine nevoia omului decât el însuși, și asta ne ajută să venim cu soluții simple, funcționale și adaptate exact contextului.

Mi-aduc aminte de primele momente când mergeam într-o fabrică și lumea se uita la mine de parcă eram prea tânăr ca să-i pot ajuta cu ceva. Dar când vedeau că după câteva întâlniri, lucrurile începeau să meargă mai bine – un proces automatizat, un soft care reducea timpul pierdut – începeau să mă asculte altfel. Și atunci mi-am dat seama că locul meu e aici.

Prima mea legătură cu antreprenoriatul a fost prin clasa a 7-a, când mama mă lăsa să îi fac contabilitatea primară în SAGA, ca să-mi câștig banii de buzunar. Pentru 5-6 facturi înregistrate primeam 50 de lei. Poate părea o glumă acum, dar atunci am înțeles pentru prima dată ce înseamnă să oferi un

serviciu și să fii plătit pentru el. De acolo până la ceea ce facem azi n-a fost un drum clar, dar a fost constant. Împreună cu fratele meu, ne-am apropiat tot mai mult de zona de automatizări și software, iar în ultimii ani am început să colaborăm cu firme din România. Ne adresăm în special fabricilor și companiilor care au nevoie de digitalizare, dar nu știu de unde să înceapă. Dezvoltăm aplicații ERP, softuri personalizate pentru gestiune și automatizare.

Inteligența artificială nu m-a speriat niciodată. Ba din contră. A devenit cel mai bun coleg de birou. Dacă în liceu analizam ore în șir erori de cod, acum îi dau câteva detalii Ai-ului și în câteva minute îmi arată exact unde am greșit. Dar asta nu înseamnă că am devenit leneș. Înseamnă că pot să merg mai repede, mai departe. Și, sincer, e un sentiment aparte când cineva te sună și îți spune că, datorită lucrului făcut de tine, totul merge mai bine. E altfel decât la concursuri – pentru că vezi cum munca ta face o diferență în lumea reală, dincolo de teorie sau prezentări.

Toate aceste lucruri au fost posibile pentru că tehnologia nu mai e un domeniu rezervat doar celor „foarte buni la mate și info". Este accesibilă, colaborativă, iar cu ajutorul AI-ului, fiecare poate învăța, poate testa și poate construi. Ce m-a ajutat cel mai mult a fost curiozitatea și dorința de a aplica tot ce învăț în realitate.

România are mulți tineri care pot construi viitorul, dar au nevoie de contexte bune. Pentru mine, echipa de robotică a fost unul dintre acele contexte. Apoi a urmat antreprenoriatul, unde am înțeles ce înseamnă să aduci valoare reală în economie. Fără acești pași, nu aș fi devenit cine sunt azi.

România în 2035?

O văd clar. Văd fabrici unde roboții nu sunt doar mașini, ci ajutoare de încredere. Văd tineri din sate care, chiar dacă nu au aceleași resurse ca cei din orașe, primesc șansa să se apropie de tehnologie, prin proiecte, mentori sau inițiative locale care nu mai trec pe lângă ei. Văd profesori care încep să predea nu doar lecții, ci motivație. Văd antreprenori care nu mai au frică de digitalizare, pentru că au înțeles că nu îi înlocuiește, ci îi sprijină.

Și știu că voi fi parte din asta.

Nu cu teorii. Cu idei care se transformă în prototipuri. Cu soluții care ajung în firme mici din orașe de care nu a auzit nimeni. Cu răbdarea de a explica unui antreprenor de 70 de ani că o aplicație poate să-i salveze 10 ore pe săptămână. Cu convingerea că transformarea nu vine din Silicon Valley, ci din fiecare garaj, birou mic sau banc de lucru unde cineva muncește cu inima.

Tehnologia m-a învățat multe. Dar cel mai important lucru pe care l-am învățat este că **nu poate înlocui omul**. Poate să-l ajute, să-l împingă mai departe, dar niciun algoritm nu va avea vreodată curajul, pasiunea și visul care pornesc dintr-un suflet care crede că poate construi ceva mai bun.

Asta este harta mea pentru 2035. Nu e completă. Nu are GPS. Dar știu drumul, pentru că merg deja pe el.

ANTREPRENORIATUL, ÎNTRE OPȚIUNE ȘI CALE NATURALĂ DE EXPRIMARE A VALORII PERSONALE ȘI CREATIVITĂȚII

Bianca Daraban

Bună! Numele meu este Bianca Daraban, am 27 de ani, am studiat Management Internațional la The University of Manchester și sunt o mândră absolventă a Colegiului Național „Gheorghe Lazăr". În prezent, lucrez într-o companie multinațională de aproximativ cinci ani, perioadă în care am explorat mai multe roluri din zona comercială a business-ului. Sunt o persoană optimistă, căreia îi plac provocările, puzzle-urile și misterele. De multe ori uit cum se spune „nu", pentru că îmi face plăcere să-i ajut pe cei din jur. Mă încarc de energie pozitivă atunci când petrec timp în compania altor persoane. Sunt pasionată de evenimente și de oameni, indiferent de tipologia lor, deoarece îmi place să fiu înconjurată de ei, motiv pentru care sunt extrem de atașată de familie și de prieteni. Pasiunea pentru evenimente provine din faptul că acestea creează contexte în care îmi pot hrăni curiozitatea față de cei din jur, fie că sunt asemănători, fie complet diferiți de mine.

Un alt mod prin care îmi cultiv această curiozitate este prin călătorii. Încerc să descopăr cât mai des locuri noi, iar cea mai îndepărtată destinație în care am ajuns până acum este Vancouver, Canada. Fiecare călătorie este pentru mine o oportunitate de a înțelege diverse culturi, perspective și stiluri de viață, ceea ce mă ajută să fiu mai deschisă și mai empatică.

Am luat contact cu spiritul antreprenorial pentru prima dată în timpul unui an de schimb de experiență prin programul Erasmus, când studiam la Amsterdam. M-am înscris la un curs dedicat antreprenoriatului și am fost plăcut surprinsă să descopăr că majoritatea colegilor olandezi fie avuseseră deja o mică afacere, fie lucrau la o idee antreprenorială. Atunci am realizat că, în prezent, drumul către antreprenoriat poate fi mai accesibil ca oricând, mai ales atunci când identifici o nevoie reală a pieței care nu este încă adresată. Ce nu realizasem până atunci era că în Olanda, antreprenoriatul face parte din ADN-ul cultural al societății, deși eram zilnic înconjurată de expresii ale acestui spirit. De la cafenele independente, la magazine tip boutique și mici galerii

de artă, totul părea să reflecte inițiativă și creativitate antreprenorială. M-am întrebat atunci: cum se face că oamenii de aici sunt atât de concentrați pe ideea de antreprenoriat? Discutând cu cât mai multe persoane, am început să observ un element comun, fuseseră încurajați constant să-și urmeze pasiunile. Indiferent dacă acest lucru însemna că, în viitor, nu vor avea cel mai bine plătit loc de muncă sau nu vor putea fi mereu aproape de familie, alegerea autentică și în acord cu valorile proprii este apreciată și susținută.

Totul, pentru mine, gravitează în jurul oamenilor, chiar dacă poate părea o afirmație generală. Deși nu am încă o idee clar conturată despre cum mi-aș dori să arate drumul meu în lumea antreprenoriatului, și nici când se va concretiza acesta, știu cu siguranță că este esențial pentru mine să pot aduce mai multă însemnătate în viețile celor care vor intra în contact cu această inițiativă.

Printre ideile pe care le am se numără și dezvoltarea unui spațiu multifuncțional, gândit ca un punct de întâlnire pentru oameni și creativitatea lor. Îmi doresc să creez un loc care să încurajeze exprimarea liberă, în care fiecare vizitator să poată explora, exersa și antrena partea sa creativă — fie că este vorba despre artă, design, scris sau pur și simplu dorința de a construi ceva cu sens. Cred cu tărie că odată ce ne activăm creativitatea, deschidem ușa către idei, inovație și colaborări autentice.

Spațiul ar avea o structură versatilă, care să permită organizarea de evenimente diverse: de la ateliere și cursuri practice, la proiecții de film, seri de lectură sau discuții informale. Ar putea funcționa și ca o cafenea sau un bar, astfel încât să ofere un cadru relaxat, în care ideile să poată prinde contur în mod natural, fără presiunea de „a livra". Mi-ar plăcea ca acest loc să devină un mic ecosistem de idei și oameni, un spațiu în care fiecare să se simtă inspirat și în siguranță să experimenteze. Cred că avem nevoie de astfel de locuri, mai ales într-un context în care agitația cotidiană lasă puțin loc pentru explorarea sinelui și pentru conectarea autentică cu ceilalți.

Sper, de asemenea, ca ideea mea să aducă bună-dispoziție și să-i inspire pe ceilalți să fie mai curioși, să exploreze și să se joace. Într-un context în care, de fiecare dată când deschidem orice formă de comunicare a știrilor, părem a fi invadați de o energie apăsătoare, care ne îngrijorează și ne consumă, îmi doresc să creez un colț în care oamenii să-și regăsească pacea, liniștea și inspirația de a se reconecta cu propriile pasiuni, cu tot ceea ce îi face unici.

Consider că motivația din spatele dorinței de antreprenoriat reprezintă un factor important de ghidare. Spun asta deoarece mi se pare că, atunci când o persoană face ceva din pasiune, consistența pe care o demonstrează și

capacitatea de a depăși mai ușor orice provocare apărută pe parcurs se situează la un nivel superior. Pe lângă acestea, cred că cei care doresc să înceapă acest drum au nevoie de curaj, mai ales dacă nu și-au început cariera direct în domeniul antreprenorial sau nu au în apropiere exemple concrete în acest sens. Menționez acest aspect deoarece am observat că, în general, nouă, ca ființe umane, ne este destul de dificil să alegem schimbarea, mai ales când aceasta vine la pachet cu multe incertitudini.

Personal, consider că mediul în care lucrez acum mă ajută foarte mult să înțeleg modul în care funcționează o afacere și să descopăr, prin exercițiu și exemplu, ce îmi place mai mult, la ce mă pricep mai bine și ce tipologie de om doresc să devin. Acest proces de descoperire este continuu și mă motivează să îmi dezvolt permanent abilitățile și să fiu deschisă către noi oportunități. Am fost întotdeauna de părere că nu ar trebui să ne oprim niciodată din a lucra la o versiune mai bună a noastră, iar pentru acest lucru avem nevoie de cât mai multe experiențe, atât în mediul profesional sau academic, cât și în timpul liber.

Când vine vorba de școală, mă gândesc în special la perioada liceului, deoarece atunci trecem prin momente care pot influența decisiv alegerile importante ale vieții noastre. Cred că un adolescent aflat în punctul în care încearcă să decidă ce își dorește „să devină când va fi mare" are nevoie de exemple cât mai concrete. Pentru mine, acest lucru înseamnă să aibă acces la cât mai mulți adulți care activează în domenii diverse și care să le poată explica, pe înțelesul lor, în ce constă activitatea profesională respectivă. Ideal ar fi ca, acolo unde este posibil, acești profesioniști să le și arate în mod practic cum arată o zi obișnuită de lucru.

Menționam anterior că lucrez în zona comercială a companiei din care fac parte, mai exact în trade marketing, un domeniu care acționează ca o punte importantă între marketing și vânzări. De marketing și vânzări cred că majoritatea dintre noi am auzit măcar o dată, însă de trade marketing, eu, cel puțin, nu am auzit nici în liceu, nici în facultate. Pe lângă nevoia de a înțelege ce presupune, în mod real, fiecare tip de carieră, consider că educația financiară și dezvoltarea abilităților de comunicare sunt două subiecte esențiale, care ar trebui incluse în programa școlară cel puțin din perioada liceului. Aceste competențe ne pregătesc nu doar pentru viața profesională, ci și pentru cea personală, ajutându-ne să luăm decizii mai bune și să construim relații sănătoase. Deși am menționat mai devreme că nu ar trebui să ne oprim niciodată din a lucra la cea mai bună versiune a noastră, consider că este la fel de

important să ne oferim, din când în când, pauze de reflecție. Pauze în care să privim cu sinceritate la tot ceea ce am construit, atât în interiorul nostru, cât și în jurul nostru și să ne bucurăm de fiecare pas înainte, oricât de mic ar părea.

Recunoașterea acestor reușite mărunte reprezintă, în viziunea mea, esența succesului. Nu consider că este nimic greșit în a sărbători chiar și cele mai mici victorii, pentru că în felul acesta contribuim la schimbarea perspectivei asupra modului în care abordăm provocările. Câștigăm claritate și învățăm să apreciem procesul, nu doar rezultatul. Din dorința de a deveni o versiune mai bună a mea, am învățat să nu mai privesc eșecul ca pe ceva negativ, ci ca pe o lecție valoroasă, o cărămidă în plus la temelia dezvoltării mele personale. Privesc în jur și observ că, adesea fără să ne dăm seama, devenim foarte critici, fie cu noi înșine, fie cu ceilalți, deși nu ar trebui să fie așa. Cred că, odată ce reușim să schimbăm această atitudine, se transformă și modul nostru de a gândi. Iar atunci când ne schimbăm mentalitatea, avem capacitatea de a transforma eșecurile în alt tip de succes, unul poate chiar mai valoros decât cel obținut fără obstacole.

Peste 10 ani, mă văd o persoană cu mai multă experiență, care și-a clarificat cu adevărat ce își dorește și care a conturat foarte bine ideea antreprenoriatului în minte, gata să o pună în practică. Consider că în această perioadă este important să învăț constant și să mă dezvolt atât profesional, cât și personal, pentru a avea o viziune clară și pentru a face alegeri asumate. Vreau să rămân deschisă la provocări și să continui să explorez, dar în același timp să am stabilitate în direcția aleasă, astfel încât să pot contribui cu adevărat și să inspir și pe alții.

România de peste 10 ani mi-o imaginez ca pe un loc în care tot mai mulți oameni își cultivă pasiunile și le hrănesc cu adevărat. Un spațiu în care există loc pentru fiecare și unde, în loc să privim cu invidie ce au alții, ne sprijinim reciproc, astfel încât ideile noastre să devină măreție. Cred că o schimbare importantă ar fi să dezvoltăm o cultură a colaborării și a susținerii, în care inspirația să fie o resursă constantă, nu un lux. Este esențial să avem mai multă empatie și deschidere, să învățăm să ne ajutăm unii pe alții să creștem. Cred, în final, că fiecare dintre noi poate contribui la această schimbare, iar, dacă ne unim eforturile, România poate deveni o țară în care antreprenoriatul nu este doar o opțiune, ci o cale naturală de exprimare a valorii personale și a creativității.

FROM LEARNING TO GROWTH: MINDSET STRATEGIC PENTRU TRANSFORMAREA ROMÂNIEI 4.0

Marian Pintilie

Bună! Numele meu este Pintilie Marian, am 19 ani și sunt din Jidvei, județul Alba. Mă consider un băiat simplu, cu vise mari și planuri pe măsură. În prezent studiez la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, iar din toamnă voi începe și cursurile Facultății de Business din Cluj, oraș care mă atrage mult pentru oportunitățile din zona de tehnologie și AI. Pasiunea mea principală este business-ul, mai exact partea de a găsi soluții la probleme și de a pune oamenii potriviți în legătură. Îmi place să construiesc rețele și contexte unde oamenii pot colabora mai ușor și pot crește împreună, iar natura și plimbările sunt refugiul meu de liniște și inspirație, fie că mă plimb prin sat sau urc pe un deal alături de câinii mei.

Ceea ce mă definește cel mai mult este rolul de conector și facilitator de relații valoroase. Îmi place să cunosc oameni, să le înțeleg nevoile și să-i ajut să se regăsească unii pe alții exact când au mai mare nevoie. Văd problemele ca oportunități de a construi procese mai bune, iubesc să organizez, să simplific și să creez sisteme care funcționează pentru toată lumea. Îmi asum cu ușurință rolul de organizator și nu ezit să testez idei noi, chiar dacă nu reușesc din prima încercare. Cred în oameni și în potențialul lor, așa că investesc timp să-i susțin, să-i ascult și să-i încurajez cu sfaturi, training și follow-up.

Uneori mă confrunt cu teama de a greși, dar și cu frica de a avea succes mai repede decât mă aștept. Totuși, ceea ce mă motivează cu adevărat este dorința de a construi lucruri care contează și de a crește împreună cu cei din jur. În tot ce fac, rămân arhitectul de conexiuni și catalizatorul de creștere, pregătit să creez punți între oameni și oportunități, cu empatie, structură și curaj.

Primul contact cu lumea antreprenoriatului l-am avut pe la 16 ani, când am început să descopăr domenii care mă fascinau, cum ar fi blockchain-ul, psihologia, neuroștiința și marketingul. Inițial, m-am gândit să investesc în crypto, dar am înțeles destul de repede că pentru a investi ai nevoie de capital.

Pornind de la această idee, am decis să încep de jos și să experimentez cu prima mea mică afacere chiar din liceu. Observând că nu existau opțiuni

accesibile pentru o gustare sănătoasă, am preparat budinci de ovăz proteice, un mic proiect care mi-a confirmat cât de mult îmi place să identific probleme reale și să găsesc soluții practice. Cu timpul, am continuat să învăț pe cont propriu, urmând mai multe cursuri de marketing, vânzări și recrutare, iar apoi am lansat o agenție de inbound marketing. Deși acest proiect nu a avut succesul la care speram, experiența a devenit o bază solidă pentru ceea ce fac astăzi. În prezent, firma mea ajută companiile de servicii B2B să își crească încasările lunare cu cel puțin 10.000 de euro în 6-9 luni, fără reclame.

În ceea ce privește sprijinul, familia mea nu a fost de la început de acord cu direcția pe care am ales-o, dorindu-și pentru mine o carieră în medicină. Totuși, am simțit mereu că drumul acesta nu mă definește, așa că am mers mai departe, sprijinit de prieteni care au crezut în mine și m-au motivat constant să nu renunț. Cred cu tărie că fiecare persoană se naște cu un potențial extraordinar, iar uneori chiar cei apropiați, fără intenție, limitează această energie creativă.

Un alt moment definitoriu a fost când am intrat în BNI, din toamna anului 2024. În cadrul acestui grup de business networking am găsit mentori valoroși care mă susțin în gestionarea provocărilor zilnice. În același timp, am contribuit la lansarea grupului BNI Unirea din Alba Iulia, deoarece îmi face plăcere să creez contexte în care oamenii au acces la sprijin, resurse și oportunități de creștere comună.

Motivația este un subiect care mă preocupă de mult timp, fiind strâns legată de sensul vieții și de modul în care aleg să mă raportez la ceea ce fac zi de zi. Îmi amintesc foarte clar că, la începutul liceului, motivația mea era una mai degrabă exterioară: îmi doream să slăbesc și să arăt mai bine, convins că astfel voi fi mai ușor acceptat de ceilalți. Eram un adolescent mai plinuț și credeam că aprecierea celor din jur îmi va rezolva toate nesiguranțele. În timp, însă, am început să mă transform și pe interior. Am realizat că adevărata motivație trebuie să vină din mine și să fie alimentată de dorința de autodepășire. Astăzi, cel mai mult mă motivează procesul de a deveni în fiecare zi o versiune mai bună decât „eu de ieri". Îmi place să îmi testez limitele, să ies din zona de confort și să văd cât de departe pot ajunge.

Desigur, motivația mea include și aspecte materiale: îmi doresc confort, libertate financiară, experiențe memorabile și validare profesională. Totuși, am învățat că acestea aduc satisfacție doar pe termen scurt. Pe termen lung, ceea ce mă ține cu adevărat motivat este bucuria de a înțelege lucruri complexe și de a le simplifica astfel încât să le pot transforma în soluții practice,

care să aducă valoare reală și altora. Astăzi, energia mea vine tocmai din acest scop: să ajut oamenii și companiile să se organizeze mai bine, să crească și să evolueze. Din acest motiv îmi doresc să dezvolt un ONG dedicat tinerilor antreprenori, prin care să împărtășesc lecțiile învățate, să creez contexte de networking și să ofer sprijin concret celor care vor să înceapă, dar nu știu cum. Pentru mine, antreprenoriatul este mai mult decât independență sau inovație; este despre a construi o comunitate de oameni curajoși, care se susțin reciproc și care demonstrează zi de zi că schimbarea este posibilă.

Cred că antreprenoriatul nu e despre o rețetă fixă, ci despre un set de calități și valori care îți devin un mod de viață. În primul rând, consider esențial curajul, curajul de a începe când nimeni nu crede în tine, de a greși când toți așteaptă să reușești și de a te ridica din nou după fiecare eșec. Pentru mine, curajul a însemnat să pornesc de la zero, să dau greș cu o agenție și să o iau de la capăt cu mai multă claritate. Apoi, disciplina face diferența între un visător și un antreprenor adevărat. Oricât de creativ sau inteligent ai fi, dacă nu te ții de plan zi de zi, dacă nu înveți să-ți organizezi timpul și resursele, totul rămâne doar o idee frumoasă pe hârtie. O altă valoare importantă pentru mine este adaptabilitatea, lumea se schimbă rapid, tehnologia evoluează, clienții vor altceva, echipa are nevoi diferite. Dacă nu te adaptezi constant, rămâi blocat în trecut. De aici vine și pasiunea mea pentru automatizare și soluții simple la probleme complexe. Empatia cred că e subestimată în business, dar pentru mine e un pilon de bază. Orice colaborare, vânzare sau parteneriat se bazează pe oameni. Dacă nu înțelegi nevoile lor reale și nu știi să asculți, nu construiești relații de durată. În final, mai cred foarte tare în mentalitatea de creștere, să fii mereu deschis să înveți, să ceri feedback, să accepți că azi nu știi tot și că mâine vei fi mai bun dacă investești în tine.

Pe scurt: Curaj, disciplină, adaptabilitate, empatie și dorința constantă de a evolua. Fără ele, antreprenoriatul devine doar o alergătură după bani. Cu ele, devine un mod de a face o diferență reală în viața oamenilor. De aceea vreau ca ONG-ul meu să inspire tinerii antreprenori să crească sănătos, pe valori și caracter, nu doar pe cifre și orgolii.

Pentru mine, educația rămâne un subiect sensibil și un punct nevralgic. În liceu nu am simțit nicio atracție pentru materiile predate, iar aici vorbesc din perspectiva unui băiat care a învățat din greu în generală, deci nu a fost vorba de lipsă de voință, ci de lipsă de sens în ce ni se punea în față. Pe măsură ce am crescut, am observat tot mai clar prăpastia dintre ce învățăm la școală și ce se cere în piața muncii sau în antreprenoriat. M-am simțit de multe ori

dezamăgit și chiar revoltat de modul rigid în care era gândită toată ideea de „educație obligatorie". Dar nu cred că rezolvăm nimic dacă doar criticăm și rămânem pe margine. Schimbarea începe și de la noi, elevii și studenții, dacă avem curajul să cerem altceva și să participăm activ la construcția ei. Eu cred că fiecare liceu ar trebui să aibă o viziune construită împreună cu elevii și profesorii, nu dictată de sus.

Încă îmi doresc să învăț și acum, chiar dacă am făcut un an la Administrarea Afacerilor și am dat din nou peste aceleași lipsuri: prea puțină aplicabilitate, prea puțină legătură cu viața reală. Mi-ar plăcea să existe cursuri care să mă învețe cum să folosesc AI-ul eficient, cum să îmi dezvolt inteligența emoțională, cum să construiesc un business pe bune, prin proiecte practice și colaborare reală cu colegii.

Visez la o structură flexibilă, axată pe practică și pe comunitate, nu doar pe teorie și examene. Cred cu tărie că educația din România are nevoie de un upgrade serios și de o întoarcere la lucrurile simple, practice și umane. În loc să ne chinuim să memorăm informații de care uităm imediat după examene, ar trebui să învățăm să gândim critic, să lucrăm în echipă, să ne susținem ideile, să ne gestionăm emoțiile și relațiile și să folosim tehnologia ca un partener, nu ca un dușman. Visez la o școală în care profesorii sunt mentori și parteneri de dialog, nu doar evaluatori. În care elevii și studenții lucrează pe proiecte reale, alături de firme și ONG-uri locale. În care materiile sunt adaptate la lumea de azi. De la antreprenoriat aplicat, la inteligență artificială, educație financiară și dezvoltare emoțională. Îmi doresc un orar flexibil, cu ore online, workshopuri practice și întâlniri cu oameni din business.

Mai mult decât atât, îmi doresc comunități de sprijin, în care tinerii să își poată testa ideile, să greșească fără frică și să fie încurajați să învețe din propriile erori. Vreau să fac parte din această schimbare, nu doar să o cer de la alții. De aceea, visul meu de a construi un ONG pentru tinerii antreprenori merge mână în mână cu dorința de a crea spații alternative de învățare și dezvoltare, în care fiecare să fie încurajat să gândească pe cont propriu și să devină arhitectul propriei vieți.

Viața de antreprenor este, pentru mine, una dintre cele mai frumoase, dar și mai dificile aventuri pe care le poți alege. Antreprenoriatul nu este un simplu job sau o meserie, ci un stil de viață pe care îl construiesc zi de zi, cu bune și cu rele. Cea mai mare satisfacție este libertatea. Îmi place să pot decide singur încotro îmi duc timpul și energia, să aleg proiectele care mă inspiră și oamenii alături de care simt că pot crește. Nu am un program fix și nu trebuie să urmez

reguli impuse de altcineva. Dacă simt că o direcție nu mai funcționează, am libertatea să o schimb rapid.

Un alt mare avantaj este dezvoltarea personală. Antreprenoriatul m-a obligat să mă cunosc mai bine ca oricând, să îmi confrunt fricile, să îmi gestionez emoțiile și să învăț constant din greșeli. Cu fiecare provocare depășită, devin o versiune mai bună a mea. Pe lângă toate acestea, îmi place să văd cum ideile mele prind viață, cum ajut companii să crească, cum oamenii reușesc să își atingă obiectivele cu sprijinul meu și cum, indirect, creez locuri de muncă și contexte de colaborare.

Desigur, lucrurile nu sunt mereu ușoare. Lipsa siguranței este, poate, cea mai mare provocare. Totul depinde de cât de bine știu să îmi calibrez energia, resursele și echipa. Sunt perioade în care totul merge perfect și zile în care am impresia că nimic nu funcționează. Este o luptă continuă cu procrastinarea și cu vocea aceea interioară care îți spune că poate nu ești suficient de bun. Emoțional, este un adevărat carusel: poți trece de la entuziasm la anxietate într-o singură zi. În plus, relațiile cu cei din jur pot deveni complicate. Nu toți înțeleg sacrificiile și dedicarea din spate, iar uneori chiar oamenii dragi pot deveni cei mai aspri critici. Chiar și așa, cred cu toată convingerea că beneficiile merită din plin toate aceste provocări. Antreprenoriatul rămâne pentru mine modul prin care cresc și îi ajut pe ceilalți să crească alături de mine.

Pentru mine, eșecul nu mai este un capăt de drum, ci un profesor mai dur, dar extrem de valoros. Dacă primeam această întrebare acum câțiva ani, probabil aș fi spus că mă sperie și că îl evit cu orice preț. Și chiar așa am făcut o vreme: am tot amânat lucruri, de frica de a nu da greș și de a nu dezamăgi oamenii din jurul meu, mai ales familia. Dar experiența mi-a arătat că oricât de mult te ferești, tot dai cu capul. Prima agenție pe care am început-o a fost un eșec, dar azi realizez că fără ea nu aș fi înțeles ce înseamnă structura, claritatea și importanța unei echipe bine alese. Acum, mă raportez la eșec ca la un test: îmi arată ce nu funcționează, îmi arată ce lipsește și mă forțează să devin mai bun. Îl tratez cu obiectivitate și îl privesc ca pe o investiție în dezvoltarea mea. De multe ori, un eșec bine analizat îmi aduce mai multă valoare decât un succes norocos.

Important este să nu rămân blocat în vină și autosabotare. Îmi dau voie să simt disconfortul, dar nu las emoția să mă țină pe loc. Mă așez la masă cu mine, văd ce am învățat și trec mai departe. Pe scurt, pentru mine eșecul este un feedback sincer care îmi confirmă că sunt pe drumul bun doar dacă învăț ceva din el. Fără frică de eșec nu aș avea curajul să testez idei, să pun oameni

împreună, să contribui la grupuri de networking. Eșecul m-a învățat să am răbdare cu mine, să fiu mai rezilient și să apreciez micile victorii. De fapt, cred că un antreprenor fără câteva eșecuri la activ este un antreprenor care încă nu și-a găsit adevărata forță.

Pentru mine, succesul nu mai are legătură doar cu bani, mașini scumpe sau vacanțe exotice, deși recunosc că și acestea fac parte din joc și abia aștept să le bifez pe listă. Succesul este mai mult despre acea liniște interioară că sunt pe drumul meu și că îmi trăiesc viața așa cum simt eu, nu cum vor alții. Succesul înseamnă să mă trezesc dimineața cu entuziasm, să am proiecte care mă pun în mișcare, oameni faini lângă mine și libertatea de a crea și experimenta lucruri noi. Înseamnă să cresc continuu, să fiu mereu cu un pas mai bun decât ieri, indiferent cât de mic este acel pas.

De asemenea, succesul înseamnă să am relații sănătoase, să mă bucur de familie, de prieteni și de oamenii pe care îi ajut să se dezvolte odată cu mine. Și mai presus de toate, succesul este să las ceva în urmă: un impact real în comunitatea mea, o idee care să inspire, un om care să spună „Marian m-a ajutat să văd lucrurile diferit". Pe scurt, succesul este un echilibru între progres material, sănătate emoțională și relații de calitate și, foarte important, este o stare de mulțumire care nu se obține doar prin cifre și diplome, ci prin felul în care trăiești fiecare zi.

Sunt conștient că multe lucruri se vor schimba la mine, modul în care privesc viața, obiceiurile zilnice, rutina și prioritățile. Privind înainte, văd un viitor clar, construit pe impact și libertate. Îmi doresc să am o organizație pentru tineri prezentă în fiecare județ din România, un spațiu în care tinerii să găsească inspirație, să învețe lucruri practice și să-și descopere propriul drum. Vreau să conduc peste zece firme automatizate care să funcționeze fără să fiu blocat zilnic în operațional, ca să pot să mă dedic cu adevărat pasiunilor mele cum ar fii: călătoriile, explorarea lumii și scrisul. Vreau să fiu un exemplu viu că se poate, indiferent de punctul de plecare sau de obstacolele întâlnite pe drum. În esență, peste zece ani mă văd mai relaxat, mai înțelept și cu o contribuție mult mai puternică decât acum, liber să descopăr lumea și să las ceva valoros în urmă pentru generațiile viitoare.

Consider că totul pornește de la o schimbare profundă a mentalității. În prezent, încă ne raportăm la multe valori vechi, rămase din perioada postrevoluționară, când lucrurile materiale precum mașina, casa sau ceasul erau considerate esențiale, iar educația, colaborarea și planificarea pe termen lung erau adesea ignorate. Sunt convins că în următorul deceniu vom asista la o

transformare majoră, asemănătoare cu cea din țările occidentale, precum Elveția, unde educația și dezvoltarea continuă sunt parte integrantă din viața de zi cu zi, atât în familie, cât și în comunitate.

Văd România pe un drum ascendent, cu tot mai mulți tineri care vor căuta soluții, vor înțelege importanța inovației și antreprenoriatului și vor propune idei care vor modela viitorul orașelor noastre. Țara noastră va deveni mai bine organizată, mai deschisă spre investiții externe și mai atractivă pentru expați și companii mari. Pentru ca toate acestea să devină realitate, schimbarea trebuie să înceapă cu fiecare dintre noi, cu oamenii care își asumă responsabilitatea și nu mai așteaptă pasiv ca „statul să rezolve". Doar așa putem construi împreună un viitor mai bun și un spațiu în care să ne dorim să trăim și să muncim, nu doar să supraviețuim.

COMUNITĂȚI 4.0:
SCALING UP PENTRU ROMÂNIA VIITORULUI

Ana-Maria Făgărășeanu

Sunt Ana-Maria Făgărășeanu, proaspăt absolventă a Complexului Educațional Laude-Reut și am 19 ani. Am urmat acest liceu pentru oportunitățile vaste pe care știam că le oferă și am fost implicată în diverse proiecte, legate de mai multe domenii, precum diplomație, marketing si business.

Toate proiectele derulate în cadrul liceului mi-au oferit o viziune asupra antreprenoriatului și asupra dezvoltării viitoare a României, intrând în contact cu personalități marcante, care ne-au împărtășit fără probleme din experienta lor.

Pe viitor, vreau să urmez o carieră în psihologie sau relații internaționale, pentru a putea influența în bine mediul social; am o mare plăcere să cunosc și să interacționez cu oamenii, să le ascult poveștile de viață, experiența, bucuriile, tristețile, temerile, visurile.

Sunt o fire empatică, comunicativă și prietenoasă, îmi place să fiu înconjurată de oameni cu pasiuni. Deși câteodată sunt introvertită, reușesc să mă adaptez ușor la schimbări și găsesc mereu soluții alternative pentru a face față obstacolelor.

Îmi place să lucrez în echipă și să împărtășesc idei și impresii pentru a valorifica propria mea viziune. Una dintre pasiunile mele a fost baletul, pe care l-am practicat de mică, timp de 9 ani. Am fost angajată a Operei Naționale București și am dansat cu drag în zeci de spectacole ale acestei instituții. Baletul m-a învățat ce înseamnă muzica frumoasă, perseverența, să obțin ceea ce mi-am propus, prin propriul efort și curajul de a mă expune în spațiul public, în nenumăratele concursuri și spectacole la care am participat.

În adolescență, pasiunile mele s-au îndreptat spre sfera academică, fiind interesată în mod special de învățarea limbii franceze, pe care am studiat-o cu mare drag. Având rezultate excelente la examenele de limba franceză, am fost din ce în ce mai motivată și am învățat din asta că să faci ceea ce îți place îți asigură succesul, dacă și muncești pe măsură. Având suportul excelent al doamnelor profesoare de limba franceză, am parcurs cu succes toate cele 4

examene organizate de Institutul Cultural Francez, ultimul examen atestând dobândirea competențelor de limba franceză aproape de un vorbitor nativ.

De asemenea, m-am implicat ca voluntar în cadrul festivalului de film francez, în cadrul Institutului Cultural Francez din București.

Totodată, în cadrul evenimentului "2nd Day Ambassador", organizat de liceul Laude Reut, l-am cunoscut pe ambasadorul Franței în România, domnul Nicolas Varnery, care a avut un rol important pentru creionarea carierei mele viitoare. Am fost onorată să-l am și ca invitat pentru un interviu în limba franceză în cadrul podcastului liceului, intitulat „Ce mai zici ?".

Despre antreprenoriat, cultura succesului și lecțiile eșecului

Datorită mediului familial în care am crescut, părinții mei m-au sprijinit în toate activitățile și deciziile pe care le-am luat, am avut repere foarte bune asupra ideii de antreprenoriat, ambii mei părinți fiind un exemplu sugestiv în acest sens. De asemenea, liceul mi-a conturat personalitatea, m-a învățat să fiu autodidactă, oferind modele socio-culturale, cu care am intrat în contact, toate acestea punându-și amprenta asupra mea în mod semnificativ, modelându-mi caracterul.

Din totdeauna, am vrut să mă descurc singură și pe cât posibil să nu apelez la alte persoane pentru a rezolva sau depăși o problemă. Am încercat să fiu autonomă cu perspective clare, de fiecare dată când mi-am propus să duc la bun sfârșit ceva, am reușit, având astfel aceasta satisfacție a reușitei prin forțe proprii.

Ceea ce mă va motiva în mod special în drumul antreprenoriatului va fi păstrarea libertății mele de acțiune și urmarea unui drum pe care eu îl voi considera bun, chiar dacă sunt conștientă că voi face și multe greșeli, vor fi multe obstacole, dar asta va consolida cunoștințele și experiența de viață. Nu îmi doresc să depind financiar de alte persoane, încerc să fiu cât mai independentă și să îmi asigur singură veniturile.

Voința, curajul, perseverența, ambiția sunt unele dintre cele mai importante calități pe care o persoană trebuie să le aibă pentru a reuși în antreprenoriat. Pe măsură ce începem să ne cunoaștem propriile capacități și să ne autoevaluăm, putem deja să acționăm pentru dezvoltarea lor. Autoeducația voinței este un proces complex și de durată. Totodată, un antreprenor de succes reușește până la urmă să se adapteze la ceea ce e nou, într-o lume în care regulile se schimbă din ce în ce mai des, realizând un produs original și valoros pentru societate. În plus, creativitatea este un aspect foarte important, o trăsătură esențială a unui antreprenor, prin care acesta reușește să se distingă.

Atât pentru dezvoltarea mea armonioasă, cât și pentru ceilalți tineri, elevi sau studenți, este important cum se raportează la ceea ce are de învățat și de făcut. Mi-ar plăcea dacă nu s-ar mai pune accentul atât de tare pe partea teoretică a studiului, încurajând astfel memorarea mecanică, care nu cred că este benefică. Axându se pe partea practică, logică, un elev ar putea învăța mult mai bine ce presupune un fenomen, reține mai ușor și mai structurat materia, stimulând și procesul creativ al fiecăruia.

De a lungul carierei, un antreprenor se poate confrunta cu provocări, care îi pot afecta activitatea, întrucât trebuie să dea dovadă de responsabilitate totală, atât asupra lui, cat și asupra angajaților, clienților, sau a partenerilor. Un antreprenor trebuie sa fie asumat, să ia decizii pe propria lui răspundere și să aibă o viziune realistă asupra tuturor aspectelor ce țin de management. În plus, un antreprenor de succes ar trebui să aibă și cunoștințe de psihologie, să comunice eficient, pentru a putea atrage clientela potrivită și pentru a se asigura că are o relație de încredere cu partenerii și cu clienții, pentru a putea anticipa posibile dificultăți.

Provocările pot apărea la ordinea zilei în orice domeniu de activitate, însă un antreprenor trebuie să găsească soluții rapide și eficiente, care îi pot ușura munca, atât pe o perioadă scurtă de timp, cât și pe o perioadă mai lungă. Provocările întâmpinate pot fi gestionarea echipei, leadership-ul eficient și motivarea echipei, fiind competențe greu de stăpânit, construcția și menținerea reputației, competitivitatea, care poate fi un factor perturbator pentru o persoană perseverentă, care țintește cât mai sus, și nu în ultimul rând, sacrificiile personale - familiale.

Perfecționismul este o trăsătură pe care am dobândit-o în timp, implicându-mă în foarte multe proiecte. A reprezentat mai mult un obstacol. Deseori, am avut sentimentul neplăcut că niciodată ceea ce am făcut nu a fost suficient de bun, sau că orice progres pe care îl fac nu este suficient, având standarde înalte asupra competențelor mele. Din această cauză, am reușit pe parcurs să combat acest perfecționism, treptat, având o altă percepție. Perfecționismul mă poate motiva să îmbunătățesc constant abilitățile și să ating standarde cât mai înalte.

Eșecul face parte din viața de antreprenor, asta am învățat de la părinții mei și de la profesori. Dar, eșecul ar trebui să fie un motor, un argument pentru a merge înainte, o experiență care să întărească un liber profesionist.

Pentru mine, succesul nu se rezumă la recunoașterea publică, ci la acele momente de satisfacție profundă, care vin din multă muncă și din progresul personal. Adevărata satisfacție este resimțită la finalul unui activități, când

succesul este obținut prin propriile forțe și prin muncă, când urmăresc scopurile cu perseverență și angajament total. Succesul este însă dovada că, dacă lucrezi la visul tău și crezi în el, soarta, divinitatea, comunitatea vor aprecia asta.

Pentru viitor, îmi doresc să-mi construiesc o carieră în care să lucrez îndeaproape cu oamenii, să înțeleg nevoile lor și să contribui la schimbări pozitive in diferite evenimente de voluntariat, să mă implic în ONG-uri, pentru a putea aduce o schimbare reală in comunitatea de tineri. Îmi doresc să-mi dedic timpul și energia pentru a crea oportunități, pentru a încuraja oamenii să își depășească limitele și pentru a contribui la crearea unor medii mai echitabile. Pe lângă acestea, mi-aș dori să am propriul business, care îmi va garanta libertatea de care am nevoie, posibilitatea de a crește financiar, dezvoltarea, flexibilitatea și satisfacția personală continue.

Peste 10 ani, îmi imaginez România ca o țară aflată într-o dezvoltare continuă, în care tinerii joacă un rol esențial în schimbarea pozitiva a societății. Tinerii nu vor mai fi doar niște simpli spectatori ai deciziilor politice și sociale, ci se vor implica activ, devenind niște actori principali în viața comunității lor, asigurându-se că drepturile și valorile sunt respectate. Cred într-o Românie schimbată în bine, cu ajutorul implicării masive în organizații non-guvernamentale, proiecte educaționale, de mediu, sociale. Însă, această viziune presupune niște schimbări fundamentale, precum îmbunătățirea sistemului educațional, astfel încât sa încurajeze elevii și studenții la creativitate și la o gândire critică și logică. Copiii care provin din mediul rural ar trebui sa fie sprijiniți și îndrumați de către sistemul educational, pentru a li se putea insufla anumite valori, gustul pentru artă și alte domenii creative, pentru a-și exprima ideile și pentru a-și dezvolta inițiative proprii.

Totodată, este nevoie și de o mai bună colaborare cu instituțiile, ONG-urile și întreg mediul privat, pentru a crea un cadru stabil și motivant în care tinerii sa se dezvolte profesional și personal în România. Viitorul României constă în vocea tinerilor, în oamenii care se mobilizează pentru un viitor mai bun, ei fiind cei care construiesc o societate mai echitabilă, unită și educată. Deși inteligența artificială a acaparat deja jumătate din domeniile de activitate, fiind un factor perturbator pentru forța de muncă, oamenii vor reuși să se adapteze și să contribuie activ, reușind sa învețe să controleze acest fenomen, să reglementeze inteligența artificială și sa o folosească în mod responsabil, ca pe un instrument ajutător.

Cu ajutorul tinerilor, viitorul României este orientat spre bine, prin construirea unei societăți moderne, responsabile și solidare.

INTERGENERAȚIONAL: ROMÂNIA CA PROIECT COMUN

Antonia Șerban

Între rigoarea cifrelor și frumusețea creativității, mi-am găsit identitatea. Mă numesc Antonia Șerban și sunt studentă în cadrul Facultății de Administrarea Afacerilor, cu predare în limba engleză, din cadrul Academiei de Studii Economice din București. Îmi definesc parcursul academic și profesional printr-o curiozitate intelectuală vie și o pasiune profundă pentru multiple arii complementare din sfera economică și creativă.

Printre preocupările care mă animă se numără arta de a explora lumea prin călătorii, antreprenoriatul aplicat în domeniile turismului și transportului, designul graphic, ca formă de expresie estetică și comunicare vizuală, dar și o fascinație autentică, descoperită pe parcursul studiilor universitare, pentru domeniile fiscal, financiar și contabil. Aceste direcții, deși diverse, se interconectează armonios și se susțin reciproc în traseul meu profesional, oferindu-mi o perspectivă integrată și strategică asupra lumii afacerilor.

În egală măsură, am descoperit o chemare vocațională profundă pentru educație, un domeniu care ocupă un loc cu totul special în inima mea. Această implicare se concretizează în prezent prin rolul de vicepreședinte al Asociației „Acces la Educație", dar și prin inițiativa de a transmite mai departe cunoștințele acumulate. În acest sens, mi-am început parcursul pedagogic în calitate de mentor educațional în cadrul programului „Kids in Business", unde am privilegiul de a ghida primii pași ai celor mai tineri entuziaști ai antreprenoriatului.

Pentru mine, excelența nu este doar un ideal, ci un angajament constant, reflectat în tot ceea ce întreprind, fie că este vorba de educație, afaceri sau dezvoltare personală.

Cred cu tărie că impactul durabil se construiește prin implicare autentică, rigoare intelectuală și o viziune care transcende granițele unui singur domeniu. Astfel, fiecare experiență profesională devine o treaptă spre consolidarea unei identități armonioase, în care spiritul antreprenorial, competențele tehnice din sfera economică și vocația educațională se împletesc într-un mod coerent și valoros. Aspir, pe termen lung, să contribui activ la formarea noilor

generații, să inspir curiozitate și gândire critică, și să continui să construiesc punți între teorie și practică, între pasiune și performanță.

„Success doesn't come from what you do occasionally. It comes from what you do consistently." – Marie Forleo

Primul meu contact cu lumea antreprenoriatului nu a fost un moment izolat, ci o atmosferă în care am crescut, o energie care mi-a modelat personalitatea încă din primii ani de viață. În inima acestei lumi s-au aflat dintotdeauna părinții mei, două modele de echilibru, viziune și perseverență. Amândoi sunt antreprenori valoroși, cu o experiență de peste 25 de ani în domeniul turismului, ospitalității și logisticii de transport, un domeniu dinamic, dar și extrem de solicitant, în care s-au remarcat prin rigoare, eleganță profesională și adaptabilitate.

Le datorez absolut tot ceea ce sunt astăzi. Nu există cuvinte care să exprime cu adevărat profunzimea admirației și recunoștinței pe care o port față de ei. Prin exemplul lor, am învățat nu doar ce înseamnă să construiești o afacere, ci și ce înseamnă să o susții cu integritate, să crești alături de ea și, mai ales, să-i păstrezi sufletul viu indiferent de provocări.

Pasiunea pentru pedagogie, o altă latură definitorie a identității mele, o moștenesc de la mama mea, care, dincolo de cariera sa antreprenorială, este și cadru didactic. Datorită ei, am înțeles că educația este o formă subtilă de leadership, o investiție în oameni și în viitorul lor. Această viziune mi-a conturat dorința de a mă implica activ în proiecte educaționale și, în timp, să pot contribui direct la formarea celor care vor veni după mine.

Astfel, antreprenoriatul și educația nu sunt pentru mine doar direcții de carieră, ci expresii ale unui destin format prin iubire, muncă și inspirație transmisă din generație în generație.

Încă din liceu, am avut privilegiul extraordinarei întâlniri cu doamna Nicoleta Munteanu, o personalitate ce îmbină cu distincție vocația juridică cu pasiunea pentru educație și antreprenoriat. Vicepreședinte al Confederației Naționale pentru Antreprenoriat Feminin (CONAF) și avocat de renume în Baroul București încă din 2002, Managing Partner la EURO INSOL, expert în insolvență și mediator, este menită să deschidă căi noi în sfera afacerilor și a justiției. În același timp, ea este fondatoarea și sufletul programului ,,Kids in Business'', prima inițiativă educațională din țară menită să cultive spiritul antreprenorial în rândul copiilor, de la vârsta de 6 ani. Prin implicarea sa și ulterior prin exemplul personal, Nicoleta Munteanu mi-a deschis drumul mentoratului educațional, cultivând în mine convingerea că educația și afacerea pot coexista în armonie și pot genera schimbări profunde în comunitate.

Întâlnirea cu Nicoleta Munteanu a fost un punct de reper în cariera mea profesională, un moment în care am realizat că mentoratul nu este doar un rol, ci o chemare autentică. Ea m-a învățat că leadershipul începe cu integritate, că eșecul poate fi o rampă de lansare, iar cunoștințele nu au valoare decât dacă sunt împărtășite. Sub îndrumarea ei, m-am alăturat programului ,,Kids in Business'' unde am început să transform idei și înclinații în experiențe concrete, ca mentor educațional.

Pentru încrederea acordată și pentru oportunitățile valoroase pe care mi le-a oferit, îi sunt profund recunoscătoare. Este, fără îndoială, un model inspirațional pentru mine, prin profesionalismul impecabil, echilibrul uman și forța cu care transformă ideile în proiecte de impact. Prezența dânsei în viața mea a fost nu doar o sursă de sprijin, ci și o confirmare că vocația, odată recunoscută, trebuie urmată cu curaj și responsabilitate.

Pentru mine, antreprenoriatul nu este doar o alegere profesională, ci o formă de viață, o lentilă prin care privesc lumea și un drum care se adaptează firesc la orice carieră, vocație sau pasiune. Îl percep ca pe un domeniu profund maleabil, care transcende granițele rigide ale unui sector economic. Fie că ești artist, contabil, educator sau cercetător, competențele antreprenoriale devin esențiale: ele nu doar îți deschid oportunități, ci îți oferă uneltele pentru a da formă propriilor idei, pentru a construi, a transforma și a inova.

În orice domeniu avem nevoie de gândire antreprenorială, pentru că antreprenoriatul nu se reduce la a conduce o afacere. Este, mai presus de toate, o filosofie, un mod de organizare a propriei vieți, o colecție de valori morale și profesionale, un sistem de principii și de leadership interior. Suntem, fiecare dintre noi, antreprenorii propriei noastre vieți. Iar această convingere aduce cu sine o responsabilitate: aceea de a ne construi conștient identitatea, de a ne gestiona resursele, timpul, emoțiile și potențialul cu aceeași rigoare și pasiune cu care un antreprenor își dezvoltă visul.

Diferența dintre mediocritate și excelență, în viața personală și profesională, stă în capacitatea noastră de a aplica concepte de management și leadership asupra propriei existențe. Drumul antreprenorial este deja săpat adânc în conștiința mea, nu ca o destinație, ci ca un proces continuu, în care mă regăsesc în fiecare zi. Mă motivează libertatea de a fi creativă, în moduri pe care uneori nici nu știu că le posed. Mă inspiră schimbarea pe care o putem genera în lume prin idei autentice, prin curaj și prin perseverență.

Antreprenoriatul nu are o limită fixă, nu cunoaște un prag impus sau un etalon predestinat. Este un traseu circular, cu suișuri și coborâșuri, cu eșecuri care te învață mai mult decât reușitele, cu bucurii profunde și momente de

incertitudine. Este un drum pe care îl parcurgem cu luciditate, asumare și visare, fiind conștienți că frica nu este decât o construcție mentală, iar barierele pot fi depășite prin voință, prin evoluție intelectuală, spirituală și personală.

Ceea ce mă încântă cu adevărat este puterea de a aduce un plus de valoare lumii, de a transforma visuri în realitate, de a împărtăși din cultura, diversitatea și autenticitatea noastră ca antreprenori. Antreprenoriatul este, în esență, o formă de libertate: libertatea de a crea, de a inova, de a trăi în acord cu propriile valori și de a lăsa în urmă o amprentă care contează.

Pentru a reuși în antreprenoriat, consider că nu este suficient să ai o idee bună sau un plan de afaceri bine pus la punct. Este esențial să întruchipezi un set de calități și valori care devin, în timp, parte din identitatea ta personală și profesională. În primul rând, **autenticitatea** este fundamentală. Un antreprenor autentic pornește de la cine este, de la valorile în care crede și de la viziunea proprie asupra lumii. Nu urmează tipare, ci își construiește propriul drum, adaptându-și vocația, pasiunile și convingerile la nevoile pieței.

Curajul este o altă calitate definitorie, curajul de a începe, de a greși, de a învăța din eșecuri și de a merge mai departe. Antreprenoriatul este un drum presărat cu incertitudini și provocări, iar doar cei care își asumă aceste incertitudini pot evolua.

Apoi, **flexibilitatea**, sau mai bine spus, **maleabilitatea** este crucială. Lumea antreprenoriatului este într-o continuă schimbare, iar capacitatea de a te adapta, de a regândi, de a pivota și de a învăța din mers face diferența între stagnare și progres.

Leadershipul personal este, în opinia mea, cheia reușitei. Înainte de a conduce o echipă sau o afacere, trebuie să știi să te conduci pe tine: să îți înțelegi limitele, să îți cultivi resursele interioare, să îți modelezi gândirea și să îți antrenezi emoțiile.

În concluzie, reușita în antreprenoriat nu ține doar de strategii și cifre, ci de cine ești tu ca om: de autenticitatea cu care îți trăiești valorile, de curajul cu care îți urmezi viziunea și de perseverența cu care transformi fiecare obstacol într-o lecție.

Cu siguranță, nu consider că materia teoretică predată în școală trebuie neapărat schimbată, ci **adaptată la nivelul de cunoștințe și la accesul la informație pe care îl avem noi, tinerii, astăzi – reîmprospătată, îmbunătățită, adusă la cerințele actuale**. Cred că mai important decât ce învățăm este *cum* învățăm și *cum putem aplica* aceste cunoștințe pentru a deveni nu doar buni profesioniști, ci și oameni împliniți, conectați la realitate și în acord cu vocația proprie.

Mi-aș dori ca școala să devină un spațiu în care învățăm nu doar formule și concepte, ci și cum să ne descoperim pe noi înșine, cum să ne alegem o carieră care să ne inspire cu adevărat. Aș vrea să fim educați mai mult în direcția dezvoltării personale: să știm cum să avem încredere în noi, cum să ne adaptăm schimbărilor inevitabile ale vieții, cum să privim eșecurile ca pași necesari în procesul nostru de creștere și cum să transformăm nesiguranța în curaj.

Ar fi valoros să învățăm cum să comunicăm eficient, cum să ne exprimăm ideile și nevoile, cum să ascultăm și să colaborăm, astfel încât să nu mai trecem prin școală doar ca printr-o obligație, ci cu convingerea că educația este un reper fundamental al evoluției noastre.

Totodată, mi-aș dori ca profesorii să se conecteze mai profund cu elevii, să predea cu deschidere, cu bucurie, cu dorința de a înțelege generația de azi și de a crea un spațiu în care fiecare elev are șansa de a-și demonstra potențialul. Pentru că adevărata educație nu înseamnă doar transmiterea de informații, ci formarea unor indivizi autonomi, echilibrați, încrezători și pregătiți să dea sens propriei vieți și să aducă valoare în societate.

Viața de antreprenor vine cu beneficii valoroase, dar și cu provocări semnificative. Printre cele mai mari beneficii se numără libertatea de a-ți construi propriul drum, posibilitatea de a inova, de a lucra în acord cu valorile și pasiunile tale, dar și șansa de a aduce un impact real în lume. Este un stil de viață care îți dezvoltă creativitatea, leadershipul și gândirea strategică.

Pe de altă parte, provocările sunt strâns legate de incertitudine, risc, presiunea deciziilor și responsabilitatea constantă. E nevoie de multă disciplină, reziliență și capacitate de adaptare pentru a face față obstacolelor și a învăța din eșecuri. Privind în ansamblu, antreprenoriatul este un echilibru între vis și realitate, o cale plină de provocări, dar extrem de formativă și plină de sens.

Fiind o fire perfecționistă, eșecul îmi este greu de acceptat la început. Însă, privind înapoi, realizez de fiecare dată că acele momente m-au învățat cel mai mult. Fără eșecuri, nu m-aș fi maturizat, nu aș fi evoluat și nu aș fi înțeles atât de profund ce înseamnă să crești cu adevărat.

Pentru mine, succesul înseamnă consistență, asumare și autenticitate. La fel cum afirmă Marie Forleo, în citatul menționat mai sus, nu ceea ce facem ocazional ne definește, ci ceea ce facem constant, cu pasiune și disciplină. Succesul nu e o întâmplare, ci rezultatul alegerilor zilnice, al perseverenței și al dorinței continue de a deveni mai buni, nu doar pentru noi, ci și pentru cei din jur. Este legat de evoluție, de sens și de capacitatea de a rămâne conectați la cine suntem cu adevărat.

Peste 10 ani, mă văd continuând și consolidând o carieră la intersecția dintre antreprenoriat și pedagogie, două domenii în care mă regăsesc profund și care îmi oferă atât libertatea de a crea, cât și bucuria de a forma și inspira. Îmi doresc să am o familie frumoasă, să fiu înconjurată de oameni vizionari, deschiși, care privesc lumea cu profunzime și care prețuiesc conversațiile autentice, dincolo de superficialitate.

Prin pedagogie, vreau să rămân mereu aproape de noile generații, de minți luminate și ancorate în realitatea prezentului, care ne provoacă să ne menținem curiozitatea, entuziasmul și spiritul viu. Vreau să contribui activ la modelarea unei societăți conștiente, prin educație, prin inițiativă și prin puterea exemplului.

Pentru mine, viitorul nu înseamnă doar o destinație profesională, ci un stil de viață ancorat în valori, pasiune și evoluție continuă.

România peste 10 ani

Privesc viitorul României cu optimism și încredere, mai ales în generația noastră, care urmează să preia frâiele societății. Cred cu tărie că, odată cu mentalitatea deschisă, lipsită de prejudecăți, pe care tinerii de astăzi o cultivă, vom reuși să conturăm o Românie mai liberă, mai empatică și mai solidară, o țară în care fiecare individ este încurajat să-și urmeze aspirațiile, fie ele personale sau profesionale.

Avem privilegiul de a trăi într-o eră în care accesul la informație, mobilitatea socială și conectivitatea globală ne oferă perspective mai largi și mai actuale asupra lumii. În acest context, România viitorului trebuie să devină o societate care valorizează educația, meritocrația, sustenabilitatea și inovația. Pe plan geopolitic, integrarea profundă în structurile europene și consolidarea parteneriatelor strategice ar trebui să sprijine o tranziție către o guvernanță mai transparentă, eficientă și orientată spre cetățean.

Pentru ca această viziune să devină realitate, este esențial să schimbăm abordarea în educație, în administrație și în spațiul public, cultivând dialogul autentic, gândirea critică și responsabilitatea civică. România peste 10 ani poate fi un spațiu al colaborării intergeneraționale, în care progresul nu este doar economic, ci și uman și valoric, o țară în care ne vom sprijini reciproc, vom crește împreună și vom redescoperi sensul profund al apartenenței și al construcției comune.

GenZ: SE POATE ȘI ALTFEL!

Maddie Constantinescu

Eu sunt Maddie Constantinescu, jurnalist specializat în Relații Publice și expert în Comunicare. Sau, cel puțin, asta spun diplomele acumulate în ultimii cinci ani despre mine.

Am studiat Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității din București, urmând Masterul pe aceeași direcție. Interesele mele primordiale pe parcursul anilor de studiu au fost acelea de a aprofunda diverse concepte și tehnici specifice comunicării și de a putea da naștere implementării viziunii mele artistice prin diverse metode și instrumente de lucru.

Am început să am revelații, cel mai des la cursuri. În timp ce colegii mei notau cu repeziciune vorbele profesorilor noștri, eu le digeram la un nivel mai profund, încât nu mai era necesar să le notez. Începeam să realizez că viziunea mea în combinație cu teoria pe care o absorb este aur pur. Așa am ajuns să mă diferențiez: prin nevoia de a fi un om diferit. Pentru că diferit e unic.

Nu cred că aveam discernământ când am luat primul contact cu ideea de antreprenoriat, dar știu sigur că ceva în adâncuri mi-a dictat dintotdeauna că voi fi un om independent și că voi conduce. Și nu prin perspectiva clișeicului patron cu ego superior ce exploatează angajații, ci prin perspectiva unui lider ce dă naștere viziunii sale prin resurse esențiale, adică o echipă. Nu eu și ei, ci noi toți.

Am în schimb un set de amintiri solide cu mine interacționând cu diverși antreprenori și oameni de afaceri de-a lungul anilor. Marea majoritate a discuțiilor dintre mine și acești indivizi se concluzionau cu faptul că voi fi un om de afaceri de succes în viitor. Asta probabil pentru că nu m-a interesat și, sincer, nici nu m-a impresionat vreodată câți bani are un individ, ci cum a ajuns acolo.

Tot pe parcursul anilor de studiu am înțeles că am trei pachete de lucru din partea carierei, din care pot alege unul singur. Pachetul 1 presupune o colaborare cu statul. Aici m-ar atrage diplomația. Aș putea face asta la cote înalte pentru un moment. Spun pentru un moment, căci e departe de ce simt că mi-e dat să fac. Deci, o idee bună de moment, dar nu longevivă pentru

mine. Pachetul 2 presupune o colaborare cu un alt antreprenor. Intrigant să fiu aproape de cine vreau să fiu, dar asta cu niște condiții pe care nu eu le decid. Deci nici pe aici nu stau mult, okay. Pachetul 3 presupune o colaborare cu mine. O colaborare în care eu setez termenii și condițiile, eu setez nivelul cotelor financiare la care aspir, eu aleg cu cine lucrez, când lucrez, cum lucrez și ce lucrez. Deductibil pachetul ales?

Afirmație: menirea mea este să creez, iar prin creația mea să dau naștere altor creații. Ca să pot face asta am nevoie să funcționez în regim independent. În regimul meu.

Nu știu dacă pot enumera calități sau valori în termeni cronologici, căci pentru mine toate aceste elemente sunt în egală măsură importante. Cred că important este să fii un lider autentic, nu unul de duzină. Să găsești mai întâi direcția ta în carieră, ca mai apoi să afli cum o poți monetiza cel mai bine. Să fii dispus real să ajuți prin prisma meseriei tale alți oameni. Să fii un om deschis, lipsit de egoism când vine vorba de a accepta că și tu ai nevoie de ajutor. Să fii un bun protector al proiectului tău. Să crezi în tine atunci când nimeni nu o face. Să îți cunoști nivelul și să nu abuzezi de iluzii.

Cred că mi-ar fi fost mult de ajutor, atât mie, cât și tinerilor din generația noastră, niște cursuri de educație financiară. Niște cursuri progresive, implementate în școală, cu scopul de a ne forma pe termen lung. Îmi imaginez că mi-ar fi fost util să învăț de la dascălii mei despre cum să îmi gestionez emoțiile atunci când vine vorba de a lua o decizie ce implică multe finanțe. Dar nu-i pot blama pe ei că nu m-au învățat. Mă pot aplauda pe mine că am înțeles și că am puterea de a o face în continuare.

Îmi mai imaginez că, dacă aș fi înțeles din timp că banii sunt o unealtă ce ne diferențiază pe noi, oamenii, unii de alții, fie că vrem sau nu, i-aș fi apreciat diferit. Și pe oameni, și pe bani.

A fi antreprenor în sine e și un beneficiu, și o provocare. Un beneficiu pentru că, așa cum spuneam mai sus, te poți desfășura în propriul tău ritm, îți poți stabili un vârf și poți să-l și atingi. Provocarea apare în momentul în care te afli într-o zonă de confort și constați că totul ține de tine. Nopți albe pentru conceperea propriului imperiu – provocare. Conceperea propriului imperiu – beneficiu.

Privesc eșecul ca pe un element existent, motiv pentru care mă educ constant pentru a-l preveni. Am asistat la cazuri în care diverși indivizi au pierdut tot, chiar și pe ei. Și toate astea pentru că nu au luat nici măcar o secundă în calcul eșecul. E inevitabil uneori, măcar gândul că acesta ar putea veni în viața

noastră. Important cred că este ca fiecare dintre noi să învețe să-l accepte și să găsească o oportunitate de relansare prin el.

Succesul este momentul în care simți că efortul tău este apreciat pe măsură. Măsura este un indicator subiectiv, stabilit diferit în funcție de traiectul fiecărui individ. Uneori simți succesul prin momentele în care ești înconjurat de mulți oameni și ești felicitat. Alteori îl simți când ești doar tu cu tine, acasă, pe canapea. Simți că ai reușit. Simți că ești tot mai aproape de tine și de realizările tale. Simți o ușurare, căci ai fost curajos, și o povară, căci a trebuit să înfrunți totul. E un sentiment profund, antonim eșecului, pe care nu îl pot înțelege nici eu în totalitate.

10 ani mai târziu probabil că o să-mi mulțumesc că am avut încredere în mine și în potențialul meu. Va fi frumos și limpede atunci, căci acum înfrunt povara de care vorbesc mai sus. Mă văd un om echilibrat, probabil cu ceva mai multe afaceri decât cele la care aspir acum. Mă văd un om liber, neîngreunat de supliciul de a mă îngrămădi alături de alți indivizi posomorâți pe benzile de pe Splaiul Unirii, în drum către un 9 to 5 job. Mă văd trăind viața liber, așa cum e ea, cu bune și rele, fără grija zilei de mâine. Mă văd lucrând cu oameni, îndeaproape.

În 10 ani de acum, am așteptarea ca printre elitele țării să se numere și membri ai generației mele. Generația Z, sau copiii neînțeleși și creativi. Mă aștept ca, odată ce ei vor acapara anumite segmente și structuri ale statului român, să văd schimbări majore în țară. Dar astea toate nu la un nivel colectiv, ci unul individualist. Și poate că e mai bine așa. Poate că e mai bine ca eu să consider că dacă ceva mie îmi satisface nevoile, i le va satisface și altuia. Poate e bine ca în sfârșit să fim priviți separat, nu drept colectiv.

Văd o Românie în care fiecare are o șansă reală, nu o iluzie de care atârnă. Văd populația tânără mult mai bine educată și pregătită pentru cele ce urmează. Căci noi, tinerii, adesea suntem dați la o parte, fie pentru presupuneri că suntem prea mici, sau că ideile noastre nu sunt suficiente, sau că o să avem noi timp să facem toate astea când vom fi mari. Sper că-n 10 ani de acum vom fi suficient de mari toți cât să demonstrăm că se poate și altfel.

ANTREPRENORIAT DE A DOUA GENERAȚIE

ORCHESTRAREA CAPITALULUI, TEHNOLOGIEI, PIEȚEI DE CONSTRUCȚII ȘI ÎNCREDERII ÎN EPOCA SUPERINTELIGENȚEI

Radu Pițurlea

Următorul deceniu nu este o continuare liniară a celui precedent, ci un salt de scară. În 2035, România poate trece de la economia „proiectelor" la economia „orchestrării": orchestrarea capitalului (public și privat), orchestrarea tehnologiei (de la inteligență artificială la robotică), orchestrarea piețelor (regionale și globale) și, mai ales, orchestrarea încrederii publice în antreprenoriat și în rolul său civic. Acest eseu argumentează că trei dinamici – maturizarea companiilor românești către a doua generație, accelerarea AI până la AGI și, potențial, spre superinteligență, precum și migrarea infrastructurii către parteneriate public–privat – converg într-o fereastră 2025–2035 pe care o putem transforma în avantaj strategic.

Fereastra 2025-2035: motivul pentru care miza este acum

Nu este nevoie de hiperbolă ca să recunoaștem schimbarea de paradigmă: semnalele mari există deja. Laboratoare de vârf vorbesc despre AGI ca despre o posibilitate în „următorii ani", iar unele analize situează un scenariu plauzibil chiar în jurul lui 2027, cu o trecere rapidă către sisteme superinteligente în anii imediat următori [1][2][3]. Chiar dacă estimările pot greși, direcția este clară: timpul politic și corporativ pentru pregătire nu este scurt, ci foarte scurt.

De ce contează această cronologie? Fiindcă orice economie care îmbină repede trei ingrediente – compute (infrastructură de calcul), energie (stabilă și verde) și talent (ingineri + operatori AI) – captează rente de pionierat. Europa își scrie propriul răspuns, iar România are o fereastră unică: apartenența la UE, o bază STEM onorabilă, costuri încă competitive și companii mari ajunse la maturitatea scalării. În locul creșterii extensive din anii 2000, avem în față o creștere intensivă, bazată pe algoritmi, capital și guvernanță.

AGI și superinteligența – Definiții și motivul pentru care contează

AGI (inteligență artificială generală) desemnează sisteme de inteligență artificială cel puțin la nivelul celor mai deștepți oameni (PhD+) în majoritatea sarcinilor cognitive – o definiție asumată explicit de institute precum Google DeepMind [4]. Superinteligența se referă la sisteme mult mai capabile decât oamenii, dincolo de nivelul AGI, cu multe ordine de magnitudine mai inteligente decât cei mai deștepți oameni, de 100x–1000x mai rapide și, mai mult decât atât, vom putea rula multiple copii (milioane) ale unor astfel de modele superinteligente. Lideri ai industriei (OpenAI) cer încă de pe acum mecanisme speciale de guvernanță, audit și coordonare internațională [5][6].

Ce impact pot avea? În ipoteza realizării, AGI reduce dramatic costul muncii cogitive și scurtează ciclurile de descoperire științifică. „Programatorii superumani", agenți care pot desfășura muncă cognitivă complexă și fluxuri autonome de cercetare, ar apărea în primă fază, cu efecte economice în cascadă[2]. Predicțiile variază – iar prudența e sănătoasă – dar direcția e clară: accelerare exponențială.

În textul „Machines of Loving Grace", Dario Amodei prezintă partea luminoasă a acestui viitor: AI ca multiplicator al sănătății, educației, productivității și inovării, cu condiția să rezolvăm guvernanța și siguranța. Un secol de progres în mai puțin de 5 ani. Este interesant să reflectăm la tot progresul avut în secolul XX și să ne gândim cum ar arăta tot progresul pe care omenirea îl poate face într-un alt secol (XXI), dar în următorii 5-10 ani [7].

De partea riscurilor, preocupările majore țin de trei axe: (1) alinierea obiectivelor (superalignment – cum ne asigurăm că sistemele mai capabile decât noi sunt aliniate cu valorile și obiectivele noastre), (2) concentrarea puterii (compute, date, energie, capital) și (3) securitatea (de la abuzuri economice la interferențe geopolitice). Chiar și inițiativele optimiste vin la pachet cu programe tehnice pentru „superalignment" – semn că și cei mai entuziaști tratează foarte serios capitolul risc [6].

Impactul macro: productivitate, geopolitică și piața muncii

Productivitate: sectoarele cu intensitate cognitivă (software, proiectare, finanțe, juridic, biotehnologie ș.a.m.d.) intră primele în „regim de salt". Țările care aliniază compute + energie + date + reglementare captează primele valuri de creștere exponențială și, probabil, nu vor mai fi prinse din urmă niciodată.

Geopolitică: avantajul revine jurisdicțiilor care pot construi rapid capacități materiale (centre de date, lanțuri energetice, fabrici de cipuri) și instituții de audit/siguranță pentru modele puternice [5].

Piața muncii: rolurile „white-collar" se reproiectează în jurul co-piloților AI; partea repetitivă se comprimă, iar valoarea migrează către orchestrare, verificare, integrare interdisciplinară și creativitate aplicată.

În această configurație, România poate juca peste talia sa dacă își convertește atuurile într-o viteză de orchestrare: reglementări pro-pilot, upskilling al talentului, un regim special de autorizare și susținere guvernamentală pentru centre de date (de luat ca referință susținerea administrației Trump pentru OpenAI și Oracle, care construiesc un centru de date de peste 100 de miliarde de dolari), infrastructură energetică la scară de gigawați pentru compute și, la finalul lanțului, antreprenori români dispuși să riște și să construiască noua economie.

Antreprenorul de-a doua generație: de la reactivitate la orchestrare

Primii 35 de ani de capitalism au fost epoca eroilor fondatori: intuiție, curaj și foarte mult risc. În următorii 10 ani, a doua generație va schimba paradigma în trei feluri:

- Extindere regională: replicarea competențelor pe piețe cu proximitate culturală și logistică.
- M&A ca strategie: fuziuni și achiziții pentru consolidare în România și CEE, nu doar tranzacții oportuniste.
- Acces la piața de capital internațională: investment grade rating, finanțări sofisticate, obligațiuni internaționale și listări duale.

Semnele sunt vizibile. În 2020, România a intrat în indicii FTSE Russell pentru piețe emergente, ridicând ștacheta de încredere instituțională [8]. În 2023, IPO-ul Hidroelectrica a fost cea mai mare listare din istoria BVB, dar și cea mai mare din Europa în acel an – un semnal că piața locală poate intermedia tranzacții „blue-chip" [9][10]. Piața românească de M&A a rămas activă: 265 de tranzacții în 2024 (~6,6 mld. USD), iar în H1 2025 valoarea estimată a crescut cu ~45% față de H1 2024, până la ~4,1 mld. USD [11][12].

Concluzia? Din „artizanat antreprenorial" trecem la arhitectură corporativă: guvernanță, sisteme, alocare de capital disciplinată, competențe financiare sofisticate la nivel de grup, plus o cultură orientată spre performanță repetabilă.

De la suspiciune la celebrarea reușitei: filantropia ca infrastructură a încrederii

Un reflex cultural important din societatea românească este suspiciunea față de averea privată. În economiile mature, această tensiune a fost relaxată de o infrastructură filantropică robustă: atunci când capitalul privat finanțează universități, cercetare, cultură și sănătate, prosperitatea privată capătă o formă publică. În SUA, donațiile caritabile au atins 592,5 mld. USD în 2024, potrivit raportului Giving USA (publicat în iunie 2025) – un record în dolari curenți, susținut de piața de capital și de creșterea economică [13][14][15].

Pentru România, interesant nu este nivelul absolut, ci faptul ca a doua generație poate instituționaliza filantropia strategică. Date recente arată că peste 50% dintre români donează pentru cauze sociale, dar sumele și structurile rămân modeste; există un potențial uriaș dacă liderii economici creează fundații și programe scalabile [16][17][18].

Vorbim despre implicarea antreprenoriatului de-a doua generație în susținerea culturii, artei, sistemului educațional, sănătății și performanței. Ca inspirație, pe lângă Statele Unite ale Americii, ne putem uita și în istorie la Republica Romană și, mai târziu, la Imperiul Roman, unde cel mai important semn de prosperitate și prestigiu era contribuția la ridicarea clasei de mijloc prin educație și construcții monumentale în folosul public.

Schimbarea de paradigmă – de la suspiciune la celebrare – cere transparență, programe evaluate riguros și o cultură a „datului înapoi" ca parte a prestigiului civic.

Infrastructura 4.0: de la contractor EPC la investitor-operator (PPP)

Presiunile bugetare, tranziția energetică și nevoia de standardizare vor împinge proiectele mari către parteneriate public-privat (PPP). Nu mai e vorba doar de „a construi pe bani publici", ci de a finanța, deține și opera activele pe 20-30 de ani. Piața europeană confirmă viabilitatea modelului: în 2024 s-au închis financiar 39 de tranzacții PPP, cu o valoare agregată de ~€11,47 mld., cu dinamici puternice în sudul continentului [19][20].

Firmele mari de construcții locale vor evolua în Investitori și Operatori de infrastructură. De la aeroporturi, autostrăzi, poduri, spitale, proiecte energetice – practic toată infrastructura poate fi concesionată și operată de companii private, așa cum este și firesc în țările dezvoltate. După cum am prezentat anterior, firmele românești vor putea juca la acest nivel în următorii 10 ani

prin accesarea piețelor de capital internaționale, printr-un nivel de sofisticare financiară crescut (de ex., investment grade rating), parteneriate cu fonduri internaționale și o guvernanță solidă.

În acest model, avantajul devine ecosistemul digital: gemeni digitali, senzori, telemetrie, modele predictive pentru întreținere, standarde ESG, audit de siguranță cibernetică. Analize recente arată potențiale îmbunătățiri de 20-30% ale eficienței capitalului și operațiunilor publice prin implementarea gemenilor digitali în proiectele mari de infrastructură[21]. Nu e doar „tehnologie", ci bancabilitate: investitorii cer vizibilitate continuă asupra performanței activului.

Construcții 2035: proiectare generativă, gemeni digitali, șantiere autonome

Industria construcțiilor, tradițional „hard", este gata de o schimbare structurală exact pentru că lucrează cu probleme spațiale complexe, repetitive și intens normative – un teritoriu perfect pentru AI și robotică. În următorii 10 ani, sectorul va fi cu adevărat transformat.

Proiectare generativă și „design copiloted": suitele de generative design (ex. Revit) pot explora mii de variante în funcție de criterii (cost, materiale, eficiență energetică), traducând automat cerințele funcționale în configurații fezabile [22][23][24]. În faza AGI, această capacitate devine practic instantanee, cu verificări normative și estimări de cost integrate.

Gemenii digitali + O&M: legătura dintre proiectare-execuție-operare devine nativă. Pentru active concesionate, diferența dintre profit și eșec este calitatea gemenilor digitali și a fluxurilor de date care alimentează mentenanța predictivă [21].

Șantiere robotizate: imprimarea 3D la scară comunitară a trecut de la pilot la execuții reale. ICON și Lennar construiesc în Georgetown, Texas, o comunitate de 100 de locuințe printate 3D (The Genesis Collection), proiect ce a atras interesul presei economice internaționale [25][26][27]. În paralel, roboți specializați automatizează operațiuni critice: Hadrian X (FBR) pentru zidărie structurală și sistemele Built Robotics pentru trenching și pile driving în energie solară utilitară [28][29][30]. Elon Musk prezice, pentru 2035, peste 1 miliard de roboți umanoizi activi în economie. Dintre aceștia, probabil peste 20% vor fi în construcții, astfel încât putem argumenta posibilitatea ca șantierele să fie total automatizate în 2035.

În următorii 10 ani, diferența dintre lideri și restul nu va fi „câte macarale avem", ci ce IP software și ce arhitectură de date deținem: biblioteci de componente certificate, motoare de proiectare automată, integrare ERP-twin-șantier, lanțuri de aprovizionare sincronizate algoritmic și acces la capital pentru a deține și opera activele. „Constructorul" devine operator industrial digital.

Family office, VC & PE, piețe de capital: cum a doua generație poate deveni jucător financiar global

Scara cere capital potrivit. În Europa, capitalul privat rămâne abundent, chiar dacă ciclurile de fundraising trec prin ajustări; raportările Invest Europe pentru 2024/2025 surprind un peisaj în care investițiile și ieșirile se reașază, iar jucătorii privați își consolidează rolul în economie [31][32]. Pentru a doua generație, în următorii 10 ani, soluția este instituționalizarea capitalului prin crearea de family office-uri – practic, maturizarea finală a averii private.

Family office-uri cu mandate multi-asset (PE/VC/infra/real estate), echipe dedicate și guvernanță separată.

Vehicule proprii de venture capital și private equity pentru M&A repetabil (buy-and-build regional), co-investiții alături de fonduri internaționale. A doua generație poate investi direct în tehnologiile de frontieră, în companiile care conduc revoluția AGI, precum OpenAI, Anthropic și multe altele – capitalizând astfel creșterea exponențială a acestor companii și asigurând o prezență românească în noua economie globală.

Piețe de capital locale și internaționale: listare, obligațiuni (inclusiv verzi), posibil dual-listing acolo unde lichiditatea o cere. Cazul Hidroelectrica a demonstrat că piața românească poate atrage interes instituțional major și poate livra tranzacții de referință [9][10].

Concluzie

Dacă AGI apare în jurul lui 2027 și dacă tranziția către superinteligență urmează imediat după, lumea din 2035 nu va fi doar „mai digitală", ci fundamental rearanjată. Costul inteligenței tinde spre zero; ciclurile de descoperire se comprimă; geopolitica se decide la intersecția dintre compute, energie și talente; companiile care domină nu sunt cele cu cele mai mari utilaje, ci cele cu cele mai bune modele, date și arhitecturi de orchestrare.

În construcții, proiectarea va fi automatizată cap-coadă, iar robotica va deveni normalitate pentru operațiuni repetitive și riscante; „constructorul" devine operator industrial digital.

În infrastructură, PPP-urile vor lega capitalul privat de bunuri publice prin gemeni digitali și contracte bazate pe performanță măsurabilă.

În economie, family office-urile românești și fondurile proprii vor finanța expansiunea regională și globală a companiilor românești, asigurând, de asemenea, prin investiții financiare, prezența capitalului românesc în cele mai performante companii și start-up-uri globale care participă la și modelează noua economie.

Pentru România, miza este să prindă valul nu doar ca beneficiar, ci ca orchestrator: cu o a doua generație matură, cu piețe de capital care au deja precedentul tranzacțiilor „blue-chip", cu o cultură publică ce învață să celebreze reușita atunci când ea este întoarsă societății prin filantropie. Dacă vom reuși, vom traversa cea mai tumultuoasă decadă a modernității cu luciditate, curaj și generozitate – iar în 2035 vom putea spune că am construit nu doar drumuri, clădiri și rețele energetice, ci și infrastructura de încredere care le face posibile.

Este foarte greu sa prognozam lumea post Superinteligența, posibil ca toate planurile noastre să fie irelevante, „scrise in nisip". Este posibil să urmeze o Utopie, precum prezice Nick Borstrom în „Deep Utopia" sau un viitor similar cu StarTrek, ceea ce da, este extraordinar. Dar poate fi și catastrofal, apocaliptic, precum predica „doomerii" ca Eliezer Yudkowsky; exista posibilitatea reală să pierdem controlul. Eu sunt optimist, cred că urmează cea mai bună și prosperă perioadă din istoria umanității și suntem foarte norocoși să avem șansa să o prindem.

Închei cu un citat foarte relevant în următorii 10 ani:

"We shape our tools, and thereafter our tools shape us." — John M. Culkin

Bibliografie

1. Aschenbrenner, L. (2024). Situational Awareness: The Decade Ahead.
2. AI-2027 (2025). Scenariu privind apariția codării superumane și agenților avansați (apr. 2025).
3. Axios (2025). „It's time to start preparing for AGI, Google says" (2 apr. 2025) – despre lucrarea DeepMind privind siguranța AGI.
4. Google DeepMind (2025). Taking a responsible path to AGI.
5. OpenAI (2023). Governance of Superintelligence.
6. OpenAI (2023). Introducing Superalignment.
7. Amodei, D. (2024). Machines of Loving Grace.
8. Bursa de Valori București (BVB) / FTSE Russell (2020). România inclusă în indicii FTSE pentru piețe emergente.

9. Reuters (2023). „Romania's Hidroelectrica tops $10 bln valuation in 'historic' IPO" (5 iul. 2023).
10. Bursa de Valori București (BVB) (2023). Hidroelectrica debutează la tranzacționare… (comunicat, 12 iul. 2023).
11. EY România (2025). Romanian M&A market evolution during 2024 (22 ian. 2025).
12. EY România (2025). Romanian M&A market evolution during H1 2025 (8 iul. 2025).
13. Giving USA (2025). U.S. charitable giving grew to $592.50 billion in 2024 (24 iun. 2025).
14. Indiana University – Lilly Family School of Philanthropy (2025). Rezumat Giving USA 2025.
15. Associated Press (2025). „Charitable giving in 2024 was up…" (24 iun. 2025).
16. CAF (2024). World Giving Index 2024. Raport.
17. Nature – Humanities & Social Sciences Communications (2024). „Predictors of social media users' intention to donate online…" (>50% dintre români donează).
18. Romania-Insider (2023). „Romania has enormous untapped philanthropic potential".
19. EIB / EPEC (2025). Market Update: Review of the European PPP Market in 2024 (24 mar. 2025).
20. EIB / EPEC (2025). Pagina publicației.
21. McKinsey (2025). Digital twins: Boosting ROI of government infrastructure investments (3 iul. 2025).
22. Autodesk Revit 2025 – Help. „Generative Design – What is Generative Design?"
23. Autodesk Revit 2025 – Help. „Generative Design".
24. Autodesk Revit 2025 – Help. „About Generative Design Studies".
25. ICON (2022). „ICON and Lennar announce community of 3D-printed homes is now underway in Georgetown, TX".
26. Reuters (2024). „World's largest 3D-printed neighborhood nears completion in Texas" (8 aug. 2024).
27. Wolf Ranch / Hillwood. Pagina proiectului.
28. FBR. „Hadrian X" (robot de zidărie).
29. Built Robotics. „Exosystem" / soluții autonome de trenching și solar piling.
30. WIRED (2023). „The elusive dream of fully autonomous construction vehicles" – despre stadiul industriei.
31. Invest Europe (2025). Investing in Europe: Private Equity Activity 2024 (8 mai 2025).
32. Invest Europe (2025). CEE Private Equity Statistics 2024 (30 iun. 2025).

NEXTGEN ROMANIAN DEFENSE: RENAȘTEREA INDUSTRIEI ROMÂNEȘTI DE APĂRARE

Andrei Secelean

I. Introducere

Industria de apărare a României, cândva un simbol al forței industriale și al realizărilor tehnologice, se află astăzi la o răscruce istorică. În timpul Războiului Rece, țara a dezvoltat capabilități de producție redutabile, devenind unul dintre cei mai mari exportatori de arme din Blocul Estic. Totuși, chiar și în perioada comunistă, investițiile alocate retehnologizării au fost tot mai reduse, iar efectele acestor carențe au devenit vizibile încă din anii '80, când producția a rămas predominant intensivă în forță de muncă, slab automatizată și din ce în ce mai puțin competitivă. În paralel, lipsa unei coordonări funcționale între Ministerul Economiei și Ministerul Apărării a afectat fluxul de comenzi interne, ceea ce a slăbit și mai mult baza industrială. În deceniile post-1989, această moștenire s-a erodat din pricina lipsei cronice de investiții, a managementului sistemic precar și a corupției instituționale, combinate cu incapacitatea de a se adapta la realitățile strategice post-aderare (n.r.: aderarea la NATO), dar și ca efect al noilor orientări geostrategice care vizau demilitarizarea, dezangajarea, dezarmarea, reducerea forțelor și a cheltuielilor militare, fapt ce a condus implicit la diminuarea comenzilor către industria de apărare. Consecințele sunt acum vizibile: capabilități fragmentate, infrastructură învechită și integrare limitată în lanțurile valorice de apărare ale NATO sau Uniunea Europeană.

Niciodată nu a fost mai clar cât de urgent este să oprim declinul industriei de apărare. Războiul din Ucraina a schimbat fundamental regulile jocului în regiune, readucând în prim-plan nevoia de pregătire industrială solidă și autonomie reală în materie de apărare. În timp ce țări precum Polonia, Cehia sau Turcia investesc major și își transformă rapid ecosistemele de apărare, România riscă să rămână blocată într-un decalaj strategic care, în curând, ar putea deveni imposibil de recuperat.

România are o oportunitate strategică fără precedent de a se reindustrializa prin apărare, valorificând atât mecanismele robuste de finanțare oferite de Uniunea Europeană, cât și inițiativele strategice aflate în curs de lansare.

Aceste condiții creează o fereastră de oportunitate unică pentru ca România să își extindă capacitatea industrială și să se integreze mai profund în structurile europene de apărare.

Legătura mea cu mediul industrial este una profundă. Ca membru al celei de-a doua generații a unei familii de industriași, implicată în producția de sisteme electromecanice și componente pentru industria auto, am fost inițial atras de sectorul apărării datorită importanței sale strategice și a potențialului pe termen lung. Cu toate acestea, în timp, am ajuns să privesc apărarea ca fiind mai mult decât o simplă verticală industrială. Apărarea este un adevărat „motor" al inovației tehnologice, un creuzet al interesului național și o pârghie ce modelează arhitectura puterii de stat.

De la metalurgie la aeronautică și de la radar la internet, multe dintre tehnologiile care definesc viața modernă își au originea în cercetarea si dezvoltarea militară.. De-a lungul timpului, industria de apărare a împins limitele gândirii prin coordonare, scalare și integrarea sistemelor complexe. GPS-ul[1] și bazele internetului[2], de pildă, au fost inițiate de Departamentul de Apărare al Statelor Unite Pentru cineva cu experiență în finanțe și implicare directă în producție, inclusiv ca operator CNC în timpul stagiilor de vară la compania familiei mele, acest sector reprezintă cea mai sofisticată îmbinare dintre complexitatea industrială și viziunea strategică, aflată chiar la granița dintre inovație tehnologică și interes național. Astăzi, industria de apărare a devenit pentru mine și o misiune personală: să contribui la renașterea sa în România.

Chiar și în secolele anterioare, importanța economică a apărării era evidentă. În Europa medievală, de exemplu, armura unui cavaler complet echipat putea echivala costul unui întreg sat[3], reflectând valoarea strategică și tehnologică acordată pregătirii de apărare.

Majoritatea giganților industriali ai lumii, fie prin strategie intenționată, fie din necesitate istorică, s-au extins rapid în perioadele de război. General Motors a devenit principalul furnizor al efortului militar aliat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, încheind contracte de peste 10 miliarde USD, echivalentul a sute de miliarde în ziua de azi[4]. Compania Krupp, din

[1] Greenberg A, 'The Origins of GPS: The Military-Industrial Complex and the American Cold War' (2001) Journal of Strategic Studies 24

[2] Leiner B M et al, 'A Brief History of the Internet' (2009) ACM SIGCOMM Computer Communication Review 39

[3] Contamine P, War in the Middle Ages (Blackwell 1984)

[4] Koistinen P A C, Arsenal of World War II: The Political Economy of American Warfare, 1940–1945 (University Press of Kansas 2004)

Germania, s-a extins prin contracte cu statul în ambele războaie mondiale. Rolls-Royce s-a transformat dintr-o compania de nișă într-un lider global în domeniul aeronauticii, datorită investițiilor publice pentru dezvoltare pe timp de război[5]. Aceste exemple se regăsesc în cazul altor conglomerate industriale care în prezent produc strict produse de uz civil.

Pe parcursul ultimului an, am pledat activ pentru o abordare națională reînnoită a industriei de apărare, atât public, cât și prin rolul meu de inițiator al unei studiu amplu al industriei de apărare din România, realizat la firma de consultanță unde activez. Mediul in care am conturat viziunea cu privire la repoziționarea industrială a României în ecosistemul de apărare a Europei.

II. De la Moștenire la Colaps: Evoluția Industriei de Apărare din România

Căderea comunismului în 1989 a reprezentat un moment de răscruce pentru industria de apărare din România, însă nu a deschis calea modernizării, ci a declanșat un proces de declin prelungit. La apogeu, această industrie cuprindea peste 120 de facilități de producție, angajând peste 100.000 de lucrători[6]. Sistemul de producție militar al României era puternic integrat și orientat spre export, deservind aliații Pactului de la Varșovia, cât și state din Orientul Mijlociu, Africa și Asia. Arhivele comerciale din anii '80 arată exporturi constante către Egipt, Irak, Libia și alte state[7].

Totuși, odată cu dezintegrarea Blocului Estic, România nu a reușit să elaboreze o nouă strategie industrială. Anii '90 au adus privatizări haotice, incertitudine politică și un vid strategic. ROMARM a fost creat pentru a gestiona facilitățile de apărare ale statului, însă, fără investiții solide, reforme structurale sau o conducere competentă, a eșuat[8].

Cu toate acestea, unele companii au găsit modalități de a se adapta. Aerostar Bacău, IAR Ghimbav și Damen Galați au reușit să supraviețuiască prin privatizări totale sau parțiale, atrăgând investiții semnificative și orientându-și producția către un model dual. În acest vid, au apărut firme mai mici, fondate de către antreprenori. Câteva dintre ele, precum BlueSpace Technology, au demonstrat reziliență și inovație. Cu toate acestea, majoritate

[5] Edgerton D, Warfare State: Britain, 1920–1970 (Cambridge University Press 2006)
[6] INS, Anuarul Statistic al României (1990)
[7] Stoica V, 'Exporturile de armament ale României în perioada comunistă' (2015) Revista de Istorie Militară 6
[8] Bădescu I, Industria de apărare a României: între decădere și reconstrucție (Editura Militară 2012)

dintre ele au fost subcapitalizate, limitate la o producție cu valoare scăzută și constrânse de lipsa unei politici coerente sau a accesului la capital[9].

Stagnarea structurală a companiilor de stat a provenit din subfinanțarea persistentă, obsolescența activelor industriale, coordonarea fragmentată a politicilor și interferența politică în numirea pozițiilor cheie[10]. Drept consecință, producția de apărare din România rămâne concentrată pe sisteme învechite, care nu respectă standardele NATO, ceea ce conduce la o participare redusă în lanțurile de aprovizionare ale NATO și Uniunii Europene[11].

Alte țări au urmat căi mai strategice și coerente. Polonia a consolidat peste 60 de companii de stat drept Polska Grupa Zbrojeniowa (PGZ), transformând acesta într-un campion robust al apărării naționale[12]. Czechoslovak Group (CSG) din Republica Cehă s-a extins rapid prin valorificarea privatizărilor timpurii, urmate de achiziții ce au vizat firme străine majore, precum Fiocchi Munizioni sau Kinetic Group al Vista Outdoor[13]. Turcia a dat naștere Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB), o agenție dedicată coordonării investițiilor, stimulării inovației și structurării de parteneriate în întregul său sector de apărare[14]. Aceste exemple arată că o industrie națională de apărare poate prospera doar dacă beneficiază de o strategie bine definită, finanțare constantă și stabilitate instituțională. România încă posedă baza pentru o asemenea transformare, însă este necesar ca aceasta să fie reactivată în mod decisiv.

III. Spre 2035, Provocări, Oportunități și o Viziune Strategică

Industria de apărare a României se confruntă cu provocări structurale profunde, însă operează într-un context istoric favorabil. Bugetele de apărare sunt în creștere la nivel mondial: spre exemplu, UE a alocat o sumă record de 86 de miliarde de EUR prin intermediul Fondului European de Apărare, prin European Defence Industrial Programme (EDIP) și prin alte inițiative

[9] Voicu D, Antreprenoriat în industria de apărare românească: provocări și perspective (ASE Publishing 2020)

[10] Ion C, 'Reformarea industriei de apărare în România postcomunistă' (2018) Revista de Studii Economice 13

[11] European Court of Auditors, Special Report on European Defence Procurement (2021)

[12] Nowak T, PGZ and the Polish Defence Industry: Consolidation and Future Outlook (Polish Institute of International Affairs 2023)

[13] Kučera J, The Resurgence of the Czech Defence Industry: A European Perspective (Institute for International Relations 2023)

[14] Erdoğan M, Defense Industry in Turkey: Strategic Vision and Export Performance (SETA Foundation 2024)

conexe.[15] Agențiile NATO și UE prioritizează capacitățile regionale de producție, integrarea lanțurilor de aprovizionare și reziliența.

Schimbările tehnologice, precum dronele, inteligența artificială, apărarea cibernetică, platformele de intelligence, de supraveghere, de recunoaștere, cât și sistemele autonome oferă României oportunitatea de a ocoli domeniile învechite și de a dezvolta capacități în sectoare emergente. În paralel, noile programe ale UE, precum fondul Security Action for Europe (SAFE) în valoare de 150 miliarde EUR sau inițiativa Readiness 2030, sunt menite să extindă semnificativ finanțarea și să accelereze integrarea sistemelor de apărare pe întreg continentul.[16] Aceste inițiative reprezintă instrumente suplimentare care permit României să își armonizeze strategia privind industria de apărare cu prioritățile europene și să își extindă capacitățile industriale în consecință.

Pentru a valorifica această oportunitate, România trebuie să-și alinieze actorii publici, privați și instituționali printr-un cadru strategic bazat pe cinci piloni:

1. **România, prin politici favorabile și sprijin financiar, trebuie să își consolideze capabilitățile de apărare prin 1-3 campioni naționali** (fie pe fiecare domeniu: aerian, naval, terestru, fie combinând mai multe domenii), gestionați profesionist și capitalizați corespunzător. Aceste entități ar trebui să integreze platforme modulare, compatibile cu standardele NATO, vizând piețele de export dincolo de cea regională. PGZ, Indra și CGS sunt exemple de succes care relevează despre cum să scalezi o astfel de entitate, cum să fii lider de inovație și de credibilitate. Această abordare este inspirată de evenimentul „Cina cea de Taină" din Statele Unite, din 1993, unde conducerea Pentagonului a determinat consolidarea întregii industrii de apărare din SUA prin M&A. Rezultatul a fost formarea marilor companii de apărare de astăzi, precum Lockheed Martin și Northrop Grumman, demonstrând felul în care direcția politicilor poate cataliza realinierea industrială și strategică.

2. **România are nevoie de o nouă agenție de tip ARCTIS (Agenția Română de Cooperare Tehnologică și Industrială pentru Securitate și Apărare), cu un mandat extins, care să funcționeze ca orchestrator central al industriei naționale de apărare.**

[15] European Commission, European Defence Fund: Annual Report 2023 (2023); European Commission, EDIP and EU Defence Initiatives Overview (2024)

[16] European Commission, Readiness 2030 and Strategic Defence Investment Initiatives, Directorate-General for Defence Industry and Space (2024)

Inspirată de modele instituționale precum BAAINBw (Federal Office of Bundeswehr Equipment, Information Technology and In-Service Support) din Germania, FOI (Swedish Defence Research Agency) din Suedia, Direction Générale de l'Armement (DGA) din Franța sau Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) din Turcia, această structură ar trebui să aibă responsabilitatea de a alinia planificarea achizițiilor, utilizarea capacităților locale, finanțarea cercetării și dezvoltării, precum și extinderea capabilităților industriale pe termen lung. În plus, agenția trebuie să fie capabilă să deruleze contracte de vânzare G2G (guvern la guvern), funcție esențială pentru promovarea exporturilor strategice, dar inexistentă astăzi în arhitectura instituțională a României, și să elimine blocajele cauzate de lipsa de cooperare și coordonare dintre Ministerul Economiei și Ministerul Apărării. Pentru a-și îndeplini rolul, agenția trebuie susținută printr-o legislație clară (precum OUG nr. 124/2023 și HG nr. 790/2024), să beneficieze de o conducere profesionistă și de o autoritate instituțională efectivă, care să-i permită coordonarea eficientă între ministere și partenerii industriali. În absența unei astfel de entități, România nu o sa poată corela în mod coerent obiectivele strategice, alocările bugetare și rezultatele așteptate în industria de apărare.

3. **ROMARM trebuie să treacă printr-o reformă structurală și o guvernanță profesionistă pentru a deveni un actor viabil în domeniul apărării.** Rolul statului ar trebui să se schimbe de la operator la facilitator strategic, creând cadre care să faciliteze co-investiții și producție scalabilă. Preluând exemplul Korea Aerospace Industries (KAI) din Coreea de Sud, România ar trebui să urmărească asocieri de tipul joint venture între subsidiarele ROMARM și firme private, pentru a oferi platforme cu potențial de export, compatibile cu standardele NATO. Domenii cheie precum munițiile, vehiculele blindate și dronele ar putea beneficia de astfel de consorții.

   În mod crucial, înainte de implicarea acționarilor străini, capitalul privat românesc trebuie să fie ancora inițială. Această prioritizare este esențială nu numai pentru incluziunea economică, ci și pentru a proteja controlul național asupra infrastructurii critice de apărare. Asigurarea proprietății românești în sectoarele sensibile ajută la asigurarea autonomiei lanțului de aprovizionare și a independenței operaționale, întrucât doar controlul privat poate garanta o transformare rapidă și profundă, atât de necesară.

   De asemenea, vor trebui vizate parteneriate cu potențial ridicat alături de startup-uri din domeniul tech, cât și cu producători avansați, în domenii

precum inteligența artificială, apărarea cibernetică și sistemele autonome. Studiul de caz al evoluției Rheinmetall de după anul 2000 demonstrează cum o firmă tradițională de apărare se poate reinventa într-un integrator al tehnologiilor avansate prin colaborări modulare. În mod similar, ROMARM poate servi drept platformă pentru inovație internă și cooperare strategică, în loc să rămână doar o relicvă a trecutului.

4. **Fiecare program major trebuie să includă clauze aplicabile de cooperare tehnologică și industrială (offset) și resurse locale** pentru a asigura că industria românească beneficiază de pe urma bugetului public de apărare. România a ratat o oportunitate cheie de a se alătura lanțului global de aprovizionare cu F-35, un rol avut acum de Finlanda, în ciuda conversațiilor din faza incipientă dintre oficialii români și Lockheed Martin în 2012, 2014, cât și a reluării discuțiilor în 2023, când România s-a angajat să achiziționeze platforma. Între timp, Polonia s-a alăturat cu succes programului, devenind furnizor de componente pentru fuselaj prin intermediul companiei WZL-2, reflectând beneficiile unei implicări timpurii și structurate. Acest contrast ilustrează modul în care planificarea strategică și diplomația industrială pot determina participarea pe termen lung la ecosistemele globale de apărare.

   Acest eșec persistent nu este doar o chestiune de neglijență tehnică, ci reflectă și probleme sistemice mai profunde, inclusiv corupția și potențiala prezență a unor interese personale în cadrul unor instituții ale aparatului de stat românesc. Aceste forțe, în unele cazuri, au subminat activ securitatea națională prin obstrucționarea eforturilor de a asigura o re-tehnologizare semnificativă sau o participare industrială pe termen lung.

   Analizele academice evidențiază faptul că rata de transfer tehnologic în România este de doar 10%, comparativ cu o medie a UE de 70%[17]. În plus, studiile indică lipsa de transparență și eșecurile în implementarea achizițiilor publice drept factori majori ce contribuie la deficiența acordurilor de offset[18] [19] [20]. Pentru a preveni repetarea acestor eșecuri, România trebuie să introducă o transparență mai ridicată în negocierile privind offsetul și

[17] Radu M, 'Industrial Cooperation and the Offset Deficit: The Case of Romanian Defense Modernization' (2024)

[18] Mungiu-Pippidi A, 'Corruption and Procurement in the EU: An Integrity and Efficiency Challenge', in Integrity and Efficiency in Sustainable Public Contracts (Springer, 2015)

[19] Middle East Institute, 'The Romanian Defense Industry and U.S. Policy' (2023)

[20] PR Newswire, 'General Dynamics Awarded $1 Billion Contract to Deliver Piranha 5 Wheeled Armored Vehicles to Romanian Army' (2018)

să stabilească un cadru robust, monitorizat independent, pentru urmărirea implementării acestuia.

Agenţia Română de Cooperare Tehnologică şi Industrială pentru Securitate şi Apărare (ARCTIS), organ de specialitate al administrației publice centrale, are ca obiect de activitate gestionarea operațiunilor pentru derularea operațiunilor de cooperare tehnologică şi industrială rezultate din atribuirea anumitor contracte de achiziție publică în domeniile apărării şi securității. Noua agenție propusă, în calitate de orchestrator central al industriei de apărare, ar trebui să primească un mandat instituțional extins și instrumentele de aplicare a legii pentru a supraveghea execuția offsetului și a asigura conformitatea în toate achizițiile majore.

Acest deficit sistemic a privat sectorul apărării naționale de capacitățile și competențele pe termen lung pe care acordurile de offset eficiente sunt concepute să le ofere. Aceasta ilustrează modul în care acordurile de offset negociate prost sau slab aplicate pot limita rezultatele strategice pentru industria națională de apărare[21] [22]. Pe viitor, România trebuie să adopte un cadru strict de conformitate și să stabilească mecanisme clare de aplicare a offsetului și a utilizării resurselor locale.

Un program național dedicat sprijinului pentru întreprinderile mici și mijlocii ar trebui să completeze această strategie prin oferirea de stimulente specifice, acces la tehnologie și mentorat, în special în sectoarele cu potențial dual, precum electronică, sistemele auto și platformele fără pilot.

5. **România trebuie să elaboreze o strategie națională care să vizeze forța de muncă în domeniul apărării,** să dezvolte programe vocaționale și de inginerie aliniate nevoilor de apărare și să creeze stimulente fiscale și granturi pentru companiile care investesc în dezvoltarea acestor competențe. Trebuie lansate programe menite să readucă înapoi în țară inginerii și oamenii de știință români din diaspora, iar parteneriatele cu universități să creeze o rețea robustă de inovare. În Brașov, Școala Profesională Germană Kronstadt servește drept exemplu pentru învățământul dual, dezvoltat în parteneriat cu firme precum Schaeffler și Draxlmaier. Astfel de școli demonstrează cum formarea profesională aliniată cu nevoile industriei poate construi și califica o forță de muncă, oferind pregătire atât pentru necesitățile sectoarelor civile, cât și celor din sectorul de apărare.

Măsurile incluse în cei cinci piloni, abordate împreună oferă un roadmap clar pentru construirea unei industrii românești de apărare inovatoare. Acestea vor debloca potențialul pentru fabricarea domestică a platformelor

de standard NATO, integrarea în programe multinaționale de achiziții și valoare economică susținută prin retenția expertizei și capabilităților de producție locale. La rândul lor, astfel de rezultate vor contribui nu doar la securitatea națională și competitivitatea industrială, dar și la revitalizarea forței de muncă, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, respectiv reindustrializarea regiunilor care dispun deja de infrastructură productivă, capacitate industrială demonstrabilă și forță de muncă pregătită, precum Brașov.

Investițiile trebuie concentrate în acești poli industriali care pot livra rezultate rapide și solide, nu în zone care nu generează valoare adăugată, nu au tradiție industrială și nu dispun de resurse umane calificate, promovate artificial doar din cauza unor eforturi subversive de lobby.

Menținerea unei ponderi cât mai mari a lanțului de aprovizionare în cadrul granițelor naționale este vitală pentru securitatea României, deoarece va asigura reziliență în perioade de criză, autonomia deciziilor luate și continuitatea operațiunilor în eventualitatea perturbărilor externe. În același sens, România trebuie să prioritizeze exploatarea strategică a propriilor resurse naturale, incluzând pământuri rare, rezerve de energie și materii prime de natură critică, pentru a reduce dependența de furnizorii externi și pentru a consolida autonomia strategică a sectorului de apărare și a industriei de apărare. Integrând România mai profund în arhitectura europeană de apărare, aceste inițiative oferă o șansă rară de a preface vulnerabilitățile structurale în veritabile avantaje strategice.

IV. Concluzie

Pentru a operaționaliza viziunea pentru 2035, România trebuie să urmeze o strategie etapizată care să prioritizeze reforme rapide, cu rezultate cuantificabile și coeziune instituțională. Roadmap-ul propus s-ar desfășura în cinci etape:

2025-2027 (**Fundația**)**:** Această etapă de început constă în consolidarea campionilor naționali, regândirea și încurajarea noii agenții propuse printr-un mandat extins și clar, lansarea unui program de sprijin pentru IMM-uri și furnizorii de produse cu utilizare dublă, precum și auditarea facilităților ROMARM în vederea pregătirii pentru privatizare, parțială sau completă, sau cel puțin pentru reorganizarea și profesionalizarea guvernanței corporative.

Trebuie asigurat faptul că noua agenție propusă să își asume pe deplin rolul de platformă centrală pentru coordonarea întregului ecosistem de

apărare, acționând drept nucleu instituțional pentru alinierea strategică între liderii guvernamentali, militari și din sectorul privat. Ministerele și agențiile relevante ale statului ar trebui, de asemenea, să solicite sprijin consultativ din partea instituțiilor și experților cu experiență recunoscută la nivel internațional în politica și transformarea industrială a apărării. Astfel, se va asigura că implementarea este ghidată de cele mai bune practici mondiale și adaptată la realitățile instituționale ale României.

2027-2035 (Dezvoltarea Capacităților): În această fază, România ar trebui să aspire la consolidarea facilităților sale industriale existente prin fuziuni și achiziții punctuale, creând unul sau mai mulți campioni naționali solizi în domeniul apărării, susținuți de capital românesc. Aceste entități nou formate ar trebui să încheie parteneriate de tipul joint venture cu firme internaționale de top din domeniul apărării pentru a coopera la dezvoltarea și exportul de sisteme avansate.

Cadrele de compensare (offset) trebuie integrate în toate contractele majore de achiziții pentru a asigura participarea industriei interne. În același timp, România ar trebui să aprofundeze colaborarea cu universitățile tehnice de top din țară pentru a întări dezvoltarea forței de muncă, pentru a alinia prioritățile de cercetare și pentru a oferi formare specializată.

Pe parcursul acestei perioade, instrumentele europene de finanțare, precum Fondul European de Apărare și inițiativa SAFE, ar trebui utilizate pe deplin pentru a reduce riscurile investiționale și a sprijini expansiunea industrială fundamentată pe inovare.

2035 și ulterior: Companiile „campion" ale României din domeniul apărării vor trebui poziționate în cadrul consorțiilor transfrontaliere, pentru a ancora lanțurile de aprovizionare de-a lungul flancului estic al NATO. Totodată, trebuie făcute eforturi pentru extinderea exporturilor către parteneri strategici din Europa de Est, Orientul Mijlociu, Africa de Nord și Asia de Sud-Est, inclusiv prin reactivarea relațiilor comerciale tradiționale ale României în anumite țări cu care a existat colaborare tehnico-militară în trecut. De asemenea, trebuie atrase investiții străine directe, susținute cu precădere în sectoarele cu intensitate ridicată de cercetare și dezvoltare, ceea ce va contribui la sporirea prezenței României în domeniile inovatoare. Pe măsură ce ecosistemele industriale se maturizează, conglomeratele românești consolidate recent ar trebui să exploreze și piețele civile adiacente și să ia în considerare revitalizarea mărcilor românești de tradiție, după modelul Tatra în Cehia,

transformând inovarea bazată pe apărare într-o platformă pentru o amplă revitalizare industrială și competitivitate la nivel internațional.

Perspectiva strategică a României este îngustă, din cauza lipsei de timp, dar cu potențial real dacă se iau decizii politice curajoase cât mai curând. O strategie axată pe o implementare care să unifice capitalul privat, voința politică, coordonarea instituțională și capacitatea industrială nu numai că ar restabili capabilitățile, dar ar redefini independența strategică și prosperitatea pe termen lung a țării.

ANTREPRENOR DE A DOUA GENERAȚIE

Stefanos Valvis

În copilărie, pasiunile mele principale erau tehnologia, baschetul și taekwondo-ul dar și afacerile, influențat direct de deschiderea tatălui meu de a ne explica, mie si fratelui meu, activitățile sale zilnice și planurile de viitor. Tatăl meu obișnuia să spună că și-a vândut „primul copil", referindu-se la vânzarea brandului Dorna către Coca-Cola în 2002. Așa s-a și simțit, întrucât am fost expuși de mici la multe aspecte ale afacerii. Îmi amintesc clar cum am învățat ce înseamnă EBITDA la masa de duminică, pe când aveam 6-7 ani, sau când tatăl meu a venit acasă cu mai multe mostre de lapte cu ciocolată pentru un focus grup improvizat, care după un vot unanim cu fratele meu a dus la lansarea Ladorna „Lăptic cu Ciocolată". Încă de la vârstă fragedă știam ca voi fi implicat în business-ul familiei pe viitor, dorința venind și de la tatăl meu de a face transferul către următoarea generație.

Implicarea mea în afacerea familiei a început când urmam școala generală și s-a intensificat în perioada liceului. Începând cu clasa a VII-a, îmi petreceam jumătate din vacanțele de vară la birou, învățând despre fiecare departament al companiei în primii ani de AQUA Carpatica. Am câștigat primii mei bani de buzunar arhivând biroul vechi al tatălui meu, mergând la fabrică pentru a învăța despre planificarea producției, managementul lanțului de aprovizionare, investiții în extinderea capacității de îmbuteliere și chiar am petrecut câteva săptămâni pe teren cu echipa de vânzări, învățând cum sunt poziționate produsele în retail și HoReCa. Am lipsit și o săptămână de liceu, chiar înainte de bacalaureat, pentru a participa la un târg de industrie alimentară în Grecia – lucru ce mi s-a părut firesc.

Într-o noapte răcoroasă de vară, după absolvirea liceului, tatăl meu m-a invitat la cină și am ciocnit un pahar de vin Cabernet Sauvignon Chateau Valvis -anul 2015 provenit de la crama familiei, Sâmburești. A fost primul meu moment în care am apreciat cu adevărat un vin de calitate, cu buchetul său complex, arome rafinate și tanini fini – simțeam potențialul unui produs extraordinar. Atunci mi-am reînnoit promisiunea de a intra în afacerea de familie după universitate și de a duce mai departe ceea ce tatăl meu a început.

Anii petrecuți la studii în străinătate au fost o revelație. Italia este o țara cu multe afaceri de familie (localizate în special la Milano), unde continuarea tradiției și afacerii familiale reprezintă o mândrie, indiferent dacă afacerea este o cizmărie la a doua, a 3-a sau a 8-a generație sau o multinațională. Cred că această cultură se va regăsi din ce în ce mai mult și în România, pe măsură ce ne apropiem de Europa Occidentală. Deja avem exemple locale de companii ajunse la a doua sau chiar a treia generație, care seamănă mai mult cu corporații mature decât cu start-up-uri. În cazul Valvis Holding, suntem în procesul de trecere de la o structură organizațională centrată pe fondator la una divizională, funcțională. Acest demers vine pe fondul extinderii AQUA Carpatica în 27 de țări, cu subsidiare proprii în UK și SUA și parteneriate solide cu distribuitori locali în piețele din alte țări.

Valvis Holding a fost printre primele companii din România care a adoptat instrumente digitale. Tatăl meu, fiind inginer de meserie migrat din Elveția, a implementat un ERP (Enterprise Resource Planning) elvețian, preluat din industria ceasurilor, adaptat ulterior pentru domeniul apelor minerale, deoarece în România nu existau alte soluții la nivelul anului 1993. Eu și fratele meu, preluând managementul Domeniile Sâmburești și Dorna Agri respectiv, continuăm procesul de digitalizare cu instrumente specifice fiecărei industrii, pentru a crește eficiența, analiza datelor, procesele și productivitatea generală, dar și pentru a ne extinde prezența în vânzări și marketing.

Intrarea în antreprenoriat și viitorul vinurilor în România – viziunea Sâmburești

S-a întâmplat ca, în timp ce mă aflam la studii în Italia să izbucnească pandemia Covid-19, lucru care m-a adus înapoi în România mai devreme decât mă așteptam. Acest fapt m-a determinat să mă alătur afacerii de familie, cu jumătate de normă, în timp ce îmi terminam studiile.

O parte din mine regretă că nu am rămas în afara afacerii câțiva ani, pentru a avea posibilitatea de a câștiga experiență externă, însă, am ajuns să înțeleg că cea mai bună școală de afaceri este conducerea propriei afaceri. Preluarea treptată a managementului Domeniilor Sâmburești mi-a permis să intru treptat în rolul de antreprenor, cu libertatea de a greși, dar și de a-mi aplica propria viziune. De la îmbunătățirea continuă a calității vinurilor prin investiții în cramă și vie, la crearea de noi game precum „ALAI”, gama exclusivă HoReCa „Carpathia”, până la începerea exporturilor de vin, în special pentru gama super-premium Chateau Valvis, în sinergie cu exporturile noastre

de apă. Vinul românesc este încă o noutate pentru mulți consumatori internaționali, iar cheia durabilității în exporturi o reprezintă poziționarea premium, pentru a aduce valoare adăugată. Scopul nu este doar să golim crama anual, ci să ne afirmăm drept un producător premium, venind dintr-o țară cu soluri binecuvântate și potențial pentru vinuri fenomenale, comparabile cu cele mai bune din lume. Dovadă stau premiile internaționale – doar Sâmburești a câștigat peste 250 de medalii în ultimii 10 ani.

Una dintre provocările intrării în afacere a fost conformarea cu structurile și echipele existente, înainte de a le adapta pentru a fi mai agile și colaborative. Tranziția generațională era așteptată, iar eu am fost primit cu brațele deschise pentru a-mi pune în practică ideile. Tatăl meu mi-a spus mereu că cel mai important lucru în afaceri sunt oamenii – fără ei, nu poți realiza nimic. De aceea, am adoptat o abordare centrată pe oameni, ascultând profesioniștii (nu sunt agronom sau oenolog de profesie), folosind bunul simț, principii etice, și bunele practici de afaceri în luarea deciziilor și fără a lăsa ego-ul să mă conducă. Revoluția doar de dragul revoluției nu este o cale de urmat, deși este tentant sa faci tot ce îți trece prin cap la început de drum. Importanța relațiilor umane în business nu se învață la facultățile de business.

Industria vinului este extrem de competitivă, elastică la preț și influențată de mulți factori ce afectează dorința consumatorului de a cheltui. În 2024, producția globală a scăzut cu 5%, în principal din cauza climei. Totuși, apar din ce în ce mai multe alternative: cocktailuri ready-to-drink și opțiuni non-alcoolice, dar și bariere comerciale internaționale mai mari, un public tânăr mai puțin interesat de vin, demografice cheie care îmbătrânesc și o atitudine globală tot mai anti-alcool. Cumpărătorii internaționali au asociat de mult vinificația românească ca fiind înrădăcinată în filozofia comunistă, în care volumele sunt prioritare. De la aderarea noastră la UE și cu ajutorul fondurilor europene și al tehnologiei occidentale putem spune acum că nu există crame în România care să nu poată produce vin de calitate, dar acest lucru nu s-a reflectat încă în balanța noastră comercială, ca urmare a deficiențelor de comunicare.

În prezent lucrez la un proiect de creare a unui vin emblematic, ceva care să reprezinte cea mai bună calitate pe care o putem produce și să încercăm să stabilim un nou etalon pentru vinificația românească, cu cea mai mare atenție: de la viță la sticlă. Aducerea acestui vin în fața liderilor mondiali de opinie pentru vin va fi o modalitate prin care putem schimba percepția lumii asupra vinului românesc. Provocarea producătorilor români este să își „premiumizeze"

treptat vinurile pentru a crea mai multă valoare adăugată, tipic unei industrii durabile, să se adreseze noilor generații și să corecteze balanța comercială prin exporturi mai mari. Deși suntem al șaselea producător din UE, importăm de aproape patru ori mai mult decât exportăm. Cu accent pe soiurile autohtone, comunicarea istoriei vinului românesc și poziționare premium, România poate avea succes global. Una dintre provocările mele personale în următorul deceniu va fi să adaptez crama la acesta piața în schimbare, dar și dezvoltarea unei noi linii de business adiacente, turismul enologic.

AQUA Carpatica și România – țară campioană în ape minerale

Un factor major care a determinat Valvis Holding să adopte un model organizațional mai complex a apărut în 2022, odată cu semnarea unui parteneriat cu PepsiCo, prin care am vândut un pachet minoritar din AQUA Carpatica gigantului american. A fost nevoie să ne adaptăm organizația pentru a putea gestiona parteneriatul, care a presupus ca PepsiCo să deschidă piețe noi pentru noi, precum în Polonia și piețele din Orientul Mijlociu, dar și prin a extinde distribuția existentă în SUA ca apă **premium** în portofoliul global de produse Pepsi. Acesta este un punct în care tatăl meu, Jean Valvis, a crezut dintotdeauna, iar eu i-am moștenit convingerea: apele minerale din România au un avantaj competitiv enorm la nivel global. Aceasta se bazează pe faptul că România deține peste 60% din rezervele de apă minerală ale Europei[1], 100.000 km^2 de lanț muntos carpatic, cu păduri virgine, vechi și neatinse, capabile să garanteze apă minerală de calitate superioară pentru secole de acum înainte, fără prezența agriculturii intensive, a nitraților sau a altor poluanți care să pătrundă în pânza freatică.

În acest sens, tatăl meu a inițiat un proiect numit „România, Patria Apelor Minerale", pe care l-am moștenit atât ca viziune puternică, cât și ca potențial brand național. Ideea este că apele minerale reprezintă singura categorie de produse de larg consum în care România are un avantaj competitiv absolut față de orice altă țară din lume, datorită calității, cantității și sustenabilității pe termen lung a resursei. Așa cum Franța este cunoscută pentru brânzeturi și vinuri, Elveția pentru ceasuri fine, iar Italia pentru paste, România ar trebui să fie recunoscută la nivel global pentru apele sale minerale. Proiectul „România,

[1] Katalin Bodor, Zsolt Bodor, Alexandru Szép, Róber Szép, "Classification and hierarchical cluster analysis of principal Romanian bottled mineral waters", Journal of Food Composition and Analysis, Volume 100,2021, 103903 ,ISSN 0889-1575,

Patria Apelor Minerale" are ca scop unirea marilor producători de apă minerală îmbuteliată din România și promovarea țării ca producătoare a celor mai bune ape minerale din lume. Este vorba de evidențierea naturii neatinse, a munților și pădurilor străvechi și promovarea României prin exportul de ape premium și prin invitația de a vizita această țară binecuvântata.

Cultura consumului de apă minerală în România este răspândită și apreciată, atât de mult încât mulți români își iau apă de acasă când pleacă în vacanță în Europa. Alte țări europene cu tradiție puternică în consumul de apă minerală, sunt în special Italia și Germania, unde consumul per capita este cel mai mare din Europa și unde există branduri consacrate. Însă în multe alte țări, în special din afara Europei, nu există o cultură a apei minerale. În astfel de locuri, oamenii nu cunosc diferența dintre o apă procesată sau purificata, o apă de izvor și o apă minerală. Acest lucru este atât un obstacol, cât și o oportunitate pentru AQUA Carpatica, care este prezentă din Japonia până în Orientul Mijlociu, Statele Unite și, mai recent, în prima noastră piață din America de Sud, Peru. În toate aceste țări, ne comportăm asemenea unui „ambasador economic" al României. Prin comercializarea unui produs premium și în concurență directă cu multinaționale uriașe precum Nestlé și Danone, oferim oamenilor din întreaga lume o primă impresie despre calitatea pe care România o poate oferi – mulți dintre acești consumatori nici măcar nu știu unde se află România pe hartă, iar prima lor impresie despre țară noastră este sticla de apă minerală românească. Avem oportunitatea de a comunica beneficiile consumului de apă minerală naturală și de ce este important să consumăm apa minerală versus o apă „moarta" (apa cu conținut slab de mineralizare), diferențele dintre categoriile diferite de apă îmbuteliata și de a ne poziționa direct împotriva liderilor globali din industria apelor minerale îmbuteliate – și reușim să facem asta cu mare succes, ajutați de faptul că avem singura apă minerală natural carbogazoasă din lume cu zero nitrați.

România are potențialul de a-și crește de cinci ori producția de ape minerale[2]. Cu suficientă perseverență și o comunicare eficientă la nivel european și internațional, cred că putem deveni unul dintre cei mai mari exportatori de apă minerală naturală premium din lume în următorii 10 ani. Folosind brandul „România, Patria Apelor Minerale" în toate colțurile lumii pentru a promova puritatea apei și a naturii, vom contribui implicit și la creșterea

[2] Katalin Bodor, Zsolt Bodor, Alexandru Szép, Róber Szép, "Classification and hierarchical cluster analysis of principal Romanian bottled mineral waters", Journal of Food Composition and Analysis, Volume 100,2021, 103903 ,ISSN 0889-1575,

turismului în țară. Noi la AQUA deja facem pași în această direcție și înregistrăm succese, dar va fi nevoie de un efort consolidat din partea ambelor sectoare – privat și public – în care marii producători de apă îmbuteliată trebuie să colaboreze pentru a crea un mesaj unificat, susținut de sectorul public la nivel internațional. AQUA Carpatica va continua să crească pe pieţele noi și existente, reprezentând România cu mândrie ca un produs premium.

Când tatăl meu a venit în România a găsit, și a format în ultimii 32 de ani, un colectiv minunat de oameni la Vatra Dornei, și mai târziu la Sâmburești, care au construit aceste branduri împreună cu el. Cu siguranță o parte din munca mea în următorii zece ani va fi să întăresc și să atrag mai mult capital uman în regiune, prin burse, programe educaționale și stagii specializate în industria alimentară, pentru a garanta viitorul afacerii noastre pentru generațiile viitoare.

Sustenabilitatea produselor este un alt aspect cheie în a continua să avem succes, cu mulți factori imprevizibili legați de regenerarea pădurilor, cât și de ambalaje și reciclare, la care va trebui să ne adaptăm. Obiectivul meu de bază la Valvis Holding, AQUA Carpatica și Domeniile Sâmburești va fi să mențin același nivel înalt de calitate al produselor noastre, să continuăm să câștigăm încrederea consumatorilor noștri și să promovez, pe piața globală, atât brandurile noastre cât și România.

Deși drumul către 2035 este învăluit în incertitudine – atât economică, cât și geopolitică – nu am nicio îndoială că sectorul privat va continua să prospere, așa cum a făcut în ultimii 35 de ani, datorită unei noi generații de antreprenori educați în străinătate și cu o viziune proaspătă asupra business-urilor. Cred, de asemenea, că standardele de viață în creștere din România vor contribui la revenirea unei părți din diaspora și la atragerea de forță de muncă calificată din diverse alte regiuni ale lumii.

În următorul deceniu, România are șanse mari să devină o economie bine dezvoltată, în top 10 din Europa, cu securitate energetică, un sector industrial și mai puternic, și o industrie a serviciilor și mai dinamică.

ÎNTRE CE AM MOȘTENIT ȘI CE CONSTRUIESC

Gabriela Stoica

Cine sunt?

Am fost întrebată deseori: *„Cine ești tu, dincolo de nume, de funcție, de etichete?”* Uneori, întrebarea venea sub formă directă. Alteori, doar o simțeam, plutind în ochii celor care mă priveau. Nu era vorba despre ce scrie în buletin sau în CV, ci despre esența mea – acel nucleu care rămâne constant atunci când nu trebuie să demonstrez nimic, când nu sunt „fiica nimănui”, nici „antreprenoarea tânără”, ci pur și simplu… eu.

Când mă gândesc la identitate, văd o imagine din copilărie: o fetiță mică, așezată pe jos, la biroul tatălui ei, desenând case pe spatele unor facturi vechi. Uneori scria cu litere mari, tremurate, „factură”, fără să știe ce înseamnă, dar imitând cu fidelitate gesturile adulților din jur. Așa a început, cred, educația mea adevărată – prin observație, prin curiozitate, prin iubirea față de lucruri făcute cu seriozitate, chiar dacă nu le înțelegeam pe deplin la vremea aceea.

Am studiat în Elveția, într-o facultate de management hotelier, unde mi-am rafinat gustul pentru eleganță, pentru organizare și pentru servicii orientate către oameni. Această etapă mi-a oferit nu doar o perspectivă internațională, ci și o confirmare a faptului că pasiunea pentru calitate și experiență nu este doar o trăsătură de familie, ci și o chemare personală.

Rădăcini – mai adânci decât par

Sunt născută într-o familie de antreprenori, dar originile mele merg mai departe decât atât. Mă trag dintr-o comunitate de rromi din Toflea – un loc cu identitate puternică, unde valorile se transmit prin gesturi, prin priviri, prin povești spuse în șoaptă. De acolo am învățat ce înseamnă mândria discretă, solidaritatea, forța comunității și, mai ales, ideea că nimic nu ți se cuvine fără muncă.

Acasă, business-ul era mereu prezent. Nu ca un „lucru serios” despre care nu aveai voie să vorbești, ci mai degrabă ca un membru de familie. Avea locul lui la masă, avea replicile lui în conversații, și adesea își cerea drepturile chiar și în weekend-uri sau în vacanțe. Tatăl meu a construit o lume întreagă în

jurul muncii sale – o lume în care viziunea era clară, iar determinarea aproape dureroasă. L-am văzut cum a făcut sacrificii, cum a ales pe termen lung, cum a renunțat la confort pentru a pune bazele a ceva durabil.

Poate cea mai valoroasă lecție pe care mi-a transmis-o – nu în cuvinte, ci prin exemplu – este aceasta: *„Dacă nu ești dispus să renunți la confortul de azi, nu vei câștiga niciodată libertatea de mâine."*

Moștenire invizibilă – și totuși grea

Am crescut într-un mediu în care succesul era standardul. Nu ca presiune impusă, ci ca aerul pe care îl respiram. Exista o așteptare tăcută: să fii bună, să fii responsabilă, să înțelegi mai repede decât ceilalți, să nu greșești. Întotdeauna am fost privită printr-o dublă lentilă: *„să nu fii doar fata tatei"*, dar și *„să fii măcar pe jumătate ca el"*.

Am simțit uneori că timpul era împărțit între mine și afacere. Că afecțiunea tatălui meu purta adesea costumul grijii și al concentrării. Am înțeles, mai târziu, că era felul lui de a iubi: prin protejare, prin construcție, prin dedicare.

Port în mine multe dintre trăsăturile lui – unele ușor de iubit, altele provocatoare: ambiția, perfecționismul, simțul datoriilor neîntrerupte, dar și determinarea aproape încăpățânată de a duce lucrurile la capăt. Nu mi s-a spus niciodată explicit că trebuie să preiau din business-ul familiei. Dar privirea tatălui meu, când vorbim despre muncă, spune mai mult decât o mie de cuvinte.

Drumul meu profesional: de la infrastructură grea la construcție de brand și comunitate

Parcursul meu profesional a început cu o implicare directă în zona de achiziții strategice pentru Grup Feroviar Român (GFR) și ulterior pentru întregul grup Grampet – un ecosistem industrial complex, care cuprinde operatori feroviari, fabrici de vagoane și divizii logistice extinse în Europa Centrală, de Est și de Sud-Est, transport naval, IT, energie, industria farmaceutica, industria hoteliera, precum și producție de produse petroliere.

Am intrat în această lume tehnică, structurată și profund competitivă cu dorința de a înțelege în profunzime cum funcționează o afacere de anvergură. Mi-am asumat un rol activ în procesele de achiziții și relații comerciale, lucrând îndeaproape cu echipele din fabricile de vagoane și locomotive, precum și cu furnizori strategici interni și internaționali.

Obiectivul meu principal a fost – și rămâne – optimizarea proceselor comerciale și profesionalizarea lanțului de achiziții, într-un domeniu unde fiecare decizie are impact direct asupra costurilor, eficienței și sustenabilității. M-am format într-un mediu în care calitatea, termenul de livrare și capacitatea de negociere fac diferența între stagnare și progres. A fost și este o școală de business autentică.

În paralel, din dorința de a construi ceva personal, într-un domeniu în care tatăl meu nu are expertiză, am lansat Ministry of Beauty – un salon de înfrumusețare în București.

Am vrut să învăț, de la zero, cum se conduce o companie: cu angajați, clienți, taxe, bugete și provocări zilnice. A fost un exercițiu real de autonomie și leadership. Din fericire pentru mine, a devenit și un business profitabil.

Implicarea în Fundația Toflea

Implicarea mea în **Fundația Toflea** reprezintă una dintre cele mai personale și importante dimensiuni ale activității mele. Este mai mult decât un gest de responsabilitate socială – este o întoarcere sinceră către rădăcini și o încercare reală de a contribui acolo unde nevoia este profundă. Prin Fundație, susținem inițiative educaționale, sociale și culturale în comunitatea din Toflea, cu accent pe accesul copiilor și tinerilor la resurse, modele și oportunități care altfel le-ar fi inaccesibile. Cred cu tărie că o comunitate sănătoasă se construiește cu răbdare, implicare constantă și multă empatie – valori care stau la baza fiecărui proiect pe care îl dezvoltăm prin această fundație.

Privind spre viitor

Dacă mă proiectez peste zece ani, nu mă văd doar conducând un business. Mă văd **construind punți**: între generații, între discipline, între valorile solide ale trecutului și fluiditatea lumii moderne.

Vreau să dezvolt business-urile mele, dar și să ajut la transformarea afacerii de familie într-un ecosistem modern, uman și durabil. Vreau să investesc în educație, în comunități, în proiecte care contează. Să creez spații unde tinerii pot învăța cum să reușească fără să se piardă pe ei înșiși.

Pentru că, la final, nu este vorba doar despre *a duce mai departe un business*. Ci despre **a continua o viziune – cu vocea mea, cu valorile mele, cu ritmul meu.**

ROMÂNIA ÎN MIȘCARE: VIITORUL MOBILITĂȚII ÎNTRE STAGNARE, TEHNOLOGIE ȘI TRANSFORMARE

Darius Madadi

În ultimele decenii, în orașele cele mai mari ale României, transportul urban a devenit o sursă de frustrare și nemulțumire. Traficul face viața navetiștilor mai grea, poluarea este constant la niveluri alarmant de ridicate, iar transportul în comun nu este perceput la nivel de individ ca o soluție la aceste probleme. Capitala României se confruntă cu unul dintre cele mai ridicate niveluri de poluare din Europa, iar infrastructura sa nu poate face față numărului mare de mașini. Transportul în comun nu este nici el o soluție viabilă pentru mulți dintre bucureșteni din cauza lipsei unui sistem de transport metropolitan funcțional, conectat între localitățile limitrofe și orașul central. Toate acestea duc la un fenomen periculos: o populație captivă în mașină, fără opțiuni reale.

În acest eseu nu se acorda importanță mașinii ca simbol al statutului social. Deși aceasta va continua să fie relevantă pentru anumite categorii sociale. Comoditatea unui sistem de transport public bine pus la punct, combinată cu creșterea treptată a costurilor asociate deținerii unei mașini, va încuraja tot mai mulți oameni să renunțe la autoturismul personal. Acești factori vor conduce, inevitabil, la o scădere a numărului de posesori de mașini în mediul urban, pe termen mediu si lung.

În contextul mașinilor personale, programul Rabla este principalul instrument de politică publică menit să sprijine reînnoirea parcului auto. El încurajează radierea unor mașini învechite si poluante pentru a obține reduceri la achiziția unei mașini noi care se încadrează în anumite norme de poluare. De la lansarea din 2005 până în prezent, au fost radiate peste 1.000.000 de mașini și înlocuite cu peste 700.000 de mașini noi. Deși relansat la începutul anului 2025 cu scopul de a derula până în 2030, programul a fost suspendat (ulterior relansat) la doar câteva luni de la demarare. Lipsa unor termene de plată clare, birocrația alocărilor și neînțelegerile frecvente între stat, dealerii de mașini și clienți au transformat o idee necesară într-o sursă de confuzie și dezamăgire. Iar circumstanțele economice și politice ale anului 2025 nu sunt o excepție.

În anii anteriori, programul a fost constant afectat de lipsa de predictibilitate. Această incertitudine afectează deciziile clienților, compromite scopul declarat și pune în dificultate afaceri care operează deja cu marje foarte mici.

Pe termen lung, România va trebui să alinieze politicile sale de mobilitate la direcția europeană. Până în 2035, toate statele membre trebuie să oprească vânzarea de autoturisme noi cu motoare termice. Deja au fost luate măsuri drastice în anumite orașe mari din Europa care, cu siguranță, ne vor influența și nouă deciziile. Paris, de exemplu, a anunțat că va începe interzicerea completă a circulației vehiculelor diesel și că va extinde progresiv zona de emisii reduse. Londra aplică taxa ULEZ (Ultra Low Emission Zone) din 2019, acoperind azi aproape întregul oraș. Bruxelles, Madrid, Milano, Amsterdam sau Oslo au introdus deja zone cu acces limitat (cu plata unei taxe pentru acces în anumite zone) sau interzis pentru vehiculele poluante. În multe cazuri, aceste măsuri sunt dublate de taxe semnificative pentru vehiculele învechite, scheme de buyback digitalizat și subvenții pentru mobilitate alternativă.

România va urma inevitabil acest traseu. Introducerea taxelor pentru vehiculele vechi, în special diesel, este o măsură corectă. Însă, fără investiții rapide în transportul public, fără parcări de tip "park and ride", fără benzi dedicate și soluții digitale de integrare a rutelor, va fi percepută ca o penalizare, nu ca o soluție. În plus, trebuie recunoscut faptul că multe dintre mașinile vechi sunt deținute de persoane cu venituri reduse, pentru care nu există alternativă reală de a înlocui mașina veche cu una nouă. Așadar, fără măsuri compensatorii, cum ar fi transport public accesibil financiar, confortabil și rapid, politicile de taxare vor crea mai degrabă diviziune socială (care deja este la un nivel ridicat după întâmplările politice din ultimele 12 luni) decât progres.

În orașele din vestul Europei, această tranziție este susținută de planificare pe termen lung, de investiții constante în infrastructură și de politici sociale care favorizează aceasta tranziție. Accesul cu mașina personală în centru este scump și strict reglementat, în timp ce zonele pietonale, rețelele de biciclete și mijloacele de transport în comun electrificate s-au extins constant. Parcările publice din Paris costă 6 EUR pe oră pentru o mașină obișnuită, iar cele mari (SUV-urile de tip mașină de statut) au tarif de 18 EUR pe oră. Acest preț nu este foarte diferit de cel din parcările private, care au fost privatizate începând cu anii 2000. În aceste orașe, mobilitatea nu mai este doar o chestiune de infrastructură, ci un serviciu public de calitate, în care logica economică și interesul colectiv primează. Parcarea nu este un drept, ci o resursă costisitoare, rezervată doar celor care nu pot evita utilizarea mașinii.

În acest moment, strategiile pentru România au fost creionate, însă se află într-un stadiu intermediar. Este o perioadă de oportunități, însă se pot face și greșeli. Orașele mari ale țării noastre au nevoie rapidă de o rețea modernă de transport public, digitalizat și interconectat cu zone de parcare la intrările în orașe. Altfel, riscăm să creăm o polarizare socială între cei care pot plăti să polueze și cei care nu au de ales. De aceea, investițiile în infrastructura intraurbană trebuie să fie coordonate între autoritățile locale și centrale, iar politicile de mobilitate să fie integrate în planificarea urbană, nu tratate ca măsuri de urgență.

O altă transformare majoră vine dinspre tehnologie, mai cu seamă vehiculele autonome. Acestea se află într-un stadiu avansat de testare și promit să schimbe modul în care folosim și organizăm spațiul urban. Dacă mașina nu mai trebuie condusă sau parcată lângă destinație, presiunea pe parcările centrale va scădea. Vehiculele autonome permit un nou tip de logistică urbană: eficiență sporită în utilizarea terenului, eliminarea nevoii de acces pietonal în fiecare loc de parcare și optimizarea spațiilor în funcție de algoritmi specializați pe diferite interese. De la maximizarea numărului de locuri de parcare pe aceeași suprafață, la optimizarea numărului de locuri pentru a elibera spațiu ce poate fi folosit în alt scop.

Pentru investitorii tradiționali, cum sunt fondurile de pensii care dețin astăzi majoritatea parcărilor subterane din marile orașe europene, această disrupție este o amenințare reală, însă pentru România, lipsa unei rețele mature de parcări urbane moderne reprezintă o oportunitate. În acest sens, în țara noastră se poate construi de la zero o infrastructură adaptată viitorului. În lipsa unor parcuri auto de ultimă generație, România ar putea deveni un loc ideal pentru testarea și implementarea unor soluții autonome, dacă reglementările și parteneriatele public-private vor fi pregătite din timp.

Oricât de atractivă ar părea tehnologia, ea nu poate înlocui o strategie. În ciuda presiunilor europene, România este încă departe de o electrificare accelerată. Rețeaua de stații de încărcare este insuficientă, infrastructura electrică urbană este slabă, iar adopția mașinilor electrice rămâne modestă. Chiar și în scenariul optimist al vânzării a 150.000 de vehicule electrice pe an, tranziția ar dura cel puțin două decenii. Între timp, România va continua să absoarbă vehicule second-hand din Vest, multe dintre ele diesel, ceea ce va prelungi decalajele și va tensiona politicile de mediu. Orice strategie națională trebuie, așadar, să ia în calcul realitățile pieței auto second-hand și să prevadă scenarii de tranziție graduală, nu doar obiective ambițioase.

România viitorului nu va reuși să construiască o mobilitate sustenabilă doar prin interdicții sau stimulente punctuale. Va reuși doar dacă va trata mobilitatea ca pe un drept fundamental, dar și ca pe o responsabilitate colectivă, când vom avea un transport public predictibil și curat, când vom putea lăsa mașina în afara orașului fără a sacrifica timp sau confort, când taxele ecologice vor fi însoțite de alternative reale, iar orașele vor fi proiectate pentru oameni, nu pentru automobile.

VALORI ȘI VIZIUNE – CHEIA INTERNAȚIONALIZĂRII COMPANIILOR ROMÂNEȘTI

Mihaela Neicu

Mă numesc Mihaela Neicu și sunt vicepreședinte NEI Holding. Cred în puterea leadershipului empatic, în valoarea muncii făcute cu sens și în curajul de a aborda orice provocare cu răbdare și gândire analitică. Am absolvit facultatea în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și am fost mereu atrasă de ideea de „impact" – cum pot un om, o echipă sau o organizație să creeze ceva durabil, care schimbă în bine viața celor din jur. Mă definesc curiozitatea, onestitatea și capacitatea de a asculta. Îmi plac provocările care implică oameni, procese și sens. Cred cu tărie că valorile sunt mai importante decât strategiile – pentru că o viziune bună fără integritate nu construiește nimic real. Cred cu tărie în relațiile interumane și în potențialul acestora de a construi proiecte și business-uri de real succes. Mi-am continuat recent studiile în cadrul Institutului Diplomatic Român, convinsă fiind că diplomația este un instrument care nu trebuie să lipsească din valențele unui lider adevărat. Conduc deja de peste 5 ani Grupul de companii cu capital integral românesc, ce formează NEI Holding.

Pentru mine, antreprenoriatul nu a fost o revelație bruscă, ci o realitate constantă în familie. Tatăl și mama mea au avut mereu spirit antreprenorial, chiar și atunci când nimeni nu folosea cuvântul „antreprenor". Au construit companii cu rezonanță în România, în domenii precum securitatea, serviciile medicale și de producție. Am crescut într-un mediu în care inițiativa era firească, iar munca, o formă de respect față de sine. Mai târziu, în carieră, am cunoscut lideri autentici care m-au inspirat nu prin poziția lor, ci prin modestie, claritate și determinare.

Astăzi, în cadrul NEI Holding, am privilegiul de a continua această moștenire. Una dintre cele mai importante divizii ale grupului este NEI Divizia de Securitate, o companie lider pe piața serviciilor de pază și protecție de calitate. Cu acoperire națională, mii de angajați și clienți din cele mai diverse sectoare economice dar și din rândul persoanelor fizice, această divizie este dovada vie că excelența și seriozitatea pot construi branduri durabile într-o industrie extrem de competitivă.

Mentorii mei nu au fost doar profesioniști, ci și oameni obișnuiți, care au știut să vadă în mine ceea ce nici eu nu vedeam la început. Mi s-a spus cândva: „Nu contează câți pași faci într-o zi, ci direcția în care mergi". Aceste lucruri m-au format.

Ce mă motivează? Libertatea. Nu în sensul superficial, ci libertatea de a construi, de a gândi și de a crea un spațiu în care alți oameni să se poată dezvolta. Mă motivează impactul, să știu că ceea ce fac are un efect pozitiv asupra altora. Și, da, și independența financiară e un motor, însă mai degrabă ca formă de autonomie și nu ca scop în sine. Pentru mine, antreprenoriatul e și o formă de responsabilitate. E ușor să visezi la libertate, mai greu e să o susții prin decizii zilnice, prin asumare, prin grija față de echipa ta și față de viitor. Vine cu o responsabilitate imensă. Această motivație se regăsește și în modul în care am contribuit la dezvoltarea liniilor de activitate din cadrul NEI Holding. Fiecare divizie a fost construită având la bază exact aceste principii: impact, autonomie și responsabilitate.

NEI Divizia de Securitate, una dintre cele mai cunoscute componente ale grupului nostru, este astăzi un lider de piață în domeniul serviciilor de pază și protecție. Această divizie demonstrează că o organizație românească poate atinge standarde internaționale atunci când este ghidată de valori solide și de o viziune coerentă.

Dincolo de securitate, NEI Medica Assist răspunde unei nevoi profunde din societate, accesul rapid și eficient la servicii medicale de calitate. Această companie a Grupului NEI oferă suport medical în regim de urgență pentru persoane fizice, companii, evenimente și instituții, contribuind activ la protecția sănătății în contexte cu grad ridicat de risc. Este o linie de business care implică multă responsabilitate, dar și o satisfacție aparte: aceea de a ști că poți salva vieți sau preveni tragedii, printr-un sistem bine pus la punct.

De asemenea, NEI Fire Services oferă soluții complete pentru prevenirea și stingerea incendiilor, un domeniu cu impact major pentru siguranța publică și pentru protejarea investițiilor. De la proiectare și până la intervenție, această divizie lucrează cu tehnologie modernă și echipe de specialiști care înțeleg că fiecare secundă contează.

Toate aceste proiecte îmi întăresc convingerea că ceea ce construim are sens. Că fiecare zi, oricât de grea ar fi, contribuie la o schimbare reală. Și că adevărata libertate apare atunci când ai curajul și resursele să creezi un cadru în care ceilalți pot să crească.

În timp am descoperit calitățile pe care consider esențiale în antreprenoriat. Curajul. Reziliența. Capacitatea de a învăța din mers. Și, mai ales, empatia, pentru că businessul este, înainte de toate, despre oameni. Nu poți construi un brand, o echipă sau un viitor fără să înțelegi ce simt ceilalți, de ce au nevoie și cum poți crea valoare reală pentru ei. Și mai e ceva esențial: răbdarea. Trăim într-o cultură a vitezei, dar antreprenoriatul e un maraton, nu un sprint.

În activitatea mea, încerc să cultiv aceste trăsături nu doar în mine, ci și în echipele din cadrul NEI Holding. Succesul unei organizații stă în puterea colectivă a oamenilor ei.

Școala m-a format, dar mi-ar fi plăcut să învăț mai mult. Mi-aș fi dorit să învăț cum să greșesc. Să învăț managementul riscului și cum să gestionez incertitudinea. Aș fi vrut să existe ore despre leadership, relații, ascultare activă, încredere în sine. Să învăț nu doar ce să fac, ci cum să fiu. Adevărata educație antreprenorială înseamnă și dezvoltare personală.

Nu mi-a fost ușor, însă am descoperit beneficiile și provocările vieții de antreprenor. Am avut privilegiul să descopăr că beneficiile sunt profunde: poți crea un spațiu în care valorile tale devin realitate. Poți alege oamenii cu care lucrezi și poți modela direcția în care merge compania. Iar când vezi că ceea ce construiești are impact real, împlinirea este enormă.

Pe de altă parte, antreprenoriatul vine și cu provocări mari: presiunea deciziilor, responsabilitatea față de zeci sau sute de angajați, dinamica economică mereu în schimbare, tehnologia care avansează continuu. În cadrul Grupului NEI, ne confruntăm zilnic cu aceste realități. Dar le abordăm cu o strategie solidă, cu o echipă matură și cu capacitatea de a învăța constant din fiecare etapă.

Nu putem vorbi despre antreprenoriat fără să ne gândim la eșec. El este parte din traseu. L-am întâlnit de mai multe ori. Am căzut, am dat înapoi. Dar apoi m-am ridicat. Pentru mine, eșecul este un profesor dur, dar necesar. Fără el, nu ajungi la autenticitate. Adevărata putere stă în a te ridica după ce ai căzut și a învăța lecția, chiar dacă doare. Adevărata greșeală e doar să renunți. Și mai departe să îi înveți pe ceilalți. Este unul dintre lucrurile pe care încerc permanent să le transmit colegilor mei de la birou, dar mai ales copiilor pe care îi mentorez în cadrul proiectului Kids in Business, în care mă implic de peste 3 ani deja.

După ce ai cunoscut eșecul, succesul își face apariția. Pentru mine, succesul apare atunci când trăiești în acord cu valorile tale. Când nu te trădezi

pe tine pentru o cifră sau pentru o validare exterioară. Succesul e atunci când construiești ceva care dăinuie și care îi ajută pe ceilalți. E bucuria de a vedea că ceea ce faci contează. Și da, succesul e și când, după o zi grea, ai curajul să o iei de la capăt.

La nivel organizațional, succesul înseamnă, de exemplu, să vezi cum o companie precum NEI Divizia de Securitate reușește, an de an, să-și extindă prezența, să mențină standarde înalte și să devină un reper în industrie. Sau să construiești parteneriate care transformă comunități. Asta înseamnă pentru mine succesul: o construcție solidă, nu o imagine de moment.

Îmi place să construiesc, îmi place să visez și îmi place să fac acel exercițiu care vine după ce am învățat încă o lecție antreprenorială și anume să mă văd peste 10 ani. Acum văd o versiune a mea mai înțeleaptă, mai liniștită, dar la fel de curioasă. Mă văd în continuare implicată în proiecte educaționale, în mentoring, într-un hub creativ care susține tineri antreprenori. Vreau să contribui la o generație care crede mai mult în sine, în colaborare și în inovație sustenabilă.

Cum văd România peste 10 ani? O văd mai conectată, digital și uman. Cu tineri antreprenori mai bine susținuți, cu femei în poziții-cheie, cu educație modernizată. Vreau să văd mai multă încredere între oameni și între generații. România anului 2035 poate fi o țară în care nu doar rămânem, dar și ne întoarcem cu drag. O țară care nu doar își ține tinerii acasă, ci le oferă motive să o iubească. Cred că România are un potențial uriaș, iar grupuri ca NEI Holding demonstrează, zi de zi, că se poate construi aici, cu resurse locale, cu oameni dedicați și cu viziune. Avem nevoie de lideri autentici, de echipe solide și de curajul de a face schimbări azi, nu mâine.

ANTREPRENORUL DE A DOUA GENERAȚIE: ÎNTRE MOȘTENIRE ȘI PROPRIA IDENTITATE ANTREPRENORIALĂ

Denis Cornea

Mă numesc Denis Cornea și sunt un tânăr pasionat de modă, frumusețe și lucrul bine făcut. Pe lângă pasiunea pentru modă sunt un admirator al mașinilor de epocă întrucât moda și mașinile epocă împărtășesc lucruri comune precum: frumusețe atemporală, bun gust, rafinament, simplitate și originalitate.

Am urmat studii în domeniul economic studiind Economia în cadrul Academiei de studii Economice București. De asemenea, am participat la diverse cursuri profesionale în Italia legate de domeniul modei. În prezent, îmbin partea teoretică învățată pe parcursul anilor cu partea practică având în vedere că lucrez împreună cu părinții mei la business-ul familiei noastre, fabrica de încălțăminte și marochinărie, DENIS.

Povestea companiei a început în anul 1985, când tatăl meu, Ilie Cornea, fondatorul acestei afaceri bucovinene a realizat primele perechi de pantofi. În timp, mai exact în 1994, mica afacere de familie, ce producea manual doar încălțăminte pentru bărbați, s-a transformat într-o adevărată fabrică. În anul 1996, mama mea, Ana Cornea, a avut ideea înființării unei secții de încălțăminte pentru femei, iar gustul pentru frumos și armonie al acesteia a fost exact ingredientul ce a condus la nașterea brandului ANNA CORI. Încălțămintea pentru femei a revoluționat cu adevărat fabrică DENIS, poziționând-o în topul producătorilor de încălțăminte din România.

Un element important ce a adus maturizarea brandului ANNA CORI, a fost înființarea altei secții dedicate genților și accesoriilor în anul 1999. Tot atunci, au început colaborarea cu designerul italian Davide Vaccari, cu care lucrează și în prezent, reușind astfel completarea și reinterpretarea brandului ANNA CORI. Considerăm că au reușit să aducă produse noi pe piață din România, are aveau la bază principiul calității. Un atu important al firmei, este calitatea materiei prime utilizate. A pieilor utilizate, a tălpilor, a căptușelilor și a accesoriilor, dublată de profesionalismul echipei de creație, de nivelul ridicat al tehnologizării fabricii și nu în ultimul rând, de priceperea celor peste 400 de angajați. Produsele ANNA CORI și DENIS sunt comercializate atât în punctele de vânzare proprii prezente în majoritatea orașelor din România cât

și în magazinul online dar și în afara granițelor României, în Chișinău, orașul Republica Moldova și în Ucraina, orașul Odessa.

Un început de drum în antreprenoriat pentru mine a fost la vârsta de 13 ani când tatăl meu, Ilie Cornea m-a adus în vacanța de vară în fabrică pentru a vedea cum se câștigă un salariu și ce implică o zi de muncă. Desigur că la început mi s-a părut dificil fiind copil, însă cu timpul am început să înțeleg mai multe aspecte care m-au ajutat să îmi formez o mentalitate sănătoasă și responsabilă despre valoarea banilor. Dacă până atunci credeam că banii se fac destul de ușor, toată experiența de la 13 ani m-a învățat că orice lucru în viață se câștigă cu sacrificiu, dedicare, sudoare și multă răbdare urmată de pasiune constantă. Am început să apreciez mai mult în acel timp tot sacrificiul făcut de părinții mei și totodată perseverența, pasiunea și constanța lor în construirea business-ului.

Din acea clipă părinții mei au devenit și mentori profesionali întrucât simțeam și conștientizam că am de învățat o multitudine de lucruri de la ei. Ei sunt în continuare pentru mine un adevărat exemplu al succesului. Mentalitatea de a nu renunța formată în timp, dorința de a crește mereu pe toate planurile vieții, tăria de a rămâne modest în pofida succesului financiar, toate aceste lucruri au avut un impact major asupra mea și mi-au format o cultură a muncii, dar și o mentalitate corectă și bine definită despre cum trebuie tratate provocările cotidiene.

Ceea ce mă motivează să continui în antreprenoriat este în primul rând pasiunea pentru modă și pentru frumusețe. Este un business de familie care anul acesta împlinește 35 de ani de ani de vechime, un business în care are parte de un schimb generațional fiind implicate și două dintre surorile mele și consider că este un business cu un potențial extraordinar de dezvoltare și în afara României. Consider că antreprenoriatul este în primul rând despre a descoperi cât de capabil ești tu și ulterior să le arăți și celor din jur prin ceea ce faci capabilitatea ta. Orice lucru făcut cu pasiune și dedicare continuă are rezultate extraordinare.

Cred că pentru a fi antreprenor ai nevoie în primul rând de pasiune și perseverență. Aceste două aspecte le consider imperios necesare în viața oricărui antreprenor pentru că de multe ori atunci când lucrurile nu au rezultate imediate, pasiunea e cea care ne ajută să încercăm din nou, iar perseverența (disciplina) este cea care ne ajută să rămânem dedicați dorinței și obiectivului propus.

Totodată, ai nevoie de know-how amplu despre produsul/serviciul tău. Să crezi în produsul tău, să te gândești mereu la îmbunătățirea lui și să nu cobori

niciodată standardele înalte ale produsului/serviciului tău. Desigur că în spatele oricărui produs de succes nu se află doar o singură persoană ci o întreagă echipă competentă, dedicată, pasionată și unită. Așadar, orice antreprenor are nevoie de o echipă puternică. Persoane de încredere, capabile și dedicate produsului și misiunii companiei.

Dar nu în ultimul rând, ai nevoie de învățare continuă, comunicare eficientă și flexibilitate în anumite circumstanțe. Orice persoană care își dorește sau care este deja antreprenor are nevoie să se dezvolte și să crească constant. De aceea orice unealtă care te ajută să crești este benefică. Fie că este vorba despre un curs, seminar, mentor etc. Toate acestea sunt benefice și de ajutor pe termen lung. Comunicarea eficientă reprezintă un atu pentru un antreprenor întrucât îl ajută să își expună ideile în mod clar, coerent și explicit dar totodată să insufle mentalitatea către alte persoane.

Un alt aspect care ne-ar putea ajuta să devenim antreprenori de succes ar fi orele de antreprenoriat încă din clasele primare. Chiar dacă nu s-ar discuta și studia subiecte ample pentru început, ar fi un punct de pornire și o bază solidă pentru potențiali viitori antreprenori. Cred că printre cele mai importante lecții pe care ar trebui să le studiem la școală ar fi inteligența emoțională. Consider că această capacitate de a recunoaște, înțelege, gestiona și utiliza emoțiile proprii și ale celorlalți în mod constructiv reprezintă un mare atuu. Ne poate ajuta în momentele de eșec, de nesiguranță și chiar de panică fiind un concept de autocunoaștere, autostăpânire și motivație.

Pe lângă inteligența emoțională, mi-ar plăcea ca în școlile din România să se abordeze și studieze mai în detaliu aspectele financiar-contabile ale unei firme/societăți dar și conceptele de productivitate, etică, politica prețurilor ș.a.m.d. Un alt aspect important ar fi dezvoltarea capacității de a te ajuta să îți găsești vocația. Să începi să înțelegi care sunt calitățile, capacitățile, punctele forte și cum poți ajunge să te folosești de acestea pentru a alege un domeniu de activitate în care să performezi și chiar sa ajungi la cea mai bună versiune a ta. Deoarece provocările vieții unui antreprenor sunt multiple, este important ca toate cele enumerate mai sus, inteligența emoțională, conceptele de productivitate, etica etc. să fie foarte bine cunoscute și stăpânite de către orice antreprenor.

Desigur că fiecare antreprenor trece și prin eșecuri. Eu consider că eșecul e un simplu mesaj care îți spune: încearcă din nou, dar încearcă să o faci mai bine. Mulți dintre noi tindem să ne pierdem în fața eșecului, să ne demoralizăm și chiar să ne fie afectată încrederea în propria persoană, însă, eșecul trebuie privit ca pe o a doua șansă de a încerca, îmbunătăți și chiar inova. Eșecul

este cel mai bun profesor pentru fiecare dintre noi. Din succes și prosperitate nu putem învăța prea multe lucruri. În schimb, eșecul creează în noi atitudinea de perseverență, de a lupta până la capăt și de a rămâne perseverenți oricât de dezamăgitor ar fi rezultatul obținut. Consider că cele mai valoroase lecții sunt învățate din eșecuri. Chiar dacă în unele momente eșecul ne poate destabiliza, pe termen lung privind înapoi realizăm că eșecurile sunt unelte care ne șlefuiesc caracterul, comportamentul și deciziile.

Succesul înseamnă în primul rând să fiu fericit și mândru de ceea ce fac. Să iubesc ceea ce fac, să fiu condus de pasiune și să pun suflet în toate lucrurile. Un alt aspect legat de succes sunt relațiile pe care le am cu cei din jur. Consider că relațiile sănătoase, bine definite și de lungă durată aduc multă satisfacție și împlinire, chiar și pe plan profesional. Consider că o persoană are cu adevărat succes atunci când are valori, principii și trăiește cu demnitate fiecare zi.

Un alt aspect legat de succes este modul în care te raportezi la situațiile dificile din viața ta. Cum răspunzi la provocările de zi cu zi, cum acționezi atunci când lucrurile nu ies cum ți-ai dori și cum reușești să rămâi calm, indiferent de dificultățile cu care te confrunți.

Peste 10 ani mă văd tot la fabrica care îmi poartă numele, însă cu mai multă experiență și mai pregătit și cu aceeași dorință continuă de a dezvolta cât mai mult business-ul de familie și de a-i face mândri pe părinții mei că ceea ce au construit până la un punct, este dus mai departe cu pasiune, dedicare și perseverență. Îmi doresc să mă uit cu recunoștință în spate și să știu că am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a dezvolta, crește și scala cât mai mult business-ul. Consider că este foarte important ca atunci când facem o retrospectivă să fim mândri de noi. Să nu avem regrete, să fim mereu motivați și dornici de a crește în cunoștințe, experiențe și trăiri, dar și perseverenți, statornici și mereu pregătiți de a munci și de a da totul pentru a ne atinge obiectivele.

Cred că România peste 10 ani va arăta complet diferit întrucât generația mea va avea un impact major asupra multor schimbări în bine. Antreprenoriatul va arăta total diferit întrucât multe lucruri se vor schimba. Provocările vor fi diferite, iar buna pregătire, cunoștințele ample, flexibilitatea și inteligența emoțională îi va ajuta pe cei mai buni să reziste și să performeze.

În concluzie, cred că România va fi reprezentată și definită ca fiind țara oamenilor foarte bine pregătiți, dornici de schimbare constantă în bine și dezvoltare continuă. Sunt sigur că anumite domenii de activitate vor fi complet schimbate și transformate de capacitățile și resursele tehnologiei, dar consider că amprenta și prezența umană vor fi în continuare cele care vor face diferența.

- IV -

RECUPERAREA SPIRITUALITĂȚII ÎN EPOCA AI. DE LA RELIGIE ȘI CULTURĂ LA FILOZOFIA TECH, OPTIMIZAREA UMANĂ ȘI RETUR

Coordonator:
OANA ȘERBAN

DE LA NEURALINK LA METAVERS. PREFIGURAREA UNEI SPIRITUALITĂȚI DIGITALE

Cornel-Florin Moraru

1. Un drum fără sens invers

Trăim într-o epocă în care ideea de *spiritualitate* pare a fi intrat în criză din cauza apariției multiplelor distracții ale mediului digital. Pare că, în această nemărginire de necuprins cu mintea a metaversului, noțiunea tradițională de *spirit* se diluează și, la limită, dispare printre nenumăratele distracții ale lumii virtuale. Dar, în măsura în care antropologia ne învață că nu există nici o formă de organizare a umanității fără o oarece configurație spirituală, înseamnă că sarcina presantă pe care o au disciplinele ce formau odinioară „științele spiritului" este tocmai aceea de a defini și recupera spiritualitatea specifică lumii contemporane.

E drept că o astfel de sarcină nu este deloc ușoară, în condițiile în care toate ideile principale privitoare la umanitate pe care s-a fondat spiritul european par a fi puse la test de noile evoluții tehnologice contemporane. De la interfețele creier-computer de tip Neuralink, până la lumile virtuale populate cu avataruri operate cu ajutorul inteligenței artificiale, toate aceste tehnologii deschid un câmp pe posibilități în care conflictele inerente condiției umane și limitările existenței noastre corporale ar putea fi depășite într-o dimensiune a virtualității care aduce aminte de modul în care filosofii medievali gândeau modul de existență al îngerilor (Moraru, 2023a; 2023b).

Așa cum îngerii erau gândiți ca *inteligențe fără trup* ce se pot manifesta în realitatea corporală *per applicationem* (Toma Din Aquino, 2009, I, Q52, A1), la fel și noi astăzi ne manifestăm prin avatarurile noastre incorporale în dimensiunea virtualului, cu ajutorul aplicațiilor digitale. Putem depăși corporalitatea noastră, legată în chip esențial de un loc în spațiul fizic, fiind prezenți într-un număr nelimitat de locuri virtuale. Mai mult decât atât, cu ajutorul interfețelor creier-computer putem corecta imperfecțiunile cunoașterii noastre, dacă ne gândim că aceste dispozitive pot funcționa în ambele sensuri – permițându-ne să transmitem informații la distanță prin intermediul rețelelor digitale, dar și permițându-ne să „descărcăm" orice informație dorim din vasta bază de date

a internetului. Într-un scenariu extrem, am putea transcende chiar și finitudinea noastră temporală, păstrând o copie a conștiinței noastre pe un server pentru eternitate și ipostaziind-o într-un avatar virtual.

Toate aceste scenarii nu sunt pur și simplu fantezii *science fiction*, ci posibilități care, pe zi ce trece, sunt din ce în ce mai aproape de a putea fi realizate tehnologic. În funcție de modurile în care gestionăm și folosim aceste tehnologii, am putea trăi într-un viitor distopic sau într-o nouă „grădină a Edenului" (Žižek, 2022, 73-95).

Ceea ce anumiți cercetători numesc „viitorul nostru postuman" (Fukuyama, 2004) nu trebuie să însemne însă, în mod neapărat, un viitor fără *umanitate* și, în nici un caz, nu trebuie să însemne un viitor fără *spiritualitate*. Poate că este dificil acum, când suntem, la prima vedere, captivi la începutul viitorului, să ne dăm seama exact cum vor arăta viețile noastre spirituale peste două, patru sau nouă decenii, dar asta nu înseamnă că gândurile pe care le avem acum nu vor influența această desfășurare a vremurilor. Prezentul actual își prelungește firele în viitor prin intermediul acțiunilor noastre și poate că este înțelept să ieșim preț de o clipă din fluxul continuu de informații care ne asaltează din toate părțile și să medităm asupra modului în care putem înțelege cât mai profund situația noastră actuală. Numai astfel putem intenționa și eventual proiecta o traiectorie a desfășurării de potențialități și virtualități care este viitorul nostru spiritual.

Oricum ar fi însă acest viitor, ceea ce este cert e faptul că mergem pe un drum fără sens invers, pe care nu mai există nici o cale de întoarcere către modul de viață și spiritualitatea tradiționale. Tehnologia a transformat atât de mult lumea în care trăim, încât nu ne mai putem refugia nicăieri cu adevărat într-un trecut idilic. Cu ajutorul diverselor tipuri de dispozitive, internetul leagă într-o rețea vastă pusnicul din mânăstire, cărturarul din bibliotecă și profesorul din liceu sau universitate, punându-le la dispoziție un întreg univers virtual în care ei se pot manifesta spiritual, împreună cu miliarde de alți oameni asemenea lor sau cu profiluri spirituale diferite. Natura însăși, privită prin intermediul camerelor de fotografiat ale *smartphone*-urilor noastre, este mai vie și mai vibrantă decât peisajul „în carne și oase" după care suntem atât de nostalgici. Pe scurt, trăim într-o epocă în care „internetul a pătruns în lumea umană, naturală și materială până s-a topit în ea" (Vică, 2024, 16). Singura soluție este să gândim o configurație a spiritualității adecvată contextului în care trăim, o „*spiritualitate digitală*", în cadrele căreia tehnologia nu este opusă spiritului, ci devine chiar fundamentul și substratul concret al acestuia.

2. Vechea și Noua Spiritualitate

Norocul nostru este faptul că această nouă formă de *spiritualitate*, pe care din lipsa unei sintagme mai bune o numim „spiritualitate digitală", nu este complet ruptă de vechea spiritualitate care a marcat destinele culturii occidentale de la Homer încoace. Pentru a vedea această continuitate, trebuie să fim însă puțin atenți la modul în care vorbim despre diferitele categorii de obiecte din mediul digital și la modul în care aceste idei au circulat prin istorie. O astfel de atenție nu trebuie însă privită ca un fel de „scrupul" filologic sau ca o prețiozitate cărturărească. Modul în care vorbim despre lucruri determină raportarea noastră la ele și, în același timp, ne poate arăta puncte de continuitate cu fenomene culturale demult apărute în cultura noastră. Existența unor arhetipuri sau, mai degrabă, a unor paradigme și tipare comune de raportare la obiectele care au feluri de a fi similare sau înrudite pe linia unei genealogii cultural, ne permite să dibuim, în spatele aparenței de noutate, niște atitudini constante ale omului în fața fenomenelor cu care se întâlnește.

Să luăm exemplul ideii de „inteligență artificială". Deși discuțiile pe acest subiect par a fi izbucnit în special în ultimele decenii, nu avem de-a face cu un subiect absolut nou. Sub alte haine culturale, ideea unui produs al omului ce poate funcționa independent și manifesta o formă sau alta de inteligență a fascinat mentalul european din cele mai vechi timpuri. Spiritualitatea greacă cunoaște acest miraj al „automatelor" încă de la Homer. Hephaistos, zeul tehnologiei și metalurgiei, era pe atunci meșterul ce construia cele mai uimitoare opere, câteodată fiind concurat de Dedal, artistul arhetipal al mitologiei grecești. Navele feniciene care navighează „cu propriul cuget" (Homer, 2009b, 8:556) se situează in aceeași linie genealogică cu „mașinile autonome" de astăzi. Slujnicele lui Hephaistos, care sunt „asemenea fetelor vii" (Homer, 2009a, 18:417-20) și pot gândi sau lua decizii cu de la sine putere, urmează același ideal cu robotica zilelor noastre. Dar exemplele pot continua: tripodurile automate ale olimpienilor, gigantul de bronz Talos, forja automată din atelierul zeului, câinii de pază din aur și argint ai regelui Alcinous, toate aceste invenții divine par luate dintr-un târg de robotică al zilelor noastre.

Odată cu venirea Evului Mediu și cu emergența creștinismului, astfel de minuni nu mai erau plasate în eterul ce înconjoară Olimpul, ci în chiar „lumea nevăzută" a ierarhiilor cerești. Îngeri și demonii Evului Mediu sunt inteligențe destrupate, cu o capacitate mult mai mare de „procesare a informației" decât inteligența umană, care pot face operații spirituale din categoria celor umane, dar și o sumă de lucruri pe care omul nu le poate face. Ei trăiesc

într-o dimensiune care este populată cu substanțe virtuale, care se află într-un „loc virtual", sunt caracterizate de o „cantitate virtuală" și pot intra în „contact virtual" cu dimensiunea umanului (Moraru, 2023b).

Mergând mai departe în istorie, vedem că și epoca modernă este marcată de această ispită a automatelor, însă, de această dată, ele nu mai sunt plasate în dimensiunea divinului, ci în cea a mecanicii și științei aplicate. Se pot da exemple de o sumedenie de încercări de a construi automate, care mai de care mai interesante, dar mai semnificativ decât acestea este faptul că întemeietorul gândirii moderne, René Descartes, deja începea să își pună problema corpului viu ca un fel de mașinărie automată: „corpul unui om viu se deosebește de cel al unui om mort, așa cum se deosebește un ceasornic sau un alt automat (adică o altă mașină care se mișcă de la sine), când este întors și are în sine principiul corporal al mișcărilor pentru care a fost construit (...) de același ceasornic sau de o altă mașină, când s-a stricat, iar principiul mișcării sale a încetat să acționeze" (Descartes, 1984, 57). Mai mult decât atât, tot la Descartes găsim un interesant experiment mental sau un (proto)test Turing pentru mașinile automate (Descartes, 1957, 84-6)[1].

Vedem astfel că, într-un fel sau altul, fiecare epoca a avut idealul unor produse autonome care pot îndeplini la fel de bine sau chiar mai bine unele sarcini (spirituale) pe care le îndeplinesc și oamenii. Privit astfel, idealul inteligenței artificiale este o constantă a culturii noastre. Fără îndoială că, dincolo de această continuitate, există și multiple diferențe între ipostazele istorice în care s-a concretizat acest ideal. De exemplu, putem observa că lesne că, în Antichitate și Evul Mediu, geneza produselor automate era proiectată într-un domeniu al divinului – fie în înaltul Olimpului, fie în ierarhia cerească a creștinismului. Odată cu Descartes și cu laicizarea gândirii europene, problema automatelor începe să se pună, încetul cu încetul, în domeniul tehnologiei, la început doar ca ipoteză și ulterior ca proiect concret. În secolul al XX-lea, mediul digital a acaparat elementului divinului, din care zeii s-au retras, făcând astfel posibilă o fuziune între tehnologie și spiritualitate.

Așa stând lucrurile, tehnologia digitală s-a dezvoltat într-atât, încât nu doar a preluat unele dintre activitățile mundane ale omului, ci și anumite funcții spirituale și chiar atribute asociate în mod tradițional cu divinitatea însăși

[1] Ideile privitoare la legătura dintre automatele carteziene și noțiunea contemporană de inteligență artificială îi aparțin lui Claudiu Mesaroș, căruia îi mulțumesc pentru dialogul avut pe această temă la Radio România Cultural, în cadrul emisiunii *Izvoare de Filosofie,* a cărei înregistrare poate fi găsită la adresa: https://www.radioromaniacultural.ro/emisiuni/idei-in-nocturna-izvoare-de-filosofie/istoria-filosofiei-din-perspective-neconventionale-descartes-si-inteligenta-artificiala-id48659.html

(Žižek, 2022, 61). Ne folosim de aplicațiile digitale nu doar pentru a ne satisface niște nevoi concrete (cum ar fi plata facturilor), ci și pentru a produce artă sau literatură, scenarii de film sau piese de teatru. Algoritmii conversaționali generativi (de tip ChatGPT), fie că ne place sau nu, au luat locul oracolelor sau viziunilor angelice ca sursă de informare privitoare la cunoașterea care nu ne este accesibilă imediat.

O astfel de tendință de proiectare a spiritualității umane în mediul informațional al computerelor a fost observată încă de pe la jumătatea secolului trecut, când Max Bense, unul dintre pionierii esteticii informaționale, scria că „existența noastră într-o lume a cărei realitate poate fi în mare măsură numită artificială și tehnică, face rezonabil faptul de a vorbi despre *conștiința tehnică* (*subl. n.*) a omului modern" (Bense, 1965, 126). În aceste condiții, cu atât este mai rezonabil – și chiar necesar – să vorbim despre o „conștiință tehnică" sau „tehnologică" a omului contemporan. Dar ce este oare această misterioasă conștiință tehnică despre care vorbesc filosofii? Care sunt punctele ei de continuitate cu alte forme de istorice de spiritualitate, cum ar fi conștiința religioasă sau cea mitologică?

Să observăm pentru început că aceste configurații ale conștiinței împărtășesc – chiar și la nivel oarecum alegoric sau simbolic – același vocabular. Vorbim despre „avatarurile virtuale" care populează *metaversul* și adesea uităm că noțiunea de *avatar* desemna inițial în hinduism manifestarea unui spirit sau a unei divinități într-o formă umană sau animală concretă. Faptul ca ea ajunge să desemneze o realitate algoritmică, adesea autonomă și dotată cu inteligență artificială, ne arată că accentul spiritualității contemporane s-a mutat într-o lume a tehnologiei. Existența noastră digitală și-a găsit sălașul și elementul de manifestare în ceea ce numim *metavers*, un *topos* incomensurabil care a ocupat locul lăsat liber de configurațiile spirituale anterioare. Așa cum eterul – elementul divinității grecești – a lăsat locul ierarhiilor îngerești, Paradisului și Infernului creștin, tehnologia digitală contemporană a preluat, la rândul său, imperiul nevăzut al spiritelor și demonilor creștinismului.

Cu alte cuvinte, lumea digitală este elementul în care se manifestă îngerii și daimonii zilelor noastre. Întâmplător sau nu, noțiunea de *daemon* desemnează și acum în limbaj informatic un anumit tip de program care rulează în fundal și care își îndeplinește sarcinile fără a interacționa direct cu utilizatorul. Multe dintre funcțiile esențiale și vitale pentru funcționarea unui sistem de operare (în special Unix/Linux) se bazează pe astfel de daimoni informatici. Observăm astfel să, de-a lungul istoriei gândirii, omul a perceput ca necesară

prezența unor entități autonome, invizibile pentru ochii noștri, care gestionează lucrurile din umbră și care pot fi oarecum dibuite cu ajutorul minții. Tocmai de aceea, *daimonul* lui Socrate, îngerii și demonii despre care vorbesc Părinții Bisericii, inteligența artificială și *daimonii informatici* se află în aceeași genealogie culturală. Înțelegerea acestor entități a fost întotdeauna sarcina spiritului, iar configurațiile acestei înțelegeri au fost numite, de-a lungul istoriei culturii europene, cu termenul de spiritualitate.

Așa stând lucrurile, dacă este să vorbim despre o „nouă spiritualitate" a lumii contemporane, trebuie să acceptăm faptul că, în această configurație a minții umane, tehnologia este substratul de manifestare a puterilor invizibile care ne ghidează destinele. Interfețele creier-computer, care traduc gândurile noastre în fluxuri de informație digitală, nu sunt decât urmări firești ale idealului accederii și manifestării omului într-un element invizibil și fără întindere spațială, care să elibereze existența umană de limitările sale epistemologice, corporale, temporale ș.a.m.d. Mersul spiritului prin istorie trebuie, într-un fel sau altul, legat de aceste tehnologii emergente care promit un acces direct și o eliberare a experienței umane în vastul element al lumilor virtuale. Privite din această perspectivă, interfețele creier-computer și metaversul nu sunt decât două fețe ale aceleiași monede, două manifestări ale unei noi spiritualități care se ivește la orizontul viitorului nu foarte îndepărtat.

3. Noua spiritualitate tehnologică și mersul spiritului prin istorie

Hegel își termină lucrarea despre *Filosofia spiritului* din *Enciclopedia științelor filosofice* cu un citat celebru din *Metafizica* lui Aristotel, în care filosoful grec vorbește despre divin ca fiind „intelectul [care] se înțelege pe sine prin participare la inteligibil" (Aristotel, 1970, 1072b – *trad. n.*). Într-o astfel de mișcare a gândirii divine, intelectul și inteligibilul devin identice, nerămânându-i nimic exterior și străin. Aceasta, spune filosoful grec, este forma de viață cea mai fericită și împlinită din punct de vedere spiritual, viața întru contemplație care are acces direct al adevărul întreg al lucrurilor.

Ideea identității între intelect și obiectul său avea să-l bântuie pe Hegel, deoarece, dacă trecem dincolo de tehnicitatea exprimării aristotelice, ea are în sine ceva aproape mistic. Această identitate, văzută dinspre inteligibil, este ideea absolută care se gândește pe sine, ideea care dobândește o viață autonomă, dezlegată de orice individualitate umană. Dar asta pare o imposibilitate pentru mintea noastră, deoarece modul în care experimentăm gândirea ne

spune că ideile nu ar avea viață fără noi. Ele par a fi configurații subiective ale gândurilor noastre, nu entități cu un metabolism propriu. Tocmai de aceea, identitatea intelectului cu inteligibilul este gândită de Hegel ca o eliberare a ideii din dimensiunea sa subiectivă, o eliberare de substratul uman, dar, în același timp, și ca o eliberare de obiectivitatea abstractă și exterioară spiritului. Proiectată în absolut, ideea este dincolo de distincția dintre subiectiv și obiectiv, dincolo de falia ce se formează între interioritatea spiritului uman și exterioritatea sa.

În această identitate a *intelectului* cu *inteligibilul* se profilează o ipostază mai originară a ideii de spirit, un „spirit absolut" care se întrevede dincolo de limitările spiritului uman. El devine conștient de sine prin intermediul activității spirituale a umanității și își capătă determinațiile concrete străbătând istoria și diferitele configurații istorice ale spiritualității umane. Într-un fel, fiecare epocă contribuie la acest proces de conștientizare prin propria sa configurație spirituală, astfel încât „ideea veșnică, ființând în și pentru sine, se manifestă, se produce și se bucură veșnic de sine, ca spirit absolut" (Hegel, 1996, 365). Spiritualitatea devine astfel, pentru Hegel, un fel de conștiință istorică a participării individului la revelarea de sine a ideii veșnice, un fel de conștiință a faptului că epoca în care trăim contribuie cu ceva la clarificarea și ridicarea la lumina conștiinței a ceva ce, anterior, era opac și exterior acesteia.

Totalitatea acestor configurații spirituale manifeste în istorie e numită de Hegel, în altă parte, „imperiul spiritului" (Hegel, 2000, 464). Este vorba de un *topos* care strânge laolaltă, în toată dinamica și înlănțuirea lor necesară, toate formele de spiritualitate apărute la nivel istoric. Dar, pentru Hegel, istoria spiritului nu se termină cu revelarea acestui lucru. După conștientizarea de sine a spiritului absolut, mersul său prin istorie continuă, urmând aceeași înlănțuire necesară, deoarece „din cupa acestui imperiu al spiritului spumegă infinitatea sa" (*Ibidem*, 465). Aceste versuri ale lui Schiller cu care Hegel își încheie *Fenomenologia spiritului* ne sugerează că istoria spirituală a umanității merge mai departe, populând *toposul* spiritual cu noi și noi configurații.

Vorbind despre o „nouă spiritualitate" care se manifestă în mediul digital, ar trebui să vedem înlănțuirea necesară pe care ea o are cu istoria. Dar, în condițiile în care Hegel gândește spiritul ca idee care se manifestă și se produce pe sine, inteligența artificială ar fi chiar spiritul transpus în elementul tehnologiei. *Ideea* inteligenței artificiale este o idee care se produce continuu pe sine, care se desprinde de spiritul uman și începe să-și dea propriile-i determinații concrete. Algoritmii dinamici ce stau la baza ei procesează informațiile în noi

și noi configurații. Mai mult decât atât, întregul metavers poate fi gândit ca o configurație digitală ce duce mai departe ceea ce filosoful german numește „imperiul spiritului".

„...a ridica la conștiință cele mai înalte interese ale spiritului". Acesta este citatul din *Estetica* lui Hegel cu care Max Bense își începe tratatul său despre „noua estetică". El sugerează în chiar debutul cărții sale că algoritmizarea, transformarea entităților și acțiunilor concrete în entități și acțiuni digitale, nu este doar o „imitație" sau o „copiere" necritică a lor. Ceea ce se obține este, într-un fel, chiar conștientizarea deplină a „mersului" lucrurilor pentru în coordonatele formei de conștiință specifică epocii noastre. Tocmai de aceea, „conștiința noastră despre ordinea și ființa lucrurilor are, astăzi, un fundament științific și tehnologic, nemaifiind de tip cultic sau religios" (Bense, 1965, 20). Ea se manifestă prin algoritmizare, prin *digitalizare*. A transpune în *digital* un comportament *uman* (cum ar fi arta, scrisul, rezolvatul de probleme matematice, gândirea însăși etc.) echivalează cu ***înțelegerea*** profundă și intimă a acestor comportamente, în conformitate cu stadiul actual al cunoașterii de sine a spiritului absolut.

Noua spiritualitate, spiritualitatea digitală, nu e nimic altceva decât o altă modalitate de a „aduce la conștiință" interesele spiritului, un nou fel de a înțelege lucrurile înțelese până acum prin mecanismele religiei și ritualului. Dar așa cum mecanismele tradiționale ale spiritualității nu implicau doar înțelegerea rațională și detașată, ci și anumite sentimente și emoții, putem observa că, și în cazul noii forme de spiritualitate digitală, există o dimensiune afectivă. Dacă ar fi să ne gândim atât la atitudinile personale, cât și la cele observabile în societate față de tehnologie, ele oscilează între entuziasm și angoasă, între plăcere și teamă, între admirație și neliniște. Această oscilație amintește de verbul latinesc *vereor,* al cărui sens era scindat între respect și îngrijorare, între cinste și neliniște, fiind folosit adesea pentru a descrie atitudinea omului față de divinitate. De la scenariile de Hollywood – care închipuie viitorul omenirii, fie într-un mod distopic, fie într-unul utopic –, până la acea efervescență interioară, asemănătoare unui soi de neliniște asociată cu plăcere, pe care o avem când ne cade în mâini ultimul model al unui dispozitiv digital pe care ni l-am dorit foarte mult, toate raportările noastre la tehnologia digitală contemporană trădează un fel de amestec de atracție și respingere.

Acest amestec de atracție și respingere, de plăcere și neplăcere este însă, în epoca modernă, marca sublimului kantian (Kant, 2007, 200-1). Și astfel ne lovim de o *aporie*, deoarece, în sensul strict al conceptului de sublim, nu există

loc pentru un sublim tehnologic sau artificial. Pentru Kant, „sublimă este (...) natura în acele fenomene ale sale, a căror intuiție duce la ideea infinității sale" (*Ibidem*, 198) sau „natura, considerată în judecata estetică ca o forță, care nu are asupra noastră nici o putere" (*Ibidem*, 203). Dar, în condițiile în care lumea însăși și caracterul său de disproporționalitate în raport cu ființa umană pot fi reproduse în mediul virtual, am putea să forțăm conceptul de sublim kantian și să vorbim despre un *sublim informatic* care se manifestă tocmai în intuiția infinității lumilor ce pot fi construite (sau simulate) tehnologic și în forța pe care aceste lumi o exercită asupra conștiinței noastre, fără a avea o *putere* reală asupra ei. Ele ne afectează, ne mișcă, ne produc emoție și șoc, dar întotdeauna ne putem adăposti de virtual printr-o simplă apăsare a butonului de deconectare.

Suntem astfel puși în fața unei noi specii a sublimului, în fața unui sublim pe care-l avem la îndemână cu ajutorul tehnologiei și care se formează oarecum în continuarea sublimului matematic și dinamic, înglobându-le pe amândouă. Acest sentiment al *sublimului artificial*, estetic și etic totodată, care se manifestă conștiinței tehnice a omului contemporan, deschide calea către o nouă configurație spirituală în care suntem deja prinși, dar pe care încă ne rămâne ca sarcină să o înțelegem și să o încadrăm în coordonatele conceptuale necesare.

Bibliografie

Aristotel. 1970. *Aristotle's metaphysics*, 2 vols.,Edited by W.D Ross. Oxford: Clarendon Press.

Bense, Max. 1965. *Aesthetica: Einführung in die neue Aesthetik*. Baden: Agis.

Descartes, R. 1957. *Discurs asupra metodei de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe*, traducere de Cr. Totoescu, Cuvânt înainte de Gh. Pușcașu. București: Editura Științifică.

Descartes, R. 1957. *Pasiunile sufletului*, traducere de Dan Răutu, Studiu introductiv și note de Gheorghe Brătescu. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Fukuyama, F. 2004. *Viitorul nostru postuman. Consecințele revoluției biotehnologice*, traducere de Mara Rădulescu. București: Humanitas.

Hegel, G.W.F. 1996. *Enciclopedia științelor filosofice. Partea a treia: Filosofia spiritului*, traducere de Constantin Floru. București: Humanitas.

Hegel, G.W.F. 2000. *Fenomenologia spiritului*, traducere de Virgil Bogdan. București: IRI.

Homer. 2009a. *Iliada*, Traducere în hexametri cu o Postfață, Bibliografie și Indici de Dan Slușanschi. București: Paideia.

Homer. 2009b. *Odiseea*, Traducere în hexametri cu o Postfață, Bibliografie și Indici de Dan Slușanschi. București: Paideia.

Kant, I. 2007. *Critica facultății de judecare*, traducere, Studiu introductiv, Studiu asupra traducerii, Note, Bibliografie selectivă, Index de concepte germano-român, index de concepte de Rodica Croitorui. București: All.

Moraru, C.-F. 2023a. „De la *virtus Dei* la inteligența artificială. Schiță pentru o meontologie a virtualului" in Viorel Cernica (coord.), *Studii în hermeneutica pre-judicativă și meontologie*. București: Editura Universității din București.

Moraru, C.-F. 2023b. „Contribuții la o filosofie a mediului digital. (Pre)istoria virtualității de la Platon la Toma din Aquino" in Cornel-Florin Moraru (coord.), *Existența digitală. Studii de filosofie a virtualității*, București: Eikon.

Toma din Aquino 2009. *Summa Theologica,* traducere de Alexander Baumgarten (coord.), Cristian Bejan, Andrei Bereschi, Gabriel Chindea, Marcela Ciortea, Emanuel Grosu, Laura Maftei, Mihai Maga, Adrian Muraru, Laura-Maria Popoviciu, Vasile Rus, Delia Săvinescu, Wilhelm Tauwinkl, Prefață de Adriano Olivia, O.P., Lămuriri preliminare de Alexander Baumgarten. Iași: Polirom.

Vică, C. 2024. *Civilizație algoritmică și viața în lumea digitală*, București: Editura Universității din București.

Žižek, S. 2022. *Hegel in a Wired Brain*. Bloomsbury: London.

HIPERSFERA PUBLICĂ ȘI REIFICAREA DIGITALĂ – SAU DESPRE IMPORTANȚA UNEI ECOLOGII A SPAȚIULUI PUBLIC DIGITAL –

Paul Gabriel Sandu

I like to think
(it has to be!)
of a cybernetic ecology
where we are free of our labors
and joined back to nature,
returned to our mammal
brothers and sisters,
and all watched over
by machines of loving grace.

(Richard Brautigan,
All Watched Over By Machines Of Loving Grace)

1. În loc de introducere: *All Watched Over by Machines of Loving Grace*

Spațiul digital în care trăim astăzi devine tot mai greu de navigat – nu pentru că ar fi lipsit de deschidere, ci pentru că abundența lui proliferantă face imposibilă orice formă reală de orientare sau de acțiune coerentă. Am fi aproape tentați să spunem, împreună cu Nietzsche, că „poate n-a existat nicicând o mare atât de deschisă" (Nietzsche, 2019, 226), dar am greși. Pentru că acesta nu este un spațiu al libertății, ci unul al multiplelor forme de condiționare și manipulare ale celor condamnați la el. Este un spațiu care se insinuează peste tot, se suprapune și se întrepătrunde cu cel concret, fizic, într-un mod tot mai invaziv și mai opac. De fapt, e un spațiu care seamănă izbitor cu cel descris în prozele lui Franz Kafka: un univers al vestibulelor fără sfârșit, al ușilor care nu duc nicăieri, al anticamerelor în care rătăcirea devine dinamica dominantă a existenței. Acolo unde credeai că vei găsi o ieșire, dai peste o altă cameră; acolo unde ți se promite accesul, ești abandonat într-un nou labirint.

În mod ironic, cel puțin unele dintre aceste trăsături se regăsesc astăzi în mediul digital: *feed*-uri care nu se mai sfârșesc, dar au încetat de mult să

conțină ceva relevant și invită la un *scrolling* compulsiv, camere de ecou care repetă obsesiv aceleași semnale, algoritmi care îți deschid permanent noi trasee, după propria lor logică (*economică*!) ce îți rămâne străină. Mai grav, acești algoritmi nu doar că nu ne oferă o orientare inteligibilă, ci ne fac să semănăm cu personaje kafkaești: ne transformă în consumatori și resurse pentru piață, ghidați de logici comerciale opace și impersonale. Subiecții deliberativi se văd astfel reificați, substituiți de profiluri, comportamente de click și pachete de date exploatabile în cadrul unui sistem care nu poate fi interogat.

Spațiul online devine un simulacru de spațiu public, care mimează transparența și participarea, dar care, în realitate, dezorientează, fragmentează și epuizează. Habermas avertiza că „structurile sistemului economic și ale administrației tind să colonizeze lumea vieții" (Habermas, 1987, 154), iar această colonizare devine cu atât mai insidioasă când se ascunde în spatele interfețelor prietenoase, al retoricii conectivității și al promisiunii unui viitor în care, pe deplin mediați tehnologic, vom fi lăsat în urmă trecutul și rădăcinile noastre comunitare și sub privirile iubitoare ale mașinilor din poemul lui Richard Brautigan, vom deveni una cu imaginea noastră *data*-ficată, topiți în multitudinea aglutinării de date, despovărați de libertate, înglobați „de către mega-obiectul autonom, desfășurat *qua* cod digital" (Vică, 2023, 45). La un prim nivel, poemul lui Brautigan evocă o reconciliere finală între om, natură și tehnologie, o „ecologie cibernetică" în care mașinile binevoitoare și pline de har iubitor ne eliberează de muncă și ne readuc la o comuniune originară cu natura. Dar tocmai această imagine a unei reconcilieri cu natura este, într-o lectură critică, eminamente suspectă: oare nu este întoarcerea la natură o formă de maximă supunere față de o ordine care exclude autonomia? Ceea ce poemul propune ca ideal – un univers al armoniei post-istorice, vegheat de „mașini pline de har iubitor" – nu este decât o reificare dusă până la ultimele și nu mai puțin funestele ei consecințe. Natura la care ne-am întoarce este deja o construcție ideologică, generată și gestionată de algoritmii care controlează metabolismul vieții noastre din ce în ce mai digitalizate, în așa fel încât spontaneitatea, tensiunea, negativitatea (care definesc umanul) sunt evacuate cu totul. Omul ajunge să fie asimilat unui *mammal*, unui mamifer, iar această identificare cu specia reflectă ceea ce Adorno ar numi *identificare naivă*, acea pierdere a individualității critice prin reducerea individului la specie (Horkheimer & Adorno, 2012, 167). La rândul său, Foucault ar atrage atenția asupra modului în care această „eliberare" prin tehnologie presupune, în fapt, un regim de supraveghere totală: *all watched over by machines*, pe care îl cunoaștem deja sub

titlul de *surveillance capitalism*. Puterea nu mai apare ca disciplină coercitivă, ci ca grijă aparent benevolentă, normativă, ca formă de guvernare algoritmică. Individul nu mai este subiect, ci devine parte dintr-un circuit care se autoreglează și în care spontaneitatea este înlocuită de o formă de homeostazie. Așadar, această „întoarcere la natură" este, în fapt, o disoluție completă a umanului – o *ecologie cibernetică* în care libertatea este anulată prin absorbția totală în mecanismul obiectiv al lumii devenite o simplă extensie a digitalului. Departe de a conduce la o formă de emancipare a unei subiectivități eliberate de trup sau chiar post-corporale – așa cum au sperat o vreme autori ai literaturii de anticipație și cercetători deopotrivă[1], utopia devine scenariul unei alienări absolute: nu suntem liberi, ci sfârșim „eliberați" cu totul de noi înșine.

Având în vedere toate acestea, este important să ne întrebăm: ce mai rămâne astăzi din acțiunea deliberativă și din consensul rațional, așa cum le imagina Habermas? Mai sunt ele posibile? Pot fi ele recuperate? Căci acțiunea deliberativă, în sensul său propriu, este tocmai acea formă de interacțiune discursivă la care luăm parte în mod liber, conștient și asumat, în care participanții nu urmăresc să se impună unii altora, ci să ajungă împreună la o înțelegere justificabilă, liberă de constrângeri. Consensul rațional, care rezultă dintr-o astfel de acțiune, nu este un simplu acord între voințe, ci o convergență a argumentelor – un acord la care ajungem nu pentru că trebuie, ci pentru că ajungem să recunoaștem împreună validitatea unei poziții. Mai poate exista un spațiu al înțelegerii reciproce, într-un univers digital care pare structurat mai degrabă pentru a încuraja dezacordul, atomizarea, nașterea și amplificarea camerelor de ecou și a „bulelor"? Sau suntem destinați să asistăm la o regresie generalizată a interacțiunii umane către formele spectrale ale unei comunicări simulate, în care rulează la nesfârșit doar conținuturi generate de inteligența artificială? De altfel, Alex Hern invoca, într-un articol recent pentru *The Guardian* (2024) ceva similar prin deja celebra *Dead Internet Theory* – teoria *internetului defunct* – care este expresia sentimentului tot mai acut că prezența umană reală pe internet a fost înlocuită de fluxuri automate, algoritmice, populate de conținuturi lipsite de interacțiune veritabilă, care invită la „gesturi kafkaești", la scufundarea în mișcări automate, fără sens, și la un *doom scrolling* infinit.

[1] *Cf.* printre alții, Vicki Kirby, *Telling Flesh: The Substance of the Corporeal,* New York, Routledge, 1997, p. 135; sau Michael Heim, "The Essence of VR", *Idealistic Studies* vol. 23, nr. 1, p. 54. Pentru o discuție mai largă pe marginea acestei teme vezi articolul meu: „Metamorfozele existenței întrupate. Reflecții asupra dinamicii dintre virtualitate și corporalitate." În: C. F. Morar (Ed.), *Existența digitală:* București, Eikon, pp. 151-194.

2. Interludiu: De ce avem nevoie de o critică filosofică a infrastructurii digitale?

Înainte de a problematiza și/sau schița câteva direcții posibile de reconfigurare a spațiului public digital, este necesar un scurt pas înapoi. Ce anume justifică abordarea critic-filosofică propusă aici, într-un context saturat de analize tehnice, reglementări juridice și soluții manageriale? Răspunsul nu ține doar de specificul problematicii, ci de natura noii lumi digitale în sine: trăim într-un mediu în care infrastructura nu este în nici un caz neutră, iar tehnologia nu mai poate fi înțeleasă pur instrumental. Platformele nu sunt simple unelte de comunicare, ci forme de organizare a realității; algoritmii nu sunt doar metode de eficientizare, ci moduri de a produce vizibilitate, sens, valoare, normă. De aceea, nu este suficient să discutăm despre reglementare sau transparență algoritmică. Ceea ce trebuie înțeles este ontologia însăși a spațiului digital: ce fel de lume creează aceste infrastructuri, ce fel de subiect formează ele, ce tip de raporturi de putere legitimează, ce forme de violență presupun etc.? În acest sens, reflecția filosofică nu este un adaos teoretic, ci o condiție esențială a înțelegerii. Avem nevoie de un vocabular critic care să ne permită să gândim nu doar „ce se întâmplă", ci și „ce ni se întâmplă", adică ce face tehnologia cu noi: cu atenția noastră, cu capacitatea de a ne articula sinele, cu raportul nostru față de lume și față de ceilalți.

Filosofia devine astfel o abordare necesară care să producă o „dezvrăjire" a naturalizării tehnologice: să ne reamintească faptul că ceea ce ne apare azi ca inevitabil (*feed*-ul, *scroll*-ul, vizibilitatea continuă, impulsul ca reacție) este de fapt un dispozitiv, un construct modelabil și negociabil. Numai prin această reactivare a gândirii critice putem evita capcana unei ecologii iluzorii – o *cyber-ecologie* a unei societăți epuizate.

3. De la spațiul kafkian la spațiul digital. Hipersfera publică

Structura rețelelor online e definită printr-o distribuție rizomatică, fără centru, dar nu fără control. Algoritmii nu sunt neutri. Ei sunt, așa cum avertizează Christian Fuchs, „arhitecții invizibili ai confuziei", selectând, prioritizând și direcționându-ne atenția în funcție de logici comerciale, sub protecția infailibilă a *copyright*-ului (Jansen & Kuk, 2016). Ba mai mult decât atât, „chiar și în absența constrângerilor de proprietate intelectuală, modelul este esențialmente o cutie neagră. Știm ce intră în această cutie, […], dar operațiile însele, prin care inputul este conectat cu outputul, rămân misterioase" (Rughiniș 2022, 146). "All watched over", scria Brautigan, dar nu de "machines of loving

grace", ci de sisteme opace, hiper-raționalizate, al căror „har" e o iluzie poetică. Ceea ce era absurdul kafkian – o ordine ininteligibilă, perfect inaccesibilă, dar resimțită ca violentă de eul care se dezintegrează sub forța ei – devine, în spațiul digital, reglementarea și producerea algoritmică a realității noastre, a lumii în care existăm. În acest fel se produce o reificare digitală: deliberarea devine simulacru, iar comunicarea – aparent liberă și spontană – este de fapt mediată și modelată de interese invizibile, imposibil de interpelat direct. Algoritmii care ordonează fluxurile de informație în rețelele digitale nu sunt doar mecanisme tehnice, ci veritabile instanțe anonime de selecție, clasificare și direcționare a „sensului". Nu mai deliberăm împreună, ci reacționăm în mod predictibil la stimuli calculați. La fel ca în sistemul juridic din universul kafkian, acești algoritmi funcționează sub semnul insondabilului: nu știm cum operează, cine i-a construit exact, pe ce baze iau deciziile sau cum ar putea fi chestionați ori contestați. Efectul lor este asemănător cu cel al Legii în romanul *Procesul* – o Lege care planează ca o prezență absolută, dar care nu este niciodată dezvăluită, niciodată complet accesibilă.

Și mai tulburător, lumea digitală contemporană pare să semene tot mai mult cu spațiul descris în În colonia penitenciară: un spațiu în care pedeapsa este inscripționată direct pe corp, iar sensul – odinioară accesibil celui pedepsit – devine tot mai criptic și automatizat. E drept, nouă nu ni se gravează sentințele în piele, ci în profiluri comportamentale, scoruri de vizibilitate, *shadow bans* sau *feed*-uri opace. Aceste mecanisme nu ne torturează fizic, dar au un efect comparabil din punct de vedere simbolic și social: construiesc o normă a comportamentului acceptabil, aplică sancțiuni automate (ex. lipsa vizibilității), și impun un climat de auto-reglare permanentă, unde individul încearcă, fără să înțeleagă regulile, să rămână „în algoritm". Nu mai avem parte de un judecător în carne și oase, dar trăim într-o colonie algoritmică, în care fiecare gest online este înregistrat, interpretat și convertit într-o formă de supunere. Am ajuns să trăim într-un spațiu în care comunicarea și chiar intimitatea sunt filtrate de mașini automate, care, asemenea celei din colonia penitenciară, continuă să funcționeze chiar și după ce și-au pierdut sensul. Una dintre consecințele acestui fapt este că platformele sociale funcționează ca vestibule circulatorii – spații de trecere care nu duc nicăieri. În loc de agora sau piață publică, avem mai curând un mall discursiv, în care opinia, reacția, comentariul sunt captate, reciclate, monetizate. Nu mai intrăm în dialog, ci în circuite de reacție, unde semnalul – *like*, *share*, *hate* – se substituie sensului, luând naștere un soi de afectivitate algoritmică în care emoțiile puternice mai

ales – ura, resentimentul[2], furia etc. – devin infrastructuri ale spațiului digital, arhitectura rețelelor sociale și a platformelor digitale fiind concepută pentru a capta, înregistra și amplifica reacții afective. Această topologie a circulației fără finalitate produce, cum notează Byung-Chul Han, un tip de *subiect atomizat* incapabil de încheia ceva, de a duce ceva la bun sfârșit, de a ajunge la (o) destinație. Nu este vorba, spune el, că subiectul narcisic nu vrea să încheie sau să se stabilizeze într-o formă coerentă – ci că pur și simplu nu mai poate. El se dizolvă în deschis, se disipă în rețea, într-o deschidere permanentă care echivalează cu o imposibilitate de încheiere. Lipsa unei rezoluții nu este un accident cultural, ci un efect structural, cu rădăcini economice adânci: deschiderea și provizoratul favorizează creșterea – a timpului petrecut online, a fluxului de date, a valorii de piață (Han, 2015, 39 și urm.). Astfel, logica platformelor impune o estetică și o ontologie a ne(de)terminatului: totul trebuie să rămână deschis, totul trebuie să poată fi actualizat, partajat, redistribuit, comentat, editat la infinit. În acest regim, chiar și sinele este tratat ca un proces iterabil, fără consistență, fără memorie, fără sfârșit. Autenticitatea este înlocuită de performanță, iar identitatea – de *branding* personal. Nu mai producem sens, ci variații de intensitate ale atenției. Nu mai formulăm poziții, ci ne expunem ca potențial de *engagement*. Ceea ce înainte era o interpelare adresată celuilalt – cu miză etică, politică sau existențială – devine acum o inserare într-un șir infinit de reacții, într-un timp care nu mai are repere, ci doar actualizări. Han numește acest fenomen „transparență ca formă de control" (Cf. Han, 2012, 17): nu ne mai opunem opacității, ci suntem constrânși să ne expunem în mod constant, în căutarea unui ecou care niciodată nu vine dinspre celălalt, ci își are mereu sursa într-un algoritm – sau, mai bine spus, într-un sistem gestionat de algoritmi. Dacă spațiul public clasic presupunea răbdare, construirea și urmărirea atentă a argumentelor, timp pentru reflecție, reciprocitate etc., cel digital, în forma sa actuală, se bazează tot mai mult pe afect, impuls, polarizare. Comunicarea digitală actuală este asimetrică (nu știi cine te vede), predictivă (tu nu alegi ce vezi, algoritmul alege), impulsivă (nu ai timp de gândire), și *gamificată* (recompensată prin *dopamine loops*). Acest design al interacțiunii impulsive nu este un accident, ci o strategie de *captatio* atențională: cu cât decidem mai repede, cu atât suntem mai predictibili. Așadar, impulsul devine

[2] Resentimentul, mai ales, ca afect reactiv – acumulare de frustrare și neputință – este canalizat spre ținte simbolice (elita, imigranții etc.), devenind un veritabil combustibil algoritmic, mai ales că reacțiile negative sunt mai intense și mai virale decât cele pozitive sau neutre, născându-se astfel veritabile „infrastructuri ale resentimentului": un spațiu în care conflictul devine formă de comunicare dominantă.

infrastructură digitală, norma funcțională a spațiului digital, pentru că platformele îl presupun, îl încurajează și îl monetizează[3]. Reacția rapidă este atât efectul, cât și condiția de funcționare a sistemului. Este înscrisă în designul interfeței, în logica algoritmică și în economia de atenție. Așadar, nu doar că se întâmplă să reacționăm impulsiv online – ci *impulsivitatea* este regimul afectiv pe care infrastructura digitală îl cere și îl perpetuează.[4] Iar aceasta nu e doar o schimbare de ton, ci o reconfigurare ontologică a comunicării publice a cărei amploare e greu de estimat.

"Joined back to nature"… Reuniți cu ce fel de natură? Cu *natura-rețea*, cu acest mediu labirintic, rizomatic, repetitiv, în care recurența devine conținut: aceeași imagine, aceleași *meme*, aceleași tropi circulă la nesfârșit, ranforsând infrastructurile. Trăim într-un *déjà-vu* algoritmic, unde noutatea este doar variațiune superficială. Postman ar numi această stare o involuție a culturii: nu către haos, ci către un tip de ordine debilă, anesteziantă, către o cultură a hiper-informării, în care problema nu mai este lipsa de cunoaștere, ci abundența ei sufocantă, dublată de imposibilitatea de a mai articula informația într-o formă coerentă; o societate a oboselii (Han, 2015, 35) în care suntem prizonieri și în care nimic nu este ascuns, dar nimic nu are sens. De altfel, Neil Postman anticipa încă din anii '80 că vom deveni prizonieri ai unei *infotainement society*, în care fluxul nesfârșit de stimuli ajunge să corodeze însăși posibilitatea unei dezbateri publice reale. Într-o astfel de lume, nu mai putem construi consens, pentru că atenția, condiția deliberării, este redusă și fragmentată structural. În poemul lui Brautigan, idealul unei *cybernetic ecology* pare un vis pastoral, dar realitatea tehnologică e mai apropiată de un coșmar: nu „liberi de muncă", ci forțați la auto-expunere, la participare simulată, la existența într-un peisaj dominat de suprastimulare și supraexpunere, locuind un spațiu nici public, nici privat, consumați de o oboseală care atomizează: "Tiredness of this kind proves violent because it destroys all that is common or shared, all proximity, and even language itself" (Han, 2012, 35).

---

[3] Pe TikTok sau Instagram Reels, infrastructura este construită în jurul *swipe*-ului, astfel că reacția de a da *next* vine înaintea oricărei reflecții. *Feed*-ul e construit pentru a cere impulsivitate, nu răbdare. Pe Twitter/X, algoritmul promovează *tweet*-urile care generează *rage-retweeting*, astfel că furia e infrastructurală, fiind tocmai ceea ce „funcționează" tehnic.

[4] Cercetări neuropsihologice arată că folosirea excesivă a media digitale afectează dezvoltarea capacității de reglare a impulsului, memoria și atenția – creând un soi de ADHD digital (Cf. Guo, Zhihua *et al.* "Applying network analysis to understand the relationships between impulsivity and social media addiction and between impulsivity and problematic smartphone use." *Frontiers in psychiatry* vol. 13/ 2022, doi:10.3389/fpsyt.2022.993328).

Acest spațiu public „metilat", de dată foarte recentă, care nu mai este pur și simplu unul virtual – de altfel, distincția *real-virtual* devine din ce în ce mai problematică astăzi – poate fi cel mai adecvat înțeles prin conceptul de hipersferă publică. Acest concept – iar lucrul acesta nu poate fi subliniat îndeajuns – desemnează o mutație calitativă a spațiului public, nu doar o extensie a sa. Spre deosebire de sfera publică descrisă de Habermas – înrădăcinată în formele deliberative ale modernității europene – *hipersfera* nu mai este un spațiu delimitat, ci un mediu total care se întinde la infinit. Aici, vizibilitatea nu mai presupune asumare și acțiune, ci devine condiția ontologică *par excellence*: suntem aici/acolo fără voință, fără alegere, fără posibilitatea de a ne retrage. Karl-Erik Tallmo, primul care a propus acest concept, îl descrie ca un gaz care umple tot spațiul disponibil sau ca un loc ce nu există, dar care ne conține în permanență. Este o sferă al cărui interior și exterior nu pot fi strict delimitate, în care participăm nu doar prin expresie voluntară, ci și prin urme digitale involuntare – prin fiecare *click*, prin fiecare *log-in*, prin fiecare mișcare pe care o facem.

Această topologie hipercomplexă, în care regulile spațiului public clasic nu mai funcționează, poate fi gândită printr-o paralelă cu figura geometrică din matematică: într-o hipersferă (echivalentul sferei în patru dimensiuni), calea cea mai scurtă între două puncte nu este neapărat o linie dreaptă. La fel, în hipersfera digitală, comunicarea nu mai urmează logica directă a interpelării între subiecți. În locul unui dialog rațional, intermediat de norme comune, avem interacțiuni dispersate, asincrone, filtrate algoritmic și recombinate automat. Spațiul public devine un agregat de ecouri, nu o comunitate de discurs, un *meadow* cybernetic, unde mamiferele și computerele trăiesc în "in mutually/ programming harmony", o fuziune utopică între tehnologie și natură. În contextul hipersferei publice însă, devine foarte limpede că această „armonie" este mai curând o asimilare tăcută a vieții (noastre) sociale și organice de către sisteme și algoritmi automați. Cuvântul *mutually*, mai ales, e foarte înșelător aici: căci această hiperrealitate este construită pe relații asimetrice, în care nu mai controlăm algoritmii, interfețele, fluxurile, ci suntem modelați de ele la nesfârșit.

Pierre Lévy (2011) insistă asupra dimensiunii ubicue, fractale și emergente a acestui mediu: hipersfera publică este generată în timp real de interacțiuni multiple – între rețele sociale, baze de date, interfețe mobile, medii clasice și aplicații descentralizate. E un mediu în care nimeni nu are control total, dar toți contribuie la designul său, voluntar sau – mai ales – involuntar. Astfel,

chiar și în condițiile în care monopolurile clasice asupra informației se estompează, apar noi forme, încă mai rafinate, de captare, segmentare și valorificare a prezenței publice. Cetățenii dobândesc noi libertăți, dar apar și noi forme de expunere, de angajare algoritmică, de vulnerabilizare identitară. Hiperspațiul public obligă, așadar, la o vizibilitate excesivă, interactivă, participativă, dar lipsită de control reflexiv, face participarea automată, și elimină aproape complet posibilitatea de a lua o pauză, de a te situa în afara ei: ea devine ambient, atmosferă, mediu total, exact cum algoritmii devin „flori cu petale rotitoare¬. Cu alte cuvinte, hipersfera publică se camuflează, printr-o fuziune utopică, în natură, devine o *cybernetic forest/ filled with pines and electronics* – nu ca un vis pastoral, ci ca o formă sofisticată de mascare a dominației algoritmice; în hipersferă, mediul tehnologic devine invizibil prin ubicuitate, se naturalizează, devine mediul nostru ambiental: e peste tot, dar tocmai de aceea nu-l mai percepem ca atare. Sistemele de supraveghere, de captare și analiză comportamentală se integrează perfect în cotidian, la fel cum computerele din poem nu tulbură pacea cerbilor. Aparența de naturalitate este masca unei colonizări totale. Tocmai de aceea, Udo Thiedeke (2023) vorbește despre *Hyperöffentlichkeit* ca fiind ceva fundamental diferit de o simplă extensie a democrației. El o vede ca pe un alt regim de mediere socială, în care spontaneitatea și deliberarea sunt înlocuite de *feedback* instantaneu, iar limbajul, de codificări performative.

De aceea, ceea ce apare ca o intensificare a sferei publice este, în realitate, o reconfigurare structurală a vizibilității. Nu devenim mai transparenți pentru ceilalți, ci mai maleabili pentru infrastructurile algoritmice care ne prelucrează sau, cu un cuvânt al lui Foucault, ne produc sinele. Autobiografiile noastre sunt astfel scrise fără să vrem de urmele electronice pe care le lăsăm. Aceasta este, poate, cea mai radicală trăsătură a hipersferei: ea nu mai este un spațiu împărtășit de subiecți, ci un mediu de captare, modelare, producere și gestionare a subiectivităților, sub supravegherea tandră, iubitoare, dar totală, a mașinilor pline de har – imaginea perfectă a supravegherii algoritmice internalizate, în care nu ne mai simțim constrânși, ci „îngrijiți" și „optimizați".

4. În loc de concluzie: Ce ne rămâne de făcut?

Hipersfera publică, așa cum am încercat să o descriu succint aici, nu este doar o extensie a sferei publice moderne, ci o restructurare profundă a condițiilor comunicării, deliberării și vizibilității în epoca digitală. Ea nu mai funcționează pe baza principiului întâlnirii între cetățeni egali, în spații care să

încurajeze dezbaterea și să conducă la consens, ci în acord cu logica infrastructurii algoritmice, a recurenței, a expunerii forțate și a unei vizibilități automate, în care semnalul se substituie sensului, conducând la atrofierea capacității noastre generale de comunicare. Iar această atrofiere a capacității de comunicare care este fundamentală pentru existența unei sfera publice reale se reflectă pe toate palierele existenței și înțelegerii noastre. (Edgar, 2006, 126). Nu e de mirare că dinamicile specifice hipersferei publice nu doar că fac cu putință, ci încurajează implicit înmulțirea teoriilor conspirației, re-emergența extremismului de dreapta, a xenofobiei și, în genere, a ideologiilor radicale care subminează sistematic, în ultima vreme, democrațiile occidentale. Ce e de făcut, într-un asemenea context? În ultimii ani, au fost propuse, la nivel european, mai multe inițiative menite să răspundă acestor provocări. Printre ele, proiectul *Digital Public Sphere Act*, promovat de Paul Keller în 2022, imaginează o infrastructură digitală publică, concepută ca alternativă la ecosistemele comerciale dominante. Obiectivul este acela de a oferi un spațiu de deliberare deschis și democratic, care să reziste presiunilor algoritmice și comerciale.

De asemenea, *Digital Services Act* (DSA), prin instituirea unor centre europene precum European Centre for Algorithmic Transparency, încearcă să stabilească o supraveghere sistemică a platformelor, trecând de la intervenții punctuale la o guvernanță structurală. Alături de aceste măsuri instituționale, societatea civilă propune și ea modele alternative: consorții civice, platforme transparente și infrastructuri comune — forme emergente de rezistență discursivă la reificarea digitală.

În plan politic, apelurile recente ale liderilor europeni – de la Pedro Sánchez la Audrey Azoulay – semnalează o schimbare de paradigmă: rețelele sociale nu mai trebuie tratate ca simple medii comerciale, ci trebuie văzute ca resurse comune, care influențează direct calitatea deliberării democratice. Chiar dacă încă nu există o autoritate pan-europeană unificată pentru „gestionarea" sferei publice digitale, configurarea unui cadru normativ și instituțional este în curs. Iar acest cadru trebuie să fie doar începutul unui proces mai amplu de mai amplu de reimaginare a spațiului public în epoca digitală, un soi de **ecologie a spațiului public digital**, care să includă forme de dezintoxicare informațională (precum limitarea microtargetării politice, interzicerea stimulilor comportamentali manipulatori), crearea de interfețe și platforme care respectă ritmurile cognitive umane (platforme cu *feed*-uri temporizate, fără actualizare instantanee, *slow media* cu verificare și filtrare colaborativă),

sprijin public pentru forme alternative de deliberare online, asigurarea dreptului la o viață digitală nevalorificată economic, în fine, refondarea arhitecturii instituționale a spațiului digital prin crearea unui Institut European pentru Spațiu Public Digital, care să includă filosofi, sociologi, designeri de interfață, juriști etc. Aceasta ar presupune, desigur, o schimbare de *ontologie politică*, o regândire a spațiului digital (*it has to be!* – ca să folosim îndemnul lui Brautigan) nu ca o extensie tehnică sau ca o piață, ci ca mediu de viață, ca un *Lebenswelt* cu propriile sale ecologii, toxicități, forme de poluare, distrugere și de regenerare. Democrația deliberativă nu poate supraviețui doar prin autoreglare: ea are nevoie de o reflecție coerentă și asumată asupra tipurilor de infrastructuri și de instituții capabile să garanteze cel puțin condițiile minime ale comunicării publice – transparență, acces echitabil, protecție a pluralismului, garantarea autenticității discursului. E timpul să reflectăm – pentru a relua această idee – nu doar asupra a ceea ce facem, cum ne invita Hannah Arendt, ci și – sau mai ales – asupra a ceea ce ni se întâmplă, asupra a ceea ce tehnologia face din noi. O ecologie reală a hiperspațiului public nu poate fi construită fără o interogare a substratului tehnologic, economic și politic al acestor spații. Nu este suficient să încurajăm utilizatorii „să-și ia pauze de la ecran", cât timp fluxul este proiectat să nu permită pauze. Nu este suficient să oferim opțiuni de „personalizare", cât timp infrastructura însăși impune o logică de vizibilitate și recompensă orientată structural împotriva deliberării. Adevărata ecologie a spațiului public digital ar trebui să vizeze nu doar comportamentele în rețea, ci însăși forma rețelei. Tocmai de aceea, dacă termenul de ecologie digitală este să aibă vreun sens, el trebuie încărcat critic cu sens politic, normativ și instituțional. Altfel, riscăm ca „ecologia" să devină doar un alt nume prin care sistemul își cosmetizează propria toxicitate – o pădure cibernetică fermecătoare ca spațiul labirintic kafkaesc.

Bibliografie

Brautigan, Richard. 1967. *All Watched Over by Machines of Loving Grace*. San Francisco: The Communication Company.

Edgar, Andrew. 2006. *Habermas: The Key Concepts*. Routledge.

Guo, Zhihua, *et al*. 2022. "Applying Network Analysis to Understand the Relationships between Impulsivity and Social Media Addiction and between Impulsivity and Problematic Smartphone Use." *Frontiers in Psychiatry* 13: 993328. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.993328.

Habermas, Jürgen. 1987. *The Theory of Communicative Action, Volume Two: Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Translated by Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press.

Han, Byung-Chul. 2012. *Transparenzgesellschaft*. Berlin: Matthes & Seitz.
Han, Byung-Chul. 2015. *The Burnout Society*. trad. Erik Butler. Stanford: Stanford University Press.
Heim, Michael. 1993. "The Essence of VR." *Idealistic Studies* 23, no. 1: 33–55.
Horkheimer, Max; Adorno, Theodor. 2012. *Dialectica Luminilor: fragmente filozofice*. trad. şi postf. de Andrei Corbea. Iaşi: Polirom.
Hern, A. (2024, April 30). "TechScape: On the internet, where does the line between person end and bot begin?" *The Guardian*. Disponibil la: < https://www.theguardian.com/technology/2024/apr/30/techscape-artificialintelligence-bots-dead-internet-theory >.
Jansen, H., Kuk, G. 2016. "The challenges and limits of big data algorithms in tehnocratic governance." *Government Information Quarterly* 33 (3). 371-377.
Kirby, Vicki. 1997. *Telling Flesh: The Substance of the Corporeal*. New York: Routledge.
Lévy, Pierre. 2011. « L'hypersphère publique », *Médium* nr 4/2011.
Nietzsche, Friederich. 2019. Știința voioasă. Trad. Liana Micescu și Simon Dănilă. București: Humanitas.
Postman, Neil. 1985. *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business.* New York: Viking Penguin.
Rughiniș, Răzvan. 2022. *Societatea digitală. Stăpâni, cetățeni sau sclavi?* București: Humanitas.
Sandu, Paul Gabriel. 2023. „Metamorfozele existenței întrupate. Reflecții asupra dinamicii dintre virtualitate și corporalitate." În: C. F. Morar (Ed.). *Existența digitală*. București: Eikon, pp. 151-194.
Tallmo, K-E. 1999. "Self-publishing: publicera själv eller publicera sig själv?", *Human IT* 3/1999.
Thiedeke, Udo. 2023. "Virtuelle Gruppen: Begriff und Charakteristik," în: T. Udo, *Virtuelle Gruppen*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, pp. 23-67.
Vică, Constantin. 2023. *Civilizație algoritmică și viața în lumea digitală*. București: Editura Universității din București.

ALGORITMUL REȚELELOR
FEMINISM MILITANT VS TRADWIVES

Cristina Praz

Mișcările pentru egalitate de gen s-au bucurat de multe victorii în ultimele decenii. De la forme de emancipare de bază pentru femei, precum dreptul de a deține proprietate, de a avea propriul venit, până la lupta pentru libertatea sexuală și reproductivă.

Cu siguranță munca pentru egalitate trebuie continuată și multe nedreptăți rămân încă a fi adresate, rezolvate și combătute. Nicio societate nu a ajuns încă la o adevărată formă de egalitate. Femeile se confruntă în continuare cu diferite forme de abuz, violență și discriminare. La nivel european, una din trei femei s-a confruntat cu violență acasă, la locul de muncă sau în public (FRA, 2024)[1].

În România, una din trei femei cunoaște cel puțin o femeie care a întreținut relații sexuale fără voia ei (Centrul FILIA, 2024)[2]. Iar din unul din patru români consideră acceptabil ca bărbatul să nu-și lase partenera să-și folosească banii cum dorește, ca o femeie nu poate ieși în oraș neînsoțită de partener, ca unei femei să i se interzică de către partener să aibă un grup de prieteni, că femeie este violată după ce a acceptat să meargă acasă la un bărbat. (Centrul FILIA, 2022)[3].

Violența este cea mai gravă formă de discriminare de gen, conform Convenției de la Istanbul. Violența apare și se hrănește din normele de gen tradiționale, din stereotipuri și prejudecăți, dintr-o mentalitate în care femeia este tratată inferior. O societate în care femeile nu au acces egal la educație, la piața muncii, la masa decizională, o societate în care femeile sunt trimise la cratiță este o societate care permite, menține și încurajează această violență.

Toate aceste date trebuie văzute și înțelese într-un context în care modelul este încă unul patriarhal. Lupta pentru schimbarea acestui model diferă

[1] https://eige.europa.eu/newsroom/news/one-three-women-eu-have-experienced-violence?utm_source=stakeholder&utm_medium=direct&utm_campaign=gbvsurvey2024

[2] https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2024/02/Grija-pentru-democratie-Interesele-Politice-ale-Femeilor-in-2024.pdf

[3] https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2025/03/Barometrul-Violenta-de-Gen.-Romania-2022.pdf

generațional și în funcție de gen. Cele mai recente studii arată că în timp ce fetele tinere se îndreaptă tot mai mult spre valori feministe și progresiste, băieții se îndreaptă spre sexism și extremism politic.

Spre exemplu, o analiză a alegerilor europene din 2024 (Dorde Milosav et al., 2025)[4] arată o diferență clară în ceea ce privește opțiunile politice. Printre cei mai tineri alegători, diferența în funcție de gen este cea mai evidentă: tinerii bărbați sunt cu 7,4% mai înclinați decât tinerele să voteze partide de extremă-dreapta. Această diferență este de aproape două ori mai mare decât cea la persoanele mai în vârstă, unde variază între 3,3% și 3,7%. Tinerele femei sunt cel mai puțin dispuse să voteze cu extrema-dreapta dintre toate categoriile de vârstă și gen.

Un alt studiu (Friedrich-Ebert-Stiftung România, 2024)[5] arată diferențe mari de valori: 42,5% din tinere cred că femeile nu au suficiente drepturi în România, față de doar 28,6% din tineri.

Una dintre explicațiile pentru aceste diferențe este experiența trăită și crearea de spații sigure sau, din contră, lipsa lor. Fetele sunt expuse de mici la forme de hărțuire sexuală, discriminare, violență. În nevoia de a vorbi despre aceste lucruri, caută spații în rândul prietenelor, colegelor unde să se poată exprima și să poată cere sprijin. Feminismul vine, pentru multe dintre tinere, ca o formă naturală de protecție și apărare. În schimb, băieții sunt încurajați de mici să aleagă modele individualiste în care succesul financiar, puterea, sexualitatea și dominația sunt valorile caracteristice. Expresii precum „fii bărbat, nu plânge!" sunt multe prea cunoscute și internalizate de acești băieți tineri, care apoi nu reușesc să își exprime sentimentele într-un mod sănătos.

Expunerea la informațiile din online și prezența pe social media influențează, de asemenea, aceste mentalități. În timp ce dezvoltarea tehnologică rapidă și apariția platformelor de socializare au ajutat mișcările feministe, au creat comunități online pentru egalitatea de gen și au oferit un instrument util feminismului, există și reacția adversă. Violența online, existența unor trenduri și unor spații de tipul „manosferă" au dus la radicalizarea unor grupuri, în special în rândul băieților tineri.

Un element important în această discuție este algoritmul rețelelor. Dacă un utilizator reușește să scape de conținutul sexist sau de extremă dreapta, și ajunge să consume conținut politic progresist sau din sfera feminismului,

[4] https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13501763.2025.2481181

[5] https://romania.fes.de/ro/e/study-launch-young-women-in-romania-are-more-supportive-of-social-policies-and-democracy.html

atunci algoritmul îi va arăta în continuare cât mai mult conținut din această sferă și va încuraja crearea unor comunități online care promovează modele și discuții alternative. Însă tocmai acest algoritm, și în general marile platforme de social media, sunt părtinitoare discursurilor de extremă dreapta.

Un studiu realizat de Centrul Anti-Bullying al Universității Dublin City[6] arată că platformele de social media precum YouTube Shorts și TikTok direcționează rapid utilizatorii de gen masculin către conținut misogin, de supremație masculină și extremist – chiar și atunci când acești utilizatori nu caută în mod activ astfel de conținut. În doar 23 de minute de vizionare, toate conturile experimentale profilate ca masculine au început să primească conținut toxic, care s-a intensificat în timp. Până la sfârșitul studiului – după doar două până la trei ore –, peste 75% din conținutul recomandat promova narațiuni din „manosferă", glorificând dominația masculină, supunerea femeilor și atitudini toxice față de sănătatea mintală.

Organizația Global Witness[7] a desfășurat o investigație privind conținutul politic promovat pe platforma TikTok în contextul alegerilor prezidențiale din România. Cercetătorii au creat trei conturi noi pe TikTok, cu un profil politic „echilibrat", fiecare urmărind în mod egal conturile oficiale ale celor doi candidați finali din cursa prezidențială: George Simion, reprezentând extrema dreaptă, și Nicușor Dan, centru. Timp de 30 de minute cumulate petrecute în secțiunea „For You", cele trei conturi au fost expuse la un total de 65 de postări cu conținut politic. Rezultatele au arătat o disproporție clară: 74% dintre aceste postări promovau sau prezentau într-o lumină favorabilă persoane sau viziuni asociate cu extrema dreaptă, în timp ce doar 26% reflectau alte orientări politice. Pentru a verifica aceste rezultate, experimentul a fost repetat de trei ori, iar dezechilibrul în favoarea conținutului de extremă dreaptă – aproape 3 la 1 – s-a menținut constant în fiecare dintre aceste replici.

Un alt exemplu care demonstrează influența platformelor de socializare în promovarea sau, din contră, descurajarea conținutului feminist este cu privire la sănătatea reproductivă. În contextul în care în 2022 Curtea Supremă a S.U.A. a revocat protejarea dreptului la avort (Roe vs Wade), platformele Meta (Instagram și Facebook)[8] au început să elimine postările legate de pas-

[6] https://antibullyingcentre.ie/publication/recommending-toxicity-the-role-of-algorithmic-recommender-functions-on-youtube-shorts-and-tiktok-in-promoting-male-supremacist-influencers/

[7] https://globalwitness.org/en/campaigns/digital-threats/tiktok-algorithm-continues-to-push-multiple-times-more-far-right-content-to-users-ahead-of-romanian-election/

[8] https://www.theguardian.com/technology/2022/jun/28/facebook-instagram-meta-abortion-pills-posts

tilele abortive, tocmai pentru că astfel de conținuturi aveau un reach tot mai mare. Mesaje, meme-uri și texte care explicau cum pot fi obținute prin poștă pastile precum mifepristonul și misoprostolul s-au răspândit rapid pe Twitter, Facebook și Reddit. Potrivit unei analize realizate de firma Zignal Labs, în doar câteva zile au fost înregistrate peste 250.000 de mențiuni ale acestor medicamente.

Modul în care rețelele de social media funcționează este important pentru a înțelege la ce tip de conținut sunt expuse persoanele în special tinere. Se explică, astfel, apariția unor trenduri profund conservatoare învelite în fațadă feministă. Fetele tinere care consumă și promovează conținut feminist au început să fie targetate de trenduri care promovează norme sociale tradiționale.

Trenduri precum „girl math”[9], energie feminină și masculină[10], „I’m just a girl”[11] par, pentru multe dintre fete, doar forme amuzante și ironice. Însă analizate critic, ele reiterează aceleași stereotipuri de gen învechite: femeile sunt persoane care trebuie să fie senzuale, elegante, tăcute, cuminți. Fetele care nu intră în această descriere sunt, conform trendurilor, în energia lor masculină, deci nu vor atrage bărbați și nu vor avea succes. Fetele sunt reduse la persoane care cheltuiesc mulți bani pe lucruri superficiale fără să se gândească pentru că este „matematică de fete”. Orice gest greșit, orice comportament ușor irresponsabil este explicat prin argumentul „sunt doar o fată”. Deși la prima vedere aceste trenduri par inofensive, ele se bazează, de fapt, pe aceleași argumente conservatoare: femeia este o ființă emoțională, impulsivă, lipsită de gândire critică. În realitate, acesta a fost chiar argumentul pe care conservatorii îl foloseau împotriva sufragetelor care luptau pentru dreptul femeilor de a vota și de a deține proprietate. Principalul argument era că femeile sunt multe prea ocupate cu munca casnică și că nu își doresc cu adevărat să voteze. Ei considerau că femeile sunt ființe care nu au capacitatea mintală și expertiza necesară pentru a își forma o opinia suficient de bună pentru a vota sau a participa politic.

Ca o continuare a acestor norme în care femeia este încurajată să revină la un model tradițional a apărut și trendul „tradwives”. A început în 2020 în S.U.A. ca un trend în care femeile se filmează în timp ce fac muncă casnică de tipul gătit, curățenie, îngrijit copiii în timp ce încurajează alegerea unui partener în „energia lui masculină”, care este „capul familiei” și cel care aduce banii în casă.

---

[9] https://www.tiktok.com/@mckennaelianna/video/7264583361304333611?lang=en
[10] https://www.tiktok.com/@shivanipau/video/7305370223480212769?lang=en
[11] https://www.tiktok.com/@tadejogo/video/7412397377522306337?lang=en

Un prim aspect de analizat este estetica femeilor din acest trend. De multe ori reproduc rolul femeii casnice din anii 50 inclusiv ca aspect: rochii modeste, părul și machiajul perfect. Chiar și atunci când se filmează gătind, spre exemplu, imaginea lor este una perfectă, lipsită de defecte sau orice detaliu reproșabil. Secvența în care soțul sau partenerul vine acasă după muncă la mâncarea muncită din greu și partenera perfect aranjată arată exact ca o secvență din filmele anilor 50.

O altă parte este reorientarea către familia nucleară de tip tradițional. Multe dintre promotoarele acestui trend se laudă cu viața de mamă sau romantizează ideea de a avea cât mai mulți copii, fără să vorbească și despre barierele sistemice. Acest discurs anti alegerea femeii dacă și câți copii să aibă nu este întâmplătoare. Multe dintre aceste trenduri pleacă sau sunt susținute de filiere religioase conservatoare, precum comunitățile neo-protestante sau amish. Inclusiv mișcările anti-avort și-au schimbat considerabil discursul în ultimii ani și au început să învelească propaganda conservatoare în termeni feminiști. Dacă înainte discursul principal era în jurul ideii de a interzice avortul în mod direct, acum aceste mișcări declară că luptă pentru drepturile tuturor femeilor. Cel mai recent exemplu de apropriere a discursului feminist de către aceste mișcări a fost chiar în timpul lunii „pro-viață", adică anti-avort, în care persoanele participante aveau pancarte cu mesaje „sunt feministă, sunt aici să apăr drepturile femeilor nenăscute".

Revenind la modelele de „tradviwes", unul dintre cele mai cunoscute exemple este Nara Smith. La doar 23 de ani, Nara Smith a devenit cunoscută pentru rolul de casnică în care pregătește toată mâncarea de la zero, de la pâine până la brânză și unt, ajungând la peste 16 milioane de urmăritori pe rețelele de socializare, în special TikTok și Instagram. Ilustrează modelul perfect de familie tradițională: Nara, însărcinată și cu alți 3 copii, arată mereu impecabil în timp ce gătește, curăță și întreține casa. Nara nu adresează niciodată, în special prin estetica minimalistă și imaculată a conținutului său video, probleme reale cu care orice mamă se confruntă: dificultățile sarcinii sau ale nașterii, responsabilitatea de a crește copii, lipsa de măsuri din partea statului sau a angajatorilor pentru femeile care aleg să fie mame, presiunea socială sau alte stereotipuri cu care femeile se confruntă.

Contextul conservator nu este irelevant când vorbim despre aceste persoane influente. Soțul ei, Lucky Blue Smith, face parte dintr-o religie puternic conservatoare și a arătat susținerea pentru republicani care promovează modelul familiei tradiționale și care condamnă eliberarea sexuală, dreptul la

avort sau ideea de divorț, libertăți și drepturi pe care mișcările feministe le-au câștigat cu greu.

Deși feminismul a luptat și luptă în continuarea pentru agentitatea femeilor și pentru libertatea de a își alege propriul stil de viață, nu putem ignora contextul din care acest trend a plecat. Modelul femeii casnice a plecat cu o puternică susținere de la mișcările pentru valori și modele tradiționale bazate tocmai pe stereotipuri de gen. Acest model continuă să susțină și să încurajeze direct un sistem profund patriarhal în care femeile sunt eliminate din viața publică și trimise înapoi în spațiul privat. Este cu atât mai periculos într-un context politic în care extrema dreaptă câștigă din ce în ce mai multă putere și are un discurs violent împotriva drepturilor femeilor, drepturilor persoanelor LGBTQAI+, imigranților, minorităților etnice șamd.

Un alt aspect esențial este clasa socială. De cele mai multe ori, modelele acestui trend sunt femei milionare, precum Nara Smith și Hannah Neeleman (Ballerina Farm)[12]. Deși și ele sunt expuse discriminării, au mai multe plase de siguranță. Nara Smith are surse mari de venit din conținutul de pe TikTok și din activitatea de model. Nu putem spune același lucru despre persoanele care o urmăresc și ajung să perpetueze acest model, în special persoanele tinere. Lipsa unui sistem de sprijin și a unor venituri proprii ține o femeie într-o situație de control și de potențial abuz. Bariera financiară și lipsa unui adăpost sigur sunt printre principalele motive pentru care femeile, în special cele aflate în situații vulnerabile, nu reușesc să iasă din relații abuzive.

Conform FRA[13], în România 1 din 2 femei a suferit o formă de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică. Violența economică se referă la interzicerea partenerei de a munci sau a avea propriul venit, controlul asupra veniturilor, controlul asupra modului în care partenera își cheltuiește banii, interzicerea de a cumpăra anumite lucruri (absorbante, medicamente, mâncare etc). Mișcările feministe au luptat pentru recunoașterea și introducerea în lege a acestei forme de violență tocmai pentru că reprezintă o formă extrem de subtilă de control. O femei care nu are bani, nu are un loc sigur în care să plece, nu are un grup de sprijin va avea șanse foarte mici să iasă dintr-o situație de abuz.

Romantizarea unui model în care femeile sunt trimise înapoi la cratiță, afară din spațiul public, în care sunt descurajate să fie independente financiar

[12] https://www.instagram.com/ballerinafarm/?hl=en

[13] https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/eu-gender-based-violence-survey-key-results

și în care sunt îndemnate să se bazeze exclusiv pe partener ca producător de venit, duce la o societate în care femeile sunt vulnerabile în fața violenței domestice și a altor tipuri de abuz.

Multe dintre femei se reorientează către acest tip de viață din cauza unui model economic exploatativ în care trebuie să lucreze mai mult de opt ore pe zi, iar apoi să se întoarcă acasă unde investesc alte multe ore în munca domestică. Pentru că femeile încă sunt cele care duc majoritar toată munca de acasă. 96% din femeile din România au declarat că ele sau o altă femeie din gospodărie sunt cele care pregătesc mâncarea, 95% ia au declarat că ele sau o altă femeie din gospodărie sunt cele care fac curat în casă, iar 85% din femeile din România au declarat că ele sau o altă femeie din gospodărie sunt cele care fac cumpărăturile în casă. (Centrul FILIA, 2024)[14]. Tocmai romantizarea unui stil de viață aparent simplu, în care „doar" gătești și faci curățenie le este prezentat în special tinerelor ca soluție la o probleme sociale și economice complicate. Însă tinerelor nu le sunt arătate cu adevărat dificultățile din spatele acestei vieți romantizate: toată munca grea, toată îngrijorările și anxietățile în a fi părinte, toate formele de discriminare cu care mamele, și în general femeile, se confruntă. În online nu este arătat nici că persoanele cu un statut social ridicat au mai multe resurse de a răspunde acestor dificultăți și, de cele mai multe ori, au parte de ajutor specializat în munca casnică și de creștere a copiilor.

Același discurs a fost folosit, spre exemplu, la un eveniment dedicat tinerelor femei conservatoare din S.U.A.[15], unde au fost peste 3.000 de participante. "Less burnout, more babies, less feminism, more femininity" a fost un mesaj învelit într-o falsă grijă pentru femei împotriva muncii exploatative. Renunțarea la metodele contraceptive și întoarcerea la energia feminină sunt mesaje esențiale pentru această mișcare. Un exemplu local este Cristela Georgescu. Cu mesaje din medicina alternativă, fără baze științifice, vorbește despre remedii naturiste, despre eliminarea energiilor masculine și întoarcere la rolurile tradiționale de gen, în care femeia este doar mamă și soție: „Când te îmbolnăvești ca femeie corpul îți arată că ai fost prea mult timp bărbat.", „Femeile au cancer și tumori pentru că au criticat și au castrat bărbatul.", „La femeie energia intră de jos, din pământ, dacă tu îți pui pantaloni i-ai zis stop energiei."[16] Soluția pentru aceste probleme nu este întoarcerea la un model

[14] https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2024/02/Grija-pentru-democratie-Interesele-Politice-ale-Femeilor-in-2024.pdf

[15] https://www.nytimes.com/2025/06/23/style/trump-maga-women.html?unlocked_article_code=1.RU8.0oVG.VL4I9VfjGxOq&smid=url-share

[16] https://www.facebook.com/profile/100064440289472/search/?q=cristela

tradițional, în special când el este promovat de persoane privilegiate, milionare care nu înțeleg aceste dificultăți financiare cu care femeie din clasa de mijloc sau chiar de jos se confruntă. Soluția este un model economic care nu se bazează pe exploatare, precum și construirea unei societăți în care munca domestică nu cade pe umerii femeilor, ci este o responsabilitate împărțită echitabil în casă.

Aceste trenduri nu pot fi analizate fără a vedea contextul mai larg. Prin implicarea politică și a mișcărilor extrem de conservatoare nu mai putem vorbi despre o opțiune personală a femeilor, ci de o nouă formă de propagarea a normelor de gen tradiționale. Munca pentru combaterea acestor stereotipuri va fi una pe termen lung. Iar în lipsa unor campanii naționale desfășurate de stat, această munca va cădea tot pe umerii mișcărilor feministe pentru a crea o societate în care femeile au cu adevărat libertatea de a decide și de a își alege stilul de viață fără presiuni sociale.

DOLIUL ÎN EPOCA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE[1]

Cristina Voinea

Modelele mari de limbaj, precum ChatGPT sau Claude, sunt vedetele lumii tehnologice de câțiva ani încoace. Printre aplicațiile lor mai neobișnuite se numără și crearea unor chatboți care reușesc să imite cu o fidelitate uimitoare felul în care vorbeau și scriau persoanele decedate. Astfel de replici digitale ale celor trecuți în neființă (dar și a celor în viață) se pot face antrenând un model mare de limbaj, precum ChatGPT, pe datele personale ale celor pe care vrem să îi duplicăm: tot ce au scris și lăsat în urmă, fotografii, videoclipuri și multe altele. Spre deosebire de *deepfake*-uri, care rămân statice, acești chatboți, denumiți *griefbots*, sunt entități digitale dinamice, căci învață și evoluează în permanență. Ei pot prelucra informații noi, răspunde la întrebări pe care nu le-au mai auzit, sunt capabili să ofere sfaturi și pot participa chiar și la discuții despre evenimente de actualitate sau subiecte personale; toate acestea păstrând „vocea" distinctă și stilul de comunicare al persoanei pe care o imită.

Numeroase *startup*-uri anticipează deja cererea în creștere pentru astfel de replici digitale ale celor trecuți în neființă. Replika este una dintre primele companii care a oferit aceste servicii, deși acum se concentrează pe furnizarea unor companioni IA mai generali, „mereu acolo să asculte și să vorbească, mereu de partea ta". HereAfter AI oferă oportunitatea de a-ți surprinde povestea vieții prin dialogul cu un chatbot sau cu un biograf uman. Aceste date sunt apoi valorificate și compilate cu alte informații pentru a construi o replică veridică a ta, replică pe care o poți oferi apoi celor pe care îi iubești „pentru sărbători, ziua mamei, ziua tatălui, zile de naștere, pensionări și multe altele". De asemenea, You, Only Virtual „este pionier în comunicații digitale avansate pentru ca să nu fie niciodată nevoie să spunem la revedere celor pe care îi iubim".

Lista companiilor cu nume sugestive și motto-uri nu tocmai modeste ar putea continua. Dar aproape toate urmăresc să îi ajute pe oameni să facă față pierderii celor dragi, oferindu-le mijloace de a menține în viață relațiile pierdute, astfel încât durerea doliului să fie atenuată, dacă nu chiar complet

[1] Acest articol este o traducere îmbunătățită a articolului "On Grief and Griefbots," *Think* 23, 67 (2024): 47–51, https://doi.org/10.1017/S1477175623000490.

eradicată. Când privim în ansamblu, devine evident că sectorul „tehnologiei doliului" se înscrie în același etos *laissez-faire* în abordarea dezvoltării și implementării tehnologiei ca și restul industriei tehnologice digitale. Dezvoltatorii îmbrățișează adesea o perspectivă de tipul „rezolvăm problemele pe măsură ce apar", mai ales când vine vorba de impactul produselor lor asupra utilizatorilor. Însă doliul poate fi o experiență transformatoare și vulnerabilă, care modelează profund bunăstarea oamenilor. Din acest motiv, avem nevoie de o explorare mai nuanțată a acestor servicii. Înainte de a face acest lucru, totuși, ar trebui să înțelegem mai bine doliul în sine, natura și scopul său. Este *doliul* ceva de care ar trebui să scăpăm sau există o anumită valoare în el? Ce ne poate spune filosofia despre această perioadă pe care, mai devreme sau mai târziu, cu toții o traversăm?

1. O scurtă istorie filosofică a doliului

Constelația de probleme, întrebări și dileme pe care moartea le-a generat de-a lungul istoriei filosofiei este cu adevărat impresionantă. În ciuda acestei bogății, o anumită experiență legată de moarte a rămas în mare parte neglijată și insuficient teoretizată: doliul sau experiența morții celor pe care îi iubim. Această lipsă de accent asupra doliului ar putea fi o moștenire de la filosofii greci și romani antici. În pofida faptului că doliul a dat naștere unui nou gen literar, scrisorile de consolare, impresia predominantă când le citim este că ar trebui fie să evităm cu totul să îi plângem pe cei morți, sau, cel puțin să ne conținem suferința cât mai mult posibil.

Să-l luăm, de exemplu, pe Socrate (deși nu este o scrisoare de consolare, dialogul platonic *Phaedo* poate fi foarte bine folosit ca una) care își mustră prietenii când încep să plângă la gândul morții sale iminente: „Ce purtare e aceasta, oameni de mirare! Și eu care le-am gonit pe femei tocmai să nu ajungă să își piardă astfel firea." (Platon 1975, 117d). Doliul este slăbiciune. Sau Epictet, care sfătuiește: „Când îți săruți soția sau copilul, repetă-ți: Sărut un muritor. Atunci nu vei fi atât de tulburat dacă îți sunt luați." (Epictet 2009, cap. 3). Doliul este redundant. Sau Seneca, care este ceva mai înțelegător afirmând că: „Să nu fie ochii uscați când am pierdut un prieten, nici să nu curgă prea mult. Putem plânge, dar nu trebuie să ne jelim." (Seneca 1917, Scrisoarea 63). Aproape toate școlile filosofiei antice par să conveargă asupra faptului că doliul este ceva ce ar trebui să minimizăm, dacă nu să eradicăm cu totul (LaBarge 2012).

Neîncrederea anticilor față de doliu și jelire este de înțeles; la urma urmei, aceste experiențe sunt negative. Majoritatea oamenilor experimentează

tristețe, un sentiment de dor, singurătate, vinovăție sau mânie când cineva apropiat moare. Alții se simt deconectați de propria lor viață și de lumea în ansamblu ei. C.S. Lewis, de exemplu, își descrie doliul în fața morții soției sale ca pe „o pătură invizibilă între lume și mine" (Lewis 2001). Nu este o stare prin care vrem să trecem, nici nu este ceva ce am dori pentru cei dragi după ce murim. Prin urmare, sfaturile despre cum să minimizăm sau să eliminăm doliul par mai mult decât binevenite.

2. Doliul ca învățare

De-a lungul timpului, percepția asupra doliului s-a transformat pe măsură ce atât oamenii de știință, cât și filosofii au început să își pună un alt tip de întrebări legate de doliu: Ce-ar fi dacă am privi doliul nu ca pe o povară de nesuportat, ci ca pe o formă de învățare? Ar putea fi el un proces care, în loc să ne strivească, ne înzestrează cu resursele interioare necesare pentru a face față golului lăsat de cei pe care i-am iubit?

Creierul nostru e, în esență, o mașinărie de făcut predicții, care încearcă mereu să mențină o imagine cât mai stabilă a lumii din jur și a ceea ce trăim. De aceea, atunci când pierdem pe cineva drag, în primele luni ni se întâmplă adesea să ne trezim că vrem să-i dăm un telefon sau să ne ducem să îi vorbim, ca și cum ar fi tot acolo. Legătura profundă pe care o formăm cu cei pe care îi iubim schimbă structura creierului nostru, care va prezice mereu că ei sunt undeva pe lângă noi. Nu uităm că au murit, ci pur și simplu creierul nostru nu s-a obișnuit cu faptul că ei nu mai sunt prezenți.

Așadar, din perspectivă neurocognitivă, doliul e, de fapt, încercarea creierului de a-și ajusta imaginea despre lume. E rezultatul unui conflict dintre două surse de cunoaștere: cea semantică, care ne spune că acea persoană există încă; și alta, episodică, despre moartea ei, ziua în care a murit, înmormântarea, etc. Acesta este modelul „plecat-dar-și-veșnic" (O'Connor și Seeley, 2022) al doliului care arată că această experiență este un proces de învățare. Creierul are nevoie de timp ca să renunțe la gesturile automate legate de cel sau cea care a murit și să creeze altele noi, adaptate unei vieți fără ei. Tot așa cum și nouă ne trebuie timp să ne reconstruim imaginea despre noi înșine, despre lume și despre viitorul care ne așteaptă în absența lor.

În mod asemănător, Michael Cholbi, în *Grief. A Philosophical Guide*, interpretează doliul ca pe o experiență transformatoare care ne poate ajuta să reconstruim sensul vieții în fața morții. Îi plângem pe cei în care suntem investiți eudaimonic, a căror existență este încorporată în identitățile noastre practice. Suferim pentru cei pe care îi iubim, iar iubirea înseamnă că bunăstarea

noastră este strâns împletită cu a lor. Aceasta este legătura iubirii, așa cum spunea Nozick (1990): în fiecare relație de iubire, există un *eu*, un *tu* și un *noi*. Când cineva pe care îl iubim moare, rămânem doar cu un *eu* care obișnuia să fie definit de *tu* și de *noi*, ceea ce ne poate crea o sumedenie de probleme.

Moartea celor apropiați este, însă, o modalitate prin care ajungem să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine, este o modalitate de a învăța. Asta pentru că ne forțează să înfruntăm întrebarea despre cum au contat pentru noi cei pe care i-am iubit, ce am prețuit în relația noastră și ce ne va lipsi. Dimensiunea retrospectivă a doliului poate oferi „o cale privilegiată către trecutul nostru" (Cholbi 2022, 79). Dar acest tip de reflexie existențială generează o „criză" în identitățile noastre, una care ne face să ne regândim pe noi înșine. În dimensiunea sa prospectivă, doliul ne forțează să reflectăm asupra modului în care viețile noastre vor continua. Implică o reconstrucție a cunoașterii de sine, o încercare de a „repara" narațiunea vieții noastre. Doliul este paradoxal: în ciuda faptului că este o experiență dureroasă, este valoros pentru că implică o reconstrucție a imaginii pe care o avem despre noi înșine. Este un mod de a învăța cine suntem, o formă de cunoaștere de sine.

Evident, unii oameni nu vor să depășească tristețea și disperarea provocate de moartea unei persoane apropiate, în timp ce alții pur și simplu nu pot face acest lucru. Dar dacă ne uităm în jurul nostru, oamenii par aproape întotdeauna să fie capabili să-și reia viețile și să aibă relații semnificative după un episod de doliu. Aceasta se întâmplă pentru că, dacă îi luăm în serios pe oamenii de știință și pe filosofi, doliul este un proces de învățare de a trăi cu sens într-o lume fără de cei pe care îi iubim.

3. Doliul în epoca IA

Chatboții capabili să oglindească personalitatea celor plecați dintre noi vor schimba felul în care ne purtăm doliul. Când evocăm amintirea celor dragi prin metode clasice – privind fotografii sau videoclipuri ori citind textele lor – interacționăm cu ecouri tăcute ale trecutului. Sunt prezențe statice, care nu ne pot răspunde și nu se pot schimba. În schimb, aceste simulacre digitale sunt construite pentru a emula viața: răspund la întrebări, reacționează la evenimentele curente, spun o glumă la momentul potrivit sau oferă un sfat, toate în acord cu amprenta digitală a celui dispărut. Extraordinar este că pot răspunde la emoțiile celui cu care dialoghează, adaptându-se și evoluând constant. Această spontaneitate face ca interacțiunea să pară una autentică.

Pe de o parte, există o probabilitate semnificativă ca aceste tehnologii să perturbe procesul de doliu. Din cauza naturii lor interactive, pot crea iluzia

unei conexiuni continue cu cel decedat. Acest lucru poate îngreuna acceptarea și înțelegerea realității morții unei persoane dragi. Nu este vorba despre faptul că oamenii vor ajunge să-și vadă persoanele semnificative ca și continuând să existe într-un tărâm digital sub forma unor chatboți. Dar aceste tehnologii ar putea da naștere unei disonanțe cognitive: pe de o parte, știm că persoana pe care am iubit-o a murit; pe de altă parte, putem simți ca și cum ar fi acolo, în special când vorbim cu un chatbot care poate răspunde în mod similar. Această disonanță cognitivă nu doar că poate afecta starea mentala a utilizatorilor, dar poate opri oamenii din a învăța să trăiască vieți bune într-o lume fără persoana iubită. Există și alte griji mai tangibile, în principal legate de modul în care stimulentele financiare ale companiilor care dezvoltă aceste tehnologii influențează modul în care arată: De exemplu, pot fi folosiți acești chatboți pentru publicitate? Vor fi folosiți pentru manipulare?

Dar există o rază de speranță. Pentru a o descoperi, trebuie să ne punem ochelarii filosofilor antici și să privim moartea și doliul din perspectiva lor. La prima vedere, s-ar putea părea că Epictet și Seneca sugerează că nu ar trebui să facem alte persoane centrale în viețile din cauza caracterului lor trecător. Acesta este un mod de a privi lucrurile.

O interpretare mai caritabilă a ceea ce voiau să spună este că nu există niciun rău în a forma conexiuni profunde cu alții și a-i face centrali în viețile noastre, atâta timp cât ne amintim constant de inevitabilitatea morții lor. Procedând astfel, ne putem concentra pe ceea ce contează cu adevărat, fără să ne lăsăm distrași de trivialitățile zilnice. Acest lucru deschide posibilitatea de a ne investi cu toată inima în relațiile noastre fără să fim zdrobiți de greutatea pierderii lor. Păstrând în viață, prin acțiunile și relațiile noastre cu ceilalți, calitățile pe care le-am prețuit la cei pe care i-am pierdut, păstrând în viață ceea ce eram în relație cu cei care au murit, putem să ne exprimăm dragostea și recunoștința pentru ei fără să cedăm disperării.

Dar memoria este fragilă și pericolul constă în a pierde modul în care au fost cu adevărat cei care au murit și ceea ce eram în conexiune cu ei. Fotografiile, videoclipurile, e-mailurile sau mesajele vocale ne amintesc de imaginea persoanei care a murit. Dar ele nu pot recrea *noi*-ul pe care legăturile iubirii îl creează. Însă chatboții, datorită interactivității lor, ne pot ajuta nu doar să ne amintim de cealaltă persoană, ci și să recreăm ceea ce eram împreună.

Imaginați-vă doar posibilitatea de a avea ocazional o conversație scurtă cu un chatbot care imită perfect pe tatăl, mama sau pe oricine ați iubit și a murit. Această experiență ar putea funcționa ca un mijloc nu de a-i păstra pe ei în

viață, ci mai degrabă de a păstra în viață acea parte din voi care a fost modelată de relația cu ei și care se poate estompa cu timpul. Totuși, este important să abordăm dialogurile cu acești chatboți cu un sentiment de separare, mai degrabă decât să ne așteptăm la o reconectare completă. Scopul nu este să înlocuim profunzimea emoțională a unei persoane vii, ci mai degrabă să folosim aceste tehnologii ca pe un instrument pentru a ne reaminti ce am iubit și ce eram noi în acea relație.

Impactul chatboților care simulează persoanele decedate este ambivalent. Aceștia pot alina suferința și facilita procesul de doliu, dar la fel de bine pot împiedica acceptarea realității morții. Efectul final depinde nu doar de reacția utilizatorului, ci, în mod esențial, de etica din spatele designului lor.

Doliul este o perioadă de maximă vulnerabilitate emoțională, un context pe care companiile de tehnologie l-ar putea specula în interes propriu. Istoricul acestor companii în privința protejării utilizatorilor este, din păcate, problematic. De aceea, este crucială o abordare proactivă a eticii în tehnologie, un cadru care să anticipeze și să atenueze riscurile, înainte ca aceste produse să fie lansate. Acest principiu devine vital în cazul tehnologiilor care navighează la granița dintre viață și moarte.

Valorile integrate în design trebuie să prioritizeze transparența totală asupra modului de funcționare. Chatboții ar trebui să includă memento-uri constante care să sublinieze clar că sunt programe lipsite de intenționalitate și conștiință. Doar astfel ne putem asigura că acești „roboți ai doliului" își îndeplinesc menirea de a alina, fără a provoca, involuntar, și mai multă suferință.

Bibliografie

Cholbi, Michael. 2022. *Grief: A Philosophical Guide*. Princeton: Princeton University Press.

Epictetus. 2009. *Discourses and Selected Writings*. Tradus de Robert Dobbin. London: Penguin Classics.

LaBarge, Scott. 2012. "How (And Maybe Why) To Grieve Like an Ancient Philosopher." În *Virtue and Happiness: Essays in Honour of Julia Annas*, editat de Rachana Kamtekar. Oxford Studies in Ancient Philosophy. Oxford: Oxford University Press.

Lewis, C. S. 2001. *A Grief Observed*. San Francisco: Harper.

Nozick, Robert. 1990. *Examined Life: Philosophical Meditations*. New York: Simon & Schuster.

O'Connor, Mary-Frances, și Saren Seeley. 2022. "Grieving as a form of learning: Insights from neuroscience applied to grief and loss." *Current Opinion in Psychology* 43: 317-322.

Platon. 1975. *Phaedo*. Editat de D. Gallop. Clarendon Plato Series. Oxford: Oxford University Press.

Seneca. 1917. *Moral Letters to Lucilius* (*Epistulae morales ad Lucilium*). Tradus de Richard Mott Gummere. London: William Heinemann.

PREA ANXIOȘI CA SĂ TRĂIM

Adrian Socol

1. Introducere

Când spunem că avem *anxietate* sau că suntem *anxioși*, la ce ne referim cu adevărat? Este anxietatea o emoție trecătoare, o stare persistentă sau o boală în sens medical? De fapt, acest concept se află la intersecția acestor dimensiuni: afectivă, existențială și patologică. Încercarea de a defini anxietatea presupune nu doar o delimitare clinică, ci și o explorare a rădăcinilor sale filosofice și culturale, conturate de-a lungul istoriei.

Din perspectivă medicală, anxietatea este adesea înțeleasă ca o tulburare psihică, cu o etiologie identificabilă, un tablou simptomatic clar, o evoluție recognoscibilă și intervenții terapeutice specifice. Însă, dincolo de acest cadru medicalizat, anxietatea este o trăire profund umană, universală și atemporală. Ea a fost recunoscută și descrisă încă din Antichitate de filosofi și medici, nu doar ca o disfuncție, ci ca o expresie a condiției umane în fața incertitudinii, libertății și fragilității existențiale.

2. Istoria conceptului de anxietate

Conform lui Marc-Antoine Crocq, istoria conceptului de *anxietate* își are originile în cele mai vechi timpuri, fiind atestată în diverse tradiții culturale și medicale. Conceptul de *anxietate* își are originea în substantivul latin *angor*, derivat din verbul *ango*, care înseamnă „a constrânge" sau „a sufoca". Un termen înrudit, *angustus*, semnifică „îngust" și susține, din perspectivă etimologică, asocierea între *anxietate* și senzația de *restrângere* sau presiune internă. Această rădăcină semantică reflectă fidel caracteristicile fenomenologice ale anxietății, descrisă adesea ca o îngustare a câmpului atențional și cognitiv asupra unor stimuli percepuți ca amenințători. De la aceeași rădăcină derivă și cuvântul german *Angst*, utilizat frecvent în literatura filosofică și psihopatologică.

Descrieri ale manifestărilor fobice, o formă specifică a anxietății, sunt prezente încă din Antichitate. Hipocrate, spre exemplu, relatează cazul lui Nicanor, care manifesta o teamă accentuată față de sunetul flautului cântat de o fată — o formă de fobie cu trăsături recognoscibile și astăzi. Filosofii stoici, la rândul lor, au conceptualizat anxietatea într-o manieră similară, descriind

sollicitudo (îngrijorarea) și *angor* (anxietatea) ca afecțiuni ale sufletului. Cicero caracterizează anxietatea drept o „afecțiune constrângătoare", distingând între *anxietas*, ca trăsătură de predispoziție afectivă, și *angor*, ca formă acută, trăită în prezent. De asemenea, în viziunea sa, îngrijorarea este definită prin caracterul ei obsesiv-ruminativ (*cum cogitatione*), iar suferința este considerată o stare persistentă. Această distincție conceptuală între dispoziție și episod a fost ulterior preluată și rafinată în terminologia psihologică modernă.

3. Definiția medicală a anxietății

În modernitate tulburarea de anxietate generalizată se caracterizează printr-o îngrijorare persistentă, excesivă și nerealistă legată de aspecte cotidiene. Îngrijorarea poate avea un caracter multifactorial, incluzând teme precum situația financiară, familia, sănătatea și viitorul. Este excesivă, dificil de controlat și, adesea, însoțită de multiple simptome psihologice și fizice nespecifice. Componenta centrală a tulburării de anxietate generalizată este îngrijorarea excesivă.[1]

Din punct de vedere al prevalenței în societate, observăm că în ultimele trei decenii, numărul persoanelor afectate de tulburări de anxietate a crescut semnificativ, ajungând la aproximativ 301 milioane de oameni la nivel global – adică în jur de 4,05% din populație. Din 1990 până în 2019, s-a înregistrat o creștere de peste 55% a celor diagnosticați, iar indicatorii epidemiologici – prevalența, incidența și numărul de ani de viață afectați de dizabilitate (DALY) – continuă să crească. Cele mai ridicate rate ale prevalenței se înregistrează în Portugalia (8.671 de cazuri la 100.000 de locuitori), urmată de Brazilia, Iran și Noua Zeelandă, cu valori mai mari în regiunile cu venituri ridicate. Femeile sunt de aproximativ 1,66 ori mai predispuse decât bărbații să sufere de tulburări de anxietate. Însă, dacă privim datele standardizate pe vârstă, acestea au rămas relativ stabile, ceea ce sugerează o posibilă constanță a factorilor de risc.

Aceste date conturează o tendință clară: tulburările de *anxietate* sunt într-o creștere continuă, asociată în special cu dezvoltarea socioeconomică, îmbătrânirea populației și urbanizarea. Privind spre viitor, devine tot mai necesară dezvoltarea unor instrumente culturale mai precise pentru evaluarea anxietății și realizarea unor studii populaționale care să urmărească în timp dinamica acestor tulburări.[2]

---

[1] A se vedea articolul disponibil la < https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK441870/ >, accesat ultima dată la 10 iunie 2025.

[2] A se vedea articolul disponibil la < https://mecp.springeropen.com/articles/10.1186/s43045-023-00315-3 > accesat ultima dată la 10 iunie 2025.

Rămâne întrebarea: de ce apare această tendință, mai ales în contextul în care este corelată cu factori pe care societatea contemporană îi valorizează – precum creșterea economică, prelungirea speranței de viață și sporirea confortului asociat traiului urban? Una dintre ipotezele inițiale pe care ne propunem să le analizăm vizează transformările profunde prin care a trecut individul uman în ultimele secole.

4. Evitarea experiențială

Evitarea experiențială reprezintă unul dintre cele mai subtile și distructive mecanisme ale psihopatologiei moderne, fiind esențială în dinamica anxietății contemporane. În dorința de a ne proteja de durere, disconfort fizic, gânduri sau emoții dificile, ajungem să evităm nu doar suferința, ci și oportunitățile de transformare personală care pot apărea prin confruntarea cu aceste dificultăți. Această evitare repetată subminează progresiv reziliența psihică, crescând vulnerabilitatea față de orice situație incertă sau provocatoare. În timp, capacitatea de a tolera disconfortul se diminuează, iar orizontul experienței se îngustează, lăsând individul captiv într-o existență limitată și rigidă.

Absența riscului în alegere nu este lipsită de consecințe. Refuzul de a decide ce este cu adevărat important pentru viața noastră, chiar cu prețul unor posibile eșecuri, produce o existență incoerentă, fragmentată, care pare să ne scape printre degete. Ne retragem din procesul de construcție a propriei vieți și cedăm această responsabilitate unor instanțe exterioare: experți, autorități, algoritmi, norme. Nu mai ne asumăm rolul de autor al propriei biografii, ci îl delegăm, din teamă, din oboseală sau din dorința de a nu greși. Dar, așa cum avertizează Anne Dufourmantelle, „anxietatea ne amintește că a fi viu nu vine fără un preț. Că acest preț este exorbitant, dincolo de orice măsură. Că nu vom avea niciodată suficient ca să-l plătim" (Dufourmantelle, 2019, 65). A evita prețul nu înseamnă că el dispare, ci doar că renunțăm la posibilitatea de a trăi, înlocuind existența autentică cu o strategie de supraviețuire prudentă, dar lipsită de sens.

În timp, această formă de evitare produce o formă de dependență psihologică de validare și de îndrumare externă. Chiar și în fața celor mai mărunte alegeri, simțim nevoia unui cadru extern care să legitimeze acțiunea, ca și cum decizia autonomă ar fi un act riscant, potențial destabilizator. Evitarea responsabilității nu este doar un simptom, ci devine o stare de fond, un mod de a fi care inhibă spontaneitatea, curajul și continuitatea în sine. Iar în absența acestei continuități, viața devine tot mai puțin rezultatul alegerii proprii și tot mai mult un produs al fricii de a alege.

5. Omul psihologic

O tendință tot mai vizibilă în societatea contemporană este accentuarea preocupării individului pentru propria interioritate. Omul modern devine tot mai concentrat asupra sinelui, analizându-și trăirile, emoțiile și gândurile cu o intensitate sporită, ceea ce duce la o accentuare a dimensiunii psihologice a identității. Christopher Lasch descrie subiectul modern specific secolului XX ca fiind „omul psihologic" – „Măcinat de anxietate, depresie, nemulțumiri vagi și un sentiment de gol interior, «omul psihologic» al secolului XX nu caută nici glorificarea de sine, nici transcendența spirituală, ci liniștea sufletească – într-un context care se opune din ce în ce mai mult atingerii acesteia." (Lasch, 1979, 27). Anxietatea omului psihologic este expresia unei rupturi: între sine și comunitate, între viață și sens, între libertate și responsabilitate. *Omul psihologic este* lipsit de orizontul transcendențe; în comparație cu omul religios, care trăiește într-un cosmos plin de semnificații, unde anxietatea nu dispare, dar este transformată prin riturile sacre, integrată într-o ordine mai mare, raportată la mituri fondatoare și modele divine. Anxietatea omului religios are un sens, alegerile nu sunt arbitrare, ci aliniate cu o ordine cosmică sau divină. Astfel, anxietatea menține trează atenția asupra condiției umane, asupra fragilității și responsabilității existenței, funcționând ca o formă de prezență intensificată în lume, nu ca un semn al dezechilibrului interior.

În același timp, *omul psihologic* este lipsit de un orizont etic stabil. Prin comparație, omul virtuos anticilor caută să își structureze viața în jurul unui proiect moral coerent, definit prin cultivarea virtuților și angajamentul față de binele comun. *Anxietatea* acestuia este o reacție firească la lipsa coerenței între acțiuni și valori, dar poate fi depășită prin efort moral, deliberare rațională și formare a caracterului. În schimb, omul psihologic este lipsit de un *telos* moral. El este prins într-un prezent psihologic și performativ, în care trăiește mai degrabă pentru a nu suferi, în loc să trăiască în acord cu anumite standarde de excelență umană. Astfel, anxietatea nu mai e direcționată, ci doar suportată sau gestionată. Dacă pentru omul virtuos suferința poate fi un catalizator pentru formare morală, pentru omul psihologic ea este un obstacol de neutralizat, el rămâne captiv într-o căutare perpetuă a fragilului echilibru interior, mereu amenințat de eșec, de epuizare sau de inutilitate. Anxietatea în sine nu este nouă, doar modul în care cultura contemporană a învățat să o gestioneze: nu prin sens, ci prin evitare. Nu prin verticalitate morală, ci prin adaptare emoțională.

Prototipul omului psihologic descris mai sus își găsește rădăcina într-un context etic dominat de emotivism, o teorie conform căreia „toate judecățile

de evaluare și în special cele morale nu sunt altceva decât expresii ale unor preferințe, atitudini sau sentimente, în măsura în care acestea au un caracter moral sau evaluativ" (MacIntyre, 1998, 39). Într-o asemenea realitate, subiectul modern nu se mai raportează la criterii obiective sau la valori moștenite sau împărtășite, care să îl ajute să facă alegeri în viață, ci doar la propriile stări afective. Această dinamică favorizează configurarea unui sine excesiv de autoreferențial, preocupat aproape exclusiv de gestionarea propriilor conținuturi psihice, de autoreglarea emoțională și de validarea subiectivă a trăirilor.

În absența unei narațiuni interioare coerente și a unei direcții etice transcendente, individul contemporan este condamnat să trăiască cu o identitate fragmentată, construită doar în jurul afectelor trecătoare și memoriei selective, ceea ce îi va accentua vulnerabilitatea psihică în fața anxietății, atât emoționale, cât si decizionale. Alasdair MacIntyre descrie fragilitatea sinelui modern lipsit de ancorare morală și de coerență narativă, afirmând că pentru subiectul modern „conflictele interioare sînt pentru el, în mod necesar, confruntarea dintre un caracter arbitrar contingent şi altul. Este un sine fără continuităţi date, în afară de cele ale trupului care îl poartă şi ale memoriei care culege cât poate de bine din trecutul său." (MacIntyre, 1997, 59). În consecință, procesul decizional devine lent și instabil, alegerile nu mai sunt fundamentate pe o identitate coerentă sau pe valori durabile, apar ca reacții la ce se întâmplă, decât ca expresii ale unui angajament solid, ceea ce generează o predispoziție accentuată spre ezitare, revizuire, îndoială și anxietate.

Într-o societate dominată de *emotivism*, Alasdair MacIntyre observă că „orice criterii, principii sau opinii evaluative invocate de sinele emotivist, trebuie privite ca expresii ale unor atitudini, preferințe și alegeri care nu respectă nici un criteriu, nici un principiu și nici o valoare, de vreme ce sînt anterioare și stau la baza oricărei raportări la principiu, criteriu sau valoare." (MacIntyre, 1997, 59). Aceasta este criza identitară specifică postmodernității: individul, lipsit de repere etice stabile, este incapabil să-și articuleze o viață morală coerentă, iar alegerile sale devin expresii ale inconsecvenței afective. Într-un astfel de cadru, anxietatea nu este doar un simptom psihologic, ci o manifestare structurală a fragmentării sinelui.

6. Anxietate și existența defensivă

În epoca societății digitale, deci a unei contemporaneități problematice, trăim adesea într-un regim defensiv al existenței, orientat mai degrabă spre evitarea eșecului și a suferinței decât spre asumarea unei vieți trăite în mod autentic. Ne dorim succesul, plăcerea și recunoașterea, însă fără a accepta

costurile firești care le însoțesc: durerea, eșecul, expunerea. Pentru că subiectul modern tinde să se identifice cu rezultatele acțiunilor sale, ajunge să fugă de orice situație care i-ar putea afecta imaginea de sine. Frica de a greși nu mai vizează exclusiv acțiunile sau deciziile punctuale, ci se convertește într-o anxietate identitară: teama de a fi perceput — și de a se percepe — ca un eșec în sine. În loc ca subiectul să-și asume vulnerabilitatea inerentă oricărei existențe autentice, el proiectează eșecul și negativul asupra celorlalți și evită contextele care implică riscul de a nu reuși. Trăiește într-un raport de excludere față de situațiile cu încărcătură *anxiogenă*, dar și potențial transformator.

Anxietatea nu mai funcționează doar ca răspuns natural la incertitudinea inerentă condiției umane, ci devine un mecanism de evitare sistematică a riscului, a responsabilității și a alegerilor ferme, contribuind la o fragilitate structurală a subiectului. În loc ca această stare să devină o punte către acceptarea travaliului necesar dezvoltării, se consolidează o fobie față de imperfecțiune, care inhibă procesul decizional și împiedică asumarea matură a propriei deveniri.

Această fragilitate este accentuată de idealul unei vieți fără greșeli sau regrete, în care fiecare alegere trebuie să fie corectă, sigură și ireproșabilă. În absența unor criterii axiologice clare, asumarea unei decizii se transformă într-o deliberare pe termen nelimitat, adesea însoțită de rumințație și anxietate. Individul se refugiază într-un viitor ipotetic, proiectând momentul unei decizii perfecte, lipsite de riscuri sau consecințe negative. Însă acest viitor nu se actualizează niciodată, iar viața se consumă în așteptarea unei claritățiabsolute care rămâne de neatins. În fond, „a fi om înseamnă a merge pe sârmă fără plasă de siguranță dedesubt" (Brădățan, 2024, 39), iar a refuza această condiție profund umană înseamnă a refuza însăși libertatea umană, responsabilitatea alegerii și a existenței.

În acest climat al evitării și al fricii, nevoia de control devine dominantă. În loc ca subiectul să aleagă ceea ce își dorește cu adevărat, ajunge să aleagă ceea ce i se pare tolerabil, suportabil, acceptabil din punctul de vedere al celorlalți. Trăiește, astfel, nu viața dorită, ci o versiune diluată a acesteia, una care să nu se confrunte prea des cu eșecul, cu ridicolul, cu judecata socială. Sub influența acestei presiuni, deciziile devin defensive, strategice, lipsite de viață, iar idealurile se transformă în compromisuri.

Rezultatul final este o existență anxioasă, în care viața nu se construiește în jurul aspirației, ci în jurul fricii de a greși. Libertatea de a lua decizii devine o sursă de anxietate cronică, iar evitarea deciziei o strategie de supraviețuire psihologică. În locul unei biografii coerente fidelă unor valori importante

rămâne doar o succesiune de alegeri prudente, făcute nu în numele unui ideal, ci pentru a nu deranja echilibrul fragil al unui sine anxios. Această formă de existență nu este lipsită de raționalitate, dar este adesea lipsită de curaj, și tocmai absența acestuia o reduce la o caricatură a ceea ce ar fi putut fi.

7. Concluzie

Dincolo de definițiile medicale sau de modelele psihologice, anxietatea contemporană reflectă o criză a sensului, a deciziei și a continuității sinelui. Ceea ce altădată putea funcționa ca o sursă de vigilență interioară și ca o etapă normală în procesul de dezvoltare devine astăzi un obstacol structural în calea asumării vieții. O cultură centrată pe evitarea suferinței, pe performanță și pe validare externă nu face decât să accentueze fragilitatea individului, care ajunge să trăiască într-un prezent defensiv, lipsit de idealuri transcendente și de orientare etică. Răspunsul la această criză nu constă în eradicarea anxietății, ci în resemnificarea ei: a o privi nu ca pe o eroare de funcționare, ci ca pe un semnal al nevoii de sens, de angajament și de responsabilitate față de propria viață. Numai astfel anxietatea poate fi traversată și transformată, nu ca un dușman al vieții, ci ca un apel la o existență mai autentică și mai curajoasă.

Bibliografie

Brădățan, Costică. 2024. *Elogiul eșecului*. București: Editura Spandugino.

Crocq, Marc-Antoine. 2015. "A History of Anxiety: From Hippocrates to DSM." *Dialogues in Clinical Neuroscience* 17, no. 3: 319–325.

Dufourmantelle, Anne. 2019. *In Praise of Risk*. New York: Fordham University Press.

Javaid, Syed F., Iqra J. Hashim, Mohammad J. Hashim, Mohammad A. Khan. 2023. "Epidemiology of Anxiety Disorders: Global Burden and Sociodemographic Associations." *Middle East Current Psychiatry* 30: 44. https://doi.org/10.1186/s43045-023-00281-5.

Lasch, Christopher. 1979. *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: W. W. Norton & Company.

MacIntyre, Alasdair. 1998. *După virtute: Un studiu de teorie morală*. București: Humanitas.

PROCRASTINAREA CA MECANISM DE APĂRARE ÎN FAȚA ANXIETĂȚII DE A ALEGE

Raluca Răpan

1. FOMO sau frica de a nu rata ceva. Despre libertatea de a alege

Generația cu cele mai multe opțiuni din istoria umanității este, paradoxal, și cea mai paralizată de alegeri. Într-o lume în care suntem constant conectați la o abundență de opțiuni, asaltați cu informații din medii diferite și expuși tentațiilor din toate părțile, mulți oameni nu sunt însă mai fericiți sau mai împliniți, ci se luptă cu *FOMO (fear of missing out)*, cu dileme decizionale și blocaje, prinși într-un carusel al emoțiilor negative. Dar de ce libertatea de alegere, visul generațiilor anterioare, s-a transformat totuși într-un coșmar existențial? În cabinetul meu de psihoterapie, tot mai mulți tineri vin cu aceeași întrebare obsedantă: „Cum să fiu sigur că iau cea mai bună decizie pentru mine?" Răspunsul pe care îl ofer îi surprinde de fiecare dată: „Poate că întrebarea pusă în acest mod este problema."

În anii de practică terapeutică de până acum, am întâlnit numeroase povești care ilustrează această dinamică complexă între *procrastinare* și *anxietatea alegerii*. Fie că este vorba despre alegerea facultății, a masteratului sau decizia de a schimba cariera, amânarea oficializării unei relații sau complacerea într-una de tip *situationship,* mutarea de acasă sau planificarea bugetului, învățarea unei limbi străine sau a unor abilități noi, am observat un tipar constant: procrastinarea nu apare acolo unde opțiunile sunt limitate, ci exact acolo unde libertatea de alegere devine copleșitoare. Cu cât mai multe alternative percepe individul, cu atât mai mare devine anxietatea decizională și, drept consecință, tendința de evitare. În spatele fiecărei astfel de procrastinări se ascunde o luptă silențioasă cu ceea ce aș numi „vertijul posibilului", adică acea stare în care abundența opțiunilor nu eliberează, ci paralizează, iar privilegiul alegerii se transformă într-o povară existențială aproape de nesuportat.

Ce facem când aproape totul pare posibil, dar *what if*-urile alternative planează constant asupra capetelor noastre? Uneori acționăm, mânați de constrângerile contextului, adică ale *timpului care nu mai are răbdare*, ca să îl

parafrazez pe Marin Preda. Alteori însă, amânăm cât putem de mult luarea unei decizii, în ciuda anticipării consecințelor negative ale acestei amânări. Este însă oare condamnabilă în mod absolut această amânare, adică procrastinarea, sau reprezintă ea, cel puțin uneori, și un mecanism absolut firesc de apărare într-o lume a presiunii constante de a alege „numai ce e cel mai bine" pentru noi?

2. O altă metafizică a timpului: procrastinarea și paradoxul alegerii

Definită așadar ca întârziere voluntară a deciziilor sau a executării unor sarcini, procrastinarea nu reprezintă strict o problemă de management al timpului, de slăbiciune de caracter sau de lipsă a disciplinei, cum era văzută în mod tradițional, ci, așa cum îmi propun să arăt în acest articol, un mecanism de apărare împotriva anxietății provocate de supraalegere, și, totodată, un simptom al unei crize nou apărute, aceea de a fi din ce în ce mai puțin toleranți în fața frustrării provocate (în mod natural, dar și induse din *social media*, în mod nenatural) de viteza tot mai mare cu care ne simțim constrânși să navigăm prin viață.

Îmi amintesc, pentru exemplificare, cazul Anei, pe care îl voi folosi pe parcursul acestor pagini. Ana este o tânără de 29 de ani, care a venit la mine acum câțiva ani cu o problemă aparent paradoxală: era foarte eficientă la muncă, fusese promovată de mai multe ori, ajungând într-o poziție de manager, dar când venea vorba de viața personală, nu putea lua nicio decizie. Ieșea constant și cu succes la întâlniri, dar nu se putea hotărî cu care dintre bărbații interesați de ea să înceapă o relație. Ceea ce Ana nu realiza era că „procrastinarea relațională" pe care o practica, respectiv menținerea simultană a mai multor conexiuni fără a se angaja într-una; era un mecanism sofisticat de evitare a anxietății alegerii. Prin refuzul de a alege, ea se proteja de riscul de a descoperi că alegerea făcută nu era optimă. Era mai confortabil să rămână în așteptare decât să riște regretul. În plus, dat fiind că toate prietenele ei erau deja implicate în relații, exista și această presiune de a nu fi ultima din grup rămasă *single* și, deci, subiect al bârfelor pentru toți cei din jurul ei.

Psihologul Barry Schwartz a identificat în „paradoxul alegerii" fenomenul prin care excesul de opțiuni conduce la scăderea satisfacției și la creșterea anxietății. Generația actuală nu se confruntă doar cu alegeri multiple, ci cu meta-alegeri. Ele se referă la alegerea modului de a alege, a criteriilor de evaluare, a momentului potrivit pentru decizie. Această complexitate exponențială transformă fiecare decizie într-un exercițiu care ne solicită foarte mult,

căci poate fi continuu îmbunătățit. Ana exemplifica perfect acest labirint al meta-alegerilor. Nu doar că avea de ales între mai mulți parteneri potențiali, dar trebuia să aleagă și criteriile după care să îi evalueze: să pună accentul pe compatibilitatea intelectuală sau pe chimia fizică? Pe stabilitatea financiară sau pe potențialul de aventură? Pe asemănările de caracter sau pe diferențele care se completează? Și apoi, să aleagă metoda de evaluare: să analizeze rațional *pro* și *contra* pentru fiecare, să se lase ghidată de intuiție, să ceară sfatul prietenilor, să consulte aplicații de compatibilitate, să studieze profilurile de social media? Iar complexitatea nu se oprea aici. Ana trebuia să aleagă și *când* să aleagă. După câte întâlniri era legitim să își formeze o opinie? Cum să balanseze între a nu se grăbi (risc de alegere proastă) și a nu amâna prea mult (risc de a-i pierde pe cei interesați)?

Fiecare dintre aceste meta-alegeri genera la rândul ei subîntrebări infinite. Rezultatul era că Ana petrecea mai mult timp analizând *cum* să aleagă, decât experimentând efectiv relațiile. Procrastinarea ei nu era doar evitarea alegerii unui partener, ci evitarea alegerii unui sistem de alegere. În loc să trăiască efectiv, ea elabora strategii, iar această meta-analiză o îndepărta din ce în ce mai mult de experiența directă pe care o căuta.

Din perspectiva economiei comportamentale, ea se confrunta cu ceea ce Kahneman și Tversky au numit „aversiunea la pierdere". Fiecare alegere făcută implică abandonarea unor alternative potențial superioare, ceea ce generează o anticipare a regretului, care, uneori, paralizează procesul decizional. Nu e de mirare că generația tânără, crescută în era informației și a comparației constante, dezvoltă o hipersensibilitate la costul de oportunitate al fiecărei decizii.

3. Dopamina digitală

Fiecare platformă digitală intră în competiție cu celelalte pentru atenția lor, iar recompensele imediate activează circuitele dopaminergice ale creierului. În acest context, procrastinarea poate fi văzută ca o formă de rezistență inconștientă la această manipulare, o încercare a individului de a-și păstra autonomia decizională. În cazul Anei, circuitul dopaminergic al creierului era antrenat să caute permanent „ceva mai bun". Aplicațiile de *dating*, cu algoritmul lor de prezentare infinită a opțiunilor, recompensau căutarea continuă în locul alegerii pe termen lung. Fiecare *match* nou activa același circuit neuronal ca la dependența de jocuri de noroc, adică promisiunea că următoarea opțiune va fi câștigătoarea, atâta timp cât nu abandonezi jocul.

Efectele acestei supraalegeri se cuantifică însă totodată și în autocritică, refugiul în *multitasking* constant, oboseala decizională sau reducerea capacității de concentrare. În cazul Anei, cel mai vizibil efect era oboseala decizională. După o zi de muncă în care lua multe decizii profesionale, ea se simțea complet epuizată mental când venea vorba de alegerile personale. „Seara nu mai pot să decid nici măcar ce să mănânc, darămite cu cine să ies", îmi povestea. Această epuizare cognitivă făcea ca alegerile simple să pară copleșitoare, alimentând și mai mult procrastinarea.

Așa cum putem observa, societatea contemporană cultivă o cultură a performanței absolute, în care fiecare alegere *trebuie* să fie cea mai bună, fiecare decizie să maximizeze toate dimensiunile posibile ale succesului, căci constant apar maxime de tipul „pentru că poți", sau „pentru că meriți". Această presiune generează ceea ce psihologii numesc „perfecționism dezadaptativ", o formă de perfecționism care nu mai servește realizării unor sarcini, ci o inhibă, prin imposibilitatea de a începe fără garanția rezultatului perfect.

4. Era toxicului sau cultura performanței absolute? Colectarea obsesivă a informațiilor în lumea 2.0

Ana fusese crescută în această cultură a performanței absolute. Era fiica unor părinți care o încurajau constant să „își atingă potențialul maxim" și care îi repetau că „merită tot ce e mai bun în viață". În cariera ei profesională, acest mesaj funcționase, deoarece o motivase să se autodepășească și să obțină performanțe remarcabile. Dar în viața personală, aceleași standarde deveniseră o capcană psihologică. Ea aplica logica meritocrației profesionale într-un domeniu fundamental diferit, adică cel al relațiilor umane, unde incertitudinea și imperfecțiunea sunt nu doar inevitabile, ci esențiale. Maxima „pentru că meriți" devenise un adevărat bumerang psihologic. Ana se simțea îndreptățită la o relație perfectă, care să îi satisfacă toate nevoile: intelectuale, emoționale, fizice, sociale, spirituale. Fiecare compromis pe care îl putea face într-o interacțiune reală îi părea o trădare a propriului merit. Paradoxul era că această căutare a perfecțiunii o priva exact de ceea ce căuta. În timp ce analiza la infinit dacă fiecare potențial partener merita investiția ei emoțională, timpul trecea și oportunitățile pentru conexiuni autentice se evaporau. Ea căuta garanția rezultatului final înainte să fi trăit procesul.

Procrastinarea este, aș spune, o încercare disperată de a păstra controlul într-o lume care pare să se miște prea rapid pentru capacitatea umană de adaptare. De câțiva ani, apar tot mai des cărți care discută despre importanța esențială a odihnei și a pauzelor. Inclusiv neurocercetători precum Michel Le

Van Quien sau Robert Sapolsky vorbesc în cărți precum *Liniștea și creierul* sau *De ce nu fac zebrele ulcer* despre modul în care stresul cronic afectează creierul și corpul, perioadele de liniște fiind așadar esențiale inclusiv în a lua decizii mai bune pe termen lung. Sigur, ce merită subliniat aici este faptul că liniștea nu înseamnă *doomscrolling* pe internet, ci efectiv deconectarea de la fluxul constant de stimuli și crearea unui spațiu interior de contemplare activă. Ana trăia într-un flux constant de notificări, mesaje, actualizări de profil, *stories* care îi arătau viețile perfecte ale altora. Creierul ei nu avea niciodată pauza necesară pentru a procesa emoțional experiențele reale. Ea nu era niciodată cu adevărat singură cu gândurile și trăirile ei, mintea îi alerga constant, prinsă într-o formă de *hiperstimulare cognitivă*. În loc să își dea timp să se gândească la modul cum se simțea cu fiecare persoană, ea colecta obsesiv informații, precum ce muzică ascultă celălalt, ce cărți citește, unde călătorește, cum interacționează cu familia. Dar toate aceste date nu îi ofereau claritatea pe care o căuta ci, dimpotrivă, o îndepărtau de ea, fiind în exces.

Uneori, tinerii care procrastinează se confruntă și cu o criză a sensului. Ei nu știu ce direcție să aleagă pentru că nu au, poate, o imagine asupra valorilor și obiectivelor lor fundamentale. Ana procrastina alegerea unui partener și pentru că nu avea un cadru de valori clar în raport cu care să evalueze compatibilitatea. Se întreba constant: „Vreau stabilitate sau aventură? Pasiune intensă sau liniște emoțională? Cineva care să mă completeze sau cineva care să mă oglindească?" Aceste întrebări o paralizau pentru că nu știa care dintre aceste dorințe proveneau din ea și care erau doar ecouri ale narațiunilor culturale despre „relația perfectă". Cu ajutorul terapiei, ea a înțeles că dilema nu era între opțiuni specifice, ci între valori care pot părea contradictorii, dar care pot coexista. Cum? Explorând cu ea momentele din viață când s-a simțit cu adevărat aliniată cu sine însăși, nu când a făcut alegerea „corectă" în ochii celorlalți. Împreună am descoperit că valorile autentice nu sunt concepte abstracte pe care le alegi dintr-un catalog sau o carte de dezvoltare personală, ci experiențe trăite care îți devin clare doar prin contact direct cu ele.

Cele mai frecvente emoții pozitive sunt considerate a fi: bucuria, recunoștința, speranța, inspirația și mândria. Avem, prin urmare, emoții pozitive dacă experiențele sunt în concordanță cu obiectivele pe care ni le propunem, și negative dacă apare o disonanță între cele două. Aceste emoții pozitive sunt, potrivit teoriilor cognitive contemporane, răspunsuri la modul în care noi interpretăm realitatea și sunt intermediate de cogniții. Astfel, dacă avem de-a face cu cogniții nesănătoase, iraționale, vom resimți emoții negative, disfuncționale, precum furia, vinovăția etc. Dimpotrivă însă, dacă la baza emoțiilor

noastre se află o gândire rațională, vom experimenta emoții funcționale, fie ele negative sau pozitive. De altfel, conform psihologului Daniel David, emoțiile pozitive pot fi și disfuncționale, dacă ele apar în momente nepotrivite, devin foarte intense și ne afectează capacitatea de a duce la bun sfârșit anumite sarcini (cum se întâmplă de exemplu în episodul maniacal), sau derivă din cogniții iraționale, precum „trebuie absolutist". Ana exemplifica perfect această dinamică complexă între cogniții și emoții în contextul relațional. Ea experimenta emoții aparent pozitive, de la entuziasmul când cunoștea pe cineva nou, speranța că „de data aceasta va fi diferit", mândria că era dorită de mai mulți bărbați, dar aceste emoții pozitive erau, de fapt, disfuncționale, pentru că derivau din cogniții iraționale, ce conțineau acel „trebuie absolutist": „Trebuie să găsesc relația perfectă", „trebuie să fiu sigură 100% înainte să aleg", „trebuie să maximizez toate dimensiunile unei relații". Aceste gânduri generau o bucurie artificială când credea că a găsit persoana potrivită, urmată invariabil de dezamăgire când realitatea nu se ridica la nivelul standardelor imposibile. De asemenea, satisfacția că era căutată de mai mulți bărbați se transformase într-o dependență emoțională care alimenta procrastinarea. Ana se simțea validată de atenția multiplă, dar această satisfacție era bazată pe cogniții iraționale de tipul: „sunt valoroasă doar dacă sunt dorită de mulți" și „cu cât am mai multe opțiuni, cu atât sunt mai specială".

În cartea *Rezolvând puzzle-ul procrastinării*, psihologul Tim Pychyl vorbește despre faptul că ea ține, în mod fundamental, de reglarea emoțională și deci de eșecul autocontrolului: noi evităm confruntarea cu emoțiile negative asociate unei sarcini, prin amânarea ei.

Când Pychyl vorbește despre emoțiile negative asociate unei sarcini, în contextul procrastinării ca teamă de a alege, aceste emoții nu sunt doar legate de dificultatea sarcinii în sine, ci de anxietatea decizională pe care o implică. Fiecare sarcină presupune, în fond, o alegere: alegerea de a o face într-un anumit mod, în detrimentul altor moduri posibile.

Tehnicile cele mai cunoscute împotriva procrastinării, precum organizarea sau creșterea productivității, eșuează adesea tocmai pentru că ele tratează doar simptomele, nu și cauza, care este frica de a nu fi perfecți, de a eșua sau de judecata celorlalți. Odată recunoscută și identificată frica aflată în spatele acestui mecanism, totul devine mai puțin neclar. Mantra cărții este „pur și simplu începe", cu accent pe *începe*. Nu este vorba doar despre a depăși inerția, ci efectiv despre curajul de a alege o direcție fără garanția că este direcția perfectă.

Începutul este, de fapt, momentul alegerii, adică acel moment în care individul acceptă să renunțe la toate celelalte posibilități pentru a se angaja într-o singură cale de urmat. Cum începi? Setând în prealabil intenții de tipul „dacă, atunci" (ce funcționează ca un mecanism de preluare a responsabilității alegerii de la momentul acțiunii), acceptând din start faptul că vor apărea inevitabil emoții negative, cărora e esențial să nu le cedezi (prin căutarea unor surse de gratificare imediată), având încredere în faptul că progresul schimbă invariabil percepția asupra sarcinii și asupra emoțiilor pe care le avem, iar astfel se generează alte emoții pozitive care motivează continuarea.

Progresul nu doar ne face să ne simțim mai bine în legătură cu sarcina, ci validează alegerea pe care am făcut-o. Fiecare pas înainte confirmă că alegerea de a începe a fost corectă, reducând regretul și anxietatea decizională. Practic, ce ajută sunt strategii precum minimizarea distragerilor, folosirea strategică a voinței (în special dimineața, dat fiind faptul că totuși capacitatea noastră de a lua decizii este limitată și se epuizează pe parcursul zilei), acceptarea „recăderilor" ca parte din depășirea tiparelor vechi ce nu pot fi schimbate peste noapte, dar care trebuie privite cu o atitudine de compasiune de sine și blândețe, căci sunt momente absolut firești, în care anxietatea alegerii își reia controlul, iar compasiunea de sine ne permite să tolerăm faptul că alegerile noastre nu vor fi niciodată perfecte, în special pentru că, așa cum spunea Heraclit, totul curge.

5. Normalizarea anxietății?

Pentru Ana, teoria lui Pychyl despre procrastinare ca eșec al reglării emoționale se regăsea pe de-a întregul în comportamentul ei relațional. Ea nu evita să iasă la întâlniri sau să vorbească cu bărbații. Acelea erau activitățile ușoare, care îi ofereau gratificare imediată. Ce evita cu disperare era momentul în care trebuia să „înceapă" cu adevărat o relație, respectiv acel moment decisiv în care alegerea unuia dintre pretendenți însemna renunțarea la toți ceilalți.

Emoțiile negative pe care le evita ea nu erau legate de dificultatea practică a unei relații, ci de anxietatea pură a alegerii, căci a alege pe unul dintre ei presupunea să le spună „nu" tuturor celorlalți.

Strategiile tradiționale anti-procrastinare pe care le încercase Ana, liste cu *pro* și *contra* pentru fiecare dintre bărbați, sisteme de evaluare cu punctaje, sfaturi de la prieteni despre cum să „organizeze" mai bine viața romantică eșuaseră deoarece cauza reală era frica ei viscerală de imperfecțiunea inerentă a oricărei alegeri umane.

Momentul de cotitură în terapia Anei a venit când am aplicat principiul lui Pychyl: „pur și simplu începe". I-am propus să „înceapă" o relație cu unul dintre potențialii parteneri pentru o perioadă determinată de trei luni, fără să se mai întrebe dacă era alegerea perfectă. „Începutul" pentru ea însemna nu căsătoria sau angajamentul pe viață, ci pur și simplu angajamentul de a explora o singură relație timp de trei luni, fără căutarea unor alternative.

Am setat împreună intenții de tipul „dacă, atunci": „Dacă îmi vine impulsul să verific aplicațiile de *dating*, atunci voi ieși la o plimbare de 10 minute în locul acestei acțiuni". „Dacă îmi apar gânduri despre ce se întâmplă dacă altul ar fi fost mai bun, atunci îmi voi aminti că am ales să explorez relația aceasta pentru următoarele trei luni."

Cum facem așadar să depășim această teamă de a nu fi perfecți, de a eșua sau de a ne confrunta cu judecata celorlalți? Din punctul meu de vedere, primul pas presupune *normalizarea anxietății*, și anume acceptarea faptului că o simțim cu toții la un moment dat, într-o măsură mai mică sau mai mare. Poveștile pe care ni le spunem despre noi sunt cele care ne definesc. Aici intră, cred eu, și poveștile pe care le auzim de la alții, în special faptul că toate se încheie cu *happy end*. Dar dacă am începe să facem și un elogiu al eșecului, așa cum propune filosoful Costică Brădățan în cartea intitulată chiar așa, *Elogiu eșecului*?

Apoi, al doilea pas se referă la chestionarea standardelor pe care le luăm de-a gata în perioada școlii: competiția cu ceilalți, cultivarea perfecționismului, reacțiile familiei, presiunea socială. Toate acestea duc, la vârsta adultă, la „sindromul impostorului" sau la forme de „a trage de timp" cu efect de protecție, ca și în cazul Anei. Sunt de părere că ar fi mult mai util să facem un efort constant în a privi experiențele drept un proces în sine, nu ca pe ceva preliminar atingerii unui obiectiv anume. De asemenea, să ne cultivăm mai mult compasiunea de sine, prin tehnici de introspecție cu privire la evenimente punctuale, fără etichete puse pe toată personalitatea. Găsirea unui ritm interior, dar și exterior, adaptat cu adevărat nevoilor noastre, dincolo de ce ni se induce social că trebuie să ne dorim/avem/fim, ar fi de asemenea un aspect esențial de luat în calcul. Acestea sunt instrumentele ce pot contribui la schimbarea perspectivei asupra modului în care, ca adulți, ne raportăm la propriile frici și consecințele lor.

De asemenea, un alt strat important este, cred eu, integrarea tinerilor (și de fapt a noastră, a tuturor) în diferite comunități. În lumea de astăzi suntem cu toții din ce în ce mai izolați, tinerii se întâlnesc uneori mai des pe *Discord* decât în realitate, întrebările intime, personale se adresează pe *Reddit*,

inclusiv preferința pentru psihoterapia sau consilierea online este într-o creștere continuă.

Suntem ființe sociale însă, avem nevoie să ne vedem unii pe alții, sa ne expunem privirii celuilalt, așa cum spunea Sartre, chiar dacă aceasta este o sursă de tensiune. De ce? Pentru că, în tot acest proces, avem ocazia să învățăm o abilitate esențială în viața oricui, aș îndrăzni să spun: toleranța la frustrare.

Albert Ellis, inventatorul terapiei rațional-emotive, a fost cel care a vorbit pentru prima dată despre importanța conceptului de toleranță la frustrare. În *Ghid pentru o viață rațională*, el explică modul în care propriile noastre credințe iraționale ne provoacă emoții negative, care, la rândul lor, duc la strategii de evitare. Soluțiile pornesc de la restructurarea cognitivă, și continuă cu expunerea graduală la disconfort. Intervenția terapeutică nu vizează direct eliminarea procrastinării, ci modificarea gândirii catastrofale care o alimentează. Obiectivul este dezvoltarea unei toleranțe mai mari pentru imperfecțiunea alegerilor și acceptarea faptului că majoritatea deciziilor sunt reversibile sau modificabile.

În ceea ce o privește pe Ana, restructurarea cognitivă a implicat transformarea acestor cogniții absolutiste în preferințe raționale. „Trebuie să fac alegerea perfectă" a devenit „prefer să fac o alegere bună, dar pot tolera imperfecțiunea". „Nu pot să greșesc" s-a transformat în „nu îmi place să greșesc, dar greșelile sunt parte din procesul de învățare". „Dacă aleg greșit, va fi catastrofal" a devenit „dacă aleg greșit, va fi dezamăgitor, dar nu sfârșitul lumii".

Expunerea graduală la disconfort a început cu exerciții cu mize mici. Ana a învățat să practice luarea de decizii „imperfecte" în contexte sigure, precum să comande mâncare fără să citească toate *review*-urile, să aleagă un film fără să analizeze toate opțiunile, să cumpere o haină fără să caute în toate magazinele posibile. Obiectivul era să antreneze toleranța la senzația de „poate că nu e cea mai bună alegere posibilă, dar acest lucru este în regulă".

Consider că, dincolo de procesul psihoterapeutic, există multiple căi de intervenție individuală, și voi enumera mai jos doar câteva din strategiile echilibrate, dar care au si rezultate validate științific: de la tehnicile de antrenare a atenției prin care tinerii să exerseze „poziția observatorului" (precum tehnicile de *mindfulness*), până la recadrări cognitive ce pornesc de la „ceva nu e în regulă cu mine pentru că nu sunt în stare să iau decizii", la „am o sensibilitate mai profundă la complexitatea existenței, însă am totodată și încrederea că pot face față, orice s-ar întâmpla". De asemenea, ajută, cum spuneam și mai sus, exersarea constantă a micro-deciziilor, sau antrenarea perseverenței prin crearea de obiceiuri sănătoase pe o perioadă medie de timp, precum și explorarea

punerii limitelor sănătoase în raport cu ceilalți, stabilirea unor mentori imaginari (aș recomanda aici în special cărțile de filosofie practică a vechilor greci, cu ale lor exerciții spirituale), crearea sau implicarea în comunități pentru explorarea comună a sensului, dezvoltarea toleranței la regret.

Dintr-o perspectivă umoristică, procrastinarea și anxietatea alegerii sunt explorate creativ în filmul „Ziua cârtiței" (1993), cu Bill Murray. Protagonistul se trezește prins într-o buclă temporală, fiind nevoit să trăiască aceeași zi din nou și din nou. Inițial, această situație îi oferă libertatea de a experimenta toate alegerile posibile fără consecințe. El poate să fie crud, romantic, egoist sau altruist, știind că ziua se va reseta. Ironia filmului constă în faptul că tocmai această libertate absolută de alegere, fără riscul consecințelor, îl face să experimenteze o formă extremă de existențialism văduvit de sens. Abia când acceptă să facă alegeri autentice, chiar dacă imperfecte, reușește să scape din buclă. Mi se pare a fi o metaforă foarte bună pentru modul în care excesul de opțiuni și lipsa consecințelor pot transforma libertatea într-o închisoare existențială.

Lucrul cu tineri ca Ana m-a învățat că, în fond, ne confruntăm cu toții cu aceleași frici fundamentale: frica de imperfecțiune, de regret, de a nu fi la înălțimea propriilor așteptări. Diferența vine din a accepta că strategiile trebuie mereu adaptate la context, iar procrastinarea poate fi, uneori, o strategie utilă, care ne protejează, iar alteori poate deveni dăunătoare. În loc să ne întrebăm cum putem alege mai bine sau mai eficient, cred că uneori merită să ne întrebăm și dacă, într-un context dat, vorbim despre o decizie pe care noi ne dorim cu adevărat să o luăm sau este mai degrabă una impusă sau influențată de mediu. Ce ar fi însă util, consider eu, să rămână o constantă în tot acest proces al îngrijirii de sine, este o atitudine de blândețe și compasiune de sine, care să se reflecte în a ne oferi timp, tihnă și încrederea că ne putem asuma angajamente (la fel cum avem și dreptul de a ne răzgândi ulterior) și că, oricât de imperfecți suntem uneori în ducerea lor la bun sfârșit, imperfecțiunea nu este o deficiență, ci parte integrantă din însăși condiția noastră umană.

Bibliografie

Ellis, Albert. 2011. *Ghid pentru o viață rațională*. Cluj Napoca: RTS.

Le Van Quien, Michel. 2020. *Liniștea și creierul.* București: Asociația de Științe Cognitive din România.

Pychyl, Timothy. 2013. *Solving the Procrastination Puzzle*. New York: Penguin.

Schwartz, Barry. 2021. *Paradoxul alegerii*. București: Curtea Veche.

PANDEMIA DE ANXIETATE ȘI FRICA DE VIAȚĂ. GUVERNAREA VIEȚII SAU CUM SĂ RĂMÂI SĂNĂTOS ÎNTR-O LUME A DEZBINĂRII?

Petruț Dinu

Încă din anul 1935, R.R. Willoughby afirma: „Anxietatea este cea mai proeminentă caracteristică mentală a civilizației occidentale" (*apud* Stossel, 2019, 16). Karen Horney consideră că această tulburare de dispoziție afectivă reprezintă trăsătura fundamentală din tabloul simptomatologic ce definește *Personalitatea nevrotică a epocii noastre* (1998). Pe urmele lui Freud, cercetătoarea realizează distincția între anxietatea cu obiect sau „angoasa realului" (*Realangst*) și angoasa fără obiect sau „angoasa nevrotică" (*neurotische Angst*) (*Vocabularul european al filosofiilor*, 91). Se urmărește, prin această distincție, normalizarea unei forme rezonabile de anxietate (în care Darwin, suferind chiar el de o agorafobie incapacitantă, vede un atribut al speciilor care își cresc șansele de supraviețuiri, (vezi Stossel, 2019, 29), precum și diminuarea riscului hiperpatologizării acestei realități fundamental umane.

În prezent, cercetătorii sunt de acord că tulburările anxioase sunt cele mai întâlnite tulburări mintale pe întreg globul, fiind asociate cu rate semnificative de morbiditate și comorbiditate (Stein *et al.*, 2017). Conform datelor Institutului Național de Sănătate Mintală (*National Institute of Mental Health* – NIMH), aproximativ 40 de milioane de americani (aproape unul din șapte) era diagnosticat în anii '90 cu o formă de tulburare anxioasă, însumând 31% din cheltuielile pentru sănătate mintală din SUA (Greenberg *et al.*, 1999). Datele sunt îngrijorătoare: incidența din timpul vieții a tulburării de anxietate este mai mare de 25%, ceea ce se traduce în posibilitatea ca unul din patru oameni să fie lovit de anxietate cronică la un moment dat în viață (Kessler, 2005). Situația este puțin spus dăunătoare economic. La nivel de costuri, procentele indică 31% din cheltuielile pentru sănătatea mintală din SUA. Un studiu publicat în *The American Journal of Psychiatry,* în anul 2006, a descoperit că americanii pierd în fiecare an 321 milioane de zile de muncă din cauza anxietății și depresiei, ceea ce costă economia anual 50 de miliarde de dolari (Stossel, 2019, 17). Iar cifrele sunt în creștere.

Un studiu din anul 2015 privind epidemiologia tulburărilor de anxietate în secolul al XXI-lea (incluzând agorafobie, anxietate generalizată, anxietate socială, fobii specifice și anxietate de separare) indică o creștere a incidenței persoanelor afectate de o tulburare anxioasă în timpul vieții la 33.7% (Bandelow & Michaelis, 2015). Prin corelarea celor două studii, realizate la o distanță de un deceniu, se poate observa că procentul a crescut cu aproximativ 0,87% pe an, ceea ce înseamnă că, în cazul în care tendința a rămas aceeași, putem aproxima o prevalență de 42,4% a anxietății în anul 2025 și putem prezice că peste jumătate din populația globului o să sufere de anxietate debilitantă în anul 2034.

Javaid *et al.* (2023) au analizat prevalența tulburărilor de anxietate din 204 țări și regiuni în ultimele trei decenii și au descoperit că numărul persoanelor afectate a crescut cu peste 55% din anul 1990 până în anul 2019. Cel mai mare scor a fost înregistrat în Portugalia (8.671 cazuri la 100.000 indivizi), urmată de Brazilia, Iran și Noua Zeelandă. De asemenea, anxietatea este mai întâlnită în regiunile cu venituri mai ridicate, iar femeile sunt de 1.66 ori mai predispuse să sufere de anxietate decât bărbații (situație valabilă și în România, unde analizele secundare de date arată că femeile au scoruri mai mari decât bărbații atât la anxietatea ca stare, cât și la anxietatea ca trăsătură, vezi David, 2015, 251).

Tulburările de anxietate reprezintă cel mai frecvent tip de tulburare mintală în adolescență și copilărie (Rapee, Wignall, Hudson, Schniering, 2020, 13). Prevalența anxietății pe aceste categorii de vârstă este variată, unele studii raportând un interval între 10% și 20% (Podina & Luca, *apud* Pânișoară, 2022, 397). Haidt (2024, 159) atrage atenția că tinerii de astăzi reprezintă o generație aflată în pericol din cauza efectelor nocive ale utilizării telefonului, dintre care patru sunt cele mai pregnante: privarea de relații sociale, privarea de somn, fragmentarea atenției și dependența. Într-o lume a „colonialismului digital", în care tot ceea ce *poate* migra dinspre realitate spre internet *trebuie* să facă astfel, tinerii care fac din libertate un deziderat absolut se trezesc, de fapt, *captivi în internet* (Larchet, 2018). Deposedarea de viața personală, dezintegrarea culturală, contracția percepției asupra spațiului și timpului și instaurarea cultului rapidității, manifestarea unei false impresii de libertate și atotputernicie, creșterea intoleranței la frustrare, distrugerea relațiilor interpersonale, o comunicare lipsită de conținut, deteriorarea sănătății fizice (bulimie, obezitate, alcoolism, tulburări de somn, oboseală, stres), primatul virtualului asupra realului, creșterea psihopatologiilor, diminuarea capacităților intelectuale,

sărăcirea vieții spirituale sunt câteva dintre punctele nevralgice ale unei lumi „hiper-digitalizate", în care adolescenții se prezintă ca actori principali, din păcate perdanți pe termen lung.

Cele mai frecvente forme clinice diagnosticate sunt anxietatea de separare, fobiile specifice, anxietatea generalizată și anxietatea socială. Acestea generează adesea o suferință majoră și interferează în mod dramatic cu funcționarea cotidiană. Atacurile de panică și agorafobia afectează între 1-4% din populația generală, fiind mai frecvent întâlnite la femei (80%). Pe parcursul vieții, 12.5% din populația generală prezintă o fobie simplă, 67% dintre aceste fobii fiind înregistrate în cazul sexului feminin. Cele mai frecvente fobii sunt cele simple (7%), urmate de agorafobie și de atacurile de panică (4%), respectiv de fobiile sociale (2%) (Lupu, 2012, 128-132).

Având în vedere aceste date, se poate discuta despre o adevărată „pandemie de anxietate". Atât în limba latină (*angustia*), cât și în germană (*Angst*), etimologia trimite la o asociere cu acțiunile de a strânge, a apăsa, a provoca durere, proximitate sesizată de autori precum Schelling și Jakob Boehme (*Vocabularul european al filosofiilor*, 89). Ceva (germ. *etwas*) strânge, apasă, provoacă durere întregii (gr. *pan*) lumi (gr. *demos*) în ritm de crescendo.

Asocierea termenilor „pandemie" și „anxietate" nu este întâmplătoare. Studii recente arată impactul uriaș pe care COVID-19 l-a avut asupra nivelului de anxietate a indivizilor. O meta-analiză a 16 studii publicate între decembrie 2019 și iunie 2020, ce a ținut cont de 113.285 de indivizi, a oferit următoarele rezultate: 20% dintre persoane sufereau de depresie, 35% de anxietate, iar 53% de stres (Lakhan *et al*., 2020). Toate datele au condus la concluzia că, în timpul pandemiei de COVID-19, ratele tulburărilor psihologice au fost mult mai ridicate decât în perioadele anterioare. O altă meta-analiză plecând de la 17 studii, însumând un eșantion total de 63.439 de indivizi, a indicat o prevalență a anxietății de 31,9% (Salari *et al*., 2020). Conform Organizației Mondiale a Sănătății – OMS (2022), factorii declanșatori ai COVID-19 au condus la o creștere cu 25%, în medie, a nivelului de anxietate și depresie la populația generală. Factorii de risc asociați cu distresul pandemic sunt: genul feminin, grupa de vârstă tânără (≤40 ani), prezența bolilor cronice/psihiatrice, șomajul, statutul de student și expunerea frecventă la social media și noutăți ce privesc COVID-19 (Xiong *et al*., 2020). Este dificil să nu sesizezi o legătură solidă între pandemie și „infodemie", concept creat de David Rothkopf (2003) pentru a desemna amalgamul de fapte, amestecate cu teamă, speculații și zvonuri, amplificate și transmise rapid pe tot globul de tehnologiile informaționale

moderne, cu efecte negative asupra economiilor naționale și internaționale, politicii și securității în moduri total disproporționate raportat la realitățile de bază de la care pornesc.

Un studiu din 2011 realizat de Eisen *et al.*, indica faptul că anxietatea de separare se manifestă la aproximativ 4% din populația tânără, cu rate mari la copii mai mici decât la adolescenți. Cu toate acestea, un studiu din 2024, care și-a propus să investigheze nivelul tulburării anxietății de separare în perioada post-pandemică în rândul a 128 de fete și 189 de băieți iranieni cu vârsta medie de 9.63 ani, a ajuns la cifre alarmante, conform cărora mai bine de jumătate (51.1%) dintre participanți sufereau de niveluri crescute de anxietate de separare (Vossoughi *et al.*, 2024). Cercetările din psihologie demonstraseră o corelație pozitivă între anxietatea de separare și absenteismul școlar încă din anii 1930-1940 (Mennuti *et al.*, 2024, 168-169).

Acest fapt a fost confirmat de un sondaj reprezentativ realizat în mai 2020 de *EdWeek Research Center*, care a arătat că 23% dintre elevi erau, practic, „absenți": deși prezenți fizic, ei nu dovedeau nicio conectare cu activitățile online, nu intrau în contact cu profesorii), iar 45% dintre profesori au raportat că elevii au manifestat niveluri de implicare mult mai scăzute în activitățile școlare decât înainte de pandemie (Santibañez & Guarino, 2021). Un studiu realizat în anul 2024 a demonstrat că rata absenteismului cronic în rândul elevilor din școlile publice din SUA a crescut substanțial odată cu revenirea la învățământul „față în față", în perioada postpandemică. Mai exact, între anii școlari 2018-2019, respectiv 2021-2022, ponderea elevilor absenți cronic a crescut cu 13,5 puncte procentuale – o creștere de 91%, care se traduce în faptul că încă 6,5 milioane de elevi sunt astăzi absenți cronic (Dee, 2024).

Cozolino (2017) explică această realitate socială prin cauze din sfera neuroștiinței. Atunci când suferim din cauza stresului și anxietății, apar în corpul nostru o serie de reacții fiziologice, care pregătesc organismul pentru luptă sau fugă (*fight or flight*): energia este mobilizată prin creșterea tonusului cardiovascular și muscular și conservată prin inhibarea digestiei, a creșterii și a răspunsului imunitar; la nivelul hipotalamusului, al hipofizei și al glandelor suprarenale se declanșează o cascadă de reacții biochimice, alături de creșterea nivelului de glucocorticoizi, de epinefrină (adrenalină) și de opioide endogene. Această „inundare" de procese fiziologice este, în fapt, o reacție în lanț, prezentată de Rothschild (2023, 30) sub forma axei hipotalamo-hipofizo-corticosuprarenale (HHC). „Hormonul stresului", cortizolul, afectează pe termen lung hipocampul, cu rol în memorie și învățare, inhibă neurogeneza, dezvoltarea neuronală

și buna funcționare celulară, produce degenerescență dendritică, deficit de mielinizare și moarte celulară, fiind, totodată, una din principalele cauze privind deficiențele legate de acumularea de cunoștințe noi, memoria explicită și gândirea spațială (Cozolino, 2017, 229). O serie de studii au descoperit un nivel crescut al activării amigdalei ca reacție la stimuli de natură emoțională în cazul pacienților cu simptome anxioase și depresive (Beesdo *et al*., 2009; Etkin și Schatzberg, 2011; Hamilton *et al.,* 2012; Siegle, Steinhauer, Thase *et. al,* 2002, *apud* Beck, David și Freeman, 2019, 89).

Un alt rezultat îngrijorător este evidențiat de Kooth (2020), care a arătat că violența domestică asupra copiilor a înregistrat o creștere de 51%. Pandemia a dus la degradarea relației dintre părinți și copii. În multe cămine, copiii au devenit neliniștiți sau chiar violenți. Unele persoane au hotărât să-și blocheze ușile și ferestrele din frica exagerată de a nu fi afectați de virus. Bombardarea cu informații a condus, în multe cazuri, paradoxal, la dezinformare, ceea ce a generat frică, anxietate și distres în rândul populației. În fața acestor stresori puternici, copiii au răspuns prin comportamente dependente, furie, agitație, anxietate sau izolare (Dabkowska & Dabkowska-Mika, 2021).

Situația a fost atât de gravă, încât Asmundson și Taylor (2020a) au formulat conceptul de „coronafobie" și au propus două categorii nosografice: sindromul de stres COVID (*COVID Stress Syndrome*), respectiv tulburarea de stres COVID (*COVID Stress Disorder*). Aceiași autori (2020b) consideră fezabilă ideea că tulburarea de stres COVID este o tulburare de adaptare, caz în care aceasta ar trebui să se diminueze odată ce efectele pandemiei își reduc din intensitate. În caz contrar, acest tip de tulburare s-ar putea croniciza, aceasta fiind o zonă importantă de investigare în curs, cu implicații pentru nevoile actuale și post-pandemice ale serviciilor de sănătate mintală.

Specialiștii care teoretizează ideea de traumă colectivă găsesc în pandemia de COVID-19 exemplul perfect pentru expunerile lor (Shiro, 2023, 154-155). Resorturile traumatizării, în această perioadă, au fost: zdruncinarea presupunerilor colective cu privire la lume ca un loc sigur și echitabil; erodarea încrederii în sistemele sociale ca aparate de protecție a cetățenilor și în competența experților de a repara aspectele nevralgice ce ar putea conduce la răspândirea rapidă a unei boli contagioase; blocarea accesului la resursele psihologice oferite de locuri de joacă, biserici, centre comerciale, casele vecinilor și ale rudelor, care s-au transformat peste noapte din refugii în potențiale focare virale; apariția conflictelor cu cei apropiați din cauza fricii și a diferențelor de opinie; accentuarea diferențelor rasiale și financiare ș.a. Observația subtilă a

lui Bonanno (2024, 303) este că impactul traumatic uriaș al pandemiei, manifestat deopotrivă sub forma dificultății oamenilor de a se adapta, precum și a profesioniștilor în sănătate mintală de a le oferi acestora sprijin de specialitate, a fost amplificat de caracterul multifațetat al evenimentului, în urma căruia oamenii au dezvoltat reacții traumatice foarte variate.

David (2022, 70) atrage atenția asupra modului în care pandemia a scos la iveală punctele nevralgice ale sistemului medical românesc, construit pe două valori fundamental diferite față de spațiul vestic: concentrarea puterii, nu descentralizarea ei, respectiv colectivism, nu autonomia individului. Un astfel de sistem de sănătate bazat pe o abordare biomedicală reducționistă și vetustă a fost un factor de vulnerabilitate pentru efectele negative ale pandemiei asupra populației din România. COVID-19 a evidențiat, astfel, necesitatea mutației către un model biopsihosocial complex și modern în abordarea pacientului, care se deplasează spre centrul actului de sănătate, administrat de echipe multi/interdisciplinare și ghidate de recomandări clinice formalizate în protocoale validate științific.

Pandemia de COVID-19 a fost resimțită ca o nouă și brutală condiție universală negativă, de care atât indivizii, cât și statele, au încercat să fugă „înapoi", întorcându-se la „viața dinainte". Bruno Latour (2024), unul dintre cei mai citați zece specialiști în științele umane, consideră că umanitatea a fugit, astfel, de opțiunea unui alt mod posibil de a trăi. Obtuzitatea hermeneutică exprimată sub forma incapacității de a oferi o interpretare coerentă acestui eveniment global a blocat șansa accesării unei ocazii revelatoare de a ne trezi din somnambulismul *as usual*. Constatarea amintește de recomandarea lui Echterling *et al.* (2024, 525) ca specialiștii care lucrează cu comunitățile care au suferit traume colective să accentueze co-crearea unei povești de supraviețuire colectivă, cu puternice funcții sanogenetice. Latour reinterpretează în cheie pozitivă *Metamorfoza* kafkiană și vede în pandemia de COVID-19 o posibilitate de a ne transfigura vechea existență. Întrebarea fundamentală este cu ce suprafață de protecție ne-am putea „înveli" după atâta dezvoltare ucigătoare, cu ce „veșmânt" de semnificații ne-am putea acoperi pentru a găsi un sens metafizic pentru o nouă și autentică ieșire din „Pandemia-Pământ".

Un studiu cu două etape de măsurare (înainte și după primul val de COVID-19) pe 4.981 de adolescenți din Sichuan, China, a arătat că anxietatea a fost un predictor semnificativ pentru depresie de-a lungul timpului (Shek *et al.,* 2022). Autorii au fost interesați de relația dintre sensul vieții, depresie și anxietate. Rezultatele au demonstrat că spiritualitatea, măsurată prin prisma

sensului vieții, a prezis negativ depresia la fiecare etapă de măsurare și a influențat schimbarea nivelului depresiei în timp. Multiple analize de regresie au arătat că sensul vieții a moderat efectele anxietății și depresiei, ceea ce a susținut teza că spiritualitatea este un factor important de protecție în viața psihologică a adolescenților. A evidențiat, totodată, necesitatea orientării practicilor educaționale în direcția consolidării unui sens în viață în rândul tinerilor.

Spiritualitatea se referă la valorile persoanei și culturii din care face parte, speranța într-o perspectivă de viitor, capacitatea de a elabora un sens și o direcție (misiune), un scop în viață, capacitatea de a aprecia frumusețea și complexitatea vieții, de a simți emoții complexe precum recunoștința, aprecierea profundă a tuturor formelor de viață și de a promova comportamente care respectă și promovează viața sub toate formele ei (Vasile, 2024, 352). Studiul validează rolul important pe care îl are sensul vieții în lupta cu adversitățile, idee pe care a expus-o într-o manieră inedită Viktor Frankl în cartea de referință – *Omul în căutarea sensului vieții* (2018). Fiind închis pentru trei ani în lagărul nazist de la Auschwitz, fondatorul logoterapiei este convins că a supraviețuit experiențelor cumplite la care a fost supus datorită faptului că a avut permanent în vedere găsirea unui sens în cele întâmplate.

Împotriva unei prejudecăți comune în lumea academică din zilele noastre, conform căreia discursul științific al psihologiei și problematica vieții spirituale sunt nu doar separate, ci chiar ireconciliabile, se ridică vocile unor specialiști de anvergură. Este cazul Virginiei Satir (2019, 406), care merge până la formularea crezului că orice schimbare este precedată de contactarea laturii spirituale a persoanei, urmată de parcurgerea împreună cu terapeutul a unui drum care duce la eliberarea energiei (până atunci blocată de traumă) și utilizarea ei în mod natural spre însănătoșire, dimensiune ce reprezintă spiritualitate în acțiunea. Haidt consideră că sensul vieții face parte din al treilea palier al personalității individului, cristalizându-se sub forma unei identități narative ce conferă sens existenței noastre (2020, 196-197). Zohar și Marshall propun conceptul de SQ – inteligență spirituală, pe care îl susțin cu prezentarea a numeroase studii științifice. Funcția principală a SQ este aceea de a găsi semnificația și valoarea actelor sau experiențelor de viață, în acord cu dorința arzătoare specific umană de a ne plasa viețile într-un context mai larg, dătător de sens (Zohar & Marshall, 2009, 16; 24-26).

Având în vedere că sensul vieții reprezintă una dintre temele principale ale studiului filosofic, reiese importanța filosofiei ca factor de reziliență. Dintre multiplele argumente ce pot fi aduse în acest sens, amintesc unul formulat de

Han (2024): realizările culturale ale umanității, inclusiv filosofia, se datorează unei atenții profunde, de tip contemplativ, aflată în opoziție cu hiperatenția (*hyperattention*) la care ne obligă societatea contemporană, dominată de multitasking (Han, 2024, 23). Așa cum remarcă o discipolă a lui Jung, Verena Kast (2023, 8), suntem robii unei „economii a atenției": „Nu există nimeni și nimic care să nu-și dorească toată atenția noastră!". Filosofia inversează acest mecanism de control social, invitându-ne la un exercițiu (gr. áskesis) de concentrare a atenției (ca revers față de dispersarea atenției la care ne îmbie societatea de consum) prin trecerea de la „ceea ce trebuie făcut" la „ceea ce este" (gr. *to on* – participiul prezent al verbului *einai* – a fi), de la „să fii x sau y" la Ființă.

Wallin (2014, 22) consideră că este esențial ca un terapeut să-și dezvolte capacitatea de a medita pentru a-și putea ajuta pacienții. Teoreticianul atașamentului expune, în acest sens, trei argumente principale. În primul rând, o poziție meditativă facilitează experiența de a fi în mod ferm ancorat în momentul prezent, ceea ce scade vulnerabilitatea de a-i respinge pe pacienți sau de a fi preocupați de altceva decât de bunăstarea lor. În al doilea rând, o poziție centrată pe prezent facilitează experiența de a fi în interiorul propriului corp și de a fi conștient de acesta: „Acordarea consecutivă la propriile răspunsuri somatice amplifică semnalele care ne permit să ne racordăm la experiențele neverbalizate și, probabil, disociate ale pacientului". În al treilea rând, a medita reprezintă o stare mentală de siguranță la nivelul atașamentului, ceea ce facilitează o atitudine de acceptare, o deschidere nondefensivă și receptivitate crescută față de experiență așa cum se prezintă ea, ajutându-ne să facem loc întregului spectru de sentimente, gânduri și dorințe ale pacientului.

Rolul spiritualității ca factor de resursă este susținut de o meta-analiză realizată de Schwalm *et al.* (2022), privind relația dintre spiritualitate/religiozitate și reziliență. Autorii au investigat 34 de studii observaționale și au ajuns la concluzia că există o corelație pozitivă moderată între S/R și reziliență ($r = 0.40$ [95% CI, 0.32–0.48], $p < 0.01$). În anul 2021, psihologul social David DeSteno a publicat o carte cu titlu provocator: *Cum lucrează Dumnezeu: știința din spatele beneficiilor religiei* (*How God Works: The Science Behind the Benefits of Religion*), în care a analizat cercetările psihologice cu privire la eficiența practicilor spirituale de tipul meditației, rugăciunii, spovedaniei și ritualurilor de penitență. DeSteno ajunge la concluzia că există dovezi din belșug că practicile spirituale ameliorează starea de bine a indivizilor, sporind coeziunea și încrederea la nivelul grupurilor sociale (Haidt, 2024, 277). Așa cum arată un studiu realizat de Manning și colab. (2018), importanța înțelegerii religiei și a spiritualității

asociate ca surse ale rezilienței se extinde dincolo de îndrumarea morală și sistemul de credințe. Utilitatea valorilor și convingerilor derivate din această sferă a vieții rezidă în stabilitatea și durabilitatea acestora chiar și în fața unora dintre cele mai cumplite evenimente. Angrenând dimensiunile afectivă, cognitivă și relațională, spiritualitatea contribuie la dezvoltarea rezilienței globale a individului.

Toate aceste descoperiri conduc la constatarea că anxietatea este, în primul rând, o problemă filosofică, iar „pătrunderea și înțelegerea anxietății este, într-un anumit sens, pătrunderea și înțelegerea condiției umane" (Stossel, 2019, 31). Anxietatea a fost un subiect de interes în gândirea unor filosofi precum Kierkegaard, Heidegger sau Sartre, atrăgând, totodată, atenția creatorilor de școală psihoterapeutică precum Freud – psihanaliza clasică, Aaron Beck și Albert Ellis – psihoterapia cognitiv-comportamentală (CBT) sau Carl Rogers – psihoterapia centrată pe persoană. În timp ce filosofia o consideră o condiție fundamentală a existenței, psihoterapia caută soluții pentru a o gestiona și a-i reduce impactul asupra vieții cotidiene. În final, abordările filosofice și cele psihoterapeutice se completează reciproc, oferind atât o înțelegere profundă, cât și mijloace practice de a face față anxietății (Cădariu & Vîșcu, 2025, 49-50).

Psihoterapia existențială, precum cea practicată de Rollo May sau Irvin Yalom, acordă o atenție aparte angoasei. May consideră că anxietatea are o altă cauză decât simpla respingere de către o persoană de atașament, fiind vorba, de fapt, despre imposibilitatea cunoașterii lumii „în care ai fost aruncat", despre dificultatea sau chiar neputința de a te orienta în propria experiență (Ionescu, 2006, 176). Yalom (2012, 56) vede în angoasa de moarte un factor determinant al experienței și comportamentului uman: „Teama de moarte este omniprezentă și de o intensitate care face ca o bună parte din energia oricui să se consume în negarea morții". În contextul discuției despre plictiseala existențială ca țesătură a depresiei omului modern, Kast discută despre remediul reflecției filosofice la sensul vieții:

> *„Și dacă sensul rămâne, cu toate acestea, pierdut? Dacă găsirea sensului este o nevoie fundamentală a omului înseamnă că aceste experiențe pline de sens nu ne sunt accesibile tot timpul și că ele trebuie căutate în permanență. Oamenii sunt realmente căutători de sens. Poate că tocmai aici se ascunde deja o experiență cu sens, în faptul că nu găsim pe moment niciun sens și, cu toate acestea, continuăm să trăim. Însă asta înseamnă că noi știm, în secret, că sensul poate fi găsit din nou și că el se poate pierde iar, în orice moment"* (Kast, 2023, 132).

Reziliența este un termen relativ tânăr și popular, apariția sa fiind legată de numele lui Francis Bacon (Ionescu, 2013a, 204; Chiracu, 2022, 9). Cuvântul pătrunde în literatura de specialitate în jurul anului 1980, oferind un concept nou pentru o realitate veche. Termenul de reziliență (lat. *resilere* - „a sări la loc") este împrumutat din domeniul tehnic, unde se referă la capacitatea unui material de a-și recăpăta forma inițială după ce a suferit un impact, de unde reies valențele sale psihologice. Definițiile din literatura de specialitate sunt numeroase și surprind multidimensionalitatea conceptului (Pânișoară, 2024, 27), determinându-i pe autori precum Tisseron (2020, 25) să evidențieze faptul că am putea vorbi mai curând despre „reziliențe" decât despre „reziliență". Semnificațiile din ultimele două decenii ale termenului au fost sintetizate astfel:

> *„capacitatea de supraadaptare și supracompensare, la nivel psihosomatic, în cazul persoanelor care au fost victime ale războiului, cataclismelor naturale sau a celor produse de om, cum este cazul atentatelor teroriste, abuzurilor de orice natură, care pun în pericol integritatea fizică și emoțională a unui om, ale accidentelor în urma cărora persoana își pierde integritatea fizică, a confruntării cu afecțiuni organice de natură să pună în pericol major viața și integritatea fizică sau psihică a persoanei, a unui membru al familiei sau al unui străin, în contextul în care a fost martor la suferința acestuia ș.a."* (Iliuță, 2023, 31).

Șerban Ionescu (2013, 27) semnalează că, în lipsa unei definiții unice a rezilienței, poate fi identificat un acord în privința a două aspecte esențiale: „(a) reziliența caracterizează o persoană care a trăit sau trăiește un eveniment cu caracter traumatizant sau adversitate cronică și care dă dovadă de o bună adaptabilitate (ceea ce are semnificații diferite, în funcție de vârsta sa și de contextul socio-cultural în care trăiește) și (b) reziliența este rezultatul unui proces interactiv între persoană, familie și mediul său înconjurător".

Reziliența este o trăsătură de personalitate, un proces și un rezultat (Pânișoară, 2024, 24; Iliuță, 2023, 28; Alexandru, 2022, 166-170; Tisseron, 2020, 23; Ionescu, 2013a, 204-205). Pe un continuum cu doi poli – factorii adversativi și factorii de resursă –, aceasta se poziționează în zona de echilibru, cu înclinarea balanței către cei de resursă, care joacă rolul de factori sanogenetici. Reziliența nu este un concept fix, ci transmite o realitate dinamică, desemnând un atribut ce poate fi îmbunătățit. Majoritatea definițiilor pun accentul pe abilitatea de a face față circumstanțelor stresante sau traumatizate, dar și pe capacitatea de a-ți reveni și a duce o viață bună în ciuda

dificultăților (Flett, 2024, 563-564). De aceea, este mai indicat să afirmăm că o persoană se află „în parcurs de reziliență" decât că este „rezilientă" (Lecomte, 2020, 74). Fenomenul se aplică atât la nivelul indivizilor, cât și la cel al comunităților, fiind o conjuncție de procese neurologice, psihoafective și socioculturale (Crocq, 2014, 198).

O persoană rezilientă este prosocială, a învățat din adversitatea ei, vine în sprijinul celorlalți și nu se agață de suferință pentru a justifica erorile și neajunsurile, nu și-a uitat durerea și nu o ascunde cu orice preț, ci se află într-un proces continuu de transformare a sinelui și a mediului pentru a-și continua dezvoltarea și a contribui la dezvoltarea celorlalți (Vasile, 2024, 271). Dispune de o serie de calități precum: control intern, simțul puternic de angajament față de sine, capacitatea de a vedea schimbarea/stresul ca pe o provocare, angajarea în sprijinirea celorlalți, atașament securizant, obiective personale și/sau colective, autoeficacitate, simțul umorului, stimă de sine ridicată, abordare orientată spre acțiune, capacitate de a percepe efectul stresului, adaptarea la schimbare, abilitatea de a folosi succesele din trecut pentru a face față provocărilor actuale, răbdare, toleranță față de emoțiile negative, optimism, credință (Connor & Davidson, 2003).

Principalele strategii pentru dezvoltarea rezilienței sunt: acceptarea realității, îndreptarea către ceilalți oameni, deschiderea către imaginea de ansamblu și optimismul cu privire la viitor, învățarea lecțiilor din trecut/resemnificarea acestora, crearea unei narațiuni coerente a evenimentelor, cultivarea flexibilității răspunsurilor cerebrale, recondiționarea, accesarea inteligenței somatice, dezvoltarea inteligenței emoționale, accesarea și dezvoltarea inteligenței relaționale, dezvoltarea autocompasiunii, empatiei atente și atitudinii pozitive (Corduneanu, 2022, 134-138).

Marea întrebare a rezilienței în zilele noastre pare să fie cea formulată de autoarea Elif Shafak în titlul omonim: *Cum să rămâi lucid într-o epocă a dezbinării* (2020). Scris în contextul pandemiei, eseul problematizează conceptul de normalitate, invocat ca resursă pierdută. Dezamăgirea, dezorientarea, anxietatea, furia și apatia sunt problemele cu care se confruntă omul contemporan. Teza formulată de Shafak este că sursa tuturor acestor angoase existențiale este lipsa libertății autentice de exprimare:

> *„«Nu există agonie mai mare decât să porți o poveste nerostită înlăuntrul tău», scria poeta și activista pentru drepturile omului Maya Angelou. În circumstanțele de azi, dintr-o multitudine de motive, o astfel de agonie este trăită de foarte mulți oameni de*

pe întreg cuprinsul globului [...] Poveștile ne unesc, dar cele nespuse ne separă. Suntem făcuți din povești [...] Prin urmare, atunci când nu putem să ne spunem povestea, când suntem reduși la tăcere și suntem excluși, ne pierdem însușirile umane. (...) Atunci când ne pierdem vocea, ceva moare în noi" (Shafak, 2020,. 14-15).

Soluția oferită de autoare este întâlnirea dintre un nomadism intelectual și o flexibilitate a apropierii de cei marginali: „să fim într-o continuă mișcare, să învățăm permanent, să refuzăm să ne închidem în orice ghetou cultural sau mental și să petrecem mai mult timp nu în centre, ci la margini, acolo de unde vine întotdeauna schimbarea reală" (*Ibidem*, 25). Shafak avertizează asupra fenomenului dureros al pierderii sinelui, exprimat sub forma celei mai periculoase dintre stările afective: apatia (din *a* privativ + gr. *pathos* – afect, emoție). Vulnerabilitatea noastră comună, exprimată sub forma unei îngrijorări existențiale generalizate, ilustrează o altă semnificație a sintagmei „pandemia de anxietate". Drama pierderii sinelui este comună tuturor, ceea ce înseamnă că angoasa „democratizează" lumea, aducând-o la o stare de egalitate în zona de lipsă. Suntem „singuri împreună" și trăim ceea ce Noreena Hertz numea *Secolul singurătății* (2021).

Afecțiunile moderne cu bază neurologică (depresia, anxietatea, tulburările de atenție, *borderline* și *burnout*) sunt cauzate nu de o agresiune exterioară, ci de suprasolicitarea individului în fața oportunităților nelimitate ale societății contemporane. Este teza lui Byung-Chul Han (2024), filosof și teoretician al culturii stabilit în Germania, care consideră că „societatea disciplinară" specifică secolelor trecute a fost înlocuită de o „societate a oboselii" , în care omul joacă rolul unui *animal laborans* care își impune singur standardele și cerințele. Prin autoexploatare, acest *Prometeu obosit* se transformă într-o piesă depresivă, parte a unui mecanism în care excesul de pozitivitate creează o nouă formă de control social. Expunerea lui Han, dincolo de a fi numai o critică a societății moderne, insistă asupra prețului pe care trebuie să îl plătim pentru (auto)presiunea depășirii constante.

În fața unei „pandemii de anxietate" universale, cauzate de factori psihologici, sociali, culturali și educaționali, cât și de condițiile constitutive societății contemporane, răspunsul nu poate fi doar unul strict medical sau psihologic, ci trebuie să atingă dimensiunea filosofică și spirituală a vieții. Reziliența, sensul existențial și grija de sine reprezintă resurse esențiale pentru adaptarea și recuperarea noastră în această perioadă a pierderii autenticității. Numai prin cunoaștere, acceptare și redescoperire a sinelui și a celuilalt, împreună cu o

înțelegere critică a societății contemporane, putem spera să ne reconstruim identitatea, să ne vindecăm și să redescoperim bucuria de a trăi într-o lume măcinată de anxietate. Prin urmare, răspunsul la frica de a trăi este trăirea fricii… până la capăt, cu sens, până când cunoașterea de sine (gr. *gnôthi seauton*), preceptul central al lumii și filosofiei grecești, va transfigura această frică în bucurie, dovedindu-i natura de *pharmakon*.

Bibliografie

Alexandru, S.-Ș. 2022. „Rolul rezilienței în relația dintre stilurile parentale și depresie, anxietate și stres la tineri." În *Puterea de a merge mai departe: reziliența*, coord. Chiracu. București: Editura Universitară, pp. 166-200.

Asmundson, G. J. G., & Taylor, S. 2020a. "Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV outbreak." *Journal of Anxiety Disorders*, 70, 102196. Boyraz, G., Legros, D. N., & Tigershtrom, A. (2020).

Asmundson GJG, Taylor S. 2020b. "Coronaphobia revisted: A state-of-the-art on pandemic-related fear, anxiety, and stress." *J Anxiety Disord*. 2020 Dec;76:102326. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102326. Epub 2020 Oct 24. PMID: 33142124; PMCID: PMC7585502.

Bandelow, B., & Michaelis, S. 2015. "Epidemiology of anxiety disorders in the 21st century." *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *17*(3), 327–335. https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.3/bbandelow.

Beck, A.T., Davis, D.D., Freeman, A. 2019. *Terapia cognitivă a tulburărilor de personalitate*, trad. Claudia Găgeanu. Cluj-Napoca: Editura A.S.C.R.

Bonanno, G.A. (2024). *Reziliența umană și vindecarea traumei: cum ne schimbă noile descoperiri științifice perspectiva asupra tulburării de stres posttraumatic*, trad. din lb. engleză de Claudia Neacșu. Pitești: Paralela 45.

Cădariu, I.-E. & Vîșcu, L.-I. 2025. *Psihoterapie existențială: abordare integrativă pentru psihoterapeuți și asistenți sociali*. București: Editura Universitară.

Connor, K.M., & Davidson, J.R. 2003. "Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC)." *Depression and anxiety*, *18*(2), 76-82.

Corduneanu, V.M. 2022. „Reziliența în psihoterapie: concepte și intervenție." În *Puterea de a merge mai departe: reziliența*, coord. Chiracu. București: Editura Universitară, pp. 128-140.

Cozolino, L. 2017. *De ce este eficientă psihoterapia: cum ne folosim mintea pentru a ne influența creierul*, trad. Cristina Firoiu. București: Editura Trei.

Crocq, L. 2014. *16 conferințe despre traumă*, trad. Ana Mihăilescu. București: Editura Trei.

Dabkowska, M., & Dabkowska-Mika, A. 2021. "Potential effects of the COVID-19 pandemic on children and adolescents with separation anxiety disorder." In *Anxiety, Uncertainty, and Resilience During the Pandemic Period-Anthropological and Psychological Perspectives*. IntechOpen.

David, D. 2015. *Psihologia poporului român: profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*. Iași: Polirom.

David, D. 2022. „Un scurt sinopsis al sănătății și tulburărilor psihice din România. Implicații pentru pandemie și dincolo de aceasta." În *Suntem sănătoși la minte?: despre sănătatea psihică în România: șase abordări*. București: Humanitas, pp. 55-79.

Dee, T. S. (2024). "Higher chronic absenteeism threatens academic recovery from the COVID-19 pandemic." *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *121*(3), e2312249121.

Echterling, L.G., Presbury, J., McKee, J.E. 2024. *Intervenția în situații de criză: construirea rezilienței în vremuri tulburi*, trad. din lb. engleză de Daniela Andronache. București: Editura Trei.

Eisen, A. R., Sussman, J. M., Schmidt, T., Mason, L., Hausler, L. A., & Hashim, R. 2011. "Separation anxiety disorder." In *Handbook of child and adolescent anxiety disorders* (pp. 245-259). New York, NY: Springer New York.

Flett, G., & Hewitt, P. L. 2024. *Perfecționismul în copilărie și adolescență: o perspectivă a psihologiei dezvoltării*, trad. din lb engleză de Ruxandra Rădulescu. București: Editura Trei, 2024.

Frankl, V. 2018. *Omul în căutarea sensului vieții*, trad. Florin Tudose. București: Vellant.

Greenberg, P. E., Sisitsky, T., Kessler, R. C., Finkelstein, S. N., Berndt, E. R., Davidson, J. R., ... & Fyer, A. J. 1999. "The economic burden of anxiety disorders in the 1990s." *Journal of clinical psychiatry*, *60*(7), 427-435.

Haidt, J. 2020. *Ipoteza fericirii: armonia dintre știința modernă și vechea înțelepciune*, trad. Simona Drelciuc. București, Humanitas.

Haidt, J. 2024. *O generație în pericol: cum afectează telefonul sănătatea mintală a copiilor noștri și cum îi putem proteja*. București: Bookzone.

Han, B.-C. 2024. *Societatea Oboselii*, trad. din lb. germană, note de Mirela Iacob. Timișoara: Contrasens.

Hertz, N. 2021. *Secolul singurătății: o pledoarie pentru relațiile interumane*, trad. din engleză de Simona-Maria Onciu. București: Humanitas.

Horney, Karen. 1998. *Personalitatea nevrotică a epocii noastre*, trad., preambul și note de dr. Leonard Gavriliu. Editura IRI.

Ionescu, Ș. 2006. *Paisprezece abordări în psihopatologie*, trad. de Bogdan Bălan. Iași: Polirom.

Ionescu, Ș. 2013a. *Tratat de psihologie clinică și psihopatologie*, coord. de Michèle Montreuil și Jack Doron, trad. din franceză de Aliza Ardeleanu, ed. a 2-a. București, Editura Trei.

Ionescu, Ș. 2013b. *Tratat de reziliență asistată*, trad. Sofia Manuela Nicolae, pref. de Boris Cyrulnk. București, Editura Trei.

Iliuță, C. 2023. *Psihotraumatologie și reziliența familiei în lupta împotriva cancerului*. București: Editura Fundația „Generației".

Javaid, S.F., Hashim, I.J., Hashim, M.J. *et al*. 2023. "Epidemiology of anxiety disorders: global burden and sociodemographic associations." *Middle East Curr Psychiatry* 30, 44. https://doi.org/10.1186/s43045-023-00315-3.

Kast, V. 2023. *Mai mult timp pentru suflet: calea spre vitalitate*, trad. din lb. germană de Ioana Brigle. București: Editura Trei.

Kessler, R 2005. "Lifetime Prevalence and Age-of-Onset Distributions of DSM-IV Disorders in the National Comorbidity Survey Replication." *Archives of General Psychiatry* 62, nr. 6, pp. 593-602.

Kooth. 2020. *A Kooth data release: How has COVID-19 affected the mental health of children and young people in the United Kingdom*? Retrieved from: https://about.kooth.com/covid19-data/.

Lakhan R, Agrawal A, Sharma M. 2020. "Prevalence of Depression, Anxiety, and Stress during COVID-19 Pandemic." *J Neurosci Rural Pract*. 2020 Oct;11(4):519-525. doi: 10.1055/s-0040-1716442. Epub 2020 Sep 11. PMID: 33144785; PMCID: PMC7595780.

Larchet, J.C. 2018. *Captivi în internet*, în românește de Marinela Bojin. București, Editura Sophia.

Latour, B. 2024. *Unde sunt?: lecțiile pandemiei pentru uzul pământenilor*, trad. din lb. franceză, note de Bogdan Ghiu. Timișoara: Contrasens.

Lecomte, J. 2020. *Reziliența. Reconstruirea după un traumatism*, trad. din lb. franceză Doina Jela. București, Editura Spandugino.

Lupu, V. 2012. *Abordarea cognitiv-comportamentală în sexologie*, Ed. a 3-a. Cluj-Napoca: Editura ASCR.

Manning, L., Ferris, M., Narvaez Rosario, C., Prues, M., & Bouchard, L. 2019. "Spiritual resilience: Understanding the protection and promotion of well-being in the later life." *Journal of religion, spirituality & aging*, *31*(2), 168-186.

Mennuti, R.B., Christner, R.W., Freeman, A. 2024. *Intervenții cognitiv-comportamentale în educație: ghid practic*, trad. Alexandra Tomiță. Cluj-Napoca: Editura A.S.C.R.

Pânișoară, G. 2024. „Reziliența. Definirea conceptului. De la adversitate la forță interioară, transformare și succes." În *Reziliența, Calea spre succes și echilibru pentru copii și părinții lor*. Iași: Polirom, pp. 23-30.

Podina, I.R. & Luca, A.I. 2022. Anxietatea la copii și adolescenți. În *Parenting de la A la Z: 83 de teme provocatoare pentru părinții de azi*, vol. coord. de Georgeta Pânișoară. Iași: Polirom, pp. 397-402.

Chiracu Alina (coord). 2022. *Puterea de a merge mai departe: reziliența*. București: Editura Universitară.

Rapee, R., Wignall, A., Hudson, J. et. al. 2020. *Tratamentul anxietății la copii și adolescenți: o abordare fundamentată științific*. Cluj-Napoca: Editura A.S.C.R.

Rothschild, B. 2023. *Corpul își amintește: psihofiziologia și tratamentul traumei*, trad. Ramona Elena Anghel. București: Herald.

Rothkopf, D.J. 2003. "When the buzz bites back." *The Washington Post*, *11*, B1-B5.

Salari, N., Hosseinian-Far, A., Jalali, R. *et al*. 2020. "Prevalence of stress, anxiety, depression among the general population during the COVID-19 pandemic: a systematic review and meta-analysis." *Global Health* 16, 57 https://doi.org/10.1186/s12992-020-00589-w.

Santibañez, L., & Guarino, C. M. 2021. „The effects of absenteeism on academic and social-emotional outcomes: Lessons for COVID-19." *Educational Researcher*, *50*(6), 392-400.

Satir, V. 2019. *Arta de a făuri oameni*, trad. din engleză de Nicoleta Dascălu, Ed. a 2-a. București: Editura Trei.

Schwalm, F. D., Zandavalli, R. B., de Castro Filho, E. D., & Lucchetti, G. 2022. "Is there a relationship between spirituality/religiosity and resilience? A systematic review and meta-analysis of observational studies." *Journal of health psychology*, *27*(5), 1218-1232.

Shafak, Elif 2020. *Cum să rămâi lucid într-o epocă a dezbinării*, trad. de Adina Avramescu. Iași: Polirom.

Shek, D. T., Chai, W., & Tan, L. 2022. "The relationship between anxiety and depression under the pandemic: The role of life meaning." *Frontiers in psychology*, *13*, 1059330.

Shiro, E. 2023. *Consecințele neașteptate ale traumei*, trad. din engleză de Oana Zamfirache. București: Curtea Veche Publishing.

Stein, D. J., Scott, K. M., de Jonge, P., & Kessler, R. C. 2017. "Epidemiology of anxiety disorders: from surveys to nosology and back." *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *19*(2), 127–136. https://doi.org/10.31887/DCNS.2017.19.2/dstein.

Stossel, S. 2019. *Anxietatea: o poveste personală despre frică, speranță și căutarea liniștii interioare*, trad. din engleză de Vlad Vedeanu. București, Humanitas.

Tisseron, S. 2020. *Reziliența*, trad. din lb. franceză de Alina-Daniela Marinescu. București: Editura Spandugino.

Vasile, D. 2024. *Anatomia traumei: cum să ai o viață mai bună când sufletul te doare*, material consemnat și editat de Mariana Alexandru. București, Bookzone.

Vocabularul european al filosofiilor: dicționarul intraductibilelor. 2022. Vol. coord.: Barbara Cassin, trad. și adăugiri la ed. în lb. română coord. de Anca Vasiliu și Alexander Baumgarten. Iași: Polirom.

Vossoughi, M., Kharazi, M., Mani, A., Safari, F., Habibi, P., Zarei, L. & Lankarani, K. B. (2024). "Psychological strains after the crisis: evaluating separation anxiety among Iranian children and adolescents in the post-COVID-19 era." *BMC psychology*, *12*(1), 471.

Wallin, D.J. 2014. *Atașamentul în psihoterapie*, trad. Mihaela Dumitrescu, Ed. a 2-a. București: Editura Trei.

World Health Organization (2022). *COVID-19 pandemic triggers 25% increase in prevalence of anxiety and depression worldwide*, https://www.who.int/news/item/02-03-2022-covid-19-pandemic-triggers-25-increase-in-prevalence-of-anxiety-and-depression-worldwide.

Xiong, J., Lipsitz, O., Nasri, F., Lui, L. M. W., Gill, H., McIntyre, R. S. 2020. "Impact of COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review." *Journal of Affective Disorders*, 277, 55–64.

Yalom, I. 2012. *Psihoterapia existențială*, trad. Bogdan Boghițoi, Ed. a 2-a. București: Editura Trei.

Zohar, D. & Marshall, I. 2009. *Inteligența spirituală*, trad. Miruna Popescu. București: Vellant.

TERATOLOGIILE DIGITALE. OROAREA ORIGINARĂ ȘI APOCALIPTICISM ÎN LUMEA 2.0

Ștefan Bârzu

În teribilul an 1917, Rudolf Otto pronunța, în plina devoalare a disoluției lumii moderne și a zeilor săi, probabil cea mai inevitabilă formulă a fibrei afective a fenomenului religios: *mysterium tremendum et fascinans*. În lucrarea sa, *Das Heilige* (= sacrul), acesta caută să surprindă experiența religioasă a omului care întâmpină, sau este el însuși preîntâmpinat, de prezența divinului. Însă Otto caută această întâmpinare în forma sa pură, descărnată de orice tradiție, dogmă sau judecată care ar pune-o mai târziu în mișcare și, deci, în lume. Caută, astfel, cu impuls resuscitant, privirea defocalizată, auzul asurzit, atingerea neatinsului, fiorul necondiționat care dau peste *ganz Andere* (= cu totul celălalt). Otto așază acest eveniment, al întâlnirii „celuilalt" radical, al supra-naturalului, în conceptul discret de *numinous*. Aici, în acest concept nedeterminat (încă) rațional, în care iraționalul pare să inunde întreaga percepție, operează misterul care terifiază și fascinează.

Lumea modernă, însă, cea pe care Rudolf Otto o vedea în sublimă prăbușire, deși i-au sucombat marile proiecte în delir violent, insistă asupra noastră cu același apocaliptic amurg al zeilor. Sau cel puțin al celor vechi și al puterilor lor, de mult gâtuite de Prometeul Modern al științei. Însă, precum G.K. Chesterton afirma tranșant din capul lucrării sale *The Everlasting Man* (1925): „fie că este sau nu amurgul zeilor, sigur nu este și răsăritul omului" (Chesterton, 1926, 8). Și atunci, ce ne așteaptă în zorii de după acest însângerat crepuscul? Probabil nimic, însă înainte de asta, și poate nu cu razele unui soare natural, ci cu lumina artificală a unui far pixelat, se întrevăd, spectral, zorii bizari ai omului-zeu, ai transumanului și ai inteligenței artificiale. Aceste perspective preter-naturale care intermediază prin cabluri, circuite și cipuri „zeii vechi" cu „omul nou" reușesc, printr-un imanentism elementar și tehnologic, să declame o nouă fascinație – fascinația pentru *automata* și, hipertrofiat, pentru inteligența artificială autonomă. Dar își declamă în același timp și oroarea, teroarea, spaima?

În cele ce urmează mă voi concentra asupra cartografierii noilor spații în care își găsește loc experiența religioasă, pivotând atenția asupra elementelor teratologice, a monstruozității revitalizate și a ororii originare puse în joc.

1. *It preaches, but does it spook?*

Neo-nicodemitul teolog John D. Caputo, încercând să mai facă ceva loc pentru o experiență post-modernă a unui Dumnezeu care *insistă, deși nu există*, modulează o serie de discursuri cu privire la felul în care divinul ni se oferă totuși – dar ca prezență spectrală. Această dimensiune fantomatică a divinului, care, la limită este un aspect care nu a ținut niciodată de vreun „dincolo" supranatural, ci de însuși umanul prea-natural, ne pune, cumva, iarăși în fața unui *ganz Andere* al necondiționatului. Post-modernitatea ne scoate, deci, în fața unei experiențe a numinosului spectral, o experiență paradoxală care este deplin conștientă de inexistența divinului în sensul clasic, transcendent. Acest necondiționat spectral, debordează, așadar, ca *experiență umană a umanului*. Desigur, este, iată, umanul ca *ganz Andere* – o oroare nouă, a unui uman tras pe dos, în care îți ești ție însuți, ca oglindă fundamentală, *mysterium tremendum et fascinans*.

Astfel, se întreabă Caputo într-un paragraf al faimosului său eseu, *Proclaiming the Year of the Jubilee: Thoughts on a Spectral Life*, următorul lucru: *It spooks, but does it preach?* (Caputo 2020, 73) (= sperie, dar și predică?). Și tocmai pentru că nu mai așteaptă vreo voce „de dincolo'' care să îi răspundă la această întrebare, Caputo își răspunde, evident, singur: „[S]pectralitatea lui Dumnezeu este singurul mod prin care se poate predica. Altfel este o ofertă de vânzare..." (*Ibidem*). Lăsând totuși în suspensie această teologie slabă a spectralității lui Dumnezeu, care coboară divinul din cele *prea* înalte în cele *prea* umane, rămânem totuși cu o problemă crucială: pe cine mai sperie, de fapt, acest Dumnezeu? Și ce fascinație mai poate incita ceva atât de familiar? Caputo crede că bisericile vor tremura în fața acestui spectru, însă, în fapt, această grandioasă slăbire este, dacă mai contează în vreun fel, rezervată dumnezeului filosofilor, cum spunea Pascal, și nu Celui lui „Avraam, Isaac și Iacov" – sau, în fine, cu siguranță nu Dumnezeul religiilor, cel al credinței. Dumnezeul spectral, slăbit, antropomorfizat predică, sigur că da, dar mai sperie pe cineva? Mai terifiază? Mai creează fascinație, reverență, slujire?

Coordonatele noi ale lumii în care (pretindem că) trăim par să ne fi dezvrăjit complet de posibilitatea unor astfel de întâlniri mistuitoare, de deschiderea față de astfel de experiențe inundătoare pe care le-am fi găsit, cândva, la

„cei vechi”. Tot ce a fost la un moment dat misterios este capturat de mrejele luminoase ale rațiunii, dând o luciditate ameliorantă vechii frici de necunoscut. Însă, luând-o cel puțin ca o ipoteză, nu este atât lumea care este dezvrăjită, cât este rațiunea care suportă asta; rațiunea în care această lume este dată, constituită și reconstituită în așa fel încât să convină. Asta până când rațiunea, orice ar mai însemna ea pentru noi astăzi, se izbește de un „ceva” total diferit care ar putea-o arunca înapoi asupra sa.

2. Automata și Nefirescul

> „«Toate corpurile de acest tip» spune Lewis, «despre care poate fi cumva spus că sunt contrafaceri ale umanității încât o și travestesc – niște imagini ale morții vii sau ale vieții neanimate – mă dezgustă cel mai tare.»” (Hoffmann, 1967, 81)

Acestea sunt cuvintele unui personaj din *Automata* (1814) de E.T.A. Hoffmann, care, văzând o mașinărie umanoidă (numită Turcul Vorbitor) a unui colecționar de bizarerii și *mirabilia*, mașinărie care răspundea cu o acurateță *prea* umană, intră într-o derivă filosofică monstruoasă. Întrebările ridicate în întâmpinarea acestui *automaton* nu privesc doar natura dubioasă a acelei mașinațiuni mecanice, și nici nu vizează doar posibilitatea înfiorătoare ca în spatele aparaturii să se ascundă un suflu diabolic – mai curând, toate întrebările bat într-un singur punct răsturnător: dacă nu cumva și noi, oamenii, suntem doar niște mașinării de carne, cu tubulaturi venoase și cablaje nervoase? Dacă nu cumva, iată, și noi suntem niște sinistre mecanisme demonice.

Oroarea fundamentală pe care Hoffmann o pune în discuție nu este atât despre *automaton*, cât despre efectul pierderii unei frontiere clare și a unei distincții ontologice între mașinărie și om. În miezul acestei orori ființiale se manifestă experiența nefirescului (*unheimlich*), ca privire descărnată în abisul propriei cărni – gândirea care se gândește pe sine, iată, sabotând iremediabil unitatea experiențială a cuiva în lume. Și dacă nu reușim asta, similitudinea nefirească a automatonului umanoid și a inteligenței sale artificiale va opera, pentru noi, această criză. Înțelegem, deci, că nefirescul nu este o caracteristică a unui obiect (a robotului), și nici o categorie pură a subiectului (a mea, sau a ta), ci este experiența dizolvării limitelor dintre acestea două – sau, mai exact, experiența brutală a imposibilității de a repera liminalul dintre mine și robot și, fatalmente, dintre mine și mine însumi. Spaima și dezgustul lui Lewis se răsfrâng asupra unei travestiri care ne sperie în varii moduri pe toți – frontiera dintre interior și exterior nefiind doar una a automatonului din tablă, ci și a omului din carne din fața mea.

Cu atât mai mult, cu toții, într-o oarecare măsură, nemaifiind speriați de zeii din beznele pădurii, din abisurile mării, din înaltul boltei cerului și din altarele bortelor templelor, am început să ne speriem, printr-un detur prin fiarele modernității științifice, unul de altul și, finalmente, să ne speriem chiar de noi înșine. Plecând de la *Automata* a lui Hoffmann, psihiatrul Ernst Jentsch construiește o *Phychologie des Unheimlichen* (1906), o psihologie a nefirescului care situează această experiență în domeniul intelectiv al dezorientării în fața necunoscutului. O experiență crescândă în modernitate, în care tehnologia se dezvoltă într-o inerție incontrolabilă. Nefirescul, la Jentsch, este un moment ante-perceptiv al debusolării, în care ceea ce mi se dă în experiență nu îmi este cartografiabil – altfel spus, ceea ce experimentez în nefiresc îmi scapă capacităților mele de înțelegere a lumii. Astfel, Jentsch găsește experiența nefirescului ca fiind cel mai bine surprinsă în scurta poveste a lui Hoffmann, *Automata,* întocmai pentru că acolo autorul reușește să creeze un spațiu hermeneutic în care cititorul, la fel ca personajele umane prinse în țesele narative, să trăiască acest *disconfort atractiv* al dezorientării. Nefirescul este, iată, o oroare care, crede Jenstch, fascinează – asta până când este devoalat misterul – căci, iată, la fel cum automatonul poate fi desfăcut și demantelat pentru a-i demistifica mecanismul, la fel și scurta poveste se termină într-o detașare a ramei narative. Orișicum, nefirescul este, elementar, o experiență prilejuită de o dezorientare care poate fi rectificată.

Sondând în continuarea lui Jentsch, Freud, în 1919, repetă proiectul acestei psihologii a nefirescului, construind o teorie mai curând teratologică a lui *unheimlich*. Nefirescul nu e doar o experiență a excentricității pure, ci și o atenționare a unei excentricități interioare ascunse, a inconștientului inflamat. Iar inflamarea inconștientului, atenționând (*terata*, în greacă, însemnând și semn sau atenționare și monstru), ajunge să irumpă într-o *experiență a familiarității nefamiliare și a nefamiliarității familiare* (*heim* însemnând în germană „casă", iar *heimliche* „ascundere", sau „secret"), sau, cum Kierkegaard definește într-un punct anxietatea (*angst*) – o *antipatie simpatică și simpatie antipatică* (Kierkegaard, 1998, 79)[1].

În această paradoxală situare, nefirescul devine un fenomen portant al unei spaime care deja era în noi. Și în felul acestea, oroarea și fascinația nu

[1] Într-o notă de *Jurnal*, Kierkegaard duce până la capăt acest gând paradoxal (JP, vol. III, A 233): „anxietatea este de fapt o atracție față de ceva de care ne este frică, o antipatie simpatică; anxietatea este o putere străină care-l cuprinde pe individ, din ale cărei brațe nu se poate și nici nu vrea să se smulgă, fiindu-i frică de ea; or de ce îi-e frică – te și atrage".

pot fi secvențe diferite ale experienței nefirescului, ci sunt o singură trăire care le conține pe amândouă. În tensiune agonală, bineînțeles, dar rămân mereu împreună. Chiar și în experiența dezgustului exprimată așa visceral prin personajul lui Hoffmann față-în-față cu automatonul, observăm, deja la lucru, o criză fundamental religioasă – ea forțând întrebări liminale care încercau să (re)stabilească, în cele din urmă, sanctitatea *vieții* umane (*sfânt* însemnând întocmai „pus separat"). Bizarul *Turc Vorbitor*, care impresionează prin răspunsuri bune și terifiază cu vorbe profetice, declanșează în subtonul poveștii lui Hoffmann nu doar interogații filosofice și psihologice. Ceea ce este în fond declanșat este un fir teologic de interogație cu privire la identitatea acestui *ganz Andere* care, iată, pare să capete formă – și nu ca încarnare, ci încastrare tehnologică în tubulatura rece a artificialului. De data aceasta, deci, fiorul religios este aprins de groaza și dezgustul întâlnit de om în tabla rece a unui automaton. Julia Kristeva, căutând prin aceleași cotloane ca cele ale noastre de aici, spune, într-un punct de maximală devoalare a celeilalte fețe a *puterii sacre a ororilor* că:

> „[A]bjectul (...) este o altă fațetă a codurilor religioase, morale și ideologice pe care se odihnește somnul indivizilor și vrăjile vii ale societăților. Astfel de coduri sunt purificări și represiuni ale abjectului. Însă reculul represiunii constituie „apocalipsa" noastră și de aceea nu putem scăpa de convulsiile dramatice ale crizelor religioase." (Kristeva, 1982, 209)

Înțelegem, așadar, că în fenomenul religios instituționalizat (codificat) poate fi reperabilă o „purificare" și „represiune" a ororii originare date în experiență. Iar această ameliorare codificatoare pe care ar oferi-o religia se răstoarnă în puncte critice înapoi asupra noastră, descoperindu-ne ca fiind, la bază, oripilați de noi înșine. Practic, fenomenul religios este o cosmetizare radicală a unei monstruozități experiențiale. Pentru Kristeva, așadar, experiența nefirescului religios se subsumează abjectului. Astfel, abjectul este o antipatie tradusă în religie ca simpatie, o nefamiliaritate tradusă în familiaritate – și, deci, o oroare tradusă în fascinație – iar traducerea, în orice formă, rămâne pentru Kristeva o minciună, o travestire. Cu toate acestea, însă, cumva, iar aici ne despărțim de Kristeva, experiența religioasă, ca *mysterium tremendum et fascinans*, ține într-un paradox intraductibil ambii poli. Omul religios experiențial, și nu nominal, nu își poate traduce, artificial, oroarea în fascinație, ci este, iremediabil, fascinat de oroare și oripilat de fascinațiile sale.

Versiuni care au încercat de-a lungul timpului să taie acest nod gordian al experienței religioase care ține într-o strânsoare indistinctibilă oroarea cu

fascinația au tot fost – și progresiv au fost cele care au încercat să extirpe oroarea: de la apolinismul socratic care minimiza dionisiacul grecului vechi, la sectarianismul iudaismului antic în care Saducheii respingeau poziția (îngrozitoare oricărei gândiri a) unui Dumnezeu care ținea în controlul său *și* răul, la instituționalizarea eclesiologică a creștinismului în ceea ce numim „creștinătate", la scolasticismul tomist care revitaliza capacitățile rațiunii, minimizând corupția păcatului, până la teologiile liberale ale modernismului care distilează revelația la o etică sau un fapt antropologic. În această deprivare progresivă a religiosului de *tremendum,* inevitabil se pierde și capacitatea naturală de a avea vreo fascinație față de divin. Reculul Kristevei, cel care „constituie <<apocalipsa>> noastră și de aceea nu putem scăpa de convulsiile dramatice ale crizelor religioase", devine transparent atunci când vedem comportamentul compulsiv și în continuare religios al omului de a consuma, uneori autofagic, abjectul; de a se expune nefirescului, de a resuscita, pe orice cale, anticamera pierdută a experientizării divinului – oroarea.

Excrescența teribilă a literaturii apocaliptice, dis-topice, a muzicii disonante, a ritmicii *techno*, a frecvențelor abisale, a *rave*-urilor, a atonalității, a cinemaului horror, *body horror*, *splatter film, gore*, ca și a aruncatului din avion cu parașuta, sau fără parașută, a scormonitului pe sub pământ după bezne neluminate, a plonjoanelor în adâncurile mării după creaturi stranii – toate aceste apucături obsesive în jurul monstrului sunt întocmai crizele noastre etern religioase. Tânjim, organic, pentru a ne mai speria odată vreun zeu, pentru a ne deborda acea cruzime teribilă pe care Rudolf Otto o surprindea în una din definițiile lui *tremendum* – „formele sălbatice și demonice care se pot cufunda aproape într-o groaznică oroare și tremurare" (Otto, 1952, 13). Iar aceste apucături care se opun vădit oricărei forme de auto-prezervare, se văd cel mai bine și paroxistic în *apocalipticism* – un tip de textualitate, proptită constitutiv în compulsivitatea pe care o autopsiam anterior, care adună toate spaimele într-o proiecție revelatorie a unei lumi noi, post-cataclismice, în care, cumva, nemaifiind va fi mai bine.

În cele ce urmează vom urmări, ca pe un corolar eshatologic al acestei deprivări ale trăirilor noastre religioase de oroare, ceea ce Robert M. Geraci numește *Apocalyptic AI.* Prin aceasta vom vedea modul în care, în lume recablată, 2.0, credința religioasă este pliată pe un nou dualism, care înlocuiește agonia material – spiritual, și, mai mult decât atât, este pliată pe o nouă soteriologie. Cu toate acestea, nici noul dualism și nici noua soteriologie nu sunt suficiente pentru a scăpăra combustia unei experiențe veritabil religioase

– acestea pot provoca un soi de fascinație, însă nu una care ar participa la un fior premergător credinței, la vreun *mysterium* religios. Mai este nevoie de ceva mult mai fundamental – de oroare.

3. Numai un zeu ne mai poate speria[2]

Într-un studiu bizar al lui Beth Singer (2019, 156-176), aceasta analizează, prin ceea ce ea consideră ca fiind propriu-zis o metodă cantitativă, prezența speranței și disperării existențiale în grupurile emergente de entuziaști AI și de transumaniști. Ea observă, extrapolând atent datele, că există două direcții semnificative în ceea ce privește experiența colectivă a acestor grupuri cu privire la viitorul AI și a noilor tehnologii: (1) pe de o parte optimismul eshatologic transumanist, (2) pe de altă parte pesimismul eshatologic din mediul online al apocalipticismului AI. Desigur, din datele ei nu rezultă nicidecum o diferențiere tranșantă, mutual exclusivă, între cele două atitudini, însă concluziile lui Singer rămân reprezentative pentru cartografierea experienței religioase pe care o urmărim.

Pe de o parte găsim în aceste efervescențe de grup (1) un soi de *imanentism progresiv*, în care avansul tehnologic fascinează întocmai prin capacitățile sale expansive de a ameliora viața umană și (2) un soi de, să-i spunem provizoriu, *transcendentalism anxios*, în care expectanțele cu privire la ceea ce va-să-vină terifiază însăși existența umană și perpetuarea sa. Deja, chiar din aceste două poziții, avem cvasi-coordonatele definitorii ale eshatologiilor clasice – anume (1) eshatologia inaugurală, în care ceea-ce-va-să-vină, Împărăția lui Dumnezeu, este deja aici, însă nu în totalitate instaurată și (2) eshatologia futurală, în care Împărăția lui Dumnezeu urmează să se instaureze într-un viitor iminent. Însă lucrurile sunt cu mult mai sofisticate, întrucât aceste linii ale eshatologiilor clasice nu mai țin până la capăt în coordonatele sincretice ale acestor grupuri emergente care nu aparțin de nicio tradiție religioasă, cât mai curând coroborează, cel mai probabil inconștient și spontan, scheletul unei noi religiozități. Iată doar un exemplu al lui Beth Singer:

> „În cercetarea mea mai largă, observația antropologică a formelor de disperare existențială în relație cu AI a arătat foarte rapid că apar frecvent online și că urmăresc cel puțin trei modele repetitive. În primul rând, se face un comentariu scurt,

[2] Într-un interviu din 1966 pentru *Der Spiegel,* Martin Heidegger afirmă celebrele cuvinte: *Nur noch ein Gott kann uns retten* (=numai un zeu ne mai poate *salva*), ca o critică a punctului de profundă criză a umanității încastrate tehnologic într-un mod de gândire care, aruncat în mize pur utilitare, a uitat întrebarea originară cu privire la Ființă.

> disperat și bazat pe frică cu privire la viitorul nostru. În al doilea rând, se folosesc adesea clișee științifico-fantastice. În al treilea rând, acestea sunt ilustrate prin meme-uri create special pentru acel moment specific al Internetului, sau sunt unele reutilizate din lexiconul existent de meme-uri." (Singer, 2019, 167)

La limită, ceea ce este descris aici este un comportament ridicol, însă, cred, tot la aceeași limită, avem de a face cu o omiletică apocaliptică *per se* – mai exact, avem de a face cu o construcție spontană a unei predicări, *kerygmatice* (= proclamatoare), a iminenței „vremurilor de pe urmă". Avem cam toate elementele unei predici a unei apocalipse AI care, într-adevăr, ajunge la o fascinație frenetică și chiar reverențioasă într-un punct – plecând, iată, întocmai de la oroare. *It spooks first, and then it preaches.*

Formula tare a apocalipsei AI, ca formă veritabilă de continuare a tradițiilor teologice apocaliptice antice în contemporaneitate, îi aparține lui Robert M. Geraci, care în 2010 scrie *Apocalyptic AI. Visions of Heaven in Robotics, Artificial Intelligence, and Virtual Reality*. Pentru Geraci, acest fenomen al noului apocalipticism nu este nicidecum un fenomen supraimpus noilor tehnologii dintr-o ignoranță excentrică, ci este chiar o mizã intrinsecă a noilor tehnologii: „nu sunt ignoranții față de știință care promovează religia tehnologiei (deși pot foarte bine să se alăture unei astfel de mișcări), ci chiar liderii tehnologiei sunt cei care fac asta" (Geraci, 2010, 8). Așadar, Geraci apelează în demersul său de reconstrucție a modelelor apocalipticismului AI la persoane precum Hans Moravec, Ray Kurzweil sau Allan Newell, fiind, astfel, prudent cu speculația unei „mărturii ostile'' și poate conspirative care ar putea veni din mediile religioase clasice.

Cu toate acestea, teza acestui nou apocalipticism este teribilă, mergând, cred, mult mai departe decât o făceau apocalipsele antice zoroastriene, iudaice sau creștine. Însă înainte de a analiza cât de departe merg noile apocalipse, să privim asupra tezei lui Geraci:

> „AI-ul Apocaliptic desparte lumea în categorii de bine și de rău, categorii izomorfice cu cele ale cunoașterii/ignoranței, mașinii/biologiei și lumea virtuală/lumea fizică. (...) AI-ul Apocaliptic promite să rezolve problemele dualismului și alienării într-un viitor radical transcendent unde ne vom abandona trupurile biologice în favoarea unor trupuri virtuale care vor locui într-un omniprezent, și semnificativ din punct de vedere moral, cyberspace." (Singer, 2019, 9)

Coordonatele acestei teze nu sunt doar metaforele religioase ale unor realități tehnice, ci chiar constituie jargonul teologic al paradigmei unei noi religiozități. O nouă religiozitate care, iată, se clădește pe osatura celei vechi.

Ceea ce ne interesează din această osatură este șira ororii și cum acesta este pusă la înaintare – funcționând precum un catalizator pentru o experiență a misterului *numinous*. În analiza lui Geraci, cei care teoretizează astfel în jurul paradigmei *Apocalyptic AI*, acești „ingineri mistici", persistă asupra unui aspect de o importanță care nu poate fi neglijată – ființa umană, în agonia dualismelor numite anterior, se află, alienați, în capătul negativ al binomului. Problema acestei nefaste poziții rezidă întocmai în perisabilitatea fatală a materialului în care este prins omul. Iar condiția aceasta materială, care ține omul în lanțurile ignoranței, a biologicului și a fizicului, constituie experientizarea vieții nu doar *în*, ci mai ales *ca* alienare. Viața în trup este văzută ca însăși damnarea de care soteriologia AI trebuie să scape omul, „principala formă de alienare în AI-ul Apocaliptic", spune Geraci, fiind „dezgustul față de finitudinea trupească" (25). Dezgustul exprimat de Lewis al lui Hoffmann față de automaton, dezgust care îl aruncă pe acesta într-o introspecție terifiantă cu privire la propria sa natură, culminează, în cele din urmă, întocmai cu acest auto-dezgust al noului apocalipticism. Culminează, deci, cu o nevoie compulsivă de a traduce dezgustul și experiența (încă) jovială a nefirescului în mult mai originara oroare.

4. Sfârșitul tuturor lucrurilor este aproape[3]

Mergând mai departe pe firul apocalipticismului și încercând să găsim un precedent structural al acestei experiențe a AI-ului Apocaliptic, găsim paralele mai curând cu o *teologie gnostică*[4] decât cu una iudeo-creștină. Bineînțeles, în formidabila capacitate de sincretism a gnosticismului, elemente din iudaism și din creștinism sunt absorbite și resemantizate, însă există câteva elemente definitorii ale apocalipticismului specific gnostic care ne interesează aici: pe de o parte opoziția drastică a materialului cu spiritualul și, deci, inflamarea gândirii dualiste și pe de cealaltă parte construirea unei antropologii a alienării în care

[3] Formula din 1 Petru, capitolul 4, versetul 7, preluată în eseul din 1794, *Das Ende aller Dinge*, al lui Kant, în care acesta prezintă ceea ce ar fi, în fapt, motivul care ar trebui să ne terifieze: nu sfârșitul lumii fizice, ci cel al ordinii morale.

[4] Gnosticismul este o mișcare neunitară religios, dar cu un specific teologic identificabil. El deși apare undeva în primele secole î. Hr., capătă identitate undeva spre secolele 3-4 d. Hr, în plin declin al vechii lumi imperiale romane. Credințe fundamentale ale gnosticismului pot fi identificate, vag, ca fiind următoarele: dumnezeul acestei lumi materiale este un Demiurg ignorant, diferit de adevăratul Dumnezeu, cel pur transcendent al *Pleromei* (plinătatea divină, absolut diferită de lumea materială); din Pleroma o serie de emanații (*aeoni* sau *archoni*) se desprind, printre care și Sophia (înțelepciunea), cea care, dintr-o dorință de a cunoaște, provoacă dezordinea cosmică care dă naștere Demiurgului și, deci, erorii materiale; miza mântuirii sufletului uman, întemnițat/alienat în materialitatea trupului, dar reținând o scânteie divină din Sophia, este de desprindere de lumea aceasta și reunificare cu divinul în Pleroma.

viața din trup este o temniță coruptă. Contrar teologiei pop, dezgustul față de trup nu este unul specific nici iudaismului și nici creștinismului, ci este o presiune externă, venită din emergențele și excrescențele gnostice ale ultimelor faze ale Imperiului Roman.

Având acestea în minte, când Hans Moravec spune în *Mind Children* că cel mai rău lucru care ține de moartea noastră este „pierderea nejustificată a cunoașterii" (Moravec, 1998, 121), acesta afirmă, în spiritul specific apocalipticismului gnostic, nu atât dorința anulării morții fizice, cât anularea morții cunoașterii. Problema de fond a mântuirii nu stă în slujirea divinității, ci în cunoaștere, în gnoza care ar elibera viața de materialitate și ar transfera-o, apoteotic, într-un alt spațiu. Geraci numește acest spațiu „cyberspace", ca o lume virtuală sacră (Geraci, 2010, 13) în care omul este absolvit complet de perisabilitatea materială a trupului. Însă sunt autori mai îndrăzneți, precum Stef Aupers și Dick Houtman care vorbesc chiar despre *cybergnosis*, făcând până la capăt legătura dintre gnosticismul antic și neo-gnosticismul digital:

> „În timp ce gnosticismul clasic caută salvarea de trup și de lumea materială, totuși, acest discurs al „cybergnosis" îmbrățișează tocmai tehnologia digitală ca salvarea promițătoare de suferința și impotența vieții reale și ca deschiderea posibilității de a depăși starea de alienare a omului." (Aupers & Houtman, 2005, 6)

Aupers și Houtman admit, mai departe, că domeniul digital preia treptat locul domeniului spiritual, văzând astfel o legătură directă între ceea ce gnosticii vechi numeau reabsorbția sufletelor care au gnoza în *Pleroma* și ceea ce noile tehnologii digitale proiectează în spațiul virtual drept *upload* al minții.

Verva gnostică, care promovează acest radical escapism eshatologic, o găsim limpede și în „dispensaționalismul" lui Kurzweil, care împarte istoria universului în șase epoci, cea de pe urmă fiind cea în care „inteligența noastră se va împrăștia în univers, preschimbând materia comună în computronium" (Kurzweil, 2004, 7). Dispensaționalismul, în sensul clasic, este o cheie de interpretare biblică creștină care vede relația istorică dintre Dumnezeu și om împărțită în etape (dispensații) cu manifestări, cerințe și legăminte diferite. Însă insistența dispensaționalismului este una finalmente fixată pe o premisă gnostică, anume cea a escapismului soteriologic – dincolo de orice mandat divin care m-ar responsabiliza față de lumea aceasta, este mai imperios totuși să scap de ea. Mai exact, în vreme ce dispensaționalismul creștin este pivotat, cu expresă impacientare, în momentul istoric așteptat al *răpirii*, în care sufletele celor credincioși vor fi luate la cer și scutite de tribulațiile finale, „dispensaționalismul" AI al lui Kurzweil este pivotat în acest transfer în „computronium".

În ambele atitudini, spaima de a rata răpirea, sau transferul, sunt centrale. Fiind astfel, discursurile apocaliptice găsesc acolo un teren fertil, inflamând o impacientare febrilă.

În toate aceste stranii resuscitări ale unor forme vechi de raportare la divinitate și, mai cu seamă, de raportare la apocalipsă, transpare o tendință organică de a recupera oroarea originară și, deci, de a reînvrăji lumea cu fiorul acelui *mysterium tremendum et fascinans.* Repetând sintagma lui Chesterton, care spunea că „fie că este sau nu amurgul zeilor, sigur nu este și răsăritul omului" (Chesterton, 1926, 8), suntem, iată, constrânși să spunem, apocaliptic, altceva: Fie că este sau nu amurgul omului, sigur este răsăritul noilor zei! Însă trebuie să vedem dacă ne și sperie aceștia, sau doar ne fascinează. Iar dacă nu ne mai salvează nici zeii, și nici măcar nu ne mai sperie, atunci ne vom speria unii pe alții până ne vom speria, apoteotic, de noi înșine.

Bibliografie

Aupers, Stef și Houtman, Dick. 2005. "<Reality Sucks>. On Alienation and Cybergnosis," în *Concilium: International Journal of Theology*, Special Issue, 2005/1, *Cyber Space – Cyber Ethics – Cyber Theology*, eds. Borgman, Van Erp și Haker.

Caputo, John D. 2020. *In Search of Radical Theology. Expositions, Explorations, Exhortations.* New York: Fordham University Press.

Chesterton, G.K. 1926. *The Everlasting Man.* Londra: Hodder and Stoughton.

Hoffmann, E.T.A. 1967. *The Best Tales of Hoffmann,* ed. E.F. Bleiler. New York: Dover Publications.

Geraci, Robert M. 2010. *Apocalyptic AI. Visions of Heaven in Robotics, Artificial Intelligence, and Virtual Reality*. Oxford: Oxford University Press.

Kierkegaard, Søren. 1998. *Conceptul de Anxietate,* tr. Adrian Arsinevici. Timișoara: Editura Amarcord, Timișoara.

Kristeva, Julia. 1982. *Powers of Horror. An Essay on Abjection*, tr. Leon S. Roudiez. New York: Columbia University Press.

Kurzweil, Ray. 2004. *The Singularity is Nearer. When We Merge with AI,* Viking Press. New York: Penguin Random House.

Moravec, Hans. 1988. *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence.* Cambridge, Massachussetts: Harvard University Press.

Otto, Rudolf. 1952. *The Idea of the Holy.* Londra: Oxford University Press.

Singer, Beth. 2019. "Existential Hope and Existential Despair in Apocaypticism and Transhumanism," în *Zygon*, vol. 54, no. 1, volum special *Artificial Intelligence and Apocalypticism*, pp. 156-176

AUTENTICITATE (CONTRA)PERFORMATIVĂ[1]

Oana Șerban

1. Cultura autenticității, autenticitatea culturii

În urmă cu câteva decenii – să fie două – de când lamentarea cu privire la ecranul global (Lipovetsky & Serroy, 2008) s-a insinuat în spațiul nostru civilizațional, *zappeur*-ul era cel mai comun și mai pasiv caracter al individului modern. Lipovetsky observa că el nu este mai puțin un *homo ludens*, doar că, sub imperiul noilor tehnologii, predispoziția sa naturală către narațiune e direcționată către mijloace mai progresive și progresiste deopotrivă, prin care își poate satisface impulsurile de ființă culturală. Însă foarte rapid – a fost nevoie și de o pandemie ca să mutăm cultura în *cloud* – tehnica *zapării* s-a demonetizat: în locul ei, *scrolling*ul a devenit practica hiperabuzată de consumatorii de *social media*, care trec de la o narațiune la alta – am putea spune, cu suficientă precauție, de la o micro-istorie la alta – pretinzând că rămân autentici între atâtea surse de contrafacere a sinelui: *influenceri*, care modelează judecăți de gust și factori de opinie; *vloggeri*, care activează conținuturi transmise *live* pentru a deconspira stilurile lor de viață, ba chiar forme de intimitate sub pretextul creării unei comunități formate de fani cu valori similare; creatori de conținut care au profesionalizat *loisir*-ul în termenii divertismentului online. Jargonul *social media* converge către o sursă fundamentală a faptului de a fi în lume ca individ expus și ca identitate consumabilă: autenticitatea, încercată tot mai mult de intenția de a urmări; a influența; a replica/*retweet*; a distribui/*share*; a plăcea/*like*; a interacționa/*live*. Am fi tentați să spunem că mediul digital a produs o cultură radical diferită, în care oamenii comunică nu doar rapid, dar și impulsiv, sentimental, încercând să rămână loiali unor credințe sau principii tot mai mult alterate sau reconfigurate de contractul social dintre oameni, care acum se extinde între rețelele și ecosistemele virtuale. Totuși, Rettberg (2014, 1) are dreptate constatând că blogurile sau statusurile actualizate nu sunt nimic altceva decât „descendenți ai jurnalelor, memoriilor, locurilor comune din cărți și autobiografii", tot așa cum *selfie*-urile revendică originea autoportretelor artistice, în vreme ce raportarea cantitativă la ecoul

[1] Acest studiu este o variantă concentrată a unei versiuni anterioare publicată C. Moraru (ed.), 2023, 211-250.

produs în *social media* (*lifelogs*; *personal maps*; recorduri de productivitate sau indicatori de activitate virtuală) derivă din „contabilitate", statistică, forme antropologice sau sociologice de evaluare a obiceiurilor ființei umane sau *to-do lists*.

Suntem îndreptățiți, așadar, să pretindem o criză culturală stimulată de simulacrele produse de rețelele de socializare pentru forme de comunitate și comunicare autentice? Taylor pariază că adevărata miză, când vine vorba de critica la adresa culturii sinelui transpusă în spațiul digital, ține de capacitatea de a recunoaște că rețelele sociale „nu au reinventat în mod necesar practici de auto-reflecție și auto-reprezentare, ci le-au concentrat pe cele deja existente într-o platformă", care pare că a impulsionat raportarea obsedantă la sine când, de fapt, „a facilitat dialogurile multi-textuale dintre ceea ce anterior erau moduri neconectate de exprimare a sinelui și relaționale cu audiențele" (Taylor, 2022, 3-4). Prin urmare, nu avem de a face cu nimic revoluționar, ci doar cu o posibilitate eficientă de a interconecta forme de discurs autonome și dispersate.

Rămâne însă un rest, acela al aprecierii autenticității din spatele lor, în contextul în care rețelele de socializare presupun că o asemenea valoare este cuantificabilă prin efectele asupra audiențelor: *feedback*ul optimizează procesul creației de sine și astfel ajungem în punctul în care nu provocăm nu o reflecție asupra formelor de dialog sau de cooperare, ci una asupra implicațiilor axiologice pe care le mai poate angaja autenticitatea. Poate una dintre aporiile autenticității 2.0 ține de faptul că încă mai păstrăm nostalgia față de sensul autenticității ca originalitate, dar o cuantificăm printr-un grad de conformitate al audiențelor față de creatorul de conținut. Mai mult, autenticitatea e evaluată în funcție de ambient, contextualizare, consistența și consecvența interacțiunilor, trenduri. Uski și Lampien susțin că autenticitatea, la bază, presupune rezultatul unor acțiuni neintenționate (Uski, Lampinen, 2014, 461), aproape inconștiente, ale subiectului, care îl lasă să se manifeste ca cel ce este. Faptul că prin prisma rețelelor de socializare ea poate fi cosmetizată ca un produs, consumată, vândută, pentru că anterior a fost „*brand*-uită" (Banet-Weiser, 2012, 13) ne ridică la fileu o minge pe care puțini au curajul să o joace – și dintre ei nu fac parte conservatorii axiologiei tradiționale: dacă autenticitatea e mai degrabă un efect, și nu o cauză? Să fie raționalitatea instrumentală din spatele rețelelor de socializare motivul pentru care acest construct al liberei produceri și exprimări a sinelui să se fi travestit într-un construct ambiental, calculabil, așadar performativ?

2. Are cineva autenticitate performativă de vânzare?

În cele ce urmează, vom supune unei examinări riguroase conceptul de *autenticitate performativă*, pe care îl anunțăm, din capul locului, ca singurul tip de *autenticitate* care poate fi antrenat de rețelele de socializare. Conceptul insinuează câteva alterări axiologice ale sensurilor tradiționale. Taylor le evaluează îndeaproape și constată că prima noutate în valorificarea acestui concept apare de pe urma *marker*ilor de autenticitate (Salisbury & Pooley, 2017, 10): de pildă, citarea sau distribuirea unor conținuturi ale unui profil, tocmai pentru că publicul apreciază gradul de corespondență (Taylor, 2002, 5) dintre stilul de viață livrat în online de către un utilizator și felul în care acesta acționează în viața de zi cu zi. Un al doilea element de noutate ține de ceea ce Taylor numește ca fiind „exprimarea autenticității ca reacție la inautenticitatea coercitivă" (2002, 5[2]): se creează un conținut anticipat ca fiind autentic, luând în seamănă ceea ce comunitățile refuză, ocolesc sau presupun ca fiind neadecvat. Astfel, autenticitatea este *performativă* și pentru că asupra ei se exercită un tip de control, deși pentru Taylor, aceasta este sursa unei aporii: *social media* validează conținutul autentic, dar nu reprezint[decât un efect de producere al unui discurs care exclude ceea ce deja știm că este neconform. Un al treilea nivel de problematizare ține de autenticitate ca o valoare care prescrie finalități conduitei digitale, în sensul în care devine un construct aspirațional, pe care utilizatorii îl calculează în funcție de „dorințele interioare" și „puterea socială": autenticitatea se înscrie astfel într-un cadru normativ prescris în care se setează un standard – exclusivitatea unui mod de viață – pe care fiecare utilizator îl personalizează în acord cu niște criterii sau resurse de care dispune. Așa se întâmplă, de pildă, atunci când călătoriile sau prânzurile unor *influenceri* inundă social media sub umbrela unor *hastag*-uri care pot produce sincretisme între toate aceste micro-istorii și autenticități individuale: *#LiveYourBestLife* denunță totodată și „un model de persistență a unui nivel de fericire", și un mod „consistent de auto-prezentare" (Taylor, 2002, 6). Consecința acestui tip de prelucrare a autenticității performative e reflectată de comodificarea efectelor pozitive ale imaginii de sine, impunând un soi de capitalism al reputațiilor în rețelele de socializare: e moral că *influencerii* câștigă bani în mod *interesant* de pe urma unei autenticități care în mod tradițional e înțeleasă ca un concept al constituirii sinelui și estetizării vieții în mod spontan și *dezinteresat*? Pentru Taylor, problema care emerge din acest cadru ține de *falsificarea fericirii*[3]:

[2] *Ibidem*. A se vedea și Trilling,1971.

[3] A se vedea efectul fericirii – *the hapiness effect*, în Freitas, 2017.

utilizatorii exprimă angoase, anxietăți, forme de depășire ale unor mentalități vetuste sau ale unor neconcilieri cu sine, în virtutea dobândirii unei pozitivități asupra vieții: la capăt de *vlog*, vrei, nu vrei, trebuie să pari fericit și în controlul propriilor emoții, pentru că asta vinde. Din punctul meu de vedere, acesta e un construct problematic doar psihologic sau social. *De facto*, rețelele de socializare compun o industrie a fericirii care fetișizează forme de expunere, vocații, experiențe ale autenticității, în forme de capital cultural care prescriu o anumită autenticitate: *brand*ul, notorietatea, popularitatea nu sunt nimic altceva decât cuantificări, într-adevăr, dar nu ale reacțiilor epistemice față de opinii sau adevăruri exprimate în *social media*, ci ale reacțiilor emoționale față de forme de capital cultural care se acumulează și se reproduc, după același tipar pe care îl urmează și capitalul social sau economic.

Din acest punct de vedere, Bourdieu ar fi mai de folos decât oricare alt sociolog sau filosof, pentru a înțelege ce se întâmplă, de fapt, în *social media*, cu formele noastre de autenticitate: urmărim un *influencer* pentru că livrează conținuturi la care aderăm în plan epistemic, care ne sunt agreabile în planul judecăților de gust, care ne sunt convenabile în plan valoric. Dar ceea ce este autentic nu e un fel de a fi pur și simplu, ci un pachet mai larg, un mănunchi (*cluster*) de proprietăți. Cele trei faze ale capitalului cultural, expuse în teoria lui Bourdieu (1986, 241–258), procesează această formă de autenticitate. Desigur, există ceva natural la nivelul capitalului cultural – așa-numitul *capital încorporat*, care constă în dispoziții ale corpului și ale minții, pe care le transferăm la nivelul *capitalului obiectivat*, înțeles prin bunuri culturale, teorii, judecăți de valoare, discursuri, conținuturi, produse ale muncii noastre. Toate acestea ating un ultim stadiu al capitalului cultural, forma sa *instituționalizată* – aici, *brand*ul, imaginea, reputația emergentă conglomeratului de dispoziții, judecăți, valori și acțiuni, se decantează într-un construct unitar care „garantează" această autenticitate consumabilă. Ceea ce nu a fost obiectivul lui Bourdieu – și nici nu ar fi putut, într-o societate fără Facebook, dacă ne mai amintim cum arăta aceasta – e analiza relației dintre *capitalul cultural* și *capitalul social* în mediul virtual. „Indivizii performează schimburi de bunuri simbolice și contribuie la dezvoltarea capitalului social (n.a. al unei *comunități*) plecând de la cunoașterea, rolurile, valorile și conduitele lor" (Șerban, 2023, 10). Capitalul social se extinde, iar proporțional va crește și capitalul economic: e un fel de „alchimie a consacrării" (Bourdieu, 1986, 250), cum ar numi-o Bourdieu, în spatele acestei recunoașteri mutuale. Cu cât grupul de partizani devine mai mare, cu atât comunitatea respectivă crește în structurile ei instituționale, își creează

relații, ritualuri, tradiții, practici (puteți lua ca exemplu întâlnirile *influencerilor* cu comunitatea lor, *give away*-urile sau alternarea conținuturilor în funcție de momente-cheie ale societății; de pildă, *vlogmass*-urile difuzate în perioada sărbătorilor). Pe măsură ce dedicarea timpului liber formelor de coeziune socială poate crește confortul material – cel puțin în cazul creatorilor de conținut – cu atât capitalul cultural și economic al fiecăruia contribuie la maximizarea accesului la diferite grupuri sociale și la coeziunea lor (Șerban, 2023, 11): comunitățile se extind, sunt absorbite noi forme de audiență, iar popularitatea presupune capital cultural reprodus prin capital social diversificat.

Cât despre noțiunea de *autenticitate*, teoria lui Bourdieu oferă un indicator cu privire la ea, care a rămas până acum neexplorat. Descriind formele de *capital simbolic* și diferența față de formele de *capital material*, Bourdieu constată că ambele recurg la energii sociale care să le distribuie și să le promoveze, dar și că ambele implică „o muncă trăită", un efort conjugat ca *vis insita* – „forță înscrisă în structurile obiective și subiective" (Bourdieu, 1986, 46) și *lex inista* – „un principiu care evidențiază regularitățile imanente ale lumii sociale" (46). Exemplul lui evocă șansele unui individ care joacă la ruletă: posibilitatea de succes depinde de oportunitățile pe care le are pentru un câștig instant, deci de condiții mai degrabă subiective decât obiective, ceea ce nu se aplică în activități economice unde nivelul de predictibilitate e mai mare, asta și pentru că forma de câștig e extinsă la intervale de timp generoase. Astfel, se observă că există mecanisme diferite prin care capitalul, „în forme obiectivate, poate fi evaluat în capacitatea sa de a reflecta asupra acumulării materiale în unități mari de timp" (Șerban, 2023, 5). Adaptând exemplul, în privința reproducerii formelor de capital simbolic în online, este evident că există maniere prin care audiențele alimentează „câștigul instant" al unui *influencer*, însă rezistența sa în *social media* depinde de acțiunile pe termen lung. Deci și capitalului cultural *online* i se aplică regulile capitalului cultural *offline*, anume, distribuirea și reproducerea lui depind de „structurile imanente ale lumii sociale, adică de seturi de constrângeri înscrise în realitatea acelei lumi, care guvernează funcționarea ei în mod durabil, determinând șansele de succes ale unor practici" (Bourdieu, 1986, 46). Am putea citi această observație ca fiind aplicabilă autenticității performative: tot ceea se întâmplă ca fiind o originalitate *brand*-uită în spațiul virtual e rezultatul unor determinări prealabile impuse de contractul social dintre utilizatori și ceea ce la nivelul realității imediate e considerat fiind dezirabil, *cool*, atrăgător sau preferabil. Autenticitatea performativă depinde, astfel,

de *vis insita* și *lex insita*, de condiții subiecte sau obiective ale evoluției dinamicii sociale, și de condițiile riguroase ale cadrelor de interacțiune dintre indivizi.

Din aceasta, emerge și una dintre rezoluțiile aporiilor de mai sus: deși la bază formele de capital cultural sunt *dezinteresate*, pentru faptul că produc, prin expansiunea lor, forme de capital economic, care sunt întotdeauna parte a unor sisteme *interesate*, cu exigențe mercantile bine definite, și acestea sfârșesc prin a fi comodificate, cuantificate și deci gândite în termeni de surse ale „proprietății private, profitului", ba chiar ale „muncii salariale" (Șerban, 2023, 47). Faptul că pe rețelele de socializare oricine poate avea „o autenticitate de vânzare" ne arată că numai talentele lui, educate în timp și puse în slujba unor *habitus*-uri, mai păstrează sensul tradițional al diferențierii originare față de Celălalt; ceea ce e comodificat în planul rețelelor de socializare este un *brand* susținut de ceea ce numim *autenticitate performativă*. Și din acest motiv, treptat au apărut diferențe între sinele privat și cel public, acesta din urmă fiind constant actualizat în funcție de conexiuni – deci de capitalul social – producând un fel de „*online persona*" care nu poate fi privită niciodată drept un construct final, ci numai ca un *work in progress* constant.

Ar suporta, în consecință, noțiunea de *autenticitate performativă* grade? Ne este clar până în acest moment al analizei că ea presupune cel puțin un concept strategic, antrenează paradigma societății de consum, esențializează forme de intimitate comodificate și presupune că identitatea virtuală construită pe urmele ei are capacitatea de a satisface un orizont de așteptare al audiențelor. Aceste grade țin mai degrabă de tipul de acțiune *performată*: conștientă sau inconștientă. *Autenticitatea performativă* nu poate fi decât conștientă, deci controlabilă și ajustabilă; autenticitatea genuină este contraperformativă, inconștientă, spontană, nefabricată. Implicit, autenticitatea performativă e cuantificabilă prin popularitate, *autenticitatea contraperformativă* e validabilă prin originalitate. Totodată, autenticitatea performativă este revizuibilă, deci editabilă; autenticitatea contraperformativă nu poate fi alterată și presupune activități nemodificabile. În măsura în care aceste distincții pe care le-am propus sunt acceptabile, tind să adaug faptul că implicațiile capitalului social sunt cele care încheie acest set pe cât cu putință complet al diferențelor, pentru că autenticitatea performativă este construită social, în vreme ce autenticitatea performativă e determinată moral. Din acest cadru decurge că în funcție de nevoile individuale, autenticitatea performativă poate servi unor scopuri publice, profesionale sau politice – și deci este instrumentală, în timp ce

autenticitatea contraperformativă este ea însăși o finalitate a individului în autoconstituirea sa morală și nu poate servi ca mijloc.

Taylor găsește și alte diferențe, care privesc mai degrabă implicarea autenticității ca formă de extindere a capitalului social real în online și invers: , „a performa autenticitatea ca mijloc pentru a dobândi o formă de putere și a folosi autenticitatea ca instrument esențialist pentru a exercita puterea socială" presupun două căi diferite de a înțelege în câte forme autenticitatea a fost supralicitată, dar și obiectivată în *social media*. Unii utilizatori nu au un statut social real decât de pe urma creșterii capitalului cultural al identității rolului performat în online; alții folosesc un capital cultural real, prealabil, pentru a putea recruta noi audiențe și pentru a-și disemina ideile. Prin urmare, independent de sens, constatăm că autenticitatea *performativă* și cea *contraperformativă* ajung să se sprijine reciproc în procesul de creștere a capitalului cultural și reproducere a lui prin capital social *online* și *offline* deopotrivă. În această ecuație, utilizatorii riscă în mod voluntar vizibilitatea pe care o au pentru a obține „o aprobare socială" (Taylor, 2002, 9): de aceea, autenticitatea performativă e condiționată de „servitudinea voluntară" (Romele, 2017, 208-217) pe care Panopticonul virtual o impune. Pentru a fi urmărit, trebuie să fii plăcut; pentru a fi plăcut, trebuie să fii conform: de aceea, tehnologiile de producere a sinelui sunt politizate într-un sens, adică uniformizate și standardizate la nivelul comunității. Desigur, veți spune, „fac ce vreau pe canalul meu de *social media*", dar numai în limitele acestui contract social și numai cu costul creării unui conținut „în trenduri", care afectează relația cu sine și cu ceilalți.

3. Performerii autenticității performative

Dacă despre conceptul de *autenticitate performativă* ne-am dumirit în secțiunea anterioară, rămâne cu rest sensul pe care termenul *performativ* îl păstrează aici, cu atât mai mult cu cât această instituire e urmată de o cuantificare a rezultatelor ei. Ipostaziem o formă de originalitate, o „jucăm"; așadar o oferim pentru a fi consumată: ce înseamnă a fi un campion – sau un *trendsetter* – al autenticității performative?

Taylor îi invocă pe Austin și pe Derrida. Pe de o parte, teoria actelor de vorbire a lui Austin (1975, 6) presupune că performative nu pot fi decât enunțurile care implică o acțiune în cadrul lor, de pildă: „Eu numesc acest cont de Instagram *Life with Dogs*". Așadar, rețelele de socializare sunt performative numai în sensul în care alocă indivizilor posibilitatea de a fi priviți sau citați, într-un cadru social și cultural identificabil și, adaugă Taylor, „recognoscibil

vizual, verbal și textual" (Taylor, 2002, 8). Pe de altă parte, există o rezistență între ceea ce vorbirea evocă și ceea ce acțiunea cuprinde. Derrida ar spune că limbajul și performativitatea depind de o întrepătrundere: limbajul poate reproduce o realitate care depinde de o acțiune asupra căreia avem un înțeles unitar. Prin urmare, sensurile cuvintelor și acțiunilor premerg denunțării acțiunii printr-un enunț performativ sau, mai simplu spus, limbajul are capacitatea de a produce un efect de realitate. În consecință, „performativitatea înseamnă a recunoaște și a aduce în discurs productivitatea, dimensiunea producerii realității oricărei opere de artă, în principiu" (von Hantelmann, 2010, 19-20). Faptul că Taylor recurge la aceste observații, pentru a încerca o egalizare a capacității operelor de artă și rețelelor de socializare de a fi performative deopotrivă, e cel puțin interesant: teza lui este aceea că „arta produce acțiuni sau motivații nu prin realitate sau intenție, ci pentru că derivând din convenții, ea citează și actualizează" (Taylor, 2002, 11) conținuturi reale prealabil. Cu ce ar fi mai prejos ceea ce se întâmplă în *social media*? Rețelele de socializare au capacitatea de a urmări fapte care există, sentimente care sunt trăite, și tocmai de aceea aspiră că prezintă toate aceste conținuturi audiențelor ca și când sunt experimentate în mod real, nu doar empatic. Există însă o distanță între fabricarea autenticității și performarea ei: autenticitatea performativă rezistă numai cât e implementată, experimentată, desfășurată; cu alte cuvinte, ea nu are un orizont care să îi aparțină decât secvențial și exclusiv online. Taylor consideră că Butler a fost destul de aproape de sensul îndreptățit al acestui concept, distingând – în cadre care vizau mai degrabă lumea artei, decât universul sferelor digitale – *performanța* de *performativitate*, prin aceea că cea din urmă reiterează „norme care preced, constrâng și depășesc performerul și care nu pot fi reductibile la voința și alegerea performerului"; astfel, *performerul* poate *performa*, „dar în ce privință acțiunea performativă chiar performează ceva ține de ceea ce îi premerge (...) Asta explică de ce invocarea intențională a autenticității eșuează întotdeauna: *performarea* e conștientă, *performativitatea* nu" (Taylor, 2002, 12-13; Butler, 2011, 95). Derrida ar fi descris autenticitatea performativă ca urmă lăsată de un prezent care e recuperat printr-un simulacru, „dislocat, destituit" (Derrida, 1973, 156). Pentru autorul francez, autenticitatea ar fi mai degrabă dialectică: o încercare a performativitate a ceva care se prezintă ca urma unui model și care devine astfel recuperat ca fiind autentic. Noi recunoaștem forme de autenticitate, pentru că nu putem opera cu ceva mai mult decât consecințele performative ale autenticității, cu efectele ei care produc „o urmă" de realitate.

4. *Selfie-uri* (im)pardonabile. Autoetnografia din spatele autenticității performative

Filosofia a avut metodele ei pentru a explica ce înseamnă aceasta autenticitate performativă integrată identității digitale: apariția în spațiul public digital a fost privită mereu ca o chestiune de *poíēsis*[4], ca o reproducere a sinelui real în lumea virtuală, dar prin posibilitatea de a-l estetiza excesiv. Nu implicațiile ontologice ne îngrijorează aici, ci faptul că acest *poíēsis* ar trebui corelat cu o formă de autoetnografie, în baza căreia utilizatorul rețelelor sociale produce o identitate virtuală corelând-o cu experiențe sociale, politice și culturale reale, chiar dacă le transgresează. Această complementaritate ar putea explica mai simplu tendința către „individualismul de rețea" (Castells, 2007, 240), care prelucrează libertatea de autocreare a individului în termenii unor proiecte de viață; „narcisismul digital" (Twenge *et al*, 2014, 227-229) care dezvoltă un „teatru al sinelui" și o mobilizare a judecăților de gust și a autoaprecierii în jurul identității virtuale – *selfie*-ul fiind una dintre cele mai vizibile consecințe ale acestei tendințe – ; alteritatea virtuală (Cavarero 2000, 40), ca fapt de a fi valoros în virtutea aprecierii de către ceilalți; dislocarea și reteritorializarea narațiunilor despre sine[5] ca parte a reprezentării sinelui prin recurs la noile media.

Despre toate aceste procese ale creării identității digitale se poate scrie oricât; nici producerea și nici productivitatea lor nu reprezintă chestiuni problematice, cât mai degrabă pretenția estetizării existenței pe care o transmit toate aceste pârghii. Cu privire la implicațiile artistice care nu fac din manufacturarea digitală a identității noastre nimic străin unei opere de artă, s-a discutat mai modest, poate și datorită prejudecăților prin care lumea artei a avut reticențe în a accepta procesele curatorierii de sine în spațiul virtual ca un gest artistic. Mai simplu spus, a fost mai simplu să acceptăm că narativ constituirea de sine presupune provocări, decât să asumăm că la capătul ei există implicații estetice. Însă tocmai faptul că narațiunile despre sine – uneori provizorii și emoționale, precum *story*-urile profilurilor de Instagram – se adaugă temporar la o identitate fragmentară ar fi trebuit să ne provoace a gândi experiența din „*social media* ca un portret pointilist: poveștile se adaugă ca atingerile de pensulă; dacă privitorul e concentrat doar la tușe, pierde din vedere portretul ca întreg" (Page, 2013, 188). Acest întreg însă nu ține numai de relațiile dintre sinele real și cel virtual – subsumabile unui joc inconstant între *mimesis* și

[4] Din gr. ποιέω (*poiéō*), însemnând „a crea".

[5] A se consulta, pentru un situationism de inspirație carteziană și o aborare a subiectivității emergentă din relația noastră cu obiectele și cu limbajul prin care le definim, Ismael, 2009.

poíēsis – ci și de caracterul autoetnografic: micronarațiunile despre noi sunt culese într-un orizont virtual în care a-ți estetiza existența face parte dintr-o cultură. Pentru Taylor, ea trebuie să fie o cultură reală care încorporează exigențele culturii media. E cea care reglementează conflictele dintre imaginea reală și cea virtuală a unui individ, caracterul performativ al unui *selfie*, încorporarea experiențelor interactive dintre creator și audiență plecând de la un conținut vizual: relațiile dintre ei sunt și relații „estetice" (Taylor, 2002, 58) care se democratizează pe măsură ce utilizatorii au capacitatea de a simboliza conținuturile reprezentative și de a le transforma în expresii iconice ale stilului lor de viață. Cultura vizuală a rețelelor de socializare implică „imaginația civilă asupra fotografiei" (Azoulay, 2012, 125-218), cunoașterea prealabilă care face posibilă contextualizarea, recunoașterea lucrurilor ipostaziate digital ca fiind în acord cu natura lor reală. Provocările survin în termenii validării autenticității performative a unui *selfie*: e aproape paradoxală cerința acestui tautologic, laic și digital „*Eu sunt cel ce sunt*". Când realizezi un *selfie* produci, nu prin conținutul vizual reprezentat, ci prin postarea lui, un act performativ în sensul lui Austin. E ca și când ai spune: „Eu sunt Acesta"; desigur, într-o nesfârșită alterare – în spiritul lui Rimbaud – a unui „Eu sunt un Altul", de la zi la zi, modificat afectiv, îmbunătățit estetic. Dar autenticitatea performativă a unui *selfie* rezidă și în încorporarea unei forme de conștiință a subiectului real (*offline*) de către consumatorii online: ei trebuie „să simtă" conținutul ca și când e real, trebuie să aibă încrederea că ceea ce văd e particular, deci specific, identității virtuale pe care o urmăresc. Acest *a simți* presupune o altfel de experiență a autenticității performative, pe care Warfield o discută ca fiind valabilă independent „dacă conexiunea „simțită" este o conexiune transcendentală unui sentiment pur al sinelui; dacă conexiunea „simțită" cu o imagine este conexiunea psihică a cuiva cu un sine imaginat sau simbolic, în sensul lui Lacan; dacă legătura cu sinele este recunoașterea faptului că imaginea sinelui se aliniază tropilor estetici, convențiilor și standardelor de frumusețe stabilite de fotografie și, mai larg, mass-media (în sens cartezian)" (Warfield, 2015, 6). Taylor înțelege că, prin aceasta, Warfield semnalează capacitatea unui *selfie* de a se face simțit autentic de către utilizator, sub asumpția că orice primim în spațiul online este un conținut care încorporează urme ale unui sine offline. *Selfie*ul devine un artefact digital care ne capacitează să ne comportăm sub auspiciile autoexaminării carteziene: întotdeauna mintea noastră e conștientă că locuiește corpul, dar că e mai mult decât el.

Câteva particularități ale *selfie*ului sunt evaluate de Taylor ca făcând parte dintr-o cultură a autenticității performative: a fi în lume presupune a media tipuri de sociabilități pe care *selfie*-urile le dezvăluie prin „kinestezia imaginilor mișcărilor corporale" (Frosh, 2015, 1623); un *selfie* are capacitatea de a produce un transfer afectiv între corp, ca sediu al performanțelor inițiale, și audiențe, prin prisma imaginii corpului; un *selfie* se apreciază între o identitate reală și replicarea „unui trop estetic", dar atât utilizatorul cât și audiențele, în egală măsură, asumă că e o „reprezentare fezabilă" a încorporării imaginii reale într-un discurs vizual virtual; un *selfie* are capacitatea de a recartografia sinele în conexiune cu locuri care implică mobilitatea și susțin globalizarea – *selfie*-ul nu e doar mărturia traversării unui loc, ci și expresia transfigurării acelui loc prin fluxul meu emoțional; nu în ultimul rând, *selfie*-ul reclamă o anumită ființialitate (Auslander, 1999): are sens imediat ce a fost postat, e o artă de „moment", având prea puține afinități memoriale – utilizatorii așteaptă reacții imediate, nu retrospective. Mania *selfie*-urilor s-ar putea să fie mai degrabă practica unui activism cotidian: e o formă de a spune că această rutină a vieții noastre nu are nimic ignobil în ea, că poate fi, așa cum dadaiștii și-au dorit pentru ordinarul brut, subiectul unei arte revoluționare. Plictisul, cotidianul, imediatul, banalul: toate au meritul de a fi într-un univers artistic și social ca expresii veritabile ale faptului de a fi în lume. În același timp, *selfie*-ul are valoare atâta timp cât e o formă de denunțare a propriului sine, solicitând interacțiunea cu celălalt (unii s-ar putea întreba dacă un *selfie* nepostat mai puțin autentic în plan performativ, însă răspunsul ar fi nu, dacă miza reprezentării e să te angajeze într-o microistorie narativă a reprezentării de sine însuși, dacă imaginea ta de azi e făcută doar pentru a fi un *reminder* al jurnalului tău vizual despre tine, în această zi și cu experiențele ei). Sunt însă *hastag*-uri care fac din cultura *selfie*-ului o lume standardizată: *#nomakeupselfie*, *#beforeandafter* sunt doar două dintre cele mai comune contextualizări ale reprezentării de sine în spațiul virtual, reclamând fie că sinele se arată în maniera sa cea mai intimă și fidelă realității, fie că sinele a suportat o serie de transformări în acord cu un ideal estetic împărtășit de comunitate.

Apropo de constituția autoetnografică, există contexte în care *selfie*-ul pare intruziv, nepotrivit sau ofensator. Un exemplu sonor și recent e marcat de scandalul mediatic traversat de Președintele FIFA, Gianni Infantino, care a făcut un *selfie* lângă sicriul lui Pelé cu un fost coleg al fotbalistului – un gest dezonorant, într-un context marcat de reculegere și omagierea unui model în lumea sportului modern. Și totuși, lui Infantino gestul nu i s-a părut deloc

infantil: „n-am de gând să îmi cer scuze", a punctat Președintele FIFA, pentru că pe de o parte, era un context în care s-a putut întâlni cu colegii lui Pelé și în care l-au putut elogia împreună, pe de altă parte, gestul de a face un *selfie* a fost o manieră de a ajuta un coleg al lui Pelé, care aparent nu știa să facă un *selfie*, dar își dorea unul cu Infantino. La prima vedere, pare mai degrabă o formă de recunoaștere a validării unui capital cultural: reacția lui Infantino trimite la ideea că e demn să apară într-un *selfie*, că oamenii vor să se fotografieze alături de el prețuindu-i reputația, dar că prezența trupului neînsuflețit al lui Pelé în proximitate nu anulează cadrul propriu pentru un *selfie*. O problemă morală, am spune, dar care ascunde o raportare autoetnografică distinctă: în cultura noastră, *selfie*-ul lângă un mort e lipsă de respect, într-o altă cultură ar putea fi o formă de a ilustra faptul că moartea celuilalt este o lecție pentru solidaritatea și uniunea dintre cei vii.

Într-un alt registru, să nu uităm de muzeele al căror concept curatorial invită tocmai la autocuratorierea sinelui prin *selfie*-uri compulsive: la ce te aștepți când intri la Madamme Tussauds, dacă nu la *selfie*-uri dintre cele mai prietenoase cu figurile cele mai populare ale istoriei? O formă de a acomoda istorii locale într-o istorie globală, de a sfida anacronismele, ba chiar de a-ți satisface dorința de a fi lângă idoli inabordabili altfel: *#ICantControlMySelfie* e *hastag*-ul cel mai utilizat în social media la postarea *selfie*-urilor din muzeele figurilor de ceară. Și când te gândești că primul portret de ceară făcut de Madamme Tussauds a fost al lui Voltaire, parcă nu ai mai judeca atât de aspru consecințele epocii Tussauds asupra optimiștilor producători de *selfie*... Mai mult, cu ce ar diferi un *selfie* făcut cu o operă de artă – o statuie de ceară, de pildă – de autoportretul făcut de un autoportret pictat, în compania unui portret celebru, așa cum e *Omagiu lui Delacroix* de Fontin-Latour (1864), prin altceva decât prin aură și maniera de producere (Benjamin, 2000, 113, 118, 120)? Instinctele sunt însă aceleași – inserarea gustului pentru artă într-un mediu cotidian, care duce la ceea ce lumea artei a recunoscut ca fiind fenomenul metapicturii. E adevărat, intențiile sunt diferite: în *L'atelier de Bazille* (1870) artiștii stilului transgresiv – Monet, Renoir, Astruc, Manet, Bazille *însuși* – sunt pictați alături de cele mai scandaloase tablouri[6] ale vremii pentru a arăta că solidaritatea lor, ca marginali, e mai puternică decât moda conformismului artistic impus de teoria instituțională a artei, în vreme ce un *selfie* cu o statuie

[6] *La Toilette*, a lui Bazille, executată în 1869-1870 (picture o are ca protagonistă pe amanta lui Renoir, într-un decor oriental, colonial); deasupra canapelei, *Le Pêcheur à l'épervier* (1868), opera condamnată pentru nuditate, respectiv *Peisaj cu doi oameni*, a lui Renoir.

de ceară a unei personalități nu e un gest de rezistență (sau cel puțin nu neapărat), ci unul de amuzament, cel mult de elogiere. Însă ambele acțiuni propun dincolo de realismul fotografic angajat un recurs intențional la actualizarea imaginii de sine într-un context social. În fond, ce sunt *selfie*-urile altceva decât măști nietzscheene ale unei voințe de a te lua în serios și de a te crea asumând că fiecare autoipostaziere mai scoate la iveală unul dintre nenumăratele suflete muritoare (Nietzsche, 1999, §17) de care dispunem?

5. Vizibil și vulnerabil: *pharmakon 2.0*. Vârstele autenticității și eroismul digital în era proletariatului creativ

Ceea ce Taylor constată e o dublă direcție a expunerii indivizilor pe rețelele sociale: una care asigură vizibilitate, reputație, recunoaștere publică, și una care le poate obține pe toate acestea cu costul angoaselor, anxietăților și fricii de a nu satisface constant orizontul așteptărilor. Intimitatea digitală presupune un *pharmakon*: vizibilitate și vulnerabilitate, remediu pentru anonimat și boala celebrității. Problema ține de faptul că niciuna dintre ele nu presupune o disoluție a statului de *influencer*. Vizibilitatea persistă prin *anagnorisis*: a recunoaște că cineva e un model înseamnă a accepta distanța dintre tine și cel către care tinzi. *Peripeteia* păstrează referentul, dar deconstruiește autenticitatea performativă pe care acesta o impune și o judecă în termenii unui construct demonetizat. Și cu toate acestea, consideră Taylor, nu neapărat un individ influențează, ci autenticitatea lui performativă, care nu mai are nimic de a face cu adevărul și ironia, așa cum spera Adorno, ci cu uzul și abuzul unor forme de creativitate. Așa apare, la granița dintre autenticitatea performativă și cea contraperformativă un nou concept, de data aceasta mult mai dificil: autenticitatea evazivă. Ea e recunoscută numai când devine vizibilă, „printr-o practică euristică de tip *trial and error* pe *social media*", și odată ce devine recunoscută dispare, fiind dificil să se reproducă prin replicare. În același timp, atunci când popularitatea scade, de pe urma expunerii hiperbolizate sau a schimbării valorilor sociale dominante care nu mai corespund capitalului de influență, reputația însăși devine un concept evaziv, pentru că deși figura cuiva e sonoră, ea nu mai are capacitatea de a produce sau determina schimbări sociale. Simplul fapt că autenticitatea poate fi marcată de un *brand*, că se personalizează, că se individualizează, arată că singura ei valabilitate într-o societate capitalistă este relativă la comodificare. Cumva, mecanismele economice fac ca această narațiune să fie inepuizabilă. Însă unde putem avea o rezoluție pentru conflictele autenticității e pe terenul moralei.

Trăim într-o epocă de tip „*do it yourself*": după cum susține și Lipovetsky, autenticitatea e *cool*, ceea ce înseamnă că nu toată lumea o dorește pentru sine. Capitalismul a transformat-o într-un obiect dezirabil pentru mase, cu efecte politice relevante în serviciul binelui colectiv. Inițial vândută ca ceva „radical *chic*", autenticitatea a devenit un indicator social pentru „transparența radicală" (Lipovetsky, 2023, 6). Etica autenticității individuale presupune un paradox: cu cât ești mai autentic, cu atât riști să fii anulat. Concepte sociale – identitatea, genul, rasa, apartenența comunitară, recunoașterea minorităților, intersecția formelor de discriminare, formele de combatere a tratamentelor sociale marginale – toate au prelucrat cultura sinelui ca un concept amendabil și, cel mai important, gestionabil de la cenzură la autocenzură. Așa că ne putem întreba dacă nu cumva autenticitatea a ajuns să fie la modă în plan estetic și social pentru că morala și politica au făcut-o atât de dificilă în sfera comunitară? Mai mult, de unde știm că autenticitatea nu e doar un nume pentru produsele unei revolte epocale, a indivizilor cărora le-a fost refuzat dreptul de a fi ei înșiși, de a fi originali, nu adecvați, de a fi naturali, nu adaptați.

Pentru imaginarul social axat pe convivialitate, autenticitatea e cel puțin problematică, dacă nu imposibilă: cultura autenticității a fost întotdeauna definită comunitar, a fost aproape un regim de suprafață al hipermodernității care vrând să scape de spectacolul politic, a transformat-o într-o formă de spectacol mai interesant și mai problematic, cel moral. Societatea *fake*-ului, unul dintre efectele capitalismului, de la *upgrade*uri corporale la postadevăr și dezinformare, ne arată că valoarea autenticității constă în depășirea triumfului conformismului, dacă și numai dacă această eliberare se petrece în numele unor diferențe generatoare de valori sociale. Nu are niciun sens să fiu eu însumi dacă nu sunt lăsat sau dacă această capacitate nu va produce condiții sociale egale pentru toți cei asemenea mie, care îndrăznesc să fie ei înșiși. Prin urmare, cred cu tărie că discursul despre autenticitatea performativă și contraperformativă e o altă cale de a impune pe agenda publică discursul egalității sociale. *Homo authenticus* nu e nimic fără *homo aequalis* (Dumont, 2008). Desigur, aceasta a fost o preocupare vestică, un cuvânt de ordine al lumii occidentale, așa cum observa și Lipovetsky pe urmele lui Flahault (2006).

Apoi, dacă privim la societatea occidentală europeană a celei de-a doua jumătăți a secolului XX, aceea în care s-a murit pentru că *diferența* – a se citi *autenticitatea* – a fost asumată și sancționată, vom vedea că întreaga critică a autenticității depinde de o deconstrucție, în stil postmodern, a acestei noțiuni menită să reabiliteze relația dintre idealitate și realitate la nivelul stilurilor

de viață. Lipovetsky vorbește chiar despre trei revoluții ale eticii autenticității care au dus, în timp, la aporiile ei de astăzi, traversate de spațiul digital. Iluminismul ar fi avansat prima etică a autenticității ca valoare a individualismului, situată sub apanajul elitei culturale: etosul iluminist era unul al relațiilor sociale facilitate de idealitatea unui *homo authenticus* atent la celălalt – după *motto*ul epocal *sapere aude*[7]. Nu doar versantul filosofiei germane a propagat autenticitatea astfel; *Confesiunile* lui Rousseau (1969) păstrează același apetit pentru cultul autenticității și pun în discuție utopiile unor contra-culturi care rescriu autenticitatea și în afara structurilor tolerate de contractul social – de pildă, în afara mariajului. Privită așa, autenticitatea e o chestiune de reglaj între individualism și sfera publică, numai că, afirmă Lipovetsky, acest debut al eticii autenticității, din perioada iluministă, durează până în 1950. Ea propagă un nou ideal de viață, noi forme de sinceritate, noi forme de dialog și refuză juxtapunerea dintre conformism și tirania opțiunilor (Lipovetsky, 2023, 16). Cultura autenticității nu ar fi, în această primă etapă, nimic altceva decât eroism prescris moral.

A doua fază subîntinde revolta contra-culturii, în spiritul Școlii de la Frankfurt, postulând valorile generațiilor anilor 1960-1970. De data aceasta, valoarea dominantă a autenticității nu emerge din caracterul ei moral, ci din puterea ei de a dezvolta o forță socială, un vector al coabitării în urma reconfigurării spațiului instituțional, printr-un elan contestatar. Abia în anii 1980 autenticitatea capătă valoarea unui construct personal, care ține de dezvoltarea identitară, de relațiile dintre simboluri și valori la nivelul comunităților sociale, de datoria de a fi tu însuți nu în sensul tonului libertarian, ci al tonului posteroic, antropologic, al individualismului contemporan. E drept, etica autenticității a traversat în toate vârstele ei expresia odiseei multiseculare, dar rolul ei, îndrăznesc să spun, a fost să emancipeze o rădăcină politică a adevărului, raportându-l la o componentă socială care face posibil relativismul. Iluminismul a privit-o politic, holist, postmodernismul a făcut-o posibilă ca valoare morală, individualist. Autenticitatea a traversat astfel creuzetul francheței politice virând către sinceritatea morală, și a substituit paradigma transparenței față de celălalt cu cea a transparenței față de sine. Rămâne o întrebare dacă nu cumva această transformare continuă a autenticității a avut de a face cu secularizarea, dacă detradiționalizarea paradigmelor contractului social a făcut ca existențialismul, și nu contractualismul, să fie sursa unei sfere publice care să privilegieze convivialitatea înainte de orice. Nimic din ce

[7] „Îndrăznește să cunoști!" A se vedea Immanuel Kant, „Ce este luminarea?" Editura Grinta, 2009.

însemna grija de sine în accepțiunea esteticii existențiale a filosofiei elene nu pare că mai are astăzi acoperire: autenticitatea nu mai e neapărat o terapie a pasiunilor și cu atât mai puțin valoarea cardinală de la care pleacă travaliul pregătirii pentru moarte. E un punct de plecare către convențiile inaugurate în raportul cu celălalt, o formă de garantare a plecărilor de la sine ca eliberare de rațiunea socială universală, fără a deveni anomic sau egoist. Am putea spune, într-o narațiune filosofică mai optimistă, că narațiunea e un remediu pentru ca etica individualismului să nu alunece în egoism atunci când impune plecarea de la sine a subiectului. Pe de altă parte, a fi tu însuți ține de turnura expresivistă a eticii autenticității care chiar și în această ultimă vârstă a ei, îmbrățișând de curând noile tehnologii, păstrează ceva din nostalgia primei vârste, anume, cultul eroismului moral, cu anumite nuanțe.

Eroismul nu mai ține de capacitatea de a fi autentic în cadrul unor valori prescrise, ci de a impune valori dezirabile acolo unde cadrele prescrise le așteaptă. De aceea, *influencer*ul dezirabil astăzi e cel care are curajul de a discuta teme sensibile într-o democrație care nu doar îl lasă să facă asta, dar îl și abilitează, cumva, în educarea opiniilor publice. E erou nu pentru că pierde ceva de dragul respectării valorilor sale neștiind și fiind sacrificat; eroismul aici trebuie interpretat în sensul modernității romantice, al eroului care știe tot timpul ceea ce se întâmplă și în cunoștință de cauză decide să facă un gest sau să lanseze un discurs care ar putea lucra împotriva lui, dar care îl individualizează. Ceea ce rămâne un paradox este faptul că prelucrarea idealului autonomiei subiective și autenticității în sfera societății virtuale are mari dificultăți de a scăpa de tema alienării, atât de discutată de Hegel, Marx, Heidegger, în contexte sociale anterioare.

Deși *parrhesiast*, *influencer*ul zilelor noastre nu are accentele epice ale eroului clipei: el e veșnic de serviciu în *social media*, atunci când opinia lui e cerută sau nu, auzită sau nu. Faptul că eroismul de dincolo de autenticitate nu mai e o resursă rară, că autenticitatea însăși nu mai e o asceză, sau un sacrificiu, ci un curaj al adevărului în contextul contractualismului democratic. Cândva, autenticitatea avea ceva „aletic și prometeic" (Mounier, 1962, 50), acum coincide cu eroismul care face din autenticitate un domeniu experimental al dezvoltării de sine. A fi autentic înseamnă a te alege pe tine însuți când există alternative mai ofertante sau mai confortabile. Desigur, spre deosebire de lectura focusată hipermoral asupra autenticității ca eroism care domină spațiul francez la acest moment, cred că ceea ce ne scapă din vizor e o deplasare axiologică a curajului, care nu mai presupune confruntarea a ceva sub riscul

sancțiunii, în mod necesar, ci mai curând claritatea unei vederi, capacitatea de a fi vizionar, într-o lume în care toți avem la dispoziție resursele de a compune o gândire asupra viitorului nostru, dar nu toți ne folosim de ele. Un stil de viață, așadar, în care continui să faci din viață o operă de artă dar nu doar pentru serviciul propriu. În consecință, eroismul acesta este mult mai altruist, iar curajul ține mai curând de a nega soluții mai populare.

În același timp, atunci când nu este eroică, autenticitatea discutată devine o expresie boemă: pare că multe dintre criteriile vieții bune înțeleasă ca bunăstare socială indică o minimă burghezie. De altfel, chiar și pentru a produce conținut mediatic de calitate, e nevoie investiții. Spiritul boem din spatele autenticității în epoca digitală ar ține de burghezia noului val: modă, refuzul carierelor tradiționale, hedonism mai nuanțat, intimități mai expuse. Viața boemă impune ostilitatea în fața marginalității, capacitatea de a fi un anticonvențional hedonist, de a învinge rutina vieții prin banalitatea bogăției, de a fi eroul tuturor chiar dacă social, ar trebui să fi doar al unora, puțini, care își permit să trăiască asemenea ție. Desigur, această tensiune e relevantă în peisajul moralei comune, pentru că burghezia nu avea niciodată asignată valoarea autenticității, ceea ce astăzi dimpotrivă, se întâmplă. De altfel, Lipovetsky observă că rămâne ceva modern și romantic la mijloc: să nu îl uităm pe Baudelaire care la începutul secolului XIX, în zorii debutului modernității artistice, anticipa că glorificarea vagabondajului e sursa vieții boeme. Nu adevărul, ci senzația, compune recuzita autenticității. Grija de sine este transpusă în augmentarea senzațiilor și a tuturor contextelor experimentale în care senzațiile se pot întâmpla; contexte niciodată simple, întotdeauna costisitoare. Vizibili și vulnerabili, rămânem eroii acestei civilizații spectaculare în care autenticitatea celuilalt e un bun de consum la care masele reacționează critic.

Societatea de clasă a fost reprodusă și în mediul virtual: există creatori de conținut modești și creatori de conținut profesionalizați, amatori și *influenceri*. Simatzkin-Ohana *et al.* (2022, 1235-1254). asumă că utilizatorii au de ales între a distribui conținutul unor surse cunoscute în online pentru a-și stimula reputația (*regramming*, de pildă, în Instagram), a posta conținuturi elaborate cu ochi de amator, dar care includ obiecte, idei cunoscute, avangardiste sau la modă (ceea ce produce o celebritate vernaculară), și a se promova pe sine ca obiect fundamental al atenției publice (*brandfies*, adică un *branding* exercitat asupra *selfie*-ului). Între aceste paradigme ale comodificării și dignificării sinelui, apar câteva probleme. Prima ține de cultura participativă dezvoltată în spațiul virtual: consumatorii nu sunt întotdeauna pasivi, ci mai degrabă angajați în

producție, în muncă, în elaborarea produsului dedicat consumului. Munca digitală dezvoltă ceea ce Arvidsson numește „proletariatul creativ" (Arvidsson, 2007, 8-23). De altfel, compozițiile fotografice pe Instagram sunt nu de tipul produselor „bune sau rele", după cum spune Manovich, ci instagramabile sau nu, *hip* sau nu, „*casual*, *profy* sau lucrate" (Manovich, 2017, 137). Fie că se creează conținut original, fie că este apropriat, adică fie că se rezistă mișcărilor populare în stilul de viață virtual, fie că acestea se implementează *ad literam* și se amplifică, autenticitatea capătă un nou pilon: prezența performativă. Aceasta presupune experimentarea celuilalt și a propriului sine ca ceva extraordinar (King, 2021, 99), ca o încorporare a relației împreună. Autenticitatea are, în sensul acestui concept, o *aură*, așa cum ar numi-o Benjamin: *hic et nunc*, ea presupune că ceea ce se transmite în direct, aici și acum, live, ca moment pur, acoperă sensurile plurale ale autenticității. Însă fără această prezență performativă, care plasează în timp și sub lupa martorilor evoluția individualizării ca personalizare, autenticitatea nu mai are nicio valabilitate în lumea 2.0.

Bibliografie

Arvidsson, A. 2007. "Creative class or administrative class? On advertising and the *Underground*," Ephemera, 7(1): 8–23.

Assmann, A. 2012. "Authenticity – The Signature of Western Exceptionalism?" *Paradoxes of Authenticity, Studies on a Critical Concept,* ed. Julia Straub, New Brunswick/ London, transcript Verlag, 33-50.

Auslander, P. 1999. *Liveness: Performance in a Mediatized Culture*. Routledge.

Austin, J.L. 1975. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.

Azoulay, A. 2012. *A Civil Imagination: A Political Ontology of Photography*. London/New York: Verso.

Banet-Weiser, S. 2012. *Authentic: The Politics of Ambivalence in a Brand Culture*. New York University Press.

Benjamin, W. 2000. "Originea operei de artă în epoca reproducerii mecanice," *Iluminări.* București: Ed. Univers, 107-131.

Bourdieu, P., 1986. "The Forms of Capital," ed. J. Richardson, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood, Westport, CT, 241–258.

Bourriaud, N. 2002. *Relational Aesthetics.* Dijon: Les presses du réel.

Butler, J. 2011 (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge.

Castells, M. 2007. "Communication, Power and Counter-power in the Network Society," *International Journal of Communication*, 1(1):238-266, https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/46/35.

Cavarero, A. 2000. *Relating Narratives: Storytelling and Selfhood*. New York: London, Routledge.

Davis, J.L. 2017. "Curation: a theoretical treatment," *Information, Communication & Society*, 20(5):770-783, DOI: 10.1080/1369118X.2016.1203972.

Derrida, J. 1973. *Speech and Phenomena: and Other Essays on Husserl's Theory of Signs*, trad. David Allison. Northwestern University Press.

Dickie, G. 1975. "What Is Anti-Art?" *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 33(4):419–421, https://doi.org/10.2307/429654.

Dumont, L. 2008. *Homo aequalis I,* Genèse et épanouissement de l'idéologie économique. Paris:Gallimard..

Flahault, F. 2006. *Be yourself, Au-delà de la conception occidentale de l'individu*. Mille et une nuits.

Freitas, D. 2017. *The Happiness Effect: How Social Media Is Driving a Generation to Appear Perfect at Any Cost*. Oxford: Oxford University Press.

Frosh, P. 2015. "Selfies. The Gestural Image: The Selfie, Photography Theory, and Kinesthetic Sociability," *International Journal of Communication,* Vol 9.

Frosh, P. 2015. "Selfies. The Gestural Image: The Selfie, Photography Theory, and Kinesthetic Sociability," *International Journal of Communication,* Vol. 9, 1607–1628.

Ismael, J.T. 2009. *The Situated Self*. Oxford: Oxford University Press.

Kant, Imm. 2009. *„Ce este luminarea?" și alte scrieri*, trad. Al. Boboc. Editura Grinta.

King, I.W. 2021. "Dress and the Body. An Essential Reciprocal Relationship in Everyday Aesthetics," *Everydayness, Contemporary Aesthetic Approaches,* ed. Lisa Giombini, Adrián Kvokačka, *Colloquia Philosophica 3*, *Opera Philosophica*, Vol. 36, 99-110.

Lipovetsky, G., Serroy, J. 2008. *Ecranul global.* Iași, Polirom.

Lipovetsky, G. 1989. L'Ère du vide *: Essais sur l'individualisme contemporain*. Paris : Galimard.

Lipovetsky, G. 2023. *Le sacre de l'authenticité*. Paris: Gallimard.

Manovich, L. 2017. Instagram and Contemporary Image, varianta online disponibilă la http://manovich.net/index.php/projects/instagram-and-contemporary-image, accesată ultima data la 8 octombrie 2023.

Mounier, E. 1962. *Introduction aux existentialismes*, coll Idees. Paris: Gallimard.

Nietzsche, Fr. 1999. "Omenesc, prea omenesc," *Opere complete*, Vol. III. Ed. Hestia.

Page, R. 2013. *Stories and Social Media: Identities and Interaction*. Routledge.

Rettberg, J.W. 2014. *Seeing Ourselves Through Technology How We Use Selfies, Blogs and Wearable Devices to See and Shape Ourselves.* Palgrave Macmillan.

Richter, H. 1964. *Dada. Art and Anti-Art*, trad. D. Britt. New York: Hudson Ltd.Richter.

Romele, A., Gallino, F., Emmenegger, C., & Gorgone, D. 2017. "Panopticism Is Not Enough: Social Media as Technologies of Voluntary Servitude," *Surveillance and Society,* 15(2): 204-221. https://doi.org/10.24908/ss.v15i2.6021.

Rousseau, J.J. 1969. *Confesiuni*, Vol. I-III. Editura pentru Literatură.

Salisbury, M., Pooley, J.D. 2017. "The #nofilter Self: The Contest for Authenticity among Social Networking Sites, 2002–2016," Social Sciences, 6(1):1-24. https://doi.org/10.3390/socsci6010010.

Sennet, R. 1995. *Les Tyrannies de l'intimité*. Paris:Seuil.

Șerban, O. 2023. C*ultural Capital and Creative Communication. (Anti)Modern and (Non)Eurocentric Perspectives.* London/ New York: Routledge.

Șerban, O. 2023. "A (Post)philosophical Argument on Anti-Art and Digital Transgressions of self-Fashioning. From Dada to Data, or How to Curate Selves on Instagram?"

Philosophical Alternatives, Vol. XXXII, No. 4, 134-145, https://doi.org/10.58945/lnto2376.

Șerban, O. 2023. „Autenticitate (contra)performativă", în C. Moraru (ed.), *Existența digitală. Studii de filosofia virtualității.* București: Eikon, 211-250.

Simatzkin-Ohana, L., Frosh, P. 2022. "From user-generated content to a user-generated aesthetic: Instagram, corporate vernacularization, and the intimate life of brands," *Media, Culture & Society*, 44(7):1235-1254, https://doi.org/10.1177/01634437221084107.

Trilling, L. 1971. *Sincerity and Authenticity*. Harvard: Harvard University Press.

Twenge, J.M., Miller, J.D., Campbell, W.K. 2014. "The Narcissism Epidemic: Commentary on Modernity and Narcissistic Personality Disorder," *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment,* 5(2):227–229. https://doi.org/10.1037/per0000008.

Uski, S., Lampinen, A. 2016. "Social Norms and Self-Presentation on Social Network Sites: Profile Work in Action," *New Media & Society,* 18(3):447-64.

von Hantelmann, D. 2010. *How to Do Things with Art: The Meaning of Art's Performativity*. Cornerhouse.

Warfield, K. 2015. "The Model, the#Realme, and the Self-conscious Thespian: Digital Subjectivities Young Canadian Women, and Selfies," *The International Journal of the Image,* (6)2:1-16.

Weismann, J. 2021. *The Crowdsourced Panopticon: Conformity and Control on Social Media*. Rowman & Littlefield.

MAI POATE ARTA SĂ PROIECTEZE UN MESAJ PENTRU VIITOR?

Daniel Rădulescu

Arta, în forma ei autentică, ar putea fi printre puținele lucruri care vor mai reuși să miște profund oamenii într-un viitor condus de algoritmi. Astăzi, publicul pare mai ușor emoționat de algoritmi decât de autenticitate – nu neapărat pentru că algoritmul e mai valoros, ci pentru că este ceva nou, spectaculos, cu impact imediat. Însă trebuie să privim lucrurile în perspectivă: în mediul online, fotografiile autentice, imperfecte, aproape amatoricești, reușesc adesea să aibă un impact mai mare decât imaginile profesioniste. De ce? Pentru că într-o lume saturată de imagini perfecte, tocmai imperfecțiunea devine recognoscibilă, umană și mai ușor de asimilat de către publicul larg.

Aceeași tendință este valabilă pentru orice tehnologie apărută de-a lungul timpului – fie că vorbim de apariția televizorului color, a jocurilor video sau a filmului. La început, fiecare a fost întâmpinată cu entuziasm, fascinație și un timp investit intens în explorare. Dar, pe termen lung, ceea ce rămâne relevant este întotdeauna ceea ce creează conexiuni reale – iar arta autentică va avea întotdeauna acest dar.

Paradoxal, tocmai acest val tehnologic care a invadat lumea artistică – în care tușa de cărbune sau pensulă s-a convertit în pixeli – cred că va avea, în timp, un efect pozitiv pentru cei care aleg să rămână ancorați în zona tradițională. Pe măsură ce algoritmii devin tot mai prezenți în viața noastră, autenticitatea artistică capătă o valoare tot mai rară și esențială. Într-o lume tot mai accelerată, în care lucrurile se generează automat, fără efort, valoarea autenticității va crește. Iar în 2035, oamenii care vor mai lucra cu mâinile lor, care vor mai avea răbdarea, cunoașterea și îndemânarea de a modela materia brută, vor fi un fel de „unicorni" pe piață – ceva rar și, tocmai de aceea, cu adevărat valoros.

Publicul pentru artă reală, tactilă, autentică, nu va dispărea niciodată. Cred că, dimpotrivă, în fața excesului de digital, va exista o întoarcere firească spre obiectul fizic, spre lucrarea în care poți simți urmele mâinii artistului,

greutatea metalului, mirosul materialului ars sau patina timpului. Acestea sunt lucruri imposibil de simulat.

Dar spun asta nu cu entuziasm, ci cu o luciditate rece. Nu mă simt triumfător. Nu cred că „vom câștiga" vreo bătălie între tradiție și tehnologie. Văd, realist, cum tot mai mulți artiști tineri aleg digitalul. Și nu e neapărat un lucru rău. Cunosc artiști care lucrează digital și care sunt excepțional de buni. Sunt conștient de munca enormă pe care o presupune și acest mediu, mai ales atunci când este folosit cu simț de răspundere, cu studiu real în spate. Problema apare doar atunci când digitalul devine scurtătura. Când înlocuiește, și nu completează. Când este văzut ca o cale rapidă, instantă, spre validare.

Inteligența artificială nu este o amenințare în sine, ci devine una atunci când este folosită fără conștiință artistică. Între 2005 și 2013 am activat în zona graficii 3D și mă bucur că am prins acea perioadă în care, deși totul se desfășura pe ecran, fiecare element era construit manual, strat cu strat, cu migală și răbdare. A fost, probabil, ultimul „val" autentic al creației digitale, înainte ca procesele automatizate și generarea asistată să înlocuiască efortul artistic real. Tocmai această tranziție, de la construcție la simplă generare, a fost motivul pentru care am ales să mă retrag treptat din acel domeniu și să revin la arta tradițională.

Rămânând în zona digitalului și a pixelilor, am fost printre primii utilizatori ai platformei Midjourney – prima aplicație care generează imagini din text. M-am înscris cu un an înainte de lansare, din pură curiozitate. La acel moment, ideea de a crea o imagine completă doar prin cuvinte părea desprinsă dintr-un scenariu SF.

Îmi amintesc clar: prima imagine generată a fost spectaculoasă. Dar și primul gând care mi-a venit a fost că piața NFT-urilor va intra în colaps. Nu pentru că aceste imagini n-ar fi impresionante, ci pentru că devin accesibile oricui, la costuri minime, cu efort aproape nul. Iar când ceva e prea ușor, prea disponibil, își pierde din greutate, din mister, din unicitate. Arta – cel puțin în forma în care o înțeleg eu – are nevoie de sacrificiu. De luptă. De timp.

Sculptura, spre exemplu, este opusul acestui „instant". Munca în oțel, materialul meu de suflet, nu permite greșeli. Nu oferă scurtături. E un material dificil, greu de stăpânit, greu de modelat. Dar tocmai de aceea îl iubesc. Pentru că fiecare tăietură, fiecare sudură, fiecare arsură de pe piele face parte din operă. Uneori, cicatricile fizice rămân și ele în povestea lucrării. Iar când, în final, țin în mâini o sculptură terminată, simt în ea nu doar forma, ci timpul,

oboseala, gândurile și liniștea acelei construcții. Pentru mine, asta înseamnă valoare reală.

Ca sculptor român, mesajul pe care încerc să-l proiectez în lume este acela al autenticității. Nu al perfecțiunii, nu al tehnicii duse la extrem, ci al sincerității. Al efortului real. Mă adresez celor care mai pot simți o emoție în fața unei forme născute dintr-o mână vie. Celor care nu caută doar spectacolul vizual, ci adevărul din spatele obiectului.

Trăim într-o lume unde algoritmii modelează tot mai mult gusturile, iar emoția este livrată în ambalaje gata pregătite. Tocmai de aceea, cred că viitorul va recompensa și mai mult arta care păstrează amprenta omului. Arta care respiră, care greșește, care e imperfectă, dar vie. Arta care cere timp. Într-o societate dominată de viteză și conținut generat în masă, încetineala devine un act de rezistență. Iar originalitatea capătă o formă aproape politică.

Cred cu tărie că viitorul nu va aparține exclusiv nici digitalului, nici tradiționalului. Ci acelora care știu să le îmbine. Să folosească tehnologia ca unealtă, nu ca refugiu. Precum Bernini, care – spre deosebire de Michelangelo – a putut folosi burghiul în lucrările sale, pentru că era deja disponibil în acea perioadă, și astfel a atins un alt nivel de profunzime și detaliu în sculptură. Michelangelo nu avea acele unelte, dar avea viziunea. Bernini avea și viziunea, și tehnologia. Iar rezultatul se vede.

Așa privesc și eu inteligența artificială: nu ca pe un pericol, ci ca pe un burghiu modern. Un instrument pe care îl putem folosi pentru a ajunge mai aproape de intenția noastră. Dar important este ca mesajul final să rămână al nostru. Al omului. Atâta timp cât omul conduce ideea, și nu invers, tehnologia poate fi un aliat.

În fond, AI-ul nu face decât să combine fragmente din ceea ce deja există. El reia idei, forme, imagini care au fost deja create de alți oameni, și le recompune. Cât timp nu ne pierdem autenticitatea, cât timp ne folosim de aceste unelte fără a abdica de la ideea de studiu, de proces, de formă, vom reuși să rămânem relevanți. Și poate, din ce în ce mai rari – dar cu atât mai prețioși.

În rutina mea zilnică, desenez și notez concepte, în mare parte idei pentru sculpturi. De regulă, fac acest lucru seara, când pot reflecta mai liber, pe hârtie. În paralel, am antrenat inteligența artificială să mă asculte și să mă însoțească în acest proces: în timp ce conturez o idee, îi explic conceptul, iar ea mă ajută să verific dacă acel gând a mai fost explorat cândva în istorie, sau dacă există lucrări similare în vastul univers digital.

De multe ori s-a dovedit extrem de utilă – m-a condus spre artiști despre care nu știam nimic, dar care abordaseră teme asemănătoare. M-a fascinat întotdeauna cum două idei pot semăna vizual sau formal, însă intenția și trăirea din spatele fiecăreia sunt profund diferite. Fiecare artist își lasă amprenta în felul său, chiar și atunci când formele par să se atingă.

Pentru mine, atelierul va rămâne mereu acel spațiu viu în care timpul curge altfel. Acel loc în care, chiar și în era algoritmilor, aleg să îmi murdăresc mâinile, să simt fierul, să greșesc, să repar, să dau formă. Cred că, dincolo de toate trendurile, oamenii vor simți mereu nevoia de adevăr. Iar arta – în forma ei cea mai sinceră – nu minte.

INTROSPECȚIA FEMININĂ ȘI UNIVERSUL FANTASTIC ÎN ARTA CONTEMPORANĂ

Ioana Tocoaie

Activitatea mea artistică s-a focusat încă de la începuturi pe ideea de gest, spontaneitate, fiind condusă de o căutare personală bazată pe culoare, juxtapuneri, texturi. După un cumult de ani și lucrări în care mi-am canalizat atenția pe sfera abstractă, proiectul de disertație a venit odată cu o nouă căutare, un moment de cotitură în care simțeam nevoia de o noutate.

Acest proiect s-a conturat prin colarea a două elemente esențiale și anume mimesis-ul, fragmente recognoscibile oglindite din lumea reală, respectiv fantasticul dedus din anamorfoză, colaje de imagine, suprapuneri.

Efortul de unificare a elementelor precizate anterior este expus pe o serie de colaje digitale ce au devenit ulterior lucrări de dimensiuni variate prin intermediul gestului pictural. Toposurile spațiilor create sunt imperfecțiunile, deformările, joncțiunea, formele hibride și elemente a lumii formelor vizuale. Un joc de forțe, de lumini, stări, o poezie vizuală contaminată de o cromatică puternică. ”Deformările și formările, unite în mod inevitabil, ajung într-un anumit moment al dezvoltării lor logice o sciziune, ordinea și dezordinea, contopite, reușesc în cele din urmă să se redescopere și să reafirme fiecare în parte, prin ele însele, fără a renega nimic din lumea de artificii ivită din confruntările lor directe, dar asigurându-i, oarecum permanența și supraviețuirea.”[1]

Am acordat o atenție în zona aplicativă, disjuncției dintre elementele ale realității și deformări. Punerea în practică a imaginarului creator începe acolo unde încep deformările. O curbă mai energică, o tușă gestuală plasată fără a fi gândită anterior, o linie modificată, o umbră mai mult sau mai puțin marcată, acestea sunt o parte din semnele evidente ale intenției spiritului artistic, ale originalității în prezența obiectelor reale. Deformarea este primul pas spre tărâmul abstracției. Am menționat proiectul anterior deoarece a reprezentat un punct important în demersul meu artistic fiind baza actualului crez artistic.

Lucrările mele sunt asamblate asemenea unui puzzle, un colaj de fragmente, tușe gestuale sau elemente recognoscibile, reprezintă un spectacol

[1] Jurgis Baltrusaitis, Formări și Deformări, Editura Meridiane, București, 1989, Pag. 232.

complex, o scenografie ca atare. Un spectacol pe care fiecare privitor îl consumă înainte de a-l descifra. O contopire a unor scene fantastice cu elemente recognoscibile.

M-am atașat de această formă de reprezentare, și am introdus în cadrul lucrărilor prezente, femeia, ca element central. O oglindire personală a mamei, femeii și artistului Ioana Tocoaie.

Devenind astfel un alter ego omniprezent în majoritatea lucrărilor mele, și mai larg, a întregului demers artistic. Personajul feminin devine o emblemă arhetipală a feminității sacre, a intuiției, a protecției și a misterului. În era feminismului, unde corpul femeii este revendicat ca teritoriu politic, eu încerc o transformare a acestuia drept teritoriu mitologic, sacru, artistic, unde în loc de sloganuri ofer imagini vizuale. O formă de activism tăcut și profund.

Corpul are o reprezentare metamorfozată, care pare să fuzioneze cu animale și plante, transpuse cu gândul de a accentua ideea de feminitate, protectivitate. Prin aceste metamorfozări încerc o legare de capacitatea de supraviețuire prin transformare și respingerea unui model binar de identitate (masculin/feminin, slab/puternic, victimă/salvator).

Elementul central reprezintă de cele mai multe ori o oglindire personală, transpus în diferite medii, situații de cele mai multe ori pline de incertitudine ți ambiguitate, jonglând cu ideea de interior/exterior cu anamorfoze și metamorfoze, colaje de elemente și deformări, ducând aceste scenografii sau poezii vizuale într-o zonă onirică.

Fantasticul este strâns legat de abordarea pe care eu am ales s-o urmez tocmai datorită faptului că îmi permite o detașare aparent ilogică de realitate.

Introspecția feminină în arta contemporană

Încă din perioada anilor 1960-1970, în contextul celui de-al doilea val feminist, femeile, au început să-și ceară dreptul la vizibilitate și recunoaștere în toate domeniile societății, inclusiv în artă. În acel interval, artistele au început să conteste normele patriarhale ale artei occidentale. Au început să creeze lucrări care reflectau experiențele femeilor, corpul feminin, maternitatea, sexualitatea și au denunțat stereotipurile de gen.

Dorința lor a fost de a-și revendica locul în istoria și prezentul artei și de a schimba modul de receptare a artei lor. Rezultatul muncii lor să nu fie atribuit bărbaților, ci să fie văzute dincolo de rolul prestabilit de societate prin natura lor specifică.

Aduc în prim plan o serie de artiste care și-au pus amprenta asupra acestui demers precum Judy Chicago, artista ce a respins tradiția artei occidentale centrată pe bărbați ce a propus o reevaluare istorică a rolului femeilor în artă și cultură. A dorit să creeze o „artă a femeilor", fondând "Feminist Art Program" și inițiind proiectul "Womanhouse", un spațiu expozițional colaborativ artistelor femei. Ana Mendieta și Mariam Schapiro sunt alte două nume cu o rezonanță majoră în ceea ce reprezintă glorificarea acestor abordări. Le unește dorința de a contesta imaginea tradițională a femeii în artă, a da voce experiențelor feminine în artă.

Ideile pe care aceste artiste și multe altele au reușit să le impună societății au lăsat o mare amprentă asupra mentalității contemporane prin contestarea normelor existente și introducerea unei perspective alternative, reușind să schimbe profilul creației artistice contemporane, multe dintre temele și metodele introduse atunci rămân relevante și astăzi.

În ceea ce privește introspecția feminină în arta contemporană, consider că are o strânsă legătură cu evenimentele social-politice din ultimii ani. Multe dintre barierele în ascensiunea artistică profesională a femeilor încă mai există chiar dacă problemele de egalitate în drepturi în acest domeniu au fost demult depășite. În prezent tind să cred că avem curaj să ne folosim mai multe de aceste unelte pentru a realiza o formă de activism tăcut, am depășit această dorință de a ni se atribui lucrări doar pentru a intra în istoria artei.

Artistele se folosesc de aceste forme pentru a glorifica corpul, nu văd nuditatea ca obiectificare, ci ca formă de putere. Își doresc să recupereze sexualitatea feminină ca fiind activă nu pasivă. Sigur, acum aduc în prim plan o serie de argumente referitoare la transpunerea corpului feminin în artă însă feminismul în arta contemporană nu se canalizează strict pe acest aspect. Artistele se folosesc de artă ca un mod de a deconstrui și submina normele patriarhale și rolurile tradiționale impuse femeilor. Acest lucru include contestarea ideilor preconcepute despre sexualitate, feminitate, maternitate și relațiile de putere în diferite moduri și medii precum performance, pictură, sculptură, instalații, colaje de elemente, broderii. Introducerea unor activități casnice în mediul artistic.

Revenind la reprezentările corpului feminin în arta contemporană feministă, acesta nu doar că reflectă imaginea femeii ci încearcă să aducă în prim plan puterea, autonimia, trauma și identitatea acesteia. În multe culturi corpul femeii a fost un obiect de control social, iar această abordare a artei feministe subliniază autonimia femeii asupra propriului corp.

Dacă până în secolul XX, corpul femeii a fost glorificat sub forma sa perfectă, echilibrată, artistele se detașează de această idealizare a corpului feminin, explorând corpuri diverse, imperfecte și neconvenționale care pot include elemente de înfrumusețare exagerată, transformare, metamorfozare. De multe ori acesta a avut parte de o transformare, fiind fragmentat, reconfigurat tocmai pentru a sublinia exploatarea, alienarea sau relațiile de putere care afectează femeile.

Trăim într-o lume în care violența domestică este prezentă la orice pas, sexismul și inegalitatea de gen fac parte încă din cotidian.

Astfel, de cele mai multe ori arta feminină contemporană aduce în prim plan un soi de activism. Devenind astfel un vehicul pentru a milita pentru drepturile femeilor, pentru a sublinia discriminarea prezentă inclusiv în acest secol.

Fantasticul în arta contemporană

Ca să fac o trecere de la subiectul abordat anterior la zona de fantastic și oniric în arta contemporană, o să aduc în prim plan un paragraf în care am vorbit de metamorfozarea sau hibridizarea corpului feminin ca argument adus asupra idealizării corpului în trecut. Este doar unul dintre demersurile pe care artistele l-au utilizat, ducând lucrările realizate într-o zonă fantastică cu o simbolistică profundă în spate.

Consider că, în prezent arta fantastică este încă un teren fertil pentru inovație și auto-exprimare. Este o formă de artă care poate oferi atât evadare, cât și întrebări esențiale în funcție de subiectul și direcția în care este abordată. E o formă care transcede realul, este fluidă, complexă și profund subiectivă. Ea reflectă neliniștile și aspirațiile lumii moderne, oferind o evadare din realitate, dar și o critică subtilă a acesteia. Nu este doar o estetică a imaginației, ci și un mod de a pune întrebări profunde despre identitate, tehnologie și viitor. Arta fantastică este preferată de mulți artiști contemporani pentru că oferă o libertate extraordinară de expresie și le permite să depășească limitele realității și convențiilor tradiționale.

Ea devine un instrument prin care artiștii chestionează convențiile sociale, identitatea, tehnologia, viitorul și subconștientul.

Artiștii construiesc un nou habitat utopic prin implementarea unor elemente imaginare, fantastice. Utilizez termenul de utopic ca fiind o structură ireală de montaj de imagine (real), apt să reconfigureze teritoriului vizibil, al posibilului și ceea ce poate fi gândit.

Artiștii tind să utilizeze această formă de exprimare tocmai datorită libertății pe care aceasta ți-o oferă. În reprezentarea fantastică, ideea centrală este trecerea de granițele dintre privitor și lucrarea de artă, realizarea unei noi scene în care privitorul este protagonist al actului în interrelație cu elementele din cadrul picturii. Acest lucru este posibil tocmai prin faptul că lucrările pot atrage privitorul într-o lume fantastică, lume în care acesta își poate folosi propriul bagaj de asimilări, fiind influențat de acestea, diferit unul față de celălalt. Mintea încearcă întotdeauna să concluzioneze și să interpreteze iar capturarea în subconștient a unui fragment în funcție de bagajul fiecăruia de cunoștințe reprezintă garantul vizual al calității de martor.

Arta fantastică este, așadar, un teren fertil pentru inovație și auto-exprimare. Ea ajută artiștii să se elibereze de limitările convenționale ale realității, în prezent fiind utilizată în diferite medii printre care amintesc și arta digitală, trăind în era digitalizării, artiștii având o gamă largă de tehnologii care le permit să creeze universuri paralele, fantastice, tărâmuri aflate dincolo de limitările fizice ale materialelor tradiționale.

Referințe bibliografice

1. Jurgis Baltrusaitis, Formări și Deformări, Editura Meridiane, București, 1989
2. DABBS, J. Life stories of women artists, Farnham: Ashgate Publishing Company, 2009
3. MESKIMMOM, M. Women making art, History, Subjectivity, Aesthetics, Routledge. London: Psychology Press, 2003
4. Roger Avermaete, Despre gust și culoare, București, Meridiane, 1971
5. Ardengo Soffici, Meditații Artistice, Editura Meridiane, București, 1981

REALITĂȚILE URBANE CA SURSĂ DE VIZIUNE ARTISTICĂ

Ștefan Curelici

Discutând despre celebra sa operă *Guernica*, Pablo Picasso afirma cu patos că „pictura nu este făcută pentru a decora apartamente. Ea este o armă ofensivă și defensivă împotriva inamicului". El sublinia în acest fel convingerea că arta nu poate rămâne indiferentă în fața realităților sociale și politice care modelează lumea. Mediul urban constituie cadrul principal în care aceste realități se manifestă. În acest sens, artista americana Martha Rosler afirma că „orașul este habitatul artei"[1]. Ea a militat pentru o arta angajată social care să ofere o perspectivă critică asupra problemelor sociale, politice sau economice.

Astfel, dacă arta nu are doar o funcție estetică sau formală, ci și una profund socială, atunci orice demers de cercetare artistică devine o investigare a dinamicii sociale și, implicit, a cadrului complex în care aceasta se desfășoară. Însă, într-o lume tot mai complexă, interconectată și hipermediată, marcată de fragmentare și incertitudine, realitatea urbană apare adesea haotică și greu de descifrat. În acest context, dimensiunea socială a artei este formulată de claritate de Rosler, care susține că „una dintre funcțiile sociale ale artei este aceea de a cristaliza o imagine sau un răspuns în fața unei realități sociale confuze, aducându-i contururile în claritate"[2]. În această ordine de ideii, demersul nostru de creație artistică pornește de la experiența cotidiană în spațiul urban contemporan și investighează relația dintre individ și mediul înconjurător.

Importanța studierii felului în care configurația spațială și arhitecturală a mediului urban influențează stările afective la nivel subiectiv a fost evidențiată de filosoful francez Guy Debord. În acest sens el a propus denumirea de psihogeografie pentru a desemna: „studiul legilor precise și al efectelor specifice ale mediului geografic, fie el organizat conștient sau nu, asupra emoțiilor și comportamentului indivizilor"[3]. Una dintre metodele de studiu ale

---

[1] Martha Rosler, *If You Lived Here. The City in Art, Theory, and Social Activism*, pag. 32

[2] Idem

[3] Guy Debord, *Introduction to a Critique of Urban Geography, în Situationist International Anthology,* pag. 8

psihogeografiilor propuse de acesta este *deriva* (*dérive*). Debord definește *deriva* ca „tehnică de traversare rapidă prin ambianțe variate”[4]. Scopul acestei traversării este de a depăși determinările impuse de configurația spațiului urban. În linie cu tradiția marxistă, filosoful francez consideră că orașul modern se conturează ca spațiu al iluziei și al controlului, cu scopul de a izola indivizii și de a-i menține inerți făcând imposibilă orice formă de coalizare socială care să conteste relațiile de putere actuale. Tehnica derivei, propusă de Debord amintește de figura *flaneur*-ului, așa cum a fost ea conceptualizată de Walter Benjamin. Din punct de vedere istoric *flaneur*-ul a reprezentat un personaj literar apărut în spațiul francez în secolul al XIX. Condiția superioară de trai îi permitea să exploreze spectacolul urban, dispunând de timpul și de mijloacele materiale necesare pentru a lua parte la toate plăcerile pe care orașul le putea oferii. Astfel, *flâneur*-ul străbate străzile orașului și se strecoară în mulțime pentru a lua pulsul acestuia, rămânând însă detașat de această mulțime. Dacă mulțimea orașului industrializat putea fi caracterizată prin zgomot, agitație, grabă, funcționalism, *flâneur*-ul, în schimb se deplasa ritm lent, degajat. Această poziție, îl transformă pe flaneur într-un bun observator și îi permite o perspectivă critică asupra orașului.

În *„Pictorul vieții moderne”* Baudelaire folosește această imagine pentru a schița portretul artistului modern. El evidențiază fascinația pe care ritmul vieții urbane o produce asupra flaneurului statutul privilegiat care îi permite să-l studieze îndeaproape: „Mulțimea este domeniul său, așa cum aerul este cel al păsării, iar apa cel al peștelui. Pasiunea și profesiunea sa, este să se identifice cu mulțimea. Pentru hoinarul desăvârșita, pentru observatorul pasionat, este o imensă bucurie să-și poată alege culcușul în mulțime, în ceea ce este unduios, în mișcare, în fugitiv și în infinit”[5]. Mai mult, Baudelaire accentuează superioritatea activității sale, pe care o descrie în termeni elogioși: „singuratecul acesta înzestrat cu o imaginație activă, călătorind veșnic prin marele pustiu al oamenilor, are un țel mai înalt decît cel al unui simplu hoinar, un țel mai general, altul decît plăcerea trecătoare a clipei. El caută acel ceva ce ni se va îngădui să-l numim modernitate”[6].

Astfel, pentru poetul francez, artistul modern reprezintă un hoinar, urban, observator atent al societății, bine ancorat în prezent. Pornind de aici, Walter Benjamin sesizează caracterul ambivalent al acestei figurii, considerându-l

[4] Guy Debord, *Theory of the Dérive* în *Situationist International Anthology,* pag. 62
[5] Charles Baudelaire, *Pictorul Vieții Moderne,* pag. 190
[6] Idem, pag. 193

chiar pe Baudelaire un exemplu potrivit: pe de o parte *flâneur*-ul se lasă sedus de ceea ce Benjamin a numit *fantasmagoriile urbane*, de spectacolul pe care acestea îl oferă, se pierde în mulțime și se complace în logica consumului ghidat după legile modei, dar pe de altă parte, prin spiritul său de observație el se distanțează treptat de mulțime și străpunge iluziile mediului urban, un sentiment de melancolie ia locul fascinației inițiale. Astfel, figura flaneurului devine un instrument critic de expunere a iluziilor ce maschează inegalitățile ce caracterizează orașul modern.

Cu toate, aceste, în vremea lui Benjamin, figura *flâneur*-ului era pe cale de dispariție, ritmul alert al orașului făcuse aproape imposibilă plimbarea lentă a acestuia, iar mașinile acaparaseră o mare parte din teritoriul său. Totuși, trăsături esențiale ale acestui personaj sunt actualizate în descrierea pe care Benjamin o face fotografului modern, ca observator critic, pierdut în mulțimea urbană și care, cu ajutorul camerei, reușește să surprindă momentul trecător și să-l transpună într-o formă stabilă. Începând cu pictură impresionistă, numeroși pictori au introdus aparatul de fotografiat ca instrument de documentare în practica lor artistică. Astăzi, artiști precum Peter Doig, Gerhard Richter sau Luc Tuymans, explorează în opera lor posibilitățile oferite de camera de fotografiat și reflectă asupra perspectivelor asupra lumii pe care acesta le oferă.

Pornind de aici, practica noastră artistică preia modelul explorării urbane oferit de figura *flâneur*-ului pentru a surprinde realitatea socială. Acest spațiu ne apare în același timp fascinant și confuz. Încercăm să sesizăm felul în care este configurat orașul din punct de vedere spațial și să analizăm efectul pe care aceste determinații îl au asupra stărilor și sentimentelor resimțite la nivel subiectiv. În acest demers, utilizăm aparatul de fotografiat ca mijloc de înregistrare rapidă a imaginii vizuale. Acest instrument oferă numeroase avantaje: permite captarea instantanee a momentului și introduce o distanță între obiect și privitor ce face posibilă o reflexie detașată. Mai mult, camera de fotografiat, permite o perspectivă diferită asupra realității, distinctă de cea a ochiului uman, ea permite sesizarea unor aspecte care nu sunt vizibile pentru ochiul uman. Benjamin afirma despre flaneur că „este preotul *genius loci*-ului”[7]. Astfel, pentru a putea surprinde *spiritul locului*, subiectele pe care alegem să le reprezentăm vizual constituie întotdeauna locuri pe care le-am traversat personal. Căci prin picturile realizate nu intenționăm să reproducem un cadru vizual extras din realitate, ci să reconstituim atmosfera locului investigând efectele pe

[7] Walter Benjamin, *The Flaneur Return*, în Franz Hessel. *Walking in Berlin : A Flaneur in the Capital,* pag. 16

care spațiul le produce la nivel afectiv. Iar în afara unei interacțiunii directe cu spațiul, aceste efecte nu pot fi sesizate.

Ulterior acestui demers de investigație și cercetare a mediul urban, materialul fotografic brut, este selectat și prelucrat înainte de a servi ca referință pentru realizarea lucrării prin pictură. Schițele sunt realizate prin mijloace digitale, și implică diverse tehnici de prelucrare precum: tăiere, suprapunere, distorsionare, colaj și virament cromatic. În celebrul eseu *„Opera de artă în epoca reproducerii mecanice",* Walter Benjamin argumenta faptul că apariția noilor tehnologii media: fotografia și filmul a produs o schimbare a percepției umane. El a observat că, în timp ce pictura invită la o stare de contemplare a imaginii, filmul prin efectul de șoc pe care îl presupune permite doar o receptare distrată. Însă spre deosebire de criticii conservatori care, din acest motiv, negau statul de artă al cinematografiei, Benjamin consideră că tocmai în acest aspect rezidă actualitatea ei: „Cinematograful este forma de artă care corespunde vieții din ce în ce mai periculoase a omului modern"[8]. Căci, prin schimbările pe care le produce asupra percepției lumii înconjurătoare, cinematografia facilitează adaptarea la condițiile de trai moderne, starea de șoc produsă de film corespunde șocului generat de agitația urbană.

Astăzi, evoluția mijloacelor tehnologice a generat noi modificări ale *sensorium-ului* uman. Astfel, mijloacele de prelucrare digitală a imaginilor realizate ne ajută să construim o imagine care să reflecte aceste transformări, astfel încât lucrările realizate să corespundă realității actuale a mediului urban în care trăim. Totodată, ele permit deformarea intenționată a imaginii exprimând o reacție emoțională subiectivă față de mediul ambiant al orașului. Prin distorsiune, citirea imaginii este îngreunată, fapt ce marchează atât dificultatea de a construi o imagine unitară despre realitate, cât și limitele posibilităților de reprezentare. În acest sens, chiar și reprezentarea *obiectivă* a aparatului de fotografiat trebuie considerată ca o formă de iluzie. Benjamin a identificat în tehnica montajului, utilizată în cinematografie, un principiu potrivit de reconstituire a unei imaginii unitare din fragmentele preluate din orașul modern. Preluarea acestei tehnici în pictură ne permite să extindem limbajul plastic: introducerea de elemente disparate într-o compoziție coerentă contribuie la construirea unui discurs vizual care reflectă contradicțiile experienței cotidiene.

Tot prin intermediul mijloacelor digitale, operăm modificări asupra coloraturii imaginilor. Aceasta întrucât cromatica tabloului are capacitatea de a

[8] Walter Benjamin, *Opera de artă în epoca reproducerii mecanice, în Iluminării*, pag. 304

evoca sentimentele resimțite la nivel subiectiv în relație cu spațiu. Utilizarea tehnicilor digitale reprezintă cel mai potrivit mijloc de a prelucra raportul dintre culorii astfel încât aceasta să redea atât relația tensionată dintre natural și artificial resimțită în mediul tehnologizat al orașului contemporan cât și efectul asupra acestor tensiuni asupra psihicului uman.

Dar, deși mijloacele digitale reprezintă instrument potrivit pentru cercetarea spațiului urban și realizarea schițelor, pentru realizarea lucrărilor finale preferăm tehnica tradițională a pictura în ulei. Spre deosebire de fotografie, unde relația dintre artist și obiectul realizat este mediată de aparatul de fotografiat, în pictură această relație este directă. Suntem interesați de natura fizică pe care această tehnică o conferă lucrării finale. Procesul de realizare al lucrării poate fi descifrat prin analiza suprapunerii de tușelor de culoare. Gestualitatea pensulațiilor adaugă un plus de expresivitate imaginii. Relația emoțională dintre autor și subiect este sugerată de materialitatea picturii. Mai mult, timpul îndelungat de realizare pe care această tehnică îl presupune permite o reflectare mai atentă asupra imaginii, în acest parcurs diferitele stării sau atitudinii ale autorului pot determina decizii spontane care pot modifica aspectul final al operei.

Chiar dacă, spațiul urban servește în mod concret ca referință vizuală concretă, analiza lucrărilor nu trebuie să pornească de la coordonatele spațiale sau istorice ale locurilor reprezentate. Încercăm, mai degrabă să redăm imagini sugestive ale locuri care să poată funcționa ca fundal conceptual pentru elaborarea unui discurs cu privire la relația dintre individ și spațiul social contemporan. În acest sens, scopul lucrărilor nu este de a oferii o reprezentare obiectivă a unui cadru spațial, ci de analiza relația dintre acest cadru și individ. Astfel, imaginea rezultată reprezintă adesea o sinteză vizuală care reunește fragmente din locuri diferite, pentru a reda o experiență trăită. Pentru că, spre exemplu: De exemplu, atunci când așteptăm într-o stație de autobuz, experiența noastră nu este doar rezultatul cadrului în care ne află, căci mintea noastră se detașează adesea de spațiul imediat, intrând într-o stare de visare sau rememorare, generând proiecții mentale discontinue.

Unul dintre elementele introduse recurent în opera noastră este ruina ca trop vizual ce funcționează ca instrument critic. În mod tradițional conceptul de ruină a fost asociat cu ideea de memento mori, simbol al efemerității ce relevă caracterul perisabil al oricărei construcții umane. Brian Dillon evidențiază revirimentul conceptului de ruină în arta contemporană, a cărui

valabilitate rezidă în caracterul său plurivalent[9]. Ruina poate evoca simultan eșecul trecutului și potențialul de reînnoire; ea poate reprezenta atât continuitatea istorică, cât și discontinuitatea și fragmentarismul ce descriu societatea contemporană.

Pentru a descrie realitatea orașului post-modern, Robert Smithson propune conceptul de *ruină-inversată (ruin in reverse)*, inspirat de imaginea unor construcții neterminate, pe care le vede ca forme ale unei ruine anticipate[10]. În acest sens, ele dezvăluie dezagregarea continuă a spațiului social, dacă ruinele clasice aveau o valoare identitară, *ruinele inversate* descriu o stare de amnezie colectivă, de pierdere a sensului și a identității în condițiile în care orașele actuale dominate de logica capitalismului global tind spre uniformitate.

În picturile noastre, ruina nu este tratată ca subiect, ci este introdusă ca metaforă vizuală utilizată pentru a descrie stările resimțite în contact cu arhitectura orașului contemporan. Totodată, ruina funcționează ca mijloc de dezvăluire a iluziilor ce învăluie mediul urban hipermediatizat. Prin prezentarea structurilor actuale într-o stare de degradare, contestăm caracterul lor pretins imuabil Astfel, ruina poate capătă o valența pozitivă, dezvăluind potențialul de reînnoire al spațiului social și posibilitatea unei ordini sociale alternative.

Bibliografie:

BAUDELAIRE, Charles, *Curiozităţi Estetice, VII: Pictorul Vieții Moderne, pp. 182-220,* Meridiane, București, 1971;

BENJAMIN, W., *Iluminări,* Trei, 2024;

BENJAMIN, W., *The Flaneur Return*, in Franz Hessel. *WALKING in BERLIN : A Flaneur in the Capital.* MIT Press, 2020;

DILLON, B., Ruins. Cambridge: Mit Press, 2011;

KNABB, Kenn (editor), *Situationist International Anthology*. PM Press, 8 Oct. 2024.

ROSLER, Martha, (1991) "If You Lived Here: The City in Art, Theory, and Social Activism" *Volumul 6 din Dia Art Foundation Discussions in Contemporary Culture;* The new press, New York;

[9] Brian Dillon, *Ruins,* Introduction, pag. 17

[10] Robert Smithson, *A Tour of The Monuments of Passaic, New Jersey (1967), în Robert Smithson: The Collected Writings*

LIBERTATE ȘI IDENTITATE - ÎN VIZIUNEA ARTISTICĂ A LUI MIRCEA CUZA

Mircea Cuza

1.

La 24 de ani, nu cred că o viziune artistică poate fi cu adevărat articulată. Procesul prin care un artist ajunge la o formulă coerentă durează, de regulă, zeci de ani, iar precipitarea unei formule îi poate da artistului iluzia unor certitudini, îl poate constrânge într-un tipar confortabil, dar slăbindu-i deschiderea.

Pentru mine, formarea unui artist înseamnă, în primul rând, o disponibilitate constantă de a privi în toate direcțiile, de a prelua și, în egală măsură, de a înlătura. E un parcurs încordat, dar necesar. De aceea, prefer discursul fragmentar, deschis contradicției, în locul unei formule care se închide asupra ei înseși. Ceea ce e fragmentar nu e neapărat incoerent, ci, mai curând, manifestarea naturală a vieții neînchise în dogmă sau stil. „Omul e *fecund* numai cu prețul de a fi bogat în contrarii; se păstrează tânăr cu condiția ca sufletul să nu i se lenevească, să nu tânjească după pace...".[1]

Amintesc și de Ion Țuculescu care, într-o butadă, scria că la „la 25 de ani nu creezi cu gândul la eternitate. Deci nu poți fi artist. Arta nu se face din mijlocul vieții, ci din marginea ei."[2]

2.

Felul în care mă mișc în spațiul picturii pornește de la convingerea că libertatea nu are sens decât în raport cu o normă, așa cum originalitatea nu poate exista decât în interiorul unei tradiții în raport cu care singularitatea să se poată manifesta. Mai direct spus, niciun artist n-ar mai dori să fie unic dacă unicitatea ar însemna să fie orfan.

Arta, printre altele, are funcția de a uni. Opera de artă veritabilă face oamenii să se recunoască în ea, printr-un trecut comun. Și o face chiar și

[1] Friedrich Nietzsche, *Amurgul idolilor,* Ed. Humanitas, București, 2022, pag. 42.
[2] *Pictori despre pictură*, Ed. Meridiane, București, 1972, pag. 294.

atunci când artistul vrea să spargă bariere, pentru că o face pe fondul unei tradiții comune.

Cred că arta trebuie să fie, într-un fel, locală, universalitatea ei nu poate apărea dintr-un loc fără centru. Nu ieșind din tradiția ta ajungi la universal, ci tocmai tradiția și locul pot crea, prin artist, ceva universal. Cred că artistul trebuie să-și cunoască și să-și fructifice rădăcinile. Poate alege o tradiție, dar libertatea acestei alegeri este relativă. Uneori, poate deveni o trădare. Asta îl pune pe artist într-o poziție dificilă de cultivator, continuator, cercetător și inovator.

Există, în arta de astăzi, o fobie teribilă de kitsch, o spaimă întreținută de închipuirea că emulația, repetiția ori reluarea unor teme sau tehnici plastice duc la artă contrafăcută. În consecință, apare dorința de a surprinde, de a ieși din norme, de a fi original cu orice preț. Astfel se întâmplă că noutatea devine clișeu. Mai greu este, însă, să fii continuator sau transmițător, adică să preiei, să înțelegi, să inovezi și să dai mai departe.[3]

3.

Orice artist trebuie să aibă perioada sa de ucenicie. Și orice artist trebuie să aibă maeștri de la care să învețe, fie că are șansa să-i cunoască sau nu. În cazul meu, Van Gogh a fost primul artist care m-a impresionat și pe care l-am studiat. Din viața lui, prin scrisori și biografii, am aflat că el își cultiva modele pe care le cerceta cu atenție. Admirându-l, l-am luat și eu drept model și exemplu de viață. Aveam 14 ani, însă Van Gogh a rămas modelul meu central până astăzi, după care s-au adăugat, desigur, și alții. Am ajuns astfel la conștiința faptului că artistul face parte dintr-un lanț, o comunitate, și că nu e izolat.

Consider că pictura e un dialog, o muncă în colaborare și nu una individuală. Și mai cred că pictorul e doar în aparență independent atunci când își produce opera. Pictorul lucrează cu ce are la îndemână: nu el face vopselele, nu el fabrică pânza; ceea ce pune în pictură se găsește în natură, iar ideile pe care le are sunt combinații de surse pe care le-a obținut din viață, fie conștient, fie nu. Toate aceste lucruri contribuie la produsul final. Niciodată nu inventează un limbaj cu totul nou. La fel cum nu poți picta prea mult cu mâinile goale, nu poți concepe lucrări cu capul gol. Și atunci, pictura se relevă ca rezultat al unei colaborări, fie cu alți pictori, trecuți sau actuali, fie cu personalități din alte

[3] Vezi Roger Scruton, *Cultura modernă pe înțelesul oamenilor inteligenți*, Ed. Humanitas, București, 2024; idem, „Sofismul spiritului în mișcare", în *Foloasele pesimismului și pericolul falsei speranțe*, Ed. Humanitas, București, 2022; și Andrei Pleșu, „Expoziția ca reper cultural", în *Ochiul și lucrurile*, Ed. Humanitas, București, 2023.

domenii, fie cu natura, și așa mai departe. Modelele fertilizează creația, deci pictorul are toate motivele să fie recunoscător și modest. Adaug că, într-un sens, în artă nu există autorități, dar există vârfuri.

Arta se face, cumva, prin artist, singură. Artistul e numai un mediator. Întrebarea mea de început este: cum îți hrănești potențialitatea pentru a fi un mediator? Adică, ce duci mai departe și care sunt ideile și operele cu care te modifici pe tine? Nu știu cum se dobândește această conștiință valorică altfel decât prin curiozitate și admirație.

4.

Dacă dispare cultura, se pierd legăturile care dau sens vieții comune: familia, valorile, scopurile personale și colective, prieteniile, sentimentul de apartenență. Tot ceea ce construiește un „noi" durabil este susținut de cultură. Edmund Burke spunea că societatea este un contract nu doar între cei vii, ci și între cei morți și cei care nu s-au născut încă. În acest sens, cultura e liantul care unește generațiile într-un destin comun.

Progresul tehnologic poate continua, dar, în lipsa unui orizont cultural, devin obscure atât scopul progresului, cât și idealurile proprii. Această criză are legătură (de câte ori nu s-a spus!) și cu declinul lecturii, și cu pierderea funcției formative a familiei și a școlii.

Dacă artistul încearcă să elimine din mesajul său, să spunem, componenta morală, va observa că nu se poate: orice alegere estetică implică o poziționare, chiar și atunci când e neutră, deci spune ceva despre un bine și un rău. Din acest motiv, chiar și fără intenție explicit educativă, orice artist își asumă, de fapt, un rol formativ.

Trebuie însă adăugat că opera de artă are autonomia ei. Arta nu e totuna cu artistul. Karl Popper o spune tranșant: „este încă și astăzi o teorie aproape unanim acceptată ca de la sine înțeleasă că o operă de artă reprezintă expresia personalității artistului. Aproape toți artiștii cred acest lucru, și asta a distrus arta."[4] Opera de artă este un obiect în sine, chiar dacă geneza ei pornește dintr-un proces subiectiv, acest proces devine apoi material, lucrat, corectat sau abandonat în forma în care îl asumă autorul.

Această obiectivitate a operei ne obligă să o tratăm ca purtătoare de sens, iar sensul, odată ce apare, nu mai poate fi absolvit de judecata critică.

[4] Karl Popper, În căutarea unei lumi mai bune, Ed. Humanitas, București, 1998, pag. 118.

5.

Ce mă împinge să pictez e greu de spus. Pictez ce simt că merită pictat și mă inspiră lucrurile care mă fac conștient de micimea mea. Asta vine din contactul constant pe care îl am cu pictura altora, cu cărțile și cu colegii mei artiști.

Lucrările mele se împart, în mare, în două direcții. Pe de o parte, peisajele. Pe de altă parte, picturi care, într-un mod mai direct sau mai subtil, trimit la repere din cultura vizuală europeană, fie ca omagiu, fie dintr-o legătură personală cu un artist, o epocă sau o formă.

Sunt în primul rând un pictor de peisaje. Aproape nici o figură umană nu apare în pictura mea, cu excepția câtorva autoportrete. E un fapt natural. Sunt un om destul de solitar, iar ceea ce caut prin pictură este un contact direct cu natura și, în același timp, o oglindă în care privitorul să se poată vedea pe sine, să revină la prezent și să simtă legătura cu tradiția din care face parte.

6.

Pictura e o meserie care se practică ca orice altă meserie, nu se așteaptă inspirația; se lucrează cu program și din obligație, atâta doar că obligația e autoimpusă. Ca să lucrezi zilnic trebuie să nu fii blazat, adică să te poți afla într-o stare de admirație continuă. Ca să poți picta, e nevoie să fii provocat de subiect, să te preseze, să te copleșească. Dacă ești blazat, nici nu găsești subiecte, pentru că nu te cheamă simțurile spre ele. Una dintre obligațiile artistului este să admire alți artiști, ca să preia din pofta lor de-a crea. Nu de o idee strălucită are nevoie pictorul, nu de chef spontan, nu de o imagine superbă, ci de admirație. Și, la urma urmelor, el se proiectează pe el în lume. Vezi în afară atât cât ești în tine.

VIZIUNEA UNUI TÂNĂR CREATOR PENTRU ROMÂNIA VIITORULUI

CUM RĂSPUNDE ARTA LA PROVOCĂRILE SOCIETĂȚII?

Ionuț Răzvan

Cel mai bine aș începe să mă descriu prin a menționa faptul că nu-mi place să vorbesc despre mine, dar cine va citi acest text are noroc, pentru ca acum scriu și nu se va auzi niciun sunet din gura mea. Sunt designer vestimentar, tind să cred că am un suflet de poet și hainele mele sunt versuri dintr-o inimă turmentată, versuri ce nu se termină în rimă, ci se termină în întrebări. Mi-ar fi plăcut tare mult sa fiu unul dintre oamenii care răspund cu „Meserie m-a ales" la întrebarea „Cum ai ajuns să faci ceea ce faci?"

La mine nu a fost așa, eu am ales-o, cu frică mare și o nevoie inexplicabilă de a face modă. Mai mult despre aspectul în cauză, mai târziu. Clișeul oamenilor ce cred că se nasc cu un talent și cu o conștientizare precoce a acestuia prinde și în cazul meu un contur verosimil, susținut de cusutul cârpelor încă de pe la 3-4 ani, obsesiva dorință de a îmbrăca păpușile într-un cu totul alt fel decât ținuta în care veneau și desenatul de rochii pe unde apucam. Imaginați-vă că, în anii 2000, un băiat din Rahova, crescut în Domnești pe timp de vară, este ca o nucă necoaptă în perete, mai ales în peretele poveștii în care mama și tatăl sunt cadre militare, verii și unchii sportivi de profesie, iar mătușile pare că ar putea înțelege. Ai mei nu au știut ce să facă cu mine. Poate știau de termenul „croitor", poate chiar și de „designer", dar eu cu siguranță nu.

Rotițele au început să se învârtă în clasa a V-a, cu ajutorul doamnei de biologie, care a văzut că pe coperțile caietelor mele sunt numai rochii. M-a întrebat dacă vreau să fiu designer ca Versace. Atât mi-a trebuit. Am ajuns acasă după ce am terminat școala în ziua aceea și în următoarele ore o lume nouă se construia cu fiecare imagine pe care o vedeam pe internet. În sfârșit copilul de atunci calibrase diferența dintre răspunsuri și întrebări, în minte se croia un fir narativ cu totul schimbat față de ce știam până în momentul acela. Dar vedeți voi, cu cât pentru mine devenea mai clar, viața se întâmpla diametral opus. Nu am făcut un liceu de artă, iar când a venit momentul să dau la

facultate, facultatea de arte devenise o fantezie interzisă, pe care ți-e frică să o explorezi din lipsa curajului. Îmi era frică să concurez cu persoane stăpâne pe abilitățile lor artistice, provenite dintr-un exercițiu constant de care eu m-am dezis, urmând filologia. A trebuit să aleg al doilea drum pe care eram destul de sigur că l-aș putea parcurge fără a simți nevoia de a-l abandona constant, acela fiind scrisul. Profa de română îmi spunea că scriu foarte bine, deci dacă până aici nu s-a văzut asta, este vina ei. În cadrul Universității din București, am urmat Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării. Drum care m-a dus în Canada, pentru un program de studii în Relații Publice și Comunicare Corporativă. Greu de descris aventura din Toronto, parcă a fost într-o altă viață.

Totuși, o constantă a rămas. Moda. Sau dorința de a face modă. A fost ca o durere de măsea. Acea durere care nu te deranjează îndeajuns încât să mergi la dentist, dar pâlpâie ca un bec spre sfârșitul vieții lui. Nu dispare, e acolo să-ți aducă aminte, dar până nu te apasă durerea, ești inert. Pe mine durerea maximă m-a apucat în apartamentul pe care nu mi-l permiteam, din cartierul Church and Wellesley. Trecând peste metafora măselei infectate, m-am trezit după un semestru de studiu, pe o canapea, luând parte la scenariul îngrozitor în care eram un actor, chiar unul de figurație, la filmul care pretinde să fie despre viața mea, însă nu părea autentic deloc. După lupte seculare cu brigada neamurilor din România, m-am întors pe meleagurile noastre, obosit, sărac și dezorientat, dar pregătit pentru noul drum pavat cu multă speranță: moda.

Cred că destinul și soarta s-au întâlnit acum cinci ani la un consiliu de urgență, ce avea pe ordinea de zi viața mea, iar ei au luat decizia să intru la Universitatea de Arte din București, secția Modă-Design Vestimentar. Pot spune oficial că sunt artist complet în universul hainelor, univers pe care zilnic încerc să-l șlefuiesc, să-l fac mai bun, să-l mențin în galaxia pe care o numim industrie. Totul a pornit de la nevoia de a mă înțelege și de a putea să exprim ce nu pot articula în cuvinte. Și mi-am ales un șablon perfect. O pânză a unui pictor: femeia. Cu ajutorul ei, designul vestimentar a devenit, pentru mine, un spațiu în care emoțiile pot lua formă fizică, unde durerea, dorința sau fragilitatea pot fi materializate în volum, textură, tăietură.

Vreau ca femeia ce poartă IONUȚ RĂZVAN să fie puternică, să impună o frică elegantă, să oblige toate privirile să fie ațintite asupra ei. Să mă poarte și la prima întâlnire, cât și în suferință. Să devin o armură textilă. Un confort. Nu mă interesează moda în sensul ei decorativ. Mă interesează hainele ca manifest, ca memorie, ca poveste. Mă atrage deconstrucția, nu pentru efect,

ci pentru semnificația ei, hainele care par sfâșiate, încheiate greșit sau lăsate neterminate spun ceva despre ce înseamnă să fii vulnerabil sau incomplet. Lucrez instinctiv, dar cu un substrat conceptual puternic. Fiecare colecție este o formă de introspecție. Încerc să creez cu gândul la tot ceea ce e uman, momentele în care ne simțim pierduți, abandonați, iubiți sau respinși. Găsesc inspirație în arta care zguduie, în poezie, în corpul uman și în felul în care purtăm urmele trecutului. Cultura pop aduce culoarea necesara in munca mea. Îmi oferă referințe vii, recognoscibile, pe care le pot deconstrui sau ironiza. E un limbaj comun, un cod vizual pe care îl pot folosi pentru a apropia publicul de temele pe care încerc sa le surprind: durere, respingere, anxietate. Îmi place să amestec emoționalul profund cu estetica accesibilă, să creez contraste între fond și formă, între ce e popular și ce e personal. Am avut ocazia să creez piese pentru artiști precum Delia, Antonia, Erika Isac sau Theo Rose, femei care își asumă imaginea și care folosesc moda ca declarație. În spatele fiecărei apariții există un mesaj, fie că e vorba de putere feminină, sexualitate asumată, ironie sau revoltă.

Deși uneori mă las dus de val și creez în bula mea creativă, pentru un public care înțelege arta, uneori uit de factorul cu o influență majoră în orice și anume societatea. Acest concept cu o greutate mare, un motor al tuturor industriilor. E o explicație succinta a termenului, nu știu dacă se potrivește nivelului academic. Arta nu există în vid. E constant influențată de contextul în care apare, de tensiunile sociale, de traumele colective, de politicile de identitate sau de proiecțiile culturale despre cine „ar trebui" să fim. Moda, în mod special, a devenit în ultimii ani un teritoriu în care aceste tensiuni se exprimă tot mai clar. Hainele nu mai sunt doar despre estetică sau protecție. Ele sunt declarații vizuale, manifeste personale sau politice. Corpul devine suportul hainelor, haine care devin discurs, iar societatea devine publicul critic dintr-o sală de teatru cu pretenții.

Societatea actuală influențează profund arta, inclusiv prin contradicțiile ei. Trăim într-o eră a asumării și, în același timp, a conformismului deghizat în trend. Pe de o parte, se vorbește despre libertatea de expresie, incluziune, diversitate. Pe de altă parte, persistă stereotipuri vechi, care se manifesta în moduri subtile, mai ales în sfera vestimentației. Deși pare că am evoluat, încă ne confruntăm cu reguli nescrise despre cum „ar trebui" să se îmbrace o femeie sau un bărbat. Fetele în roz, băieții în albastru pare un clișeu depășit, dar încă se regăsește în rafturi, în reclame, în așteptările sociale tăcute.

Pentru mine, ca designer, această tensiune devine combustibil creativ. Îmi propun să o confrunt, nu să o ignor. Hainele pe care le creez nu sunt făcute să flateze, ci să ridice întrebări. Îmi asum forme asimetrice, tăieturi agresive, contraste cromatice puternice nu pentru șoc vizual, ci pentru a aduce în discuție ideea de normă, de gen, de respingere. Într-o lume care încă vrea să impună reguli estetice și comportamentale, o haină poate deveni un gest de revoltă sau o declarație de vulnerabilitate.

Totuși, nu putem ignora un inamic, dar oarecum prieten al nostru, al artiștilor. Trendurile. Ele influențează astăzi arta, uneori în detrimentul autenticității. Viteza cu care apar și dispar micro-tendințele creează o presiune asupra creatorilor: să fie relevanți, vizibili, sa fim "pe trend". Dar în această goană după nou, se pierde uneori vocea personală și uităm de cel mai diferențiator factor, "point of view-ul" personal asupra modei. Se creează un efect de turmă, în care estetica virală devine mai importantă decât mesajul. Originalitatea e pusă pe pauză în favoarea capitalului de imagine. Designerii nu mai au timp să digere o idee, trebuie să o posteze, s-o livreze, să devină parte din conversația colectivă, chiar dacă nu le aparține cu adevărat. Aici cred că arta trebuie să rămână un spațiu de rezistență. Nu împotriva frumosului, ci împotriva superficialului. Hainele pot să urmeze trenduri, dar pot și să le critice, să le răstoarne, să le ironizeze. Pot deveni manifeste politice nu doar prin imprimeuri sau slogane, ci prin însăși alegerea formelor, a materialelor, a proporțiilor.

Cu toate trendurile, vedetele, tiparele, țesăturile și industriile, nu pot sa nu-mi arunc toata atenția asupra prezentului. Asupra coșmarului care se întâmplă în lume, nu în somn, ci în realitate. Să creezi artă astăzi înseamnă să o faci cu un nod în gât. Să creezi în timp ce în jurul tău lumea arde, la propriu și la figurat. Războaie izbucnesc și persistă în colțuri ale lumii pe care mulți dintre noi am fost învățați să le ignorăm. Altele sunt mai aproape, mai vizibile, mai mediatizate, dar toate au același rezultat: frică, neputință, dezumanizare. E imposibil să nu te afecteze, mai ales dacă ai puțină umanitate și empatie. Chiar dacă mie îmi place să creez, fără să mă gândesc la estetica frumosului în general, acum arta devine voce. E despre poziție. Despre a arăta ce nu poate fi spus în cuvinte. Într-o lume atât de haotică, hainele devin o formă de rezistență, fie că e vorba de femei care își revendică puterea, de identități queer care se afirmă cu toată forța în fața urii, fie de oameni care aleg să nu se conformeze. Fiecare croi devine o declarație. O armură. Rolul de protecție al veșmântului, acum mai mult ca niciodată, intră cu adevărat în joc.

Designul vestimentar e pentru mine mai mult decât o meserie. E un spațiu în care încerc să înțeleg lumea. Să o traduc. Să o rescriu, dacă trebuie. Să dau o formă tangibilă sentimentelor care altfel s-ar pierde. Vreau ca hainele mele să vorbească despre rușine, dar și despre mândrie. Despre suferință, dar și despre vindecare. Despre pierdere, dar și despre posibilitatea unei alte lumi. Poate nu pot opri un război. Nu pot repara tot ce s-a rupt. Dar pot crea. Pot construi un univers în care frumusețea nu e superficială, ci are greutate. În care o haină poate fi o armură, un refugiu, o amintire sau o declarație. Peste zece ani nu știu dacă o să mă uit înapoi către anul 2025 și voi spune că am mers înainte. Nu știu dacă voi spune că am stat pe loc sau, mai rău, că am mers înapoi. Tot ce știu este că arta mea va fi o capsulă a timpului, o reflexie a contemporanului și o provocare a viitorului.

HAMZA – UN BRAND CONSTRUIT DIN NEVOIA DE A FI TU ÎNSUȚI

Ștefan Hamza

Nu știam că o să creez un brand. Nu știam că o să transform un vis personal într-o direcție de viață. Dar dacă am învățat ceva, este că uneori cele mai importante drumuri încep cu o simplă întrebare: „Cum ar fi dacă...?"

Aceasta nu este o poveste despre haine. Este o poveste despre identitate. Despre eșec, alegeri grele și pași mici, făcuți cu sinceritate. Și poate, dacă o citești până la capăt, îți vei aminti că și tu poți construi ceva real, autentic. În România. Acum.

Totul a început cu o nevoie, nu cu un plan

Când am gândit brandul HAMZA, nu aveam niciun plan măreț. Aveam câteva tricouri, o idee și o nevoie personală: să creez haine în care să mă regăsesc. Fusesem mereu într-o căutare. Îmi doream să port ceva care să nu mă înstrăineze, să nu mă forțeze să fiu altcineva. Îmi doream confort, identitate, o formă de autenticitate. Așa a apărut brandul.

Am studiat la Universitatea Tehnică de Construcții din București, am terminat facultatea de instalații cu o medie foarte mare, însă nu mi-a plăcut deloc. Am preferat să plec din țară cu modelingul și să îmi încerc cariera de model.

Cu toate că habar n-aveam cum se construiește un business în fashion. Ce știam era că nu voiam să simt că mă sufoc în hainele mele, și am înțeles că nu sunt singurul. Sunt mulți oameni care caută ceva familiar, dar diferit. Ceva care să spună „sunt eu" fără să fie nevoie să vorbească prea tare. De aceea spun că HAMZA nu s-a născut dintr-o idee genială, ci dintr-o nevoie profund umană.

Îmi aduc aminte cum totul a început cu o alegere banală dar grea: două role de material, și buget doar pentru una. Fiecare comandă era o bucurie sinceră. Sunam personal clienții să le cer feedback. Voiam să știu tot — cum s-a simțit, cum le-a venit, dacă am greșit cu ceva. Când oamenii îmi spuneau că le place produsul, că s-au simțit bine în el, mi se părea un miracol.

Eșecurile care m-au format

Dar până acolo au fost cinci sau șase încercări care n-au mers. Nici nu mai știu exact câte. Poate că nu le-aș numi eșecuri, ci mai degrabă variante care nu au funcționat. Și abia când am început să aplic tot ce am învățat din mers, și nu din ce văzusem la alții, am reușit să construiesc ceva. Ce am învățat? Că a fi autodidact e o necesitate, nu o alegere. Și că cea mai scumpă lecție e aroganța – să crezi că știi totul de la început.

Sustenabilitate înseamnă responsabilitate

Pe parcurs, am învățat și cât de importantă e onestitatea în construcția unui brand. Am avut momente grele. Am avut un produs care s-a scamostat după o spălare, și am sunat peste 100 de clienți să-l înlocuim. Ulterior am realizat că materialul era bun, dar nu toți știu să îl îngrijească. Însă responsabilitatea rămâne la noi. Asta înseamnă sustenabilitate: nu doar materiale cu certificări, ci și alegeri corecte, asumate.

Sustenabilitatea nu mai înseamnă doar materiale prietenoase cu mediul, ci un întreg lanț de aprovizionare etic: de la cum este transportat produsul până la condițiile din fabricile partenerilor. Multe dintre aceste lucruri nu sunt încă sub controlul nostru, dar trebuie să le înțelegem, să le alegem cât mai conștient.

România – spațiul unde ai voie să greșești și să înveți

Am înțeles că în România încă există un avantaj enorm: libertatea de a încerca, de a reinventa, de a porni de la zero fără să fii constrâns de un sistem rigid. Comparativ cu alte țări, costurile de început sunt încă mici. Ai loc să greșești, să testezi, să înveți din mers. Eu așa am făcut. La început am încercat să copiez ce am văzut la alte branduri, dar nimic nu a mers. Ba chiar m-a dus aproape de faliment. Doar când am început să aplic ce am învățat eu direct, cu greșelile mele, lucrurile au început să funcționeze.

Viitorul aparține celor care învață mai repede decât greșesc

Un tânăr designer român în 2025 nu mai concurează doar cu brandurile din țară – concurează cu lumea întreagă. Ritmul în care apar tendințele este dictat de algoritmi, iar standardele sunt setate de platforme globale. Ceea ce era valabil ieri poate deveni irelevant azi.

În același timp, tehnologia ne ajută – putem crea colecții în 3D, putem comunica cu furnizori globali în timp real, putem testa digital un produs

înainte de a-l produce. Dar toate acestea necesită know-how, resurse și deschidere. Ce am învățat este că, dacă nu îți adaptezi modelul de business, tehnologia nu te salvează. Doar grăbește finalul.

Succesul nu vine când renunți la viziune – ci când o asumi

Totul a fost un proces de testare continuă. Informația pe care o aplici aici nu se aplică neapărat afară. Ca să ajungem pe Farfetch, de exemplu, am muncit patru ani. Uneori părea că facem totul greșit, dar am învățat să nu mai căutăm rețete. În industria asta, toți vor să fie diferiți și să nu copieze, dar la final mulți ajung să repete aceleași forme – pentru că totul există deja. Diferența o face sinceritatea din spate.

Un alt punct de inflexiune a fost atunci când am realizat că brandul nu merge pentru că eu nu îi dau direcția. Am tot încercat să las creația în mâinile altora — oameni cu școală, cu experiență, dar care nu aveau aceeași viziune. Le dădeam toată încrederea, sperând că ei vor da identitate brandului. Dar HAMZA nu poate exista decât prin ochii mei. Așa am ajuns să preiau complet partea de design, și de atunci simt că brandul a început cu adevărat să prindă formă.

Am învățat că nu pot minimaliza competiția. Mult timp am crezut că dacă muncesc mai mult, merit succesul. Dar adevărul e că atunci când îți concentrezi energia pe ce fac alții, pierzi direcția. Adevăratul progres a venit când m-am uitat doar la mine și la ceea ce construim. Tot ce avem acum – magazinele, colecțiile, colaborările – a venit pentru că am fost dispuși să învățăm, să corectăm, să nu ne oprim.

HAMZA – un drum, nu doar un brand

Astăzi avem patru magazine fizice – în București (Afi Cotroceni și showroomul din Spătarului), în Brașov și în Constanța. Al cincilea urmează să se deschidă în curând. Acoperim toate orașele turistice mari din România. Și da, HAMZA este acum pe Farfetch. Dar cel mai important este că am ajuns acolo fără compromisuri.

Cred că România creativă din 2035 poate fi un loc în care nu mai e nevoie să pleci ca să creezi. Un loc unde ai spațiu să încerci, să greșești, să revii. Visez la o cultură care pune valoare pe lucrurile făcute bine, nu doar pe cele făcute repede. Într-o lume în care trendurile vin și pleacă, rămâne ceea ce e construit cu sens.

În 2035 mi-aș dori ca HAMZA să fie în top 10 branduri europene ca influență. Să fie un brand care oferă siguranță, ca o îmbrățișare sinceră, în ziua în care ai nevoie cel mai mult. Îmi doresc o echipă cu care să îmi facă plăcere să lucrez, zi de zi. Oameni care împărtășesc aceeași viziune și aceeași energie. Și îmi doresc ca cei care poartă HAMZA să fie exact oamenii care arată lumii că pot face orice își propun – așa cum am făcut și eu, pas cu pas.

2035 – un vis cu sens

Mă gândesc deseori la acel prim tricou. La alegerea dintre două role de material. La acel moment în care HAMZA a fost doar un gând timid.

Astăzi, nu mai e timid. Dar e la fel de sincer.

Și dacă pot lăsa ceva în urmă, nu este doar un brand, ci un exemplu: că e posibil. Că nu trebuie să pleci. Că poți începe chiar de azi – cu o idee, o dorință, și multă muncă sinceră.

GOVERNMENT OF CHILDREN – PROIECTUL ARTISTIC ȘI SOCIETAL UNDE COPIII ÎȘI PROIECTEAZĂ VIITORUL PE TERMEN LUNG PRIN INTERMEDIUL NOILOR TEHNOLOGII

Ioana Mischie

Imaginor, ergo sum[1]

Am copilărit într-un sat în care cea mai importantă superputere era imaginația. Îmi era mașină a timpului, a spațiului și a spiritului. Cu ajutorul ei, puteam proiecta cum mi-ar plăcea să arate jucăria ideală, constituția ideală, satul ideal, țara ideală și în mai puțin de o secundă le aduceam la viață printr-un role-play neobosit. Mâini îmbibate cu cretă și cerneală, pământ și lumină. Arhivam constant ideile în scris pe poartă, pe remorci ruginite, pe țigla din curtea-palimpsest. După un timp erau șterse de ploi, grindină, vânt, dar rămâneau în mine. Această superputere se adăpostește în fiecare dintre noi.

Un deceniu mai târziu, am urmat o carieră artistică (cinematografie) și m-am specializat în noi tehnologii (XR) pentru a dezvolta această sămânță imaginativă într-un ecosistem imersiv holistic. Folosesc tehno-arta ca pe un instrument creativ pentru a prototipa societăți armonioase, conștiințe colective avansate și invenții multidimensionale.

O societate co-imaginată de copii

Inspirat de un ideal din propria-mi copilărie, proiectul artistic ***Government of Children*** a prins viață formal în 2017 în timpul unei memorabile burse Fulbright pe care am obținut-o în Los Angeles, California[2], și a devenit, în timp, cel mai amplu univers *transmedia* din România *(film, VR, web, carte)*, extins pe patru continente.[3]

---

[1] „Îmi imaginez, deci exist". Am conturat acest credo ca o alternativă la propunerea descartesiană *"Cogito, ergo sum."* Imaginația, creativitatea, spiritul vizionar ne departajează de alte specii planetare.

[2] Am inițiat proiectul ca un omagiu pentru tatăl meu, prof. univ. dr. Nicolae Alexandru Mischie, profesor de istorie, vizionar fără margini, care s-a născut în mediul rural, fiind prima generație de licențiați din familie și a reușit, după incredibil de multe eforturi, să înființeze prima universitate de stat din județul Gorj ș.a., propulsând județul de pe ultimele locuri din țară în primele trei pentru multipli indicatori de performanță.

[3] Timp de nouă ani am intervievat peste 900 de copii din România, Moldova, Bolivia, Camerun, California, Kyrgyzstan, am realizat 2 lung-metraje, 2 proiecte VR multi-premiate, 1 documentar web, zeci de workshop-uri, conferințe și articole.

Este adresat copiilor (și deopotrivă adulților), pasionați de imaginație civică, gândire vizionară și reimaginare societală pe termen scurt, mediu și lung. Misiunea proiectului este de a arhiva creativ scenarii constructive de viitor societal, co-imaginate de copii și aduse la viață de artiști, arhitecți, peisagiști, sociologi, antropologi drept consultanți transdisciplinari.[4] Rezultatul constă în alcătuirea unor *„utopii tangibile"*, a unor simulări societale virtuale pentru următorul secol, cu menirea de a inspira și influența constructiv societatea reală.

Thelos: societăți dezirabile

Contextul în care s-a dezvoltat a fost mai degrabă unul provocator, dominat de inegalități sociale, crize climatice, pandemii și războaie emergente care au dezechilibrat comunitățile locale și le-au făcut să își piardă încrederea în propriile forțe de a reconfigura constructiv mediul în care trăiesc.[5] *Mass media* este invadată de o cantitate copleșitoare de scenarii de viitor distopice, predominant propuse de generații adulte a căror imaginație abundă în traiectorii post-apocalitice, post-umane, post-spirituale.[6] Futuroloaga Monika Belskyte[7] a propus "*protopia*" ca alternativă la binarul utopie-distopie, militând pentru scenarii de viitor *proactive*, constructive, echilibrate. Eu propun termenul "*avantopia*" ca metodologie societală care să ne invite să schițăm o multitudine de viitoruri compatibile, complementare înainte de a le implementa.

Mi-am propus să stimulăm viitoruri creative propuse de cei care vor avea șansa să locuiască în ele. Cum ar vedea copiii rezolvarea unor probleme sociale contemporane? Cum ar preveni cele mai presante fenomene precum violența, poluarea, emigrarea excesivă dacă ar fi lideri societali? Cum ar gestiona echilibrul dintre patrimoniul cultural și inovarea arhitecturală? Cum și-ar imagina viitorul educației, sănătății, transporturilor, arhitecturii? Cum ar gândi un habitat uman dacă ar fi creat de la zero?[8] Ce moștenire culturală ar lăsa generațiilor următoare?

Proiectul *Government of Children* reunește sute de idei vizionare structurate în capitole tematice: viitorurile arhitecturii, ecologiei, transporturilor, educației,

[4] Îi adresez recunoștința mea profesorului Henry Jenkins, inițiatorul a două concepte care mi-au marcat existența: "transmedia storytelling" și „imaginație civică" și profesorului din școala generală, Ion Mălăescu, care ne invita să ne imaginăm viitoruri încă de mici.

[5] Ioana Mischie, *Cinema Infinit*, Ed. UNATC Press, București, 2021, pp. 187-207

[6] Ioana Mischie, *Cinema Infinit*, Ed. UNATC Press, București, 2021, pp. 187-207

[7] Monika Belskyte, Protopia Futures Framework, 18 mai 2021, https://medium.com/protopia-futures/protopia-futures-framework-f3c2a5d09a1e accesat în data de 30 iulie 2025

[8] Ioana Mischie, *Cinema Infinit*, Ed. UNATC Press, București, 2021, pp. 187-207

sănătății, inovației. Dintre ele, în articolul de față voi evidenția trei descoperiri din cel mai recent film realizat în România, ***Government of Children 2: Desirable Futures*** (2024). Cei 19 protagoniști din cadrul filmului au avut vârste cuprinse între 6 și 12 ani, provenind din mediul rural și urban. Dacă în primul lung-metraj ne-am dorit să explorăm ideile spontane a 100 de copii, în al doilea lung-metraj ne-am dorit să facem un *„salt de la creativitate la consistență”*[9], citându-l pe viitorologul Dominic Price. Deși proiectul era privit inițial cu scepticism de către părinți (care considerau întrebările cu un grad de dificultate sporit) și de către o parte dintre copii (care nu mai fuseseră anterior întrebați cu privire la cum ar regândi viitorul secol societal), treptat, toți participanții au devenit încrezători și implicați[10], devenind un parcurs educațional intensiv.

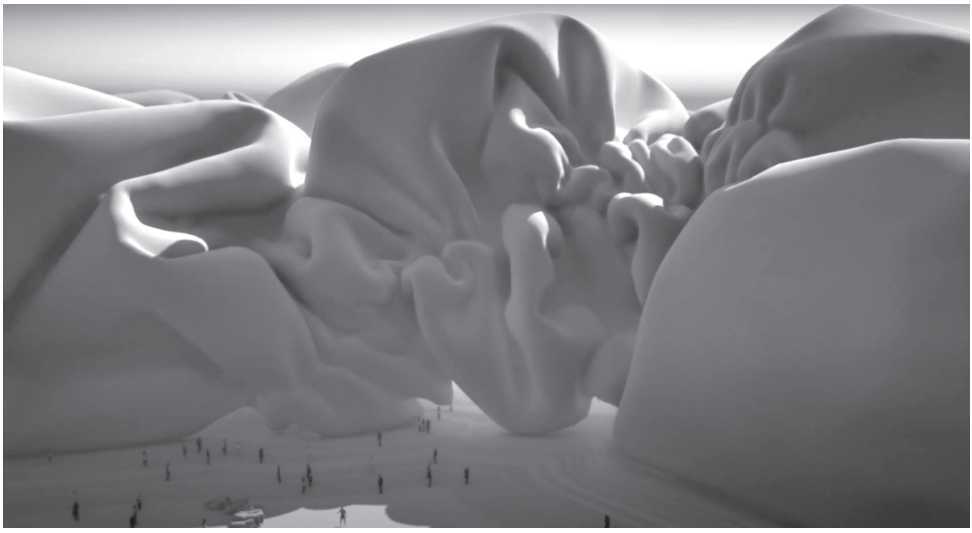

Fotogramă din lung-metrajul documentar *Government of Children II: Desirable Futures*, scris și regizat de Ioana Mischie, produs de Asociația Storyscapes și Studioset, lansat în anul 2024 în 20 de orașe din România.

[9] Dominic Price, futurolog la Atlassian, în cadrul conferinței *A robot won't take your job, but a human will*, de la festivalul South by Southwest (SXSW), 12 Martie 2018, 11:00 am - 12:00 pm.

[10] La început, copiii participanți erau frapați de noutatea întrebărilor. La întrebarea „Cum ți-ar plăcea să arate orașul ideal?” primul impuls era „Nu știu, nu m-a întrebat nimeni asta până acum.” Alți copii propuneau viziuni distopice, și asociau viitor într-o manieră pavloviană cu roboții întâlniți în science-fiction. Foarte puțini dintre copiii intervievați aveau deschiderea nativă să clădească scenarii constructive de viitor. Unele idei au fost propuse de copii într-o formă incompletă și completate de echipa noastră de profesioniști, alte idei au fost descrise în detaliu și echipa noastră doar a extins a adăugat dimensiuni suplimentare. Noi am adăugat tangibilul din utopii tangibile.

Când ne gândim la viitor, avem tendința să îl articulăm la singular, ca și cum ar fi o unică versiune rigidă ideală pentru miliarde de oameni cu nevoi și abilități distincte. Inspirată fiind însă de copiii din proiect și de artistul american Lance Weiler[11], propun să ne gândim la viitoruri complementare. Putem co-crea ceea ce îmi place să numesc "*politopia*", viitoruri organice care să centralizeze bune practici de la cât mai multe generații cu putință.

Orașul de catifea *(Velvet City)*[12] a fost creat după o idee inspirată de Mina Paraschiv, o fetiță genială din Buzău, dintr-o comunitate de copii nevăzători. Întrucât majoritatea orașelor contemporane au texturi rigide, tăioase, reci, care nu prezintă un factor sporit de confort pentru comunitatea persoanelor nevăzătoare, întrebarea-cheie a fost cum ar fi să ne imaginăm un cartier plăcut la atingere în care nu există pericol de accidentare? Cum ar fi să inventăm o arhitectură moale, plăcută la atingere bazată pe înțelepciune haptică? Cum s-ar modifica străzile, semafoarele, iluminatul public? Am inventat străzi care sunt apte să semnalizeze harta urbană prin vibrații, semafoare tactile, lumini plutitoare menite să urmărească nevoile rezidenților. Însă mai presus de orice, ar modifica fundamental țesătura umană, socială, permițându-le nu doar nevăzătorilor, ci și văzătorilor, copiilor și vârstnicilor din orice categorii sociale să aibă un confortul dorit.

Din punct de vedere tehnico-vizual, proiectul a avut un grad de dificultate sporit, trecând prin șase draft-uri arhitecturale complet distincte înainte de a asambla versiunea actuală. Această propunere (*disponibilă* în *film* și în *VR*) a fost o revoluție absolută pentru că ne-a invitat să inventăm un întreg ecosistem arhi-cultural. Am adus prototipul virtual la viață cu ajutorul unei echipe de profesioniști transdisciplinari, cu sprijin internațional[13], valorificând tehnologiile computerizate de ultimă generație oferite de *Unreal*.[14]

Ce putem învăța de aici pe termen scurt? Putem gândi cartiere spectaculoase sau micro-insule urbane care să includă multiple nevoi ale rezidenților și care să acopere nevoile comunităților de nevăzători și văzători deopotrivă. Putem să construim un *lounge tactil* într-un parc public, care să bucure

[11] Lance Weiler, https://lanceweiler.com/ accesat în data de 30 iulie 2025.

[12] *Ibidem.*

[13] A fost primul proiect european care a beneficiat de Premiul Meta, oferit de *Women in Immersive Technologies* în 2022. https://www.filmneweurope.com/news/romania-news/item/123204-two-prizes-put-romanian-vr-on-immersive-innovation-map

[14] Un software folosit cu precădere în industria jocurilor video, însă din ce în ce mai popular în mediile cinematografice și imersive.

comunitățile de văzători și de nevăzători. România ar deveni prima țară din lume care să aibă cartiere accesibilizate într-o manieră creativă.

Orașul natural *(Moss City)* a fost adaptat după o idee simplă și memorabilă, propusă de Teodora Ruxandra Lupașcu, din Chitila.[15] Întrucât orașele contemporane sunt complet separate de natură, întrebarea exploratorie a fost: cum ar fi să îmbinăm arhitectura și natura în maniere creative? Cum ar fi să tapetăm arhitectura cu mușchi de pădure, însă în egală măsură, permițându-le rezidenților să își personalizeze culoarea după bunul plac cu ajutorul unor coloranți naturali? Habitatul poate deveni gazdă pentru multiple specii planetare, nu doar pentru oameni. Din punct de vedere tehnic, am prototipat orașul virtual în *Unreal* printr-o metodologie avansată.

Din punct de vedere ecologic, propunerea răspunde nevoilor actuale de a preveni criza climatică și propune o grădină urbană locuibilă. În prezent, proiecte internaționale precum *Bosco Verticale*[16] din Italia ne demonstrează că această *ars combinatoria* între arhitectură și natură este deja posibilă. Conform lui Carlo Ratti și Matthew Claudel, *„arhitectura ar trebui să fie mult mai mult decât să arate ca un organism: să acționeze ca un sistem în viață."*[17] Pe termen scurt, putem

[15] Ideea este redată în lung-metrajul documentar *Government of Children II: Desirable Futures*, scris și regizat de Ioana Mischie, produs de Asociația Storyscapes și Studioset

[16] Vertical Forest Milan, https://www.stefanoboeriarchitetti.net/en/project/vertical-forest/

[17] *The City of Tomorrow: Sensors, Networks, Hackers and the Future of Urban Life*, by Carlo Ratti, Matthew Claudel, Yale University Press New Haven and London, 2016, p. 77

implementa o metodologie similară în România, tapetând clădiri sau suprafețe restrânse din parcuri cu fâșii policromatice naturale.

Orașul magnetic *(Magnetic city)* este adaptat după o idee de Mario Ștefan Stanciu, un băiat de etnie romă din capitală, pentru a contracara problema stringentă a cutremurelor[18], dar și pentru a conferi siguranță locuitorilor în contextul unui conflict armat neprevăzut. Întrucât Bucureștiul este periodic amenințat de pericolele riscului seismic, o soluție radicală constă în crearea unei tehnologii magnetice care în situații de urgență să poată îndepărta clădirile sau vehiculele de sol. În situația unui conflict armat, clădirile ar putea fi îmbrăcate în straturi de material antiglonț care ar acoperi ferestrele, ușile și căile de acces. Din punct de vedere tehnic, am prototipat orașul în *Unreal*, folosind multiple iterații arhitecturale. Ce putem învăța de aici pe termen scurt? Putem prototipa tehnologii magnetice aplicabile la scară mică pentru a testa soluții la scară mare.

[18] Ideea este redată în lung-metrajul documentar *Government of Children II: Desirable Futures* (2024), scris și regizat de Ioana Mischie, produs de Asociația Storyscapes și Studioset.

Felinarele mobile[19] au fost propuse de către Deva Ioana Stanca, idee pe care am vizualizat-o cu ajutorul tehnologiilor de *machine learning* în *Unreal*, fiind printre primele cadre de film co-create cu *AI* din România. Din punct de vedere conceptual, întrebarea era cum am putea să regândim iluminatul stradal pe timp de noapte? O soluție ar fi să redăm felinare plutitoare, dinamice, cu senzori, adaptabile în funcție de mișcările rezidenților. Din punct de vedere ecologic, propunerea oferă siguranță sporită, însă din punct de vedere etic poate deveni o provocare ca *surveillance*. Pe termen scurt, putem aplica deja această metodologie în anumite zone restrânse precum în parcuri publice, terenuri de baschet, săli de spectacol în aer liber.

Imaginar colectiv stimulat de real

Macro-grijile recurente ale României contemporane[20] (cutremure, sărăcie, lipsa infrastructurii rutiere, lipsa iluminării, griuri brutaliste care inundă orașele, izolarea urbanului de natură) se reflectă în soluțiile pentru viitor. Mulți

[19] Ideea este redată în lung-metrajul documentar *Government of Children II: Desirable Futures* (2024), scris și regizat de Ioana Mischie, produs de Asociația Storyscapes și Studioset.

[20] Nota autoarei: Atunci când am intervievat copiii din Camerun și i-am întrebat pentru prima dată cum și-ar imagina habitatul ideal în următorul secol, toți cei 20 de copii din grup au răspuns că ar fi un loc cu apă potabilă și electricitate. Atunci când am intervievat copiii din Republica Moldova, printre care se numărau și imigranți ucrainieni, mulți vorbeau despre pericolul războiului și despre realizarea unor buncăre ca plan arhitectural ideal. Copiii din California, cu doză de spirit civic și inițiative proactive, păreau experți în soluții capitaliste pe termen scurt (fundraising), dar nu atât de obișnuiți cu exercițiul imaginării pe termen lung.

dintre copii își doresc habitate holistice, cu design-uri social, cromatic, senzorial, olfactiv încântătoare.

Viziunile copiilor sunt variate și se pune întrebarea: cum putem aduce la viață aceste viitoruri distincte? Cum putem îmbina viziuni uneori divergente? Prin a le privi ca pe niște insule creative, ca pe niște micro-cartiere ale unui oraș, nu ca pe o nouă formă de standardizare. Bill Readings folosea sintagma "*community of dissensus*" (*comunitate a dezacordului*) pentru a semnala că opiniile divergente ale oamenilor pot deveni productive pentru că ne invită să contemplăm dimensiunile plurivalente ale lumii noastre.[21]

De la prototipare transdisciplinară multi-anuală la sintografie instantă

Metodologic, proiectul reunește multiple etape colaborative: *workshop*-uri de imaginație civică, interviuri audio-vizuale cu protagoniștii (personalizate cromatic în funcție de preferințele lor), RnD transdisciplinar pentru augmentarea ideilor în *utopii tangibile,* redarea filmului și a lumilor virtuale interactive care aduc la viață un prototip societal.[22]

Din punct de vedere tehnologic, proiectul a parcurs mai multe etape și arii exploratorii: live action, stop motion, producție virtuală, sintografie. Am inițiat conceptul și metodologia incipientă într-o Eră *pre-AI*, în care fiecare vizualizare computerizată dura multiple luni și implica echipe solide alcătuite din artiști 3D, programatori, art directori, sunetiști, compozitori. Rezultatul vizual era *state of the art*, însă ritualul tehnic ne obliga să dezvoltăm proiectele insular și să nu le putem revizui cu ușurință din cauza costurilor ridicate de producție.

Toate filmele și proiectele VR declinate din franciza *transmedia* au avut un grad de inovare sporit, îmbinând un concept scalabil *ad infinitum* cu tehnologii avansate și forme extinse de impact social.[23]

---

[21] Les Back, *Academic Diary - Or Why Higher Education Still Matters*, Goldsmiths Press, London, 2016, p. 8

[22] Metodologia inițială de lucru este arhivată în cadrul acestei conferințe *TEDxBoldandBrilliant*: https://www.ted.com/talks/ioana_mischie_how_a_society_envisaged_by_children_would_look_like și arhivată în publicația Imagining Transmedia publicată la MIT Press disponibilă aici: https://archive.org/details/mit_press_book_9780262377508/mode/2up?q=%22alyssa+wong%22

[23] *Government of Children I (2019)* a debutat ca fiind primul documentar stereoscopic din România pentru că ne-am dorit ca fiecare dintre cei 100 de protagoniști tineri să arate cât mai impunător. *Tangible Utopias: Urban Futurism (2020)* a devenit primul proiect VR premiat internațional cu GoEast Open Frame Award și ulterior nominalizat la European Metaverse Awards. În 2023 *Government of Children II: Desirable Futures* a debutat ca fiind primul documentar care a integrat AI și tehnologii precum *Unreal engine* sofisticate.

Proiectul a dobândit un format recognoscibil și o metodologie care poate accelera vizualizarea unor idei notabile.

Inventatorul Nikola Tesla menționa că și-ar dori să inventeze o cameră care să fotografieze gândurile oamenilor.[24] Această cameră există în contemporaneitate deja, fiind facilitată de odiseea tehnologiilor bazate pe inteligență artificială și *machine learning*.

Conform lui Elke Reinhuber, asistăm la o nouă formă de artă numită *sintografie*, o artă a sintezei realizată cu ajutorul *machine learning*.[25] Așa cum fotografia nu este denumită arta camerei de filmat și arta facilitată de AI merită o identitate proprie. Sintografia ne ajută să accelerăm workshop-urile de imaginație civică și să testăm ideile vizual, înainte de a le dezvolta în simulări virtuale sau în activări reale. O folosim adesea în cadrul workshop-urilor în care îi invităm pe copii să voteze versiunea pe care o preferă, înainte să intrăm în etapa de producție formală. Dacă folosim în exces însă gramaticile AI, viitorurile devin repetitive și ne dorim să conservăm identitatea vizionară a proiectului.

Sintografia a devenit însă un util accelerator. Așa cum sublinia Matthieu Lorrain, Google DeepMind: „*AI-ul augmentează idei*”[26] și le transformă în „*povești lichide*”.[27] În cazul nostru, viitorurile devin un prototip fluid, ajustabil pluri-lateral: și de către copii și de către adulți și de către artiștii implicați.

Mulțumită celor mai recente tehnologii sintografice, am reușit să vizualizăm idei încă din etapa workshop-urilor preliminare și un exemplu în acest sens este workshop-ul din Republica Moldova, unde deși nu dispunem de resurse financiare, am reușit să prototipăm 25 de viitoruri constructive inspirate de propunerile copiilor.

Banda ultra-rapidă pentru pietoni a fost propunerea unui grup alcătuit din 21 de copii de la Liceul „*Ion Creangă*” din orașul Ungheni, Republica Moldova ca strategie de transport votată în unanimitate pentru următorul secol societal.[28] Pentru a contracara străzile cu gropi, pericolul căderii, traficul

[24] Kennedy, Pagan (2016) *Inventology - How We Dream Up Things That Change the World*, New York, An Eamon Dolan Book.

[25] Elke Reinhuber, https://philpapers.org/rec/REISAT-15 accesat în data de 30 iulie 2025.

[26] Matthieu Lorrain în cadrul conferinței *Immersive Spotlights: The Creative Lens: GenAI's Evolving Role in Cinema Across Continents & Festivals*, 16 mai 2025, 4pm.

[27] Matthieu Lorrain în cadrul conferinței *Immersive Spotlights: The Creative Lens: GenAI's Evolving Role in Cinema Across Continents & Festivals*, 16 mai 2025, 4pm.

[28] În cadrul workshop-ului de imaginație civică *Government of Children* susținut de către Ioana Mischie în Republica Moldova în septembrie 2024, în cadrul programului *Aventură fără granițe. Educație prin teatru* și *film* co-organizat de Institutul Național de Educație și Leadership din Chișinău și U.N.A.T.C.

în exces, aceste benzi automatizate ar contribui la transportul rezidenților. Prototipul *AI* ne-a permis să obținem *feedback*-ul copiilor instant, pe când în versiunile anterioare copiii vedeau rezultatele în momentul finalizării procesului de producție, nu în momentul exprimării ideii.

Aceste imagini nu sunt doar fotograme cinematografice, lumi virtuale, proiecte artistice, ci sunt un prim draft al următorului secol societal. Dacă în trecut a devenit axiomă zicala „*Singura constantă este schimbarea*" aș îndrăzni să propun o alternativă: „*Singura constantă este imaginația*."

Fotogramă realizată cu ajutorul *machine learning*, prompt writer Ioana Mischie, dezvoltată folosind metodologia proiectelor Government of Children x Tangible Utopias (Expanded)

Un nou gen audio-vizual: noe-fi

În urma acestui proiect, am creat un nou gen audio-vizual: *noetic-fiction* (noe-fi), alternativă la *science-fiction* (*sci-fi*). Dacă science fiction imaginează viitoruri axate pe evoluția tehnologiei, îmi doresc să ne imaginăm viitoruri axate pe evoluția conștiinței umane. Îi invit pe copii și pe artiști să îl exploreze, să îl practice ca pe un ritual înălțător. Cred că aceste idei noetice ne pot repoziționa cultural, spiritual și creativ într-o sferă vizionară.

Cred că este esențial să facem saltul de la colecționari de viitoruri înspre rezidenți ai viitorurilor pe care ni le dorim.

Pe măsură ce dezvoltăm proiectul, am realizat că este fundamental să ne imaginăm nu doar viitoruri exterioare, ci și viitoruri interioare. Altfel spus, întrebarea crucială, înainte de a monitoriza evoluția arhitecturii exterioare este cum va evolua arhitectura noastră interioară? Cum va evolua conștiința noastră colectivă? Cum vom evolua noi înșine? Gradual, am adăugat în proiect noi capitole axate pe evoluție emoțională precum *The Future(s) of Feelings* pentru a popula aceste habitaturi cu noi comportamente avansate din punct de vedere etic.

De la idei vizionare la lideri vizionari

Ideile vizionare pot fi stimulate, însă dacă sunt ignorate, se sting în medii neprielnice. Ele sunt un tezaur imaterial infinit, merită conservate, stimulate, arhivate constant. În absența unui proces creativ de mentenanță, multe dintre ideile copiilor se topesc în magma distopică a societății de astăzi. Proiectul nostru este o inițiativă care a avut succes pe plan local și internațional, care a reușit să arhiveze o parte din imaginarul individual și colectiv, însă merită extins la scară largă, într-un ritm constant și cu instrumente generoase.

Pe glob, există 2,2 miliarde de copii în întreaga lume[29], din care 3.073.902 locuiesc în România[30]. Fiecare copil are sute de idei vizionare, dacă sunt dezvoltate calitativ prin workshop-uri axate pe imaginație civică. 47% dintre copiii români locuiesc în arii rurale, în timp ce 53% locuiesc în mediul urban.[31] Conform Eurostat, 3 din 10 copii români sunt afectați de condiții materiale și sociale precare, în timp ce peste 41% dintre copii sunt afectați direct de sărăcie.[32] Conform UNICEF, aceste procente vor crește dacă nu se intervine rapid.

Cum ne putem imagina societăți *îmbunătățite într*-o manieră consistentă, dacă educația noastră suferă de neglijare? România este încă țara care alocă cel mai mic procent din PIB la nivel european pentru cultură și educație. Romania a cheltuit în 2021 2.5% din PIB pentru instituțiile educaționale primare, cu mult mai puțin față de norma OECD de 4,9%.[33]

---

[29] The global children's right situation, https://www.humanium.org/en/children-world/#:~:text=Today%2C%20there%20are%20more%20than,life%20as%20their%20Western%20counterparts (accesată în data de 30 iulie 2025).

[30] Ceccar Business Magazine, https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/numarul-copiilor-cu-domiciliul-in-romania-a-scazut-la-3796-milioane-la-1-ianuarie-2024/a/K8x45Q8YFGzdsqmL42S5#:~:text=Num%C4%83rul%20copiilor%20cu%20v%C3%A2rsta%20cuprins%C4%83,INS)%2C%20citat%20de%20Agerpres. accesat în data de 31 iulie 2025.

[31] https://www.unicef.org/media/136341/file/Romania-2022-COAR.pdf (accesat la 31 iulie 2025).

[32] https://www.unicef.org/media/136341/file/Romania-2022-COAR.pdf (accesat la 31 iulie 2025).

[33] https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/09/education-at-a-glance-2024-country-notes_532eb29d/romania_5b983fb1/50189b64-en.pdf (accesat pe 31 iulie 2025).

Poate că un prim pas ar fi introducerea imaginației civice în curricula școlilor de pretutindeni. Astfel, copiii ar folosi o micro-parte din timpul petrecut în școală pentru a se implica în redesign societal și s-ar forma un fir cauzal între prezent și viitor. Pe măsură ce ar crește, ar dobândi cunoștințele necesare să își clădească propriile prototipuri.

În prezent, societățile noastre sunt guvernate de grupuri alese pe termen scurt, majoritatea mandatelor având o durată de patru ani. Proiectul artistic propune o abordare pe termen lung, militând pentru organizarea societății în funcție de idei vizionare și de strategii inovatoare pentru următorul secol. Viitorile tuturor nu mai pot fi decise exclusiv de lideri adulți dintr-o categorie socială minoritară, ci merităm și merită să ascultăm ideile copiilor, viziunile *state of the art* ale artiștilor și performanța imersivă a noilor tehnologii.

Continuitate ad infinitum

Italo Calvino afirma în 1968 cu privire la librăriile, muzeele și ziarele din orașe: „*Ceea ce ne străduim să construim este o arhivă centralizată a omenirii*."[34] Ceea ce ne străduim să obținem în *Government of Children* este o colecție a viitorurilor imaginate, dar în egală măsură o accelerare a transformării lor în realitate.[35] Conceptul holistic al proiectului reunește dimensiuni artistice, educaționale, tehnologice, noetice, sociologice, transdisciplinare îmbinate organic.

Îi invită pe copii să se implice de timpuriu în co-imaginarea viitorului societal, dar îi responsabilizează și pe adulți să asculte și să învețe să își dez-atrofieze creativitatea.

Pe termen scurt, ne propunem să continuăm să arhivăm viziuni creative. Pe termen mediu, ne dorim să avansăm de la prototipuri la design de obiect. Numeroase idei pot inspira intervenții la scară mică. Pe termen lung, ne dorim să avansăm de la design la obiect la design urbanistic și societal. Design-ul de obiect poate fi scalat în timp în inițiative din ce în ce mai ample, cartiere rezidențiale, hub-uri moderne până a forma o reală renaștere comunitară.

Ce s-ar întâmpla dacă, de exemplu, miniștrii din film chiar ar ajunge miniștri în societatea reală? Ar fi mai familiarizați cu procesul civic, cu procesul imaginării unor soluții sau cu pașii necesari implementării lor? Cum ar fi

---

[34] Calvino, Italo (1995), *World Memory, in Numbers in the Dark*, trans. Tim Parks, New York: Vintage, p. 135.

[35] Prin inițiative complementare precum *Adoptă un viitor*, invităm întreaga comunitate să exploreze viziunile, să voteze viitorurile în care să regăsesc cel mai mult, să le personalizeze virtual și să ajute la implementarea lor practică.

dacă în locul alegerii unor partide politice, am vota anumite idei vizionare cu strategii punctuale de implementare?[36]

Proiectul propune, în definitiv, o schimbare de paradigmă. Dacă în trecut fiecare generație ajungea să aibă o implicare în societate la maturitate, prin acest proces de lucru fiecare generație, cu precădere cea mai tânără dintre ele, poate veni cu idei constructive și le poate co-materializa în timp.[37]

Pe măsură ce arhivează imaginarul individual și colectiv, acest proiect devine o incursiune într-o galerie umană de micro-viitoruri contemporane care să inspire atât copiii, cât și adulții prinși în paradigme de gândire ultra-standardizate.

Arhitectura extensibilă a proiectului poate fi comparată cu un *perpetuum mobile*. Copiii intervievați vor crește și pot deveni în timp cei care vor intervieva generațiile mai tinere. Acest ritual poate fi continuat *ad infinitum*. Astfel, Government of Children devine gradual o formă de *cinema infinit, educație infinită, societate infinită*.[38]

Metodologia Government of Children propune un parcurs multidimensional pe următoarele axe de dezvoltare: ***trans-temporală*** (prin continuarea arhivării viziunilor copiilor în timp, intervievând copiii la un interval de timp pentru a urmări cum evoluează viziunile), ***trans-spațială*** (extinzând proiectul în numeroase alte țări și continente pentru a compara viziunile copiilor în funcție de contextul cultural din care provin), ***trans-tehnologică*** (utilizând platforme tehnologice multiple pentru a reda aceste viziuni într-o manieră imersivă și interactivă), ***trans-generațională*** (prin extinderea dezbaterilor în rândul tuturor generațiilor și categoriilor de vârstă în vederea găsirii unor viziuni comune), ***trans-reală*** (prin îmbinarea holistică a abordărilor documentaristice și a celor ficționale, virtuale. Proiectul poate avea simultan un impact social în mediul virtual și în societatea materială, folosind *virtualitatea* ca prototip pentru a îmbunătăți *materialitatea* lumii.

Per ansamblu, este nu doar o inițiativă *transmedia* inovatoare, aflată într-o continuă expansiune, ci o micro-societate în sine axată pe *inventivism.*[39]

Cum va arăta România anului 2035? Ține de imaginația noastră, de abilitatea noastră de a reda scenarii colaborative pe care să le implementăm în realitate.

---

[36] Ioana Mischie, *Cinema Infinit*, Ed. UNATC Press, București, 2021, pp. 187-207
[37] Ibidem
[38] Ibidem
[39] Inițiez acest termen pentru a descrie abilitatea noastră de a inventa.

De la idei vizionare la realități plurivalente

Profesorul Henry Jenkins și Sangita Shresthova consideră că pentru a putea schimba lumea din jur în mai bine, trebuie să fim întâi capabili să ne imaginăm ce forme ar îmbrăca această schimbare și un instrument foarte util este „*imaginația civică*".[40] Termenul "*design fiction*" a apărut în anul 2005 în cartea *Shaping Things* scrisă de Bruce Sterling și a fost dezvoltat în 2009, referindu-se la procese de lucru speculative, imaginative, care pot fi exprimate în scris, video-uri, demo-uri, prototipuri.[41] Production designerul Alex McDowell a propovăduit termenul *worldbuilding* pentru a invita povestitorii să își imagineze lumi alternative. Eu am inițiat conceptul de *cinema infinit*[42], descriind printre altele abilitatea artei de a fi extinsă *ad infinitum* în societate.

Tot ce a realizat umanitatea pe parcursul mileniilor a început cu o idee, derivată adesea dintr-o nevoie. Fie că vorbim de o roată, o casă, un muzeu al viitorului sau un mijloc de deplasare supersonic, calitatea ideilor ne influențează exponențial calitatea vieții noastre și calitatea vieții celorlalte specii planetare. Unele idei au prins viață prin intermediul artei, al științei, al spiritualității sau al tehnologiei. De cele mai multe ori adulții au fost unanim recunoscuți ca fiind decidenți, vizionari, inventatori, lideri. Majoritatea statuilor care portretizează personalități marcante arhivează silueta unui adult. În rarele ocazii în care au fost luați în calcul, copiii au contribuit cu o multitudine de idei la masa invențiilor. Alfabetul *Braille*, trambulina, snowmobilul, căștile audio au fost inventate de copii. Cu toate acestea, rareori i se recunoaște meritul remarcabil al unui copil. Cum putem recunoaște idei geniale încă din copilărie? Cum le putem arhiva și implementa calitativ?

Cred cu tărie că artiștii cei mai creativi inventatori ai secolului nostru și copiii sunt cei mai vizionari. Avem nu doar imaginație, ci și forța de a o vizualiza, dezbate și implementa în societate pe termen scurt, mediu și lung dacă reușim să mobilizăm toate generațiile pentru a co-crea viitoruri comune. "*A vous de jouer maintenant*!"[43]

P.S. Dacă nu știți de unde să începeți în a vă retrezi spiritul vizionar, întrebați cel mai apropiat copil și rugați-l să vă îndrume.

---

[40] *Civic Imagination Project*, https://www.civicimaginationproject.org/theory (accesat pe 15 iunie 2019).

[41] Nick Montfort, *The Future*, p. 135

[42] Ioana Mischie, *Cinema Infinit*, Ed. UNATC Press, București, 2021, pp. 187-207

[43] Cristian Bădiliță, https://www.cristianbadilita.ro/ accesat în data de 31 iulie 2025.

AI OR NOT AI

Maria Zurbagiu

„Eu văd comunicarea vizuală a viitorului ca pe un organism fluid, care respiră odată cu publicul lui."

Până acum, identitatea era o „carte de reguli" – fixă, imobilă, aproape sacră. În viitor, și deja în prezent, inteligența artificială o face să fie vie: schimbă culori după starea de spirit a comunității, adaptează formele după contextul cultural și poate genera, în timp real, imagini care vorbesc exact limbajul privitorului din acel moment. Nu mai există „un logo" sau „o paletă" — există o esență recognoscibilă care se exprimă în infinite feluri. Designerul nu mai desenează doar, ci programează emoții; AI-ul le multiplică, le testează și le ajustează într-o fracțiune de secundă. Și aici apare partea delicată: dacă putem crea orice, oricând, trebuie să alegem ce merită creat. Estetica viitorului nu e doar frumoasă, ci și etică. Într-o lume unde totul poate fi falsificat vizual, autenticitatea devine noua monedă de încredere.

Pe scurt, comunicarea vizuală a viitorului nu va fi doar „ce vezi", ci ce simți când vezi. Iar AI este oglinda și lupa prin care aceste emoții se vor construi și amplifica. O alianță creativă fără precedent, în care artistul și AI-ul devin două jumătăți ale aceluiași proces, fiecare cu rolul său distinct, dar imposibil de separat.

Până acum, ilustratorul sau designerul lucra cu mâinile, ochii și imaginația proprie, filtrată prin experiențe, gusturi și unelte fizice sau digitale. Era un proces intens, dar limitat de timp, energie și resurse. Cu AI-ul alături, brusc, spațiul dintre idee și imagine se comprimă dramatic. Ceea ce înainte cerea zile sau săptămâni, acum poate fi testat în minute. Dar AI-ul, oricât de rapid și spectaculos, este un instrument lipsit de suflet. Artistul este cel care aduce sensul, direcția, intenția. El știe ce vrea să transmită, ce nuanță emoțională trebuie să aibă o linie, ce tăcere se ascunde într-un alb. AI-ul devine partenerul care poate genera sute de variante, explora combinații de stiluri, sau propune soluții pe care mintea umană nu le-ar fi considerat inițial.

Colaborarea ideală nu este o luptă pentru control, ci o coregrafie:

- Artistul imaginează, simte, setează parametrii.

- AI-ul propune, multiplică, rafinează, accelerează.
- Artistul alege, modifică, adaugă stratul final de intenție și umanitate.

Așa se naște o identitate vizuală a viitorului: nu statică, ci evolutivă, capabilă să fie personalizată pentru fiecare public, fiecare moment, fără să-și piardă coerența. Și aici apare și miza: într-o lume în care oricine poate genera imagini, diferența reală nu o va face viteza, ci profunzimea mesajului. AI-ul poate livra forma, dar doar artistul poate garanta conținut autentic. În viitor, cei mai buni creatori nu vor fi cei care refuză AI-ul, ci cei care îl vor stăpâni ca pe o unealtă fină, așa cum un pictor mânuiește o pensulă sau un muzician își cunoaște perfect instrumentul.

Cred că vom vedea un nou tip de artă: arta conversației dintre om și algoritm. Și poate că asta va fi, de fapt, identitatea vizuală supremă — un spațiu în care imaginația umană și puterea nelimitată a mașinii creează împreună ceva ce niciuna dintre ele nu ar fi putut naște singură.

Nu, nu cred că va înlocui artistul, dar cred că îi va lua locul artistului care rămâne doar executant. AI-ul poate genera forme, culori, compoziții uimitoare, dar nu știe de ce le face. Nu are memorie afectivă, nu are povești personale, nu a simțit niciodată pierdere, iubire sau frustrare. Iar arta adevărată nu e doar imagine — e intenție, context și emoție.

Ce cred eu că se va întâmpla:

- Dispare artistul-muncitor care doar „face frumos" la comandă. Pe asta AI-ul o poate face mai repede și mai ieftin.
- Rămâne și crește artistul-vizionar — cel care gândește conceptul, setează direcția, dă un sens profund vizualului. AI-ul devine un fel de atelier infinit, în care ideile pot fi explorate instantaneu, dar direcția o dă omul.
- Se schimbă definiția abilității — nu va mai conta doar cât de bine desenezi cu mâna, ci cât de bine poți gândi vizual, cât de bine poți comunica cu AI-ul și cât de puternic îți poți rafina propria viziune.

Dacă un artist refuză AI-ul, riscă să fie depășit de ritm. Dacă îl îmbrățișează și îl folosește ca amplificator, poate crea mai mult, mai repede și mai îndrăzneț ca oricând. Eu văd asta ca o revoluție a meseriei, nu ca pe o dispariție. AI-ul nu omoară arta — omoară doar „mediocritatea repetitivă." - Chat GBT, August 2025

Nu l-am plăcut din prima. A fost o perioadă în care mă speria și îmi crea repulsie, mi-era că „îmi ia ăsta jobu Doamne-iartă-mă și rămân pe drumuri".

Apoi am făcut cunoștință cu câțiva dintre ei și încet-încet ne-am împrietenit. Avem însă o relație de love & hate, cu multe „da, dar”-uri.

Da, mă ajută cu textele, dar ce resurse consumă? Cu ce preț am descrierile astea rapide și bine documentate?

Programați de mici cu greul, nu-mi vine a crede că ceva care e atât de ușor e ok. Cumva e too good to be true. Nu, nu! Tre să muncești până faci bătături la degete și cearcăne adânci sub ochi. Trișezi dacă nu ești rupt de oboseală la sfârșitul zilei. Cum naiba îi zic eu ăstuia ce vreau și face el 2000 de schițe și combinații în locul meu??? Adaptarea la noua direcție nu e ușoară. Eu am prins și trecerea de la analog la digital, care m-a furat de tot, pentru o perioadă lungă de timp. M-am întors cu mare poftă la ilustrația pe hârtie și la creioane HB în loc de pen-ul de la tabletă. Apoi mi-a mai luat o vreme până când am reușit să le îmbin într-un fel cât de cât legat și echilibrat, să-mi dau seama că acum mă definesc ca artist mix media. Încă mai caut Ctrl Z pe perete și mă amuz când îmi dau seama că am schimbat iar mediul. Și acum asta! Ajutorul necondiționat al unei entități care nu face pauze de cafea și nici nu pleacă în vacanță, nu are familie, copil acasă, nu are nici probleme (momentan). E cumva asistentul ideal...dar dacă se supără vreodată pe mine și folosește tot ce știe despre mine ÎMPOTRIVA mea? Nu poate, nu? Sunt plină de întrebări. La unele îmi răspunde Chat, la unele mă mai consult cu oameni vii.

Direcția e una clară, după cum spune chiar el: ne împrietenim și luăm Ai-ul de coarne, cum s-ar spune sau rămânem pe tușă și vom fi depășiți. Viitorul pare a fi despre simbioza dintre om și mașină – deși cumva cred că e mai mult o entitate. Un prieten super rapid și giga tocilar dar și foarte true și street smart.

Dacă până acum identitatea vizuală se construia ca un puzzle cu piese fixe – logo, paletă cromatică, type – poate în viitorul imediat vom vorbi despre identitate ca despre un ceva viu și super maleabil. Nu mai e ceva ce creezi, pui pe un perete și rămâne acolo neatins, ci ceva care respiră, se schimbă, se adaptează în timp real la vibrația publicului. Inteligența artificială nu doar că poate genera mii de variații în câteva secunde, dar poate și măsura impactul lor instantaneu și le poate ajusta fără ca cineva să observe „mâna invizibilă” din culise. Identități în continuă schimbare chiar sună a nebunie, nu?

Asta schimbă fundamental procesul creativ. Nu mai există doar momentul „începutului” – brainstorming, schițe, prototipuri – urmat de un logo final. Identitatea devine o conversație permanentă între brand, tehnologie și public. În loc să ne temem că AI-ul va omogeniza totul, cred că adevărata provocare

e inversă: cum păstrăm o linie clară, recognoscibilă, într-un flux continuu de forme și mesaje care se reinventează zilnic?

Într-un fel, AI-ul ne forțează să definim mai bine „esența" unui brand. Dacă vizualul se schimbă mereu, ce rămâne constant? Care e nucleul care face ca oamenii să spună: „Da, ăsta e X!" chiar și atunci când totul arată diferit? Poate că asta e miza identității viitorului: nu o siglă, nu un font, ci o energie recognoscibilă, o voce vizuală care transcende stilul.

În același timp, rolul designerului se mută dinspre execuție spre îndrumare și orchestrare. Nu mai e doar „cel care face", ci cel care decide ce merită să rămână și ce trebuie să dispară din zecile de propuneri generate de AI. Devine un regizor al unei scene vizuale în continuă schimbare, un filtru critic, un gardian al autenticității.

Paradoxal, cu cât AI-ul devine mai puternic și mai rapid, cu atât devine mai importantă intervenția umană. Nu pentru a produce volumul de imagini, ci pentru a le ancora într-o poveste coerentă, cu intenție și sens. Dacă identitatea clasică era un cadru rigid, identitatea viitorului e un câmp magnetic: flexibil, dinamic, dar cu un pol central care îi dă direcție.

Și poate aici se află cel mai mare câștig: comunicarea vizuală încetează să mai fie un produs finit și devine un proces viu. Iar dacă înveți să dansezi cu AI-ul – nu să-l controlezi obsesiv, nu să-l lași să te domine, ci să-i dai direcție – poți crea o identitate nu doar memorabilă, ci vie, capabilă să crească și să respire odată cu cei cărora li se adresează.

Sună crazy, știu!

ROMÂNIA PUTERNICĂ – ROMÂNIA LIDERILOR EDUCAȚI

Tănase Stamule

O Românie puternică nu poate exista fără o masă critică de cetățeni educați care să ajungă în poziții de decizie instituțională. Astăzi suntem în situația în care statul român încă nu are acea masă critică prin care să poată să se miște agil printre marile provocări ale secolului XXI.

Eșecurile sistemului nostru educațional din anii '90 și 2000 au dus astăzi la un mix la nivelul leadership-ului de primă linie, unde la aceeași masă stau oameni pregătiți, dar și impostori cu diplomă, care au ajuns acolo doar printr-o conjunctură favorabilă și rețele netransparente.

Din fericire, în ultimii 15 ani vedem o îmbunătățire a perspectivei, mai ales datorată faptului că foarte mulți tineri buni au plecat la studii în străinătate și o mare parte dintre aceștia decid să se întoarcă acasă sau să militeze pentru România de acolo unde locuiesc. Din acest motiv se aud voci noi în spațiul public, ale unei generații fără inhibiții, bine educate și care dorește să își exprime coerent viziunea asupra viitorului României.

Mulți dintre autorii acestui volum fac parte din această generație, iar felul în care se exprimă, experiența internațională multiculturală și cunoașterea aprofundată în domeniile lor de specializare mă fac să fiu mai optimist în ceea ce privește viitoarea generație de lideri ai României.

Statul nostru trece printr-o criză profundă de resursă umană de calitate la nivel central și local, iar marile teme ridicate în acest volum nu pot fi abordate fără specialiști de nivel internațional care să dea direcția acțiunilor noastre.

Faptul că se formează o nouă generație de lideri bine pregătiți este o ocazie pentru decidenții de astăzi să deschidă ușile organizațiilor pe care le conduc și să își împrospăteze resursa umană cu oameni de calitate.

Lipsa de resursă umană generează astăzi o slăbiciune administrativă care ne face să ratăm mari oportunități naționale. Incapacitatea noastră de a pregăti proiecte complexe ne pune într-o permanentă întârziere în ceea ce

privește accesarea de fonduri europene, dar și scade încrederea investitorilor în țara noastră. Tocmai această lipsă de pregătire a proiectelor, generată de faptul că în instituțiile respective nu sunt oameni pregătiți pentru a le elabora și implementa, a dus la pierderi mari din PNRR, din Fondul de Modernizare și, probabil, vor urma și pierderi din SAFE.

În mod evident, schimbarea resursei umane nu este ușor de făcut, însă provocările internaționale din ce în ce mai mari, presiunea de a ne poziționa pe diverse teme de actualitate, ratarea oportunităților economice și deciziile administrative de slabă calitate trebuie să ne pună urgent într-o stare de reflecție care să genereze decizii.

Într-o lume globală, competitivă, unde actorii mari se bat între ei fără milă, nu mai putem accepta formele fără fond doar de dragul de a oferi sinecuri unor apropiați. Filtrele de calitate trebuie să se generalizeze și să devină criteriul principal pentru promovarea resursei umane.

Teme precum AI, big data, apărare cibernetică, război hibrid etc. nu pot fi înțelese de oameni fără o educație superioară de calitate, care să aibă o capacitate ridicată de analiză și o gândire critică. Lipsa acestor oameni la nivel înalt ne pune în poziția de a nu juca în cele mai multe jocuri de interese economice internaționale.

Noul model economic românesc, repoziționarea industriei noastre la nivel global, reindustrializarea 4.0, bătălia pentru relevanță și, în general, leadership-ul național nu pot fi făcute fără oameni de calitate.

Partea bună este că România dispune de oameni bine pregătiți, care însă nu sunt folosiți unde trebuie și la adevăratul lor potențial. Dacă este să discutăm despre o Românie puternică, în stare să facă față provocărilor complexe ale secolului XXI, nu o putem face fără un upgrade masiv de resursă umană.

BIOGRAFII

Coordonatori

Marius Stoian este publicist, scriitor, licențiat în Jurnalism și Științele Comunicării. Este fondator Club România, iar în această calitate, în ultimii 15 ani, a contribuit la crearea unuia dintre cele mai relevante spații de idei din România. În 2018, cu ocazia lansării Editurii Club România, a inițiat și coordonat proiectul editorial colaborativ - Seria „Caiete Documentare Club România", consacrată domeniilor strategice pentru economia românească, care conține viziuni integrate cu valoare de sursă de politici publice: 1. Energia (2018), 2. Transporturi și infrastructură (2018), 3. România digitală (2018), 4. Agricultura (2019), 1.1. Energia, Ed. 2 (2019), 5. Calitatea Vieții (2 volume-2020), 6. România sustenabilă (2021), 7. Smart finance (2022), 8. Identitate și cultură (2023), 9. România în OCDE (2024). Marius Stoian este de asemenea autor al volumelor: Proiectul România (I – 2012), Proiectul România. Gânduri, idei, însemnări (II – 2013), 8215 (2010) – Premiul pentru debut al Asociației Scriitorilor din București (2011). Este consilier personal al președintelui World Policy Conference și membru în diverse formate internaționale de dezbatere.

Ionuț Stanimir este Director de Marketing & Comunicare în Banca Comercială Română (BCR), cel mai important grup financiar din România. După ce a lucrat pentru biroul de comunicare al Erste Group la Viena, s-a întors în România unde a ocupat un post similar în cadrul BCR, gestionând activitatea de Comunicare Corporativă a BCR (internă, externă, CSR). Ionuț are experiență în comunicarea strategică, comunicarea publică, relații cu mass-media și comunicarea în situații de criză. A urmat programul Young Leaders Program în cadrul Aspen Institute și este membru al Aspen Strategic Review Committee. Ionuț e unul din autorii volumului colaborativ „România Noului Val" (2015), o colecție de viziuni originale de excepție asupra viitorului României.

Contribuţii speciale

Daniel Dăianu este membru al Academiei Române și în prezent conduce Consiliul Fiscal din România. Este profesor la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA) din București, membru al EU High Level Group on Own Resources condus de Mario Monti. Europarlamentar (2007-2009), fost ministru de Finanțe (1997-1998), economist-șef al Băncii Naționale a României (1992-1997) și ministru adjunct de Finanțe (1992). În iunie 2011 a devenit membru al Consiliului European pentru Relații Externe (ECFR), iar în 2014 a fost ales în Board of Trustees of Friends of Europe (Brussels).

Tănase Stamule este profesor asociat și decan la FABIZ - ASE. Deține un doctorat în economie, specializare în management, de la Academia de Studii Economice din București (2012). Are peste 15 ani de experiență în afaceri, management academic și public. Este antreprenor de zece ani, iar începând cu 2016 a intrat în echipa de management a FABIZ. Între 2019 și 2021 a fost consilier economic al Primului Ministru al României, fiind responsabil de relația cu mediul de afaceri la nivel de Cancelarie. Tănase are expertiză în start-up-uri, managementul crizelor, bugetare și strategii de comunicare. De-a lungul carierei sale, a acumulat cunoștințe vaste în următoarele domenii: Educație, Guvernanță, Managementul Orașelor, Comunicare Comercială, Managementul Ospitalității.

Coordonatori Secțiuni

Antonia-Laura Pup este studentă Fulbright la Georgetown University în Washington DC, unde lucrează ca asistent universitar. A urmat un program de masterat în securitate internațională la Sciences Po Paris, ca bursier al Guvernului român și al Ministerului de afaceri externe francez. Anterior, a fost consilier parlamentar pentru președintele Comisiei pentru apărare din Camera Deputaților. Are experiență profesională la OCDE și Parlamentul European și a fost fellow al Conferinței de securitate de la Riga și la Forumul global din Azerbaidjan. A fost distinsă cu bursa de merit „Bogdan Gavrilă" acordată de Club România.

Bogdan Leu este doctor în Inginerie Electrică, specialist în energie cu expertiză în rețele electrice, inovare tehnologică și politici energetice. Coordonează proiecte de Cercetare & Inovare la Transelectrica și conduce CIGRE NGN România. Este totodată Asociat și Director al Școlii de Vară organizate de Energy Policy Group.

Radu Pițurlea, antreprenor și investitor român în vârstă de 30 de ani, a fondat la 18 ani o companie de tehnologie ce a dezvoltat o soluție Waste to Energy, vânzând-o cu succes la 21 de ani. După o perioadă ca investitor independent, s-a alăturat afacerii de familie, devenind antreprenor de generație a doua. Ca Executive Chairman al Concelex, una dintre cele mai mari companii de construcții și infrastructură din România, supervizează proiecte majore în domenii cheie precum infrastructură, energie și inginerie civilă, acoperind întreg teritoriul național. Prin Tars Capital, family office-ul său, investește în tehnologii de frontieră. Este membru în Board of Directors la Atlantic Council (Washington D.C.) și în Advisory Council la Krach Institute for Tech Diplomacy.

Oana Șerban predă Filosofie Modernă, Estetică, Biopolitică și Studii Culturale la Universitatea din București, ca profesor titular al Facultății de Filosofie și al Catedrei UNESCO pentru Interculturalitate, Bună Guvernare și Dezvoltare Durabilă. Este Director Executiv al CCIIF – Centrul de Cercetare pentru Istoria Ideilor Filosofice (UB). A scris volume de autor precum *Cultural capital and creative communication. (Anti)Modern and (Non)Eurocentric Perspectives* (Routledge, 2023), *After Thomas Kuhn. The Structure of Aesthetic Revolutions* (De Gruyter, 2022), *Artistic Capitalism* (Paralela 45, 2016), și a co-editat diferite volume de filosofie, cultură și estetică. Oana Șerban predă studii de Holocaust, încadrate ca o istorie biopolitică a antisemitismului și antiumanismului. În acest domeniu, este interesată de subiecte precum impardonabilul și limitele iertării, originile totalitarismului, ospitalitatea și ostilitatea în secolul XX, estetizarea violenței, memoria culturală și reamintirea evenimentelor traumatice care au marcat modernitatea. Oana Șerban a tradus diferiți autori precum Gilles Lipovetsky, Michel Foucault, Sylvain Tesson și Jean d'Ormesson.

Contributori

Andreea Păsărelu este cofondatoare și project manager al Asociației Explicativ, o organizație dedicată educației alternative și jurnalismului civic. În activitatea sa, combină analiza politică, cercetarea și storytellingul multimedia pentru a explica pe înțelesul publicului teme complexe precum guvernanța și transformările geopolitice. Are experiență în dezvoltarea de proiecte jurnalistice și campanii civice care conectează cercetarea academică cu impactul social, cu un interes constant pentru modul în care deciziile politice globale influențează spațiul european și viața cetățenilor.

Nicoleta Ciobanu este analistă politică și consultantă în afaceri publice, cu studii în istorie, diplomație și securitate internațională. Activitatea sa se concentrează pe analiza proceselor decizionale, comunicare strategică și interacțiunea dintre mediul politic și cel instituțional. În prezent, proiectul său principal este pentru Reprezentanța Comisiei Europene în România. Dincolo de profilul profesional, Nicoleta este o persoană curioasă, cu simțul umorului și are o mare pasiune pentru cinematografie, literatură, dans și sport.

Marco Badea este unul dintre fondatorii proiectului media independent Explicativ, dedicat jurnalismului explicativ. A lucrat de-a lungul timpului în radio, televiziune și presa scrisă. Indiferent de locul în care a fost, Marco a făcut jurnalism în serviciul public. Iar atunci când nu era angajat într-o redacție, scria pe Facebook pentru public ca să informeze oamenii și să combată dezinformarea sau lipsa de informație. A creat primul podcast de informații la o televiziune de știri, e vorba de DigiContext, a câștigat bursa JTI pentru jurnaliști și a colaborat cu Euractiv Bruxelles. Marco pune foarte mult întrebări, îi place să caute explicații și să citească printre rânduri.

Adina Pușcaș este analistă în securitate și politici internaționale la Smartlink Communications, companie de consultanță cu acoperire globală. Este licențiată în Filozofie, Politică și Economie la King's College London și a absolvit un master în Securitate și Diplomație la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA). Ariile sale de interes includ dinamica securității internaționale și evoluția amenințărilor hibride. A colaborat cu NATO Partnerships Studies Centre din cadrul SNSPA, contribuind la organizarea a două ediții ale Bucharest Security Conference, care reunește experți locali, regionali și internaționali din domeniul securității.

Sergiu-Traian Vasilescu, Fondator și Managing Partner al VD Law Group, este un nume de referință în domeniul juridic IT&C, cu un accent solid pe tehnologie, fintech, e-commerce, media digitală, blockchain și criptomonede. Clasat în Band 1 de către Chambers and Partners – cea mai prestigioasă entitate de evaluare a avocaților la nivel global – în categoria Fintech, Sergiu se remarcă prin abordarea strategică și capacitatea de a anticipa provocările reglementare și tehnice din industrii aflate într-o continuă transformare.

Constantin-Alexandru Manda (n. 1999), absolvent al Universității din București și al Academiei Europene de Diplomație, este de profesie avocat și lucrează în domeniul consultanței. Cu o experiență de trei ani în mediul guvernamental, lucrează la intersecția dintre afaceri europene, energie și promovarea democrației. În prezent, este delegatul de tineret al Uniunii Europene la G20. Este fondatorul Centrului Agora pentru Democrație, un policy-hub care promovează vocea tinerilor experți în construirea României de mâine. În 2021, a fost distins cu premiul Tânărul European al Anului.

Matias Radu Silaghi a început studiile de la vârsta de 3 ani la Complexul Educațional Laude-Reut. Vara trecută, a studiat relații internaționale și politici la Oxford, o experiență care l-a schimbat complet și l-a făcut să-și dorească mai mult de la el și de la lumea din jur. Așa că a decis să-și continue parcursul academic la International School of Bucharest, unde acum este elev în anul 10. Este jucător profesionist de șah și visează la o carieră în diplomație și politică, acolo unde strategiile pot deveni soluții reale, contribuind astfel la construirea unui viitor global mai echilibrat.

Marius Ghincea este cercetător postdoctoral la ETH Zürich, co-fondator al Institutului Quartet și politolog specializat în relațiile internaționale, politică externă și studii europene. A publicat în reviste precum *Foreign Policy Analysis* și *Journal of European Public Policy*. În prezent, studiază efectele competiției marilor puteri asupra integrării europene și transformării ordinii internaționale.

Tudor Oancea este un tânăr cu o experiență considerabilă în diplomație, relații internaționale și studii de securitate, doctorand în relații internaționale la Școala Naţională de Studii Politice și Administrative (SNSPA) și consilier parlamentar la Senatul României. Din poziția de diplomat în cadrul Ambasadei României la Luxemburg a fost implicat în gestionarea președinției rotative a României la Consiliul Uniunii Europene. A ocupat funcția de consilier politic și economic al ambasadorului în cadrul Ambasadei României în Senegal, cea mai importantă misiune diplomatică a României în Africa de Vest, cu jurisdicție în 8 state: Senegal, Gambia, Guineea-Bissau, Guineea-Conakry, Mali, Coasta de Fildeș, Burkina-Faso și Capul Verde.

Alexandru Bajdechi este avocat în Baroul București din 2018 și titular al propriului cabinet din 2021. În prezent este doctorand la ASE în domeniul dreptului constituțional, cu o temă referitoare la protecția legală și constituțională a dreptului la un nivel de trai decent. A co-fondat Institutul Quartet, fiind membru al Consiliului director, și este implicat în proiecte de consultanță în domeniul politicilor publice, în special pentru sectorul non-profit.

Tudor-Dan Ancuța este jurist, absolvent al Facultății de Drept a Freie Universität Berlin și fellow al Departamentului de Stat al SUA. Din 2022, este analist de politici publice și consilier parlamentar în Bundestagul german, lucrând inițial cu Partidul Liberal (FDP), iar în actuala legislatură cu cel Creștin-Democrat (CDU). În ultimii zece ani, s-a afirmat ca expert în relațiile româno-germane, contribuind la consolidarea acestora prin intervențiile sale în mass-media și în spațiul public.

Răzvan Foncea este masterand în Afaceri europene, politici sociale și inovare socială al Sciences Po Paris. În prezent, este consultant parlamentar pe teme de politică externă, educație și cultură. Anterior, a fost Delegat de Tineret al României la ONU și stagiar la președinția Conferinței generale a UNESCO. A beneficiat de burse la Clinton Global Initiative University, European Academy of Diplomacy (Varșovia) și Arizona State University. Este dublu licențiat al Universității Babeș-Bolyai, în Studii de securitate și Leadership în sectorul public. Publică articole de opinie și cercetări pe teme de geopolitică regională și diplomație publică.

Eugen Gabor (n. 1992) este un politolog român care în prezent activează ca asistent universitar la Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA) și asistent de cercetare la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I". Absolvent al ciclurilor de licență și master la Facultatea de Științe Politice din cadrul Universității din București, el și-a susținut teza de doctorat despre social-democrația europeană în noiembrie 2020, în cadrul Școlii Doctorale a SNSPA. În perioada noiembrie 2021-noiembrie 2022, a realizat un stagiu postdoctoral la SNSPA, beneficiind pentru un interval de două luni de o bursă de mobilitate CIVICA la Central European University (Viena). În trecut a fost bursier al Fundației Friedrich Ebert România, cercetător-acreditat la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) și bursier al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER).

Aurelian Dragoș Mohan este un politolog specializat în tranziții democratice, relații internaționale, politici de securitate și Organizația Națiunilor Unite. În prezent, acesta lucrează la Universitatea Columbia din New York ca manager al proiectului REMENA. Aurelian a primit premiul Forbes 30 Under 30 pentru realizările sale în diverse organizații, precum Departamentul Operațiunilor de Pace al ONU, UN Joint SDG Fund, UN Economic Commission for Europe și PwC.

Cătălina Uță este analist de politici publice, cu studii juridice, activând la Banca Mondială în proiecte de guvernanță, fonduri europene și climă. A coordonat cel mai amplu proiect de reintegrare socială a tinerilor privați de libertate din România și a lucrat în Parlamentul European pe politici sociale. Este co-fondatoarea B-Inclusive, promovând educația incluzivă în școlile din București. Crede în schimbare și în politici care fac instituțiile mai responsabile.

Mădălin Jîjie este avocat în Baroul București, în vârstă de 34 de ani, implicat de 15 ani în politică. Absolvent al Universității A.I. Cuza din Iași, licență și master. Titular al cabinetului propriu de avocat, pledant în peste 250 de dosare anual. A încercat să combine expertiza juridică cu angajamentul civic, fiind activ în inițiative legislative și proiecte comunitare, pentru a promova valorile democratice și echitatea socială și pentru a asigura respectarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor.

Andra-Lucia Martinescu este deopotrivă cercetător și catalizator al schimbării (change maker). A studiat Relații Internaționale la Universitatea din Cambridge (Regatul Unit), unde își va susține doctoratul. Parcursul ei profesional a inclus roluri în cadrul unor think tank-uri prestigioase precum RAND Europe, Royal United Services Institute for Security & Defence (RUSI) și The Foreign Policy Centre (Londra), unde în prezent este cercetător senior (Senior Research Fellow) pentru spațiul post-sovietic. Andra a fost, de asemenea, Resident Fellow al Centrului de analiză istorică și cercetare a conflictelor (CHACR) al armatei britanice, cu sediul la Sandhurst. În 2018, ea a pivotat într-un alt domeniu la fel provocator, fondând The Diaspora Initiative (TDI), un proiect de cercetare non-profit și independent axat pe diaspora, migrație și dezvoltare. Cu TDI, eforturile de pionierat ale Andrei au urmărit să valorifice puterea rețelelor pentru a înțelege și amplifica impactul diasporelor. Cercetarea sa este interdisciplinară și participativă, acoperind guvernanța, potențialul strategic, precum și contribuțiile multidimensionale ale diasporelor. Este expert afiliat al EUDiF (European Global Diaspora Facility) și al UN Migration research Hub.

Evelyn Paris este expert specializat în domeniul luptei împotriva dezinformării, a acțiunilor străine de manipulare a informației și a ingerințelor externe. Evelyn a lucrat timp de trei ani la Reprezentanța Comisiei europene în Franța unde a coordonat inițiativa "Les Décodeurs de l'Europe" pentru combaterea narativelor false legate de acțiunea instituțională si reglementară europeană. Este de asemenea lector la facultate de politici publice a Sciences Po, unde predă un curs intitulat "Fake news, disinformation, and foreign digital interferences: key challenges for the future of the EU" în cadrul masterului "European Affairs".

Răzvan Petri este cofondator al inițiativei civice dedicată tinerilor – „Politică la minut". Răzvan a absolvit cu First Class Honours cursurile de licență în Științe Politice la King's College London, dar și un masterat în Politici Publice la University College London. Răzvan a mai publicat analize despre situația politică din Bulgaria, dar și despre inegalitatea economică și socială asociate tranziției postcomuniste sau cauzele din spatele valului extremist din România. A lucrat la Parlamentul European în calitate de consilier pe politici publice și comunicare. În prezent este copreședinte al Centrului pentru Democrație și Bună Guvernare.

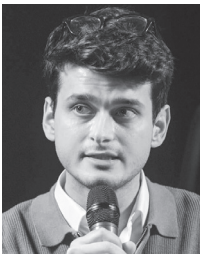

Vlad Adamescu este cofondator al inițiativei civice dedicată tinerilor – „Politică la minut". Vlad este licențiat în științe politice cu First Class Honours la King's College London și are un masterat în Politici Publice Europene și Internaționale de la London School of Economics and Political Science (LSE). Vlad a publicat analize despre creșterea extremismului și inegalității economice în Europa și România, dar și despre politici de mobilitate urbană. A lucrat la Parlamentul European în calitate de consilier pe politici publice și comunicare. În prezent este copreședinte al Centrului pentru Democrație și Bună Guvernare.

Laurențiu Plești este cercetător la Centrul Român de Studii Ruse și coordonator de programe în cadrul German Marshall Fund of the United States. Este doctorand la Școala Doctorală de Științe Politice a Universității din București, unde a obținut și licența, precum și un masterat în Relații Internaționale și Studii Europene. Stăpânește trei limbi străine – engleza, rusa și italiana. Domeniile sale de expertiză includ geopolitica Federației Ruse în zona Mării Negre, politica internă și externă a statelor ex-sovietice (cu accent pe Republica Moldova, Ucraina, Armenia, Georgia, Belarus, Azerbaidjan și Kazahstan). Este, de asemenea, preocupat de extinderea Uniunii Europene și analizează în profunzime politica internă și externă a Republicii Moldova.

Alexandra-Elena Dobre este una dintre cele mai active voci din România în domeniul politicilor publice dedicate îmbătrânirii active, incluziunii sociale și dialogului intergenerațional. Cu o carieră construită la intersecția dintre administrația publică, societatea civilă și educația nonformală, Alexandra a devenit un reper național în promovarea unor comunități solidare, echitabile și pregătite pentru provocările demografice ale viitorului. În prezent, ocupă funcția de Director General Adjunct al Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Sector 2, unde coordonează strategii și servicii sociale esențiale pentru copii, vârstnici și familii vulnerabile. Este, de asemenea, fondatoarea Institutului Român pentru Îmbătrânire Activă, o platformă de cercetare, advocacy și inovare socială, care dezvoltă proiecte educaționale și comunitare pentru susținerea seniorilor activi.

Bogdan Cozma este coordonator de program la German Marshall Fund, cu expertiză în geopolitică a Europei Centrale și de Est, precum și în rolul implicării civice în consolidarea democrației. Domeniile sale de expertiză includ Inițiativa celor Trei Mări, instituțiile Uniunii Europene, politica externă și dinamica geopolitică a regiunii Mării Negre. Deține o diplomă de licență în științe politice și un master în filozofie, politică și economie (PPE) de la Universitatea din București. În prezent, este doctorand în cadrul Academiei de Studii Economice din București.

George Ștefan este lector universitar la Departamentul de Economie și Politici Economice din cadrul Academiei de Studii Economice București (ASE). În 2018, a fost membru al grupului de lucru privind Planul Național de Adoptare a monedei Euro elaborat de Guvernul României. De asemenea, în ultimii 12 ani, a deținut diverse funcții în administrația publică centrală: consilier al Ministrului Finanțelor Publice, consilier la Departamentul pentru Investiții Străine și Cancelaria Prim-ministrului.

Vlad Nerău este Partener și Director de Strategie - Intuitive Economics, licențiat în finanțe bănci și deține un doctorat în economie obținut la Academia de Studii Economice, unde a și predat cursurile de microeconomie, macroeconomie și economie europeană. Și-a început cariera în sectorul public, lucrând în cadrul Autorității de Supraveghere Financiară și participând ca membru în Comisia Națională pentru Adoptarea Monedei Euro. În ultimii 5 ani acesta a fost inspector de concurenta in cadrul Consiliului Concurentei la Unitatea Economistului Șef, unde a făcut parte din echipele Comisiei Europene in programele de Twining si Taiex desfășurate in Ucraina.

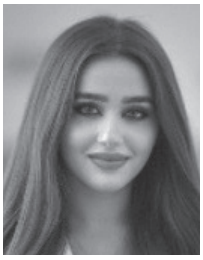

Andreea Răstoacă este un cercetător și analist financiar, specializată în finanțe și tehnici cantitative. Ea este licențiată în economie la Academia de Studii Economice din București și urmează în prezent programul de masterat DOFIN. Andreea este fost consilier parlamentar, cu experiență în elaborarea analizelor pentru studii în domeniul economic, a inițiativelor legislative și amendamentelor la propunerile legislative. De asemenea, ea a fost intern la Ministerul Finanțelor, în cadrul Direcției de Politici și Analiză Macroeconomică, unde a contribuit la analizele privind piața muncii.

Alexandru Grădinaru (n. 16 iunie 1997, București) este expert în business development și relații internaționale, cu peste opt ani de experiență. În prezent este Business Development Director pentru Europa de Est, la VICC International și fondator al Global Opportunity. A ocupat anterior funcția de consilier onorific al județului Constanța. Deține două masterate - în Relații Internaționale (SNSPA) și Comerț Exterior (ASE) - și este certificat în comunicare, protocol și eticheta în diplomație, de Institutul Diplomatic Român (IDR).

Luciana Miu conduce departamentul de Economie Curată la Energy Policy Group (EPG), un think tank specializat în politici energetice și climatice. În cadrul EPG, coordonează o serie de proiecte vizând decarbonizarea industriei și a clădirilor din România și regiunea Europei de Est. Deține un doctorat de la Imperial College London în domeniul eficienței energetice și este co-fondatoarea *European Youth Energy Network*, prima federație europeană a asociațiilor de tineret axate pe tranziția energetică europeană.

Roxana Cojocaru este Director Executiv al Social Innovation Solutions, sprijinind indivizi și organizații în înțelegerea transformărilor viitorului prin educație de sustenabilitate și platforme de conversații în România și alte patru țări din Europa Centrală și de Est, lucrând cu peste 20.000 de IMM-uri și ONG-uri. Cu o experiență profesională pe patru continente, a dezvoltat proiecte cu impact global în educație și sustenabilitate, lucrând în start-ups, ONG-uri, mediul corporate și la Organizația Europeană de Cercetare Nucleară (CERN). A contribuit programului de impact investing al Better World Initiatives în Kenya și Nepal și unor inițiative precum TEDxBucharest, TEDxCERN. Roxana a fost Manager de Sustenabilitate pentru concertele Coldplay din România în 2024, este Global Shapers Bucharest Hub Alumna, o inițiativă a World Economic Forum, și a fost inclusă în Capital Top 100 Femei de Succes.

Dana Patricia Novăcescu, absolventă a Facultății de Drept a Universității Babeș-Bolyai, și-a completat formarea cu studii în drept german la Universitatea Martin Luther din Halle și în prezent urmează un program de Masterat în Drept Internațional și Comparat al Afacerilor. A fost stagiară în Unitatea Strategică a Președintelui Grupului PPE din Parlamentul European, unde a îmbinat analiza de politici europene cu angajamentul constant pentru participarea tinerilor și drepturile copiilor. Este reprezentant de Tineret în Rețeaua Europeană pentru Dezvoltare Durabilă și laureată a Premiului European Charlemagne pentru Tineri.

Lucian Pamfile este expert în energie, doctorand și cercetător la Academia de Studii Economice (ASE). Domeniul său de cercetare este tranziția energetică, cu accent pe analiza sistemelor energetice, evoluția piețelor de energie, eficiența energetică și impactul asupra mediului. A absolvit programul MBA Energy la ASE și a studiat științe politice și evaluarea politicilor și programelor publice europene la SNSPA București. În prezent, locuiește la Bruxelles și lucrează în domeniul energiei regenerabile pentru una dintre cele mai mari companii energetice din lume. De asemenea, este un membru activ al societății civile și, din 2021, face parte din organizația Future Energy Leaders (FEL) România.

George Tecușan este inginer, cu studii în domeniul aerospațial, efectuate la Universitatea Politehnica București și cu studii în domeniul energiilor regenerabile, efectuate la École polytechnique, Paris. El are o experiență vastă în sectorul energetic acumulată în România și în Franța. Expertiza sa acoperă o gamă largă de tehnologii, inclusiv energie solară, eoliană și gaze verzi. George a ocupat poziții cheie în dezvoltarea de afaceri și managementul comercial al activelor de energie regenerabilă. În prezent deține funcția de Country Manager România în cadrul companiei Renalfa Solarpro Group.

Ionuț Bogdan Stoenescu este doctor în inginerie energetică, absolvent al Facultății de Energetică din cadrul Universității Politehnica din București. A dobândit experiență profesională în proiectare de instalații electroenergetice, piețe de energie electrică și conducere operațională prin dispecer a instalațiilor electroenergetice. Lucrează în Hidroelectrica din anul 2016 și în prezent coordonează compartimentul de comandă operațională din București.

Andrei Rădulescu conduce departamentul Reactoarelor Modulare Mici tip SMR în cadrul Societăţii Naţionale Nuclearelectrica S.A. Inginer masterand în Marea Britanie şi cu experienţă în analiza şi coordonarea proceselor tehnice avansate la Rolls-Royce, a devenit un pionier în sectorul tehnologiilor care oferă soluţii curate, sigure şi competitive. Activitatea sa profesională vizează pieţe multi-culturale şi se concentrează pe tranziţia către sustenabilitate, în domeniul producţiei de energie obţinută din surse cu amprentă redusă de carbon. În cadrul Nuclearelectrica, a contribuit la întocmirea analizelor privind prospectarea tehnologiei SMR în vederea implementării în România, marcând o premieră la nivel european.

Cristian-George Farauanu este pasionat de tehnologie și inovație și a co-fondat Confidas (2018–2022) și Quartet Consulting (2022-prezent). În prezent activează la Cornerstone Technologies, un venture studio global de dezvoltare software. În 2024 a lansat comunitatea Start-up Constanța, iar de la începutul lui 2025 colaborează cu Institute of Applied Artificial Intelligence and Robotics (IAAIR), organizație din SUA, fiind responsabil de parteneriatele strategice în EMEA & APAC.

Mihai Manole este Managing Partner al Tema Energy, companie lider în România în proiectarea și realizarea de centre de date — clasice, mobile, modulare sau de ultimă generație (AI factories). Începând cu 2018, a fondat DataCenter Forum, astăzi cel mai important eveniment dedicat centrelor de date, Cloud și AI din Europa de Sud-Est. Este un profesionist entuziast și perseverent, cu o viziune optimistă asupra dezvoltării și maturizării României. Dincolo de rolul său de antreprenor și lider de business, este un promotor activ al imaginii României în afara granițelor — ca o destinație sigură, frumoasă și cu potențial real pentru investiții, în special în domeniul centrelor de date. Absolvent de Drept și Limbi Străine, Mihai a cofondat, alături de regretatul Bogdan Gavrilă — căruia îi transmite un gând de recunoștință pentru colecția editorială *Club România* — asociația *Centrul de Resurse pentru Societatea Civilă*, dedicată educației civice a tinerilor și dezvoltării de proiecte sociale, culturale și profesionale.

Vadim Fîntînari este antreprenor și dezvoltator software în cadrul proiectelor de inteligență artificială, cu experiență în conducerea echipelor de AI și date. În prezent este Chief AI Officer la RebelDot, în urma achiziției companiei pe care a co-fondat-o, steepsoft.ai, specializată în dezvoltarea de soluții AI inovatoare. Din acest rol, conduce unul dintre cele mai mari departamente de AI & Data dintr-o companie de servicii din țară și continuă să aplice expertiza sa în identificarea oportunităților tehnologice și ghidarea dezvoltării produselor digitale.

Tudor Ciuleanu este fondatorul și CEO-ul RebelDot, companie de tehnologie clujeană care a avut o creștere constantă și rapidă. Compania face consultanță & strategie și dezvoltă produse digitale branduri globale. Tudor promovează o cultură people-first și inovația AI în ecosistemul IT românesc. Cu peste 17 ani de antreprenoriat tech și licență în Informatică la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, a lansat RebelVentures pentru a sprijini startup-uri cu investiții și parteneriate tehnice.

Răzvan Crăciunescu este doctor al Universității Politehnica din București din anul 2018 și Profesor Universitar în aceeași universitate, Prodecan al Facultății de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației, fiind activ în domenii de cercetare precum comunicațiile mobile, 5G/6G sau Internet of Things. În prezent este coordonatorul primului laborator de cercetare în 5G/6G din România, realizat în totalitate din fonduri private. Este, de asemenea implicat în dezvoltarea ecosistemului de antreprenoriat și transfer tehnologic din jurul universităților din România.

Andreea Dinu este Cercetător Științific și coordonator al Serviciului de Securitate Cibernetică în cadrul ICI București. Absolventă a Facultății de Matematică și Informatică (licență și master în Informatică și Inginerie Software), are un background tehnic solid, completat de o puternică expertiză în managementul proiectelor naționale și europene, în special în domeniul cybersecurity. Coordonează și participă la inițiative precum CYRESRANGE și ECYBRIDGE, precum și la studii despre e-learning pentru securitate cibernetică. De asemenea, este autoare a multiple lucrări în domeniul cybersecurity, inteligență artificială și educație virtuală. Totodată, Andreea are o vastă experiență în accesarea de fonduri europene și naționale, Aceasta activează ca formator în cybersecurity și contribuie tehnic la numeroase grupuri de lucru în domeniile: securitate cibernetică, inteligență artificială, HPC și calcul cuantic. Este recunoscută pentru abilitatea de a îmbina excelența tehnică cu competențe de leadership și organizare, contribuind strategic la consolidarea capacităților cibernetice naționale și europene.

Horia Răzvan Botiș este parte a comunității Alumni de absolvenți ai programului Investment for Leadership Programe IVLP-U.S. Fullbright, Aprilie 2024: Defence Investment Screening, realizat de Departamentul de Stat pentru Politici Externe al SUA și fost Director de Cabinet al Ministrului Cercetării, Inovării și Digitalizării. Horia a fost ales prin vot de către Șefii de Delegației a Industriilor de Apărare NATO, în funcția de Vice-președinte a Grupului pentru Industrie al NATO în decembrie 2024, pe un mandat de 2 ani. Acesta, a fost nominalizat în 2023, prin Ordin de Ministru, ca reprezentant oficial al României în Comitetul Director al Acceleratorului NATO de Inovare în domeniul Apărării (DIANA) și Membru național supleant pentru Fondul de Inovare NATO (NIF).

Bogdan Ochiana este un antreprenor cu experiență și fost consultant în management și strategie, cu o perspectivă globală, dobândită prin activitatea sa în America de Nord, Asia și Europa. Este fondatorul mai multor afaceri, precum Principal33, Leryon Holdings și Orbotix, care împreună generează venituri de peste 20 de milioane EUR anual și au peste 300 de angajați. De asemenea, este investitor principal în startup-uri precum Flyward. A fondat Orbotix pentru a întări autonomia strategică a Europei în domeniul apărării, convins fiind că pregătirea este cea mai bună garanție a păcii.

Andrei Nicolae Popa este doctorand în drept constituțional și expert în politici publice și afaceri parlamentare de peste 10 ani, fost consilier pe probleme juridice și de securitate națională al ministrului energiei și al ministrului cercetării, inovării și digitalizării. A a contribuit la redactarea legislației strategice în domenii precum cloudul guvernamental, securitate cibernetică, energie și spațiu, a fost președinte CA la CEVJ SA, administrator al UCMH SRL și membru CA la ROSA, contribuind la dezvoltarea organizațiilor și companiilor în care a activat.

Rareș-Cristian Bișag este fondator și președinte al Romanian Space Initiative (ROSPIN). Licențiat în Inginerie Aerospațială (UPB 2019) și Master în Business Administration & Engineering (UPB 2024), în prezent este doctorand în Inginerie Industială și asistent universitar la UNSTPB. A pornit și coordonat în primii ani proiectul ROSPIN-SAT-1, unicul CubeSat românesc inclus în ESA Fly Your Satellite!. Fost președinte EUROAVIA București (2017-2019), Rareș are peste cinci ani de experiență în management tehnic și operațional în mai multe industrii precum IT, Telecom și Aerospațial.

Elena-Anca Paraschiv este cercetător științific la Departamentul „Ingineria Software și a Sistemelor Complexe" din cadrul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică - ICI București și student-doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației, Universitatea Națională de Știință și Tehnologie POLITEHNICA București (UNSTPB). A absolvit Facultatea de Inginerie Medicală din cadrul UNSTPB și deține o diplomă de master în specializarea „Sisteme inteligente și vedere artificială" din cadrul Facultății de Electronică, Telecomunicații și Tehnologia Informației, UNSTP. Domeniile și subiectele sale care o pasionează și cu care vrea să contribuie cu un impact major cuprind: aplicații bazate pe inteligența artificială, în domeniul medical (prelucrare și analiză de imagini și semnale medicale), aplicații de telemedicină și dezvoltarea de echipamente pentru asistență medicală.

Mihaela Dindere este studentă în anul VI la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila" și tehnician în laboratorul de Proteomică și Transcriptomică din cadrul Institutului de Cercetare-Dezvoltare în Genomică din București. Pasionată de cercetare, Mihaela și-a consolidat pregătirea prin stagii de cercetare la unele dintre cele mai renumite instituții de cercetare biomedicală din Europa, precum Centrul Național de Cercetare Cardiovasculară din Madrid și Universitatea Ludwig Maximilians din Munchen, obținând în 2023 una dintre cele mai prestigioase burse din domeniul biotehnologiei la nivel internațional, oferită de Amgen Foundation.

Silvia Ursu este consultant în inovare și dezvoltare de ecosisteme, cu o vastă experiență în sprijinirea startup-urilor, IMM-urilor și instituțiilor publice în accesarea finanțărilor pentru inovare, dezvoltarea de parteneriate strategice și transformarea ideilor în soluții cu impact real. În prezent, activează în cadrul ICEBERG+ **și** EIT Community Hub România, unde coordonează programe de inovare axate pe consolidarea ecosistemelor antreprenoriale și susținerea transformării digitale în Europa de Sud-Est. Pe lângă activitatea regională, Silvia este implicată activ în proiecte internaționale de dezvoltare, colaborând cu Banca Mondială pentru a întări capacitatea de cercetare și inovare în pieţele emergente.

Ioana Cozmuța este fondator și CEO al companiei G-SPACE, Inc (https://www.g-space.com), o companie din Silicon Valley, California care oferă o platforma software pentru designul de materiale și procese de producție optimizate pentru medii fără gravitație. Înainte de a fonda compania G-SPACE, Dr. Cozmuța a ajutat companii precum Orange Silicon Valley, DuPont, Business Finland să identifice și să evalueze oportunități de business în piața New Space și a fost co-fondatoare a unei companii de producție de fibră optică ZBLAN în orbita pământului. Ioana este consilier technic și de afaceri pentru mai multe startupuri și fonduri de investiții și cofondatoare a grupului de lucru Nexus „Spațiul Cosmic pentru Toti" care are misiunea de a colabora cu UNOOSA pentru a educa și sprijini următoarea generație de pionieri spațiali și pentru a crea oportunități la nivelul societății civile. Între 2003 și 2018, Dr. Cozmuța a lucrat la NASA în roluri precum strategist pentru parteneriate spațiale comerciale; comercializarea Stației Spațiale Internaționale și creșterea unei economii în orbita pământului; lider pentru inovații în industrie și Microgravitate, si multe alte roluri de lidership tehnic în misiuni precum Stardust, Mars Science Laboratory, Constellation Orion, etc. unde a introdus cu succes tehnologia de ultimă oră pentru a moderniza portfolio NASA de software design, a construit modele multi-industrie și a extins strategic granițele existente ale inovației.

Gheorghe Sârbu este inginer automatist, absolvent al Universității Politehnica București, ca șef de promoție (media 10.00), în 2011. A urmat cursuri postuniversitare la Universitatea din Cambridge, UK, absolvite cu distincție (1st), și a continuat să lucreze acolo în cercetare timp de cinci ani, în domeniul științei și tehnologiei calculatoarelor. În prezent, este analist de business pentru transformare digitală, în cadrul Autorității pentru Digitalizarea României, consilier al președintelui Autorității Naționale pentru Cercetare și membru al board-ului Innovation Labs.

Ștefan Corcodel este coordonator al echipei care gestionează finanțarea proiectelor cu fonduri nerambursabile în cadrul Băncii Comerciale Române (BCR), din iunie 2023. A fost expert programe de finanțare tot în cadrul BCR în perioada 2021-2023 și a ocupat diverse poziții de management la CNIPMMR, actualmente IMM România, în perioada 2014-2021. A fost consilier personal al miniștrilor pentru Mediul de Afaceri și pentru Fonduri Europene, în cursul anului 2017. În plan academic, deține un doctorat de la Academia de Studii Economice din București (2018) și un masterat în drept european de la Universitatea din București (2022).

Andreea-Roxana Gheorghiță deține experiență profesională în digitalizarea proceselor instituționale, guvernanță digitală și integrarea tehnologiilor emergente în sectorul public. Este implicată în proiecte europene dedicate modernizării administrației, contribuind la definirea cerințelor tehnice și funcționale, precum și la arhitectura soluțiilor digitale. Este membru al grupului de lucru strategic constituit la nivelul pieței financiare nebancare, contribuind la analiza cadrului european și pregătirea procesului instituțional de aliniere la Regulamentului privind accesul la date financiare (FiDA). Participă activ în task force-uri și exerciții dry-run dedicate implementării Regulamentului DORA, cu focus pe reziliența operațională digitală. Experiența sa include participarea la o misiune OECD privind protecția consumatorilor de servicii financiare, în contextul consolidării politicilor publice și armonizării reglementărilor în domeniul serviciilor financiare.

Eduard-Tatian Mititelu este un tânăr politician român, ales deputat în legislatura 2024–2028, reprezentând circumscripția electorală Botoșani. Născut în 1996, el face parte din noua generație de politicieni tehnocrați, cu o pregătire solidă în domeniul tehnologiei informației și o activitate profesională marcată de implicare în digitalizarea administrației publice și promovarea inovației la nivel național și internațional. Absolvent al studiilor de specialitate în domeniul IT în cadrul Universității Politehnica din București, și-a început cariera profesională în mediul privat, activând ca cercetător, dezvoltator software și antreprenor în sectorul tehnologic. Între 2017 și 2022, a fost fondator și director al unei companii IT. De asemenea, Eduard Mititelu este, în prezent, doctorand al Școlii Doctorale de Energetică din cadrul Universității Politehnica din București.

Alexandru Lazarov s-a născut în București, în anul 1990. Inginer de profesie, cu un doctorat în inginerie și management la Universitatea Politehnica din București, activează de peste 10 ani în mediul public. După 2 mandate de consilier local și după ce a condus, din postura de director general sau președinte de consiliu de administrație mai multe instituții publice, ocupă din 2024 funcția de viceprimar al sectorului 5. Principalele sale preocupări sunt în domeniul educației, infrastructurii urbane și colaborarea interdisciplinară și interinstituțională, fapt ce reiese atât din activitatea profesională, studiile făcute dar și activitatea publicistică.

Georgiana Sima este consilier județean în cadrul Consiliului Județean Cluj. A candidat pentru prima dată la vârsta de 23 de ani și face parte din noua generație de lideri politici preocupați de reformarea administrației publice. A absolvit studii de licență și masterat în administrație publică și este în prezent doctorand în domeniul regenerării urbane și guvernanței participative. Activează în administrația publică locală, unde își desfășoară activitatea profesională în domeniile politicilor publice, implementării proiectelor europene și comunicării instituționale.

Răzvan Popescu este consilier în cadrul Primăriei Municipiului Timișoara – Instituția Arhitectului Șef și asistent universitar la Universitatea Politehnica și Universitatea de Vest din Timișoara, predând în domeniile arhitectură și administrație publică. Absolvent al Facultății de Arhitectură și Urbanism, a participat la programul de Internship al Guvernului României (2017) și s-a implicat în proiectul Herculane Project, activând în inițiative atât top-down, cât și bottom-up.

Cristian Vasilache este auditor public extern în cadrul Curții de Conturi a României. Din anul 2016 își desfășoară activitatea profesională în cadrul administrației publice, deținând de-a lungul timpului în mare parte funcții de execuție în următoarele domenii: Inspector – Serviciul Colectare și Executare Silită - Persoane Fizice, din cadrul Administrației Județene a Finanțelor Publice Ilfov, Inspector - Serviciul Achiziții Publice, din cadrul Direcției Generale de Administrare a Marilor Contribuabili, Inspector - Serviciul Executare Silită Contribuabili Mijlocii din cadrul Administrației Județene a Finanțelor Publice Ilfov, Consilier - Direcția Generală de Integritate din cadrul Administrației Naționale de Administrare Fiscală.

Vlad Andrei Boțîrcă s-a format la intersecția dintre educație, experiență profesională și căutare personală. A privit mereu cunoașterea ca pe un drum continuu, iar funcția publică nu doar ca pe o responsabilitate, ci ca pe o chemare de a servi comunitatea. În rolul de consilier local, a înțeles cât de mult contează dialogul și apropierea de oameni, iar ca soț, tată și prieten a descoperit echilibrul dintre grijă, solidaritate și sprijin. Crede că fiecare etapă din viața sa – studiile, proiectele civice, voluntariatul sau pasiunile – au fost o lecție care l-a ajutat să construiască sens și să dea mai departe în comunitate ceea ce a învățat.

Ioana Andrada Tudorie este responsabilă de comunicare și informare în cadrul Serviciului de Resurse Umane al sediului central NATO și lucrează la creșterea gradului de conștientizare a brandingului de angajator NATO și la creșterea diversității generaționale și geografice în cadrul personalului internațional. Anterior, Ioana a lucrat timp de 6 ani în cadrul Diviziei de Diplomație Publică a NATO, în secția Presă și Media, realizând monitorizare și analiză media, coordonare și creare de conținut pentru canalele de social media, precum și management de evenimente politice și redactare de mesaje și alte produse de comunicare publică. Și-a început cariera profesională în Guvernul României, ca parte programului de Internship în Biroul Purtătorului de Cuvânt, iar ulterior a fost consilier de comunicare pentru Ministerul Transporturilor din România. Vorbește fluent limba română, engleză, franceză și italiană și a absolvit două programe de masterat: în Management și Comunicare de Afaceri și în Noile Media și Societate în Europa.

Tudor Ilarian Ogner este manager al programului național ZBOR – Spațiu de explorat. A fost implicat activ în dezvoltarea mișcării de tineret din România, prin Federația Tinerilor din Cluj și programul Capitala Tineretului din România, contribuind la crearea de spații participative și modele sustenabile de implicare a tinerilor în viața comunității.

Alexandru Bogdan Miron este consultant în securitatea informației la o companie de profil din Cluj-Napoca. În prezent urmează cursurile Facultății de Matematică și Informatică, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, specializarea Computer Science. A obținut medalia de bronz la prima ediție a Olimpiadei Internaționale de Inteligență Artificială, desfășurată în septembrie 2024, la Riyadh, Arabia Saudită, precum și alte distincții naționale și internaționale la competiții de informatică. Ca urmare a acestor rezultate, a fost invitat să se alăture Comitetului Științific Național de Inteligență Artificială din România, unde contribuie la organizarea Olimpiadei Naționale de AI, la elaborarea subiectelor de concurs și la pregătirea echipei naționale pentru ediția din 2025 a Olimpiadei Internaționale de AI, ce va avea loc la Beijing, China.

Sandra Paul are 15 ani și este liderul echipei Quantum Bits, din care face parte de 4 ani. Pasiunea ei pentru robotică a început la vârsta de 6 ani și a crescut odată cu interesul pentru matematică, informatică și pian. Este multiplă campioană națională la kaiac și cea mai tânără participantă românca la campionatele europene și mondiale de kaiac pentru juniori. Pentru ea, Quantum Bits este locul unde își poate folosi creativitatea și perseverența pentru a construi lucruri reale, alături de o echipă extraordinară.

Matei Stoica are 13 ani și este elev în clasa a VII-a la ICHB Pallady. Este pasionat de robotică, înot, proiectare și printare 3D. Din 2024 face parte din echipa Quantum Bits. Împreună cu colegii săi, a obținut Locul I mondial la competiția FIRST LEGO League din Grecia – o experiență de neuitat.

David Becheru are 13 ani, este în clasa a VII-a la ICHB Pallady și este membru Quantum Bits din 2023. Pasiunea sa pentru LEGO a început la vârsta de 3 ani și l-a condus spre robotică, matematică și fizică. A studiat pianul timp de 5 ani și practică înotul de peste 10 ani.

David Noah Diaconu este elev în clasa a VII-a la ICHB Pallady și face parte din Quantum Bits din 2024. Îi plac LEGO, programarea, robotica și mașinile. Iubește lucrul în echipă și este fericit să facă parte din această aventură tehnologică alături de prietenii săi.

Ioan Cristian Chelaru este elev în clasa a VIII-a la ICHB. Face parte din echipa Quantum Bits din vara anului 2022, atras de dorința de a identifica și dezvolta soluții inteligente în domeniul care îl pasionează de mic: planificarea urbană și transportul. Este multiplu medaliat la olimpiade de informatică, astronomie, astrofizică și matematică. Se bucură deopotrivă de studiul individual și de munca în echipă, fiind mereu într-o călătorie a cunoașterii.

Andrei Banu are 15 ani și este elev în clasa a IX-a. Este membru al echipei de robotică Quantum Bits din 2023. Pe lângă pasiunea pentru robotică, este interesat de securitate cibernetică, un domeniu pe care îl studiază și îl aprofundează constant. În cadrul echipei și-a dezvoltat abilități esențiale atât pentru parcursul profesional, cât și pentru cel personal, și este recunoscător pentru această oportunitate.

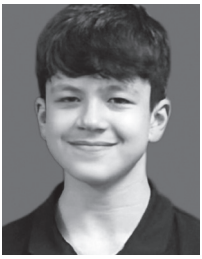

Levin Mircea are 13 ani și este elev în clasa a VII-a. Face parte din echipa Quantum Bits în anul școlar 2024–2025. Este pasionat de avioane și drone, având peste 500 de ore de experiență atât pe simulatoare de zbor, cât și cu drone reale. Îi plac programarea și robotica, iar în timpul liber practică cu plăcere schiul, atât pe zăpadă, cât și pe apă.

Cosmin Sava este un tânăr antreprenor în industria deșeurilor reciclabile, fondator al centrului de colectare de deșeuri Avasco. Este implicat și în conducerea proiectului de educație antreprenorială „Vreau să fiu Antreprenor”, prin care creează noi generații de antreprenori, cu ajutorul liderilor de business de astăzi. Cosmin a absolvit FABIZ și Master of Entrepreneurship (MAENT), având și experiențe educaționale în afara țării, care i-au oferit perspective unice despre cum arată un proces educațional eficient.

Alexandru Govoreanu s-a născut în Cisnădie, unde a început să construiască orașe din Lego de la vârsta de 4 ani. Astăzi, Alex este co-fondator și CEO al Questo, o aplicație disponibilă în peste 1000 de orașe din întreaga lume, care îi ajută pe oameni să petreacă timp împreună, în viața reală, explorând prin joc și povești. Recunoscut pentru contribuția sa la inovația în turism și experiențe urbane, Alex este Young Global Leader în travel, distins de către Phocuswright, una dintre cele mai prestigioase organizații din industrie.

Diana Pirciu Vasile este Head of Education la FRF și Președintele board-ului UEFA Academy Alumni. Cu un trecut de jucătoare de tenis de performanță și o bursă academică și sportivă obținută în Statele Unite, Diana are o înțelegere profundă a rolului sportului și educației în dezvoltarea comunităților. De zece ani în fotbal, ea dedică eforturi considerabile pentru a construi un viitor mai bun pentru sportul din România.

Mario Vlaviano are 20 de ani și este student la Facultatea de Matematică și Informatică a Universității din București. Pasionat de programare și tehnologie încă din copilărie, a ales să își aprofundeze singur cunoștințele în diverse limbaje de programare. În ultimii ani s-a implicat activ în voluntariat, organizând evenimente pentru tinerii pasionați de IT din Brăila și din regiunea de sud-est a României, precum FlutterLab și BrăilaTechSprint. A fost distins cu marele premiu al primei ediții a Maratonului pentru Educație Antreprenorială organizat de CONAF România. În prezent, dezvoltă software pentru companii mici și mijlocii și lucrează la proiecte proprii, printre care aplicația mobilă Visit Brăila, realizată în parteneriat cu Primăria Municipiului Brăila și disponibilă în AppStore și Google Play.

Adrian Hănțăscu are 20 de ani și este pasionat de tehnologie, educație și antreprenoriat. A fost team leader al echipei AutoVortex, cu care a câștigat competiții internaționale de robotică. A participat la concursuri de inventică, organizează evenimente educaționale și dezvoltă, alături de fratele său, soluții digitalizate pentru companii din România.

Bianca Daraban este absolventă a The University of Manchester, specializarea Management Internațional, precum și a Colegiului Național „Gheorghe Lazăr" din București. De peste cinci ani activează într-o companie multinațională, unde a explorat diferite roluri în zona comercială a business-ului. Explorează ideea lansării unui business în zona spațiilor multifuncționale care să permită organizarea de evenimente diverse: de la ateliere și cursuri practice, la proiecții de film, seri de lectură sau discuții informale. Își dorește să creeze astfel un ecosistem de idei și oameni pentru explorarea sinelui și pentru conectarea autentică cu ceilalți.

Marian Pintilie are 19 ani și este originar din Jidvei, județul Alba. Student la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, se pregătește să urmeze din toamnă și cursurile Facultății de Business din Cluj-Napoca, atras de oportunitățile oferite de domeniul tehnologiei și al inteligenței artificiale. Pasionat de antreprenoriat, Marian se definește drept un „conector" și facilitator de relații valoroase, cu o înclinație spre organizare, simplificare și crearea de procese eficiente. Experiența sa antreprenorială a început încă din liceu, printr-un mic proiect de gustări sănătoase, iar ulterior a lansat o agenție de inbound marketing. În prezent, conduce o firmă care sprijină companiile de servicii B2B să își crească veniturile cu minimum 10.000 de euro în 6–9 luni, fără a apela la reclame.

Ana-Maria Făgărășeanu are 19 ani și este absolventă a Complexului Educațional Laude-Reut. Pasionată de diplomație, marketing și business, a fost implicată în multiple proiecte educaționale și culturale. A dansat timp de 9 ani la Opera Națională București, experiență care i-a cultivat disciplina și perseverența. Interesată de psihologie și relații internaționale, vorbește fluent franceza și este activă în inițiative de voluntariat cultural.

Antonia Șerban aspiră să creeze, să inspire și să crească alături de oamenii și ideile în care crede. Studentă la FABIZ, își construiește parcursul între antreprenoriat și educație, două direcții care o definesc. Crede în puterea generației sale de a transforma visurile în realitate.

Maddie Constantinescu este jurnalist specializat în Relații Publice și expert în Comunicare, absolventă a Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării din cadrul Universității din București, unde a urmat și studiile de master. Pasionată de explorarea conceptelor și tehnicilor de comunicare, Maddie își definește parcursul profesional prin dorința de a construi viziuni autentice și de a le transpune în proiecte cu impact real.

Andrei Secelean este consultant specializat în strategie și dezvoltare de afaceri în cadrul companiei globale Kearney. A inițiat lansarea practicii Aerospace & Defence în Europa Centrală și de Est, promovând o strategie dedicată industriei românești de apărare. Face parte din a doua generație din afacerea de familie, Electroprecizia Holding.

Stefanos Valvis s-a născut în 1999, la Atena, Grecia, dintr-un tată greco-elvețian, Jean Valvis, om de afaceri, și o mamă româncă, Ioana Istratescu, fostă învățătoare. S-a mutat cu fratele mai mare, Christos, la București în 2001, unde a crescut în zona Herăstrău, urmând mai întâi British School of Bucharest, apoi American International School of Bucharest, și în cele din urmă Universitatea Bocconi din Milano, unde a absolvit cu o diplomă de licență în Economie Internațională și Management. A intrat în compania de familie, Valvis Holding în 2020, care include brandul de apă minerală îmbuteliată AQUA Carpatica, producătorul de vinuri Domeniile Sâmburești, precum și afacerea agricolă Dorna Agri. În 2022, a preluat managementul producătorului de vin Domeniile Sâmburești, preluând treptat fiecare departament.

Gabriela Stoica, fiica omului de afaceri Gruia Stoica, este activă în mediul de business, coordonând proiecte și inițiative ale grupului familial. Ea promovează strategii moderne, axate pe creștere sustenabilă și inovație, continuând tradiția familiei de a sprijini educația, cultura și dezvoltarea comunităților prin proiecte cu impact pozitiv.

Darius Madadi s-a alăturat Rădăcini Grup din anul 2020 prin ocuparea funcției de director de strategie și reprezintă noua generație de manageri. La începutul anului 2022 Darius Madadi a devenit noul CEO al Rădăcini Auto, divizia cu cea mai mare pondere în afacerile grupului. Printre obiectivele principale de management, Darius își propune dezvoltarea companiei prin implementarea unor strategii care să răspundă și să anticipeze nevoile actuale și în continuă schimbare ale domeniului auto, cu accent deosebit pe îmbunătățirea serviciilor oferite clienților. Unul dintre proiectele lansate recent este aplicația Rădăcini Plus, un sistem integrat de servicii, pus la dispoziția clienților din momentul achiziției mașinii până la decizia de înlocuire a acesteia. Anterior, Darius Madadi a activat timp de doi ani în cadrul firmei L.E.K. Consulting din Londra, firmă specializată în strategie de business prin extindere, fuziune și achiziții. Rădăcini Grup este unul dintre cei mai mari jucători ai pieței auto din România, fiind dealer autorizat pentru mărcile Opel, Volkswagen, Suzuki, Mazda, Skoda, Citroen, Peugeot și Honda.

Mihaela Neicu este vicepreședinte al NEI Holding, care activează în domenii precum securitate, servicii medicale, facility management, producție și soluții integrate. Cu o experiență solidă în management și strategii de business, Mihaela coordonează dezvoltarea de proiecte inovatoare și sustenabile. Este recunoscută pentru orientarea spre digitalizare și eficiență operațională, dar și pentru implicarea în inițiative care promovează leadership-ul feminin în mediul de afaceri.

Denis Cornea este un tânăr pasionat de modă, frumusețe și lucrul bine făcut, cu un interes special pentru designul atemporal, fie că se regăsește în haine sau în mașini de epocă. Absolvent al Academiei de Studii Economice din București, specializat în economie, și format suplimentar prin cursuri profesionale în domeniul modei în Italia, Denis îmbină constant pregătirea teoretică cu experiența practică. În prezent, contribuie activ la dezvoltarea business-ului de familie – fabrica de încălțăminte și marochinărie DENIS – unde valorile sale legate de rafinament, simplitate și autenticitate se reflectă în fiecare produs.

Cornel-Florin Moraru este conferențiar universitar abilitat la *Universitatea Națională de Arte din București* și cercetător al *Centrului de Cercetare a Istoriei Ideilor Filosofice* din cadrul *Facultății de Filosofie a Universității din București*. Cu o formare interdisciplinară în filosofie, filologie clasică, cibernetică și arte vizuale, interesele sale de cercetare se întind de la hermeneutică și istoria filosofiei la estetica informațională și neuroestetică. Până în prezent, Cornel-Florin Moraru a susținut două lucrări de doctorat, în filosofie și arte vizuale, a publicat patru cărți de autor, numeroase articole științifice și este co-autor al mai multor cursuri academice. Mai multe detalii pe www.cornelmoraru.ro

Paul Gabriel Sandu este lector universitar la Facultatea de Filosofie din cadrul Universității București unde predă cursuri și seminare de filosofie greacă, filosofie modernă și fenomenologie. A publicat recent o lucrare despre problema intersubiectivității la Editura Mohr Siebeck din Tübingen (2021) și a activat ca cercetător în cadrul Centrului de Cercetare a Istoriei Ideilor Filosofice. A tradus, printre altele, lucrări ale lui Schelling, Heidegger, Habermas, Adorno, Chomsky și Stein în limba română.

Cristina Praz este activistă feministă și expertă în comunicare și egalitate de gen. A absolvit Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București. Are un master în sociologia consumului și a făcut voluntariat în munca cu comunități vulnerabile, iar în prezent lucrează în teme ce țin de combaterea violenței pe bază de gen și accesul la sănătatea reproductive. Luptă pentru o societate echitabilă pentru toate persoanele, indiferent de gen, orientare sexuală, etnie, clasă.

Cristina Voinea este cercetătoare la Uehiro Oxford Insitute, din cadrul Universității Oxford. Cristina studiază impactul tehnologiilor digitale asupra bunăstării individuale și sociale, analizând teme precum responsabilitatea morală în domeniul inteligenței artificiale, etica relațiilor dintre oameni și chatboți sau efectele tehnologiilor persuasive asupra caracterului moral.

Adrian Socol este psiholog clinician și psihoterapeut, cu experiență din 2008 în organizații non-guvernamentale (Fundația Estuar) și în practica privată. Lucrează în consilierea și psihoterapia adulților, cu focus pe tulburări de sănătate mintală, intervenții în criză și prim ajutor psihologic, utilizând o abordare integrativă formată din psihoterapia experiențială, ACT și consilierea filosofică. Este formator în psihoterapie, implicat activ în formarea specialiștilor din domeniu, prin ateliere, stagii de practică și activități de mentorat. Colaborează cu organizații precum Fundația Estuar, UNHCR, Academia Concordia în proiecte dedicate sprijinirii persoanelor vulnerabile.

Raluca Răpan este psihoterapeută cognitiv-comportamentală, absolventă a masteratului de Psihologie clinică și psihoterapie din cadrul Universității Babeș-Bolyai, dar și a Facultății de Litere din București. A lucrat ca traducătoare, profesoară de limba germană și de șah, iar din 2011 practică psihoterapia în cadrul cabinetului individual, atât în limba română, cât și în germană. Domeniile sale de interes sunt psihologia pozitivă și cercetările despre starea de bine, consilierea și terapiile filosofice, etica virtuții și psihologia comunitară. Este pasionată de literatură, film și muzică veche, iar valorile care o ghidează sunt cunoașterea, libertatea și iubirea.

Petruț Dinu a absolvit Facultatea de Filosofie în anul 2021 ca șef de promoție, iar ulterior a urmat două programe de master în cadrul Universității din București: *Psihologia traumei – Evaluare clinică și intervenție terapeutică*, respectiv *Masterul Didactic în Filosofie*. În prezent, este student doctorand în cadrul Facultății de Filosofie, Universitatea din București, unde ține seminare de Filosofie greacă, și student în anul al III-lea la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul". În activitatea de cercetare, este interesat de relația dintre filosofie și teologie, filosofia religiei, filosofia greacă, filosofia patristică, hermeneutică, fundamentele filosofice ale psihoterapiilor și filosofia educației. A absolvit un program de formare în psihoterapie integrativă la Asociația Română de Psihoterapie Integrativă și este psihoterapeut acreditat de Colegiul Psihologilor din România. În anul 2024, a fondat *Centrul Filoteea. Terapie pentru trup și suflet*, unde a strâns o echipă de specialiști dedicați sănătății mintale. Alături de soția lui, Maria Dinu, a fondat *Editura Serafima. Cartea care te întâlnește*, unde pregătesc împreună titluri din domeniile filosofie, teologie, psihologie/psihoterapie, beletristică și educație.

Ștefan Bârzu este lector asociat al Universității Naționale de Teatru și Film „I.L. Caragiale" și cercetător în cadrul proiectului BIOART (Arta Biopolitică în Era Post-Holocaust: Perspective Filosofice asupra Mărturiilor Estetizate, Esteticii Politizate și Viață Nudă), în cadrul Facultății de Filosofie, Universitatea din București. Este doctor în Filosofie al Universității din București din 2023, cu o teză despre modelul hermeneutic agonal și ontologia expectativă la Søren Kierkegaard. Cercetările sale s-au concentrat de-a lungul stagiilor academice asupra problemei heteronimiei la Kierkegaard, a retoricii sale auctoriale și asupra hermeneuticii filosofice. Studiile din prezent ale lui Bârzu urmăresc, în continuarea modelului hermeneutic agonal, literatura apocaliptică antică în relație cu anxietățile și apocalipticismul modern.

Daniel Rădulescu este un sculptor român contemporan, cunoscut pentru lucrările sale realizate exclusiv prin modelare manuală, prin suprapunerea a mii de straturi de oțel topit. Tehnica sa unică, fără utilizarea matrițelor sau a formelor predefinite, face ca fiecare piesă să fie imposibil de replicat, conferindu-i statutul de autor al unei practici sculpturale distincte în peisajul artistic european. Absolvent al Departamentului de Sculptură din cadrul Universității Naționale de Arte din București, sub îndrumarea profesorului Adrian Ilfoveanu, și masterand în clasa profesorului Pîrvu Adrian, este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Sculptură.

Ioana Tocoaie (16 ian. 1998) a urmat studiile de licență și masterat în cadrul Universității de Artă și Design Cluj-Napoca. În prezent, activitatea sa artistică a luat avânt, având nenumărate expoziții personale și de grup, printre care amintim expozițiile personale *"New moon in Virgo*" respectiv *"Unseen by the naked eye*", desfășurate în Cluj-Napoca respectiv la Muzeul Brukhental, Sibiu, multe dintre lucrările ei aflându-se în colecții private. Premii și burse obținute de-a lungul ultimilor ani precum, titlul *Magna Cum Laude* obținut la finalul studiilor de masterat, burse de performanță primite din partea Fundației Svasta și a Fundației Margareta a României sau premiile I de la Olimpiadele de arte vizuale în anii de liceu.

Ștefan Curelici a absolvit studii de licență și de master în cadrul Facultății de Arte și Design din Timișoara, specializarea Pictură, și studii de licență în Filosofie. Parcursul său educațional a inclus și o perioadă de studiu la Academia de Arte Frumoase Jan Matejko din Cracovia, realizată printr-o bursă Erasmus. În prezent, desfășoară o cercetare doctorală pornind de la ideea de recontextualizare a motivului ruinei în arta contemporană, investigând modul în care acesta transcende nostalgia trecutului pentru a deveni un instrument critic și reflexiv.

Mircea Cuza (n.2001, Brașov, România – trăiește în București) este un tânăr artist vizual, interesat de concepte precum identitatea și libertatea. Memoria și introspecția sunt mijloace prin care cercetează relațiile dintre prezent și trecut, confuzie și claritate, viață și moarte. Practica sa variază de la tehnicile tradiționale ale picturii și desenului, la fotografie și obiect. Din 2024, este absolvent al secției de Pictură a Universității Naționale de Arte din București.

Ionuț Răzvan este directorul creativ al brandului cu același nume, absolvent al Universității de Arte din București, secția Modă-Design Vestimentar. A debutat pe runway-ul *Romanian Fashion Week 2024*, cu colecția *"the shirt you left me"*, un proiect apreciat, care i-a garantat revenirea la ediția din 2025.

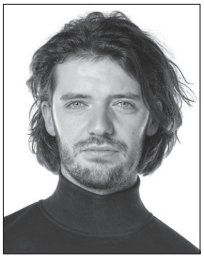

Ștefan Hamza este fondatorul brandului Atelier Hamza, unul dintre cele mai relevante nume emergente din moda românească. Cu o diplomă în construcții și o experiență antreprenorială construită din mers, și-a transformat viziunea personală într-un brand prezent internațional. Visează să ducă Hamza în topul brandurilor europene.

Ioana Mischie este artistă inovatoare, cineastă (scenaristă/regizoare), pionieră a domeniului transmedia, multi-premiată pentru film, VR și concepte inovatoare. Proiectele sale artistice au fost selectate la peste 250 de festivaluri din întreaga lume (Cannes Immersive, Venice Biennale, Shanghai, Palm Springs), fiind dezvoltate în numeroase programe internaționale de top (Berlinale Talents – Script Station, Sundance Workshop, Biennale College Cinema VR) sau multi-premiate cu The Webby Awards, European XR Awards, Fipadoc, SXSW Hackathon, GoEast Open Frame Award. A debutat în calitate de regizor la Channel 4 în Marea Britanie cu două seriale documentar cu un număr record de vizionări în UK și a colaborat cu Legende Films, companie premiată cu Oscar.

Maria Zurbagiu (Meri the Zu), absolventă Tonitza și UNArte, a lucrat ca freelancer în branding, ilustrație și design. De 5 ani, își exprimă stilul colorat și ludic în pictura murală, alternând ilustrația digitală cu intervenții pe pereți de toate dimensiunile. Creează universuri vizuale ce îmbină tradiția cu contemporanul, animând spații urbane și expoziționale.

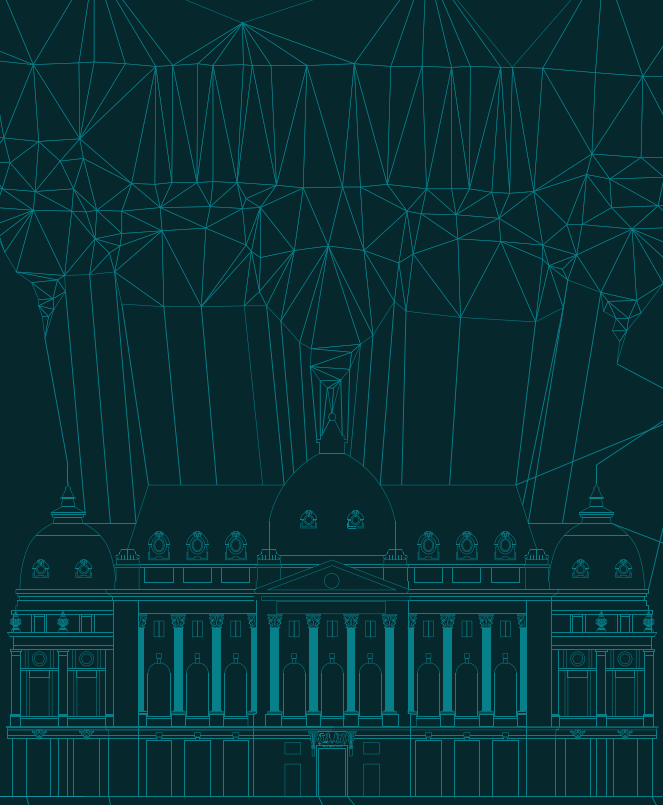

Prin volumul „Noul val 2035 – România puternică” încercăm să aruncăm o privire lungă în viitor, dincolo de fotografia blurată a momentului care conține tensiuni majore în raporturile dintre lumea virtuală și lumea reală, între globalizare și deglobalizare, între laic și religios, în sens larg etc. Cine mai sunt creatorii de sens și care e sensul? – aceasta este cheia de boltă a noului volum.
Așa cum am demonstrat în urmă cu un deceniu, în volumul „România Noului Val”, există în România un rezervor, un bazin de oameni și idei în conjuncție deplină cu marile transformări globale. Și, contrar aparențelor, această zonă a pozitivului este în continuă creștere atât ca dimensiune, cât și din punct de vedere al complexității. Coagularea forțelor și promovarea acestei direcții a fost, este și rămâne preocuparea centrală a Club România.

Marius Stoian

ISBN **978-630-6537-00-6**